

การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

นางบังอร ร้อยกรอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการศึกษา และความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2553
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL GUIDELINES IN MULTICULTURAL SOCIETIES

Mrs.Bangorn Roikrong

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Development Education

Department of Educational Policy, Management, and Leadership

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

บังอร ร้อยกรอง : การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม.
(DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL GUIDELINES IN MULTICULTURAL SOCIETIES)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ.ดร.ชนิตา รัชกุลเมือง, อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์ร่วม : รศ.ดร.กรรณิการ์ สัจกุล, 347 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นการวิจัยพหุกรณีศึกษาโดยเลือกชุมชนที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านคลองคูจาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนบ้านในดู่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมชนบ้านปิงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลการวิจัยภาคสนามโดยการสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า

1. ชุมชนบ้านคลองคูจาม เป็นชุมชนที่ชาวไทยพุทธและมุสลิมมีประวัติการอยู่ร่วมกันอย่างสันติมาเป็นเวลานาน นักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ผู้บริหารและครูส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา แต่ได้จัดสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจให้ชาวอิสลาม และมีการประสานระหว่างโรงเรียน วัด และมัสยิดในการจัดกิจกรรมเพิ่มเติมเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ร่วมกันโดยมีการเชิญผู้นำศาสนาพุทธและอิสลามมาบรรยายความรู้พร้อมกันให้นักเรียนร่วมกิจกรรมทางศาสนาทั้งที่วัดและมัสยิด ประสานงานกับมัสยิดเพื่อส่งผู้รู้มาสอนศาสนาอิสลามเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไป และจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนทั้งสองศาสนาเรียนรู้ร่วมกัน

2. ชุมชนบ้านในดู่ นักเรียนเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลามขณะที่ผู้บริหารและครูนับถือพุทธ ผู้อำนวยการโรงเรียนขอคำปรึกษาจากผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนเพื่อให้นักเรียนมาเรียนมากขึ้นโดยมีการจัดสถานที่ที่เหมาะสม และเชิญผู้รู้มาสอนศาสนาอิสลามให้นักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 รวมทั้งมีการจัดสอนภาษาอาหรับและภาษามลายูเพิ่มเติมให้นักเรียนมุสลิม ให้นักเรียนทุกศาสนาเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม และให้นักเรียนที่นับถือพุทธไปสังเกตกิจกรรมศาสนาที่มีมัสยิด

3. ชุมชนบ้านปิงหลวง ผู้บริหารและครูนับถือพุทธ นักเรียนส่วนใหญ่นับถือพุทธ พ.ศ. 2547 เริ่มมีนักเรียนมุสลิม เนื่องจากโรงเรียนเดิมถูกยุบ โรงเรียนจึงได้จัดสถานที่ที่เหมาะสม แต่ไม่มีการสอนศาสนาเพิ่มเติม ครูซึ่งเป็นคนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจระหว่างนักเรียนพุทธและมุสลิม

4. แนวทางการจัดการศึกษาควรใช้การสร้างเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรมที่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และแนวทางสร้างสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์ ซึ่งส่งเสริมความเข้าใจวัฒนธรรมและความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างนักเรียนกลุ่มต่างๆ

ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชาพัฒนศึกษา..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
ปีการศึกษา 2553 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

4984662227 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORDS : MULTICULTURAL EDUCATION/ MULTICULTURAL SOCIETIES

BANGORN ROIKRONG : DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL GUIDELINES IN
MULTICULTURAL SOCIETIES. ADVISOR: ASSOC. PROF. CHANITA RUKSPOLLMUANG,
Ph.D, CO-ADVISOR: ASSOC. PROF. KANNIKA SAJAKUL, Ph.D, 347 pp.

This research aimed to analyze learning process and develop educational guidelines in multicultural societies. Three communities, in which most of the population were Muslims, were selected as case studies; namely Ban Klongkujam, Ayutthaya Province, Ban Naitung, Nakhon Si Thammarat Province, and Ban Pingluang, Chiang Mai Province. The researcher collected data by observation, in-depth interview, and focus group discussion. Findings were as follows:

1. Ban Klongkujam had the longest history of being a peaceful Buddhist and Muslim community. Most of the students were Muslim while school administrator and teachers were Buddhist. The school provided Muslim prayer room and extracurricular activities that would encourage students of both religions to learn together. Buddhist monks and Islamic leaders were invited to teach religion at the same time. Students participated in activities of temples and mosques. The school hired an expert to teach Islamic religion for students starting from grade 4. Also, moral and ethical camp was held for both Buddhist and Muslim students.

2. School administrator and teachers in Ban Naitung were Buddhist while almost all students were Muslim. After consulting with Islamic and community leaders, the school administrator decided to provide Muslim prayer room and hire local people to teach Islam for students since grade 1. Arabic and Malay language classes were also taught for Muslim students. Students of both religions were asked to participate in moral and ethical camp. Buddhist students were invited to observe religious activities at the mosque.

3. Most of the students in Ban Pingluang were Buddhist while all teachers and school administrator were Buddhist. The school had to accept Muslim students in B.E. 2547 after their former schools were closed. Since, Muslim prayer room was provided but there was no religious class for Muslim. School teachers were leaders in building understanding among students.

4. Multicultural education approach, which aims to enhance acceptance among different cultures, and human relations approach, which promotes understanding and positive relationships among different cultures, should be promoted in these societies.

Department : Educational Policy, Management, and Leadership Student's Signature

Field of Study : Development Education Advisor's Signature

Academic Year : 2010 Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความเมตตากรุณาของอัลเลาะห์ และความช่วยเหลือจากคณาจารย์หลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่องมาตลอดเวลา 5 ปีเต็ม ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.กวรรณิการ์ สัจกุล ที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษาที่มีประโยชน์ยิ่ง และอาจารย์ ดร.อมรวิชัย นาคกรทรรพ อาจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ทับพร อีกทั้ง ดร.สุกรี หลังปูเต๊ะ ที่ได้กรุณาสละเวลามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์นี้

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ และผู้วิจัยขอขอบพระคุณโรงเรียนอนุบาลลำปาง(เขลางค์รัตน์อนุสรณ์) ที่ได้อนุมัติให้ลา ศึกษาต่อ

ผู้วิจัยได้รับความช่วยเหลืออย่างมากจากชาวบ้านในหมู่บ้านหนองแบน ตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ชาวบ้านในหมู่บ้านคลองคูจาม ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และชาวบ้านในหมู่บ้านในดู่ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช สุดท้ายนี้ขอขอบคุณสมาชิกทุกคนในครอบครัวที่ช่วยเหลืออย่างเต็มที่ตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอขอบพระคุณบิดา มารดาที่ให้กำลังใจทุกครั้งในการเรียนและการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมา.....	1
วัตถุประสงค์.....	8
ขอบเขตการวิจัย.....	8
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
กรอบแนวคิด.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	19
ตอนที่ 1 แนวคิดพหุวัฒนธรรม.....	19
1.1 ความหมายพหุวัฒนธรรมและคำที่เกี่ยวข้อง.....	19
1.2 แนวคิดทฤษฎีพหุวัฒนธรรม.....	21
ตอนที่ 2 แนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษา.....	39
2.1 ความหมายพหุวัฒนธรรมศึกษา.....	39
2.2 การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม.....	40
ตอนที่ 3 สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม.....	59
3.1 สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม.....	59
3.1.1 ลักษณะความเป็นพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย.....	59
3.1.2 แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมใน ประเทศไทย.....	104
3.2 แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในต่างประเทศ	108

บทที่	หน้า
ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	113
4.1 งานวิจัยในประเทศ.....	113
4.2 งานวิจัยต่างประเทศ.....	119
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	127
4 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม.....	138
ตอนที่ 1 ผลการวิจัยกรณีศึกษา.....	138
กรณีศึกษาที่ 1.....	140
กรณีศึกษาที่ 2.....	178
กรณีศึกษาที่ 3.....	222
ตอนที่ 2 สรุปผลการศึกษากิจกรรมการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม.....	257
5 การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม.....	275
ตอนที่ 1 การยกร่างแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม.....	275
ตอนที่ 2 ผลการตรวจสอบแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม โดย ผู้ทรงคุณวุฒิ.....	279
6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	293
สรุปผลการวิจัย.....	298
อภิปรายผล.....	318
ข้อเสนอแนะ.....	330
รายการอ้างอิง.....	332
ภาคผนวก.....	343
ประวัติผู้วิจัย.....	347

บทที่

ณ
หน้า

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางจำนวนมัธยมศึกษาจัดตั้งในประเทศไทย.....	3
2	ตารางจำนวนผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในกรุงเทพ และภาคต่างๆ.....	4
3	การเปรียบเทียบลักษณะการเรียนรู้ใน 3 กรณีศึกษา	250
4	การเปรียบเทียบกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา.....	268

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ลักษณะของการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม	57

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนเราเกิดมาต่างกันในด้านภาษา ชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรม เพศ วัย ความคิด ความเชื่อ รสนิยม ไม่มีใครในโลกที่เหมือนกันหมดทุกอย่าง แต่ละคนมีวิถีชีวิตที่แตกต่าง ดูแล และ กำหนดแนวทางชีวิตของตนเองได้ แท้จริงแล้ว เราก็ไม่ได้ต่างกันหมดทุกอย่าง ถ้าพิจารณาให้ดี จะ พบความเหมือนอยู่บ้าง แสดงว่าเรามีทั้งความต่าง และความเหมือนกับผู้อื่นอยู่ในตัว เช่นชาวไทย พุทธเคารพพระพุทธรูป เจ้า พี่น้องชาวไทยมุสลิมอ่อนน้อมต่ออัลเลาะห์ แต่เราทั้งสองต่างเป็นมนุษย์ที่ปรารถนาความสุข พยายามหลีกเลี่ยงจากความทุกข์เช่นเดียวกัน (โคทม อาริยา, ปาฐกถา สุวรรณ บุปผาและแสงแข ชมภูมิ่ง, 2550: 3-4) บุคคลย่อมมีอัตลักษณ์ (Identity) ของตนเองซึ่งแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม อันเป็นเป้าหมายหลักภาพทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้น เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าความแตกต่างนี้ ทำให้เกิดความคิดแบ่งเขาแบ่งเรา อคติ หรือความไม่เข้าใจกัน ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคในการสื่อสารและการทำงานร่วมกันตั้งแต่ในครอบครัว องค์กร ชุมชนและสังคมทั้งระดับชาติและระดับโลกในหลายกรณี (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี, 2550:ออนไลน์)

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการทำงานขององค์การยูเนสโกที่เน้นการทำให้ประชาชนตระหนักในอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมของตน ตระหนักถึงลักษณะทางพหุนิยมด้านวัฒนธรรม ตระหนักถึงสิทธิในเรื่องของความแตกต่าง และการรู้จักเคารพวัฒนธรรมของคนอื่น รวมทั้งชนกลุ่มน้อย บทบาทของยูเนสโกต่อการส่งเสริมดังกล่าวจึงเป็นบทบาทที่เรียกว่าข้ามพรมแดนของชาติ (UNESCO as an international body) และเราจะเห็นได้ว่ายูเนสโกได้เป็นองค์กรระหว่างประเทศ องค์กรแรกที่ส่งเสริมให้ชาติต่างๆ ได้เห็นความสำคัญในเรื่อง "การอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม" และเน้นว่านี่คือหลักสากลพื้นฐานของความเป็นมนุษย์

นักวิชาการหลายท่านให้ความสำคัญกับการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมที่เรียกกันว่าการบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) หรือพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) ซึ่งหมายถึงการที่สังคมมีการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ไม่พยายามครอบงำซึ่งกันและกัน (อมรา พงศาพิชญ์, 2549:19) Jan Nederveen Pieterse (2001: 60) กล่าวว่าประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมควรมีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม เพราะคนในสังคมต่างก็รักวัฒนธรรมของตนเอง ต้องการ

สืบทอดจากบรรพบุรุษของตน และดำรงไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าของตนเองซึ่งอาจมีการซึมซับรับมา หรือเผยแพร่วัฒนธรรมของกันและกันก็ขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคมและกาลเวลา ส่วน วิชช์ จีระแพทย์ (วิชช์ จีระแพทย์, 2553: ออนไลน์) ก็ได้กล่าวถึงนโยบายพหุวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันระหว่างชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยของแต่ละประเทศว่าสิ่งสำคัญคือการปรับตัวทางวัฒนธรรม เนื่องจากชนกลุ่มใหญ่กับชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ นอกจากจะมีความแตกต่างทางกายภาพที่เห็นได้ชัดคือ สีผิว ชาติพันธุ์ หรือภาษา แล้วยังมีความแตกต่างทางด้านศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้บางครั้งการอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดความแตกต่างและบางครั้งทำให้เกิดความขัดแย้งกัน และยังได้กล่าวถึงนโยบายพหุวัฒนธรรมโดยใช้คำว่า “บูรณาการ”(integration) ว่า “บูรณาการ” เป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก แต่ไม่ได้หมายรวมไปถึงการที่ชนกลุ่มน้อยต้องสูญเสียซึ่งเอกลักษณ์ของชาติและวัฒนธรรม พร้อมกันนั้นได้ยกตัวอย่างประเทศอังกฤษที่ไม่ต้องการหม้อหลอม (a melting pot) ที่จะผลิตทุกคนออกมาให้เหมือนกัน แต่ต้องการให้ความหมายของคำนี้ว่าเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ยืดหยุ่น และหมายถึงโอกาสที่เท่าเทียมกัน รวมทั้งการมีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมในบรรยากาศที่เป็นที่ยอมรับซึ่งกันและกัน

ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวดังจะเห็นจากนโยบายของสภาพความมั่นคงแห่งชาติที่ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความรักความสามัคคีของคนในชาติ โดยส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีวัด โบสถ์ มัสยิด และศาสนสถานอื่นๆ เป็นศูนย์คุณธรรม ส่วนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก็กล่าวถึงการเสริมสร้างจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และการจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศไทยมีทั้งความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนา แต่ที่เป็นประเด็นสำคัญสำหรับความมั่นคงและสันติสุขของประเทศน่าจะได้แก่ความหลากหลายในด้านศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอยู่ร่วมกันของชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนมากกว่าผู้นับถือศาสนาอื่น ดังปรากฏสถิติปี พ.ศ. 2548 ของสำนักกิจการความมั่นคงภายใน กรมการปกครอง ที่พบว่าประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปนับถือ

ศาสนาพุทธ 46,902,128 คน ศาสนาอิสลาม 2,213,381คน ศาสนาคริสต์ 360,836 คน และ
จำนวนมัสยิดที่มีกระจายอยู่แทบทุกจังหวัดในประเทศไทย (ดูตารางที่ 1 และ 2)

ตารางที่ 1 จำนวนมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้งในประเทศไทย

ที่	จังหวัด	จำนวนมัสยิด	ที่	จังหวัด	จำนวนมัสยิด
1	กระบี่	175	2	กรุงเทพมหานคร	174
3	กาญจนบุรี	6	4	กาฬสินธุ์	5
5	กำแพงเพชร	-	6	ขอนแก่น	4
7	จันทบุรี	1	8	ฉะเชิงเทรา	64
9	ชลบุรี	28	10	ชัยนาท	1
11	ชัยภูมิ	3	12	ชุมพร	6
13	เชียงราย	5	14	เชียงใหม่	13
15	ตรัง	131	16	ตราด	13
17	ตาก	1	18	นครนายก	24
19	นครปฐม	1	20	นครพนม	-
21	นครราชสีมา	2	22	นครศรีธรรมราช	114
23	นครสวรรค์	5	24	นนทบุรี	19
25	นราธิวาส	605	26	น่าน	-
27	บุรีรัมย์	1	28	ปทุมธานี	30
29	ประจวบคีรีขันธ์	10	30	ปราจีนบุรี	2
31	ปัตตานี	636	32	พระนครศรีอยุธยา	58
33	พะเยา	1	34	พังงา	92
35	พัทลุง	89	36	พิจิตร	1
37	พิษณุโลก	1	38	เพชรบุรี	13
39	เพชรบูรณ์	2	40	แพร่	1
41	ภูเก็ต	50	42	มหาสารคาม	-
43	มุกดาหาร	-	44	แม่ฮ่องสอน	3
45	ยโสธร	-	46	ยะลา	446

ตารางที่ 1 (ต่อ) จำนวนมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้งในประเทศไทย

ที่	จังหวัด	จำนวนมัสยิด	ที่	จังหวัด	จำนวนมัสยิด
47	ร้อยเอ็ด	1	48	ระนอง	1
49	ระยอง	9	50	ราชบุรี	3
51	ลพบุรี	4	52	ลำปาง	1
53	ลำพูน	1	54	เลย	1
55	ศรีสะเกษ	1	56	สกลนคร	1
57	สงขลา	360	58	สตูล	210
59	สมุทรปราการ	12	60	สมุทรสงคราม	1
61	สมุทรสาคร	-	62	สระแก้ว	-
63	สระบุรี	4	64	สิงห์บุรี	1
65	สุโขทัย	-	66	สุพรรณบุรี	1
67	สุราษฎร์ธานี	41	68	สุรินทร์	1
69	หนองคาย	1	70	หนองบัวลำภู	1
71	อ่างทอง	3	72	อำนาจเจริญ	-
73	อุดรธานี	1	74	อุตรดิตถ์	1
75	อุทัยธานี	-	76	อุบลราชธานี	1
				รวม	3,494

ที่มา: สำนักกิจการความมั่นคงภายใน กรมการปกครอง ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2550

ตารางที่ 2 จำนวนผู้นับถือศาสนาอิสลามในกรุงเทพมหานครและภาคต่างๆ

ภาค	จำนวนรวม (คน)	ชาย (คน)	หญิง (คน)
กรุงเทพมหานคร	156,696	74,995	81,701
ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร)	174,007	86,044	87,963
ภาคเหนือ	13,517	7,821	5,695
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	5,059	2,383	2,676
ภาคใต้	1,864,102	923,207	940,895

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2548)

การที่ประเทศหนึ่งมีประชากรต่างวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันนั้นส่วนใหญ่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดยไม่มีปัญหาข้อขัดแย้งแต่อย่างใด ในบางพื้นที่คนในชุมชนมีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเข้าใจกัน มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันทำหน้าที่เพื่อชุมชนที่นำอยู่ของตนเอง บางแห่งก็อาจมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ แต่บางแห่งการอยู่ร่วมกันก็อาจไม่ราบรื่นนัก ดังที่อมรา พงศาพิชญ์ (2549: 15) ได้กล่าวว่า กรณีที่วัฒนธรรมมีคุณลักษณะใกล้เคียงกัน พอยอมรับซึ่งกันและกันได้ การปฏิสัมพันธ์จะอยู่ในรูปแบบสันติวิธี แต่ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอาจมีลักษณะของความขัดแย้ง ถ้าวัฒนธรรมนั้นมีความแตกต่างกัน ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมให้อีกฝ่ายหนึ่งครอบงำ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนี้อาจมีผลให้เกิดกรณีพิพาทได้

ในประเทศไทย ชุมชนซึ่งมีประชากรนับถือศาสนาอิสลามจำนวนมาก ส่วนใหญ่ก็อยู่ร่วมกับผู้นับถือศาสนาอื่นได้อย่างมีความเข้าใจกัน และยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน อาทิ จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชาวไทยมุสลิมจำนวนมาก แต่ไทยมุสลิมและไทยพุทธสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ได้มีการสัมมนา 200 ผู้นำศาสนาร่วมถกแนวทางสันติสุข หัวข้อเกี่ยวกับ “อิสลามกับแนวทางในการสร้างความสามัคคีและสันติสุข” และมีโครงการค่ายเยาวชนสมานฉันท์ (จังหวัดสตูล, 2550:ออนไลน์) ที่จัดขึ้นเมื่อ 15 สิงหาคม พ.ศ.2550 ที่กองร้อย ตชด. 435 อำเภอเมือง จังหวัดสตูล เพื่อให้เยาวชนศึกษาและสร้างความเข้าใจในความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม โดยมีตัวแทนมาบรรยายให้ความรู้ตามหลักคำสอนของศาสนาทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และคริสต์ แก่นักเรียนจากโรงเรียนในจังหวัดสตูลที่เข้าร่วมโครงการ

อย่างไรก็ตามกรณีที่มีความขัดแย้งในพื้นที่ที่มีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ก็มีปรากฏให้เห็นมากขึ้น โดยเฉพาะกรณีจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่ง ปิยะ กิจถาวร (2550: 9-15) ได้จำแนกมูลเหตุของปัญหาเป็นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาเจ้าหน้าที่รัฐ ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อย ปัญหานโยบายรัฐที่ไม่สอดคล้องกับท้องถิ่น และผลการศึกษามีสาระสำคัญข้อหนึ่งเกี่ยวกับปัญหาสังคมด้านการศึกษา ว่าหลักสูตรไม่สอดคล้องกับท้องถิ่น รวมทั้งปัญหาเจ้าหน้าที่รัฐขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐที่มีผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่ไม่เข้าใจสภาพสังคมและชุมชนที่รับผิดชอบ ไม่เข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น การสื่อสารระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ ผิดความหมาย การกำหนดนโยบายไม่ได้มาจากปัญหาของราษฎรอย่างแท้จริง เพราะไม่มีการสำรวจปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ข้อค้นพบดังกล่าวตรงกับงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของ ณรงค์ฤทธิ์ ศักดาณรงค์, 2533 และดอน แม็ก,

2530 (อ้างถึงในไพศาล ไชยราบ, 2534: 6) ที่พบว่าเนื้อหาหลักสูตรของโรงเรียนไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของนักเรียน

การพยายามทำความเข้าใจปัญหาการอยู่ร่วมกันของชนต่างศาสนาจึงมีความจำเป็นและได้ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคง ดังที่ เทอดศักดิ์ ตีรรัตนกุล (2551: 10) ได้กล่าวถึงนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2550–2554 ว่ามีใช้มุ่งเน้นเฉพาะด้านการทหารหรือการรักษาความสงบเรียบร้อยเท่านั้น แต่จะครอบคลุมถึงความมั่นคงในทุกมิติ ความมั่นคงในสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งเป็นความมั่นคงของประชาชนเป็นหลัก การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ทั้งนี้การป้องกันมิให้เกิดปัญหาดีกว่าการแก้ปัญหา โดยเฉพาะปัญหาการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม เป็นปัญหาพื้นฐานดั้งเดิมที่มีอยู่ในทุกสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม รัฐบาลและทางราชการมีนโยบาย และมีแนวทางปฏิบัติโดยการยึดถือหลักสิทธิมนุษยชน และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม การสร้างความเข้าใจและการยอมรับความแตกต่างทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ความรักความสามัคคีของคนในชาติเป็นพลังที่สำคัญยิ่งในการเผชิญสถานการณ์ทุกด้าน ความมั่นคงของชาติ คือ ความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สามแกนนี้เป็นรากแก้วหรือแก่นแท้ของประเทศชาติ ความเข้าใจในความหลากหลายและการเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความคิด และวิถีชีวิตของกลุ่มคนต่างๆรวมทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างการยอมรับสังคมและผู้คนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อให้มีทัศนคติที่ดีมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

การศึกษาและการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญยิ่ง หลายประเทศได้นำแนวทางดังกล่าวมาปฏิบัติ เช่น กระทรวงมหาดไทยของประเทศอังกฤษได้มีประกาศเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1966 ในการเปลี่ยนนโยบายผสมกลมกลืนมาเป็นนโยบายพหุวัฒนธรรม เพราะเชื่อว่าคุณภาพและรวมหมู่ของชนในชาติสามารถสร้างขึ้นได้โดยการส่งเสริมให้รู้จักเคารพและอดทนต่อความแตกต่าง สิ่งเหล่านี้สามารถปลูกฝังผ่านระบบการศึกษา สื่อมวลชน และการมีส่วนร่วมปฏิสัมพันธ์ในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจเดียวกันการมีส่วนร่วมในสังคมการเมืองร่วมกัน และยังมียึดถือ "ความมีเอกภาพบนความแตกต่างหลากหลาย" (Unity Through Diversity) ชนกลุ่มน้อยไม่สูญเสียเอกลักษณ์และวัฒนธรรมเพราะประเทศอังกฤษไม่ต้องการหม้อหลอม (a melting pot) ที่จะผลิตทุกคนออกมาให้เหมือนกัน (วิชัช จีระแพทย์ , 2553:ออนไลน์)

สำหรับประเทศไทย นโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ก็มีความมุ่งมั่นที่จะสร้างหลักแนวการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของสังคมแห่งคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมความเข้าใจอันดี และความสมานฉันท์ ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนา มาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีวัด โบสถ์ มัสยิด และศาสนสถาน อื่นๆ เป็นศูนย์คุณธรรม ส่วนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวดที่ 1 บททั่วไป มาตรา 6 ก็ได้กล่าวว่า “ลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข” และมาตรา 8 กล่าวว่า “การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิต สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง”

นักวิชาการหลายท่านก็ได้กล่าวถึงเรื่องดังกล่าว อาทิ วุทธิศักดิ์ โภชนกุล (pochanukul,2551:ออนไลน์) ได้เสนอไว้ว่าสิ่งที่นักการศึกษาต้องยอมรับในการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม คือ ความแตกต่างที่มีอยู่ในสังคมของการจัดการศึกษาดังนั้นการนำพหุวัฒนธรรมไปใช้ในประสบความสำเร็จ จะต้องคำนึงถึงระบบสังคมในสถานศึกษาอันประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ ได้แก่ นโยบายสถานศึกษา วัฒนธรรมองค์กร รูปแบบการเรียนรู้ ภาษา การสื่อสาร การมีส่วนร่วม การให้คำปรึกษา การวัดและประเมินผล สื่อและอุปกรณ์การสอน หลักสูตร วิธีการสอน และเจตคติ ความเชื่อ และการกระทำของบุคลากร

อมรวิทย์ นาคทรรพ (2550: 1) กล่าวว่าทำให้เด็กได้เรียนรู้ถึงความหลากหลาย และความมั่งคั่งของความหลากหลาย การสอนให้เด็กนับถือในความเป็นมนุษย์ที่มีความแตกต่างในแต่ละวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และการนับถือศาสนานั้นเป็นสิ่งสำคัญ การเริ่มต้นจากการเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในโรงเรียน จะเป็นรากฐานสำคัญที่ขยายออกไปสู่สังคม ประเทศชาติ และโลกในอนาคต ครูควรสร้างความตระหนักและความเข้าใจให้เกิดขึ้นในเด็ก และอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดความรัก ความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของมวลมนุษยชาติ

ส่วนศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี : ศพส. (2550: 34-35) มหาวิทยาลัยมหิดลได้มีภารกิจในการ “ศึกษา”และ“พัฒนา” แนวทาง “สันติวิธี” และมีโครงการต่างๆโดยมีจุดมุ่งหมายในการสร้างความเข้าใจกันระหว่างประชาชนในพื้นที่เดียวกัน และระหว่างประชาชนในพื้นที่และภาคส่วนอื่นของประเทศเพื่อนำไปสู่การยอมรับความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อ ศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมเพื่อความปรองดองของคนในชาติโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “การสานเสวนา (Dialogue)”

ในฐานะนักพัฒนาศึกษาผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในทางปฏิบัติ แต่ทุกคนมีการยอมรับซึ่งกันและกัน มีความเคารพในความเป็นคนที่มีศักดิ์เสมอกัน มีความเข้าใจ ช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกันบนพื้นฐานของการมีคุณธรรม เพื่อเป็นการป้องกันความขัดแย้ง สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และมีการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม จึงเห็นความจำเป็นที่จะทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม และพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยทำการวิเคราะห์ชุมชนที่มีความหลากหลายด้านศาสนาโดยเฉพาะชุมชนที่ประชากรนับถือศาสนาพุทธและอิสลามสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจกัน มีความร่วมมือระหว่างกัน เพื่อเป็นกรณีศึกษาลักษณะการอยู่ร่วมกันในสังคม กระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมทั้งในสถานศึกษาและชุมชนและนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาที่เป็นกลไกหลักในการเสริมสร้างความเข้าใจและสร้างความสงบสุขให้สังคมไทย

คำถามวิจัย

1. ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นอย่างไร
2. การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

ขอบเขตการวิจัย

1. ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในที่นี้ ศึกษาเฉพาะความหลากหลายด้านศาสนา โดยศึกษาชุมชนที่มีชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม
2. ชุมชนที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ เป็นชุมชนที่ประชากรซึ่งนับถือศาสนาพุทธและอิสลามอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนโดยมีสัดส่วนประชากรมุสลิมค่อนข้างสูง สามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดีโดยมีประวัติการอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลายาวนาน และเป็นพื้นที่ที่มีนโยบายการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรมศึกษา ด้วยเหตุนี้ จึงศึกษาชุมชนมุสลิมในภาคใต้ ภาคกลาง และภาคเหนือที่มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนของมุสลิมโดยการรวมตัวเป็นหมู่บ้านเป็นชุมชนอย่างชัดเจน ต่างจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่แทบจะหาภาพชุมชนมุสลิมอย่างภาคอื่นๆ ของประเทศไทยไม่ได้เลย (มูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนามุสลิมอีสาน สืบค้นจาก <http://fedmin.awardspace.com>)

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง การจัดการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมของคนต่างวัฒนธรรมในชุมชนร่วมกัน ได้เกิดเรียนรู้และเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการยอมรับในความแตกต่างของสมาชิกในชุมชนที่มีความแตกต่างกันทางศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามเพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนและสังคมไทย

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่มีคนในชุมชนมีการนับถือศาสนาต่างกัน ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

พหุวัฒนธรรมศึกษา หมายถึง การเรียนรู้และการทำความเข้าใจของคนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน ได้แก่ ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม อีกทั้งมีการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม

ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของคนที่มีความแตกต่างกันทางศาสนาและวัฒนธรรมในชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม
2. ได้แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนโดยมีกรอบแนวคิดคือแนวคิดตามทฤษฎีฉันทามติ (Consensus Theory) ของ Emile Durkheim และแนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษาของ Christine E. Sleeter และ Carl A. Grant เป็นหลัก

1. ทฤษฎีฉันทามติ (Consensus Theory) ของ Emile Durkheim ทฤษฎีนี้มองว่าสังคมประกอบด้วยส่วนย่อยๆ หลายส่วนและส่วนย่อยๆ เหล่านี้จะช่วยกันรักษาลักษณะสมดุล (Equilibrium) ของส่วนรวม ส่วนต่างๆ เหล่านี้มีหน้าที่ร่วมกันดำรงรักษาสังคมส่วนใหญ่ให้อยู่รอด สังคมนี้มีมุมมอง (perception) ที่ศนคติและค่านิยมเหมือนกัน ลักษณะร่วมเช่นนี้ เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้มีความเชื่อและความสนใจร่วมกัน

แนวคิดที่ทฤษฎีฉันทามติถือว่าเป็นลักษณะสำคัญของสังคมคือบูรณาภาพหรือการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (integration) หมายถึงส่วนประกอบย่อยๆ ในแต่ละสังคมมีการทำงานร่วมกัน

เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากส่วนหนึ่งส่วนใดมีการเปลี่ยนแปลงจะกระทบกระเทือนถึงส่วนอื่นๆ เพราะส่วนประกอบเหล่านี้ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ต้องทำงานประสานกันซึ่งจะส่งผลไปถึงการทำงานทั้งระบบ และเสถียรภาพ(stability)เนื่องจากสังคมไม่หยุดนิ่งมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญต่อเสถียรภาพของสถาบัน เช่น ครอบครัว อันแสดงออกทางค่านิยมพฤติกรรมของสมาชิกครอบครัวที่เหมือนกันเพื่อแสดงว่าสังคมเปลี่ยนไปอย่างช้าๆ รวมทั้งความเห็นพ้องกันหรือฉันทามติ(consensus)ของสังคม คือความรู้สึก(sentiment) ค่านิยม(value) และความเชื่อ(belief) สังคมแต่ละสังคมจะแตกต่างกันในธรรมชาติ (nature)ขอบข่าย(extent)ของลักษณะร่วมเหล่านั้น ลักษณะร่วมเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดโดยการขัดเกลาทางสังคม(socialization) ในสมัยใหม่การขัดเกลาทางสังคมนี้เป็นหน้าที่หลักของครอบครัวและโรงเรียน

ชุมชนที่มีสมาชิกในชุมชนทุกฝ่ายร่วมมือกันรักษาสภาพของชุมชน ซึ่งเป็นการรักษาเสถียรภาพ (stability) ของสังคมไว้ ชาวบ้านในชุมชนได้มีความร่วมมือกันที่จะอนุรักษ์สภาพของชุมชนไว้ รักความเป็นตัวเอง และการที่คนในชุมชนที่มีความเห็นพ้องต้องกัน ในการทำกิจกรรมหรือมีการทำงานร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันเพื่อชุมชนถือว่าเป็น ฉันทามติ (consensus) ร่วมกัน มีความคิดเห็นและมีความรู้สึก (Sentiment) และค่านิยม (Value) ที่พ้องกัน

ชุมชนที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแน่นแฟ้น สมาชิกในสังคมมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนจะมีการปฏิบัติที่ร่วมกันเพื่อส่วนรวม ดังที่นักคิดของทฤษฎีนี้ คือ Emile Durkheim ทำให้ความสนใจกับเสถียรภาพทางสังคม (Social solidarity) ซึ่งเป็นสิ่งรวมสังคมเข้าด้วยกัน เขากล่าวว่าทุกคนเป็นสัตว์สังคม ต้องเรียนรู้ทักษะที่จำเป็น รวมทั้งภาษาและประเพณีเพื่อดำรงความอยู่รอดของตนเองและกลุ่ม (ซินดา รัชพลเมือง, 2534:38-40)

ชุมชนที่มีสมาชิกที่มีความหลากหลายวัฒนธรรม แต่คนในชุมชนมีจุดยืนร่วมกัน ทำกิจกรรมในชุมชนและร่วมกันแก้ปัญหาที่เข้ามากระทบกับชุมชน Emile Durkheim กล่าวว่าการศึกษาเป็นวัตถุประสงค์ทางสังคม ทั้งนี้เขาเห็นว่าสังคมโดยส่วนรวมทั้งหมด เป็นตัวกำหนดการศึกษาในสังคมนั้น สถาบันสังคมโดยเฉพาะสถาบันการศึกษา จึงมีหน้าที่หลักของการจัดการศึกษา คือ การดำรงรักษาสภาพของชุมชน (maintenance) การสร้างความชอบธรรม (legitimation) การถ่ายทอด (transmission) การปลูกฝัง (Internalization) ฉันทามติทางค่านิยม หรือระเบียบทางจริยธรรมดังนั้นการพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาของสังคมด้านพฤติกรรมศึกษา รูปแบบการศึกษา จะถูกกำหนดโดยสังคม และเมื่อสังคมมีหลายรูปแบบ การศึกษาจึงไม่ได้มีเพียงแบบเดียว เมื่อสังคมเปลี่ยนไป การศึกษาก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย เพราะ “การศึกษาเป็นภาพสะท้อนของสังคม”การศึกษาจึงเป็นตัวการสำคัญในการถ่ายทอดค่านิยม บรรทัดฐาน ภาษา และความรู้ใน

สังคม เดอร์ไคม์เห็นว่าค่านิยมร่วมของสังคมแต่ละแห่งต่างกัน ดังนั้นจึงไม่มีการศึกษาที่เป็นสากล ระยะเวลาแรกตัวการที่สำคัญของสังคมในการขัดเกลาสมาชิก

Emile Durkheim เน้นการรักษาระเบียบสังคมส่วนรวม ซึ่งไม่ได้หมายความว่า เขาไม่คำนึงถึงความแตกต่างในความคิด ค่านิยมหรือความขัดแย้งในสังคม แต่ความแตกต่างเหล่านี้ไม่สำคัญเท่ากับการรักษาฉันทามติร่วมในด้านค่านิยม (Value Consensus) ซึ่งสังคมใหม่ต้องการบุคคลที่มีบทบาทและหน้าที่เฉพาะด้านเพื่อช่วยพัฒนาสังคม และทุกคนยังคงยึดมั่นในค่านิยมร่วมของสังคมนั้น การศึกษาจึงเป็นการปลูกฝังสติปัญญา (intelligence) ศีลธรรม (moral) และพลานามัย (physical) ตามสภาพสังคมที่ต้องการ (ชนิตา รัชพลเมือง, 2534:98-99)

แนวคิดนี้ถือว่าลักษณะสำคัญของสังคม คือ บูรณาการ หรือการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration) ดังที่ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา มีสมาชิกหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธ กลุ่มและที่นับถือศาสนาอิสลาม มีการทำงานร่วมกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พึ่งพาอาศัยกัน ประสานงานกัน เพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

Emile Durkheim กล่าวว่า เราทุกคนเป็นสัตว์สังคม จะต้องเรียนรู้ภาษา ทักษะประเพณี เพื่อดำรงไว้ซึ่งการอยู่รอดของตนเองและกลุ่ม บุคลิกภาพที่สำคัญของเราคือจริยธรรม (moral) หน้าที่ (duty) และความซื่อสัตย์ (loyalty) องค์ประกอบสำคัญของบูรณาการ (integration) ของสังคม คือการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การมีส่วนร่วมในพิธีการต่าง ๆ เช่นศาสนา จะดึงคนในศาสนาเดียวกันให้มีความผูกพันซึ่งกันและกัน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีผลสำคัญต่อค่านิยมร่วมกัน (value integration) มีความคิด ความเชื่อและค่านิยมร่วมกัน เพราะฉะนั้นจะมีการละเมียดน้อย ลักษณะสำคัญคือสังคมต้องมีพลังผนึกหรือเสถียรภาพ (solidarity) และการควบคุม (social control)

Structural integration หรือ Organic Solidarity เกิดขึ้นจากพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคล อันเป็นผลมาจากการแบ่งงาน เมื่อมีการแบ่งหน้าที่ในสังคมมากขึ้น ๆ ย่อมมีความแตกต่างระหว่างบุคคลมากขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างกันไม่ทำให้ความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง ความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกันทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่น (solidarity) ของกลุ่มขึ้น เดอร์ไคม์เน้นการรักษาระเบียบของสังคม อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่า เขาไม่คำนึงถึงความแตกต่างในความคิด ค่านิยมหรือความขัดแย้งในสังคม เพราะคนในอาชีพหนึ่งย่อมมีความถนัดพฤติกรรมและทัศนคติต่อโลกต่างกัน อย่างไรก็ตามในสังคมส่วนรวมยังคงมีศูนย์รวมแห่งค่านิยมและความคิด (value consensus)

Value Consensus ตามความเห็นของเดอริโคมีคือสภาพที่ความคิดความเชื่อของส่วนรวม มีแรงเหนือความคิดความเชื่อส่วนบุคคล เป็นสภาพที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลน้อย และทุกคนมุ่งไปที่จุดประสงค์ของส่วนรวม

2. แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมตามกรอบแนวคิดของ Sleeter And Grant (2003, อ้างถึงใน Peggy: 2006) กล่าวถึงแนวทางทั่วไป 5 แนวทาง (Five General Approaches) ของการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ดังนี้

การจัดการศึกษาตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม เป็นกระบวนการเตรียมผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้อยู่ด้วยความเข้าใจ ร่วมมือ ร่วมใจ และมองเห็นประโยชน์ที่แท้จริงของการพึ่งพาอาศัยกันในสังคม สำหรับแนวทางการจัดการศึกษานั้น Sleeter และ Grant ได้ศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชนชั้นในสหรัฐอเมริกาที่ส่งผลต่อการศึกษา โดยให้ข้อคิดว่าการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมไม่ควรเน้นการปรับเนื้อหาหลักสูตรหรือสภาพแวดล้อมทางสังคมในสถานศึกษา (content-oriented programs) มากไปกว่าการให้ความสำคัญกับผู้เรียน (student-oriented programs) เพื่อช่วยให้นักเรียนที่มีความแตกต่างในด้านวัฒนธรรมและภาษาประสบความสำเร็จในการศึกษากระแสหลัก และควรคำนึงถึงการกระทำและการอยู่ร่วมกันในสังคม (socially-oriented programs) ด้วย นอกจากนี้ยังได้สรุปแนวทางทั่วไปของการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ชนชั้น และเพศ ไว้ 5 ประการ (Sleeter & Grant, 1993) คือ

1) การสอนนักเรียนที่มีความพิเศษและความแตกต่างด้านวัฒนธรรม (Teaching the exceptional and culturally different student) มีวัตถุประสงค์ที่จะเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนทั้งความรู้ด้านวิชาการ มโนทัศน์ และค่านิยม เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ของตนได้ในสังคมใหญ่ ครูผู้สอนจำเป็นต้องรับรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมไปถึงรูปแบบการเรียนรู้ (learning styles) ภูมิหลังและประสบการณ์ และภาษา ของนักเรียนกลุ่มต่างๆ การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนตามแนวทางนี้ต้องได้รับการปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่มีการวิจารณ์ว่าแนวทางนี้เน้นการผสมกลมกลืน (assimilation) มากเกินไป และนักเรียนบางกลุ่มยังต้องได้รับการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอีก

2) การสร้างสัมพันธไมตรีในมนุษย์ (The human relations approach) มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาอัตมโนทัศน์หรือมโนภาพแห่งตน (self-concept) ของนักเรียนควบคู่ไปกับการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างนักเรียนกลุ่มต่างๆ เพื่อลดความมีอคติ วิธีการเรียนการสอนจะใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนกลุ่มต่างๆ ใน

ห้องเรียน การเรียนการสอนตามแนวทางนี้จะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักและเข้าใจคนกลุ่มอื่นๆ ซึ่งแตกต่างจากตน และเกิดความสามัคคี แต่นักวิจารณ์เห็นว่าวิธีการนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอัตมโนทัศน์และความเข้าใจวัฒนธรรมโดยไม่สนใจที่จะวิเคราะห์มูลเหตุของการเลือกปฏิบัติและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มต่างๆ

3) การสร้างหลักสูตรที่เจาะจงกลุ่มผู้เรียน (The single-group studies curriculum) เป็นการศึกษากลุ่มเฉพาะ เช่น สตรีศึกษา แอฟริกันอเมริกันศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นและรับรู้ความเป็นมาของวัฒนธรรมของตนและตระหนักถึงบทบาทของกลุ่มตนในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมส่วนรวมท่ามกลางความหลากหลาย เป้าหมายของการจัดการศึกษาตามแนวทางนี้คือ การลดช่องว่างระหว่างช่วงชั้นต่างในสังคมและให้กลุ่มต่างๆ เข้าถึงอำนาจในสังคมได้มากขึ้น แต่วิธีการนี้ได้รับการวิจารณ์ว่าเป็นเพียงการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมเท่านั้น ยังไม่มีการส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างจริงจัง และหากเน้นกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นการเฉพาะมากเกินไปอาจทำให้เกิดความแตกแยกมากขึ้น

4) การสร้างให้เกิดการศึกษาในลักษณะพหุวัฒนธรรมหรือการจัดการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรม (The multicultural education approach) การจัดการศึกษาตามแนวทางนี้ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม สิทธิมนุษยชน และความเท่าเทียมกัน การเคารพความแตกต่าง การสร้างทางเลือกให้ชีวิต ความเป็นธรรมในสังคม โอกาสที่เท่าเทียมกัน และการจัดสรรอำนาจที่เป็นธรรมในสังคม บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดในสถานศึกษาต้องเข้ามาร่วมในกระบวนการจัดการศึกษา สถานศึกษาที่จัดการศึกษาแนวทางนี้จะไม่มีการแบ่งกลุ่มวัฒนธรรมใดเป็นวัฒนธรรมหลัก แม้แต่ครู ผู้บริหาร และบุคลากรก็มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกับนักเรียน ครูผู้สอนต้องไม่มีอคติและไม่คิดว่านักเรียนมีความสามารถต่างกันเนื่องจากชนชั้น เพศ ภาษา เชื้อชาติ และสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม ไม่มีการเรียนการสอนที่แยกเฉพาะกลุ่ม และครูที่สอนนักเรียนตามแนวทางนี้ต้องเป็นผู้ที่ทุ่มเทในการทำงาน หมั่นเข้ารับการฝึกอบรมพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพราะการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมจะพัฒนาได้ด้วยความหลากหลายของหลักสูตรและแนวทางปฏิบัติ โดยสถานศึกษาจะต้องออกแบบเพื่อสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนกลุ่มต่างๆ ดังที่ Sleeter และ Grant (อ้างถึงใน Banks, 1989) กล่าวว่า

“การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมไม่สามารถเห็นได้จากการกระทำในรายวิชาหรือหลักสูตรเดียว นักการศึกษาจะต้องใช้การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมในแนวทางที่กว้าง หลากหลายในหลักสูตรและการปฏิบัติที่ส่งผลถึงความเท่าเทียมกันทางการศึกษา”

การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมจึงเป็นการบูรณาการสถานศึกษาในลักษณะองค์รวม เพื่อให้ส่งผลถึงความเท่าเทียมกันทางการศึกษาทั้งในด้านเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ฐานะทางสังคม ความสามารถพิเศษของผู้เรียน และวัฒนธรรมประเพณี อย่างไรก็ตามมีผู้วิจารณ์การจัดการศึกษาตามแนวทางนี้ว่าควรเพิ่มความสนใจในประเด็นเรื่องความไม่เท่าเทียมกันในเชิงโครงสร้างของสังคมและสอนให้นักเรียนมีทักษะที่จะตั้งคำถามเกี่ยวกับความไม่เป็นธรรมที่เกิดจากโครงสร้างอำนาจในสังคม

5) **การส่งเสริมและออกแบบการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมในสังคม (The multicultural and social deconstructionists approach)** เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการออกแบบโปรแกรมการศึกษาใหม่ โดย Sleeter และ Grant ผนวกแนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษา (Multicultural education) เข้ากับแนวคิดกลุ่มปฏิรูปสังคม (Social Reconstructionist) เพราะเห็นด้วยกับการสร้างให้เกิดการศึกษาในลักษณะพหุวัฒนธรรมตามแนวทางที่ดี แต่เห็นว่านักเรียนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเรียนในสถานศึกษาเพื่อช่วยให้พวกเขาต่อสู้กับการกดขี่และการเลือกปฏิบัติในสังคม ให้นักเรียนตระหนักถึงความไม่เป็นธรรมในสังคมและเรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อเรื่องดังกล่าวอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับกลุ่มอื่นในห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลงในการสร้างสังคมใหม่ และสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม (Hanley, 1999: online)

Sleeter and Grant (2003, อ้างถึงใน Peggy : 2006) กล่าวถึงรูปแบบการวางแผนเพื่อสร้างบทเรียนในแนวทางของพหุวัฒนธรรม (Multicultural Approaches to Lesson Planning) ดังนี้

1) การพัฒนาบทเรียน (Aspects of the Lesson) โดยหลักสูตรจะประกอบด้วย (1) มีความหลากหลายรูปแบบและแบบฝึกหัด (2) แบบฝึกหัดต้องไม่แสดงถึงความเข้าใจผิดในหลักการของ พหุวัฒนธรรม (misconceptions) (3) ภาษาที่ใช้ในแบบฝึกหัดต้องคำนึงถึงระดับความสามารถทางการอ่านของผู้เรียน (4) องค์ความรู้ที่สำคัญต้องมีการจัดทำเป็นเอกสาร (5) สื่ออุปกรณ์ต้องไม่แสดงถึงการกีดกันทางเพศ เชื้อชาติและภาษา (6) แบบฝึกหัดให้เชื่อมโยงกับสังคมของผู้เรียน

2) การจัดการสอนต้องอยู่บนพื้นฐาน ของหลักการ 6 ประการ (Instruction : Based on 6 principles) คือ (1) ความอยากรู้และความสามารถในการเรียนและคิด (2) สอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล (3) สร้างให้เกิดองค์ความรู้ในตัวผู้เรียน (4) สร้างให้ผู้เรียนประสบ

ความสำเร็จตามระดับที่เป็นจริงของแต่ละคน (5) ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและแบ่งปันความรู้ (6) จัดให้ทุกคนหรือทุกกลุ่มมีส่วนร่วม

3) การประเมินผล (Assessment) ประกอบด้วย (1) ใช้วิธีการที่หลากหลาย (2) ครอบคลุมทั้งหลักสูตร (3) ไม่แสดงถึงความรู้ที่ไม่เท่าเทียมกัน (4) มีความยืดหยุ่น ด้านเวลา เนื้อเรื่อง ทักษะการอ่าน ภาษา และอื่น ๆ (5) พิจารณาถึงภาษาที่หนึ่งของผู้เรียน (6) เคารพในภาษาและรายละเอียดปลีกย่อย (item) ในการทดสอบ (7) หลีกเลี่ยงการสร้างความขวยเขินแก่ผู้เรียน จากผลการประเมิน

นอกจากนั้นผู้วิจัยได้พิจารณาถึงกรอบแนวคิดพหุวัฒนธรรมซึ่งอมรา พงศาพิชญ์ (2549:19) ได้กล่าวถึงสังคมที่มีการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม ไม่พยายามครอบงำซึ่งกันและกันนั้น หมายความว่า เกิดการบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) บางครั้งใช้คำว่าพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) และเกษม เพ็ญภินันท์(2552:17-18)กล่าวถึงแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมว่า “พหุวัฒนธรรมนิยม” คือความต้องการธำรงรักษาความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้ บรรดานักทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมส่วนใหญ่จึงนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับ “การเมืองเรื่องการรับรู้”(the politic of recognition) เป็นทางออกสำคัญ เพื่อให้การตระหนักและรู้จักผู้อื่นมีความสำคัญเทียบเท่ากับการเข้าใจสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “การเมืองเรื่องการรับรู้” เป็นหัวใจสำคัญของการธำรงรักษาความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม เพราะว่าการรับรู้ผู้อื่นและความหลากหลายย่อมเกิดขึ้นภายใต้ความเข้าใจในความเสมอภาคของพลเมืองของรัฐ และการคุ้มครองสิทธิในการดำเนินชีวิตทางวัฒนธรรมของแต่ละบุคคลอีกด้วย ทั้งหมดนี้จะนำมาซึ่งความเข้าใจ การสร้างการยอมรับหรือหนทางในการอยู่ร่วมกัน และเป็นทางออกให้แก่ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองในระบบประชาธิปไตย และการยอมรับความแตกต่างในเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่อย่างหลากหลายในสังคม

ส่วน Michael Theunissen (อ้างในเกษม เพ็ญภินันท์, 2552:15) ได้กล่าวว่า การรับรู้และการดำรงอยู่ร่วมกันของ สรรพสิ่งที่แตกต่างกันอย่างมีความเสมอภาคต่อกัน โดยไม่มีฝ่ายใดสามารถมีอำนาจควบคุมหรืออยู่เหนืออีกฝ่ายหนึ่ง หากมีเพียงแต่ความสัมพันธ์ที่กำหนดการดำรงอยู่ร่วมกัน โดยที่ปัจเจกชนหนึ่งๆดำรงอยู่อย่างเป็นปัจเจก ท่ามกลางปัจเจกชนอื่นๆบนพื้นฐานที่ว่า “ความแตกต่างคือความเสมอภาค” กล่าวคือ ความสามารถที่จะธำรงรักษาความแตกต่างของตนเองคือสิทธิและเสรีภาพทางสังคมที่แต่ละคนสามารถแสดงออกได้อย่างเสมอภาคต่อกันในทางวัฒนธรรม และชัคคี ภัทรกุลวณิชย์ (2552:22-24)ได้กล่าวถึง สังคมหนึ่งๆไม่ว่าจะในยุคสมัยใด

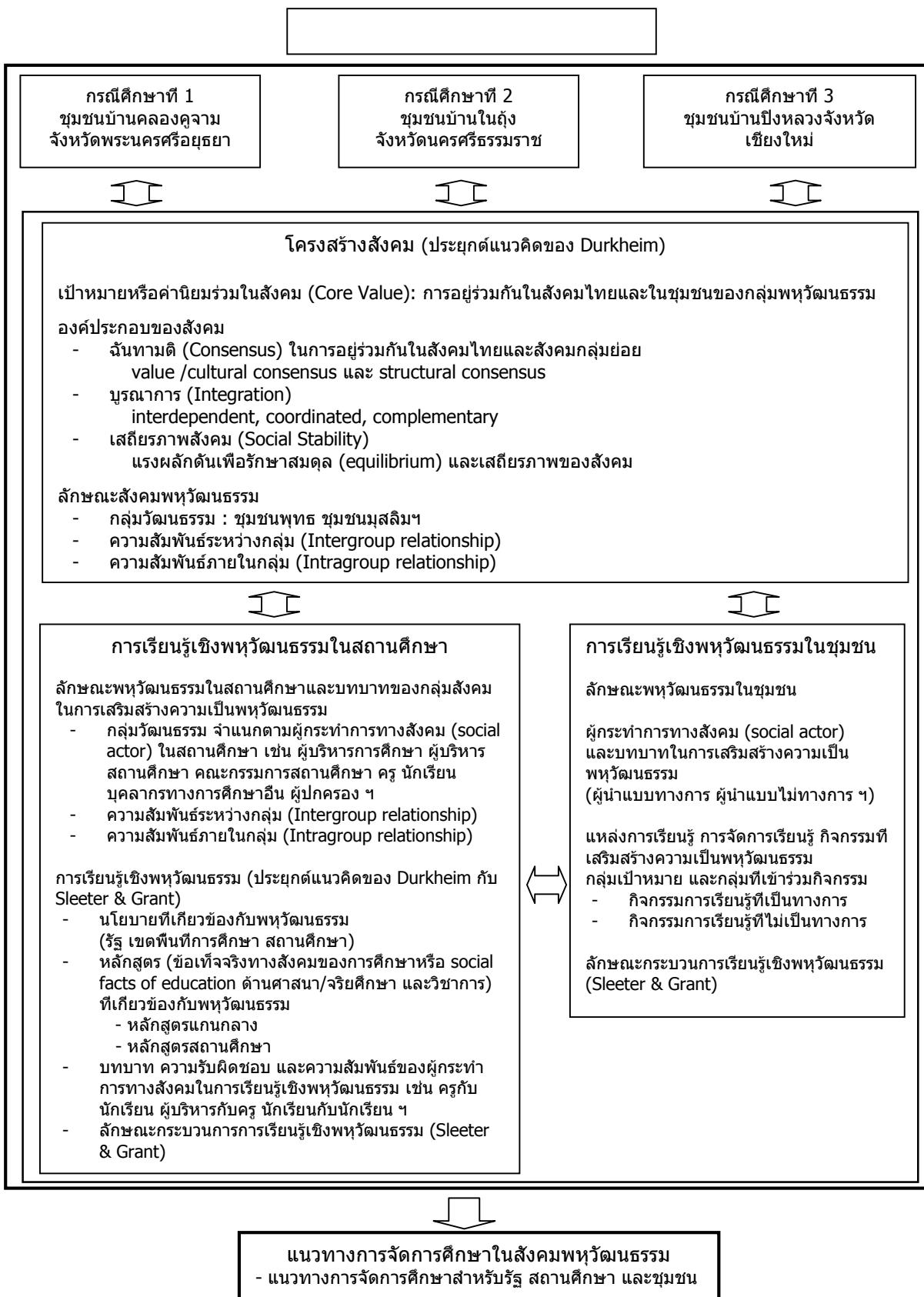
ย่อมประกอบด้วยบุคคลหลายชาติ หลายวัฒนธรรม และหลายชนชั้นอยู่แล้ว จนอาจพูดได้ว่าที่ได้มีสังคมที่นั้นย่อมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สังคมก่อนสมัยใหม่ยอมรับและไม่ปฏิเสธความหลากหลายทางวัฒนธรรม มโนทัศน์เรื่องของความหลากหลายในสังคมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ต่างกับสังคมก่อนสมัยใหม่ กล่าวคือความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นต้องควบคู่ไปกับความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่พบในสังคมสมัยใหม่สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

(1) **หลอมรวมความหลากหลายเป็นหนึ่ง (Homogeneity/Uniformity)** แนวคิดนี้พบเห็นในช่วงรอยต่อของสังคมจากก่อนสมัยใหม่สู่สังคมสมัยใหม่ ดังกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงศตวรรษที่ 20 เมื่ออเมริกาเปิดรับแรงงานจากชาติต่างๆ เข้าประเทศ เช่น ชาวไอริช เยอรมัน อิตาลี ยุโรปตะวันออก คาทอลิก และยิว เฉพาะในช่วงเวลาจาก ค.ศ. 1800-1920 อเมริกามีคนอพยพเข้าประเทศรวมกันทั้งสิ้น 18 ล้านคน ในปี ค.ศ. 1908 ชาวยิวอพยพจากอังกฤษนาม Israel Zangwill แต่งบทละครชื่อ Melting Pot สหรัฐอเมริกาจึงเป็นดินแดนที่หลอมละลายอัตลักษณ์อันหลากหลายของคนต่างชาติ ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม ให้กลายเป็นหนึ่งเดียว มุ่งเน้นกระบวนการให้กลุ่มชนเหล่านี้ปรับตัวเข้าหาวัฒนธรรมอเมริกันโดยการละทิ้งวัฒนธรรมของตนเอง

(2) **ประนีประนอมรองของความหลากหลาย (Diversity)** แนวคิดนี้จะก่อตัวหลังจากที่สังคมสมัยใหม่ได้ตั้งหลักปักฐานได้มั่นคงแล้ว สามารถหลอมรวมความแตกต่างให้กลายเป็นหนึ่งเดียวจนเกินพอดี จนต้องหันมาเรียกร้องให้ยอมรับความหลากหลายของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ไม่ว่าจะในด้านชาติพันธุ์ เพศสถานะ (Gender) ตลอดจนชนชั้น กระแสเรียกร้องและต่อสู้เพื่อสิทธิพลเมืองของคนกลุ่มน้อย ตลอดจนการต่อต้านการเหยียดผิว ในโลกตะวันตกช่วงกลางศตวรรษที่ 20 เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของขบวนการเรียกร้องให้เกิดการยอมรับ “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” บนพื้นฐานของความเสมอภาค การยอมรับสิทธิทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มน้อย การเคลื่อนไหวเรียกร้องความหลากหลายได้ขยายตัวต่อเนื่อง จนกระทั่งปี ค.ศ. 2001 องค์การยูเนสโกได้ประกาศ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ที่เน้นย้ำว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นมรดกร่วมกันของมนุษยชาติ ดังได้ระบุไว้อย่างชัดเจนใน “มาตราที่ 1 ความหลากหลายทางวัฒนธรรม มรดกร่วมกันของมนุษยชาติ” ว่า “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นต่อมนุษย์ เฉกเช่นเดียวกับที่ความหลากหลายทางชีวภาพจำเป็นต่อธรรมชาติ ด้วยเหตุฉะนั้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงถือเป็นมรดกร่วมกันของมนุษยชาติ และควรได้รับการยอมรับตลอดจนการสนับสนุนอันจะยังประโยชน์ต่อมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต”

(3) **ผสมผสานพันทาง (Hybridity)** แนวคิดนี้มองอัตลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ว่ามิได้ชัดเจน ตายตัว และเป็นหนึ่งเดียว แต่ผสมผสานและซ้อนทับกันอยู่

ลักษณะทั้ง 3 นี้ไม่ได้แยกขาดจากกันชัดเจน แต่ซ้อนทับกันอยู่ และความหลากหลายดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นและคลี่คลายในทุกสังคมในช่วงเวลาเดียวกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เสนอตามลำดับต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดพหุวัฒนธรรม

- 1.1 ความหมายพหุวัฒนธรรมและคำที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 แนวคิดทฤษฎีพหุวัฒนธรรม

ตอนที่ 2 แนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษา

- 2.1 ความหมายพหุวัฒนธรรมศึกษา
- 2.2 การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

- 3.1 สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย
 - 3.1.1 ลักษณะความเป็นพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย
 - 3.1.2 แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย
- 3.2 แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในต่างประเทศ

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 งานวิจัยในประเทศ
- 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ตอนที่ 1 แนวคิดพหุวัฒนธรรม

1.1 ความหมายพหุวัฒนธรรมและคำที่เกี่ยวข้อง

พหุ หมายถึง มากหรือหลาย และวัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต มรดกทางสังคม และ ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของคนในสังคมแสดงถึง ความเจริญงอกงามซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ ฯลฯ พหุวัฒนธรรม (multicultural) หมายถึง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึง มติวิถีชีวิต มรดกทางสังคม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อนที่จะมีมนุษย์เกิดขึ้นก็มีความหลากหลายในธรรมชาติเป็นพื้นฐานมาก่อน มนุษย์ก็เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ในที่แต่ละแห่งมนุษย์ก็ย่อมเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน และอยู่ร่วมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ จึงมีวิถีชีวิตที่ต่างต่างกัน เรียกว่าเป็นความหลากหลายทางชีวภาพ กับความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่

เชื่อมโยงกัน เพราะว่าชีวิตต้องเกิดขึ้นในที่ต่างๆ (ประเวศ ะสี, 2548: อ้างถึงใน สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัด อุตรธานี)

วัฒนธรรม มีผู้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ดังนี้

Taylor (1871: cited in Banks, 2001: 70) ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม แบบกว้าง ๆ และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป กล่าวคือ วัฒนธรรมเป็นลักษณะรวม ๆ ที่มนุษย์ในสังคม คิดค้นและยึดถือเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎระเบียบ ขนบธรรมเนียม ตลอดจนลักษณะนิสัยและความสามารถที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้

Kroeber and Kluckhohn (1952: cited in Banks, 2001: 70) ได้นิยามคำว่า วัฒนธรรมที่เป็นที่ยอมรับในหมู่นักสังคมศาสตร์อย่างมาก โดยเขาอธิบายว่าวัฒนธรรมหมายถึง แบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกให้ปรากฏและไม่แสดงออกให้ปรากฏ ซึ่งแบบแผน พฤติกรรมเหล่านี้จะถ่ายทอดโดยผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ และผ่านทางอำนาจในการปกครองบังคับ บัญชาและการบังคับใช้กฎหมาย ดยวัฒนธรรมที่ปรากฏเป็นรูปธรรม เช่นผลงานศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี ส่วนวัฒนธรรมที่ไม่ปรากฏชัดเช่น ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม

Baret (1984: cited in Grant and Ladson-billings, 1997: 72) กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึง ความคิด ความเชื่อ ประเพณีและแนวปฏิบัติ ซึ่งเรียนรู้และ ถ่ายทอดระหว่าง คนในสังคมหนึ่ง

Grant and Ladson-billings (1997: 74) ได้สรุปว่า วัฒนธรรม หมายถึงค่านิยม และการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งปรากฏในรูปของเนื้อหาและ กระบวนการอันเป็นผลมาจากพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์และสังคมของคนในสังคมนั้น

ประเวศ ะสี (2550: 6-7) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่ สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ สิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ใน สิ่งแวดล้อมใด ก็ต้องดิ้นรนต่อสู้ เรียนรู้ที่จะอยู่ให้ได้ และอยู่ให้ได้ดีในสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ฉะนั้น เนื่องจากสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งไม่เหมือนกันวัฒนธรรมจึงมีความหลากหลาย ที่เรียกว่า ความ หลากหลายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมต้องสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม จึงทำให้อยู่ได้ และจะต้อง รักษาสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ มีทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในนั้น มี คุณค่าร่วมกัน มีการทำมาหากิน ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ดูแล รักษาสุขภาพ มีการไถ่เกี่ยความขัดแย้ง มีความยุติธรรมในชุมชน มีศาสนาอยู่ในกรอบของ วัฒนธรรม ฉะนั้นในวัฒนธรรมจะมีศาสนาอยู่เสมอ ครอบคลุมทุกอย่าง เพราะในวิถีชีวิตร่วมกันก็ ต้องทำงาน ต้องมีกติกา ขนบธรรมเนียมประเพณี มีภาษาสำหรับการสื่อสาร มีศิลปะสุนทรียกรรม

ต่างๆ มนุษย์จึงอยู่มาได้เป็นพันๆปี เพราะเรื่องวัฒนธรรมทำให้เกิดความมั่นคง ความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม (Cultural Cognitiveness)

ความรู้คิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตระหนักรู้ (Aware) และคิด (Think) เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมรองของตน ในลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียวและแตกต่างจากวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นในสังคม สิ่งเหล่านี้ก็คือกระบวนการของการรู้ โดยผ่านการตระหนักรู้ และการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ

ความรู้คิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมแตกต่างจากความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม (Cultural Identification) เนื่องจากบุคคลอาจจะมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอย่างมาก แต่เข้ากลับมีความตระหนักรู้เพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับเอกลักษณ์หรือความแตกต่างของวัฒนธรรมตนเองกับวัฒนธรรมของคนอื่น ในทางกลับกันบุคคลบางคนอาจจะมีความรู้คิดหรือความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมของตนเองอย่างมาก แต่กลับมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของตนเองเพียงเล็กน้อย บุคคลที่มีความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมของตนเองอาจเป็นคนที่สามารถผสมกลมกลืน (ปรับตัว) กับคนในวัฒนธรรมอื่นได้อย่างดี โดยพยายามหลีกเลี่ยงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน

บันทึกยี่ สมะฮุน และคณะ(2549:19) ได้กล่าวถึงการอธิบายปรากฏการณ์หรือกระบวนการที่เกิดขึ้นมีศัพท์ที่ใช้เรียกต่างกัน เช่น การปรับตัว(adaptation) การสังสรรค์หรือผสมผสานทางวัฒนธรรม(acculturation) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม(cultural assimilation) บูรณาการทางวัฒนธรรม(cultural integration) และความขัดแย้งทางวัฒนธรรม(cultural conflict)

ในกระบวนการศัพท์ข้างต้น ความคิดเรื่องบูรณาการทางวัฒนธรรมสามารถนำมาใช้อธิบายสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ชัดเจนที่สุด กล่าวคือ บูรณาการทางวัฒนธรรมคือ การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไม่ได้มีความพยายามครอบงำซึ่งกันและกัน ถ้าปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่ มีลักษณะยอมรับซึ่งกันและกัน ย่อมหมายความว่าเกิดการบูรณาการทางวัฒนธรรม บางครั้งใช้คำว่า พหุวัฒนธรรม หมายถึงรัฐที่มีหลายวัฒนธรรม

1.2 แนวคิดทฤษฎีพหุวัฒนธรรม

“พหุวัฒนธรรมนิยม”เป็นมโนทัศน์ที่เกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1970 ในประเทศออสเตรเลียและแคนาดา โดยมีสาเหตุจากความขัดแย้งเรื่องนโยบายการกีดกันทางวัฒนธรรมของ

รัฐ ปัญหาการแบ่งแยก กัดกันชนพื้นเมืองออกจากพื้นที่ทางสังคม ปัญหาการควบคุมรูปแบบทางวัฒนธรรม ซึ่งร่างขึ้นโดยชาวยุโรป ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีรูปแบบทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากของลักษณะทางวัฒนธรรมและวิถีในการดำเนินชีวิตแบบกระแสหลัก แม้กระทั่งการใช้ภาษาถิ่น หรือภาษาอื่นๆ แทนที่จะใช้ภาษาทางการ นอกจากนี้ยังรวมถึงการละเลยต่อวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองดั้งเดิม ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นสิ่งยอมรับได้ยากในสังคมเสรีนิยมและรัฐประชาธิปไตย ที่สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานและความเสมอภาคของคนในสังคมต้องได้รับการรับประกันจากรัฐ และการเปิดกว้างของสังคมที่กลุ่มชนทุกคนย่อมได้รับการคุ้มครองเสรีภาพในการดำเนินชีวิต

ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมยังคงเป็นปัญหาหลักของรัฐประชาชาติสมัยใหม่ เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงและการเมืองในระบบประชาธิปไตยเปิดกว้างขึ้น ทำให้รัฐต้องปรับเปลี่ยนนโยบายด้านวัฒนธรรมและยอมรับความหลากหลายด้านการดำเนินชีวิต อัตลักษณ์และคุณลักษณะความเป็นมนุษย์หรือความเป็นตัวตนของเขา ไม่สามารถลดทอนมาสู่ความเป็นวัฒนธรรมเดียวได้อีกต่อไป ในขณะที่เดียวกันรัฐยังต้องเผชิญปัญหาเกี่ยวกับเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ความเชื่อ เพศสภาพและวัฒนธรรมย่อย (subculture) จนในที่สุดรัฐบาลของบางประเทศได้เสนอทางออกผ่านนโยบายเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม (multicultural society) โดยอาศัยแนวคิด “พหุวัฒนธรรมนิยม” (multiculturalism) เป็นพื้นฐาน

ปัญหาเรื่องการกัดกันความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมยังคงอยู่ และทวีความรุนแรง จนเป็นเหตุให้เกิดความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ขึ้น ในขณะที่ความพยายามของแนวคิด “พหุวัฒนธรรมนิยม” คือความต้องการธำรงรักษาความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้ บรรดานักทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมส่วนใหญ่จึงนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับ “การเมืองเรื่องการรับรู้” (the politic of recognition) เป็นทางออกสำคัญ เพื่อให้การตระหนักและรู้จักผู้อื่นมีความสำคัญเทียบเท่ากับการเข้าใจสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “การเมืองเรื่องการรับรู้” เป็นหัวใจสำคัญของการธำรงรักษาความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม เพราะว่าการรับรู้ผู้อื่นและความหลากหลายย่อมเกิดขึ้นภายใต้ความเข้าใจในความเสมอภาคของพลเมืองของรัฐ และการคุ้มครองสิทธิในการดำเนินชีวิตทางวัฒนธรรมของแต่ละบุคคลอีกด้วย ทั้งหมดนี้จะนำมาซึ่งความเข้าใจ การสร้างการยอมรับหรือหนทางในการอยู่ร่วมกัน และเป็นทางออกให้แก่ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองในระบบประชาธิปไตย และการยอมรับความแตกต่างในเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่อย่างหลากหลายในสังคม (เกษมเพ็ญภินันท์, 2552: 17-18)

ทฤษฎีพหุวัฒนธรรม(Cultural Pluralism Theory)

Gordon (1964: cited in Gollnick and Chin,1990:17) กล่าวว่า การปฏิเสธหรือการไม่ยอมให้มีการดูดกลืนจากวัฒนธรรมหลักของชาวอเมริกัน ผู้อพยพจำนวนมากและชนกลุ่มน้อยได้ดำรงรักษาภูมิชาติพันธุ์ไว้ พวกเขามีการพัฒนาภายในกลุ่มและในชุมชนชาติพันธุ์ของพวกเขา ชุมชนเหล่านี้หมายถึงรวมถึงกลุ่ม Little Italy, กลุ่มชนในChinatown, กลุ่มHarlem, และกลุ่มลอสแอนเจลิสตะวันออก

ช่วงต้นของปี 1915 นักปรัชญาและนักเขียนกลุ่มหนึ่งได้เริ่มตั้งคำถามจากทฤษฎีการผสมกลมกลืน พวกเขาได้อธิบายประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆจะต้องรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของพวกเขาให้อยู่ในวัฒนธรรมอเมริกัน ได้มีงานเขียนเกี่ยวพหุวัฒนธรรมนิยมโดย Horace Kallen และตีพิมพ์ในหนังสือThe Nationในช่วงต้นปี 1915 เขาไม่ยอมรับทฤษฎีแองโกลและทฤษฎีการหลอมรวม

พหุวัฒนธรรมนิยมของ Kallenมีแนวในการตรวจสอบความเป็นมาอยู่ 3 แนวทาง (1) ไม่มีใครเลือกเชื้อสายหรือบรรพบุรุษของตนได้ (2) วัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยแต่ละกลุ่มมีสิ่งที่สร้างสรรค์ที่สามารถสร้างสังคมอเมริกันได้ และ (3) ให้ความเสมอภาคกับทุกคนและทุกกลุ่มตามแนวคิดในระบอบประชาธิปไตย (Newman, 1973) ได้มีการวิพากษ์รูปแบบของ Kallenว่าเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและกลุ่มต่างๆ

ปัจจุบันนักการศึกษาจำนวนมากให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ของพหุวัฒนธรรมนิยม พวกเขาเน้นการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมในประเทศสหรัฐอเมริกาและสิทธิของบุคคลที่จะรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของพวกเขาและมีการแลกเปลี่ยนกันร่วมกับชาวอเมริกันที่มีภูมิหลังที่แตกต่างกัน

ทฤษฎีการผสมกลมกลืน(Assimilation Theory)

การผสมกลมกลืนเป็นกระบวนการที่กลุ่มผู้มีวัฒนธรรมรอง ยอมรับวัฒนธรรมจากกลุ่มวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมรองได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหลัก หรือมีการรวมกันของทั้งสองได้เกิดขึ้นเช่น กลุ่มวัฒนธรรมรองของชนชั้นกลางในประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งที่จริงวัฒนธรรมนี้มักจะถูกกำหนดให้เป็นวัฒนธรรมของชาติหรือเป็นวัฒนธรรมหลัก แต่อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมของคนชั้นกลางก็ไม่ได้รับการยอมรับเป็นที่แพร่หลายจากกลุ่มสมาชิกที่มีวัฒนธรรมหลัก

Gordon (1964 cited in Gollnick and Chin,1990:18) ได้กล่าวถึงกระบวนการผสมกลมกลืนมีขั้นตอนในการพัฒนาเป็นลำดับดังนี้ (1) จะเปลี่ยนรูปแบบทางวัฒนธรรมตามกลุ่ม

วัฒนธรรมหลัก (2) มีการพัฒนาความสัมพันธ์กับกลุ่มที่มีวัฒนธรรมหลัก (3) มีความผูกพันกันกับกลุ่มวัฒนธรรมหลักโดยการแต่งงาน (4) การสูญเสียความรู้สึกของกลุ่มวัฒนธรรมรองและการแยกตัวออกจากกลุ่มวัฒนธรรมหลัก (5) ไม่มีการแบ่งแยก (6) ไม่มีอคติ (7) ไม่สร้างปัญหาขัดแย้งใดๆให้กับกลุ่มวัฒนธรรมหลัก แต่ระดับตอนนี้เป็นระดับขั้นของการผสมกลมกลืน การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเป็นขั้นตอนแรกของกลุ่มวัฒนธรรมใหม่ที่จะดำรงอยู่ต่อและเป็นวิธีแรกที่จะติดต่อกับกลุ่มวัฒนธรรมหลักแล้วจึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม โครงสร้างการผสมกลมกลืนได้เกิดขึ้นเมื่อทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์กันและมีการรวมตัวของสมาชิกทั้งสองกลุ่มกลายเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวกันทางสังคม

ในการศึกษาระดับของการผสมกลมกลืนของกลุ่มวัฒนธรรมหลายแห่งในสหรัฐอเมริกา Gordon (1964) พบว่ากลุ่มผู้อพยพแต่ละกลุ่มมีการผสมกลมกลืนทางโครงสร้างนอกจากกลุ่มคนผิวขาวชาวโปรเตสแตนต์จากภาคเหนือและยุโรปตะวันตกเท่านั้น เขาพบว่าการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมได้เกิดกับเกือบทุกกลุ่มที่ได้อาศัยอยู่ที่นี้เป็นเวลาอย่างน้อยหนึ่งชั่วอายุของ ผู้อพยพรุ่นแรก อย่างไรก็ตามผลสำเร็จของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนี้ทำให้ลดอคติและการแบ่งแยก หรือนำไปสู่การแต่งงานกับกลุ่มวัฒนธรรมหลัก ความสำเร็จอย่างทันใดของกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการรวมถึงสถานที่ตั้งและการแบ่งแยก หากกลุ่มชนกลุ่มต่างๆแยกตัวออกจากพื้นที่ไปอาศัยอยู่ในชนบท (ไม่ว่าจะโดยสมัครใจหรือไม่) เช่นเดียวกับกรณีที่มีชาวอินเดียนยังอยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่รัฐจัดให้ นั้น กระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจะช้ามาก การแบ่งแยกชนกลุ่มต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนกลุ่มน้อยชาวแอฟริกันและชาวเม็กซิกันจำนวนมากที่ขาดโอกาสทางการศึกษาและการประกอบอาชีพซึ่งจะทำให้ขั้นตอนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมล่าช้าไป หลังจากการศึกษาของ Gordon เป็นเวลาสี่สิบหกปีการผสมกลมกลืนทางโครงสร้างก็ยังคงเป็นลักษณะเดิม

Michael Theunissen (อ้างถึงใน เกษม เพ็ญภินันท์, 2552: 15) ได้กล่าวว่า การรับรู้และการดำรงอยู่ร่วมกันของ สรรพสิ่งที่แตกต่างกันอย่างมีความเสมอภาคต่อกัน โดยไม่มีฝ่ายใดสามารถมีอำนาจควบคุมหรืออยู่เหนืออีกฝ่ายหนึ่ง หากมีเพียงแต่ความสัมพันธ์ที่กำหนดการดำรงอยู่ร่วมกัน โดยที่ปัจเจกชนหนึ่งๆดำรงอยู่อย่างเป็นปัจเจก ท่ามกลางปัจเจกชนอื่นๆบนพื้นฐานที่ว่า “ความแตกต่างคือความเสมอภาค” กล่าวคือ ความสามารถที่จะดำรงรักษาความแตกต่างของตนเองคือสิทธิและเสรีภาพทางสังคมที่แต่ละคนสามารถแสดงออกได้อย่างเสมอภาคต่อกันในทางวัฒนธรรม

อมรา พงศาพิชญ์ (2553: 168-169) ได้กล่าวถึงรัฐบาลของสหรัฐอเมริกาว่า ได้พยายามรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในกระบวนการของการสร้างชาติ โดยสร้างสำนึกของความเป็น “คนอเมริกัน” ให้กับทุกคน ถึงแม้จะมีบรรพบุรุษที่มาจากต่างชาติต่างภาษากัน ในทางปฏิบัติแล้วรัฐบาลอเมริกันสามารถสร้างสำนึกของความเป็นคนอเมริกันได้ แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาชนกลุ่มใหญ่ เพื่อสังคมส่วนรวมจะได้มีลักษณะร่วมกัน และไม่เกิดความขัดแย้ง

การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์มีหลายรูปแบบ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จำเป็นจะต้องเปลี่ยน ทำให้เกิดการประเมินสถานการณ์และประเมินตัวเองอาจเห็นได้จากการที่บุคคลสร้างเอกลักษณ์ใหม่ หรือปรับความหมายของเอกลักษณ์เดิม ไม่ว่าจะในรูปแบบใดการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจะถึงจุดสมดุลและทำให้เกิดเสถียรภาพได้พอสมควร ตัวอย่างของการปรับตัวคือ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์สองกลุ่ม หรือการบูรณาการทางวัฒนธรรม โดยแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์รักษาเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมของตนไว้ กรณีที่กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งอพยพเข้ามาในดินแดนใหม่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เดิมอยู่แล้ว กลุ่มใหม่อาจอพยพเข้ามาเป็นแรงงานหรือลูกจ้าง เป็นชนชั้นล่างของสังคม และค่อยๆ เลื่อนฐานะทางสังคมโดยการเปลี่ยนอาชีพหรือเปลี่ยนฐานะทางเศรษฐกิจ จนในที่สุดก็เป็นที่ยอมรับและถือกำเนิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมได้ บางครั้งการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลว่า วัฒนธรรมไม่เข้ากัน เช่นคนยิวในประเทศที่มีวัฒนธรรมอาหรับ ซึ่งผสมกลมกลืนไม่ได้ด้วยเหตุผลทางศาสนา แต่ก็มีลักษณะของการปรับตัว สามารถอยู่ในสังคมเดียวกันได้โดยไม่มี ความขัดแย้งรุนแรง และเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรมได้

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2552: 22-24) ได้กล่าวถึงเส้นทางของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ว่ามิใช่เรื่องใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นเพราะกระแสโลกาภิวัตน์แต่อย่างใด สังคมหนึ่งๆ ไม่ว่าจะในยุคสมัยใด ย่อมประกอบด้วยบุคคลหลายชาติ หลายวัฒนธรรม และหลายชนชั้นอยู่แล้ว จนอาจพูดได้ว่าที่ใดมีสังคมที่นั่นย่อมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สังคมก่อนสมัยใหม่ยอมรับและไม่ปฏิเสธความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ที่สำคัญสังคมเหล่านั้นมองความหลากหลายทางวัฒนธรรมว่าเป็นความแตกต่างที่ไม่เท่าเทียมกัน (Hierarchical Diversity) ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ในสังคม เช่นสังคมระบบวรรณะ หรือสังคมภายใต้ระบบอาณานิคม คนในสังคมจะถูกกำหนดสถานะสูงต่ำไว้อย่างชัดเจน และคนใน แต่ละกลุ่มก็มีวัฒนธรรมประจำกลุ่มที่ชัดเจนอีกเช่นกัน

มโนทัศน์เรื่องของความหลากหลายในสังคมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ต่างกับสังคมก่อนสมัยใหม่ กล่าวคือความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นต้องควบคู่ไปกับความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่พบในสังคมสมัยใหม่สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1) หลอมรวมความหลากหลายเป็นหนึ่ง (Homogeneity/Uniformity) แนวคิดนี้จะพบเห็นในช่วงรอยต่อของสังคมจากก่อนสมัยใหม่สู่สังคมสมัยใหม่ ดังกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงศตวรรษที่ 20 เมื่ออเมริกาเปิดรับแรงงานจากชาติต่างๆ เข้าประเทศ เช่น ชาวไอริช เยอรมัน อิตาลี ยุโรปตะวันออก คาทอลิก และยิว เฉพาะในช่วงเวลาจาก ค.ศ. 1800-1920 อเมริกามีคนอพยพเข้าประเทศรวมกันทั้งสิ้น 18 ล้านคน ในปี 1908 ชาวยิวอพยพจากอังกฤษนาม Israel Zangwill แต่งบทละครชื่อ Melting Pot สหรัฐอเมริกาจึงเป็นดินแดนที่หลอมละลายอัตลักษณ์อันหลากหลายของคนต่างชาติ ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม ให้กลายเป็นหนึ่งเดียว มุ่งเน้นกระบวนการให้กลุ่มชนเหล่านี้ปรับตัวเข้าหาวัฒนธรรมอเมริกันโดยการละทิ้งวัฒนธรรมของตนเอง

2) ประยอมปรองดองความหลากหลาย (Diversity) แนวคิดนี้จะก่อตัวหลังจากที่สังคมสมัยใหม่ได้ตั้งหลักปักฐานได้มั่นคงแล้ว สามารถหลอมรวมความแตกต่างให้กลายเป็นหนึ่งเดียวจนเกินพอดี จนต้องหันมาเรียกร้องให้ยอมรับความหลากหลายของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ไม่ว่าจะในด้านชาติพันธุ์ เพศสถานะ (Gender) ตลอดจนชนชั้น

กระแสเรียกร้องและต่อสู้เพื่อสิทธิพลเมืองของคนกลุ่มน้อย ตลอดจนการต่อต้านการเหยียดผิว ในโลกตะวันตกช่วงกลางศตวรรษที่ 20 เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของขบวนการการเรียกร้องให้เกิดการยอมรับ “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” บนพื้นฐานของความเสมอภาค การยอมรับสิทธิทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มน้อย การเคลื่อนไหวเรียกร้องความหลากหลายได้ขยายตัวต่อเนื่อง จนกระทั่งปี 2001 องค์การยูเนสโกได้ประกาศ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ที่เน้นย้ำว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นมรดกร่วมกันของมนุษยชาติ ดังได้ระบุไว้อย่างชัดเจนใน “มาตราที่ 1 ความหลากหลายทางวัฒนธรรม มรดกร่วมกันของมนุษยชาติ” ว่า

“ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นต่อมนุษย์ เชกเช่นเดียวกับที่ความหลากหลายทางชีวภาพจำเป็นต่อธรรมชาติ ด้วยเหตุฉะนั้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงถือเป็นมรดกร่วมกันของมนุษยชาติ และควรได้รับการยอมรับตลอดจนการสนับสนุนอันจะยังประโยชน์ต่อมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต”

ในสังคมไทยประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ก็พบประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีการพูดถึง ถกเถียงจนกระทั่งแปรไปสู่มาตรการที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และอัตลักษณ์วัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ สังคมไทยเริ่มยอมรับการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์วัฒนธรรมล้านนา วัฒนธรรมลาว วัฒนธรรมจีน ตลอดจนวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยอีกมากมายที่ถูกละเลย

3) ผสมผสานพันทาง (Hybridity) แนวคิดนี้มองอัตลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ว่ามิได้ชัดเจน ตายตัว และเป็นหนึ่งเดียว แต่ผสมผสานและซ้อนทับกันอยู่ ลักษณะทั้ง 3 นี้ไม่ได้แยกขาดจากกันชัดเจน แต่ซ้อนทับกันอยู่ และความหลากหลายดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นและคลี่คลายในทุกสังคมในช่วงเวลาเดียวกัน

การเลือกตีความการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในกรอบแคบๆ และตายตัวที่มองเห็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมของกลุ่มต่างๆ อย่างหยุดนิ่ง ก่อให้เกิดแนวโน้มที่จะมองกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ แยกขาดจากกันชัดเจน ต่างคนต่างอยู่ กลายเป็นรูปแบบการใช้ชีวิตเฉพาะกลุ่มที่อิงอยู่กับอัตลักษณ์สำเร็จรูปทางวัฒนธรรม เป็นเสมือน “บูติกทางวัฒนธรรม”(Cultural Boutique) ที่พร้อมสำหรับการ บริโภคอุปโภค การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงมีความหมายตื้นๆ อยู่เพียงเสื้อผ้า เครื่องประดับ ของตกแต่งบ้านเรือน อาหารที่เชื่อกันว่าเป็นตัวแทนอัตลักษณ์วัฒนธรรมของกลุ่มนั้นๆ

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีความพยายามที่นิยามความหลากหลายทางวัฒนธรรมใหม่ โดยเสนอว่าควรที่จะมองความหลากหลายในลักษณะผสมผสานแบบพันทาง (Hybridity) แนวคิดนี้จะปฏิเสธความคิด ความเชื่อที่ว่า กลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ มีอัตลักษณ์อันเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มติดตัวมาแต่กำเนิด หรือโดยธรรมชาติ โดยเห็นว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งประกอบทางสังคม เป็นการเลือก คัด ตัด แต่ง เสริมและมีการเปลี่ยนแปลงสภาพอยู่ตลอดเวลาแนวคิดนี้จึงไม่เชื่อว่า ความเป็นเกย์ ความเป็นล้านนา ความเป็นไทย ความเป็นลาว มีอยู่เพียงหนึ่งเดียว หยุดนิ่งและขาดจากกันอย่างชัดเจน

ประเวศ วะสี (2548 อ้างถึงใน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด อุตรดิตถ์) กล่าวว่า ศาสนาก็เป็นวัฒนธรรมร่วม ศาสนาพุทธเป็นวัฒนธรรมของคนไทยส่วนหนึ่ง ศาสนาอิสลามก็เป็นวัฒนธรรมของคนไทยอีกส่วนหนึ่ง ประเทศไทยเป็นที่อยู่ของคนไทยที่มีความหลากหลาย ทางเชื้อชาติ หลากหลายศาสนา มีทั้งไทย จีน ญวน ลาว เขมร มอญ มาลาญู ศาสนาก็มีทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ ศาสนาจำเป็นต้องมีหลายศาสนา จะมีศาสนาเดียวไม่ได้เพราะว่าศาสนาเกิดขึ้น

ในวัฒนธรรมต่างๆ กันที่ใดที่มีการเข้าถึงความหลากหลายทางธรรมชาติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมย่อมจะมีสันติสุข

ประเวศ วะสี (2548 อ้างถึงใน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด อุตรธานี) กล่าวถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ความหลากหลายจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และจะแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมไม่ได้ถ้าไม่มีความหลากหลาย ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติที่แบ่งปันกันได้ และสามารถปรับปรุงส่งกลับมาให้เจ้าของเดิม ยิ่งจะทำให้เกิดความมั่งคั่งมากยิ่งขึ้น สังคมใดที่ขาดความหลากหลายทางวัฒนธรรม อาจจะไม่สามารถที่จะเผชิญความเปลี่ยนแปลงได้ แล้วจะต้องล่มสลายไปในที่สุด ทุกศาสนาไม่สามารถแยกศาสนาออกจากการทำมาหากินออกจากชีวิต จากรัฐ จากการเมือง ศาสนา ขณะนี้กระแสของความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาในแต่ละประเทศ และได้รับ การตอบรับจากองค์กรระหว่างประเทศอย่างยูเนสโก ในเรื่องต่างๆ เช่นเรื่องของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การเคารพในสิทธิและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน

อมรา พงศาพิชญ์ (2549: 252) กล่าวว่า นโยบายชาตินิยมของรัฐบาล มีผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในลักษณะที่ต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิหลังของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของกลุ่ม และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความขัดแย้งที่สำคัญที่สุด คือ ความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ ทั้งนี้เพราะต่างฝ่ายต่างยึดมั่นว่าอุดมการณ์ของตัวเองควรครอบงำผู้อื่น ความคิดเรื่องอิสรภาพ เสรีภาพทางความคิด ความเชื่อ ที่แตกต่างกันมีผลในการสร้างความขัดแย้งที่รุนแรงได้

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุตรธานี (2550) กล่าวว่าองค์กรยูเนสโก:UNESCOได้ให้ความสำคัญกับโลกที่สาม ซึ่งเป็นเสียงที่ปราศจากคนฟัง ซึ่งนั่นคือที่มาของรายงานฉบับสำคัญที่เรียกว่า "McBride Report" พร้อมกับสโลแกนที่ว่า "Many Voice, One World" รายงาน ฉบับนี้ต้องการส่งเสริมให้โลกมีแบบแผนของสิทธิของการสื่อสารที่ยอมรับและ เคารพในเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรม หลังจากนั้นทางยูเนสโกก็มีประชุมหลายครั้งตามภูมิภาคต่างๆทั่วโลก เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารและรับฟังวัฒนธรรมของ เสียงต่างๆ ตลอดจนต้องการให้ระบบของการสื่อสารและวัฒนธรรมมีการปลดแอกตนเองออกจากอำนาจ (hegemony) ของโลกตะวันตก ยูเนสโกได้มีการประชุมเกี่ยวกับด้านนโยบายวัฒนธรรมขึ้นที่กรุงเม็กซิโก เมื่อปี ค.ศ.1982 (พ.ศ.2525) โดยในแถลงการณ์หลังประชุมได้มีการเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม "ส่วนใหญ่ของแถลงการณ์ได้ให้ประชาชนเน้นถึงการ ตระหนักในอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมของพวกเขา ตระหนักถึงลักษณะทางพหุนิยมด้านวัฒนธรรม ตระหนัก

ถึงสิทธิในเรื่องของความแตกต่าง และการรู้จักเคารพวัฒนธรรมของคนอื่น รวมทั้งชนกลุ่มน้อย" บทบาทของยูเนสโกต่อการส่งเสริมดังกล่าวจึงเป็นบทบาทที่เรียกว่าข้ามพรมแดนของชาติ (UNESCO as an international body) จะเห็นได้ว่ายูเนสโกได้เป็นองค์กรระหว่างประเทศองค์กรแรกที่ ได้ส่งเสริมให้ชาติต่างๆ ได้เห็นความสำคัญในเรื่อง "การอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม" และ เน้นว่านี่คือหลักสากลพื้นฐานของความเป็นมนุษย์

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และรุ่งเรือง สุชาภิรมย์ (2550) ได้กล่าวว่าโลกมีความเจริญมากขึ้น การคมนาคมมีความสะดวกมากขึ้น การเคลื่อนย้ายคนและวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นมากขึ้นตามมา สิ่งนี้ทำให้เกิดสังคมใหม่ที่เรียกว่า สังคมพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) ซึ่งเมื่อมีความหลากหลายวัฒนธรรมเกิดขึ้น ข้อขัดแย้งทางความคิดและความเชื่อระหว่างคนในสังคมจึงมีมากขึ้นตามไปด้วย เมื่อความเจริญทางด้านเทคโนโลยีทางการสื่อสารมีมากขึ้นจนถึงยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีลักษณะ “ฉับไว กว้างไกล ไร้พรมแดน” การถ่ายทอดข้อมูลจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่งทำได้ง่ายและรวดเร็ว ซึ่งสิ่งนี้มีอิทธิพลต่อความเชื่อและพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Interaction) ของมนุษย์ในสังคมโลกมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นักวิชาการได้เสนอแนวคิดว่าการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมีลักษณะที่สอดคล้องและขัดแย้ง จึงมีความจำเป็นที่สังคมต้องเลือกวิธีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในหลายรูปแบบ ได้แก่ ปรับตัวทางวัฒนธรรม (Cultural Adaptation) การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม (Acculturation) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) และ ทวิลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Double Ethic Identity) จำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบการกล่อมเกลாதงสังคมให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม ที่เปลี่ยนแปลง

นอกจากนั้น อมรา พงศาพิชญ์ (2549: 6-21) ได้กล่าวถึง การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) มีทั้งลักษณะที่สอดคล้องและลักษณะที่ขัดแย้งและมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ได้แก่

1) การปรับตัว (Adaptation) การปรับตัวทางวัฒนธรรมหมายถึงวัฒนธรรมในรูปวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งรวมถึงระบบความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม

2) การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม หรือ การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation)

การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม หรือ การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) นี้ใช้เมื่อมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมระหว่าง 2 กลุ่มคนที่มีสังคมวัฒนธรรมต่างกัน และมีการ

รับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน แต่การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) เป็นกรณีที่สังคม วัฒนธรรมที่มีปฏิสัมพันธ์กันมีพลังไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งมีแนวโน้มที่จะยอมรับวัฒนธรรมของอีก กลุ่มหนึ่ง กลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังน้อย จะถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่วัฒนธรรมมี พลังมากกว่า ในขณะที่เดียวกันอาจมีการแลกเปลี่ยนกันก็ได้ สุดท้ายวัฒนธรรม 2 ชุดถูกผสมรวมกัน เป็นชุดเดียวกัน

3) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) คือ การยอมรับความ หลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมด้วย ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม คือ การมีวัฒนธรรมที่หลากหลายร่วมกัน และไม่ได้มีการพยายามครอบงำซึ่งกันและกัน ถ้า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่มีลักษณะยอมรับซึ่งกันและกัน ย่อม หมายความว่าเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรม บางครั้งใช้คำว่า “พหุวัฒนธรรม” (Cultural Pluralism)

4) ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Cultural Conflict) การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม อาจสร้างความขัดแย้ง ถ้าสมาชิกในกลุ่มไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน โดยปรกติกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและภาษาพูดร่วมกัน มักจะไม่มี ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

วูทิสค์กิตี โภชนกุล (pochanukul, 2551:ออนไลน์) ได้กล่าวถึงธรรมชาติของ พหุวัฒนธรรมว่าบุคคลแต่ละคนจะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มซึ่งมีลักษณะวัฒนธรรมที่ เป็นของ ตนเอง และหลาย ๆ กลุ่มจะรวมตัวกันเป็นสังคมใหญ่ การอยู่รอดของกลุ่มเกิดจากการเห็นคุณค่า ของกระบวนการคิดและสัญลักษณ์ที่เกิด จากการสร้างของวัฒนธรรม ปัจจัยทางศาสนา เชื้อ ชาติ อายุ เพศ ชนชั้นทางสังคม และการศึกษา จะเป็นตัวสำคัญที่กำหนดเกี่ยวกับความ เชื่อ ความรู้สึก และการกระทำของบุคคลในลักษณะของการรวมกลุ่มต่าง ๆ ของสังคมใหญ่ ย่อมมี การประสานของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม บุคคลแต่ละคนนอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหนึ่ง แล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มอื่น ๆ ในขณะเดียวกันด้วย ซึ่งอาจมีลักษณะที่ชัดเจนในกลุ่มหนึ่ง และมีลักษณะที่น้อยหรือไม่มีเลยในอีกกลุ่มหนึ่ง

อาทิตย์ วงศ์ทิติกุล (<http://gotoknow.org/profile/anthrocat>: ออนไลน์) กล่าวว่า พหุวัฒนธรรมมาจากความหลากหลายในความเป็นพลเมืองก็คือความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมักเกี่ยวข้องกับกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม (assimilation) ที่ ถูกนำมาใช้ใน กระบวนการสร้างชาติ โดยมีความพยายามที่จะสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันในวัฒนธรรมเดียว เช่น ในประเทศไทยมีความพยายามใช้การสร้างความเป็นไทย มาโดยตลอด หลังจากมีความ

ล้มเหลวในกระบวนการสร้างชาติให้มีความเป็นหนึ่งเดียวในอดีตจนกลับกลายเป็นการสร้างข้อขัดแย้งที่รุนแรงจนเกิดเป็นปัญหาตาม ก็ต้องหันมายอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น เหตุการณ์ในภาคใต้ ที่มีความขัดแย้งอย่างชัดเจนโดยความพยายามของกลุ่มผู้ก่อการที่ผูกโยงให้เป็นประเด็นด้านความไม่เท่าเทียมทางด้าน การเมืองการปกครอง และการเรียกร้องถึงความเป็นเอกภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นด้านศาสนาได้ถูกนำมาเป็นประเด็นที่อ้างได้เป็น อย่างดี ทั้งนี้เพราะ กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มย่อมมีระบบสังคม การปกครอง ความเชื่อ ศาสนา และภาษาของตน และเป็นการยากที่จะทำให้กลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ละทิ้งความเป็นตัวตนเดิมของตนมารับเอาซึ่งวัฒนธรรมของผู้มีอำนาจผ่านกระบวนการผสมกลมกลืนนี้ หรือในกรณีภาคเหนือการที่รัฐพยายามเข้าไปส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือไทยและ การมีโครงการธรรมทายาทเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา ก็ล้วนแต่มีวัตถุประสงค์ในการผนึกและต้องการมีอิทธิพลที่เหนือว่าในฐานะเป็นผู้ปกครอง (Dominator)

วิชช์ จิระแพทย์ (kawankita,2553: ออนไลน์) ได้กล่าวว่า นโยบายผสมกลมกลืน มักจะให้ผลที่ตรงกันข้าม โดยชนกลุ่มน้อยจะมีแนวโน้มกลับเข้ายึดกับเอกลักษณ์ดั้งเดิมของตนมากขึ้นหากว่ามี หน่วยงานใดพยายามให้พวกเขาตัดขาดจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ดังนั้นประเทศอังกฤษได้ใช้นโยบายพหุวัฒนธรรม (Cultural pluralism) หรือนโยบายพหุนิยม (Pluralism) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา โดยนโยบายนี้จะเน้นความสำคัญของการให้ความสำคัญเคารพต่อ วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ที่แตกต่างของชนกลุ่มน้อย และเห็นว่าวิธีการนี้เป็นการตอบสนองที่เหมาะสมต่อสังคมเสรีประชาธิปไตยที่ปัจเจกบุคคลมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกและการแสดงออกในเรื่องคุณค่าความเป็นมนุษย์ (Human dignity) ความยุติธรรม (Justice) และการยอมรับว่าศาสนาอื่น (Religious toleration) ว่ามีคุณค่าสำคัญ นโยบายพหุวัฒนธรรมนี้เห็นว่าการยอมรับคุณค่าของการมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมจะช่วยส่งเสริมให้ประเทศชาติเป็นที่ยอมรับ เห็นว่าการมีอคติและการเลือกปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อยเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และเชื่อว่า ความมีเอกภาพและรวมหมู่ของชนในชาติสามารถสร้างขึ้นได้โดยการส่งเสริมให้รู้จักเคารพและอดทนต่อความแตกต่าง สิ่งเหล่านี้สามารถปลูกฝังผ่านระบบการศึกษา สื่อมวลชน และการมีส่วนร่วมปฏิสัมพันธ์ในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจเดียวกันการมีส่วนร่วมในสังคมการเมืองร่วมกัน และยังมีคือ "ความมีเอกภาพบนความ แตกต่างหลากหลาย" (Unity Through Diversity)

อาทิตย์ วงศ์ทิตติกุล (<http://gotoknow.org/profile/anthrocat>: ออนไลน์) ได้กล่าว สังคมอเมริกันว่า การรับรองพหุนิยมทางวัฒนธรรมก็คือการรับรองหลักเกณฑ์ว่า ไม่มีต้นแบบแบบอเมริกันเพียงแบบเดียว พหุนิยมทางวัฒนธรรมเป็นมากกว่าการปรับตัวชั่วคราว เพื่อที่จะทำ

ให้ชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์และเชื้อชาติสงบลง มันเป็นแนวคิดที่มุ่งหมายจะไปสู่ความรู้สึกตระหนักรู้การดำรงอยู่ และความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคมทั้งหมด อันมีรากฐานอยู่บนความเข้มแข็งของทุก ๆ ส่วน จากแนวคิดเช่นนี้ ได้ทำให้เกิดการปรับนโยบายครั้งใหญ่จาก การผนวกรวม (assimilation) เป็นการประสานรวม (integration) ซึ่งถูกนำไปใช้ทั้งในอเมริกาและอังกฤษในลักษณะการยอมรับความแตกต่างภายในเอกภาพเดียวกัน

นอกจากนี้เจ้อจันท์ จงสถิตอยู่ และรุ่งเรือง สุชาภิรมย์ (2550) ได้กล่าวถึงการพัฒนาประชาธิปไตยของสหพันธรัฐมาเลเซียซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม เช่นเดียวกับประเทศไทย สหพันธรัฐมาเลเซีย ได้รับ เอกราชเป็นประเทศในเครือจักรภพอังกฤษเมื่อ 31 สิงหาคม 2491 มีดินแดน 329,847 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็น 13 รัฐ และ 2 เขตปกครอง (Sabah และ Sarawak) มีประชากรประมาณ 27 ล้านคน (ประมาณการ 2008) แบ่งเป็นคนมาเลเซียหรือภูมิบุตร (Bumiputra) 65 % คนจีน 26 % คนอินเดีย 8 % ประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม 60.3 % ศาสนาพุทธ 19.2 % ศาสนาคริสต์ 9.1 % ฮินดู 6.3 % ขงจื้อและเต๋า 3 % อื่นๆ 3 % รัฐธรรมนูญมาเลเซียให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา แต่คนเชื้อชาติมาเลเซียเป็นคนมุสลิมโดยรัฐธรรมนูญ ในด้านการศึกษา มาเลเซียให้เสรีในการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมตามภาษาท้องถิ่นและ เชื้อชาติ มีตัวเลขโรงเรียนจีนระดับมัธยมถึง 60 โรงเรียน ส่วนการจัดการสอนในระดับมัธยมสามารถจัดการศึกษาวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์สอนภาษาใดก็ได้ แต่วิชาเคมี ฟิสิกส์ และชีววิทยา ให้สอนเป็นภาษาอังกฤษ สิ่งนี้ทำให้การศึกษาในวิชาแพทย์และวิศวกรรมไม่มีปัญหาเรื่องภาษาที่แตกต่าง กัน วิธีชีวิตของคนมาเลเซียยังดำรงความเป็นครอบครัวใหญ่และมีความผูกพันในระบบ ครอบครัวสูง เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมของคนมุสลิม จีน และอินเดียอยู่แล้ว ประกอบกับข้อกำหนดทางศาสนาอิสลามทำให้คนมาเลเซียต้องยึดมั่นในวิถีชีวิตของ ศาสนา โดยกำหนดเป็นบรรทัดฐานของคนมาเลเซีย (Malaysian Norms) และมีการควบคุมโดยตำรวจศาสนา สำหรับการพัฒนาประชาธิปไตยของมาเลเซียไม่มีแผนงานที่ชัดเจน มีเพียงการกำหนดวิสัยทัศน์ 2020 ที่เขียนเมื่อปี ค.ศ.1990 ซึ่งเน้นการรวมใจคนในชาติเป็นหนึ่งเดียว แต่ผลการปฏิบัติรัฐบาลยังไม่ลดสิทธิพิเศษที่ให้กับคนภูมิบุตร ยุทธศาสตร์ที่วางไว้จึงไม่ได้ผลจนถึงปัจจุบัน และในปัจจุบันมีการเรียกร้องสิทธิจากคนมาเลเซียเชื้อสายอินเดีย ซึ่งแสดงว่า การพัฒนาประชาธิปไตยในเรื่องการให้สิทธิเท่าเทียมกันยังไม่ได้ผล แต่การพัฒนาด้านฐานะทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ และสภาพความอยู่ดีมีสุขในสังคมทำได้ดี ด้วยการนำหลักศาสนามาบังคับใช้จนเป็นวิถีชีวิต ทำให้สังคมมีความสุข

พหุวัฒนธรรมในออสเตรเลีย (studyinaustralia.gov.au: ออนไลน์) ยังคงได้รับประโยชน์จากโครงสร้างประชากรที่เป็นพหุวัฒนธรรม ซึ่งนับว่ามีความหลากหลายที่สุดแห่งหนึ่ง

ของโลก ทำให้มีแนวความคิด อาหารการกิน และวิถีชีวิตที่หลากหลายมาผสมผสานอยู่ด้วยกัน จากสำมะโนประชากรฉบับล่าสุดพบว่า ร้อยละ 23 ของประชากรเป็นผู้ที่เกิดในต่างประเทศ และกว่าร้อยละ 40 ของชาวออสเตรเลีย มีแหล่งกำเนิดมาจากวัฒนธรรมแบบผสมผสาน ทุกๆ สีนาที่ และแปดวินาที มีผู้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาในออสเตรเลียหนึ่งคน ชาวออสเตรเลียที่เกิดในต่างประเทศหลายคน มาจากอิตาลีและกรีกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ผู้ย้ายถิ่นฐานเข้าเมืองในยุคหลังๆ นั้น ส่วนใหญ่ มาจากนิวซีแลนด์และอังกฤษ เช่นเดียวกับจีน เวียดนาม แอฟริกา อินเดีย และอีกหลายๆ ประเทศ นอกจากนี้ รวร้อยละ 2.2 ของประชากรแจ้งว่าตนมีเชื้อสายชาวอะบอริจิน และส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตปกครองนอร์เทิร์นเทอริทอรี ส่วนชนพื้นเมืองกลุ่มอื่นๆ ของออสเตรเลีย เช่น ชาวเกาะ Torres Strait นั้น ส่วนใหญ่เป็นชาวมาลาเนเซีย และอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของรัฐ ควีนส์แลนด์ และตามเกาะต่างๆ ในช่องแคบทอเรส ซึ่งตั้งอยู่ระหว่าง เคปยอร์กและปาปัวนิวกินี

Pieterse (2001: 60) เห็นว่าจุดอ่อนของวัฒนธรรมกับการพัฒนา ก็คือการกลืนกลายวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นความผิดพลาดที่มุ่งปรับวัฒนธรรมให้เป็นไปตาม โครงสร้าง (structure) ของรัฐและชาติ ทำให้เกิดการแตกแยก ดังนั้นจึงต้องหันมาให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มากขึ้นอีกทั้ง Bidwai (2006: 29) ได้ยกตัวอย่างจากการศึกษาของUNDP ประมาณกว่า 900 ล้านคนมีอคติต่อต้านการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมของตนเอง และในจำนวนนั้นคนมากกว่า 500 ล้านคนได้ต่อสู้ไม่ยอมรับหรือปรับวิถีชีวิต ศาสนา ภาษา

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2551) กล่าวว่า ปัจจุบัน ลักษณะพหุวัฒนธรรมในสังคมไทย มองเห็นได้เด่นชัดขึ้น ซึ่งน่าจะมาจากงานวิชาการ ที่ทำให้เรามองเห็นความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน มองเห็นภาษาที่แตกต่างกัน ในกลุ่มนักวิชาการเห็นว่าสังคมไทยจริงๆ แล้วเป็นสังคมที่มีความหลากหลายมาก ดังที่มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์(ศูนย์ภูไทศึกษา, 2550: ออนไลน์)ได้กล่าวถึงคัมภีร์ไบเบิลกับพหุวัฒนธรรมชาวผู้ไทว่า นอกจากบทบาทของการแสดงความเสมอภาคระหว่างเพศภาวะกับการจรรโลงพุทธศาสนา และบทบาทคัมภีร์ไบเบิลกับการจัดระเบียบสังคมชาวผู้ไทแล้ว คัมภีร์ไบเบิลยังเป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนถึงการผสมผสานความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมชาวผู้ไทได้เป็นอย่างดี ดังที่ทราบกันทั่วไปว่า สังคมชาวผู้ไทบ้านกุดบอดมีคติความเชื่อทั้งในวิถีพุทธและผี ดังปรากฏศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนธรรม และพิธีทางพุทธศาสนา ในขณะที่เดียวกันในชุมชนยังคงมีการนับถือผีต่างๆ ทั้งผีให้คุณและให้โทษซึ่งจะมีวิถีปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป พิธีกรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของการนับถือผีนั้นคือพิธีเหยา จากการศึกษาบทบาทของคัมภีร์ไบเบิลกับความเป็นพหุวัฒนธรรมชนชาวผู้ไทโดยเฉพาะมิติทาง

วัฒนธรรมความเชื่อนั้น พบว่า คัมภีร์ไบเบิลแม้จะเป็นเครื่องมือที่ถูกประดิษฐ์สร้างตามกรอบจารีตเดิม แต่ปัจจุบันได้คลี่คลายบทบาทการใช้งานเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับความเป็นพหุวัฒนธรรมของชุมชนมากขึ้น เช่น การที่คัมภีร์ไบเบิลเป็นตัวเชื่อมและเติมเต็มช่องว่าง ระหว่างวัฒนธรรมพุทธและผี กล่าวคือ การที่พระเจ้าใช้คัมภีร์ไบเบิลที่เป็นบทสวดแต่งแก้เสียเคราะห์หรือไล่ผี

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2551:2) กล่าวว่าเอเชียอาคเนย์ เป็นดินแดนที่มีความซับซ้อนหลากหลายทางภาษาและชาติพันธุ์มากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ประเทศไทยซึ่งตั้งอยู่ใจกลางแผ่นดินเอเชียอาคเนย์ จึงเป็นดินแดนที่ประกอบขึ้นด้วยประชากรที่มีความหลากหลายทางด้านภาษา วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ เป็นอย่างมากในจำนวนประชากรมากกว่า 60 ล้านคนประกอบขึ้นจากกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษาทั้งสิ้นถึงกว่า 70 กลุ่ม กระจายอยู่ในส่วนต่างๆของประเทศไทย

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2551:113) กล่าวถึงคำว่าพหุวัฒนธรรม มีความหมายใกล้เคียงและซ้อนทับกันอยู่ 2 คำ คือ Cultural Pluralism และ Multiculturalism ซึ่งหมายถึงความหลากหลายหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) ที่ดำรงอยู่ร่วมกันได้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2551: 113 อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์ 2541 และ 2545)

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2551: 115) กล่าวถึง ลักษณะปัญหาสังคมพหุวัฒนธรรมในสังคมไทยจะปรากฏขึ้นอย่างหลากหลาย ลักษณะแรก คือการเรียกร้องสิทธิทางวัฒนธรรมของกลุ่มน้อยในชาติ ลักษณะที่สองคือ ความขัดแย้งกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่รุนแรงมากขึ้น เพราะการบังคับใช้กฎหมาย การละเลยหรือมองไม่เห็นความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ลักษณะที่สามคือ การเมืองที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่น ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน การเคารพสิทธิของความเป็นคนที่เท่าเทียมกัน ลักษณะที่สี่ คือความขัดแย้งและอคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต (Life Style) ที่แตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมย่อยของกลุ่มคนต่างๆ เช่นวัฒนธรรมของเพศที่สาม จากสภาพปัญหาของลักษณะพหุวัฒนธรรมในสังคมไทยดังกล่าว จึงต้องการจะทำความเข้าใจความหมายและความซับซ้อนของพหุวัฒนธรรมในประเด็นแรกคือ ความเข้าใจพหุวัฒนธรรมในบริบททางประวัติศาสตร์ของปรากฏการณ์ทางสังคม วัฒนธรรมและการต่อสู้ทางการเมือง ประเด็นที่สองคือ ความเข้าใจทางพหุวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมุมมองเกี่ยวกับอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ ประเด็นที่สามคือ ความเข้าใจพหุวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นปฏิบัติการของการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันเพื่อสร้างสังคมที่ยอมรับพหุวัฒนธรรมมากขึ้น และประเด็นที่สี่ ความเข้าใจพหุวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นทฤษฎีการเมืองและนโยบายเกี่ยวกับการเป็นพลเมือง

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้เห็นคุณค่า และมีการยอมรับพหุวัฒนธรรมกันอย่างแพร่หลายทั้งต่างประเทศ และในประเทศไทย เนื่องจากองค์ทฤษฎีเนสโกได้มีนโยบายวัฒนธรรมที่ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงสิทธิในเรื่องของความแตกต่าง และการรู้จักเคารพวัฒนธรรมของคนอื่น รวมทั้งชนกลุ่มน้อย ซึ่งพหุวัฒนธรรมได้ทำให้เห็นคุณค่าและมีการยอมรับความแตกต่างของกันและกันในสังคม แต่ละวัฒนธรรมต่างก็มีคุณค่าเป็นของตนเอง มีคุณค่าต่อลูกหลาน มีการสืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนสู่เยาวชนรุ่นหลังต่อไปด้วยความภาคภูมิใจ

บรรจง ฟ้ารุ่งสว่าง (2551: 1-14) กล่าวถึง พหุวัฒนธรรมกับปัญหาด้านการกระจายอำนาจทางการศึกษาและการส่งเสริมบทบาททางการศึกษาของชุมชนท้องถิ่นว่า ปัจจุบันรัฐมุ่งส่งเสริมบทบาทของชุมชนให้มีบทบาทในการจัดการศึกษา ดังนั้นการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน การศึกษาสามัญ วิชาชีพ การเรียนศาสนาและระดับชั้นต้องมีการสอดแทรกบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงการจัดการศึกษาทั้งนี้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่สนับสนุนให้องค์กรของท้องถิ่นได้มีประสิทธิภาพที่จะจัดการศึกษาการศึกษาของรัฐ การศึกษาตามจารีตประเพณี การศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และศีลธรรมอันดีของท้องถิ่น รวมทั้งการปฏิรูปทางการศึกษาตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2543 ที่สนับสนุนบทบาทของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่มีสิทธิจัดการศึกษาท้องถิ่นของตนเอง (มาตรา 41 ในพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับ พ.ศ. 2542) ดังนั้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับการแก้ไขปัญหาทางการจัดการศึกษาท้องถิ่นบวกกับในด้านหลักสูตรการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมวัฒนธรรมการจัดบุคลากรการศึกษา การสนับสนุนให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมกับท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน

อุทัย ปัญญาโกญ (2547: 16) กล่าวว่า การแบ่งวัฒนธรรมออกเป็นวัฒนธรรมระดับชาติและระดับท้องถิ่น บางช่วงเวลาที่ผ่านมามี รัฐไทยโดยผู้ปกครองใช้วัฒนธรรมส่วนกลางและการพัฒนาเข้าครอบงำชนบทและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เพื่อให้เกิดการผสมกลมกลืน เพื่อสร้างเอกภาพในชาติ ซึ่งทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นหายไปเป็นจำนวนมาก ประสบการณ์การพัฒนาที่ล้มเหลวในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยนั้น ทำให้กระบวนการพัฒนาเปลี่ยนไป นั่นคือการพัฒนาศักยภาพของชุมชนทุกด้าน โดยเฉพาะการรื้อฟื้นวัฒนธรรมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ให้เป็นเครื่องมือ เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ซึ่งเป็นการสานต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ดั้งเดิม เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง

การทำความเข้าใจอันดีต่อกัน จึงควรเริ่มตั้งแต่ในวัยเด็กหรือวัยเรียน ซึ่งเด็กจะมีโอกาสได้รู้จักและพบปะสังสรรค์กันเป็นเวลานานในการใช้ชีวิตในโรงเรียน เพราะนักเรียนได้ใช้

เวลาในโรงเรียนได้เรียนรู้ รู้จักกัน เข้าใจซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นการสร้างความเป็นเพื่อน เป็นพื้นฐานที่ดีต่อไปในอนาคตเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โรงเรียนจึงเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของคนต่างชาติพันธุ์ ต่างภาษา ต่างศาสนาและต่างวัฒนธรรม ดังที่ แพร์ ศิริศักดิ์ดำเกิง (2550: 32) กล่าวว่าโรงเรียนทำให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในความแตกต่าง ต่างคนต่างเรียนรู้และซึมซับความเข้าใจกันโดยอัตโนมัติ

นอกจากนี้อมรวิชัย นาครทรรพ (2549: 4-5) ได้มองเห็นความสำคัญ สำหรับสังคมไทยว่า ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนั้นไม่ใช่ปัญหาที่เลือนลอยอีกต่อไป และในความพยายามส่งเสริมพหุวัฒนธรรมศึกษาเพื่อสร้างสมานฉันท์ในสังคมระยะยาวนั้น คงต้องเริ่มมาจากการยอมรับ “พหุวัฒนธรรมศึกษา”

อุทัย ปัญญาโกณู (2547: 17) ได้กล่าวว่า การพัฒนามีเป้าหมายสูงสุดคือ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่สมดุลง่ายและยั่งยืน ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ พ.ศ. 2531-2540 เป็นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม ประเทศไทยได้สนองเจตนารมณ์ โดยประกาศให้มีการรณรงค์ และสืบสานวัฒนธรรมไทย ในปี พ.ศ. 2537-2540 ซึ่งยังผลให้ทุกคนในชาติ เกิดการตื่นตัว ในอันที่จะร่วมแรงร่วมใจกันที่จะดำรงวัฒนธรรมมากขึ้น และเพื่อให้เกิดการสานต่อ รัฐบาลได้ประกาศให้ช่วงปี พ.ศ. 2541-2550 เป็นวาระแห่งชาติ ว่าด้วยทศวรรษสืบสานวัฒนธรรม มีจุดมุ่งหมายสำคัญกล่าวคือ เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงใช้มิติทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างการใช้มิติทางวัฒนธรรมในการพัฒนา จึงพัฒนาโดยการสร้างและจรรโลงจิตสำนึกทางวัฒนธรรมของประชาชน

ปัจจุบันนโยบายของรัฐได้สนับสนุนให้จัดการศึกษาที่ตรงกับความต้องการของประชาชนไม่ขัดกับวิถีชีวิตอัตลักษณ์ของพื้นที่ค่านึงเรื่องการอยู่ร่วมกันของคนทุกเชื้อชาติศาสนา รัฐพยายามส่งเสริมองค์กรต่าง ๆ ของกระทรวงการศึกษาธิการ ให้มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาของชุมชนท้องถิ่น เช่น กรมอาชีวศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมโครงการหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล โครงการอาหารฮาลาล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548: 1-4 อ้างถึงใน บรรจง ฟ้าวรุ่งแสง, 2551: 1-14)

อมรา พงศาพิชญ์ (2549: 19-20) ได้กล่าวถึง ความคิดเรื่องบูรณาการทางวัฒนธรรม คือ การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมด้วยความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม คือ การมีวัฒนธรรมที่หลากหลายร่วมกันและไม่ได้มีการพยายามครอบงำซึ่งกันและกัน ในสังคมปัจจุบันเมื่อเกิดรัฐประเทศ และพบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มตั้ง

ถิ่นฐานอยู่ภายในอาณาเขตของรัฐประเทศ ถ้าปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่ มีลักษณะยอมรับซึ่งกันและกัน ย่อมหมายความว่าเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรม บางครั้งใช้คำว่า “พหุวัฒนธรรม” (Cultural Pluralism) คือรัฐประเทศที่มีหลายวัฒนธรรม ประเทศที่เกิดขึ้นใหม่มักจะเป็นรัฐที่เป็นพหุวัฒนธรรม เพราะประเทศเหล่านี้เกิดขึ้นภายหลังการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ คือตัวอย่างรัฐประเทศที่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และประเทศสิงคโปร์และมาเลเซียก็ประกาศตนเองเป็นประเทศพหุวัฒนธรรม เพราะหลังจากได้รับเอกราชจากอังกฤษได้มีการยอมรับความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์และได้กำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้ การยอมรับพหุวัฒนธรรม หมายความว่ากฎหมายและกฎระเบียบที่ใช้ในการบริหารหรือการจัดการมีลักษณะไม่เคร่งครัด เปิดโอกาสให้มีความเลือกในการปฏิบัติการโดยไม่มีวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งครอบงำ (Dominant Culture) และวัฒนธรรมอื่นครอบงำ (Subordinate Culture)

นอกจากนั้น วิซซ์ จีระแพทย์ (วิซซ์ จีระแพทย์, 2553: ออนไลน์) ได้กล่าวว่าในปี ค.ศ. 1966 กระทรวงมหาดไทยของประเทศไทยได้ประกาศเป็นครั้งแรกในการเปลี่ยนนโยบายผสมกลมกลืนมาเป็นนโยบายพหุวัฒนธรรม และได้กล่าวถึงนโยบายพหุวัฒนธรรมโดยใช้คำว่า “บูรณาการ” (integration) ดังนี้ คำว่า บูรณาการเป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก แต่ไม่ได้หมายรวมไปถึงว่าการที่ ชนกลุ่มน้อยต้องสูญเสียซึ่งเอกลักษณ์ของชาติและวัฒนธรรม ประเทศไทยไม่ต้องการเบ้าหลอม (a melting pot) ที่จะผลิตทุกคนออกมาให้เหมือนกัน แต่ต้องการให้ความหมายของคำนี้ว่าเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ยืดหยุ่น และหมายถึงโอกาสที่เท่าเทียมกันรวมทั้งการมีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมในบรรยากาศที่เป็นที่ยอมรับซึ่งกันและกัน

บัณฑิตย ษะมะธูน และคณะ (2549: 18-19) กล่าวถึงแนวคิดสังคมไทยกับพหุวัฒนธรรมว่า ประเทศไทยและประเทศต่างๆ มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยอยู่ภายในประเทศ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจในการปกครองประเทศคือกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกว่าเป็นชนกลุ่มใหญ่ และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ได้มีอำนาจในการปกครองประเทศคือชนกลุ่มน้อย สังคมไทยนั้นจัดว่าเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม หรือสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งความหลากหลายนี้ครอบคลุมถึงเรื่องชาติพันธุ์ ภาษา ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศาสนาและความเชื่อ เท่าที่ผ่านมา ปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อย และชนกลุ่มใหญ่ในประเทศมีน้อย คนไทยจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์น้อยมาก ความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่นี้อาจแบ่งได้เป็น 2

ลักษณะ คือลักษณะที่กลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่พอที่จะมีความสัมพันธ์เข้ากันได้ เพราะชนกลุ่มน้อยมีความรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ อาจมีปัญหาบ้างแต่ก็ไม่ใช่ปัญหาใหญ่ กับลักษณะที่กลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่มีความสัมพันธ์ที่เข้ากันไม่ได้ และเป็นปฏิปักษ์ต่อกันโดยเปิดเผย ซึ่งเกิดขึ้น เมื่อชนกลุ่มน้อยมีความรู้สึกว่าถูกชนกลุ่มใหญ่กีดกันและดูถูก ทำให้ไม่มีสำนึกของการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ เช่น กลุ่มแบ่งแยกดินแดน (separatist group) และกลุ่มก่อการร้าย (terrorist group) ทั้งนี้ความเข้ากันได้หรือไม่ได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ทางด้านวัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจ รวมทั้งประวัติความเป็นมาของคนสองกลุ่มที่สัมพันธ์กัน และยังรวมไปถึงนโยบายของรัฐบาลแต่ละยุคด้วย

นอกจากนี้แล้วมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ (ศูนย์ภูไทศึกษา, 2550: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงคัมภีร์ไบเบิลกับพุทธวัฒนธรรมชาวผู้ไทว่า นอกจากบทบาทของการแสดงความเสมอภาคระหว่าง เพศภาวะ กับการจรรโลงพุทธศาสนา และบทบาทคัมภีร์ไบเบิลกับการจัดระเบียบสังคมชาวผู้ไทแล้ว คัมภีร์ไบเบิลยังเป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนถึงการผสมผสานความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมชาวผู้ไทได้เป็นอย่างดี ดังที่ทราบกันทั่วไปว่า สังคมชาวผู้ไทบ้านกุดบอดมีความเชื่อทั้งในวิถีพุทธและผี ดังปรากฏ ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนธรรม และพิธีทางพุทธศาสนา ในขณะที่เดียวกันในชุมชนยังคงมีการนับถือผีต่าง ๆ ทั้งผีให้คุณและให้โทษซึ่งจะมีวิถีปฏิบัติที่แตกต่าง กันออกไป พิธีกรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของการนับถือผีนั้นคือพิธีเหยา จากการศึกษาบทบาทของคัมภีร์ไบเบิลกับความเป็นพุทธวัฒนธรรมชนชาวผู้ไทโดยเฉพาะมิติทางวัฒนธรรมความเชื่อนั้น พบว่า คัมภีร์ไบเบิลแม้จะเป็นเครื่องมือที่ถูกประดิษฐ์สร้างตามกรอบจารีตเดิม แต่ปัจจุบันได้คลี่คลายบทบาทการใช้งานเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับความเป็นพุทธวัฒนธรรมของชุมชนมากขึ้น เช่น การที่คัมภีร์ไบเบิลเป็นตัวเชื่อมและเติมเต็มช่องว่าง ระหว่างวัฒนธรรมพุทธและผี กล่าวคือ การที่พระเจ้าใช้คัมภีร์ไบเบิลที่เป็นบทสวดแต่งแก้เสียเคราะห์หรือไล่ผีซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า คัมภีร์ไบเบิลได้ถูกประดิษฐ์สร้างขึ้น และมีการผลิตซ้ำอย่างมีสำนึกควบคู่กับการเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ของสังคมชาวผู้ไทบ้านกุดบอด จากอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน คัมภีร์ไบเบิลเป็นสิ่งเชื่อมร้อยบทบาทสังคมในมิติต่างๆ ในวิถีพุทธวัฒนธรรมของชุมชนชาวผู้ไทที่ควรถูกจัดกระทำ ทั้งการอนุรักษ์ สืบทอด จัดการองค์ความรู้ และเผยแพร่อย่างเข้าใจและเห็นคุณค่าอย่างจริงจังต่อไป

ตอนที่ 2 แนวคิดพุทธวัฒนธรรมศึกษา

2.1 ความหมายพุทธวัฒนธรรมศึกษา

ความหมายของการศึกษาพหุวัฒนธรรม(Multicultural Education)

Grant and Ladson-Billings (1997: 171) กล่าวว่า การศึกษาพหุวัฒนธรรม คือ แนวความคิดทางปรัชญาและกระบวนการทางการศึกษา ในส่วนของแนวคิดทางปรัชญาเป็น เพราะการศึกษาพหุวัฒนธรรมริเริ่มมาจากปรัชญาในอุดมคติในเรื่องของเสรีภาพ ความเป็นธรรม ความเสมอภาค ความยุติธรรม และการให้เกียรติในความเป็นมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันการศึกษาพหุวัฒนธรรม คือกระบวนการซึ่งเกิดขึ้นในโรงเรียนและสถาบันการศึกษา ซึ่งสอดแทรกอยู่ในทุกวิชาและในส่วนอื่น ๆ ของหลักสูตร เพื่อที่จะเตรียมนักเรียนทุกคนให้สามารถเรียนได้อย่างกระตือรือร้นภายใต้บรรยากาศขององค์กรที่มีความเสมอภาค การศึกษาพหุวัฒนธรรมจะช่วยให้ นักเรียนพัฒนาอัตมโนทัศน์ในทางบวก และการค้นพบตนเองภายใต้การเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ

Banks (2001: 77-78) กล่าวว่า การศึกษาพหุวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาประเภทหนึ่ง ที่สภาพแวดล้อมทางการศึกษาประกอบไปด้วยนักเรียนที่มาจากกลุ่มวัฒนธรรมที่ต่างกัน เช่นเชื้อชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ เพศ ชั้นทางสังคม กลุ่มภูมิภาค กลุ่มความต้องการพิเศษ โดยปัญหาของกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวได้รับการตีแผ่และเปรียบเทียบซึ่งสภาพแวดล้อมทั้งหมดในโรงเรียนจะได้รับการปฏิรูปเพื่อส่งเสริมให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน และเกิดความยุติธรรมระหว่างกลุ่มนักเรียนต่างวัฒนธรรม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อตกลงที่ว่าอคติ การแบ่งแยกและความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติของกลุ่มคนที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

Bennett (1955: 15)กล่าวถึงการศึกษาพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) ว่ามีความหมายครอบคลุมกว้างขวาง ซึ่งเกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ ศาสนา กลุ่มตามภูมิภาค กลุ่มสตรี กลุ่มผู้พิการ และกลุ่มผู้มีรายได้น้อย นั่นคือหมายถึงความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อนำไปสู่ความเป็นธรรมทางการศึกษา Bennett กล่าวถึงการศึกษาพหุวัฒนธรรมว่ามีความหมายที่สามารถอธิบายได้เป็น 4 มิติดังนี้

1) เป็นขบวนการที่มุ่งไปสู่ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาของกลุ่มอัตลักษณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อย และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทั้งหมดของโรงเรียน ซึ่งหมายรวมถึงทัศนคติและความคาดหวังของครูด้วย

2) เป็นแนวทางหลักสูตรเพื่อพัฒนาความรู้และความเข้าใจเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรม

3) เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลกลายเป็นผู้มีลักษณะพหุวัฒนธรรม และพัฒนาความสามารถในการมองเห็น ประเมิน เชื้อถือ และกระทำได้อย่างหลากหลายทางเลือก

4) เป็นพันธกิจที่จะต่อสู้กับลัทธิเชื้อชาตินิยม เพศนิยม และทุกรูปแบบของอคติและการเลือกปฏิบัติ โดยการพัฒนาความเข้าใจ ทศนคติ และทักษะด้านปฏิบัติการทางสังคมที่เหมาะสม

ซูพินิจ เกษมณี (2545: 31) กล่าวถึง คำว่า “การศึกษาพหุวัฒนธรรม” (Multicultural Education) เกิดขึ้นในช่วงตั้งแต่ค.ศ.1960 ในแถบทวีปอเมริกาเหนือ อันเป็นผลมาจากการขบวนการเรียกร้องสิทธิพลเมืองในสหรัฐอเมริกา เพื่อมุ่งจัดการเลือกปฏิบัติในด้านที่อยู่อาศัย อาชีพและการศึกษา

2.2 การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

Jaime Wurzel (1988: 1-13) ได้กล่าวถึงฐานคิดทางทฤษฎีของการศึกษาพหุวัฒนธรรมซึ่ง Jaime Wurzel ได้พัฒนาตัวแบบ(Model)ขึ้นมาเพื่ออธิบายขั้นตอนต่างๆ 7 ขั้นตอนดังนี้

1) เอกวัฒนธรรมนิยม (Monoculturalism) หมายถึงการที่ปัจเจกบุคคลเข้าใจว่าวัฒนธรรมของตนนั้นเป็นสากล โดยมองไม่เห็นความสำคัญของผู้คนในวัฒนธรรมอื่นๆ และนี่เป็นกุญแจไปสู่ “ลัทธิชาติพันธุ์นิยม” (Ethnocentrism) ที่ทำให้ผู้คนมองเห็นวัฒนธรรมของตนยิ่งใหญ่เหนือวัฒนธรรมอื่นๆ เขามิได้ตระหนักด้วยซ้ำไปว่ายังมีคนอื่นๆ ที่หลงใหลในวัฒนธรรมของตนเองในระดับเดียวกับเขาเช่นกัน

2) การติดต่อข้ามวัฒนธรรม (Cross-Cultural Contact) คนบางคนได้มีโอกาสสัมผัสกับวัฒนธรรมอื่น เช่น ได้ลิ้มลองอาหารแปลกๆ หรือได้พบปะผู้คนที่ไม่เหมือนตนจากการเดินทาง แต่กระนั้นเขาอาจยังไม่ถึงขั้นเกิดความตระหนักจริงจัง อาจเป็นเพียงการรับรู้ว่ามี “คนอื่น” อยู่บ้างเท่านั้น

3) ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Cultural Conflict) เป็นการเผชิญหน้าระหว่างสองหรือมากกว่าสองทัศนคติแบบชาติพันธุ์นิยม และคนจำนวนไม่น้อยที่มีลักษณะของ “การเอาตนเป็นที่ตั้ง”(Egocentric) อีกด้วย ซึ่งจะทำให้เขามีแนวโน้มที่จะคิดว่าตัวเขาหรือพวกเขานั้นอยู่ตรงศูนย์กลางของจักรวาล

4) การแทรกแซงทางการศึกษา (Educational Intervention) เป็นขั้นตอนของการรับข้อเสนอเทศาใหม่ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลผ่านขั้นตอนที่สามที่เป็นความขัดแย้งทางวัฒนธรรมไปสู่ขั้นตอนที่ห้า

5) การเสียดุลยภาพ (Disequilibrium) เมื่อความรู้เดิมถูกทำลายหรือทำให้เสียความถูกต้องไป ทำให้ผู้ต้องตั้งคำถามหรือข้อสงสัยต่อทัศนคติและความเชื่อของตนเอง ซึ่งอาจติดตามมาด้วยการต่อสู้ทางอารมณ์และปัญญาภายในตนเอง

6) การตระหนักรู้ (Awareness) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่พยายามปรับปรนความรู้ใหม่เข้ามาในตน

7) พหุวัฒนธรรมนิยม (Multiculturalism) เป็นกระบวนการขั้นสุดท้ายที่นำไปสู่การยอมรับว่ามีความคิดที่แตกต่างไปจากของตนเองดำรงอยู่ด้วยเช่นกัน

Banks(2001: 4-15 and Banks, 2002: 13-18 อ้างถึงใน บัญญัติ ยงย่วนและคณะ) กล่าวถึงการจัดการศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม สถานศึกษาสามารถกระทำได้ใน 5 มิติ หรือ 5 ขอบข่าย ดังนี้

1) การบูรณาการในเนื้อหาวิชา (Content Integration) คือการที่ครูผู้สอนยังคงสอนวิชาต่าง ๆ เหมือนที่เคยสอนมา ขณะเดียวกันก็นำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของกลุ่มต่าง ๆ มาสอดแทรก บูรณาการในเนื้อหาเดิมที่กำลังสอนอยู่ โดยครูอาจนำข้อมูลข้อสนเทศจากกลุ่มวัฒนธรรมของนักเรียนที่อยู่ในห้องเรียน ในโรงเรียน หรือในชุมชนมายกตัวอย่าง มาอภิปรายร่วมกัน ซึ่งวิธีการนั้นนอกจากจะเหมาะสมกับการสอนวิชาทางด้านภาษาและสังคมศึกษาแล้ว ยังสามารถสอดแทรกในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้อีกด้วย เช่น การสอดแทรกประวัติศาสตร์ของบุคคลสำคัญที่คิดค้นทฤษฎี ความรู้ต่าง ๆ จากกลุ่มคนสีผิว เป็นต้น

2) กระบวนการการก่อเกิดความรู้ (The knowledge construction Process) การศึกษาพหุวัฒนธรรมในมิตินี้ ครูจะมีบทบาทในการช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจว่าความรู้ถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชาติพันธุ์ เพศ ชั้น ทางสังคมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล มีอิทธิพลต่อการก่อเกิดความรู้นั้น ๆ อย่างไร ข้อสรุป กรอบการอ้างอิง ทรรศนะ และความลำเอียงของคนในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นมาจากปัจจัยใด

ดังนั้น การจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมในมิตินี้ สถานศึกษาและครูจะต้องจะต้องเปลี่ยนจากการเรียนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาที่มีอยู่เดิม เป็นการกระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสได้ค้นคว้าจากการอ่าน การฟัง การร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบ ตัดสินใจ เกิดความเข้าใจลึกซึ้งในผู้คนที่มาจากวัฒนธรรมที่ต่างจากตน เข้าใจถึงทรรศนะการมองโลกของพวกเขา

3) การลดอคติ (Prejudice Reduction)

การศึกษาพหุวัฒนธรรมในมิตินี้ เชื่อว่าเด็กส่วนใหญ่เข้าโรงเรียนมาพร้อมกับเจตคติต่อเชื้อชาติพันธุ์อื่น ๆ ในทางลบ ซึ่งสะท้อนถึงเจตคติของพ่อแม่ ผู้ปกครองของพวกเขาเช่นกัน ดังนั้นแนวความคิดสำคัญคือทำอย่างไรที่สถานศึกษาและครูจะปลูกฝังเจตคติทางเชื้อชาติในทิศทางบวก และปลูกฝังเจตคติน่านิยมความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดในตัวนักเรียน

การจัดหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้นักเรียนมีเจตคติต่อเชื้อชาติในทางบวก และมีค่านิยมแบบประชาธิปไตยด้วยกิจกรรม 4 ประการ คือ 1) การให้การเสริมแรงนักเรียน 2) การให้นักเรียนได้รับรู้ถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในห้องเรียนและในสังคม 3) การปรับปรุงหลักสูตร 4) การใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความร่วมมือและมีการติดต่อดัมพันธ์กัน

4) การสอนที่ยึดหลักความยุติธรรม (Equity Pedagogy)

การศึกษาพหุวัฒนธรรมในมิตินี้มุ่งเน้นให้ครูปรับวิธีการสอนที่จะเอื้ออำนวยสนับสนุนให้นักเรียนที่มาจากต่างเชื้อชาติ วัฒนธรรม ได้ประสบความสำเร็จในการเรียน โดยครูส่งเสริมให้นักเรียนจากกลุ่มต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในชั้นเรียนอย่างทั่วถึง ทั้งในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

การที่ครูจะส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มต่าง ๆ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่าเทียมกัน ก็โดยตัวครูต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม ภาษา ค่านิยม และแบบแผนการเรียนรู้ของนักเรียนในชั้นของตนอย่างดี

5) การปรับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในโรงเรียน (An Empowering School Culture and Social Structure)

การจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมในมิตินี้ เน้นการปรับวัฒนธรรมองค์กรของโรงเรียนให้เหมาะสมกับนักเรียนกลุ่มต่าง ๆ ให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยผู้บริหาร ครู บุคลากรทุกคนในโรงเรียน รวมถึงผู้ปกครองนักเรียน ควรมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การสร้างบรรยากาศของความร่วมมือกัน การปรับรูปแบบการสื่อสารที่เอื้อต่อสมาชิกทุกคนในโรงเรียน ปรับหลักสูตรและการสอน รวมทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้ส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกกลุ่ม

กล่าวโดยสรุปก็คือการจัดการศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม ควรต้องดำเนินการในลักษณะองค์รวม คือจัดกิจกรรมพร้อม ๆ กันทั้ง 5 มิติ ทั้งในด้านการบูรณาการเนื้อหา กระบวนการก่อเกิดความรู้ การลดอคติ การสอนที่ยึดหลักความยุติธรรม และการปรับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในโรงเรียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม นั่นคือ การ

ปลูกฝังเยาวชนของชาติที่มีความแตกต่างกันด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิต ให้มีโอกาสประสบความสำเร็จในการเรียน โดยเสมอภาคกัน และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข

การจัดการศึกษาตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่ครูได้เตรียมผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้อยู่ด้วยความเข้าใจ ร่วมมือ ร่วมใจ และมองเห็นประโยชน์ที่แท้จริงของการพึ่งพาอาศัยกัน (Cortes, 1996, อ้างถึงใน จิรภรณ์ มั่นเศรษฐวิทย์: 2546) และ Banks ได้กล่าวถึงแนวทางการปฏิรูปการศึกษาโดยนำแนวคิดพหุวัฒนธรรมมาใช้ คือ

- 1) การจัดการเรียนการสอนควบคู่กับวิถีชีวิตที่เด็กเรียนรู้
 - 2) ให้สิทธิความเสมอภาคกับทุกคน
 - 3) ส่งเสริมให้ยอมรับในคุณค่าของวัฒนธรรมตนเองและผู้อื่น
 - 4) จัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ลดการแบ่งแยก
 - 5) ใช้หลักสูตรที่เรียนรู้เกี่ยวกับทุกกลุ่มชน
 - 6) ตอบสนองความสนใจ ความต้องการของเด็กทุกคน
 - 7) ตระหนักตลอดเวลาว่าการจัดการศึกษามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทุกกลุ่มชน
- นโยบายเกี่ยวกับ สี่เสาหลักของการศึกษาของ UNESCO

UNESCO (ยูเนสโก, 2547: ออนไลน์) ได้มีคณะกรรมการการศึกษาระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 21 International Commission on Education for the Twenty - First Century ซึ่งมี Jacques Delors เป็นประธาน ได้กล่าวถึงสี่เสาหลักของการศึกษา (Four pillars of education) ดังนี้

1) Learning to Know: ความรู้และข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นต่อการทำงานในยุคโลกาภิวัตน์ สังคมยุคข้อมูลข่าวสารและระบบการจัดการความรู้ รวมทั้งวิธีการหาความรู้ในยุคนี้มีความเป็นอิสระภาพในการเรียนรู้มากขึ้น เป็นการเรียนรู้ที่ต้องการที่จะมีความรู้และเข้าใจ

2) Learning to Be: การพัฒนามนุษย์ในทุกๆด้าน เพื่อเป็นการกระตุ้นความสามารถของแต่ละบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ สามารถคิด ตัดสินใจในการกระทำอย่างอิสระ มีความสร้างสรรค์และนำเสนอสิ่งใหม่มาใช้ เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีขึ้นและมีความมั่นใจ มีความยุติธรรมและมีความรับผิดชอบ

3) Learning to Live Together: เป็นการพัฒนา สร้างความตระหนัก และสร้างความเข้าใจในตัวเองและผู้อื่น ลดความขัดแย้ง และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความเคารพ

ซึ่งกันและกันรวมทั้งการฟังพาดูด้วยกันด้วย เป็นการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วมและสามารถร่วมมือกิจกรรมกับผู้อื่นได้

4) Learning to Do: การให้ความรู้และการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่โดยการฝึกและพัฒนาความสามารถและทักษะชีวิต มีคุณภาพ มีสมรรถภาพและมีทัศนคติที่ดี เป็นการเรียนรู้ที่สามารถปฏิบัติงานทุกด้านได้อย่างสร้างสรรค์

จากนโยบายสี่เสาหลักของการศึกษาของ UNESCO ทุกด้านเป็นการสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการยอมรับซึ่งกันและกัน ปฏิบัติดีต่อกันด้วยความเข้าใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อกัน

Sleeter and Grant (2003, อ้างถึงใน Peggy: 2006) การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วยแนวทาง 5 ประการ (Five General Approaches) คือ

1) การสอนในสภาพที่แตกต่างของความสามารถพิเศษและวัฒนธรรมของผู้เรียน (Teaching the exceptional and culturally different student)

2) การสร้างความสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์ (The human relations approach)

3) การสร้างหลักสูตรที่เจาะจงหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกลุ่มของผู้เรียน (The single-group studies curriculum)

4) การสร้างให้เกิดการศึกษาในลักษณะพหุวัฒนธรรม (The multicultural education approach)

5) การส่งเสริมแนวทางพหุวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม (The multicultural and social deconstructionists approach)

รูปแบบการวางแผนเพื่อสร้างบทเรียนในแนวทางของพหุวัฒนธรรม (Multicultural Approaches to Lesson Planning) ดังนี้

1) การพัฒนาบทเรียน (Aspects of the Lesson) โดยหลักสูตรจะประกอบด้วย 1) มีความหลากหลายรูปแบบและแบบฝึกหัด 2) แบบฝึกหัดต้องไม่แสดงถึงความเข้าใจผิดในหลักการของ พหุวัฒนธรรม (misconceptions) 3) ภาษาที่ใช้ในแบบฝึกหัดต้องคำนึงถึงระดับความสามารถทางการอ่านของผู้เรียน 4) องค์ความรู้ที่สำคัญต้องมีการจัดทำเป็นเอกสาร 5) สื่ออุปกรณ์ต้องไม่แสดงถึงการกีดกันทางเพศ เชื้อชาติและภาษา 6) แบบฝึกหัดให้เชื่อมโยงกับสังคมของผู้เรียน

2) การจัดการสอนต้องอยู่บนพื้นฐาน ของหลักการ 6 ประการ (Instruction : Based on 6 principles) คือ 1) ความอยากรู้และความสามารถในการเรียนและคิด 2) สอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล 3) สร้างให้เกิดองค์ความรู้ในตัวผู้เรียน 4) สร้างให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามระดับที่เป็นจริงของแต่ละคน 5) ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและแบ่งปันความรู้ 6) จัดให้ทุกคนหรือทุกกลุ่มมีส่วนร่วม

3) การประเมินผล (Assessment) ประกอบด้วย 1) ใช้วิธีการที่หลากหลาย 2) ครอบคลุมทั้งหลักสูตร 3) ไม่แสดงถึงความรู้ที่ไม่เท่าเทียมกัน 4) มีความยืดหยุ่น ด้านเวลา เนื้อเรื่อง ทักษะการอ่าน ภาษา และอื่น ๆ 5) พิจารณาถึงภาษาที่หนึ่งของผู้เรียน 6) เคารพในภาษาและรายละเอียดปลีกย่อย(item)ในการทดสอบ 7) หลีกเลี่ยงการสร้างความขวยเขินแก่ผู้เรียนจากผลการประเมิน

บัญญัติ ยงยวน และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2550) กล่าวถึงบทบาทของครูต่อการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมดังนี้

1) ครูคือผู้ที่ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างเจตคติ ค่านิยมทางเชื้อชาติที่ถูกต้องให้กับนักเรียนโดยผ่านกระบวนการสอนและการกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน ดังนั้น การรับรู้เจตคติ และพฤติกรรมของครูเกี่ยวกับความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียน ต้องเป็นไปในทิศทางบวก

2) ครูจะต้องเป็นผู้ที่ยอมรับแนวคิดในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย

3) ครูจะต้องมีความรู้ เจตคติและทักษะการสื่อสารในชั้นเรียนสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน และจัดกิจกรรมในบทเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้เข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความหลากหลาย

4) ครูประจำชั้นและครูประจำวิชาในสังคมพหุวัฒนธรรมของสถาบันการศึกษา คือ ผู้ที่มี บทบาทสำคัญในการส่งเสริมเจตคติในเรื่องของการยอมรับในบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างจากตน ไม่ว่าจะความแตกต่างนั้นเป็นเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือวัฒนธรรม

5) ครู จะต้องปราศจากอคติความลำเอียงต่อนักเรียนที่มีลักษณะแตกต่างจากตน และเรียนรู้นักเรียนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การสื่อสารและการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมและส่งเสริมการยอมรับซึ่งกันและกัน

วิวัฒน์ชัย อัครถาวร(2554: 4)ได้นำเสนอบทความ “พหุวัฒนธรรมกับการศึกษา” ในหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์โดยมีข้อความสำคัญว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ประกอบด้วยชุมชนอันหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ดังจะเห็นว่านับแต่อดีตมา มีคนชนชาติมอญ ลาว จีน แขก เขมร ญวน พม่า ฝรั่งเศส ฯลฯ ได้เข้ามาอาศัยตั้งรกราก ประกอบอาชีพ แต่งงานสืบลูกหลานในแผ่นดินไทยที่อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลา อาหาร และทรัพยากร รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อีกจำนวนไม่น้อยที่ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ใกล้ชายทะเลและตามพื้นที่แถบภูเขาสูงใกล้ชายแดนประเทศไทย ด้วยเหตุนี้สังคมไทยจึงเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีทั้งความขัดแย้งและการยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มคน การถือคติทางวัฒนธรรมมองคนอื่นต่ำต้อยหรือเป็นมนุษย์น้อยกว่าพวกตน ด้วยการใช้มาตรฐานทางวัฒนธรรมของพวกตนไปวัดตัดสินคนกลุ่มอื่น จนเกิดการแบ่งแยก และ/หรือแปลกแยก มองคนอื่นอย่างเป็นคนอื่น (Otherness) มีปรากฏให้เห็นมากขึ้นในปัจจุบัน

แม้รัฐไทยจะรับรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่รัฐก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับความหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรมที่เคาะใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้คน ยิ่งไปกว่านั้นระบบการศึกษาทั้งระบบที่รัฐจัดให้มีขึ้นก็ไม่ได้ช่วยสร้างให้ผู้เรียนและคนในสังคมเข้าใจถึงความหลากหลายนี้ หรือเปิดโอกาสให้เกิดการศึกษาที่หลากหลายมากกว่าการศึกษาแบบรวมศูนย์ที่รัฐจัด ด้วยเหตุนี้รัฐจึงขาดสำนักแห่งการยอมรับว่าความหลากหลายทางชาติพันธุ์และพหุวัฒนธรรมจะช่วยเสริมสร้างพลังในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ชุมชนเมือง และชุมชนประเทศได้ ดังจะเห็นได้จากกว่า 50 ปี แห่งการพัฒนาประเทศที่นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเน้นยึดการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่ทันสมัยลอกเลียนแบบความรู้แบบตะวันตกและเทคโนโลยีทันสมัยมาใช้อย่างไม่แยกแยะ พร้อมกับละเลยคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ในด้านต่าง ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งล้าสมัย ไม่พัฒนา (เช่นการเกษตร การแพทย์ การศึกษา การเลี้ยงดูเด็ก การรักษาป่า การจัดสรรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยีพื้นบ้าน ฯลฯ) นโยบายการพัฒนาของรัฐไม่เพียงทำให้ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น เป็นคนจน ไม่มีปาก ไม่มีเสียง ไม่มีข้อต่อรอง ด้อยสิทธิ ไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ขาดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ พึ่งตนเองไม่ได้เท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่เสมอ สื่อสารมวลชน/การศึกษา/นโยบายของรัฐ บ่อยครั้งยิ่งตอกย้ำซ้ำเติม การผลิตซ้ำทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความเป็นอื่น โดยกล่าวหาด้านเดียวสรุปอย่างเหมารวม รัฐจึงทำนโยบายผิดพลาด เช่น ให้ภาพว่ากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือ ม้ง กะเหรี่ยง อาข่า

ลือชอ จิ้นฮ่อ เป็นกลุ่มล้าหลัง ตัดไม้ทำลายป่า ค้ายาเสพติด เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ มองชาติพันธุ์มุสลิมภาคใต้เป็นกลุ่มที่ขอใช้ความรุนแรง กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ มอแกน มั่นนิ(ซาไก) อูรักลาโว้ย เป็นกลุ่มล้าหลัง ด้อยพัฒนา เป็นต้น

น่าสังเกตว่า เรื่องร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน เป็นเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนเรื่องที่ดิน ป่า และสิ่งแวดล้อม เป็นลำดับสูงในลำดับต้น ๆ ในกระบวนการพัฒนาประเทศ ผลประโยชน์จากการพัฒนาไม่กระจายตัว อันเป็นผลลัพธ์จากระบบเศรษฐกิจและระบบการเมืองแบบรวมศูนย์ แม้มีการกระจายอำนาจบ้าง แต่เป็นไปอย่างจำกัดในกรอบรวบอำนาจ การจัดการศึกษาซึ่งมีลักษณะรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง จึงไม่ส่งผลถึงชุมชนถึงกลุ่มชาติพันธุ์มากนัก โดยเฉพาะการไม่เป็นตัวของตัวเองของรัฐไทย จึงทำให้กระแสโลกาภิวัตน์พัฒนาสังคมเศรษฐกิจไทยไปอยู่ในบริโศคนิยมภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลกอันทรงพลัง

เมื่อรัฐไทยจัดการศึกษาแบบรวมศูนย์ อีกทั้งชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนและลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน การศึกษาที่รัฐจัดจึงไม่ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานและความต้องการของชุมชนอันหลากหลาย มีการปฏิบัติที่ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา ปิดกั้นโอกาสการเข้าถึงการศึกษาในหมู่ผู้คนต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม และต่างฐานะทางเศรษฐกิจสังคม รัฐจัดการศึกษาที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียม ไม่ตรงจุดให้เขาเลี้ยงชีพหางานทำได้ ไม่ตอบสนองให้ชุมชนเล็กชุมชนน้อยพัฒนาเกิดความเข้มแข็ง ต้องรอพึ่งพารัฐ นักการเมืองอยู่ร่ำไป จนชุมชนพึ่งตนเองได้ กลายเป็นผู้ยากไร้ เป็นคนชายขอบ

กระบวนการจัดการศึกษาที่ทันสมัยของรัฐได้ทำลายอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนอันหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะระบบคิดและระบบคุณค่ากระบวนการหล่อหลอมทางการศึกษาของรัฐ กระทำผ่านหลักสูตร การแนะแนว การเรียนการสอนที่มักใช้ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมของชนชั้นนำที่มีอำนาจในการกำหนดหลักสูตรและควบคุมการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวยากจน/กลุ่มชาติพันธุ์ มักเสียเปรียบในด้านการเรียนและออกไปเป็นผู้ใช้แรงงานในที่สุด การศึกษาแบบรวมศูนย์ที่รัฐจัดให้กับชุมชนอันหลากหลายในสังคม แม้มีการเรียนฟรีนานถึง 15 ปี ก็ไม่ช่วยเสริมสร้างการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง แต่กลับช่วยสนับสนุนให้เกิดความไม่เสมอภาคและสภาวะด้อยพัฒนาซ้ำอีก ปัญหาเด็กออกจากโรงเรียนก็ยังคงดำรงอยู่เช่นเคย

เหตุการณ์มหันตภัยคลื่นยักษ์สึนามิถล่ม 6 จังหวัดภาคใต้ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 คนตายจำนวนมาก เพราะความรู้ที่พวกเขาได้รับจากการศึกษาสมัยใหม่ ที่ไม่เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ขณะที่บรรดาครอบครัวชาวมอแกนทั้งหลายสามารถรอดชีวิตหนีขึ้นที่สูงเพราะเขาเรียนรู้คลื่นลมก่อนสึนามิจะมาถึง จากบรรพบุรุษของพวกเขา หรือกรณีชาวไทยภูเขาทางภาคเหนือทำพิธี “ดงเซ็ง” เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงการดูแลรักษาป่าไม่ตามแหล่งต้นน้ำ ขณะที่รัฐออกกฎหมายลุ่มน้ำ A4 ไล่ชาวไทยภูเขาลงมาอยู่พื้นราบ ทั้งที่ปู่ตายายของเขาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นั่นนับร้อยปีมาแล้ว หรือการไม่เข้าใจประวัติศาสตร์ ความเชื่อ วิถีคิด วิถีปฏิบัติ ของชุมชน ทำให้รัฐไทยทำนโยบายผิดพลาดซ้ำซาก

ศาสตราจารย์ ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์ นักมานุษยวิทยาผู้มีชื่อเสียง ได้นิยามกลุ่มพหุวัฒนธรรมที่กว้างขึ้น เห็นภาพชัดเจน โดยรวมเอากลุ่มคนจน คนยากไร้ คนด้อยโอกาส คนชายขอบ โดยนิยามนี้ประชากรพหุวัฒนธรรมจะมีนับสิบล้านคนทั่วประเทศ

ท่ามกลางสังคมไทยมีปัญหาหนานับการ ก็มีกลุ่มพหุวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เพื่อหาทางออกที่ยั่งยืน อย่างกรณีมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาประชาชนบนพื้นที่ราบสูง เครือข่ายสุขภาพชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชนและองค์การศาสนาที่ทำงานร่วมกับชนพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตเมืองยังมีกลุ่มปฏิบัติธรรมแนวใหม่เพื่อสันติภาพของมนุษย์ชาติตามแนวทางบุญนิยม และแนวคิดสาธารณะโภคีของกลุ่มสันติอโศก นำโดยสมณะโพธิรักษ์ มีผู้เข้าร่วมเรือนหมื่น โดยจำนวนคนศรัทธาแนวทางนี้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะคิดและปฏิบัติจริง ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ตามแนวทางเสียสละเพื่อสังคม

สหรัฐอเมริกาเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม รับเอาคนหลากหลายชาติพันธุ์มาอาศัยอยู่รวมทั้งชนเผ่าอินเดียนแดงที่อยู่มาก่อน แม้เสรีภาพเปิดกว้าง แต่ก็มี ความขัดแย้ง เช่นระหว่างกลุ่มคูคลักแคน (เหยียดผิว) กับคนผิวสี มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ นักเคลื่อนไหวผิวสีเพื่อสันติภาพโลก แต่ถูกลอบยิงเสียชีวิต (เขาเป็นศาสตราจารย์ในคริสตศาสนา นิกายโปรเตสแตนต์ คริสตจักรแบ็ปติสต์)หรือคนจากเอเชียอพยพถูกมองเป็น “พลเมืองชั้นสอง” การลิดรอนสิทธิของชาวอินเดียนแดงจนพวกเขาหมดทางไป สำหรับชนบางกลุ่มก็ดำรงตนอยู่อย่างเป็นอิสระโดยที่รัฐยอมให้จัดการศึกษาอย่างอิสระพึ่งตนเองได้ เช่น ชาวอามิชที่มลรัฐมิสซูรี เป็นต้น

รัฐไทยควรสรุปบทเรียน รู้จักเรียนรู้พหุวัฒนธรรมจัดการศึกษาเพื่อชีวิตชุมชนอย่างเป็นจริงอย่างหลากหลาย เอาใจเขามาใส่ใจเราให้มากขึ้น เห็นคุณค่าของความเป็นคน สร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดกับประชาชนไทย ถ้ายังใช้ “อำนาจนิยม” จัดการศึกษาแบบรวมศูนย์อย่าง

เป็นมา อาจยังทำให้การศึกษากับการพัฒนาถอยห่างจาก “สันติภาพ” อาจกลายเป็นวิกฤติการณ์ทางสังคมในอนาคตได้

อมรวิชช์ นาครทรรพ (2550: 1) กล่าวว่า โลกกลายเป็นเสมือนหมู่บ้านเดียวกัน (global village) การเกิดเหตุการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมขึ้นในจุดใดจุดหนึ่งของโลกย่อมส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอื่น หรือผู้คนในต่างประเทศได้อย่างง่ายดาย การทำให้เด็กได้เรียนรู้ถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความงดงามของความหลากหลาย การสอนให้เด็กนับถือในความเป็นมนุษย์ที่มีความแตกต่างในแต่ละวัฒนธรรม ต่างในวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และการนับถือศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญ การเริ่มต้นจากการเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในโรงเรียน จะเป็นรากฐานสำคัญที่ขยายออกไปสู่สังคม ประเทศชาติและโลกในอนาคต การให้เด็กได้รู้เรา รู้เขา เป็นสิ่งที่ครูควรสร้างความตระหนักและความเข้าใจให้เกิดขึ้นในเด็ก และอำนวยความสะดวกให้การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดความรัก ความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของมวลมนุษยชาติ

โลกาภิวัตน์เต็มไปด้ด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีได้กลายเป็นตัวเร่งการผสมผสานทางวัฒนธรรมต่างชาติต่างภาษานี้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกสังคมจะต้องสร้างความสมดุลระหว่างการรักษาและถ่ายทอดค่านิยมอันเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมให้แก่เด็กและเยาวชนพร้อมๆ กับการช่วยให้เขาเหล่านั้นมีความสามารถในการปรับตัวในกระแสวัฒนธรรมสากลและสามารถยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของสังคมอื่น ๆ ด้วย คนรุ่นใหม่จึงจะมีความเป็นพลโลก (global citizen) มีความรู้และทัศนคติที่ดีต่อคนต่างชาติต่างภาษาที่จะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมากขึ้นพร้อม ๆ กับที่สามารถธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ได้อย่างเข้มแข็ง นอกจากความเข้าใจทางวัฒนธรรมของคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันแล้ว การศึกษายังต้องส่งเสริมความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมในโลกใบใหญ่นี้ให้แก่เด็กไทยให้มากขึ้นด้วย เพื่อให้เขามีความพร้อมต่อการใช้ชีวิตในต่างแดน ไม่ใช่ปล่อยให้เด็กไทยต้องเผชิญกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมกันตามยถากรรม (อมรวิชช์ นาครทรรพ, 2550: 2-3)

ทิสนา แชมมณี (2545: 1 – 14) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

คำว่า “การเรียนรู้ (learning)” มีขอบเขตที่ครอบคลุมความหมาย 2 ประการ คือ การเรียนรู้ในความหมายของ “กระบวนการเรียนรู้ (learning process)” ซึ่งหมายถึงการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และการเรียนรู้ในความหมายของ “ผลการเรียนรู้ (learning outcome)” ซึ่งได้แก่ความรู้ความเข้าใจในสาระต่างๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะกระบวนการต่างๆ รวมทั้งความรู้ลึกหรือเจตคติอันเป็น

ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้หรือการใช้วิธีการเรียนรู้ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเรียนรู้มีลักษณะเป็นทั้งผลลัพธ์อันเป็นเป้าหมายปลายทาง (ends) และวิธีการที่นำไปสู่เป้าหมาย (means) ซึ่งลักษณะทั้งสองเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันและส่งผลกระทบต่อกัน หากบุคคลมีกระบวนการแสวงหาความรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับตน บุคคลนั้นก็จะย่อมมีโอกาสที่จะเกิดความรู้ ความเข้าใจในสาระหรือกระบวนการต่างๆ ได้อย่างกระจ่างถ่องแท้และลึกซึ้ง เกิดความรู้ลึกหรือเจตคติไปในทางที่เหมาะสมและเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการกระทำหรือพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์

กระบวนการเรียนรู้ เป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนในการเรียนรู้โดยใช้วิธีการเรียนรู้ต่างๆ มนุษย์เรียนรู้อย่างไรจึงจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี คำถามนี้เป็นคำถามสำคัญซึ่งเราสามารถให้คำตอบได้ง่ายๆ โดยดูจากตัวเราเองเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น ตอนเด็กๆ เมื่อเราเห็นอะไรที่เราไม่รู้ซักเราจะใช้วิธีถามพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ บางทีเราเล่นอยู่กับเพื่อน เราก็ใช้วิธีถามเพื่อนในหลายๆ เรื่อง แต่การถาม ก็คงไม่ใช่วิธีเดียวที่เราใช้ ในหลายๆ กรณีเราใช้วิธีการสังเกตดูผู้ใหญ่ว่าเขาทำอย่างไร แล้วเราก็ทำตาม ถ้าเราทำไม่ถูก ผู้ใหญ่ก็จะบอกและแนะนำวิธีที่ถูกให้เรา จนกระทั่งเราทำได้ เมื่อเราสังเกตเห็นพ่อแม่จัดแบ่งอาหาร ขนม ผลไม้ไปให้เพื่อนบ้าน และเราเห็นเพื่อนบ้านส่งขนมมาให้บ้านเรา เราก็เกิดการเรียนรู้ถึงการแสดงความมีน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน เป็นต้น ดังนั้น ถ้าจะให้ตอบว่าวิธีเรียนรู้ที่เราใช้มีอะไรบ้างจากประสบการณ์ เราก็อาจจะตอบได้ว่ามีหลายวิธี เช่น การฟัง การอ่าน การโต้ตอบกับผู้อื่น การถาม การซัก การเขียน การสังเกต การจดจำ การเลียนแบบ การดูตัวอย่าง การลองทำ การคิด คิดเปรียบเทียบ คิดวิเคราะห์ คิดไตร่ตรอง การลงมือทำ ฯลฯ

วิธีการที่กล่าวมาข้างต้น นับเป็นกระบวนการย่อยๆ ที่มนุษย์ใช้ในการเรียนรู้ แต่ที่กล่าวมาเป็นเพียงวิธีการบางวิธีที่พอมองเห็นได้ง่ายจากประสบการณ์เท่านั้น ในปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทำให้นักจิตวิทยา นักการศึกษา และนักวิทยาศาสตร์สามารถศึกษาค้นคว้าและทดลอง จนกระทั่งได้ข้อความรู้เกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ที่ซับซ้อนมากขึ้นจนสามารถอธิบายได้เป็นกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ที่ลึกซึ้งละเอียดลออขึ้น และสามารถอธิบายสิ่งที่เรามองเห็นไม่ชัดหรือมองไม่เห็น เช่นลักษณะและกระบวนการทำงานของสมอง กระบวนการคิด การเกิดเจตคติ ค่านิยม ฯลฯ ข้อความรู้เกี่ยวกับวิธีการหรือกระบวนการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นมาจากอดีตนี้ นอกจากจะมีความละเอียดลึกซึ้งมากขึ้นแล้ว ยังมีความหลากหลายเหมาะสมกับการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันมากขึ้นด้วย

บุคคลทุกคนเกิดมามีศักยภาพในการเรียนรู้ด้วยตนเอง แม้จะไม่มีผู้สอนก็สามารถเรียนรู้ได้ แต่การที่มนุษย์สามารถดำรงเผ่าพันธุ์และมีชีวิตที่เจริญขึ้นเรื่อยๆ ได้นั้น ก็สืบเนื่องมาจากการที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วด้วยการสอนของผู้รู้ หากผู้สอนสามารถสอนได้ดี ผู้เรียนก็จะเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งหากอาศัยกระบวนการตามธรรมชาติ อาจจำเป็นต้องใช้เวลานาน หรือหากไม่มีสถานการณ์ที่อำนวยความสะดวกก็อาจไม่เกิดขึ้นเลย กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่แต่ละบุคคลใช้เพื่อช่วยให้ตนเองเกิดการเรียนรู้ แต่กระบวนการสอนเป็นกระบวนการที่บุคคลช่วยให้คนอื่นเกิดการเรียนรู้

นอกจากนั้น อมรวิรัช นาครทรรพ (2550: 4) ได้กล่าวถึง ความพยายามในการส่งเสริมพัฒนาธรรมศึกษา เพื่อสร้างสมานฉันท์ในสังคมในระยะยาวนั้น คงเริ่มจากการยอมรับในความเป็น “สังคมพหุลักษณะ” ของสังคมไทยที่มีการผสมผสานมาช้านาน แต่ในอดีตเสียก่อน ซึ่งภายใต้สังคมพหุลักษณะนี้เองเราจำเป็นต้องร่วมกันค้นหายุทธศาสตร์ที่จะพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เติบโตอย่างที่จะเรียนรู้ตนเองและผู้อื่น เคารพในความต่างทางวัฒนธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้น “พหุวัฒนธรรมศึกษา” จึงเป็นกระบวนการทัศน์สำคัญของการปฏิรูปศึกษาพอ ๆ กับกระบวนการทัศน์การดำเนินงานทางวัฒนธรรม โดยมีการบูรณาการสองกระบวนการทัศน์เพื่อเชื่อมการเรียนรู้บนฐานของทุนทางวัฒนธรรม เป็นการใช้วัฒนธรรมเป็นทุนชีวิตหรือเป็นทุนความรู้สำหรับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ทั้งในเชิงของวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวัตถุจับต้องได้ เช่น การแต่งกาย การใช้สิ่งของเครื่องใช้การกินการอยู่ หรือวัฒนธรรมที่มีชีวิตวัตถุ จับต้องไม่ได้ เช่น ความรู้สึกนึกคิดทัศนคติของเยาวชน

การบริหารจัดการศึกษา ภายใต้พหุวัฒนธรรม ของประเทศสหพันธรัฐรัสเซีย อามัดไญนี ดาโอะ (stwschool,2550: ออนไลน์) เห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่ทำนายสำหรับนักการศึกษา คือการเสนอการ จัดทำการศึกษาพหุวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพโดยการให้เด็ก ๆ เรียนรู้ที่จะยอมรับผู้อื่นเป้าหมายของการศึกษา พหุวัฒนธรรมไม่ใช่มีแค่เพียงการสอนให้เด็ก ๆ ทราบถึงกลุ่มคนเท่านั้น แต่ยังคงต้องช่วยให้เด็ก ๆ ได้คุ้นเคยกับความคิดที่ว่ายังมีอีกหลายวิถีชีวิต ภาษา วัฒนธรรมและมุมมอง จุดประสงค์ของหลักสูตรพหุวัฒนธรรม คือการสร้างความรู้สึกระเบงกที่มีต่อประสบการณ์แบบพหุวัฒนธรรม เพื่อที่ว่าเด็กแต่ละคนจะได้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่ง มีคุณค่าและมีความเป็นมิตรหรือนับถือบุคคลที่มาจากกลุ่มวัฒนธรรมและเชื้อชาติอื่น ๆ สิ่งหนึ่งในการช่วยให้ เด็ก ๆ พัฒนาความรู้สึกว่าพวกเขาเป็นพลเมืองของโลกคือครูที่สอนพวกเขาในวัยเยาว์ การส่งเสริมวัฒนธรรมจะทำให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนามุมมองของเด็กในส่วนของพหุวัฒนธรรม

กาญจนา คุณารักษ์ และประกอบ คุณารักษ์ (2540: 35) กล่าวว่า การจัดการศึกษา สิงคโปร์ได้ตระหนักถึงวัฒนธรรมของชนชาติต่างๆ ในประเทศ จะเน้นการพัฒนาในด้านนวัตกรรม และเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการดำรงรักษาวัฒนธรรมเดิมให้นักเรียนสามารถเรียนได้สองภาษา คือ ภาษาอังกฤษ และภาษาแม่ ซึ่งได้แก่ จีน มาเลย์ หรือทมิฬ

วิชช จีระแพทย์ (kawankita,2553: ออนไลน์) กล่าวว่าสหรัฐอเมริกาจะกำหนด วันหยุดตามหลักปฏิทินคริสต์เตียน ยกตัวอย่างเช่น ในโรงเรียน หน่วยราชการจะปิดในวันอาทิตย์ เทศกาลอีสเตอร์และคริสต์มาส ในปัจจุบันกฎหมายต่าง ๆ ที่ใช้บังคับอยู่ ชนกลุ่มน้อยมีสิทธิที่จะ ดำเนิน พิธีกรรมทางศาสนาของตนได้อย่างเสรี สามารถสร้าง เป็นเจ้าของ และจัดการศาสนสถาน ของตน สามารถจดทะเบียนและอ้างสิทธิยกเว้นภาษีในกิจการทางศาสนา สามารถจัดงานเฉลิมฉลองทางศาสนา สามารถกล่าวคำสาบานตามศาสนาของตนในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีในศาลไม่ว่าในฐานะของโจทก์ จำเลย พยานหรือลูกขุน

การศึกษาในแต่ละประเทศดังกล่าว มีนโยบายสอดคล้องกับสี่เสาหลักของการศึกษาของ ยูเนสโก (UNESCO) ที่ต้องการสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีความรู้สึกเป็นส่วนสำคัญซึ่งกันและกัน มีศักดิ์ศรีและมีความเท่าเทียมกัน ปฏิบัติดีต่อกันด้วยความเข้าใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อกัน รวมทั้งประเทศไทยมี พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาใน พหุวัฒนธรรมไว้ในหลายมาตราเช่น มาตรา 7 กล่าวว่า “ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง”

รัฐบาลไทย มีแนวนโยบายด้านการศึกษาด้านการศาสนา ด้านวัฒนธรรม รัฐบาลจะมุ่งมั่นสร้างหลักแนวการดำรงชีวิต บนพื้นฐานของสังคมแห่งคุณธรรม จริยธรรม คัมภีร์ และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน และศาสนาอื่นทุกศาสนา ส่งเสริมความเข้าใจอันดี และความสมานฉันท์ ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนา มาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม และพัฒนา

คุณภาพชีวิต โดยมีวัด โบสถ์ มัสยิด และศาสนสถานอื่นๆ เป็นศูนย์คุณธรรม รัฐบาล ได้จัดให้มีนโยบายส่งเสริมเอกลักษณ์ที่มาจากวัฒนธรรมของคนไทยให้เกิดสันติ สุข เกิดความกินดีอยู่ดี สนับสนุนการเรียนรู้ปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับ เกษียร เตชะพีระ (2548) ที่กล่าวถึง ข้อเสนอเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีในภาคใต้ โดยการเปลี่ยนเอกลักษณ์ไทยให้หลากหลาย และรัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทยที่ความจริงเป็นไทยพุทธ ต้องเปลี่ยนไปในทิศทางพหุวัฒนธรรมยิ่งขึ้น

การอยู่ร่วมกันในชุมชน สมาชิกแต่ละกลุ่มในสังคมควรมีความรักความเข้าใจทั้งสภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ยอมรับในความแตกต่างตามวัฒนธรรมและประเพณีซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการสร้างฐานที่มั่นคงของสังคม และเป็นการสืบทอดการปฏิบัติที่มีความเอื้ออาทรต่อกันไป จนกระทั่งเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชนรุ่นต่อไป ดังที่จุฑาพรรค์ ผดุงชีวิต (2550: 10-13) กล่าวถึง นักสังคมวิทยา และนักมานุษยวิทยาได้บ่งชี้ว่าสังคมมนุษย์ (Human Society) นั้นมีมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นสิ่งควบคู่กัน เพราะฉะนั้นมนุษย์ สังคม วัฒนธรรมต่างเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกันอย่างลงตัวและเป็นระบบ (a self-sufficient system) นักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาได้บ่งชี้ไว้ว่า สังคมมนุษย์ (Human Society) นั้นมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นสิ่งควบคู่กัน เพราะฉะนั้นมนุษย์ สังคม วัฒนธรรมต่างเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกันอย่างลงตัวและเป็นระบบ (a self-sufficient system)

อาทิตย์ วงศ์อติติกุล (ไม่ปรากฏ) กล่าวถึงการศึกษาระบบพหุวัฒนธรรมคือ การศึกษาซึ่งให้ค่าแก่ความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรม และทัศนะที่ว่า โรงเรียนควรจะเป็นหน่วย หลอมละลายความแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้นได้รับการปฏิเสธ ออกไป และเสนอว่า ควรมีความอดทนอดกลั้นต่อพหุนิยมทางวัฒนธรรม และให้ตระหนักว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นคือความเป็นจริงในสังคม และการศึกษาระบบนี้ก็ยิ่งย้ำว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมนี้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าซึ่งควรจะรักษาไว้ และขยายกว้างออกไป

แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง (2550: 32-33) กล่าวว่าโดยทั่วไปคนในชุมชนมีโอกาสพบปะสังสรรค์กันตามพื้นที่ในหมู่บ้าน ย่านที่อยู่อาศัย ตลาด โดยเฉพาะผู้คนที่มีความเชื่อที่ไม่แตกต่างกัน ก็มีโอกาสร่วมปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันตาม ศาสนสถานได้แก่วัด มัสยิด โบสถ์ และผู้คนที่มีความเชื่อที่แตกต่างกัน ได้มีโอกาสทำความรู้จักกันได้เรียนรู้ความแตกต่างและความหลากหลายผ่านการใช้พื้นที่อื่นๆ ในท้องถิ่น ตรงกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539: 138) ที่กล่าวว่าชีวิตในสังคมเป็นชีวิตการเรียนรู้ไม่สิ้นสุด หากเชื่อมโยงความรู้เข้ากับการเรียนรู้ใน

ห้องเรียน โดยให้มีความยืดหยุ่นตามความต้องการในชีวิตของผู้คนซึ่งมีความหลากหลายแตกต่างกัน จะทำให้ผู้คนที่แตกต่างกันเข้ามาใช้ประโยชน์โรงเรียนในการเรียนรู้ เพื่อมีตัวเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต

ปรัชญา เวสารัชช์ (2545: 4-6) กล่าวว่าการศึกษาส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และฝึกฝนในทุกมิติ ไม่หลงติดกับระบบบริโภคนิยมหรือถูกครอบงำด้วยลัทธิใด ๆ อย่างไรวิจารณ์ญาณสามารถแก้ปัญหาและช่วยเหลือส่วนรวมด้วยวิถีทางที่สันติ เป็นระบบที่เปิดกว้างและมีความหลากหลาย ผู้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย อีกทั้งยังมีเสรีภาพในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตหรือสภาพแวดล้อมของตน แต่จุดอ่อนในการเสริมสร้างศีลธรรมในสังคมไทย คือ การให้ความสำคัญกับวิธีการ “สอน” หรือการพูด แต่มองข้ามการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือการกลม่อมเกลลาโดยอาศัยสิ่งแวดล้อม เพราะหากผู้เรียนเห็นพฤติกรรมของพ่อ แม่ ครู หรือพระนั้นมักเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับคำสอน สิ่งหนึ่งที่เรามองข้ามไปก็คือ การเรียนรู้นั้นสำคัญกว่าการสอน ปัจจุบันจะเห็นผู้คนกลับหันไปเรียนรู้จากสื่อมวลชนมากมายทั้งที่สื่อเหล่านั้นไม่ได้สอนว่า วัตถุประสงค์ ความรุนแรง และการหมกมุ่นทางเพศเป็นเรื่องดี แต่เนื้อหาของสื่อ เต็มไปด้วยเรื่องราวเหล่านั้นก็มากพอที่จะกระตุ้นให้เด็กเรียนรู้และซึมซับพฤติกรรมดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้นการสอนศีลธรรมที่บังคับให้เด็กท่องอย่างเดียวนั้นไม่ส่งเสริมให้เด็กแลเห็นด้วยตัวเองว่าศีลธรรมคืออะไร จำเป็นอย่างไรต่อชีวิตและสังคมเด็กควรได้รับการฝึกปฏิบัติจริง การปลูกฝังศีลธรรมจากการปฏิบัติและประสบการณ์ ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นสิ่งที่ดีที่พึงได้รับความสำคัญมากกว่านี้ การอยู่ร่วมกันด้วยดีต้องอาศัยจิตสำนึก การเคารพสิทธิ การยอมรับความหลากหลายและเคารพความแตกต่าง การตระหนักถึงความเป็นจริงว่าทุกคนอยู่ในเครือข่ายแห่งความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงชีวิต สังคม และ ธรรมชาติเข้าด้วยกัน คนทั้งหลายต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและมีผลกระทบต่อกันและกัน สุขภาวะของเราไม่อาจแยกจากสุขภาวะผู้อื่น

ประเวศ วะสี (2537) ได้เสนอยุทธศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการส่งเสริมวัฒนธรรมกับการพัฒนา คือ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในสังคมถึงคุณค่าของวัฒนธรรม การสนับสนุนให้มีเวทีทางวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่น มีรูปแบบหลากหลาย โดยชุมชนท้องถิ่น และส่งเสริมองค์กรชุมชน ให้มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เข้มแข็ง คือชุมชนที่เข้มแข็งจะก่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้าน

วุทธิศักดิ์ โภชนกุล (วุทธิศักดิ์ โภชนกุล : 2551:ออนไลน์) กล่าวว่าสิ่งหนึ่งที่นักการศึกษาต้องยอมรับในการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมคือ ความแตกต่างที่มีอยู่ในสังคมของการจัดการศึกษา ดังนั้น การนำพหุวัฒนธรรมไปใช้ในประสบความสำเร็จ จะต้องคำนึงถึง

ระบบสังคมในสถานศึกษาอันประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ ได้แก่ นโยบายสถานศึกษา วัฒนธรรมองค์กร รูปแบบการเรียนรู้ ภาษา การสื่อสาร การมีส่วนร่วม การให้คำปรึกษา การวัดและประเมินผล สื่อและอุปกรณ์การสอน หลักสูตร วิธีการสอน และเจตคติ ความเชื่อ และการกระทำของบุคลากร การจัดศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมจะขาดประสิทธิภาพ หากครูมีเจตคติทางลบต่อความแตกต่างทาง วัฒนธรรม สถานศึกษาต้องประกอบด้วยหลักสูตร 2 ลักษณะคือหลักสูตรที่ชัดเจน (manifest curriculum) และหลักสูตรแฝง (hidden curriculum) ลักษณะของหลักสูตรแฝงจะไม่ถูกเปิดเผยโดยผู้สอนแต่ผู้เรียนจะสามารถรับรู้ได้จากกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมคือแนวคิดที่เริ่มจากการให้ความสำคัญต่อ ผู้เรียนทุกคน โดยต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีลักษณะของความเท่าเทียมกันทางการ ศึกษา ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองไปในแนวทางที่ดีที่สุด จัดการแบ่งแยก และส่งผลถึงความ เป็นสังคมแห่งพหุวัฒนธรรม นอกจากนี้ เป้าหมายของการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม ยังต้องช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาเจตคติบางบวกต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ กลุ่มชน และศาสนา เจตคติเมื่อผู้เรียนมองเห็นความเป็นจริงของความแตกต่างของกลุ่ม เขาจะได้รับความเข้าใจที่ถ่องแท้ ส่งผลไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งพหุวัฒนธรรมในที่สุด (วุทธิศักดิ์ โภชนกุล : 2551:ออนไลน์)

อุทัย ปัญญาโกญ (2547: 17) กล่าวถึงวัฒนธรรมกับการพัฒนาของประเทศไทยที่ผ่านมานั้น ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เป็นการพัฒนาที่อาศัยแนวคิดและภูมิปัญญาตะวันตก มากเกินไป เมื่อเกิดปัญหาจึงไม่สามารถปรับตัวได้ทัน วิฤติที่วิฤติที่สุดคือ วิฤติทางปัญญาของไทยเอง

วุทธิศักดิ์ โภชนกุล (วุทธิศักดิ์ : 2551:ออนไลน์)

กล่าวถึงการจัดการศึกษาในสังคม พหุวัฒนธรรมดังนี้

1) เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม

เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม คือการเปลี่ยนแปลงสถานศึกษาซึ่งมีทั้งนักเรียนชาย-หญิง ผู้มีความสามารถพิเศษ นักเรียนจากวัฒนธรรมที่หลากหลายชนชั้นทางสังคม เชื้อชาติ และกลุ่มชน โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา ดังนั้นความสำคัญของเป้าหมายในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม คือการเพิ่มขึ้นของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทุกคน ภายใต้ข้อสมมติฐานที่ว่า ผู้สอนสามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้นักเรียนทุกคนที่มา

จากกลุ่มที่หลากหลายโดยการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม และลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน นอกจากนี้เป้าหมายของการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม ยังต้องช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาเจตคติบางบวกต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ กลุ่มชน และศาสนา เจตคติทางลบและทัศนคติที่ติดตัวตัวมาของผู้เรียนจากกลุ่มต่าง ๆ เกิดจากการถ่ายทอดจากบุคคลต่าง ๆ ในสังคมและสื่อมวลชน ซึ่งเรียกว่า “หลักสูตรสังคม(Societal Curriculum)” ส่งผลให้ผู้เรียนจำนวนมาก มีความเข้าใจ ความเชื่อ และทัศนคติที่ผิดเกี่ยวกับบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ถ้าสถานศึกษาไม่ช่วยพัฒนาเจตคติทางบวกเกี่ยวกับความแตกต่างของกลุ่ม เขาเหล่านั้นก็จะมีความคิดที่เป็นทางลบจนตัวไปจนเป็นผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้น สถานศึกษาจะต้องมีขั้นตอนหรือกระบวนการ ในการที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนเกี่ยวกับความเสมอภาคของสังคมที่มีความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม กลุ่มชน และเชื้อชาติ ตั้งแต่ก่อนเข้าเรียน ตลอดจนการเข้ารับการศึกษาในแต่ละระดับ

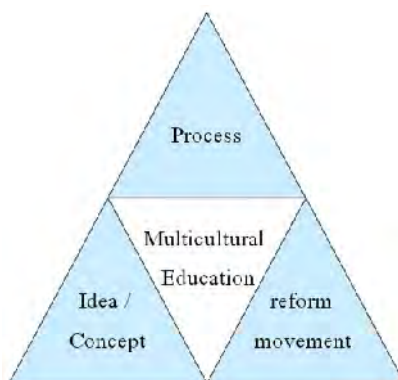
2) การพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม

การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมจะพัฒนาได้ด้วยความหลากหลายของหลักสูตร และแนวทางปฏิบัติ สถาบันการศึกษาจะต้องออกแบบเพื่อสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนกลุ่มต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ Grant and Sleeter จึงกล่าวว่า “การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมไม่สามารถเห็นได้จากการกระทำ ในรายวิชาหรือหลักสูตรเดียว นักการศึกษาจะต้องใช้การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมในแนวทางที่กว้าง หลากหลายในหลักสูตรและการปฏิบัติที่ส่งผลถึงความเท่าเทียมกันทางการศึกษา” ดังนั้น วิธีการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมจึงเป็นการบูรณาการเป็นลักษณะองค์รวม เพื่อให้ส่งผลถึงความเท่าเทียมกันทางการศึกษาในขอบเขตของ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา ฐานะทางสังคม ความสามารถ พิเศษของผู้เรียน และวัฒนธรรมประเพณี

3) ลักษณะของการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม

วูทิต์กดี โภชนกุล (วูทิต์กดี : 2551:ออนไลน์)

การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม มีหลักสำคัญที่จะต้องศึกษาอย่างน้อย 3 ประการคือ แนวคิดหรือมโนทัศน์ (idea or concept) แนวทางการปฏิรูปทางการศึกษา (educational reform movement) และกระบวนการทางการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม (process)

แผนภาพที่ 4 ลักษณะของการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม

แนวคิดทางพหุวัฒนธรรมจะต้องเพื่อผู้เรียนทุกคนโดยไม่แบ่งแยกเพศ ชนชั้นทางสังคม กลุ่มชน เชื้อชาติ หรือลักษณะทางวัฒนธรรม จะต้องมีความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับการเรียนรู้ในสถานศึกษา และมุ่งให้ผู้เรียนได้รับการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุดในสถานศึกษา

(1) การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการปฏิรูปทางการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องยากมากในการที่จะเปลี่ยนแปลงสถาบันการศึกษาซึ่งมีผู้เรียนจำนวนมาก หลากหลายชนชั้น มีความแตกต่างทางเพศ เชื้อชาติ และวัฒนธรรม ให้มีโอกาสที่เท่าเทียมกันทางการศึกษา ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางการศึกษาพหุวัฒนธรรมจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของสถานศึกษาในลักษณะองค์รวม ไม่ได้จำกัดเฉพาะการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเท่านั้น

(2) การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมเป็นกระบวนการ มีเป้าหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่มีเสรีภาพและความยุติธรรม จะต้องมีการขจัดความคิดที่เป็นอคติและการแบ่งแยกของกลุ่มต่าง ๆ ในผู้เรียนให้หมดไป โดยเป็นกระบวนการที่จะต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มความเท่าเทียมกันทางการศึกษาแก่ผู้เรียนทุกคน

บัญญัติ ยงย่วน และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2550) กล่าวถึงบทบาทครูต่อการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมว่า ครูคือผู้ที่ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างเจตคติ ค่านิยมทางเชื้อชาติที่ถูกต้องให้กับนักเรียนโดยผ่านกระบวนการสอนและการกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน ดังนั้น การรับรู้เจตคติ และพฤติกรรมของครูเกี่ยวกับความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียน ต้องเป็นไปในทิศทางบวก ครูจะต้องเป็นผู้ที่ยอมรับแนวคิดในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย ครูจะต้องมีความรู้ เจตคติและทักษะการสื่อสารในชั้นเรียนสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน และจัดกิจกรรมในบทเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความหลากหลาย (Titus, 1998 อ้างใน บัญญัติ ยงย่วน และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์, 2550) ครูประจำชั้นและครูประจำ

วิชาในสังคม พหุวัฒนธรรมของสถาบันการศึกษา คือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเจตคติในเรื่องของการยอมรับในบุคคลและกลุ่มบุคคล ที่มีความแตกต่างจากตน ไม่ว่าจะมีความแตกต่างนั้นเป็นเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือวัฒนธรรม ครูจะต้องปราศจากอคติความลำเอียงต่อนักเรียนที่มีลักษณะแตกต่างจากตนและเรียน รู้จักเรียนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การสื่อสารและการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมและ ส่งเสริมการยอมรับซึ่งกันและกัน

การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม จะต้องช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในการศึกษา สถานศึกษาต้องช่วยสร้างความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับความแตกต่างทาง วัฒนธรรม มีทักษะทางสังคมที่จะสามารถพิจารณาความแตกต่างของกลุ่ม สามารถปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกัน และเรียนรู้ร่วมกันอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางสังคม เมื่อผู้เรียนมองเห็นความเป็นจริงของความแตกต่างของกลุ่ม เขาจะได้รับความเข้าใจที่ตรงแท้ส่งผลไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งพหุวัฒนธรรมในที่สุด

บรรจง พ้ารุ่งสาธ (2551: 1-14) กล่าวว่า ปัจจุบันปัญหาความรุนแรงในภาคใต้ได้สะท้อนแนวทางที่ควรแก้ไขด้านการศึกษาถือว่าเป็นต้องปรับยุทธศาสตร์ระดับนโยบายด้านการศึกษาสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้นำไปสู่การแก้ไขปัญหา โดยอยู่ในกรอบการมองสังคมพหุวัฒนธรรมของท้องถิ่นการพิจารณาระดับนโยบายคือ การแก้ไขปัญหาโดยส่งเสริมการศึกษาให้สังคมยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม การขจัดความเข้าใจที่ผิดพลาดของการดำเนินนโยบายการจัดการศึกษา และปัญหาด้านความยุติธรรมทางการศึกษา

ดังนั้นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาตามความต้องการของคนในท้องถิ่น การเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ให้ไปสู่โอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมหรือใกล้เคียงกันที่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการยอมรับความหลากหลายในเอกลักษณ์ไทยในแนวคิดการศึกษาแนวพหุวัฒนธรรมศึกษา

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวดที่ 1 บททั่วไป มาตรา 6 กล่าวว่า “ลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และ มาตรา 8 กล่าวว่า “การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิต สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง” ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาควรคำนึงถึง ความรู้คู่คุณธรรม ทำอย่างไรจึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โรงเรียนจะทำอย่างไรจึงจะสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ วุทธิศักดิ์ โภชนกุล (วุทธิศักดิ์ โภชนกุล : 2551:ออนไลน์)

ได้เสนอไว้ว่าสิ่งที่นักการศึกษาต้องยอมรับในการจัดการศึกษาตามแนวทาง พหุวัฒนธรรมคือ ความแตกต่างที่มีอยู่ในสังคมของการจัดการศึกษาดังนั้นการนำพหุวัฒนธรรมไปใช้ในประสบความสำเร็จ จะต้องคำนึงถึงระบบสังคมในสถานศึกษาอันประกอบด้วยปัจจัยต่างๆหลายประการ ได้แก่ นโยบายสถานศึกษา วัฒนธรรมองค์กร รูปแบบการเรียนรู้ ภาษา การสื่อสาร การมีส่วนร่วม การให้คำปรึกษา การวัดและประเมินผล สื่อและอุปกรณ์การสอน หลักสูตร วิธีการสอน และเจตคติ ความเชื่อ และการกระทำของบุคลากร

ตอนที่ 3 สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

3.1 สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย

3.1.1 ลักษณะความเป็นพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย

อมรา พงศาพิชญ์(2549: 139-142) ได้กล่าวถึงแนวคิดสังคมไทยกับพหุวัฒนธรรมว่า ประเทศทุกประเทศมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยอยู่ในประเทศ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจในการปกครองประเทศ คือกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกว่าชนกลุ่มใหญ่ และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ได้มีอำนาจในการปกครองประเทศ คือชนกลุ่มน้อย ในประเทศไทย ชนกลุ่มใหญ่คือคนไทย และชนกลุ่มน้อยคือคนจีน คนญวน คนลาว คนเขมร ชาวเขาเผ่าต่างๆ และคนมาเลย์หรือคนมุสลิมในภาคใต้ สังคมไทยนั้นจัดว่าเป็นสังคมแห่งพหุวัฒนธรรม หรือสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งความหลากหลายนี้ครอบคลุมถึงเรื่องชาติพันธุ์ ภาษา ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศาสนา และความเชื่อ เท่าที่ผ่านมาปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อย ชนกลุ่มใหญ่ในประเทศไทยมีน้อยมาก คนไทยจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์น้อยมาก ส่วนใหญ่แล้วการแบ่งประชาชนของประเทศเป็นชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่นี้ มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ เพื่อที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่จากมุมมองของอำนาจรัฐ

ความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่นี้ อาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆคือ ลักษณะของชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่พอที่จะมีความสัมพันธ์เข้ากันได้ อาจมีปัญหาบ้างแต่ก็ไม่ใช่อะไรใหญ่ กับลักษณะที่ชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่มีความสัมพันธ์เข้ากันไม่ได้ และเป็นปฏิปักษ์ต่อกันโดยเปิดเผย

ความสัมพันธ์ที่ชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่พอจะเข้ากันได้ จะเกิดขึ้นเมื่อชนกลุ่มน้อยมีความรู้สึกที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ ในทางตรงกันข้าม ความสัมพันธ์ที่ชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่เข้ากันไม่ได้ เกิดขึ้นเมื่อชนกลุ่มน้อยมีความรู้สึกที่ถูกชนกลุ่มใหญ่กีดกันและดูถูก ทำให้ไม่มีสำนึกของการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ ตัวอย่างของปรากฏการณ์เช่นนี้ คือกลุ่มแบ่งแยกดินแดน(separatist group) และกลุ่มก่อการร้าย(terrorist group) ทั้งนี้ความเข้ากัน

ได้หรือไม่ได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆด้านวัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจ รวมทั้งประวัติความเป็นมาของคนสองกลุ่มที่สัมพันธ์กัน และยังรวมไปถึงนโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคแต่ละสมัยด้วย

บันทิตย์ สะมะฮุน และคณะ(2549: 19) ได้กล่าวถึงการอธิบายปรากฏการณ์หรือกระบวนการที่เกิดขึ้นมีศัพท์ที่ใช้เรียกต่างกัน เช่น การปรับตัว(adaptation) การสังสรรค์หรือผสมผสานทางวัฒนธรรม(acculturation) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม(cultural assimilation) บูรณาการทางวัฒนธรรม(cultural integration) และความขัดแย้งทางวัฒนธรรม(cultural conflict)

ในกระบวนการศัพท์ข้างต้น ความคิดเรื่องบูรณาการทางวัฒนธรรมสามารถนำมาใช้อธิบายสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ชัดเจนที่สุด กล่าวคือ บูรณาการทางวัฒนธรรมคือ การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไม่ได้มีความพยายามครอบงำซึ่งกันและกัน ถ้าปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่ มีลักษณะยอมรับซึ่งกันและกัน ย่อมหมายความว่าเกิดการบูรณาการทางวัฒนธรรม บางครั้งใช้คำว่า พหุวัฒนธรรม หมายถึงรัฐที่มีหลายวัฒนธรรม ประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์คือตัวอย่างรัฐที่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ประเทศสิงคโปร์และมาเลเซียก็ประกาศตัวเองเป็นประเทศพหุวัฒนธรรม

เอกวิทย์ ณ ถลาง(2543: 6-8) กล่าวถึงพัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรมไทยว่ามีความหลากหลายมาแต่ครั้งบุพกาล มีพัฒนาการจากชุมชนเล็กเป็นชุมชนใหญ่ เป็นเมือง เป็นอาณาจักร เป็นสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ ก่อนหน้านั้นมีแคว้นอีกมากมาย มีทราวดี ศรีวิชัย โคตรระบุตร กัมพูชา ศรีเกษตร(ทางพม่า) ลังกาสูกะ(ทางใต้) เป็นต้น ดังนั้นโดยพื้นที่ อาณาบริเวณมีความหลากหลายมากมาย ทั้งในแง่ธรรมชาติ นิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม และในแง่ของวัฒนธรรมไทยไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวมาตั้งแต่ต้น มันหลากหลายมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ แล้วยังคงดำรงความหลากหลายเอาไว้จนบัดนี้ ความหลากหลายระหว่างล้านนา กับปักษ์ใต้ กับอีสาน กับภาคกลาง มีการแลกเปลี่ยนเชื่อมโยงไปมาหาสู่กันเป็นหนึ่งเดียว มีระบบของ assimilation คือการหลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียวได้อย่างสวยงาม ดังนั้นความหลากหลายจึงดำรงอยู่อย่างเป็นคุณมากกว่าโทษ และเป็นทรัพยากรที่ยิ่งใหญ่ เป็นมรดกทางปัญญาที่ยิ่งใหญ่ของเรา

ชูพินิจ เกษมณี(2545: 32)ยังได้สรุปบทเรียนบางประการ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นข้อพิจารณาสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมในประเทศไทยได้ ดังนี้

- ความคิดที่จะสร้างรัฐชาติให้มีลักษณะสังคมเดียว (Homogeneous Society) นอกจากไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังไม่นำไปสู่ความสมานฉันท์ของคนในชาติด้วย

- สังคมประชาธิปไตย มิได้หมายถึงเพียงสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองเท่านั้นแต่หมายรวมถึงสิทธิและเสรีภาพทางวัฒนธรรมด้วย

- เมื่อนโยบายสาธารณะซึ่งครอบคลุมด้านการศึกษาอยู่บนฐานของการครอบงำทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติ และนำไปสู่การเกิดขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อขจัดการเลือกปฏิบัตินั้น

- ทักษะคติในด้านลบที่ครูจำนวนมากมีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยรวมทั้งกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ทำให้สื่อการสอนใหม่ๆ และยุทธศาสตร์ที่ใช้ไม่เกิดประสิทธิผล ในบางกรณีกลับเป็นอันตรายด้วยซ้ำ

- การแก้ปัญหาบนฐานคติใหม่คือพหุวัฒนธรรมนิยม หากไม่สามารถผลักดันเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความคิดกระแสหลักได้ การแก้ปัญหานั้นอาจไม่มีความยั่งยืน

สุกรี หลังปูเต๊ะ (prachathai,2548 : ออนไลน์) ได้กล่าวว่าปัจจุบันรัฐได้พยายามทำความเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่างกันแล้ว เพราะคนไทยมุสลิมและเด็กที่ไร้เดียงสามากมายที่รักสันติจะได้มีโอกาสใช้ชีวิตในหนทางศาสนา น่าจะเป็นโอกาสอันเหมาะสมที่จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนไทยที่มีความแตกต่างกัน ให้เพื่อนร่วมแผ่นดินได้รับรู้ว่า อิสลามสอนให้รู้จักการให้ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ให้รักผืนแผ่นดิน รักสันติ รักชีวิตเพื่อนมนุษย์และสัตว์ แม้แต่ต้นไม้ก็ห้ามทำลาย

สำนักจุฬาราชมนตรี (2550: 13) ได้มีแถลงการณ์เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ซึ่งให้ความสำคัญอย่างสูงสุดต่อวิถีทางแห่งสันติ การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรต่อกันระหว่างมนุษย์ทุกกลุ่มเหล่า ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาแห่งสันติภาพ และเป็นศาสนาที่ให้ความเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ยอมรับในความแตกต่างและการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียมและสันติ ในส่วนของรัฐนั้นสำนักจุฬาราชมนตรี (2550: 15) เห็นว่าการดำเนินการใดๆ ขอให้ดำเนินการด้วยความรอบคอบ และให้ตระหนักอยู่เสมอว่า การปฏิบัติการณ์ใดๆ ขอให้ตระหนักและคำนึงอยู่เสมอว่าบุคคลเหล่านั้นคือประชาชนคนไทยของเรา และหันมาใช้ความเมตตาธรรม ความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ใช้ความเป็นมิตรเข้าแก้ไขปัญหา และเปิดโอกาสให้ความคิดที่หลากหลายที่ได้นำเสนอความคิดผ่านสื่อของรัฐ เพื่อที่จะสามารถพบแนวทางใหม่ๆ สำหรับการยุติปัญหาหรือช่วยทำให้ปัญหาไม่ขยายตัวไปมากกว่านี้ และขอให้ยึดแนวพระบรมรา

โศบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ให้คำนึงถึง “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและให้ถือว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาในครอบครัว ที่คนในครอบครัวสามารถแก้ไข ปัญหาได้ ไม่ควรให้สถานการณ์นี้เปิดโอกาสให้คนนอกหรือต่างชาติเข้ามาชี้แนะ หรือสนับสนุน ส่งเสริม ไม่ว่าจะในรูปแบบใดๆ และฝ่ายใดก็ตาม ภาพแห่งความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ และความรู้รักสามัคคีของคนในชาติเป็นภาพที่ควรอยู่กับชาติไทย สำนักจุฬาราชมนตรีเชื่อมั่นอย่างยิ่งต่อคำสอนของอิสลามในเรื่องการรักสันติ ขอให้ประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าได้ตระหนักว่าความสงบสุขจะได้มาจากการหันหน้าเข้าหากัน คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และด้วยการใช้สันติวิธีเท่านั้น การเดินทางหนทางแห่งอิสลามที่ถูกต้อง ก็จะได้มีความรู้สึกที่ดีต่อหลักคำสอนของศาสนาอิสลามและพี่น้องร่วมชาติชาวไทยมุสลิม อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่มีความเข้าใจอันดีต่อกันและเป็นสังคมที่มีสันติสุขและสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ตลอดไป

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง (2548: 55-56) ยังได้กล่าวไว้ว่า ในเรื่องของความกตัญญูรู้คุณ ศาสนาอิสลามสอนไว้เป็นอย่างมาก นับตั้งแต่พ่อแม่ ครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณ ตลอดจนประเทศชาติ ให้มีความรัก การเสียสละความสุขเพื่อผู้มีพระคุณ รวมทั้งประเทศชาติ ดังท่านนบีมุฮัมมัด ได้มีพระวจนะไว้ว่า “การรักประเทศชาติเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา” เพราะฉะนั้นมุสลิมจะอยู่ประเทศใด จะเป็นประเทศมุสลิมหรือไม่ก็ตาม หากเป็นผู้ยึดมั่นในหลักการศาสนาแล้ว ก็ย่อมจะมีความรักในประเทศนั้นๆ ยอมเสียสละเพื่อประเทศชาติ เพราะเราจะอยู่อย่างมีความสุข ประกอบศาสนกิจได้เป็นอย่างดีก็อยู่ที่ความสงบสุข ภายในประเทศด้วย

ของธีระ มินทราศักดิ์ (2550: 17) กล่าวว่า ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่เรียกร้องความสันติสุขและ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐานความรัก ความเอื้ออาทร ความถูกต้องและความเป็นธรรม เป็นศาสนาแห่งจิตใจและความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน การเรียกร้องและการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคมนั้น

สุกรี หลั่งปุเต๊ะ (prachathai,2548: ออนไลน์) กล่าวถึง การที่ได้ฟังและเห็นแนวพระราชดำรัสที่ให้ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ซึ่งตรงกับคำสอนของอิสลามที่ว่า ‘เข้าใจ’ เพื่อที่จะสามารถ ‘เข้าถึง’ และเมื่อเข้าถึงแล้วจึงสามารถ ‘พัฒนา’ แต่อิสลามหลักคำสอนคือ ต้องรู้ก่อน เข้าถึงก่อน คำว่า ‘รู้เรา รู้เพื่อนเป็นคำภาษาอาหรับที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน ทุกฝ่ายต้องทำหน้าที่ ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดชะม้กเขม้มน แต่อีกฝ่ายไม่ใส่ใจการสมานฉันท์ขั้นต้นก็ไม่สำเร็จ เมื่อขั้นที่หนึ่งสำเร็จ ขั้นที่สองต้อง ‘เข้าใจซึ่งกันและกัน’ หมายความว่า ทั้งสองฝ่ายต้องทำหน้าที่เดินเข้าหา จึงจะเกิดขึ้นที่สามได้ คือ “ช่วยเรา ช่วยเพื่อน” ดังนั้นการเรียนรู้วิถีชีวิตมุสลิม เป็นการเรียนรู้

เพื่อที่จะเข้าใจ และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความเข้าใจ และยอมรับในความแตกต่างเพื่อให้รู้สึกร่วม มีความเท่าเทียมกันในสังคม มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมตลอดไป ดังที่เชครีฎอ อะหมัด สมะดี (2549) กล่าวว่า แนวทางของอัลเลาะห์ได้ทรงกำหนดไว้ในศาสนา อิสลาม ห้ามแตกแยก “และพวกเจ้าจงยึดสายเชือกของอัลเลาะห์ด้วยพร้อมเพียงกันทั้งหมด และ จงอย่าแตกแยกกัน”

โสฬส คิริไสย (2548) ได้กล่าวว่า การอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลายบนความเป็นเอกภาพแห่งความเป็นรัฐชาติ ทำให้พลเมืองกลุ่มต่างๆ สามารถพัฒนาตนเองเพื่อยกระดับทักษะชีวิตของตนเอง กลายเป็นความเชี่ยวชาญศิลปะวิทยาการชั้นสูงแขนงต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อคนกลุ่มอื่นๆ เช่น คนเขมรและคนกวย (ส่วย) เก่งเรื่องช้าง คนจีน คนแขกเก่งเรื่องการเดินทางเรือและการค้าขายกับต่างประเทศ คนไทยเก่งเรื่องทำนาปลูกข้าว เป็นช่างศิลปะ คนมอญเก่งเรื่องเครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ ทั้งหมดนี้คือพลังแห่งความหลากหลายที่ถูกนำมาเชื่อมร้อยเข้าด้วยกัน เพื่อความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาของแผ่นดินเกิดทั้งสิ้น สังคมที่ให้ความเคารพในความแตกต่างหลากหลาย คือสังคมที่มีวุฒิภาวะ มีสันติสุข เพราะพลเมืองมีจิตใจที่เปิดกว้าง อดกลั้น รู้จักรับฟังความคิดความเห็นที่แตกต่างอย่างนอบน้อม ธรรมชาติเป็นองค์รวมที่หล่อหลอมทั้งหมดของความ เป็นมนุษย์ขึ้นมาโดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ความแตกต่างหลากหลายล้วนก่อกำเนิดมาจากที่เดียวกัน แต่ความแตกต่างหลากหลายก็คือสิ่งที่เห็นและต้องอยู่กับมัน ตราบใดที่พวกเขายังไปไม่ถึงจุดมุ่งหมายขั้นสูงสุดของความเป็นมนุษย์ นั่นคือการกลับคืนสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ

ฮุเซ็น อะห์หมัดซีรอญีมักกะห์ (หนังสือพิมพ์มติชน, 2548) ได้ให้สัมภาษณ์ว่าอิสลาม เป็นศาสนาที่จะให้มนุษย์ทั้งหลายอยู่ร่วมกันในโลกอย่างสันติสุข ไม่ใช่แค่มนุษย์อย่างเดียว แต่ครอบคลุมถึง สัตว์ ต้นไม้ และสรรพสิ่งต่างๆ ในโลก ต้องมีเมตตาธรรมกับพี่น้องร่วมโลกทุกคนไม่เลือกศาสนา

บันทิตยฺ สะมะอูน และคณะ (2549: 135-136) กล่าวว่า สังคมของจังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส จัดว่าเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (multiculturalism) หรือสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (culture diversity) โดยมีคนมลายูมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ในพื้นที่ ซึ่งความหลากหลายนี้ครอบคลุมถึงเรื่องชาติพันธุ์ ภาษา ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศาสนา และความเชื่อ การพัฒนาจากรัฐที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่จึงควรวางอยู่บนฐานของวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อของมุสลิมให้มาก ในขณะที่เดียวกันต้องให้คนไทยพุทธมีส่วนร่วมได้ด้วย ในขณะที่รัฐอาจมองว่า ปอเนาะเป็น “ความหลากหลาย” ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ แต่ในข้อเท็จจริง ปอเนาะถือ

เป็นสถาบันที่ให้ความรู้แก่คนมลายูมุสลิม เช่นเดียวกับโรงเรียนต่างๆ ที่ให้ความรู้กับคนไทยในศาสนาอื่น การพัฒนาปอเนาะก็เท่ากับเป็นการพัฒนาสถาบันที่ให้ความรู้แก่คนในชาติ ซึ่งถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่า หากทรัพยากรบุคคลของชาติมีความรู้ความสามารถ ก็ย่อมจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศ

จากแนวคิดความเป็นพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยดังกล่าว มีความสอดคล้องกับการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษา เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของประชากรในประเทศไทย จากการเลือกพื้นที่ในการศึกษา ได้เลือกชุมชนในพื้นที่ของภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ โดยได้ศึกษารายละเอียดของลักษณะประชากรในประเทศไทยในแต่ละภาค ดังนี้

1) ลักษณะทั่วไปของประชากรในภาคเหนือ

จำนวนประชากร ประชากรในภาคเหนือซึ่งประกอบด้วยประชากรในเขต 9 จังหวัดรวมกันนั้นมีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 6 ล้านคน จังหวัดที่มีประชากรมากที่สุด ในภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ จังหวัดที่มีจำนวนประชากรรองลงมา ได้แก่ เชียงราย ลำปาง พะเยา แพร่ อุดรดิตถ์ น่านและลำพูน ส่วนจังหวัดที่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน เพราะเป็นจังหวัดที่อยู่ห่างไกลติดชายแดนและเต็มไปด้วยป่าเขามิที่ราบระหว่างหุบเขาแคบๆ มีการคมนาคมที่ยังไม่สะดวก

ลักษณะประชากรทางด้านวัฒนธรรมและสังคม

เชื้อชาติ ประชากรชาวไทยในภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นชนชาติไทย เช่นเดียวกับชาวไทยในภาคอื่น ๆ สืบเชื้อสายมาจาก ไทยล้านนาหรือโยนก จึงทำให้สำเนียงการพูด วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ผิพรรณและการแต่งกายผิดแผกไปจาก ชาวไทยในภาคอื่นบ้าง ในปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยที่เรียกกันว่า "ไทยเหนือ" หรือ "คนเมือง" ซึ่งส่วนใหญ่ พูดภาษาสำเนียงทางเหนือ

ชาวไทยในภาคเหนือมีเชื้อสาย ไทยยวน หรือไทยโยนก เป็นส่วนใหญ่ แล้ว ยังมีพวกชาวไทยสาขาย่อยอื่น ๆ อีก คือ ไทยยอง มีอยู่มากในจังหวัดลำพูน มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ แคว้นสิบสองปันนา มีอาชีพเพาะปลูกและทอผ้า ไทยเงิน อพยพย้ายถิ่นมาจากเชียงตุง มีมากใน จังหวัดเชียงใหม่ มีอาชีพทำเครื่องเงิน ไทยลื้อ มีภูมิลำเนาในแคว้นสิบสองปันนา ปัจจุบันมีมากใน จังหวัดเชียงราย ไทยใหญ่หรือเงี้ยว มีมากในจังหวัดที่อยู่ก่อนไปทางตะวันตกเฉียงเหนือติดกับพรมแดนประเทศพม่าเช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ มีอาชีพทางค้าขายและทำร่ม

ชาวไทยภูเขา ภาคเหนือมีชาวไทยภูเขาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งแบ่งเป็นเผ่าต่าง ๆ ได้แก่ ม้ง เย้า ลีซอ อีเก้อ มูเซอและกะเหรี่ยง เป็นต้น ส่วนมากอาศัยอยู่แถบทางเหนือและมีอาชีพต่างไปจากชาวไทยที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบ ใน พ.ศ. 2541 จำนวนชาวไทยภูเขาในประเทศไทยมีประมาณ 7.7 แสนคน ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงมีจำนวนมากที่สุด คือ มีปริมาณเกือบครึ่งของจำนวนชาวไทยภูเขาทั้งหมดในภาคเหนือ รองลงมาคือ ชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง

ศาสนา ประชากรส่วนใหญ่ของภาคเหนือนับถือพระพุทธศาสนาไม่ต่ำกว่าร้อยละ 95 ยกเว้นใน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมี ผู้นับถือพระพุทธศาสนาเพียงประมาณร้อยละ 87 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอยู่ติดต่อกับประเทศพม่า จึงทำให้มีผู้นับถือศาสนา อื่นตามประชากรที่อยู่ใกล้เคียง โดยเฉพาะศาสนาคริสต์และอิสลามได้เข้ามาปะปนอยู่มากพอสมควร

ชาวเหนือเป็นผู้มีประเพณีอันดีงามสืบเนื่องจากประเพณีในทางพระพุทธศาสนาที่ยังประพฤติปฏิบัติกันอยู่ จนตราบเท่าทุกวันนี้ และที่สำคัญได้แก่ ประเพณีสงกรานต์

ภาษา ชาวไทยทางภาคเหนือสืบเชื้อสายมาจากชาวไทยล้านนา ซึ่งมีเชื้อสายไทยน้อย อักขรและภาษาของไทยเหนือ จึงต่างกับชาวสยามและชาวล้านช้าง ซึ่งเคยอยู่ได้อำนาจและอิทธิพลของขอม รูปอักขรของไทยเหนือมีลักษณะกลม โดยได้ต้นแบบจากอักขรมอญโบราณ ปัจจุบันนี้ตัวอักษรดังกล่าวได้ลบเลือนไป เพราะชาวไทยภาคเหนือไม่สามารถเขียน ได้แล้ว โดยหันมาใช้อักษรไทยปัจจุบันเหมือนกันทั่วประเทศ

จากการเลือกพื้นที่ศึกษาในภาคเหนือ ได้เลือกกรณีศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ และได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของจังหวัดเชียงใหม่ดังนี้

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ศาสนาจารย์ดาเนี่ยล แมคคิลวารี และ ศาสนาจารย์นายแพทย์โจนาธาน วิลสัน ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้มาเผยแพร่คริสต์ศาสนาในเชียงใหม่ นอกจากนี้ในคณะมิชชันนารียังได้นำยาควินินซึ่งมีความสามารถในการรักษาไข้จับสั่นได้ชะงัด พร้อมกันนั้นได้นำเอาความรู้ทางการแพทย์สมัยใหม่มาเผยแพร่ ซึ่งได้รับความนิยมจากคนในท้องถิ่นจำนวนมาก และ เป็นผลดีต่อการเผยแพร่ศาสนา ในช่วงนั้นเชียงใหม่เป็นประเทศราชของสยามและเป็นช่วงที่ประเทศตะวันตก เช่น ประเทศอังกฤษได้ยึดครองอินเดียน พม่า และมลายูรวมทั้ง ประเทศฝรั่งเศสได้ยึดครองลาว โดยเสียดินแดนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง ทำให้สยามตระหนกและเกรงว่าจะสูญเสียล้านนา ดังนั้นสยามจึงต้องสนับสนุนให้มิชชันนารีชาวอเมริกาให้เผยแพร่ศาสนาในล้านนา เพื่อทำหน้าที่ถ่วงดุล

อำนาจ กับ อังกฤษ ซึ่งได้รับสัมปทานทำป่าไม้จากเจ้าหลวงเชียงใหม่ (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2549: 89 – 90)

ในปี พ.ศ. 2417 สมัยต้นรัตนโกสินทร์ การค้าโดยพ่อค้าชาวจีนได้ขยายตัวอย่างช้า ๆ มีพ่อค้าคนจีนจากภาคกลาง เริ่มอพยพขึ้นมาที่เชียงใหม่ และ ล้วนนามากขึ้น และในปี พ.ศ. 2518 มีพ่อค้าอินเดีย ชาวฮินดูเดินทางมาค้าขายในเชียงใหม่ ในช่วงนั้นชาวอินเดีย ส่วนใหญ่ จะคบหาสมาคม และแต่งงาน ในกลุ่มคนอินเดียเอง มากกว่าการแต่งงานกับคนไทย แตกต่างจากคนจีนที่พยายามผสมผสานกับคนพื้นถิ่นด้วยการแต่งงาน และหันมานับถือพุทธศาสนาตามภรรยาคนไทย โดยที่ยังไม่ละทิ้งลัทธิขงจื้อ การบูชาเทพยดา การไหว้บรรพบุรุษตามความเชื่อดั้งเดิมของคนในวัฒนธรรมจีน ต่อมารัฐบาลสยามได้ประกาศยกเลิกการปกครองแบบมณฑล แล้วลดฐานะเป็นจังหวัด เชียงใหม่จึงเป็นเพียงจังหวัดหนึ่งของสยาม ปีแอร์โรว์ (อ้างถึงใน ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2549: 100) ชาวเบลเยียม บันทึกว่าในปี พ.ศ.2540 ชุมชนชาวต่างประเทศในเชียงใหม่ นับว่าเป็นชุมชนใหญ่ที่สุดรองจากบางกอก

วรวิมล ชัยรัตน์ (2549) กล่าวถึง เชียงใหม่ว่าเป็นเมืองเก่า มีเรื่องราว ตำนาน ต่างๆ ที่เล่าสืบลูกสืบหลาน เป็นเรื่องราวที่มีคุณค่า และน่าสนใจยิ่ง เรื่องราววิถีชีวิตของชาวมุสลิม ในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีเชื้อสายจีน ซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากมณฑลยูนนาน (ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน) นับตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 19 และปัจจุบันได้อาศัย กระจายตามที่ตั้งต่างๆ ของอำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด และอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่มีมัสยิดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนมุสลิมจีน รวมทั้งหมด 7 มัสยิด ได้แก่ มัสยิดอัลเอียห์ซาน ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านยาง ตำบลแม่ฮอน อำเภอฝาง มัสยิด อัลอีมาน ตั้งอยู่ในตัวอำเภอฝาง มัสยิดอัลอักซอ ตั้งอยู่บนดอยอ่างขางตำบล แม่ฮอน อำเภอฝาง มัสยิดอัลชะฮาดะฮ์ ตั้งอยู่หัวฝาย ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง มัสยิดอัลเราะฮิมะ ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าตอน อำเภอแม่ฮาด มัสยิดเฮดายาตุลอิสลาม (บ้านฮ่อ) ตั้งอยู่ย่านศูนย์การค้าไนท์บาซาร์ อยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง และมัสยิดอัล-ตักวา ตั้งอยู่ย่านวัดเกต ซึ่งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงถนนหน้าวัดเกต ซอย1อำเภอเมือง

ชาวมุสลิมที่มีเชื้อสายชาวยูนนานนั้น ส่วนใหญ่เป็นพวกพ่อค้าที่เดินทางมาค้าขายบริเวณมณฑลยูนนาน เข้าสู่ประเทศพม่า ลาว และเข้าสู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย คนกลุ่มนี้จะถูกคนพื้นเมืองทางภาคเหนือเรียกว่าเป็นพวก “จีนฮ่อ” ซึ่งมีเอกลักษณ์ทั้งทางด้านภาษา วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากชาวจีนโพ้นทะเลกลุ่มอื่นๆ ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ชาวจีนฮ่อมีลักษณะที่หลากหลายแบ่งเป็นได้หลายกลุ่ม อพยพมาจากหลายส่วนของมณฑล ยูนนาน ดังนั้นจึงมีพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป จาก

ประวัติการอพยพถิ่นฐานแบ่งได้เป็นกลุ่มๆ กลุ่มแรกคือกลุ่มพ่อค้าชาวยุন্নาน เป็นกลุ่มคนที่เดินทางค้าขายในช่วงหน้าหนาวและหน้าแล้งโดยใช้ม้า-ล่อเป็น พาหนะ จากหลักฐานของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือของไทยในสมัยนั้น ได้กล่าวถึงกองคาราวานของพวกพ่อค้าชาวยุন্নานที่เดินทางค้าขายไปมาระหว่าง เทือกเขาต่างๆ จากยุন্নานและจังหวัดในภาคเหนือของไทย (Hellet, 1890 และ Bock, 1884 อ้างถึงใน สุเทพ สุนทรเกสัช) มีบุคคลท่านหนึ่งในกลุ่มนี้ต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากกษัตริย์ไทย ทรงแต่งตั้งให้เป็นขุนนาง (ท่านขุนชวงเลียง ลือเกียรติ) เนื่องจากได้สร้างความเจริญและมีส่วนให้ความช่วยเหลือต่อคนส่วนรวม ท่านจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำของชาวมุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่ และในภาคเหนือในสมัยนั้น

กลุ่มที่สอง กลุ่มชาวยุন্নานอพยพ กลุ่มนี้เป็นผู้อพยพชาวยุন্নานที่หลบหนีออกจากประเทศจีนเนื่องจากแรงกดดันทาง การเมืองในช่วงศตวรรษที่ 19 ประเทศจีนปกครองโดยราชวงศ์ชิง ซึ่งดำเนินนโยบายบีบบังคับและทำการกดขี่ชาวจีนแมนดารินเป็นอย่างมาก จนในปี ค.ศ. 1856 มุสลิมชาวยุন্নานทั้งหลายจึงได้รวมตัวกันต่อต้านพื้นที่แถบตะวันตกของมณฑลยุন্নานและตั้งเมืองตาลีฟูเป็นเมืองหลวงของยุন্নาน แต่ต่อมาภายหลังผู้นำมุสลิมคือสุลต่านชาวยุন্নานชื่อสุลัยมาน ถูกสังหารจึงทำให้ชาวมุสลิมถูกไล่ล่าสังหารอย่างโหดร้าย คนจำนวนนับพันถูกเข่นฆ่าจากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้มุสลิมชาวยุন্নานเป็นจำนวนมากหลบหนีเข้าสู่ประเทศ พม่า เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณลุ่มน้ำสาละวิน กลุ่มที่สามกลุ่มทหารกู้ชาติจีนหลังจากการปฏิวัติประเทศจีนได้ประสบความสำเร็จในปี ค.ศ. 1949 ภายใต้การนำของท่านเหมาเจ๋อตุง ซึ่งถือว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบความสำเร็จอย่างเด็ดขาดเหนือพรรคก๊กมินตั๋ง (KMT) หรือพวกจีนคณะชาติ ทำให้ทหารกองพล 93 ของจีนคณะชาติต้องถอยร่นลงมาอยู่ตามแนวชายแดนไทย-พม่า และต่อมาส่วนหนึ่งได้เดินทางไปอยู่ที่ประเทศไต้หวัน อีกส่วนหนึ่งปักหลักอยู่ทางภาคเหนือของไทย ซึ่งรัฐบาลได้จัดสถานที่เป็นศูนย์ผู้อพยพอยู่ประมาณ 50 กว่าศูนย์ทั่วภาคเหนือ กลุ่มที่มีบทบาทและเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานของชาวมุสลิม เชียงใหม่ คือ กลุ่มของท่าน นะปะซาง (พ่อเลียงเลานะ) ได้เข้ามาตั้งแคมป์อยู่บริเวณทุ่งเวสาลี ฝั่งตะวันออกของถนนโชตนา เมื่อพี่น้องมุสลิมมีจำนวนมากขึ้น ทั้งชาวมุสลิมที่มีเชื้อสายปาก็สถานและชาวยุন্নาน ท่านพ่อเลียง เลานะจึงเป็นผู้นำสำคัญในการก่อสร้างมัสยิดขึ้นที่บริเวณดังกล่าวเรียกว่า “มัสยิดข้างเผือก” ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว กระแสคลื่นของผู้อพยพชาวจีนยุন্নานยังคงหลั่งไหลมาโดยไม่ขาดสายเป็นระลอกๆ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2430 กลุ่มของท่านเจ็งซงหลิงได้เดินทางเข้าสู่เมืองเชียงใหม่ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของเจ้าอินทนนท์กำลังปกครองเมืองเชียงใหม่ในขณะนั้น ท่านเจ็งซงหลิงเป็นผู้นำคนสำคัญยิ่งของชาวยุณ

นานมุสลิมที่ได้อพยพเข้ามา พึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทย ท่านได้มีบทบาทในการสร้างหลักปักฐานให้กับชุมชนมุสลิมยูนนานและเป็นแกนนำในการสร้างมัสยิดบ้านฮ่อ อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการสนองคุณแผ่นดินในการสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าให้กับกิจการของทางราชการต่างๆจนได้รับการแต่งตั้งบรรดาศักดิ์เป็นขุนนางเสียด ลือเกียรติ

สุเทพ สุนทรเภสัช (ไม่ปรากฏ) กล่าวถึงการอพยพของชาวอินเดียนเชื้อสายบังคลาเทศ ปากีสถาน ในจังหวัดเชียงใหม่ว่า ชาวอินเดียนเชื้อสายบังคลาเทศและปากีสถานในเมืองเชียงใหม่ ส่วนใหญ่อพยพมาจากประเทศบังคลาเทศโดยผ่านทางประเทศพม่า โดยเข้ามาทางอำเภอต่างๆ ที่ติดกับชายแดน ได้แก่ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พักอาศัยอยู่ในอำเภอดังกล่าวระยะหนึ่งแล้วค่อยๆ เคลื่อนย้ายเข้ามาบริเวณเมืองเชียงใหม่ในอำเภอแม่สอด แม่สาย ซึ่งติดกับชายแดนจะมีชุมชนของชาวบังคลาเทศทำหน้าที่ดูดซับผู้อพยพที่เข้ามา ใหม่ซึ่งมีฐานะเป็นคนแปลกหน้าและคนต่างด้าว ซึ่งต้องการความช่วยเหลือและที่พักอาศัยชั่วคราว ระยะเวลากการพักอาศัยในชุมชนชายแดนดังกล่าวจะแตกต่างกันแล้วแต่ผู้อพยพ แต่ละราย ถ้าไม่มีญาติพี่น้องหรือคนรู้จักในบริเวณชายแดนหรือจังหวัดที่อยู่ภายใน เขาอาจจะต้องใช้ความพยายามของตัวเองเพื่อที่จะได้ใบอนุญาตข้ามแดนหรือเข้ามา อยู่ได้อย่างถาวร ผู้อพยพคนหนึ่งอาจจะต้องใช้เวลา 5-10 ปี แต่ถ้าเขามีญาติพี่น้องหรือคนรู้จักเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้วในภาคเหนือ ก็อาจใช้เวลาสั้นกว่านั้น

ส่วนใหญ่มาก่อนที่ผู้อพยพชาวบังคลาเทศจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร ในตอนแรกๆ พวกเขา มักจะเข้ามาเยี่ยมชุมชนมุสลิมในเมืองเชียงใหม่เป็นระยะสั้นๆ ไปก่อน โดยอาจจะมาเยี่ยมญาติพี่น้องหรือไม่ก็เข้ามารับชะกาต (เงินบังคับบริจาคสำหรับผู้เป็นมุสลิมมีทรัพย์สินอยู่ในเกณฑ์ตามศาสนา บัญญัติ กำหนดในอัตราร้อยละ 2.5) ในระหว่างช่วงเดือนถือศีลอดของชาวมุสลิม อาจจะพักอยู่เป็นเวลา 2-3 วัน หรือเป็นอาทิตย์ก่อนจะกลับไปยังชุมชนของพวกเขา ในขณะที่มาพักอยู่ชั่วคราวก็สำรวจความเป็นไปได้ที่จะเข้ามาอยู่อย่างถาวร และหากมีความเป็นไปได้แห่งอยู่ที่อยู่อาศัยหรืออาชีพก็จะอพยพเข้ามาพร้อมกับ ครอบครัว และเมื่อเข้ามาอยู่ในชุมชนแล้วก็จะหาบ้านและงานอาชีพโดยความพยายามของตนเอง หรือความช่วยเหลือของญาติพี่น้องและมิตรสหาย

ในบริเวณที่เป็นถิ่นฐานชาวบังคลาเทศ ปากีสถาน มุสลิม ซึ่งห่างจากกำแพงเมืองเก่าไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 2 กิโลเมตร ในตำบลช้างคลาน มีมัสยิดอัลยาเมียห์ช้างคลาน เป็นศูนย์รวมจิตใจของมุสลิมย่านนี้ มีประชากรประมาณกว่า 2,000 คน หรือประมาณ 400 ครอบครัว

ชาวอินเดียเชื้อสายบังคลาเทศกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่อพยพมาจากประเทศพม่าในปี พ.ศ. 2393 โดยมีท่าน มุฮัมมัด อูสมาน อาลี เมยาฮี กับภรรยาชาวพม่า พร้อมน้องชายและน้องภรรยาซึ่งนับถือศาสนาพุทธ ในตอนแรกตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ทางทิศใต้ของกำแพงเมือง แต่หลังจากอยู่มาได้ 2-3 ปี ก็พบว่าอยู่ใกล้กับคุ่มเจ้าครองนครมากเกินไป และแวดล้อมด้วยชุมชนของชาวพุทธ ทำให้ไม่สะดวกในการปฏิบัติศาสนกิจ ท่านมุฮัมมัดและภรรยาจึงได้ย้ายออกไปอยู่ในบริเวณซึ่งเป็นถิ่นฐานของชาวมุสลิมย่านช้างคลานปัจจุบัน โดยปล่อยให้น้องชายและน้องสาวของภรรยาซึ่งนับถือศาสนาพุทธยังคงอยู่ในชุมชนของชาวพุทธต่อไป สิทธิในที่ดินซึ่งชาวปากีสถานมุสลิมและครอบครัวเข้าไปตั้งบ้านเรือนได้รับ พระราชทานจากเจ้าเมืองเชียงใหม่ ประกอบกับพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของชุมชนที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกและการ เลี้ยงสัตว์ ในระยะเริ่มแรกของการตั้งถิ่นฐานมีมุสลิมอยู่เพียง 10 กว่าครัวเรือน และจำนวนประชากรไม่ถึง 100 คน เมื่อกลุ่มผู้อพยพมุสลิมได้เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ระยะแรก พวกเขามีอาชีพในการเลี้ยงวัวเพื่อขายเนื้อและนมเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันเนื่องจากพื้นที่ที่จะใช้เลี้ยงวัวมีจำกัด และความไม่สะดวกต่างๆ ในบริเวณเมืองเป็นปัญหาในการเลี้ยงวัว ชาวบังคลาเทศมุสลิมจำนวนมากได้หันไปผูกขาดการตั้ง โรงฆ่าสัตว์และค้าเนื้อวัวในตลาดเมืองเชียงใหม่ ส่วนที่เหลือก็ขายพืชผักผลไม้ตามฤดูกาล และทำการค้าปลีกอื่นๆ สำหรับ ผู้มีการศึกษาก็จะเข้าทำงานในหน่วยงานราชการและบริษัทห้างร้านในจังหวัดเชียงใหม่

2) ลักษณะทั่วไปของประชากรในภาคกลาง

จำนวนประชากร ภาคกลางมีจำนวนประชากรทั้งสิ้นประมาณ 18.9 ล้านคน โดยกระจายอยู่ในจังหวัดที่อยู่ในบริเวณที่ราบภาค กลางตอนบนเพียง 5.4 ล้านคน อยู่ในบริเวณภาคกลางตอนล่างถึง 13.5 ล้านคน ทั้งนี้เพราะจังหวัดในที่ราบภาคกลาง ตอนล่างเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีจังหวัดและสถานที่สำคัญตั้งอยู่มากโดยเฉพาะกรุงเทพฯซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศ

ลักษณะประชากรทางด้านวัฒนธรรมและสังคม

เชื้อชาติ ชาวไทยในภาคกลางประกอบด้วยเชื้อชาติไทย ที่มีเชื้อสายแท้มาแต่ดั้งเดิมและเชื้อสายไทยที่ปะปนกับเชื้อสายเดิมสมัยแรกที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบภาคกลาง เช่น ชาวมอญ ลาว เขมรและเชื้อสายที่อพยพมาจากประเทศจีนทางใต้ในสมัยหลัง

ศาสนาและวัฒนธรรม ศาสนาสำคัญของประชากรในภาคกลาง คือ พระพุทธศาสนา แต่ประชากรที่นับถือศาสนาอื่นก็มีอยู่มาก เช่น ชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามจะกระจายปะปนกันอยู่ในกรุงเทพฯ ส่วนศาสนาคริสต์มีทั้งผู้นับถือนิกายโรมันคาทอลิก และนิกาย

โปรเตสแตนต์ นอกจากนี้ยังมีผู้นับถือศาสนาอื่นๆปะปนอยู่อีกด้วยชาวไทยที่อยู่ในภาคกลางนี้บางทีเรียกว่าไทยกลาง มีภาษาพูด ขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างไปจากคนไทยในภาคอื่น ๆ เพราะได้รับอิทธิพลด้านต่าง ๆ จากขอม ซึ่งรับอารยธรรมมาจากอินเดียในสมัยก่อนและได้รับอิทธิพล จากจีนในสมัยหลัง ตลอดจนชาว ตะวันตก อย่างไรก็ตามเนื่องจากภาคกลางเป็น ศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจและ สังคม ดังนั้นอิทธิพลทางด้านเชื้อชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและภาษาของไทยกลางจึงแผ่ไปทั่วประเทศไทยและมีลักษณะผสมกลมกลืนกับประชากร ในภาคต่างๆได้ดี

ภาษา ภาษาไทยแต่เดิมใช้คำโดด ๆ คล้ายภาษาไทยเดิมทางภาคเหนือ ต่อมาภาษาเขียนที่เริ่มขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยได้ นำใช้และดัดแปลงมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาเป็น อักษรไทยในปัจจุบัน ภาษาไทยภาคกลางทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนในระยะต่อมาเริ่มมีคำ ภาษาต่างประเทศเข้ามาปะปนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาบาลี สันสกฤต และภาษาของชาวยุโรปที่เข้ามา ติดต่อกับชายสมัยหลัง เช่น ภาษาสเปน โปรตุเกส อังกฤษและฝรั่งเศส

จากการเลือกพื้นที่ศึกษาในภาคกลาง ได้เลือกกรณีศึกษาในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา และได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

เทพมนตรี ลิมปพยอม และคณะ (2540: 80-81) กล่าวว่า เจ็ดร้อยกว่าปี ของอยุธยา เป็นเสมือนชุมทางวัฒนธรรม นำพาผู้คนต่างเชื้อชาติ ต่างวัฒนธรรมความเชื่อมาพบ กัน หลอมรวม ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเกิดเป็นชุมชนของคนต่างชาติ ต่างภาษา ต่างอาชีพ และ วัฒนธรรม แต่ทั้งหมดต่างหลอมรวมเป็นประชาคมอยุธยาได้สนิทแน่น ชีวิตชุมชนริมน้ำอยุธยา บางชุมชนยังดำรงอยู่ แม้จะต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปบ้าง แต่ยังรักษาระบบคุณค่าทางวัฒนธรรม เดิม ในอดีตเมื่อครั้งอยุธยาเป็นราชธานีที่รุ่งเรือง และเป็นศูนย์กลางการค้า ชาวต่างชาติ ต่างภาษา ที่เข้ามามากมาย ได้แก่ แขกเทศ ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณสะพานประตูจีนปากตะวันตก แขกจาม อาศัยอยู่บริเวณคลองคูหาแก้ว วัดแก้วฟ้า แขกตานีตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณคลองตะเคียน ชาวญีปุ่น ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ชาวโปรตุเกส ชาวมอญ อาศัยอยู่บริเวณบ้านโพธิ์ สามต้น เหนือปากคลองตะเคียนข้างเหนือ ชาวฮอลันดา อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ได้ วัดพนัญเชิง ถัดจากบ้านฮอลันดาเป็นบ้านอังกฤษจนถึงเหนือปากน้ำแม่เปี้ย และชาวฝรั่งเศสอยู่ที่ บ้านปลาเห็ด ปากคลองตะเคียนข้างเหนือ ชาวจีนอาศัยบริเวณวัดพนัญเชิง หัวรอ เจ้าพรหม ชาวญวนตั้งบ้านเรือนแถวตำบลลำเภาลุ่ม (บ้านญวน) ชาวลาวปลูกบ้านเรือนกันตามริมแม่น้ำป่าสัก ที่บ้านสามไถ

สุตารา สุจฉายา (2538: 165) กล่าวถึงอยุธยาว่าเป็นเมืองท่านานาชาติที่สำคัญ นอกจาก คนพื้นเมืองอยุธยาแล้ว ยังมีคนต่างชาติ ต่างภาษา เข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันศิลปวิทยาการของชาวต่างชาติก็ยังคงอยู่ อาทิ ขนมทองหยิบ ฝอยทอง ของชาวโปรตุเกส เรือกำปั่นที่คนไทยเรียนรู้จากชาวเนเธอร์แลนด์ และกลองดูดาวจากชาวฝรั่งเศส คำพูดบางคำที่ใช้ทุกวันนี้ก็เป็นสิ่งที่ยืมมาจากแขกชาวชาวมุสลิม เช่น คำว่า กุหลาบ กันหยัน (มีปลายแหลม มีคมสองข้าง) รวมทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรม ชุมโค้งแบบโดม และกรอบประตูวัด พระราชวัง

ชาวไทยมุสลิมเป็นประชากรที่มีอัตราส่วนที่สูงเมื่อเทียบกับกลุ่มชนอื่น และมักรวมอยู่กันเป็นกลุ่มใหญ่ เพราะมีวัฒนธรรมประเพณีที่ต้องปฏิบัติเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในการปฏิบัติศาสนกิจ อาหาร การแต่งงาน มุสลิมที่อาศัยในอยุธยาตั้งแต่เมื่อครั้งยังเป็นราชอาณาจักร มี 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มที่อาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณคลองตะเคียน มีอาชีพขายเรือขายขนม การทอผ้าเป็นกลุ่มที่มาจากหัวเมืองปัตตานี หรือแขกตานี และอีกกลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่แถบลุ่มพลิวเขาทอง หัวแหลมเป็นมุสลิมที่สืบเชื้อสายมาจากต่างชาติ หรือ “แขกเทศ” เช่นเปอร์เซีย อาหรับ และอินเดีย และบุคคลสำคัญ คือ ท่านเจก อะหมัด จุฬาราชมนตรีคนแรกของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ผู้เป็นต้นตระกูลขุนนาค (สุตารา สุจฉายา, 2538: 168)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี การสร้างวัดเป็นประเพณีนิยมที่ทำกันอย่างแพร่หลาย จึงเกิดวัดต่าง ๆ ขึ้นมากมาย ปัจจุบัน วัดในพระนครศรีอยุธยา มีทั้งวัดหลวง (อารามหลวง) และวัดราษฎร์ คือ วัดที่ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจกันสร้างขึ้น พระอารามหลวงในอยุธยาขนานนามตามสิ่งสำคัญซึ่งประดิษฐานในวัดเช่น วัดมหาธาตุ เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ นอกจากนั้นยังมีวัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดมงคลบพิตร วัดราชบูรณะ วัดราชประดิษฐาน วัดใหญ่ชัยมงคลวัดไชยวัฒนาราม วัดพระเชตุพน วัดมเหยงค์ สำหรับวัดราษฎร์นั้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่ามักไม่ค่อยมีชื่อวัด มักขนานนามวัดตามตำบล เช่น วัดบางกะจะ หากตำบลใดมีวัดเกินกว่าหนึ่งวัด จะเรียกวัดที่สร้างขึ้นใหม่ว่าวัดใหม่ วัดเหนือ วัดใต้ วัดโพธิ์ วัดโบสถ์ หรือเรียกตามนามของผู้สร้าง เช่น วัดพระยาไกร วัดจางวางพ่วง (เทพมนตรี ลิมปพยอมและคณะ, 2540)

ดังนั้นอยุธยาจึงเป็นเมืองที่มีชาวบ้านใช้ชีวิตที่ผูกพันกับวัดตั้งแต่เกิดจนตาย เนื่องจากวัดมีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นโรงเรียน บวชเรียน ศึกษาอบรม วัดเป็นบ่อเกิดศิลปวิทยาการเพื่อเป็นพูนบูชา ทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และท่ามกลางวัดไทยพุทธ และบ้านเรือนที่เรียงรายหลายหลังคาเรือนนี้ ก็มีวัด มัสยิด โบสถ์คริสต์ ศาลเจ้าจีน วัดมอญพุทธ ซึ่งเป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ต่างมี

เอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ซึ่งสามารถยอมรับความแตกต่างของกันและกัน และสามารถดำรงชีวิตร่วมกันได้ในสังคมมายาวนาน

ชาญวิทย์ เกษตร (2546)ชาวมุสลิม หรือที่มักจะถูกเรียกว่าแขก เป็นการใช้เรียกโดยรวมหมายถึงผู้นับถือศาสนาอิสลาม ที่มีได้ระบุเชื้อชาติ ในสมัยอยุธยาที่มีการติดต่อกับกลุ่มแขกอิสลามอยู่หลายกลุ่ม อาทิ แขกมัวร์ แขกอาหรับ แขกเปอร์เซีย แขกอินเดีย แขกชวา แขกมลายู แขกจาม รวมทั้งแขกตานี (ปัตตานี) และหากจะกล่าวโดยใช้หลักศาสนาเป็นตัวตั้งมุสลิมในกรุงศรีอยุธยาก็มีอยู่อย่างน้อย 2 นิกายด้วยกัน คือ นิกายชีอะห์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวอิหร่านและเปอร์เซีย และนิกายซุนหนี่ ซึ่งเป็นชาวอาหรับ อินเดียเซีย มลายู และปัตตานี

เรื่องราวของชาวมุสลิมที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่พระนครหรืออยุธยา แตกต่างกันไปตามประวัติของการตั้งถิ่นฐาน ก่อนที่บรรพบุรุษของคนไทยมุสลิมได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่พระนครหรือยุยานั้น ได้เคยมีพ่อค้าจากเปอร์เซียและอาหรับนำสินค้ามาขาย ได้แก่ผ้าหลายชนิด เครื่องหอมที่ใช้ประพินกาย เครื่องเทศ ตลอดจนเครื่องประดับต่าง ๆ แล้วยังซื้อข้าวเกลือและได้รวมทั้งของป่ากลับไป พ่อค้าเหล่านี้เดินทางระหว่างเปอร์เซียกับจีนมาหลายร้อยปีก่อนหน้านั้นแล้ว และเคยพักหลบพายุและหาน้ำจืด ณ ชายฝั่งคาบสมุทรมลายูและได้ทิ้งหลักฐานโบราณคดีไว้หลายแห่ง ชนเหล่านี้รู้จักดินแดนตั้งแต่คาบสมุทรมลายูขึ้นมาเป็นอย่างดีและอาจเคยมีการตั้งถิ่นฐานอยู่บ้างแล้วเป็นชุมชนเล็ก ๆ Scupin ก็ได้กล่าวว่า ชาวอิหร่านคงได้เคยรู้จักพระนครหรืออยุธยามาแต่แรกตั้งกรุงแล้ว เพราะมีข้อความในสนธิสัญญาการเดินทางเรือที่สำคัญ ค.ศ. 1462 (พ.ศ.2005) กล่าวถึงกรุงศรีอยุธยา โดยเรียกเป็นภาษาเปอร์เซียว่า ซา-ริน-นอว์ ซึ่งแปลว่าเมืองแห่งเรือหรือนาวานคร เขาตั้งข้อสังเกตว่าชาวเปอร์เซียคงได้เคยมาค้าขายตั้งแต่แรกตั้งกรุงศรีอยุธยาแล้ว และโบราณวัตถุชิ้นสำคัญคือเหรียญทองคำ 2 เหรียญที่กรมศิลปากรขุดค้นพบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะเมื่อ พ.ศ. 2500 มีอักษรอาหรับด้านหนึ่งอ่านว่า สลฎอนอัล - อาดิล อีกด้านหนึ่งว่า ซ็อนลอบาตีมะลิก เป็นเหรียญทองคำที่ทำขึ้นที่เมืองแคซเมียร์ในรัชกาลของกษัตริย์ ซัยนุลอบาตีดิน ยืนยันถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 เจ้าสามพระยากับกษัตริย์ซัยนุลอบาตีดินที่มีมาตั้งแต่ครั้งนั้น แต่การตั้งบ้านเรือนของชาวเปอร์เซียก็เพิ่งปรากฏในพระราชพงศาวดารสมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ สันนิษฐานว่าพวกพ่อค้าเปอร์เซียคงเข้ามาค้าขายจนสามารถตั้งห้างและบ้านเรือนเป็นปึกแผ่นแถบตะวันตกของเกาะเมืองก่อนหน้านั้น ดังมีชื่อท่าน้ำที่มีการค้าขายชื่อว่า “ท่ากาयी”

บรรพบุรุษของไทยมุสลิมอีกพวกหนึ่งที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ก็ได้แก่พ่อค้าชาวอินเดีย ที่นับถืออิสลามและเริ่มต้นมาค้าขายและตั้งบ้านเรือนอยู่ที่มะริด

และตะนาวศรีซึ่งเป็นหัวเมืองมอญของไทย พวกพ่อค้าอินเดียเหล่านี้ที่เมื่อมีหลักฐาน มั่นคงได้เข้ามาตั้งห้างค้าขายถึง กรุงศรีอยุธยา เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของกษัตริย์ไทย จนบางคนได้รับแต่งตั้งเป็นขุนนางรับราชการทั้งที่หัวเมืองมอญและที่กรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏมีตำแหน่ง “ศรียศ” เป็นขุนนางแขกอินเดีย คนแรกที่ปรากฏชื่อในพงศาวดารคือ ออกขุนศรียศ ในรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศธรรมมีหน้าที่ติดต่อกับชาวอังกฤษที่เข้ามาทำการค้าขาย ต่อมาในสมัยสมเด็จพระเพทราชา ออกพระศรียศ ขุนนางแขกอินเดียนับถือศาสนาอิสลามเป็นผู้นำชาวเยอรมันชื่อ แคมป์เฟอร์ ไปพบพระยาคลัง (โกษาปาน) นอกจากนั้นก็ยังมีทำเนียบขุนนางแขก ที่ทำหน้าที่ในกรมท่า ได้แก่ หลวงศรีวรขาน พระศรีวิโรจ และพระศรีธรรมบาล อีกด้วย ส่วนบรรพบุรุษของไทยมุสลิมที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 - 2231) ก็มีบริวารของเจ้าเมืองมักกะสัน (Macasar) จากชวาซึ่งหนีภัยจากการบุกโจมตีทางเรือโดยพวกดัตช์และสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในเกาะเมือง

ส่วนอาณาเขตบริเวณที่อยู่ของบรรพบุรุษของชาวไทยมุสลิมกลุ่มต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใดนั้นหลักฐานไทยไม่ได้ระบุชัดเจน เพียงแต่ว่าในแผนที่กรุงศรีอยุธยา ฉบับพระยาโบราณราชธานินทร์ พ.ศ. 2469 บริเวณเกือบตรงกลางเกาะได้ลงไปจากบึงพระราม มีทุ่งแขก และโคกแขก ไม่ทราบว่าเป็นผู้ทำแผนที่หมายถึงแขกพวกใด อาจจะเป็นละแวกที่อยู่ของผู้ที่นับถืออิสลามกลุ่มใดก็ได้ แต่จากเอกสารของชาวต่างประเทศที่มีการบรรยายชื่อถึงภูมิสถานในกรุงศรีอยุธยาให้ข้อมูลถึงชุมชนของผู้นับถือศาสนาอิสลามในกรุงศรีอยุธยาหลายบริเวณ ส่วนใหญ่จะอยู่นอกเกาะเมืองทางทิศใต้ ได้แก่ สุเหร่าแขกที่ปากคลองคูจาม มีพระจุฬาราชมนตรีศักดิ์นา 1,400 กรมเจ้าท่าชวา ดูแลชาวมุสลิมทั้งหมด แขกมัวร์หรือแขกเปอร์เซียและอาหรับเป็นชนต่างชาติกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีชาวมัวร์อาศัยอยู่มากกว่า 3,000 คน อยู่ที่ย่านถนนบ้านแขก ซึ่งเป็นถนนอิฐ มีอาคารก่ออิฐอยู่สองฟากฝั่ง พวกมัวร์มีอาชีพฟันเชือกขายให้แก่พ่อค้าเรือกำปั่นและสำเภา ขายชุดจุดบุหรี่ด้วยทำเปลือกมะพร้าวและที่ตลาดซีกัน มีพวกแขกขายกำไลมือ กำไลเท้า ปิ่นปักผม และเครื่องประดับที่ทำด้วยทองเหลือง

ในสมัยของพระเจ้าทรงธรรม ผู้นำชุมชนชาวเปอร์เซียคนหนึ่งชื่อ เจกอะหมัดได้เลื่อนตำแหน่งเป็นเสนาบดีกรมมหาดไทย ได้รับพระราชทานที่ดินในเขตกำแพงพระนครให้ตั้งศาสนสถาน และบ้านพักอาศัย ลูกหลานของเจกอะหมัดมีบทบาททางการเมืองการปกครองในราชสำนักต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนชาวอิสลามจากบ้านเมืองใกล้เคียงคือ ชาว มลายู ปัตตานี เข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยาในฐานะทาสและเชลยสงคราม มีชุมชนมลายูใกล้เคียงหมู่บ้านโปรตุเกส

และแขกตานีตั้งบ้านเรือนอยู่แถบคลองตะเคียนริมวัดลอดช่อง มีอาชีพทอผ้าไหม ผ้าฝ้ายขาย นอกจากนี้ยังมีชาวชวา มลายู บัตตานี นำสินค้าจากบ้านเมืองตนเองมาจอดเรือขายที่ปากคลอง คูจามอีกด้วย

แขกจาม เป็นมุสลิมที่อพยพมาจากอาณาจักรจามปาในเขตเวียดนาม ปรากฏในแผนที่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชว่าตั้งบ้านเรือนอยู่ในกำแพงพระนคร มีอาชีพสวนเสื่อขาย และยังมีกลุ่มจามที่เป็นทหารอาสา มีชื่อว่ากรมอาสาจาม มีพระราชวังสันเป็นผู้นำสำหรับชุมชนมุสลิมในปัจจุบันที่ยังคงมีอยู่ในเขตเกาะเมืองและบริเวณใกล้เคียง ยังมีที่อยู่แต่ไม่มีหลักฐานยืนยันได้ว่าเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายต่อเนื่องมาจากชุมชนดั้งเดิมหรือไม่ ชุมชนที่กล่าวถึงนี้ได้แก่ ชุมชนมุสลิมใกล้วัดพุทธโสธรวรยศ ชุมชนมุสลิมที่ลุมพินีและชุมชนมุสลิมบริเวณตะเกียบ (ศิริอนงคณา มานิตพิสิฐกุล, 2545)

3. ลักษณะทั่วไปของประชากรในภาคใต้

จำนวนประชากร ประชากรในภาคใต้มีประมาณ 8 ล้านคน ตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่นในบริเวณที่ราบชายฝั่งตะวันออกของคาบ สมุทรภาคใต้ จังหวัดที่มีจำนวนประชากรมากเกินล้าน ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราชและสงขลา ส่วนจังหวัดที่มีประชากร น้อยที่สุดของภาคใต้ได้แก่ จังหวัดระนอง ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีประชากรน้อยที่สุดในประเทศไทยด้วย

ลักษณะประชากรทางด้านวัฒนธรรมและสังคม

ประชากรส่วนใหญ่ของภาคใต้มีลักษณะทางวัฒนธรรมและสังคม เช่นเดียวกับประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย แต่บริเวณภาคใต้ตอนล่างมีประชากรที่มีเชื้อชาติ ศาสนาและภาษาแตกต่างกันไปบ้างดังนี้

1) เชื้อชาติ ในดินแดนภาคใต้ของไทยนี้เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทย ซึ่งจำแนกตามลักษณะเด่นได้ดังนี้

- ชาวไทยพุทธ คนไทยในภาคใต้ตอนบนเป็นคนไทยพุทธ ซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณีทางพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับคนไทยส่วนใหญ่ของประเทศ ประเพณีที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ประเพณีชิงเปรตและประเพณีชักพระ ของ จ.สุราษฎร์ธานี เป็นต้น

ส่วนคนไทยเชื้อสายจีนมีประเพณีบางอย่างที่แตกต่างออกไป เช่น มีเทศกาลถือศีลกินเจ ที่ จ.ภูเก็ต เป็นต้น

- ชาวไทยมุสลิม ในประเทศไทยมีจำนวนประมาณแสนคน ในจำนวนนี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ชาวไทยมุสลิมใช้ภาษาพื้นเมืองเรียกว่าภาษายาวี แต่สามารถพูดไทยได้ เพราะปัจจุบันมีโรงเรียนของเอกชน และศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนเปิด

สอนวิชาสามัญและวิทยาศาสตร์ ซึ่งแต่เดิมผู้ปกครองนักเรียนไทยมุสลิม ต้องส่งเด็ก ไปเรียนหาความรู้ทางศาสนากับ โต๊ะครูในปอนาะ ปัจจุบันชาวไทยมุสลิมได้ดำรงตำแหน่งทางราชการที่สำคัญหลายตำแหน่ง เช่น พัฒนาการ นายอำเภอ ครูใหญ่ เป็นต้น โดยทั่วไปชาวไทยมุสลิมมีนิสัยรักสงบ เคารพผู้ปกครองบ้านเมือง รักประเทศชาติและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เหมือนกับคนไทยทั่วไป

- ไทยใหม่หรือชาวเล บริเวณชายฝั่งและเกาะบางเกาะของภาคใต้ ทางด้านทะเลอันดามันมีชาวพื้นเมืองที่เรียกว่า ชาวเล หรือชาวน้ำ จำนวนเป็นหมื่นคน กลุ่มชาวเล มีสังคมภาษาพูดและขนบธรรมเนียมที่เป็นลักษณะของกลุ่มโดยเฉพาะ สันนิษฐานว่าชาวเลเหล่านี้ เป็นเผ่าพันธุ์ เมลาเซียนที่ร่อนทางทะเลมาจากหมู่เกาะเมลาเซียน ซึ่งความจริงแล้วชาวเลน่าจะอาศัยอยู่ทางฝั่งตะวันออกของภาคใต้เพราะอยู่ใกล้หมู่เกาะเมลาเซียนมากกว่า แต่ชาวเลกลับไปอาศัยอยู่มากทางชายฝั่ง ด้านตะวันตก ซึ่งยังไม่ทราบสาเหตุที่ชัดเจนของการเลือกถิ่นฐานดังกล่าว ชุมชนชาวเลที่ใหญ่ที่สุดอยู่ที่เกาะหลีเป๊ะ ใน หมู่เกาะอาดัง หาดราไวย์ จ.ภูเก็ต เกาะสุรินทร์ จ.พังงา ปัจจุบันชาวเลที่ตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างถาวรมีหลายแห่ง จึงต้องมี การทำสำมะโนครัวและมีการตั้งนามสกุลให้ เช่น ทะเลเล็ก ช้างน้ำ หาญทะเล เป็นต้น และได้เปลี่ยนชื่อเรียกชาวเลเสียใหม่ ว่า ชาวไทยใหม่

- เงาะหรือชนเผ่าซาไก ชนเผ่านี้เป็นชนกลุ่มน้อย มีรูปร่างเตี้ยแคระ ผมหยิกหยอง ยังมีอยู่บ้างใน อ.บันนังสตา อ.ธารโต จ.ยะลาและในป่า จ.ตรัง ยึดถือประเพณีของชาวป่า เช่น เมื่อมีคนตายจะย้ายที่ละทิ้งหมู่บ้านไปอยู่ที่ใหม่ทั้งหมด เป็นต้น

2) ศาสนา ประชากรในภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีเหมือนคนไทย โดยทั่วไป นอกจากนี้มีพิธีการปลุกย่อยบางอย่างที่แตกต่างกันบ้าง นอกจากไทยพุทธแล้ว บริเวณทางตอนใต้ของภาค โดยเฉพาะในเขตจังหวัดชายแดน ประชาชนในจังหวัดเหล่านี้เกือบร้อยละ 60 นับถือศาสนาอิสลาม เมื่อมีประชากรนับ ถือศาสนาอิสลามเป็นจำนวนมากออกไปจากพระพุทธศาสนา ทางราชการจึงออกกฎหมายรับรอง และได้วางระเบียบ ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้นับถือศาสนาอิสลามด้วย เช่น มีกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนมัสยิด และได้มีการตั้งคณะ กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่มีผู้นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมาก เพื่อให้คำปรึกษาแก่ทางราชการเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของศาสนาอิสลาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นศาสนูปถัมภกของศาสนาอิสลามด้วย นอกจากนี้รัฐบาลได้เห็นความสำคัญของ

การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวไทยมุสลิมอย่างมาก จึงได้สร้างมัสยิดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยให้แก่ชาวไทยมุสลิมตั้งอยู่ที่ จังหวัดปัตตานี

3) ภาษา ชาวไทยในภาคใต้ได้อพยพย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ เป็นเวลานาน รวมทั้งได้ ผสมกับชนพื้นเมือง จึงทำให้มีผิวพรรณต่างไปจากคนภาคอื่นบ้าง รวมทั้งภาษาพูด และมีทะเลที่ตั้งห่างไกลจากเมือง หลวง การคมนาคมไม่สะดวก แยกกันมาหลายร้อยปี ภาษาจึงเปลี่ยนแปลงไปจากภาษาเดิม ซึ่งความจริงเพี้ยนไปตาม ท้องถิ่น แต่ยังเป็นภาษาไทยอยู่ มีสำเนียง เสียงห้วน และพูดเร็วกว่าภาษาทางภาคเหนือ แต่จังหวัดที่มีประชากรพูดต่าง กันไปคนละภาษาเลยก็คือในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมนิยมใช้ภาษามลายู เมื่อพูดกัน นานเข้าก็ไม่สามารถพูดและฟังภาษาไทยให้เข้าใจได้ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกลและไม่ได้เข้าโรงเรียนสอนภาษาไทยในการติดต่อกับทางราชการจึงต้องใช้ล่ามแปล

“ปากใต้” เป็นคำเก่าที่ใช้เรียกชื่อภาคใต้ หรือบักขีได้มาแต่เดิม เป็นคำเก่าแก่ที่มีความหมายดีและเด่นชัด ถูกต้องตรงตามความจริงทางด้านภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เพราะภาคใต้เป็นดินแดนส่วนที่อยู่ทางทิศใต้ ใต้ปากอ่าวไทยลงไป จึงเปรียบเสมือนเป็นปากประตูบ้าน หรือทางเข้าบ้าน ฉะนั้น ใครที่จะเดินทางมาสู่ดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จำเป็นต้องผ่านดินแดนภาคใต้ก่อนเสมอ

ภาคใต้ของประเทศ คือดินแดนส่วนที่อยู่ทางด้านทิศใต้ของประเทศ หรือตั้งอยู่ตอนเหนือของคาบสมุทรมาลาญ มีรูปร่างคล้ายกับด้ามขวาน ยื่นขวางอยู่กลางมหาสมุทรใหญ่ เป็นลักษณะแหลมสำคัญ เป็นสะพานเชื่อม (Land Bridge) ติดต่อแผ่นดินหมู่เกาะทะเลให้เข้าด้วยกัน เป็นแหลมก้นกลางอยู่ระหว่างทะเลอันดามัน ทะเลช่องมะละกา แห่งมหาสมุทรอินเดีย ทางทิศตะวันตก กับทะเลจีนใต้ ทะเลอ่าวไทยแห่งมหาสมุทรแปซิฟิก ด้วยเหตุนี้ สมัยก่อนจึงเรียกว่า แหลมอินโดจีน เพราะเป็นแผ่นดินส่วนที่เป็นแหลมยาวตั้งอยู่กลางระหว่างประเทศอินเดียกับประเทศจีน และเป็นดินแดนที่ได้รับอารยธรรมแม่บท ทั้งอินเดีย และจีน ภายหลังเรียกแต่เพียงว่า “อินโดจีนของฝรั่งเศส” อันหมายถึงเวียดนาม ลาว และเขมร เรียกส่วนที่เป็นแหลมว่า “แหลมมลายู” เพราะว่าเป็นดินตรงปลายแหลมนั้นเป็นที่ตั้งของประเทศมาเลเซีย (มลายูเดิม) ส่วนคนไทยเรียกแหลมมลายูว่า แหลมทอง (Golden Khersonese) ซึ่งแสดงว่าดินแดนส่วนนี้มีความสำคัญมากทางเศรษฐกิจและการเมืองมาตั้งแต่ พ.ศ.700 อีกทั้งเป็นศูนย์ประสานวัฒนธรรมต่าง ๆ

ลักษณะการผสมทางเผ่าพันธุ์ของชนชาติต่างๆ ซึ่งอพยพมาอยู่ในแหลมมลายูตอนเหนือ ซึ่งยังมีผลปรากฏให้เห็นเป็นพลเมืองของภาคใต้ ปัจจุบันนี้ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นการผสมกันระหว่างชนพื้นเมืองดั้งเดิม คนไทย อินเดียน และอื่น ๆ เช่น ลังกา มอญ เขมร มลายู และที่เรียกว่าพวก "ส้มส้ม" คือคนไทยเดิมปนกับมลายู มีอยู่ใน 4 จังหวัดภาคใต้ คนกลุ่มนี้มีมากที่สุดเพราะได้เกิดการผสมผสานกันมาเป็นเวลานานหลายร้อยหลายพันปี ชนกลุ่มนี้ยังมีในท้องที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มคนรุ่นหลังที่เกิดจากการผสมผสานคนพื้นเมืองกลุ่มที่ 1 กับคนไทย คนจีน และกลุ่มอื่น ๆ (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2544: 11 - 12)

จากการเลือกพื้นที่ศึกษาในภาคใต้ ได้เลือกกรณีศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราช และได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของจังหวัดนครศรีธรรมราชดังนี้

จังหวัดนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราช เป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และศาสนามากที่สุดเมืองหนึ่ง ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นครศรีธรรมราชมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง มาไม่น้อยกว่า 1800 ปีมาแล้ว หลักฐานทางโบราณคดี และหลักฐานทางเอกสารที่ปรากฏในขณะนี้ยืนยันได้ว่า นครศรีธรรมราช มีกำเนิดมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 เป็นอย่างน้อย จากประวัติศาสตร์อันยาวนานแห่งนครศรีธรรมราช สามารถประมวลได้ว่า "นครศรีธรรมราช" ได้ปรากฏชื่อในที่ต่างๆ หลายชื่อตามความรู้ความเข้าใจที่สืบทอด กันมา และสำเนียงภาษาของชนชาติต่าง ๆ ที่เคยเดินทางผ่าน ในระยะเวลาที่ต่างกันเช่น ตามพหุलिङ्ग ตามพหุलिङ्ग ภัททาลิงคัม ตามพหุलिङ्गเศวร โยลึง โพลึง เขียะไ้ว โลแค้ (Locae) สิทธิธรรมนคร ศรีธรรมราช ลิกอร์ (Ligor) ละคอน คิวตุดอน สุวรรณปุระ ปาฏลีบุตร (Pataliputra) และเมือง นคร เป็นต้น คำว่า "นครศรีธรรมราช" น่าจะมาจากสร้อยพระนามของปฐมกษัตริย์ ผู้ครองนครศรีธรรมราช คือพระเจ้าศรีธรรมโศกราช คำนี้ แปลความได้ว่า "นครอันงามสง่าแห่งพระราชผู้ทรงธรรม" และธรรมของราชา แห่งนครนี้ก็คือ ธรรมแห่ง พระพุทธศาสนา

ถ้าจะลำดับความเป็นมาของนครศรีธรรมราช จากหลักฐาน โบราณคดี และ ประวัติศาสตร์ที่สืบค้น ได้ในขณะนี้ พบว่ามีภูมิหลังอันยาวนานนับตั้งแต่ยุคหินกลาง ในราว 8,350-11,000 ปีที่ล่วงมา จากหลักฐานมีการพบเครื่องหิน ที่มีตัวขวานยาวใหญ่ (บางคนเรียกว่า ระเบิดหิน) ที่อำเภอท่าศาลา ในยุคโลหะ ได้พบหลักฐานทางโบราณคดี คือ กลองมโหระทึกสำริด 2 ใบ ที่บ้านเกตุกาย ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง และที่คลองคุดด้วน อำเภอฉวาง

นอกจากนี้ในบริเวณพื้นที่อำเภอสิชลปัจจุบัน ยังมีร่องรอยโบราณสถาน และโบราณวัตถุเกี่ยวเนื่องในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีอายุเก่าแก่ที่สุดใน นครศรีธรรมราช เช่น พระพุทธรูปสำริด ศิลปะแบบอมราวดีของอินเดีย และเศียรพระพุทธรูปศิลปะแบบคุปตะอินเดีย เป็นต้น จากหลักฐานเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าใน ช่วงนั้นนครศรีธรรมราชได้รับ อิทธิพลวัฒนธรรมมาจาก อินเดียอย่างมากมาย ทั้งในด้านศาสนา ความเชื่อ อักษร ภาษา ประเพณี และการปกครอง จน กลายเป็นพื้นฐานวัฒนธรรม นครศรีธรรมราชมาถึง ปัจจุบันนี้

ในพุทธศตวรรษที่ 17-19 เป็นช่วงที่นครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรือง สูงสุด ภายใต้ การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความ เจริญรุ่งเรืองน่าจะเนื่องมาจากการเป็นสถานีการค้าสำคัญของคาบสมุทรไทยเป็นจุดพักถ่าย ี่อ สิ้นค้าระหว่าง ตะวันออกกับตะวันตกที่ดีที่สุดในเวลานั้น ประกอบกับบริเวณ หาดทรายแก้วอันเป็น ศูนย์ กลางของชุมชน เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของ พระพุทธองค์ความศรัทธาและ ความเลื่อมใสในบวรพุทธศาสนา จึงเป็นปัจจัยชักนำให้ผู้คน จากทุกสารทิศในภาคใต้เข้ามา ตั้งถิ่นฐานในนครศรีธรรมราชอย่างหนาแน่น ในราว พ.ศ. 1700 เศษ ราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช ก็สามารถ จัดการปกครอง หัวเมืองรายรอบ ได้สำเร็จถึง 12 เมือง เรียกว่า เมืองสิบสองนักษัตร คือ

1. เมืองสายบุรี	ตราหนู
2. เมืองปัตตานี	ตราวัว
3. เมืองกลันตัน	ตราเสือ
4. เมืองปาหัง	ตรากระทาย
5. เมืองไทรบุรี	ตรางูใหญ่
6. เมืองพัทลุง	ตรางูเล็ก
7. เมืองตรัง	ตราม้า
8. เมืองชุมพร	ตราแพะ
9. เมืองบันทายสมอ(กระบี่)	ตราลิง
10. เมืองสระคูเลา (สงขลา)	ตราไก่
11. เมืองตะกั่วป่า ถลาง	ตราหมา
12. เมืองกระบี่	ตราหมู

จากหลักฐานตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ตำนานพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช ตลอดถึงวรรณกรรมเรื่องพระนิพนพานสุตรทุกสำนวน ต่างยืนยันให้เห็นอย่าง

ชัดเจน ถึงความ รุ่งเรืองไพศาลของนครศรีธรรมราช ในยุคดังกล่าวและสามารถควบคุมหัวเมืองอื่น ๆ ได้ทั่ว ถึงคาบสมุทรม มีแสนยานุภาพเกรียงไกรถึงขนาดกรีธาทัพไปตีลังกาถึงสองครั้ง

เหนือสิ่งอื่นใดราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช ได้สถาปนาพระพุทธศาสนา ลัทธิลังกาวงศ์ ขึ้นอย่างมั่นคงในนครศรีธรรมราช มีการบูรณะพระเจดีย์เดิม ให้เป็นทรงระฆังคว่ำ อันเป็น ศิลปะลังกา จนนครศรีธรรมราชกลายเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม เป็นเมืองแม่แห่งวัฒนธรรม ที่ได้ถ่ายทอด ศิลปวัฒนธรรมไปยัง หัวเมืองอื่น ๆ รวมทั้งสุโขทัยซึ่งในเวลานั้นเพิ่งเริ่ม ก่อตัวขึ้นเป็นราชธานีทาง ภาคเหนือตอนล่างใหม่ ๆ

ในช่วงแรกของการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี คือสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้แต่งตั้งอุปราช (พัฒน์) บุตรชายของพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ขึ้นเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช " เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พัฒน์) รับราชการมาจนถึงปลาย รัชสมัยรัชกาลที่ 2 จึงได้กราบพูลลาออกจากตำแหน่งด้วย เห็นว่าชราภาพมากแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง พระบริรักษ์ ภูเบศรผู้ช่วยราชการเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมา กระทำ ความดีความชอบในราชการ จนได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช " คนทั่วไป รู้จักในนาม เจ้าพระยานครน้อย "

เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ตามหลักฐานทางราชการ กล่าวว่า เป็นบุตรเจ้า พระยานครศรีธรรมราช (พัฒน์) แต่คนทั่วไปทราบกันว่า เป็นโอรสพระเจ้ากรุงธนบุรี เจ้าพระยานครศรีธรรมราชผู้นี้มีความสามารถ ได้ปราบปรามหัวเมืองมลายู ได้สงบราบคาบเป็นนักการทูตที่ล้ำคณคนหนึ่ง โดยเฉพาะการเจรจากับอังกฤษในสมัย รัชกาลที่ 2-3 ได้ทำให้ เมืองนครศรีธรรมราชมีอิทธิพลต่อหัวเมืองมลายู เป็นที่น่าจับตามองแก่บริษัทอังกฤษซึ่ง กำลังแผ่อิทธิพลทางการค้าขายและทางการเมือง ในภาคพื้น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ยังเป็นผู้มีฝีมือในทางช่างหลายอย่างเช่น ฝีมือในทาง การต่อเรือจนได้รับสมญาว่าเป็น "นาวิสถาปนิก" และใน สมัยรัชกาลที่ 4 เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ก็ได้ถวายพระแท่นถมตะทอง และ พระราชยานถมอีกด้วย

ภายหลังที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรม เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนถัดมา คือเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) ผู้บุตรไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร เป็นเหตุให้หัวเมือง กระจ่างกระเดื่อง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแก้ไขจัดการปกครองหัว เมืองปักษ์ใต้ โดยให้มีการปกครองเป็นมณฑลนครศรีธรรมราชจึง เป็นมณฑลหนึ่งของ ประเทศไทย โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุโขมนัยวินิต (ปั้นสุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช ในพ.ศ. 2439

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินด้านการปกครองหัวเมืองอีกครั้งหนึ่งในรัชกาลนี้ โปรดฯ ให้มีการแต่งตั้งตำแหน่งอุปราชปักษ์ใต้ขึ้น เพื่อปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งหมด ในการนี้ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ดำรงตำแหน่ง อุปราชปักษ์ใต้

จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จึงได้ยุบมณฑล นครศรีธรรมราชลงเป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทย และดำรงฐานะดังกล่าวเรื่อยมาจนปัจจุบัน

ด้วยเหตุที่นครศรีธรรมราชมีประวัติอันยาวนานมาก ก่อนกรุงสุโขทัย ซึ่งถือว่าเป็น ราชอาณาจักรแรกของไทยมีความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์มาก่อน ศิลปวัฒนธรรม เช่น ประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ช่างฝีมือพื้นบ้าน การละเล่น และขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจึงมีมาก ซึ่งชาวเมืองยังยึดถือปฏิบัติกัน อยู่ในปัจจุบัน นครศรีธรรมราชจึงมีอารยธรรมและศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ของชาติบ้านเมืองมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ในการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่จะมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม และศาสนาพุทธอาศัยอยู่ร่วมกัน การเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มคนในแต่ละศาสนา

สุจิตรา ธรณีน (2540: 1) สรุปว่าในภาษาไทยโดยทั่วไปคำว่า ศาสนา แปลว่า คำสั่งสอน การสั่งสอน การอบรม สำหรับในภาษาอังกฤษ ศาสนาตรงกับคำว่า Religion ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า Religio หมายถึง ความเกรงกลัวที่บุคคลมีต่อวิญญาณหรือเทพเจ้า ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษ แสดงความหมายของศาสนาไว้ว่า “การรับใช้และบูชาพระเจ้าองค์เดียวหรือเทพองค์ใดองค์หนึ่ง ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของการกราบไหว้บูชา เชื้อฟังกในข้อบัญญัติของพระองค์ อันเป็นการแสดงออกซึ่งวิถีชีวิตที่ถือเสมือนเป็นหน้าที่ของผู้ศรัทธาอย่างแท้จริง”

สุจิตรา ธรณีน (2540: 1) สรุปว่า ศาสนามี 2 ประเภท คือประเภทเทวนิยม (Theism) ซึ่งเชื่อว่ามีพระเจ้าสูงสุดที่เป็นผู้บันดาลทุกสิ่ง ศาสนาที่จัดอยู่ในประเภทนี้ได้แก่ ศาสนายิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ส่วนศาสนาที่ไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าจัดเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม (Atheism) ซึ่งได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาเซน และศาสนาขงจื้อ เป็นต้น

นอกจากนั้น ประทีป สวาโย (2545: 4) กล่าวว่า ศาสนาแบ่งตามข้อแตกต่างของความเชื่อ ที่นิยมกล่าวกันในปัจจุบันมีดังนี้

ศาสนาเทวนิยม ได้แก่ศาสนาที่นับถือพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ เช่นคริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม และศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู เป็นต้น และศาสนาเทวนิยมนี้ยังแบ่งออกเป็น

1. เอกเทวนิยม (นับถือพระเจ้าองค์เดียว) ได้แก่ คริสต์ศาสนา และศาสนาอิสลาม

2. พหุเทวนิยม (นับถือพระเจ้าหลายองค์) ได้แก่ ศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ศาสนาอเทวนิยม ได้แก่ ศาสนาไม่เชื่อว่ามีพระเจ้า ศาสนาประเภทนี้นับถือแต่ธรรมชาติล้วนๆ เช่น พุทธศาสนา และศาสนาเซน

สุจิตรา ธรณีน (2540: 3) กล่าวถึงคุณค่าของศาสนาว่า ศาสนามีคุณค่านานัปการ คุณค่าของ ศาสนาที่มีต่อมนุษย์เป็นคุณค่าทางจิตใจ อันถือว่าสูงกว่าคุณค่าทางวัตถุ ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

1. เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ คือเป็นที่พึ่งทางใจ ทำให้มนุษย์ไม่อ้างว้างเกินไป

2. เป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคีของหมู่คณะ รวมไปถึงความสามัคคีในหมู่มวลมนุษยชาติ

3. เป็นบ่อเกิดแห่งการศึกษา ทั้งในด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษาและพลศึกษา

4. เป็นบ่อเกิดแห่งแห่งจริยธรรม ศีลธรรมและคุณธรรม

5. เป็นบ่อเกิดแห่งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามทั้งหลาย

6. เป็นเครื่องดับความร้อนรุ่มทางใจ ทำให้สงบเย็น

7. เป็นดวงประทีปส่องโลกที่มีมืดมิดด้วยอวิชชา ให้กลับสว่างไสวด้วยอวิชชา

8. เป็นสิ่งแยกมนุษย์ออกจากสัตว์ เพราะสัตว์ไม่มีศาสนา

ศาสนาพุทธ

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นประเทศอินเดีย หลังศาสนาพราหมณ์-ฮินดูประมาณ 1,000 ปี เป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม มีคำสอนเน้นหนักไปทางญาณ หรือ ปัญญา ศาสดาคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ซึ่งตรัสรู้ด้วยพระปัญญาของพระองค์เอง ศาสนาพุทธสอนให้ละเว้นความชั่ว ให้ทำความดี และการทำจิตใจให้ผ่องใส (สุจิตรา ธรณีน, 2540: 51)

คุณ โทซันท์ (2537: 17-18) กล่าวถึงโอวาทของพระพุทธเจ้า 3 (หัวใจพุทธศาสนา)โอวาทหลักที่จะนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันมีอยู่ 3 หลัก คือ

1. หลีกเว้นชั่ว สิ่งใดก็ตามที่ทำไปทางกาย วาจา หรือใจแล้ว

- (1) ทำให้ตนเองเดือดร้อน
- (2) ทำให้คนอื่นเดือดร้อน
- (3) ทำให้ทั้งตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน
- (4) ไม่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น

สิ่งนั้นจัดว่าเป็นความชั่ว จะต้องงด อด ละ เลิก สละ หลีกเลียงให้ห่างไกล

2. หลักทำดี สิ่งใดก็ตามที่ทำไปทางกาย วาจา หรือใจแล้ว

- (1) ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน
- (2) ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน
- (3) ไม่ทำให้ทั้งตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน
- (4) เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น

สิ่งนั้นจัดว่าเป็นความดี ใครทำเข้าหรือปฏิบัติเข้า เรียกว่า ทำดี ประพฤติดี

3. หลักชำระจิตใจให้สะอาด อะไรก็ตามที่ทำให้สิ่งที่ทำ คำที่พูด และอารมณ์ที่คิดแล้ว มีผลทำให้จิตใจสะอาดประณีตสูงส่งด้วยคุณธรรม อาจจะใช้ด้วยการรักษาศีล เจริญเมตตาภาวนา ฝึกสมาธิ เจริญสมถภาวนา และวิปัสสนา ข้อที่ควรใส่ใจอย่างยิ่ง ก็คือว่าจิตใจเป็นใหญ่ เป็นสำคัญยิ่งกว่า สิ่งใดอื่นทั้งสิ้น หลักการชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ หอมดจด ประณีต จึงเป็นหลักการที่สำคัญที่สุด

สุจิตรา รัตน (2540: 68) กล่าวถึงพุทธธรรม คำว่า “ธรรม” ในพระพุทธศาสนา มีความหมาย 4 ประการด้วยกันคือ

1. ธรรม หมายถึงธรรมชาติ คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย ตามธรรมชาติ และสิ่งที่เรียกว่าธรรมนั้นพระพุทธศาสนาเชื่อว่า ไม่ได้เกิดขึ้นเอง โดยปราศจากเหตุปัจจัย
2. ธรรม หมายถึงกฎธรรมชาติ หรือกฎแห่งเหตุและผล ที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า กฎแห่งกรรม กฎแห่งเหตุและผลนี้ เป็นกฎที่แฝงอยู่ในธรรมชาติ
3. ธรรม หมายถึง คำสอนตอนหนึ่งของพระพุทธเจ้า คือคำสอนที่เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คำสอนที่เป็นหลักธรรมนี้ต่อมา ได้มีการรวบรวมขึ้นเป็น พระไตรปิฎก ดังนั้นคำว่า ธรรมจึงหมายถึงหลักธรรม
4. ธรรม หมายถึง ความถูกต้อง เช่นคำว่า ยุติธรรม ธรรมในที่นี้ จึงตรงกันข้ามกับคำว่า อธรรม ซึ่งแปลว่าความไม่ถูกต้อง

จะเห็นว่าคำว่า ธรรม ในพระพุทธศาสนามีความหมายกว้างมาก คือ หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลที่เกิดขึ้นจากการปรุงแต่งของเหตุปัจจัย

คุณ โทษันท์ (2537: 29) กล่าวถึง เบญจศีลเบญจธรรม (หลักทำคนให้เต็มคน) ดังนี้

ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขนั้น คนแต่ละคนจะต้องทำตนให้เป็นคนเต็มคน หรือเรียกอีกอย่างว่า เป็นมนุษย์ ผู้ที่จะเป็นคนเต็มคนหรือมนุษย์นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ในการดำเนินชีวิตประจำวันดังนี้

1. เว้นจากการฆ่า การเบียดเบียนการทำร้ายร่างกายคนและสัตว์ แล้วมีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณามีความปรารถนาดีและสงสารเห็นอกเห็นใจผู้อื่นสัตว์อื่น

2. เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมยหรือโจร อันได้แก่ ลัก ฉก ชิง วิ่งราว ชูกรรโชก ชูเขี้ยว ปล้น ใจ ตู๋ ซ้อโกง หลอก ลวง ปลอม ตระบัด เบียดบัง สับเปลี่ยน ลักลอบ ยักยอก และรับสินบน แล้วเป็นผู้มีความขยันประกอบสัมมาชีพ บริจาคทาน และเคารพในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น

3. เว้นจากการประทุษร้ายในกาม บุคคลต้องห้ามสำหรับฝ่ายชายคือ (1) ภรรยาคนอื่น (2) ผู้หญิงที่ยังอยู่ในความอุปการะของผู้อื่น (ต้องพึงพาอาศัยผู้อื่นเป็นอยู่) (3) ผู้หญิงที่จารีตต้องห้าม (แม่ ย่า ยาย พี่สาว น้องสาว ลูกสาว ซี่ หญิงผู้เยาว์) บุคคลต้องห้ามสำหรับฝ่ายหญิงคือ (1) สามีคนอื่น (2) ชายจารีตต้องห้าม (พ่อ ปู่ ตา พี่ชาย น้องชาย ลูกชาย พระภิกษุสามเณร ชายผู้เยาว์) ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ไม่ใช่เฉพาะห้ามแต่ร่วมสังวาสเท่านั้น แม้แต่การเคล้าคลึง การพูดเกี้ยวพาราสี หรือการแสดงอาการปฏิพัทธ์แม้แต่ด้วยสายตาเนตรสบเนตร

4. เว้นจากการพูดเท็จอันได้แก่ คำปด ทวนสาบาน ทำเล่ห์ กระเท่ห์ มารยา เสริมความอำพราง พูดเสียดแทง สับปลับ ผิดสัญญา เสียสัตย์ และคั้นคำ แล้วเป็นผู้มีสัจจะ พูดแต่คำสัตย์จริงด้วยความจริงใจและปรารถนาดีมุ่งหวังดีต่อผู้ฟัง

5. เว้นจากการดื่มน้ำขำอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท อันได้แก่ น้ำสุรา เมรัย เครื่องดื่มมึนเมาอื่น ๆ และการเสพยาเสพติดอื่น ๆ เช่น ฝิ่น เฮโรอีน กัญชา หรือแม้แต่บุหรี่ แล้วเป็นผู้ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะในการประกอบกิจการทั้งปวงและเป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิตในการทำงานในวัย ในเพศ

พระญาณวโรดม (2543: 77 – 78) กล่าวถึงรากฐานแห่งความดี ทางพระพุทธศาสนา แสดงว่าสิ่งที่ทำให้คนเป็นคนไม่เป็นสัตว์นั้น คือต้องเว้นจากการกระทำเป็นว่าเว้นการเบียดเบียน เว้นการทำลายผู้อื่นและตัวเองด้วยการเว้นจากการฆ่า การทำร้ายกัน เว้นการลัก การปล้น การช้อโกงกัน เว้นการกระทำผิดทางเพศ โดยการละเมิดสิทธิของผู้เป็นเจ้าของ เว้นการพูดปด หลอกลวงกัน ไม่มีความจริงต่อกัน เว้นการดื่มของมึนเมาเสพยาเสพติด (นี่คือศีล 5) การเว้นดังกล่าวนี้ เรียกว่าศีล ซึ่งแปลว่าปกติธรรมดา ผู้จะศึกษาพระพุทธศาสนา ต้องรู้จักรากฐานแห่ง

ความดี อันทำให้คนเป็นคน คือศีลดังกล่าวแล้วนี้ก่อน เรื่องศีลย่อมทำให้สังคมสงบอยู่เย็นเป็นสุข เกื้อกูลแก่การเศรษฐกิจ ศีลมีหลายอย่าง เช่น ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ศีล 227 เป็นต้น

สุจิตรา ธรณี (2540: 77) กล่าวถึงหลักศีล 5 หรือ เบญจศีล คือ

1. ปาณาติปาตาเวรมณี ละเว้นการฆ่าการสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย
2. อทินนาทานาเวรมณี ละเว้นการลักขโมยเบียดบังแย่งชิงไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
3. กาเมสุมิฉฉาจาราเวรมณี ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหนอันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำลายตระกูลของเขาให้สับสน

4. มุสาวาทาเวรมณี ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขของเขาด้วยวาจา

5. สุราเมรยมชชปมาทภูฐานาเวรมณี ละเว้นการเสพเครื่องดองของมึนเมา สิ่งเสพติดอันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ

คุณ โทษณ์ (2537: 53-59) กิจวัตรต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชน

ในการดำเนินชีวิตประจำวันนั้น พุทธศาสนิกชนโดยทั่ว ๆ ไป ควรจะได้บำเพ็ญกิจวัตรต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การไหว้พระสวดมนต์ เป็นการแสดงความเคารพบูชาระลึกถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือบูชาสูงสุดเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงสูงสุด พุทธศาสนิกชนควรไหว้พระสวดมนต์เป็นกิจวัตรประจำวัน จะเป็นเวลาเย็นหรือก่อนเข้านอน หรือตอนตื่นนอนในเวลาเช้าก็ได้ แต่ที่นิยมกันมากคือเวลาก่อนนอน

2. การทำบุญตักบาตรแต่พระภิกษุสงฆ์ ตอนเช้า ๆ ของทุกวันจะเห็นว่า มีพระภิกษุสามเณรออกบิณฑบาต หรือออกโปรดสัตว์เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญตักบาตรหรือได้ ไส่บาตรเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งเรียกว่า ทานมัย (บุญที่สำเร็จด้วยการบริจาคทาน) การตักบาตรหรือใส่บาตรนั้นก็นับว่าเป็นสิ่งที่ชาวพุทธจักได้กระทำให้เป็นกิจวัตรประจำวัน เพื่อเป็นการสืบต่ออายุพุทธศาสนาด้วยการบำรุงภิกษุสงฆ์สามเณรให้ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย แล้วประพฤติปฏิบัติชอบเป็นตัวอย่างพร้อมทั้งนำมาเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป

3. การรักษาศีล 5 เป็นนิจศีล ศีลที่ชาวพุทธจะต้องรักษาเป็นประจำ หรือประจำวัน พุทธศาสนิกชนจะต้องเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีล 5 หรือเบญจศีล ศีล 5 นี้เรียกอีกชื่อว่า มนุษยธรรม เพราะเป็นสิ่งที่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามจะได้เป็นมนุษย์หรือเป็นคนเต็มคน เป็นหลักการเบื้องต้นที่จะให้คนวันชั่วแล้วทำความดี

4. กิจวัตรในวันพระ ชาวพุทธศาสนิกชนก็ควรจะทำปฏิบัติกิจวัตรดังต่อไปนี้

(1) เข้าทำบุญตักบาตร (จะทำที่บ้านหรือไปทำที่วัดก็ได้) หรืออาจจะทำบุญถวายสังฆทานกวาดน้ำอุทิศส่วนกุศล

(2) เข้าไปวัด สมาทานศีล ถวายทาน ฟังเทศน์

(3) ปิดกวาดทำความสะอาดห้องพระและที่บูชาพระที่บ้าน

(4) ควรสำรวจมวจากาการเจรจาไม่ว่ากับคนในบ้านหรือนอกบ้าน

(5) ควรแสวงหาความรู้ทางศาสนา เช่น อ่านหนังสือธรรม

(6) งดเว้นอบายมุข หรืองานต่าง ๆ ที่แอบแฝงหรือมีวุฒุมอบายมุข

5. กิจในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เมื่อวันสำคัญทางศาสนา คือ วันมาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา ได้เวียนมาถึงในแต่ละปี พุทธศาสนิกชนทั่ว ๆ ไป ก็จะประกอบกรบุญและทำบุญเป็นกรณีพิเศษเพิ่มขึ้นจากวันพระธรรมดา

6. กิจเมื่อผ่านปุชณียวัตถุ ปุชณียสถานทางพุทธศาสนา เมื่อเดินทางผ่านพระพุทธรูป สถูปเจดีย์ พระธาตุ วิหาร วัดวาอาราม พระอุโบสถและพระภิกษุสงฆ์ ก็จะแสดงความเคารพโดยการไหว้ เพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงคุณพระรัตนตรัยอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของพุทธศาสนา และมีคุณค่ายิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชน

7. ผู้ชายควรบวชตามโอกาสอันควร การบวชเป็นกิจสำหรับพุทธศาสนิกชนผู้ชาย พุทธศาสนิกชนผู้ชายทุกคน ควรหาโอกาสบวช อย่างน้อย 15 วัน หรือ 1 พรรษา (3 เดือน) เพราะการบวชเป็นการฝึกอบรมตนที่ดีมาก การบวชถ้าอายุตั้งแต่ 7 ขวบ จนถึงอายุ 19 ปี ต้องบวชเป็นสามเณรเรียกว่าบรรพชา รักษาศีล 10 ข้อ ถ้าอายุตั้งแต่ 20 ปี บริบูรณ์ ต้องบวชเป็นพระเรียกว่าอุปสมบทรักษาศีล 227 ข้อ ข้อสำคัญต้องรู้จุดมุ่งหมายของการบวชว่า เพื่ออะไร ต้องปฏิบัติอย่างไร

8. การอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนา พุทธศาสนิกชน ควรถือเป็นข้อปฏิบัติในการหาโอกาสทำบุญ คือการบริจาคทรัพย์อุปถัมภ์บำรุงพุทธศาสนาตามสมควรแก่ฐานะกำลังทรัพย์ของตน เพราะพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้ ก็เพราะพุทธศาสนิกชนแต่ละคนช่วยกันอุดหนุน อุปถัมภ์ แก่กำลัง อาจจะเป็นในเรื่องศาสนสถาน ศาสนธรรม หรือศาสนบุคคลก็ตาม

9. ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน ในการดำเนินชีวิตประจำวันนั้น พุทธศาสนิกชน ก็จะต้องมีธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นกรอบแนวทางเป็นหลักยึดสำหรับประพฤติปฏิบัติตนในสถานการณ์ต่าง ๆ

ศาสนาอิสลาม

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2535: 380-381) ได้กล่าวว่า อิสลามเป็นวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะอิสลามเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตที่ได้วางรูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิมไว้อย่างครบสมบูรณ์ที่สุด หากแต่วัฒนธรรมอิสลามแตกต่างไปจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ในประเด็นที่ว่า วัฒนธรรมอิสลามมิได้สร้างขึ้นโดยมนุษย์ แต่ผู้สร้างและประทานวัฒนธรรมอิสลามให้แก่มนุษยชาติคือ พระผู้เป็นเจ้า (อัลลอฮ์) ดังนั้นมุสลิมจึงต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมอิสลามและมีความเข้าใจในวัฒนธรรมที่สำคัญๆดังต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมอิสลามกับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

พระผู้เป็นเจ้า (อัลเลาะห์) ได้ประทานวัฒนธรรมอิสลามให้แก่มนุษยชาติ มนุษย์จึงมีหน้าที่แต่เพียงเป็นผู้รับ ผู้ปฏิบัติ ผู้ถ่ายทอด และสืบทอดวัฒนธรรมเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ วัฒนธรรมอิสลาม ด้วยสภาวะและการปฏิบัติ จึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นวัฒนธรรมอื่น การถ่ายทอดระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรม (Socialization) หรือการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม (Enculturation) กระทำได้ 2 วิธีคือโดยตรง คือการสอนและโดยทางอ้อม คือการปฏิบัติ เช่น เมื่อพ่อ แม่ ละครหามาและนำลูกให้ปฏิบัติอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง การสอนด้วยทั้งสองรูปแบบนี้ย่อมจะได้ผลกว่าการที่พ่อ แม่สอนลูกว่าจะต้องละครหามา ด้วยหน้าที่ของมุสลิมดังกล่าวนี้ ในอิสลามจึงไม่มีสถาบันนักบวชที่จะแยกกลุ่มผู้ทำหน้าที่ต่าง ๆ นี้ออกไปต่างหากเป็นคนอีกกลุ่มหนึ่ง อีกชนชั้นหนึ่งในสังคม หากแต่พระผู้เป็นเจ้า อัลเลาะห์ ได้ทรงมอบหมายหน้าที่อันมีเกียรติยิ่งนี้ให้แก่มุสลิมทุกคนทั้งชายหญิง (เสาวนีย์ จิตต์หมวด: 379-381)

2. วัฒนธรรมอิสลามในสังคมไทยปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2535: 398-401) แม้ว่าอิสลามจะเข้ามาในผืนแผ่นดินไทยกว่าพันปีแล้วก็ตาม แต่ชาวไทยมุสลิมก็ยังไม่สามารถนำเอาอิสลามเข้ามาไว้ในตัวตนได้ทั้งหมดทุกคน เนื่องจาก การไม่มีความรู้ในอิสลามที่ดีพอ เพราะคัมภีร์อัลกุรอาน เพิ่งมีฉบับถอดความเป็นภาษาไทยเพียงเมื่อ 20 กว่าปีมานี้เอง การได้รับความรู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ดีๆ และในปัจจุบันเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมีผลทำให้ผู้หญิงกลายเป็นผู้ที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน

3. วัฒนธรรมอิสลามกับการทำให้เป็นอิสลาม (Islamization)

เสาวนีย์ จิตต์หมวด(2535: 402)การทำให้เป็นอิสลาม(Islamization) หมายถึงการที่มุสลิมแสดงพฤติกรรมหรือการปฏิบัติต่างๆ ให้อยู่บนครรลองของอิสลามที่บริสุทธิ์เป็นการถ่ายทอด

หรือหล่อหลอมให้แก่มุสลิมรุ่นต่อไป การทำให้เป็นอิสลาม (Islamization) เป็นวิธีการในการปลูกฝังและถ่ายทอดความเป็นมุสลิมที่ถูกต้องให้แก่คนรุ่นต่อไปอย่างจริงจังเพิ่มมากขึ้น

4. วัฒนธรรมอิสลามกับหน้าที่ของมุสลิม

International Islamic Federation of Student Organizations (1980: 276-310) ได้กล่าวถึงหน้าที่ต่างๆต่อวัฒนธรรมอิสลามของมุสลิม ที่มีหน้าที่ศึกษาเพื่อให้ทราบถึงหน้าที่ต่างๆต่อวัฒนธรรมอิสลาม โดยศึกษาจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และพร้อมจะถ่ายทอด หล่อหลอมให้ให้ผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา และต้องนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง รวมทั้งการเชิญชวน การตักเตือนกันและกันให้อยู่ในหนทางของอิสลาม กล่าวคือ มุสลิมต้องเชิญชวนกันให้กระทำความดี ละเว้นในการกระทำความชั่ว สิ่งที่ต้องห้าม หากผู้ใดพบเห็นการปฏิบัติในสิ่งต้องห้าม เป็นสิ่งที่ผิดบาปในอิสลาม ต้องบอกเตือน ยับยั้งการกระทำนั้น การเชิญชวนและการตักเตือนนั้น

นอกจากนั้นแล้ว International Islamic Federation of Student Organizations (1980: 276-310) กล่าวว่า การดำรงชีวิตแบบอิสลามนั้นประกอบด้วยสิทธิและหน้าที่ ซึ่งมนุษย์ทุกๆ คนผู้ซึ่งนับถือศาสนานี้จะต้องปฏิบัติตามกฎแห่งอิสลามที่ได้ตั้งสิทธิและหน้าที่ของมนุษย์ไว้ 4 ข้อ ได้แก่ หน้าที่ต่อพระผู้เป็นเจ้า คือ การศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียวเท่านั้น หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อตนเอง ไม่ยอมเอาชนะความปรารถนาอันแรงกล้าของตน ยอมแพ้ตนเองจนกระทั่งหลงไปในทางใดทางหนึ่ง หน้าที่ที่มีต่อบุคคลอื่น โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นด้วย และหน้าที่ต่อสิ่งถูกสร้างทั้งหมด อิสลามสอนให้ใช้สิ่งต่างๆ อย่างเต็มประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ห้ามการทรมานสัตว์ ห้ามจับสัตว์มาขังในกรง ห้ามตัด ทำลายต้นไม้โดยไร้ประโยชน์

หลักการอิสลาม

ศาสนาได้กำหนดให้มนุษย์พึงปฏิบัติตนให้แตกต่างไปจากสัตว์ พระเจ้าทรงประทานมันสมองที่มีคุณความหาศาลเพื่อศึกษาสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวเรา และสิ่งที่กำหนดให้เกิดขึ้นเหนือข้อจำกัดของหู ตาหรือจมูกของคนได้เช่น คนเราไม่สามารถมองเห็นดวงดาวที่อยู่ในระยะไกลๆได้ หรือการที่จะสามารถรับฟังเสียงที่อยู่ไกลเกินไปกว่าการรับคลื่นเสียงได้ ดังนั้นคนจึงต้องมีหน้าที่ศึกษาหลักศาสนาไปตลอดชีวิต เพื่อให้ มีคุณธรรมประจำใจเพื่อหยุดยั้งกิเลส ตัณหาหรือความต้องการเกินความเป็นมนุษย์นั้นตลอดชีวิต ศาสนาอิสลามจึงกำหนดให้มนุษย์รู้จักที่จะเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งวันทีลงไปอยู่ในหลุมศพ มุสลิมทุกคนมีหน้าที่ต้องศึกษาศาสนาอิสลาม เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมุสลิมทุกคนมิใช่เพียงแต่เรียนรู้ศาสนาเท่านั้น สิ่งที่จะพิสูจน์การศรัทธาอย่างแท้จริงนั้นคือการปฏิบัติ เมื่อมีความรู้ และปฏิบัติได้ และที่สำคัญต้องคำนึงถึงคือการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่น เพื่อเป็นการสร้างสรรค์คนดีให้มีมากขึ้น สร้างคนในสังคมให้มีความ

เข้าใจอันดีต่อกันมากขึ้น การอยู่ร่วมกันสังคมอย่างแน่นแฟ้น ต้องมีความเข้าใจหลักศาสนาซึ่งกันและกัน รู้และเข้าใจความต้องการของเขาของเรา มีการยอมรับในความแตกต่างของกันและกัน และที่สำคัญให้มีความรัก และที่สำคัญเราควรพยายามสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันซึ่งจะทำให้เกิดความสามัคคีกันเพราะความรักและความเข้าใจอันดีต่อกันจะสร้างความสามัคคีได้ง่ายขึ้นและในที่สุดสังคมก็จะเป็นสังคมที่ทุกคนมีคุณค่าต่อกัน ทุกคนมีความเท่าเทียมกันเป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่พึงมี

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2535: 379) กล่าวถึงโครงการอันเป็นบทแรกของพระมหาคัมภีร์อัล-กุรอาน ที่มีสาระสำคัญที่ทำให้มุสลิมได้ทั้งความรู้และวิธีการในการได้มาซึ่งความรู้ กล่าวคือ ประการแรกทำให้สามารถตอบคำถามที่ว่า ผู้ใดสร้างทุกสรรพสิ่งในสากลจักรวาลอันเป็นสถานที่ที่มนุษย์ได้พำนักอาศัยเป็นเบื้องต้น ประการที่สอง เมื่อได้ทราบที่มาของโลกและจักรวาลแล้ว ทำให้ทราบคำตอบว่าผู้ใดสร้างมนุษย์ และมนุษย์ถูกสร้างขึ้นจากอะไร เมื่อรู้จักตนเอง รู้จักจักรวาลที่อยู่อาศัยอันเป็นความรู้ขั้นปฐมที่สำคัญแล้วความรู้ขั้นนี้ยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะทำให้มนุษย์สามารถอยู่ในโลกนี้ ตลอดจนโลกหน้าได้อย่างมีความสุข ฉะนั้นมนุษย์จึงต้องแสวงหาความรู้ต่อไป ประการที่สาม ทำให้มนุษย์ทราบถึงวิธีการในการศึกษาหาความรู้ นั่นคือ การอ่าน การเขียน การค้นคว้าศึกษา นอกจากนี้ อัล-กุรอานในโครงการอื่นๆ อีกจำนวนไม่น้อยยังชี้แนะให้มนุษย์ใช้สติปัญญาพิจารณา สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนตัวมนุษย์เอง ทั้งเพื่อให้เกิดวิทย์ปัญญา และได้รับความรู้ ดังนั้นหน้าที่ที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ทุกคนคือ การศึกษาหาความรู้ และต้องเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้น ศัพท์ภาษาอาหรับทั้ง 3 คำ ซึ่งคือ 3 “อ” ได้แก่ อิลมุล (ความรู้) อิห์มาน (ความศรัทธา) และอามัล (การปฏิบัติ) จึงมีความสัมพันธ์ และเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์: 2513 อ้างถึงใน เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2535: 379)

เนื่องจากหลักการของศาสนาอิสลามทั้งสองประการดังกล่าว ได้แก่หลักการศรัทธา 6 ประการที่จะนำไปสู่หลักการปฏิบัติ5ประการเพื่อเป็นการพิสูจน์ความศรัทธาที่แท้จริงที่มุสลิมทุกคนเชื่อมั่น มุสลิมจะปฏิบัติในสิ่งที่อัลเลาะห์กำหนดให้กระทำ และจะละเว้นในสิ่งที่อัลเลาะห์ทรงห้าม ซึ่งมีการกำหนดรายละเอียดในอัล-กุรอาน ดังนั้นมุสลิมทุกคนจึงต้องมีหน้าที่ศึกษาการปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม โดยนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน การปฏิบัติตนทุกด้าน จะหลอมรวมเป็นวิถีชีวิตของมุสลิมทุกคน ดังนั้นมุสลิมทั่วโลกจึงมีหลักการและหลักปฏิบัติตามแนวคิดเป็นหนึ่งเดียว เหมือนกันทั่วไป แต่อาจมีวัฒนธรรมข้อปลีกย่อยที่แตกต่างกันบ้างซึ่งไม่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลาม เช่นการบริโภคอาหาร อิสลามจะมีข้อกำหนดให้งดเว้นการรับประทานอาหารที่ต้องห้ามเช่นเนื้อสุกร สุนัขหรือสัตว์ที่มีพิษ มีเขี้ยว สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เลือด

และสุราเป็นต้น และสัตว์ที่กำหนดให้เชือดตามหลักศาสนาโดยการกล่าวนามอัลเลาะห์ “บิสมิลลาฮฺอิเราะหฺมาน นิเราะหฺมีม” ซึ่งหมายถึง “ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ผู้ทรงเมตตากรุณาปรานี” ก็จะมีการปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกันแต่อาจแตกต่างกันในการปรุงอาหาร หรือบางประเทศบางพื้นที่อาจรับประทานเป็นขนมปัง เป็นข้าวเจ้า ข้าวเหนียว หรือทำจากแป้งโรตีตามวัฒนธรรมการบริโภคของมุสลิมในแต่ละแห่งทั่วโลกหรือการแต่งกายที่มีข้อกำหนดให้ แต่งกายมิดชิดทั้งผู้ชายและผู้หญิงการเปิดขาอ่อนจึงเป็นสิ่งต้องห้ามทั้งผู้ชายและผู้หญิง ขณะเดียวกันผ้าถุง หรือกระโปรงและกางเกงต้องไม่ยาวเกินกว่าต่าตุ่ม แต่อาจมีวัฒนธรรมการแต่งกายแตกต่างกันบ้างนอกเหนือจากข้อกำหนดและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละประเทศ เช่นในประเทศอินโดนีเซียหรือประเทศมาเลเซียอาจใช้ผ้าลายบาติก แต่มุสลิมในประเทศจีนก็จะใช้ผ้าสีมืดตามประเพณีการแต่งกายของชาวจีน และหลักปฏิบัติอื่นๆก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน

บรรจง บินกาซัน (2543: 1) กล่าวว่า ศาสนาไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่จำแนกแยกแยะมนุษย์ออกจากสัตว์เท่านั้นแต่ยังเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สูงส่งกว่าสัตว์ด้วย ดังนั้น ศาสนาจึงได้กำหนดการปฏิบัติต่างๆไว้เพื่อให้มนุษย์ได้พัฒนาตัวเองให้สูงส่งยิ่งขึ้น จรรยาบรรณเป็นสิ่งหนึ่งซึ่งศาสนาได้กำหนดไว้ผู้ศรัทธาในศาสนาได้ปฏิบัติทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีบุคลิกภาพเป็นที่น่ารัก น่าเคารพนับถือ เป็นที่เคารพยกย่องและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้พบเห็นและติดต่อสัมพันธ์ด้วย และอิสลามเป็นวิถีชีวิตที่ไม่เพียงแต่จะมีแค่เรื่องของความศรัทธาและการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อยืนยันความศรัทธาเท่านั้นแต่อิสลามยังได้กำหนดจรรยาบรรณไว้ให้มุสลิมปฏิบัติในชีวิตประจำวันด้วย และถือว่าความศรัทธาที่สมบูรณ์นั้นจะต้องสะท้อนออกมาให้เห็นโดยจรรยาบรรณที่ดีงาม จรรยาบรรณในอิสลามไม่เพียงแต่จะมีรากฐานมาจากคำสอนและแบบอย่างของศาสดามุฮัมมัด ศาสนทูตคนสุดท้ายของอัลเลาะห์ซึ่งมีแบบอย่างอันดีงาม ดังที่ เสาวนีย์ จิตต์หมวด(2535: 17)ยังได้กล่าวถึงวัฒนธรรมอิสลามว่ามีได้เกิดขึ้นจากมนุษย์เป็นสำคัญเช่นวัฒนธรรมอื่นๆ จึงทำให้วัฒนธรรมอิสลามไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สถานที่ และค่านิยมของมนุษย์

การีม อับดุลเลาะห์ (2520: 1-3) ได้กล่าวถึงหลักการของศาสนาอิสลามดังนี้

1. หลักการของศาสนาอิสลามแบ่งออกเป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ 2 ประการคือ

1.1 หลักการศรัทธา เรียกว่า “รูกนอีมาน” คือหลักการ หรือบทบัญญัติที่มุสลิมทุกคนจะต้องศรัทธายึดมั่นรูกนอีมาน คือ หลักการศรัทธา ซึ่งมีเรื่องต่าง ๆ ที่มุสลิมทุกคนต้องศรัทธาอยู่มากมาย แต่เราจำเป็นต้องเชื่อถือศรัทธาในหลักการใหญ่ ๆ ที่เป็นหลักเบื้องต้นของการศรัทธา ซึ่งมีอยู่ 6 ประการ ดังนี้

1) ศรัทธาต่ออัลเลาะห์ คือ ต้องเชื่อว่าพระเจ้ามีจริง มุสลิมมีการศรัทธาต่ออัลเลาะห์ มีความเชื่อและยึดถือพระเจ้าองค์เดียว

2) ศรัทธาต่อบรรดามลาอิกะห์หรือเทวทูต มลาอิกะห์มีจำนวนมากมาทำหน้าที่สนองพระบัญชาของอัลเลาะห์ แตกต่างกัน ผู้ที่จะเป็นมุสลิมต้องศรัทธาว่ามลาอิกะห์หรือเทวทูตมีจริง มุสลิมทุกคนจึงต้องทำแต่ความดีเพราะแต่ละคนมีมลาอิกะห์หรือเทวทูตคอยจดบันทึกความดีความชั่วอยู่ตลอดเวลา

3) ศรัทธาต่อบรรดาพระคัมภีร์ คัมภีร์ดังกล่าวหมายถึงคัมภีร์จำนวน 104 เล่มที่อัลเลาะห์ได้ประทานแก่เหล่าศาสนทูตของพระองค์ เพื่อนำมาประกาศเผยแผ่แก่ปวงประชาชาติ คัมภีร์ที่สำคัญมีอยู่ 4 เล่ม ได้แก่คัมภีร์เตวารอต คัมภีร์ชะบูร์ คัมภีร์อินญีล และคัมภีร์อัลกุรอาน

4) ศรัทธาต่อบรรดาอรุฮูตหรือศาสนทูต มุสลิมจะต้องศรัทธาว่าพระเจ้าทรงเลือกบุคคลในหมู่มนุษยชาติให้เป็นผู้สื่อสาร นำบทบัญญัติของพระองค์มาสั่งสอนแก่มวลมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย

5) ศรัทธาต่อวันสิ้นโลก มุสลิมจะต้องศรัทธาว่าโลกนี้เป็นโลกที่ไม่จริงยั่งยืน จะต้องมีการแตกสลาย เมื่อถึงวันกียามัต(วันสิ้นโลก)นั้นมนุษย์ทั้งหมดจะต้องไปรวมกันเพื่อรอการสอบสวนและการตอบแทน ทุกชีวิตที่ตายแล้วในแต่ละยุคตั้งแต่อดีตจนถึงวันนั้น จะถูกบรรจชีพให้ฟื้นขึ้นมาอีก แล้วไปรวมที่ทุ่งอารฟะห์ เพื่อรอการพิพากษาตามที่ได้ปฏิบัติเมื่ออยู่ในโลก จะได้ผลตอบแทนในโลกอาคีรัต(โลกปรภพ)ซึ่งจะคงอยู่ชั่ววันรันดร์ ผู้ที่ทำดีจะเข้าสู่สวรรค์ ผู้ที่ทำชั่วจะเข้าสู่นรก

1.2 หลักการปฏิบัติ เรียกว่า “รูกนอิสลาม” คือหลักการหรือบทบัญญัติที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติตามซึ่งมี 5 ประการดังนี้ (การิม อับดุลเลาะห์, 2530: 83-84)

1) การปฏิญาณตนคือการกล่าวปฏิญาณตนเป็นหัวใจของการเป็นมุสลิมคือการกล่าวปฏิญาณตนว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลเลาะห์และมุฮัมมัดคือศาสนทูตแห่งพระองค์” การปฏิญาณตนเช่นนี้จะนำไปสู่การยอมรับปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์ใช้ และละเว้นในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม การยอมรับในพระเจ้าองค์เดียวนี้มุสลิมจึงไม่มีสัญลักษณ์ที่ต้องสักการะบูชา ไม่มีการกราบไหว้สิ่งใดๆในโลกนี้

2) การละหมาด คือการนมัสการพระเจ้าแสดงความภักดีต่อพระเจ้า มุสลิมต้องละหมาด วันละ 5 เวลา มุสลิมจะละหมาดที่ใดก็ได้ไม่จำเป็นต้องเป็นที่มัสยิด ขอแต่ให้เป็นที่สะอาด เวลาละหมาดมุสลิมทั่วโลกจะหันหน้าไปทางที่ตั้งของกะบะฮ์ซึ่งเรียกว่ากิบลัตเพื่อให้เป็นทิศทางเดียวกัน กิบลัตของประเทศไทยคือทางทิศตะวันตก

3) การถือศีลอด หมายถึงการละเว้นจากการกิน การดื่ม และการมีเพศสัมพันธ์ การสำรวมกาย วาจา ใจตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ตกดินในเดือนรอมฎอน (เดือนที่ 9 ของภาษาอาหรับ) เป็นเวลา 1 เดือน

4) การบริจาคชะกาต หมายถึงการจ่ายทานบังคับจากผู้มีทรัพย์สินครบรอบหนึ่งปี แก่คนที่มีสิทธิรับบริจาคตามอัตราที่กำหนดและขึ้นอยู่กับ ประเภทของทรัพย์สิน ถ้าเป็นเงินสด หรือสินค้าจะต้องจ่ายจากจำนวนที่เหลือเก็บร้อยละ 2.5 ของมูลค่าของทรัพย์สินนั้น

5) การประกอบพิธีฮัจญ์ คือการเดินทางไปประกอบศาสนกิจ ณ เมืองมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ให้ปฏิบัติเฉพาะบุคคลที่มีความสามารถไปประกอบพิธีได้ การประกอบพิธีฮัจญ์เป็นการทดสอบความศรัทธา

การิม อับดุลเลาะห์ (2520: 5-7) ได้กล่าวถึงพระเจ้าเพราะทุกสิ่งต้องมีผู้สร้างไว้ว่า มนุษย์ทุกคนจำต้องยอมรับว่า ทุกสิ่งรอบ ๆ ตัวเรานั้น จะเกิดขึ้นมาเองไม่ได้ แต่จะต้องมีผู้ทำหรือผู้ประดิษฐ์ขึ้นมา ลองพิจารณาความเป็นไปในจักรวาล มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาว มากมายจนสุดที่จะคำนวณนับได้ สิ่งเหล่านี้โคจรอยู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน สิ่งเหล่านี้จะอยู่อย่างเป็นระเบียบได้อย่างไร หากไม่มีผู้ควบคุมดูแล และบริหารมัน เพราะแม้แต่สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น รถยนต์สักคันยังแล่นเองไม่ได้หากไม่มีผู้ควบคุม ศาสนาอิสลามได้สอนว่า ตลอดทั่วพิภพ และจักรวาล ทุก ๆ สิ่งต้องมีผู้สร้าง และทุก ๆ สิ่งต้องมีผู้ควบคุมบริหาร ผู้สร้างและผู้ควบคุมบริหาร จะต้องใช้อำนาจยิ่งใหญ่ มีความรู้สูงเลิศ และมีเดชานุภาพเหนือสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น พระองค์เป็นพระเจ้า พระนามของพระองค์นั้นมีมากมาย แต่ที่เรียกทั่ว ๆ กันไป คือ พระนามว่า "อัลเลาะห์"

2. การหลุดพ้นจากอิสลาม

การิม อับดุลเลาะห์ (2520: 79-80) ได้กล่าวถึง การหลุดพ้นจากศาสนาอิสลามนี้เรียกว่า "ริดดะฮ์" ผู้ที่หลุดพ้นจากศาสนา เรียกว่า "มูรตัด" อาจเกิดได้ 3 ทางแรก คือทางกาย เกิดได้หลายประการ เช่น กราบไหว้บูชารูปปั้น ดวงอาทิตย์ ดวงดาว หรือสิ่งอื่น ๆ โดยถือเป็นเรื่องสักการะ ตลอดจนกราบมนุษย์ เช่น พ่อ แม่ หรือญาติผู้ใหญ่ก็ไม่ได้เช่นกัน กระทำการดูหมิ่นคัมภีร์ กุรอาน หรือหะดีษ(คำสอน) หนังสือศาสนา หรือพระนามที่ควรเคารพ ฯลฯ เช่น เอาสิ่งพิมพ์เหล่านี้ไปทิ้งที่สิ่งปฏิกูล ร่วมปฏิบัติพิธีสักการบูชาของศาสนาอื่น เช่น เข้าร่วมในงานบวช ฯลฯ หรือแต่งกายเป็นภิกษุสามเณร หรือเป็นนักบวช และยั่วยุ หรือไม่ร่วมมือในการสอนคัมภีร์ปฏิญาณตัว(กะลีมะฮ์) แก่ผู้ประสงค์จะขอรับนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งจะต้องริบสอนให้เขาทันที อีกทางหนึ่งคือทาง

วาทะ เกิดได้หลายทาง เช่น พุทธอุทเทสนบัญญัติของศาสนา ดังนั้นทุกคนจึงควรศึกษาทบัญญัติของศาสนา และยึดหลักศรัทธาทั้ง 6 ประการไว้อย่างเคร่งครัด

การตกมรุตต(ตกศาสนา)ที่กล่าวมานี้ ยกเว้นแก่บุคคล 4 ประเภท คือ เด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะตามศาสนบัญญัติ คนวิกลจริต จิตฟั่นเฟือน คนเมา ที่ไม่เจตนาเสพสิ่งมีนเมาและผู้ที่ถูกบังคับให้กระทำสำหรับผู้ตกมรุตตไปแล้ว จำเป็นต้องรีบปฏิบัติตนเพื่อกลับเข้าสู่ศาสนาอิสลามทันที โดยปฏิบัติต่อไปนี้ คือ กล่าวคำปฏิญาณของตน เลิกการกระทำที่เป็นต้นเหตุให้ตกมรุตต กล่าวอุกโทษต่อพระผู้เป็นเจ้า และแสดงความเสียใจในการกระทำนั้น ตั้งใจมั่นว่าจะไม่กระทำอีก ชาติใช้การกระทำต่าง ๆ ที่ศาสนาบังคับ ซึ่งเราได้ละเลยไประหว่างนั้น เช่น การละหมาดฟروض เป็นต้น (กาอิม อับดุลเลาะฮ์, 2530: 79-82)

3. น่ายิส (สิ่งสกปรก) และการทำความสะอาด

กิตติ วงศ์เสงี่ยม (ไม่ปรากฏ: 58-59)น่ายิส คือ สิ่งสกปรกใดโครก หรือสิ่งอื่น ๆ ที่น่ารังเกียจ ซึ่งบทบัญญัติของศาสนาให้ถือว่าเป็นน่ายิสด้วย เช่น ซากสัตว์ โลหิต อุจจาระ ปัสสาวะ หรือสุรา เป็นต้น สิ่งเหล่านั้นถือว่าเป็นน่ายิสทั้งสิ้น น่ายิสมี 3 ชนิด คือ

3.1 น่ายิสย่อย ได้แก่ ปัสสาวะของเด็กชายอายุไม่ถึง 2 ขวบ ที่มีได้กินสิ่งอื่นใดนอกจากน้านมเท่านั้น วิธีล้างน่ายิสประเภทนี้ ให้เช็ดหรือเอาน่ายิสออกเสียก่อน แล้วจึงเอาน้ำพรมรอยเปื้อนให้ทั่วก็ใช้ได้

3.2 น่ายิสปานกลาง ได้แก่อุจจาระ ปัสสาวะของมนุษย์และสัตว์ ซากสัตว์ตาย (นอกจากมนุษย์ ต๊กแตน ปลา) สุราและของเหลวที่ทำให้มีนเมา เลือดมนุษย์และสัตว์ น้ำหนอง น้ำเหลือง ของมนุษย์หรือสัตว์ อาเจียนของมนุษย์หรือสัตว์ น้านมของสัตว์ที่ห้ามรับประทาน วิธีล้างน่ายิส ประเภทนี้ ให้เอาน่ายิส ออกให้เกลี้ยงเสียก่อน แล้วล้างด้วยน้ำสะอาดให้ไหลผ่าน 1 ครั้ง ก็ใช้ได้ แต่ที่ดีควรล้าง 3 ครั้ง สำหรับในกรณีที่น่าไหลผ่านไม่ได้ เช่น ปัสสาวะบนพื้นบ้านที่ไม่มีทางไหล ให้เอาผ้าเช็ดปัสสาวะจนแห้ง แล้วเอาผ้าไปซักให้สะอาด แล้วเอาผ้าเปียกมาเช็ดตรงรอยเปื้อนปัสสาวะ แล้วเอาผ้าไปซักให้สะอาด แล้วจึงนำผ้าซึ่งเปียกขึ้นมาเช็ดอีก ทำดังนี้ 3 ครั้ง ส่วนปัสสาวะที่แห้งแล้วก็ทำความสะอาดด้วยวิธีนี้เช่นเดียวกัน

3.3 น่ายิสใหญ่ ได้แก่ สุกร สุนัข หรือทุกสิ่งอันเกิดขึ้นจากสัตว์ทั้งสองนี้ เช่นปัสสาวะ อุจจาระ วิธีล้าง ต้องเช็ด เอาน่ายิสออกให้หมดเสียก่อน แล้วใช้น้ำดิน หรือน้ำดินสีฟองล้างให้ไหลผ่านเป็นครั้งที่ 1 แล้วจึงเอาน้ำสะอาดไหลผ่านอีก 6 ครั้ง รวมเป็น 7 ครั้ง นอกจากนี้น่ายิสยังมีผลต่อการซักเสื้อผ้า กางเกงที่เปื้อนน่ายิส ต้องล้างด้วยน้ำไหลผ่านให้สะอาดเสียก่อน จึงจะนำไปซักร่วมกับผ้าอื่น ๆ ได้ต้องคำนึงถึงข้อควรระวัง อย่านให้น่ายิสตกลงไปในน้ำที่ใช้ทำความสะอาด เพราะ

จำทำให้กลายเป็นน่านายิส อย่าใช้ภาชนะที่เปื้อนน่านายิสตักน้ำ เพราะจำทำให้เป็นน่านายิสไปด้วย (กำรึม อับดุลเลาะฮ์, 2520: หน้า79-80)

4. การละหมาด

กำรึม อับดุลเลาะฮ์ (2520: 110-112) ได้กล่าวถึงการละหมาดหมายถึงการเข้าเฝ้าอัลเลาะฮ์ เป็นบัญญัติที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ เป็นการสรรเสริญ การวิงวอนขอพร และเป็นการขออภัยโทษต่อพระองค์ การละหมาดแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ ละหมาดฟรดู คือการละหมาดที่มุสลิมทุกคนต้องกระทำ และละหมาดสุนัต คือการละหมาดที่ไม่บังคับ หากใครทำก็ได้บุญ แต่หากไม่ทำก็บาป

ก. ผู้ที่จำเป็นต้องทำละหมาดฟรดู คือมุสลิม คือ ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามมีวัยถึงเกณฑ์บังคับ คือ มีอายุครบ 15 ปี หรือถึงวัยมีความรู้สึกทางเพศแล้ว เช่น เด็กผู้ชายที่ฝันเปียก หรือเด็กหญิงที่มีเลือดประจำเดือน และมีสติสัมปชัญญะ สมบูรณ์ ไม่บ้าหรือวิกลจริต

ข. กิบลัต ในการละหมาด ผู้ละหมาดจะต้องหันหน้าไปทางกิบลัต คือที่ตั้งของกะอับะฮ์ (สถานที่ประกอบพิธีฮัจญ์) ซึ่งอยู่ที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย สำหรับประเทศไทย กิบลัตอยู่ทางทิศตะวันตก

ค. ข้อบังคับก่อนเข้าพิธีละหมาดต้องชำระล้างร่างกายให้สะอาด ต้องอาบน้ำละหมาดเสียก่อนต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สะอาด ปราศจากสิ่งที่ไม่สะอาด (น่ายิส) สำหรับชายอย่างน้อยปิดร่างกายให้เหนือสะดือขึ้นไป และต่ำลงมาให้เลยเข่า สำหรับหญิง ให้ปกปิดร่างกายเว้นแต่หน้าและฝ่ามือทั้งสองข้าง สถานที่ที่จะละหมาดนั้น ต้องสะอาด ปราศจากสิ่งโสโครก (น่ายิส) ต้องให้ใช้เวลาแน่นอนของละหมาดนั้น ๆ เสียก่อนและต้องหันไปทางกิบลัต

5. การละหมาดวันศุกร์

ศาสนาอิสลาม ได้บัญญัติให้การละหมาดวันศุกร์เป็นสิ่งจำเป็นแก่มุสลิมที่เป็นชายทุกคน เพื่อเป็นการชุมนุม ประกอบศาสนกิจประจำสัปดาห์ ของชุมชนนั้น ๆ และให้ผู้นำ (อิหม่าม) ขึ้นพูดอบรมแก่ผู้มาร่วมละหมาด ให้รักดีต่ออัลเลาะฮ์ และเกรงกลัวต่อพระองค์ ให้กระทำความดี และละเว้นความชั่วผู้ที่จำเป็นต้องละหมาดวันศุกร์ คือ ผู้ที่มีคุณสมบัติทั้ง 7 ประการ คือเป็นมุสลิม เป็นอิสระ ไม่ใช่ทาส มีอายุครบตามศาสนบัญญัติ มีสติสัมปชัญญะ เป็นเพศชาย เป็นผู้มีร่างกายปกติ ไม่เจ็บป่วยและต้องเป็นผู้อยู่ประจำถิ่น ไม่ใช่คนเดินทางจากต่างจังหวัด

6. การอาบน้ำละหมาด

การอาบน้ำละหมาด คือการชำระล้างแต่ส่วนของร่างกายให้สะอาด เพื่อเตรียมการละหมาด โดยมีลำดับขั้นตอน 6 ประการดังนี้ (1) เนียต คือ การนึกในใจ การตั้งใจเมื่อเราล้างส่วน

หนึ่งส่วนใดของหน้า(2) ล้างหน้าให้ทั่วบริเวณใบหน้า ตั้งแต่หน้าผากจรดปลายคาง ตั้งแต่เม็ดหูข้างหนึ่งจรดเม็ดหูอีกข้างหนึ่ง(3) ล้างมือทั้งสองข้าง ตลอดจนถึงข้อศอก(4) เอาน้ำเช็ดที่ผผส่วนหนึ่งส่วนใดในเขตศีรษะ(5) ล้างเท้าทั้งสองข้างจนถึงตาตุ่ม(6) จงทำให้ได้อันดับเรียงมาตั้งแต่ข้อ 1 ถึงข้อ 5 ถ้าสลบกัน หรือละเว้นข้อใดก็ได้ การอาบน้ำละหมาดนั้นนี้ใช้ได้

7. การเสียน้ำละหมาด และข้อห้าม สิ่งที่ทำให้เสียน้ำละหมาด มี 5 ประการคือ(1) มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกมาจากทวารหนัก หรือทวารเบา (2) นอนหลับโดยที่ก้นไม่แน่นแฟ้น ถ้านั่งในท่าขัดสมาธิหลับ ไม่เป็นไร(3) สติฟั่นเฟือนเนื่องจากมึนเมา เจ็บไข้ เป็นลม หรือเป็นบ้า (4) ผิดหวังของชายกับหญิงที่แต่งงานกันได้ ซึ่งมีความรู้สึกทางเพศแล้ว กระทบกันโดยไม่มีของกัน (5) กระทบทวารหนักหรือทวารเบาด้วยฝ่ามือ ซึ่งไม่มีของปิดกั้น ไม่ว่าจะของผู้อื่น หรือของตนเอง

8. การถือศีลอด

การิม อับดุลเลาะฮ์ (2530: 293)การถือศีลอด เป็นการปฏิบัติศาสนกิจของมุสลิมซึ่งมิได้จำกัดอยู่เฉพาะศาสนาอิสลามเท่านั้น อย่างไรก็ตามการถือศีลอดในศาสนาอิสลามมีความแตกต่างกับการถือศีลอดในศาสนาอื่น การถือศีลอดในศาสนาอิสลาม จะมีขึ้นในเฉพาะในเดือนหนึ่งตามจันทร์คุดิของทุกปี เรียกว่าเดือนรอมาดอน ซึ่งจะงดเว้นการกิน การดื่ม และสิ่งยั่วยูกิเลสต่างๆ โดยจะเริ่มตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้น และสิ้นสุดเมื่อดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า ชาวมุสลิมจะต้องถือศีลอดในช่วงระยะเวลาของการทำงานเพราะการถือศีลอดเป็นการฝึกฝนทางจิตที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ ดังนั้นผู้ที่ถือศีลอดจึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้พลังงานมากกว่าผู้ที่ไม่ถือศีลอดเพราะต้องระวังไม่กระทำสิ่งทีอาจทำให้เสียศีลอดได้

มีการพิสูจน์แล้วว่า การถือศีลอดมีประโยชน์มากมายทั้งด้านการแพทย์ ด้านจิตใจ สังคมและการศึกษาด้วย เพราะการถือศีลอดเป็นโอกาสสำหรับผู้ปฏิบัติตามได้พิจารณาวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบตัวเองได้กระทำอะไรไปบ้างเพื่อจะหลีกเลี่ยงความผิดในแต่ละปี ทั้งนี้ไม่เพียงแต่เกิดผลดีต่อตนเองอย่างเดียว ยังเป็นผลดีต่อสังคมซึ่งตนเองเป็นส่วนหนึ่งอีกด้วย (การิม อับดุลเลาะฮ์, 2530: 293)

ผู้ที่จำเป็นต้องถือศีลอด มีกฎเกณฑ์ 5 ประการ คือ (1) ต้องเป็นมุสลิม (2) มีอายุครบตามศาสนบัญญัติ (3) มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ไม่วิกลจริต (4) มีร่างกายแข็งแรง สามารถถือศีลอดได้ตลอดทั้งวัน (5) ถ้าเป็นหญิงต้องไม่มีประจำเดือน หรือมีเลือดออกจากการคลอดบุตรในขณะนั้น ซึ่งถูกสั่งห้ามไม่ให้ถือศีลอดแต่ต้องชดใช้ตามวันที่ขาดไปในภายหลัง

ผู้ที่ได้รับการยกเว้นในการถือศีลอดคือ (1) คนป่วยมากจนไม่สามารถถือศีลอดได้ทั้งวัน (2) หญิงมีประจำเดือนหรือเลือดหลังการคลอดบุตร (3) คนเดินทางไกล คนใช้แรงงานมาก (4) หญิงที่มีครรภ์ (5) คนแก่มาก

ข้อควรปฏิบัติในการถือศีลอด คือ (1) ให้อาหารเด็กหลังเที่ยงคืน หรือใกล้เวลาเริ่มถือศีลอด ให้อาหารแก่ผู้ถือศีลอด รับประทานอาหารทันทีที่ถึงเวลาย่ำค่ำ (2) งดเว้นจากคำพูดที่ชั่วร้าย เช่น การนินทา การพูดเท็จ การยุแยง (3) ละหมาดตะรอเวีย(สวดมนต์พร้อมกัน ณ มัสยิด) ทุกคืน (4) ประกอบกรรมดีให้มาก เช่น อ่านกุรอาน บริจาคทาน (5) แจกหรือเลี้ยงอาหารคนถือศีลอด อาบน้ำ สระผมเพื่อชำระร่างกายก่อนรุ่งอรุณ (6) แก้ศีลอดด้วยอินทผลัมและน้ำ

9. วัฒนธรรมการแต่งกาย

การแต่งกายของสตรีมุสลิม คือการปกปิดศีรษะ ซึ่งเป็นเครื่องหมายแสดงความยำเกรงต่อพระองค์อัลเลาะห์ และแสดงถึงการมีความละอาย และมีความสงบเสงี่ยม มีจรรยาบรรณ และมีความประพฤติเรียบร้อย การแต่งกายอย่างมิดชิด เป็นการป้องกันสายตาของผู้ที่จิตใจไม่บริสุทธิ์ คุณประโยชน์ของการคลุมศีรษะ และการแต่งกายอย่างมิดชิด มีประโยชน์อย่างมาก และการอวดโฉมของสตรี จะก่อให้เกิดผลเสียหายมากมายเช่นกัน

หลักการแต่งกายของมุสลิม(เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535: 181-184) คือ (1) แต่งกายให้เรียบร้อย ผู้หญิงต้องปกปิดทรวดทรงตั้งแต่ศีรษะเว้นใบหน้าและฝ่ามือ (2) การแต่งกายเสื้อผ้าต้องสะอาด การแต่งกายต้องแสดงออกซึ่งความเป็นมุสลิม (3) การแต่งกายต้องอยู่บนพื้นฐานของความไม่ฟุ่มเฟือย หรือไม่ตระหนี่จนเสียบุคลิกภาพ (4) ชายต้องไม่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ทำจากไหม (5) ชายต้องไม่นำทองมาเป็นอภรณ์เครื่องประดับ (6) ชายและหญิงต้องไม่แต่งกายผิดเพศ

การปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตมุสลิมให้ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลามดังกล่าว เป็นการดำเนินชีวิตในแต่ละวันจะมีข้อกำหนดให้กระทำ และข้อละเว้นมิให้ปฏิบัติดังที่ได้กล่าวมาแต่ต้น ดังนั้นในกรณีวิถีชีวิตของนักเรียนนักเรียนมุสลิม จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องปฏิบัติเช่นการแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม การรับประทานอาหารที่ศาสนาอิสลามอนุมัติ การร่วมกิจกรรมที่มีใช่เป็นศาสนพิธี การละหมาดตามปฏิทินเวลาละหมาดของศาสนาอิสลาม การได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติศาสนกิจตามวันสำคัญต่างๆ ของศาสนาอิสลามเป็นต้น ดังนั้นมุสลิมจึงต้องพึงระมัดระวังในการการปฏิบัติตนเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งต้องทำหน้าที่คอยตักเตือนผู้หลงผิด หรืออาจหลงลืมไปกับสิ่งชั่วที่มีอยู่รอบตัว ศาสนาอิสลามมุ่งเน้นให้มุสลิมรักษาเอกภาพในความเป็นมุสลิมของตนไว้ คือปฏิบัติตามคำสอนของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าและท่านศาสดาไม่ว่ามุสลิมผู้นั้นจะอยู่ส่วนใดของโลก ให้

มุสลิมเป็นพลเมืองที่ดี มีหน้าที่ในดินแดนที่ตนอยู่ ดังนั้นมุสลิมทุกคนย่อมมีจิตใจที่รักผูกพัน หวงแหนและมีหน้าที่ที่จะต้องปกป้องรักษาดินแดนหรือประเทศชาติของตน ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นไทย มุสลิม จีนมุสลิม ฟิลิปปินส์มุสลิม มาเลเซียมุสลิม อเมริกันมุสลิม ฯลฯ ย่อมมีความรักในประเทศของตนและความรักต่อเพื่อนร่วมชาติ

ศาสนาเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ไม่ควรมองข้ามหรือละเลยโดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาอิสลาม ที่เป็นวิถีชีวิตที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามหลักการศาสนาตลอดเวลา เพราะศาสนาอิสลามไม่มีนักบวช และถือว่ามุสลิมทุกคนต้องกระทำตามหลักปฏิบัติ 5 ข้อ เพื่อเป็นการแสดงออกควบคู่กับการยึดถือตามหลักศรัทธา 6 ข้อและการกล่าวปฏิญาณตนเป็นหลักของทุกคนว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลเลาะห์ และท่านนบีมุฮัมมัดเป็นรอสูลของพระองค์” มุสลิมทุกคนจึงไม่สามารถร่วมกิจกรรมหลายๆอย่างได้ เช่นการร่วมถวายผ้าป่า การร่วมเป็นคณะทำงานในการดำเนินงานทอดกฐิน การร่วมรดน้ำดำหัวผู้บังคับบัญชา หรือการร่วมงานเลี้ยงสังสรรค์ในช่วงเดือนถือศีลอดในเดือนรอมฎอน และหน้าที่ที่สำคัญของมุสลิมทุกคนที่ต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอก็คือ การศึกษาความรู้ทางศาสนาหรือการศึกษาอัล-กุรอาน โดยทั่วไปทุกครอบครัวในสังคมหรือชุมชนมุสลิม จะมีการจัดการเรียนการสอนศาสนาตามมัศยิดในตอนเย็นระหว่างวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และเปิดสอนในวันเสาร์ช่วงเช้าเพื่อให้นักเรียนมุสลิมสามารถอ่านและเขียนภาษาอาหรับได้ เพื่อให้สามารถอ่านคัมภีร์ อัล-กุรอานได้

ศาสนาอิสลาม มีหลักปฏิบัติที่กำหนดไว้ และปัจจุบันได้มีผู้สนใจ และทำความเข้าใจในแนวทางปฏิบัติตามหลักศาสนามากยิ่งขึ้น ดังที่ ประชา หุตานูวัตร์และรามู มณีวันัน (2547: 200) ได้กล่าวถึงความคิดเห็นของนากามูระ อีซาซึ เกี่ยวกับพัฒนาการของ ระบบธนาคารของอิสลามที่ยกเลิกการใช้ดอกเบี้ย ซึ่งเป็นปรัชญาพื้นฐานของระบบเครดิตของอิสลาม ถ้าหากระบบธนาคารของระบบอิสลามถูกนำมาใช้ประโยชน์ หรือนำมาใช้กว้างขวางมากขึ้น วิกฤตทางเศรษฐกิจก็อาจมาจลาจลลง

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (กรมสุขภาพจิต, 2548: ออนไลน์) ที่ น.พ.ม.ล. สมชายจักรพันธ์ อธิบดีกรมสุขภาพจิตได้ให้ข้อคิดว่า โรงพยาบาลมีการปรับให้ผู้ใหญ่เข้ามาอ่านคัมภีร์อัลกุรอานให้เด็กฟังเมื่อแรกคลอดในโรงพยาบาล หรือมีการจัดอาหารผู้ป่วยที่ฮาลาล (อาหารอิสลาม) ในโรงพยาบาล การแก้ปัญหาเหล่านี้เป็นการลดภาวะความเครียดจากความแตกต่างได้มาก ร่วมกันหักล้างความรุนแรง สร้างมุมมองในเชิงสร้างสรรค์ระหว่างไทยพุทธและไทยมุสลิม

จากการศึกษาจากชุมชนหลายชุมชนพบว่า มีชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันอีกมากมาย ที่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ระหว่างไทยมุสลิมกับไทยพุทธ มีความเข้าใจในความหลากหลายและการเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตอีกทั้งมีการส่งเสริมการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างการยอมรับสังคมและผู้คนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อให้มีทัศนคติที่ดีมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โรงเรียนและชุมชนที่เป็นกรณีตัวอย่างในการอยู่ร่วมกันมีดังนี้

กรณีตัวอย่างที่ 1 แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง (2550: 32-33) ได้กล่าวถึงโรงเรียนในจังหวัดภาคใต้คือโรงเรียนมูลนิธิยะลาบำรุงผดุงประชา ในจังหวัดยะลา มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในโรงเรียนซึ่งมีหลายประเภทที่อาจแบ่งได้ 3 ประเภทได้แก่โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชนทำให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในความแตกต่าง บางคนเป็นเพื่อนชาวจีน บางกลุ่มเป็นคนมลายู และบางกลุ่มก็เป็นเพื่อนที่ใช้ภาษาไทยได้ชัดเจน สิ่งแรกที่ได้เรียนรู้ได้ในความเป็นเพื่อนอย่างชัดเจนก็คือเรื่องภาษา เพื่อนในแต่ละกลุ่มใช้ภาษาไทยที่มีสำเนียงแตกต่างกันไป ความไม่ชัดเจนในการใช้ภาษาไทยนี้ทำให้ต่างคนต่างเรียนรู้และซึมซับความเข้าใจกันโดยอัตโนมัติ ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนอีกประการหนึ่งก็คือเรื่องอาหาร เพราะแม่ค้าในร้านอาหารที่มีแม่ค้าแต่งกายคลุมศีรษะที่เป็นสัญลักษณ์ของการแต่งกายของมุสลิมนั้นสื่อให้นักเรียนจีน หรือนักเรียนคนอื่น ๆ ได้ทราบว่าร้านอาหารนี้จะไม่มีการเสิร์ฟหมูเป็นส่วนประกอบ โดยจะมีนักเรียนมุสลิมเป็นลูกค้าหลัก และลูกค้ารองลงมาก็เป็นนักเรียนคนอื่น ๆ ในโรงเรียน ซึ่งในวัยเด็กนี้ได้เรียนรู้แต่เพียงว่ามุสลิมไม่ทานหมู และเพื่อนชาวมุสลิมส่วนใหญ่ไม่รับประทานอาหารร่วมกับคนที่รับประทานหมู ภายหลังจากรับประทานอาหารกลางวันเสร็จแล้วนักเรียนต่างจับกลุ่มเล่นด้วยกัน โดยไม่แบ่งว่าใครรับประทานหมูหรือไม่รับประทานหมู และไม่ได้กระทำให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด “เป็นอื่น” ไปในความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน จนกระทั่งการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษา โอกาสที่จะได้เรียนรู้ในความแตกต่างมีมากขึ้น ที่สำคัญคือ การปฏิบัติศาสนกิจและพิธีกรรมของเพื่อนมุสลิม ในโรงเรียนจะมีห้องห้องหนึ่งที่ติดป้ายว่า “ห้องละหมาด” ในเวลาบ่ายแถวห้องละหมาดจะเห็นเพื่อนชาวมุสลิม ล้างหน้า ล้างมือ ล้างเท้าก่อนเข้าไปห้องละหมาดเพื่อปฏิบัติศาสนกิจตามหลักการศาสนาอิสลาม และห้องละหมาดนั้นผู้คนต่างศาสนาไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไป จากการสอบถามเพื่อนมุสลิมจะเล่าว่าเข้าไปในห้องนั้นเพื่อสวดมนต์ คล้ายที่ชาวไทยพุทธสวดมนต์ แต่ชาวมุสลิมต้องสวด 5 ครั้งต่อวัน 1 ใน 5 ของวัน คือช่วงเวลาบ่ายที่อยู่ในโรงเรียน

สุกรี หลังปุเต๊ะ (prachathai,2548: ออนไลน์) กล่าวถึงนักศึกษามุสลิมเวลาไปเรียนที่ไหน ถ้าไม่มีห้องละหมาดเขาจะเรียกร้องทันที เพราะเป็นบ้านของเขาที่ต้องสร้างให้เสร็จ แต่การไปทำฮัจย์ถ้าเขามีเงินเขาก็ไป ถ้าไม่มีก็ไม่ต้องไป เหตุผลที่ไปทำฮัจย์ประการที่หนึ่งที่สำคัญมากๆ ก็คือไปเห็นความเหมือนของคนที่มีความแตกต่าง คนทุกคนอยู่ในผ้าชุดเดียวกันทั้งหมด ทำให้เรามีความรู้สึกว่า คนที่เป็นเจ้าขุนมูลนายที่ต้องไหว้เคารพ แต่พอไปอยู่ที่มัสยิดฮาลอที่มักกะ ทุกคนมีค่าเท่ากัน

นอกจากนั้นแพร ศิริศักดิ์ดำเกิง (2550: 34) ได้กล่าวถึง ความต่างในทางพิธีกรรมอีกอย่างที่เขาได้เรียนรู้จากเพื่อนชาวมลายูมุสลิม ในเวลาเช้าหลังเคารพธงชาตินักเรียนจะต้องสวดมนต์ไหว้พระ เพื่อนชาวมลายูจะไม่ยกมือพนม และท่องบทสวดมนต์เช่นนักเรียนชาวพุทธ บางครั้งในเวลาเรียนวิชาพุทธศาสนานักเรียนชาวมลายูมุสลิมได้รับอนุญาตให้ไม่ต้องเข้าห้องเรียนวิชานั้นด้วย นอกจากนี้ใน 1 เดือนของทุกปี เพื่อนชาวมลายูมุสลิมจะไม่รับประทานอาหารหรือดื่มน้ำ ในตอนกลางวัน บางคนต้องบ้วนน้ำลายตลอดเวลา เรียกช่วงเวลาดังกล่าวตามภาษาถิ่นว่า “ปอซอ” (ถือศีลอด) หลังจาก “ปอซอ” เพื่อนชาวมลายูมุสลิมบางคนจะหยุดเรียนในวัน “รายอ” (วันฮารีรายอปอซอ หรือตรุษอีดิลฟิตรี) เรื่องสุดท้ายที่นักเรียนประถมได้เรียนรู้จักเพื่อนต่างชาติพันธุ์ คือ การแต่งกาย ในปัจจุบันเมื่อมีการออกพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับใหม่ โดยการให้สิทธิและเสรีภาพแก่นักเรียนในการแต่งกายตามความเชื่อทางศาสนา นักเรียนชาวมลายูมุสลิมทั้งในโรงเรียนต่างๆ ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงสามารถแต่งกายตามศาสนบัญญัติมาโรงเรียนได้ หากวันนี้เข้าไปในโรงเรียนทั้งโรงเรียนรัฐบาลและเอกชนเราจะเห็นนักเรียนชายบางคนนุ่งกางเกงขาวาว นักเรียนหญิงบางคนสวมฮิญาบ (ผ้าคลุมผม) เสื้อแขนยาว และกระโปรงยาว นั่งเรียน ทำกิจกรรม และเล่นร่วมกับนักเรียนหญิงที่ไม่คลุมผม ใส่เสื้อแขนสั้น นุ่งกระโปรงสั้น และนักเรียนชายที่นุ่งกางเกงขาสั้น ต่อมาภายหลังจึงได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของชาวมุสลิมมากขึ้นว่าการเรียนรู้หลักปฏิบัติทางศาสนาตามช่วงวัยของชาวมุสลิมนั้นเป็นการเรียนรู้ที่ได้รับจากการที่เพื่อนมุสลิมปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นประสบการณ์จริงที่ได้เรียนรู้ในโรงเรียนโดยไม่ต้องไปเปิดอ่านหนังสือหรือตำราเล่มใดได้เลย เขายังได้กล่าวถึงการเรียนรู้วันสำคัญต่างๆ จากโรงเรียนเอกชนของคนจีนเป็นอีกเรื่องที่น่าสนใจ เนื่องจากโรงเรียนมูลนิธิยะลาบำรุงผดุงประชา เป็นโรงเรียนที่สนับสนุนโดยคนจีนในจังหวัดยะลา ในอดีตนักเรียนส่วนใหญ่เป็นลูกหลานจีน รองลงมาคือลูกหลานไทย และมลายู วันหยุดของโรงเรียนจึงมีมากกว่าโรงเรียนรัฐบาลอื่นๆ นำไปสู่การเรียนรู้วันสำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรมต่างๆ คือ นอกจากทางโรงเรียนจะมีวันหยุดปีใหม่ วันสำคัญต่างๆ ของชาติ วันสำคัญทางพุทธศาสนาตามปฏิทินของชาติแล้ว ทางโรงเรียนยังหยุดเรียนในวันตรุษจีน (วันปีใหม่จีน)

ตามปฏิทินจีน และวันฮารีรายอปอซอ (วันขึ้นปีใหม่ของชาวมุสลิม) ตามปฏิทินอิสลามอีกด้วย ในทางกลับกันนักเรียนมุสลิมน่าจะจะได้เรียนรู้พิธีกรรมทางพุทธศาสนา หรือความเชื่อของคนจีนจากการเรียนในโรงเรียนเช่นกัน

อมรวิชญ์ นาครทรรพ (2549: 6) ได้กล่าวว่าโรงเรียนจัดเป็นสถานที่สำคัญสำหรับเด็กเป็นที่สองรองจากบ้าน การจัดการเรียนการสอน ระบบการจัดการในโรงเรียน รวมถึงสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ย่อมมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ การปลูกฝังบุคลิกลักษณะ และอุปนิสัยของเด็ก ไม่แพ้สภาพแวดล้อมในครอบครัว นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการสอนสันติศึกษาว่าการสอนสันติศึกษาไม่เพียงแต่มีเป้าหมายเพื่อการสร้างสันติวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเพื่อการสร้างสันติในตนด้วย ดังที่พระไพศาล วิสาโลได้กล่าวไว้ว่า “สันติวิธีไม่ควรเป็นเพียงแค่วิธีหรือยุทธศาสตร์การต่อสู้แบบโลก ๆ เท่านั้น หากยังควรเป็นวิถีทางแห่งธรรมะ หรือมีมิติทางด้านศาสนธรรมด้วย UNESCO และ UNICEF ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์กรที่เป็นผู้นำในเรื่องสันติศึกษา ได้อธิบายถึงการใช้สันติศึกษาในโรงเรียนและสถานศึกษาว่าในแต่ละประเทศจะมีการฝึกอบรมและพัฒนาหลักสูตรร่วมกันโดยมีจุดหมายเดียวกัน คือการสร้างสรรค์สันติภาพในโลก ควรใช้การสอนที่让孩子มีประสบการณ์ตรง หรือให้เด็กได้เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยใช้ตัวอย่างที่หลากหลาย

ในกรณีตัวอย่างที่ 2 เป็นความสัมพันธ์ที่ดีของคนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์และความแตกต่างทางวัฒนธรรม เป็น การให้ความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนระหว่างมุสลิมและเพื่อนต่างศาสนา ในชุมชนก็เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ ซึ่งมีกรณีตัวอย่างที่ได้ศึกษาโดยการจากการสนทนาและ สัมภาษณ์เชิงลึกกับ นางพะติมะฮ์ (สมใจ) เนืองนิยม อยู่บ้านเลขที่ 913 บ้านครัวเหนือ ซอยชัยนาท ตรอกวัดพญาอัง ถนน เพชรบุรี เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ บิดาชือ นายหมัด ยียาคุณ มารดาชือ บังบัว ยียาคุณ อาชีพบิดา มารดา ทำประมง ทำผ้าไหม ค้าขายผ้าไหม นับถือศาสนาอิสลาม บิดาจะสอนเสมอว่า เกิดเป็นคนต้องรักกันมิใช่รักกันเฉพาะชาวมุสลิม เพราะจากการศึกษา อัลกุรอาน ถือว่ามนุษย์ทุกคนเป็นพี่น้องกันทุกคน ทุกคนมาจากนบิอาดัม (มนุษย์คนแรกและศาสดาองค์แรกของศาสนาอิสลาม) ฉะนั้นแม้ผู้อื่นจะเป็นชาวพุทธ ชาวจีน ก็ถือว่าเป็นลูกหลานของอาดัมทั้งหมด ช่วงนั้นเป็นช่วงที่กิจการทอผ้าไหมของชาวบ้านชุมชนครัวกำลังเฟื่องฟูมากอยู่ในช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมีนโยบายส่งเสริมการค้าขายกับชาวต่างประเทศและให้ชาวต่างประเทศเข้ามาตั้งกิจการในประเทศไทย นายจิม ทอมป์สันชาวอเมริกันได้เข้ามาตั้งบริษัทค้าขายผ้าไหมในบ้านครัวโดยร่วมหุ้นกับชาวบ้านครัว 5 ครอบครัว ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนในช่วงนั้นดีมาก ต่อมาจอมพลสฤษดิ์ มีมติให้ตัดถนนพระรามที่ 6 ซึ่งเริ่มจากถนนพระรามที่ 1 ตัดผ่านบ้านครัว ผลกระทบกับชุมชนครั้งนี้ ทำให้ชุมชนบ้านครัวซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ถูกแยกออกเป็น 3

ชุมชน เป็นบ้านครัวเหนือ (เจริญผล) และบ้านครัวใต้ และบ้านครัวตะวันตก ชุมชนจึงถูกแยกออกจากกันเป็นครั้งแรกโดยถนนที่ตัดขึ้นมาใหม่เป็นวิกฤตการณ์ครั้งใหญ่ที่ส่งผลกระทบทำให้ชุมชนบ้านครัวจะต้องถูกรื้อย้าย คือใน พ.ศ. 2531-2534 มีการเวนคืนที่เพื่อการสร้างทางด่วนบางโคล่ – แจ้งวัฒนะ และโครงการทางด่วนขั้นที่ 2 (อุรุพงษ์ – วิทayu) มีชุมชนที่ต้องถูกเวนคืนหลายชุมชน คือชุมชนบ้านครัว สะพานหัวช้าง ชุมชนเพชรบุรีชอย 20 ชุมชนหลังวัดปทุมวนารามและประตูน้ำ มัสยิดและสุสานถึง 3 แห่ง รวมทั้งบ้านเรือนของชาวชุมชนจำนวนหลายร้อยหลังคาเรือนต้องถูกรื้อถอน ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านครัวทั้งไทยพุทธ ชาวจีนและมุสลิม จึงได้ร่วมมือกันต่อสู้ และได้รับความร่วมมือกับชุมชนอื่นๆ มีนักวิชาการ นักพัฒนาชุมชนเข้ามาร่วมต่อสู้ ระหว่างการเรียกร้อง เกิดเหตุไฟไหม้ชุมชนถึง 3 ครั้ง ทุกคนจะร่วมกันดับไฟก่อนเพื่อไม่ให้ลุกลาม การต่อสู้เรื่องทางด่วนดำเนินมาเป็นเวลานาน โดยผนึกกำลังกันต่อสู้ร่วมกับชุมชนอื่นๆรวมทั้งชาวจีนที่อยู่ในชุมชน การต่อสู้ครั้งนี้สำคัญเป็นการต่อสู้เพื่อรักษาผืนดินที่อยู่อาศัยซึ่งครอบครองสืบต่อกันมาตั้งแต่ บรรพบุรุษและเพื่อรักษาความเป็นชุมชนที่มีหลายชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันมา การเรียกร้องขอความเป็นธรรมต้องต่อสู้หลากหลายรูปแบบ ทั้งป้องกันไม่ให้ราชการเข้ามาสำรวจจตี ไปยื่นหนังสือเปิดเวทีสาธารณะ จนในที่สุดโครงการระงับไปในปี พ.ศ. 2543

ปัจจุบัน นางฟาติมะฮ์มีงานพิเศษ เป็นอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัยร่วมกับกับคนในชุมชนที่เป็นทั้งชาวไทยพุทธ ชาวจีน เป็นคณะกรรมการและเป็นตัวแทนจากมัสยิดยามิอุลรอดิยะฮ์ เป็นคณะกรรมการกิจกรรม 3 ประสาน ระหว่างโรงเรียน โรงพัก และชุมชน เป็นแกนนำงานช่วยเหลือชุมชนที่มีชาวไทยพุทธ ชาวจีนอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีโครงการหมู่บ้านสีเขียวคือปลอดยาเสพติด ช่วยกันดูแล ป้องกันเยาวชนในหมู่บ้านให้ห่างไกลจากอบายมุข และปกติที่ชาวไทยพุทธมีงานศพ มุสลิมก็เข้าไปร่วมจัดทำอาหาร นางฟาติมะฮ์ ประสานให้กับชุมชน จนได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย เช่น รางวัลอาสาสมัครดีเด่นของศูนย์ราชปรารภ รางวัลผู้สูงอายุผู้เสียสละของมหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อปี พ.ศ. 2543 จากการสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนบ้านครัว ชื่อคุณวรรณี เครือนาคพันธ์ อายุ 61 ปี อาชีพ แม่บ้าน อาศัยอยู่บ้าน เลขที่ 877 บ้านครัวเหนือ ซึ่งได้รู้จักกับนางฟาติมะฮ์ ตั้งแต่เด็กจนโต ให้ความเห็นว่า นางฟาติมะฮ์ เป็นผู้นำที่ไม่ยอมหยุดการทำงานเพื่อชุมชน ชอบทำงานให้ส่วนรวมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์ตลอดมา

ในกรณีตัวอย่างที่ 3 แพร ศรีศักดิ์ดำเกิง (prachathai,2550 : ออนไลน์)ได้มีบทความก่อนกาลไม่มี“สมานฉันท์”เราอยู่กันอย่างไร โดยกล่าวถึงเมืองยะลาที่มีตลาดขนาดใหญ่ 2 ตลาด คือตลาดสดซึ่งขายอาหารสดและแห้งในตอนเช้า ตลาดเมืองใหม่ขายอาหารสดและแห้งในตอนเย็น และย่านการค้าเครื่องอุปโภคที่เป็นศูนย์กลางของยะลา ย่านหนึ่ง ย่านการค้าทั้ง 3 แห่ง เป็นตลาดที่

นิยมในการค้าขาย และจับจ่ายซื้อของของคนในจังหวัดยะลา บางอำเภอในปัตตานี และอำเภอ สะบ้าย้อย จ.สงขลา ทั้งยังเป็นศูนย์กลางตลาดผลไม้ของคน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้อีกด้วย ย่านตลาดเมืองยะลาจึงเป็นพื้นที่สาธารณะที่คนต่างกลุ่มชาติพันธุ์มาพบปะสังสรรค์เพื่อทำ กิจกรรมทางเศรษฐกิจกันอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นเราจึงสามารถพบสัญลักษณ์หรือปรากฏการณ์ บางอย่างที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์และการปรับตัวในการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนต่างชาติพันธุ์ในย่านตลาดเหล่านี้ ป้ายร้านค้าเขียนชื่อร้านด้วย 2 - 3 ภาษา หากเป็นร้านค้าชาวจีนจะมี ภาษาไทย ภาษาจีน และภาษายาวี ร้านค้าชาวมลายูจะเป็นภาษาไทย และภาษายาวี บางร้านมี ภาษาอังกฤษด้วย เพื่อบริการแก่ลูกค้าชาติพันธุ์ต่างๆ ในท้องถิ่น ในส่วนภาษาพูด ความจริง ภาษาไทยน่าจะเป็นภาษากลางที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน พบว่า ในตลาดยะลาภาษาที่ใช้สื่อสารมีทั้งภาษามลายู ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษา มีการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติด้วยการเคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ไม่ล้ำเส้นความหลากหลายทาง ความเชื่อ รวมทั้งไม่หมิ่นหมายวัฒนธรรมของคนที่อยู่ร่วมกันมา

กรณีตัวอย่างที่ 4 การปฏิสัมพันธ์กันจากตัวแทนของแต่ละศาสนาจากการบรรยายสุกรี หลังปูเต๊ะ (prachathai,2548 : ออนไลน์)เกี่ยวกับความเชื่อและวิถีชีวิตของพี่น้องมุสลิมจากการ สัมมนาพระสงฆ์ นักบวช และฆราวาส ประจำปี2005 ซึ่งจัดโดย สังฆมณฑลสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2548 ณ บ้านชุมพาบาล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี เพื่อให้พระสงฆ์ นักบวช และ พี่น้อง คริสตชน ได้ร่วมเรียนรู้ เข้าใจและสมานฉันท์ ต่อสถานการณ์ปัญหาชายแดนภาคใต้นั้น สุกรี หลังปูเต๊ะ คณบดีคณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยอิสลามยะลา กล่าวถึงโครงสร้างทางสังคมที่มีอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในลักษณะที่เป็นพัฒนาการความเชื่อและศาสนาโครงสร้างทาง สังคมใหม่ซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตใหม่ก็คือ วิถีชีวิตมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตมุสลิมในประเทศ ไทย ซึ่งมีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับวิถีชีวิตมุสลิมที่อื่น และได้กล่าวถึงสถานการณ์ปัจจุบัน มี ทางออกและทางเลือกอะไรบ้างกับเหตุการณ์จากวิกฤตที่เกิดขึ้น การที่จะไปสู่จุดนั้นได้ก็คือจะต้อง ยอมรับในความแตกต่าง ความหลากหลายความสามารถที่แต่ละคนมีต่างกัน ปัญหาทุกอย่างที่ เกิดขึ้นใน 3 จังหวัด สามารถแก้ได้โดยวิธีนี้วิธีเดียว ถ้าคนทุกคนสามารถอดกันบนพื้นฐานของ ความรักที่ไม่จำเป็นต้องยึดถือในลักษณะที่เหมือนกัน แต่สามารถที่จะรักกันได้ เพราะฉะนั้น ปัญหาทั้งหมดถ้าต้องการแก้ต้องแก้ด้วยหัวใจ ถ้าหากต้องการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมใน 3 จังหวัดภาคใต้ โดยเฉพาะภาคใต้ตอนล่าง เราคงไม่สามารถละเลยความจริงนี้ไปได้ เพราะเป็น ประวัติศาสตร์ ในโลกมลายู แหลมมลายู และ 3 จังหวัดภาคใต้ เมื่ออิสลามเดินทางเข้ามาก็มีคน กลุ่มหนึ่งหันไปเลื่อมใสในศาสนาอิสลาม ในขณะที่ท่านยังมีพี่น้องมีพ่อแม่ที่ยังเป็นพุทธอยู่ พ่อแม่

พี่น้องของเขาก็ยังเป็นพราหมณ์เป็นพุทธอยู่แต่เขาเลือกที่จะเป็นมุสลิม และนานเข้า 100 ปี 200 ปี คนเราเมื่อเชื่อในสิ่งเดียวกันก็ต้องมีสังคม มีมัสยิด มีโบสถ์ มีวัดขึ้นมา ก็ต้องแยกตัวออกมาจากพี่น้องเพื่อที่จะมามีชมรมมีสังคมร่วมกัน ทำให้เกิดชุมชนใหม่ ความเป็น majority และ minority ในประเทศไทยเป็นการที่สอนให้เรารู้บทบาทของตัวเองว่าเมื่อเราเป็น majority เราก็ต้องรู้จักตัวเองว่าเราต้องดูแลคนส่วนน้อย เราไม่ต้องไปลิดรอนสิทธิของคนส่วนน้อย แต่เมื่อเราอยู่ในสถานภาพ minority เราก็ต้องพยายามให้เขารู้จักเรา ว่าเราก็มีสิทธิจะทำอะไรบนพื้นฐานของกรอบรัฐธรรมนูญระหว่างกัน นอกจากนั้นมะฮอนิง สาและ(ไม่ปรากฏ: 66-67) ได้เล่าถึงความสัมพันธ์อันงดงามในอดีตในการอยู่ร่วมกันของชาวไทยพุทธ มุสลิม จีนที่มีกิจกรรมในหมู่บ้าน ช่วยเหลือกันเสมอมา เช่นที่บ้านดาโต๊ะได้มีพิธีทำเรือตอละบาลอ(ผลักดันสิ่งชั่วร้าย)โดยชาวบ้านไทยพุทธและมุสลิมที่อยู่รอบอ่าว ปัตตานี เช่นบ้านกะดี ปานาละ บางปู บานา โต๊ะโสมมาร่วมกิจกรรมชาวไทยพุทธจะมีพระมา สวดมนต์ และมุสลิมจะมีการละหมาดฮายัดสวดดุอาห์ (สวด ขอพร) ให้พ้นจากภัยพิบัติ เวลาถึงงานวัด หรืองานมัสยิดคนในหมู่บ้านที่เป็นเพื่อนกันก็ชักชวนไปร่วมงาน มุสลิมและเจ้าอาวาสวัดก็ร่วมกันถางป่าใกล้วัด ส่วนที่บ้านบางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานีจะมีมุสลิมทั้งหมดที่ดูแลวัด จะมีชุดช.ร.บ.(ชุดรักษาและป้องกันหมู่บ้าน)และหากมีคนถามว่าวัดใคร มุสลิมจะตอบว่าวัดเรา และปัจจุบันนี้ความสัมพันธ์ในหมู่บ้านบางตาวานี้ยังคงเหมือนเดิม ทุกคนรู้สึกเป็นญาติพี่น้องกัน มีการประชุมตกลงร่วมกันในหมู่บ้านทุกเดือนอย่างสม่ำเสมอ

กรณีตัวอย่างที่ 5 ในปัจจุบันนี้เหตุการณ์ในทำนองนี้ก็มีในกลางเมืองจังหวัดนนทบุรี โดยนายกอเข้ม แก้วประดับและนางวนิดา ศรีเรืองทองซึ่งเป็นภรรยาของนายอัปดุลเลาะฮ์ซึ่งทำหน้าที่เป็นโต๊ะอิหม่ามของมัสยิดรียาดิสสุนัน เมื่อครั้งเขายังมีชีวิตอยู่ อยู่บ้านเลขที่ 66/1 ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ได้เล่าถึงความสัมพันธ์ ความสามัคคีในชุมชนของวัดปากน้ำและชุมชนมัสยิดรียาดิสสุนันอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ชาวบ้านทั้งไทยพุทธและมุสลิมได้พึ่งพาอาศัยกันตลอดมา ร่วมมือกันสร้างทำนบกั้นน้ำ เวลานั้นท่วม และทั้งวัดและมัสยิดจะให้บริการซึ่งกันและกันในเรื่องบริเวณที่จอดรถเมื่อวัดหรือมัสยิดมีงานทำบุญ หรือแม้แต่งานวัดเขมาภิรตารามก็จะมีมุสลิมไปเที่ยวทั้งในฐานะแม่ค้าและลูกค้าเต็มวัดทุกปี และที่กิจกรรมที่ได้ปฏิบัติร่วมกันตามโครงการแพทย์ที่มัสยิดรียาดิสสุนัน ได้เริ่มก่อตั้งโครงการโดยมีประธานกรรมการคือนายแพทย์อำนาจ พ้าพานิชและคณะแพทย์ที่เป็นอาสาสมัครรวมทั้งคณะกรรมการดำเนินงานร่วมกับชาวไทยพุทธโดยมีตัวแทนจากชุมชนและจากทางโรงเรียนสตรีนนทบุรี ที่มีการจัดตั้งทีมแพทย์ที่ทำการตรวจ รักษาสุขภาพให้กับคนในชุมชนทั้งชาวไทยพุทธ และไทยมุสลิม โดยใช้สถานที่ที่มัสยิดรียาดิสสุนัน

ยาติสสุนัน เดือนละ 1 ครั้งที่จะบริการตรวจและรักษาสุขภาพ ผู้รับบริการทั้งชาวพุทธและมุสลิม ต่างพึงพอใจกับโครงการนี้เป็นอย่างมาก ทุกคนรอคอยวันที่โครงการแพทย์จะมาบริการ เมื่อถึงวัน และเวลาทางมัชยิตรียาติสสุนันก็ประกาศเสียงตามสายเชิญชวนพี่น้องในชุมชนทุกคนมารับบริการ มีการผู้คนในชุมชนได้มีโอกาสปรึกษาหารือกันเรื่องโรคร้ายต่างๆ ทำให้เกิดความสนิทสนมกัน และแม้ในวันสำคัญทางศาสนาอิสลามซึ่งมีผู้ประกอบอาหารไปที่มัชยิตมากมา ทางมัชยิตก็ยังได้นำเอาปิ่นโตจากทางวัดมาเพื่อจัดเตรียมอาหารให้กับทางวัดเพราะเจ้าอาวาสวัดปากน้ำมีความเข้าใจอันดีต่อกันและมีความสนิทสนมกัน

กรณีตัวอย่างที่ 6 เจนจิรา สุทัศน์ ณ อยุธยา (localtalk20042548: ออนไลน์) ได้กล่าวถึง บ้าน พุงยาว “ป่าชุมชนตัวอย่าง” ต.ศรีบัวบาน อ.เมือง จ.ลำพูนว่า การใช้ประโยชน์ตามประเพณี ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพของแต่ละชนเผ่าจะมีความแตกต่างกันบ้างในด้านวิธีปฏิบัติตามจารีตของตนเอง เนื่องจากความแตกต่างกันทางประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อ แต่อย่างไรก็ตามชนเผ่าทั้งสองคือชุมชนม้งและกระเหรี่ยง ก็มีแนวคิดหลักการที่ตั้งอยู่ในแนวทางการรักษาและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและในปี 2532 เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้เข้ามาหารือ เพื่อที่จะประกาศพื้นที่ป่าชุมชนบ้านพุงยาวให้เป็นวนอุทยานแห่งชาติ และอยู่ในความดูแล โดยเจ้าหน้าที่เพียงฝ่ายเดียว แต่ชาวบ้านยืนยันจะจัดการดูแลรักษาด้วยวิธีของชุมชน จนทางราชการต้องยกเลิกการประกาศวนอุทยาน นับเป็นความสำเร็จในการปกป้องป่าชุมชนและดำรงสิทธิการจัดการป่าโดยชุมชน ของชาวบ้านพุงยาวอีกครั้ง

กรณีตัวอย่างที่ 7 จากนิตยสารโครงการสื่ออามานา (2551) มุฮัมหมัด อับดุล ซาบูร์ได้กล่าวถึงมุมมองเยาวชนกับการสร้างสันติภาพ เยาวชนมีส่วนร่วมต่อสังคมในการสร้างสันติภาพ ดังเหตุการณ์คลื่นยักษ์ สึนามิที่เกิดขึ้นในเอเชีย เมื่อปลายปี 2547 อาสาสมัครกลุ่มแรกที่เข้าช่วยเหลือผู้ประสบภัย ก็คือเยาวชน และอีกกรณีหนึ่ง ในการประกวดความเรียงของนิตยสารอามานา เด็กหญิงวิภาวี ยูเต๊ะ เด็กไทยวัย 13 ปี เป็นผู้ชนะการประกวด เนื่องจากเธอได้เล่าถึงประสบการณ์จากจุดเล็กๆ ของช่วงชีวิต ที่นำไปสู่การทำความรู้จักวิถีทางแห่งสันติ และเด็กหญิงชาวเนปาล ชื่อ อนิตา ดาฮาล ได้เขียนความเรียงเกี่ยวกับคุณค่าของเยาวชนในการสร้างสันติภาพ โดยกล่าวว่า เนปาลเป็นสถานที่ประสูติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้นจึงบ่งบอกได้ว่า เนปาลเป็นประเทศแห่งสันติภาพ และระบุว่า เยาวชนมีความคิดทันสมัย และพวกเขาสามารถเปลี่ยนแปลงที่ไม่ดีในสังคม อีกทั้ง ลอง เขต นักศึกษาชาวกัมพูชาได้บอกความรู้สึกในการประชุมองค์กรเยาวชนเพื่อสันติภาพ (Youth for Peace) ซึ่งก่อตั้งโดยเขต และเพื่อน ๆ ที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของกัมพูชา และบทบาทของเยาวชนในการสร้างสันติภาพ และความสามัคคี และรายงานเรื่อง

แสวงหาโลกอันไร้อุปสรรค ของ ซามิรา กูตีอค ชาวฟิลิปปินส์ ที่กล่าวถึงการหลอมรวมวัยรุ่นหนุ่มสาว จากทุกความเชื่อและภูมิหลังเข้าไว้ด้วยกัน เป็นหนทางหนึ่งที่ปูทางไปสู่สันติภาพระหว่างความแตกต่างที่หลากหลาย ที่ประชาชนส่วนมากนับถือศาสนาคริสต์ นิกายคาทอลิก ขณะที่ชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิม จะอาศัยอยู่ทางใต้ และตอนเหนือของประเทศ อีกทั้ง วันมุฮัมหมัด วัน อิบรอฮีม เยาวชนนักผลักดันสันติภาพ กล่าวว่า เยาวชนมุสลิมในประเทศมาเลเซีย กำลังนำแผนการสร้างสันติภาพ มาบรรจุเป็นแผนหนึ่งในการทำงาน ด้วยความช่วยเหลือขององค์กร Islam social justice organization, JIM เพราะว่าพวกเขา กำลังสนับสนุนเอกภาพ และความเท่าเทียม และสุดท้าย นักเรียนหญิงมุสลิมในรัฐ เคลารา อินเดีย ได้กล่าวถึงอำนาจแห่งความสามัคคี โดยกล่าวถึงศาสนาพุทธ ว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ และความปรารถา เช่นเดียวกับศาสนาอิสลามก็เป็นศาสนาแห่งสันติภาพ และความปรารถา มากพอ ๆ กัน โครงสร้างของศาสนาพุทธ ตั้งอยู่บนการเปลี่ยนแปลงของความทุกข์ยาก เช่นเดียวกับศาสนาอิสลาม ทั้งนี้ตามแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมหมัด ว่ามุสลิมต้องเป็นผู้ช่วยเหลือผู้อื่น เช่นคนยากจน ผู้ขัดสน เด็กกำพร้า ศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธพร้อมด้วยหลักการที่สนับสนุนความไม่เห็นแก่ตัว และความเมตตาปรารถา สามารถทำให้เกิดสันติภาพและความปรองดองระหว่างศาสนาบนโลกใบนี้ได้

3.1.2 แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย

ชูพินิจ เกษมณี(2545: 39) ได้กล่าวถึงสถานการณ์การศึกษาในประเทศไทยว่ายังห่างไกลจากแนวทางการศึกษาพหุวัฒนธรรมอยู่มาก เพราะเมื่อไม่นานมานี้เอง โรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไปยังห้ามแม้แต่การใช้ภาษาท้องถิ่นในห้องเรียน และเป็นเรื่องน่าแปลกที่การศึกษาแผนใหม่ของไทยได้คัดลอกรูปแบบและวิธีการมาจากประเทศตะวันตกอย่างเต็มที่มาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน แต่พัฒนาการของการจัดการศึกษาในประเทศตะวันตกซึ่งเป็นต้นแบบเอง โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาซึ่งเคยใช้การครอบงำทางวัฒนธรรมแบบแองโกล-แซกซอนผ่านกระบวนการของการศึกษา ได้มีการปรับตัวตามกระแสเรียกร้องของขบวนการประชาชนที่ต้องการฟื้นฟูวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มตนที่มีลักษณะเป็นท้องถิ่นนิยม จนเกิดเป็นการศึกษาพหุวัฒนธรรมขึ้น แต่ประเทศไทยเองซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมไม่น้อยไปกว่าประเทศต้นแบบทางการศึกษาที่รับเอามานั้น และมีลักษณะการใช้วัฒนธรรมกระแสหลัก ครอบงำเช่นเดียวกัน กลับมิได้มีการปรับตัวไปในแนวเดียวกันนี้อาจเป็นเพราะสภาพความเป็นสังคมประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน ทำให้เห็นว่าสิ่งที่เรามองข้ามมาโดยตลอดก็คือ ไม่เป็นเพียงเรื่องของความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาของกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมเท่านั้น แท้จริงแล้ว

โรงเรียนในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพมหานครเองเป็นที่รวมของนักเรียนที่มีภูมิลำเนาจากเขต วัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย แต่โรงเรียนเหล่านั้นกลับไม่เคยทำหน้าที่เอื้อหรือจัดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมเลย เหตุเพราะมีหลักสูตรกลางที่ถูกกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาการเรียนการสอนไว้แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความรู้และทักษะของการเป็นพลเมืองดีมากกว่าเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและท้องถิ่น อีกทั้งกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของไทยที่เป็นมานับแต่อดีต มีลักษณะเน้นกระบวนการจากบนสู่ล่าง (top-down process) มากกว่าการเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้บุคลากรทางการศึกษาส่วนใหญ่คุ้นเคยกับการทำตามคำสั่งมากกว่าการคิดริเริ่มใหม่จากฐานล่างขึ้นมา

บัญญัติ ยงยวนและคณะ(2550:10) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมว่าองค์ประกอบของประชากรในหลาย ๆ ประเทศ จะประกอบด้วยประชากรที่มีคุณลักษณะทางด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน อาทิเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย ประเทศในยุโรปตะวันตกบางประเทศ เช่น สวีเดน ฝรั่งเศส และประเทศอื่น ๆ รวมทั้งประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้นในการจัดการศึกษาในประเทศหรือในสังคมที่มีความหลากหลายของคุณลักษณะประชากรดังที่กล่าวข้างต้น จึงควรมีรูปแบบที่เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะของสังคมนั้น ๆ ด้วย

นอกจากนั้นบัญญัติ ยงยวนและคณะ(2550:11)ได้กล่าวว่าสำหรับประเทศไทยประกอบด้วยประชากรหลากหลายชาติพันธุ์หลัก ๆ ได้แก่คนไทยพื้นเมือง คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายมลายู คนไทยภูเขา เป็นต้น ซึ่งคนไทยเหล่านี้จะมีวัฒนธรรมหลักร่วมกัน เช่น การใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน การเคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ การปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับเดียวกัน เป็นต้น ขณะที่คนไทยในแต่ละชาติพันธุ์ก็จะมีวัฒนธรรมย่อยแตกต่างกันไป เช่นคนไทยเชื้อสายมลายูส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาอิสลาม พูดภาษามลายู มีการแต่งกายและวิถีชีวิตเป็นแบบมลายู คนไทยเชื้อสายจีนก็จะปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตน เช่นการไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษในช่วงเทศกาลตรุษจีน ส่วนคนไทยพื้นเมือง ก็จะมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง เช่นคนไทยภาคเหนือก็จะใช้ภาษาไทยเหนือในการติดต่อสื่อสาร การนิยมรับประทานข้าวเหนียว การแต่งกายพื้นเมือง รวมทั้งผลงานศิลปะก็จะมีลักษณะเฉพาะตน

จึงอาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศหรือสังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) โดยแท้จริง ดังนั้น การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม จึงควรมีรูปแบบเฉพาะที่เหมาะสมต่อการพัฒนาผู้เรียนจากทุกกลุ่มวัฒนธรรม

หนังสือพิมพ์มติชน วันศุกร์ ที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2550 หน้า 27 ได้กล่าวถึง "วิถีชีวิตมุสลิม" เป็นหนึ่งในวิชาเลือกที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) บรรจุในหลักสูตรการศึกษา โดยมีต้นสังกัด คือวิทยาลัยอิสลามศึกษา วิชานี้จัดขึ้นมาเนิ่นนานแล้ว ก่อนที่สถานการณ์ความไม่สงบจะเกิดขึ้นในพื้นที่อยู่หลายปี รายวิชาดังกล่าวมุ่งเน้นให้ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามโดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีพื้นฐานเกี่ยวกับหลักศาสนา และหลักปฏิบัติที่ยังไม่แข็งแรงพอ เพื่อที่คนเหล่านี้จะได้มีทิศทางในการทำความเข้าใจหลักของศาสนาอิสลามให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ รายวิชาที่ว่านี้ยังที่เปิดให้คนทั่วไป แม้ไม่ใช่มุสลิมก็สามารถลงเรียนได้ เพื่อการรู้เขารู้เรา และนำไปสู่การสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน และมีความคิดเห็นจากผู้เรียนหลายคนให้ข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับการถือศีลอด การละหมาด ทำให้เรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างกัน ด้วยความเชื่อที่ว่า มนุษย์ ไม่ว่าเผ่าพันธุ์ใด ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้บนความแตกต่างอย่างสงบสุข ถ้าหากเข้าใจในวิถีของกันและกัน

จุฬารกรณ์ มาเสถียรวงศ์ (จุฬารกรณ์ มาเสถียรวงศ์, 2553: ออนไลน์) กล่าวถึงแนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรมศึกษา (multi-cultural education) ว่าจากปัญหาความขัดแย้งและความแตกต่างทางวัฒนธรรม ได้นำไปสู่การเรียนรู้ในเรื่องวัฒนธรรมศึกษาที่ชื่อว่า โลกเต็มไปด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (diversity of culture) และภายใต้ความหลากหลายเหล่านี้ต่างมีความงามทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ทั้งความเชื่อ คติประเพณี ชาติพันธุ์ ภาษา วิถีชีวิต ฯลฯ ที่แตกต่างกัน(13) ดังนั้น กรณีการแพร่กระจายวัฒนธรรมของละคร เพลงต่างชาติเหล่านี้ จึงน่าจะเป็นบทเรียนที่นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมที่ต้องช่วย เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในคุณค่าของวัฒนธรรมซึ่งสัมพันธ์กับบริบท และพื้นที่ที่วิยวุ่นอยู่ รวมถึงการสร้างความเข้าใจพื้นฐานทางวัฒนธรรมว่า "มีความงดงามที่หลากหลาย" ต่างกัน และไม่มีอะไร "เหนือ" หรือ "ด้อย" กว่า และมากกว่านั่นคือการมองไกลไปให้ถึงภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีต่อการสร้างมรดกทางสังคมและอนาคตของชาติ การเคารพในคุณค่าของวัฒนธรรมภายใน รวมถึงการไม่หลงไหล/เหยียดหยามวัฒนธรรมภายนอก และสามารถอาศัยภูมิรู้ทั้งหลายในการสรรสร้างวัฒนธรรมให้กลายเป็นเพื่อประโยชน์ต่อชีวิตและประเทศชาติ ตัวอย่างแนวคิดทางการศึกษาที่กล่าวมานี้ ได้เกิดขึ้นแล้วในระบบการศึกษาในหลายประเทศ ซึ่งสังคมไทยเองก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้การศึกษาในเรื่องเหล่านี้กับเยาวชนด้วย นั้นหมายความว่า เรื่องของ "บริโภคศึกษา" (consumer education) ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมบริโภค ทางเลือกและการรู้ทันในการบริโภคจะต้องถูกบูรณาการไปกับการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งมีแค่โรงเรียนจะต้องเน้นการศึกษาเรื่องนี้มากขึ้นแล้ว

ยังต้องให้ความสำคัญกับเชื่อมต่อกับความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้ตาม วัตถุประสงค์ รวมถึงการเรียนรู้ไร้พรมแดนที่ผ่านมาทางโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ควบคู่ไปด้วย

บรรจง พันธ์สง่าง (2551: 1-14) กล่าวว่าปัจจุบันนโยบายของรัฐได้สนับสนุนให้ จัดการศึกษาที่ตรงกับความต้องการของประชาชนไม่ขัดกับวิถีชีวิตอัตลักษณ์ของพื้นที่คำนึงเรื่อง การอยู่ร่วมกันของคนทุกเชื้อชาติศาสนา รัฐพยายามส่งเสริมองค์กรต่าง ๆ ของกระทรวงการ ศึกษาธิการ ให้มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาของชุมชนท้องถิ่น เช่น กรมอาชีวศึกษามีบทบาทใน การส่งเสริมโครงการหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล โครงการอาหารฮาลาล กศน. (กรมการศึกษานอก โรงเรียน) มีหน้าที่ในการส่งเสริมให้ช่วยสอนภาษาไทย วิชาสามัญ การสนับสนุนโรงเรียนปอเนาะที่ ยังขาดแคลนอาสาสมัครช่วยสอน มหาวิทยาลัยท้องถิ่น เช่นมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ จะสนับสนุนส่งเสริมให้สามารถดำเนินการคณะวิชาเกี่ยวกับอิสลามศึกษา การเร่งรัดจัดตั้ง มหาวิทยาลัยปัตตานี โดยยกระดับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ปัตตานี โดยผ่านสภาและมีการเตรียมงบประมาณเพื่อรองรับ (กระทรวงศึกษาธิการ, ทิศทางการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2548: 1-4)

อมรวิทย์ นาครทรรพ (2549: 4-5) ได้มองเห็นความสำคัญ สำหรับสังคมไทยว่า ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนั้นไม่ใช่ปัญหาที่เลือนลอยอีกต่อไป และในความพยายามส่งเสริมพหุ วัฒนธรรมศึกษาเพื่อสร้างสมานฉันท์ในสังคมระยะยาวนั้น คงต้องเริ่มมาจากการยอมรับ “พหุ วัฒนธรรมศึกษา” ได้มีความเคลื่อนไหวด้านการปฏิรูปการเรียนรู้พหุวัฒนธรรมศึกษาในประเทศ ย่อหงกและจีน ทบวงการศึกษาและกำลังคนของฮ่อหงก ร่วมกับกระทรวงการศึกษาของจีน จัด หลักสูตรพิเศษระยะสั้นภายใต้ชื่อ “มรดกการศึกษาของชาติ” โดยนำนักเรียนที่สนใจจากฮ่อหงกไป เข้าหลักสูตรดังกล่าวที่กรุงปักกิ่ง เป็นเวลา 2 สัปดาห์ เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้อารยธรรมและ การศึกษาของจีนแผ่นดินใหญ่ เพื่อสร้างความภูมิใจและสมานฉันท์ และในประเทศมาเลเซียมี นโยบายที่จะปรับหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนของรัฐ จากเดิมที่เน้นหนักแนวทางมุสลิม เป็นหลัก มาเป็นโรงเรียนที่มีความยืดหยุ่นในหลักสูตรสูงขึ้น มีการจัดกิจกรรมพหุวัฒนธรรม และ การเปิดชั้นเรียนภาษาจีนและภาษาทมิฬ ให้ผสมผสานอยู่ในโรงเรียนของรัฐมากขึ้น นอกจากนี้ยัง จะต้องมีการฝึกอบรมครูให้เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมด้วย

ณรงค์ฤทธิ์ ศักดาณรงค์ (2533 อ้างถึงใน ไพศาล ไชยราบ, 2534: 6) พบว่า เนื้อหาหลักสูตรของโรงเรียนไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของนักเรียน และการศึกษาปัญหาของ โรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ของเพ็ญศรี จรณะสมบุญ (2526: 63) ได้แนะนำไว้ว่าโรงเรียนควรมีการจัดโปรแกรมการศึกษา

พิเศษที่มีประสิทธิภาพในการสร้างสรรค์ และมีความก้าวหน้าในทางการศึกษาในชุมชนมุสลิมและควรมีการประเมินผลหลักสูตรและเทคนิคการสอนของโรงเรียนไปด้วย และควรเข้มงวดในเรื่องของจริยธรรมและความประพฤติตามหลักศาสนา รวมทั้งมีการร่วมมือจากหลายฝ่ายในโรงเรียน เพื่อศึกษาเด็กเป็นรายบุคคลได้

3.2 แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในต่างประเทศ

ซูพินิจ เกษมณี (2545: 31) กล่าวถึง คำว่า “การศึกษาพหุวัฒนธรรม” (Multicultural Education) เกิดขึ้นในช่วงตั้งแต่ค.ศ.1960 ในแถบทวีปอเมริกาเหนือ อันเป็นผลมาจากการขบวนการเรียกร้องสิทธิพลเมืองในสหรัฐอเมริกา เพื่อมุ่งจัดการเลือกปฏิบัติในด้านที่อยู่อาศัย อาชีพและการศึกษา และมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ดังนี้

ในช่วงปีค.ศ.1700 จนกระทั่งก่อนปีค.ศ.1890 ผู้อพยพชาวอังกฤษได้กลายเป็นกลุ่มครอบงำในทวีปอเมริกาเหนือ ซึ่งผู้อพยพส่วนใหญ่มาจากยุโรปเหนือและยุโรปตะวันตก เช่น จากประเทศสหราชอาณาจักร เยอรมัน กลุ่มสแกนดิเนเวีย และสวิตเซอร์แลนด์ และเมื่อใกล้เข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 20 มีคลื่นผู้อพยพรุ่นใหม่จากทวีปยุโรปตอนใต้ ตอนกลาง และภาคตะวันออกเข้ามายังสหรัฐอเมริกา กลุ่มอพยพเก่าเริ่มมองเห็นตนเองเป็น “ผู้อพยพเก่า” และพวกผู้มาใหม่เป็น “ผู้อพยพใหม่” จึงทำให้เกิดขบวนการ “เจ้าถิ่นนิยม” (Nativism) ขึ้น เพื่อหยุดยั้งการไหลบ่าเข้าของ “ผู้อพยพใหม่” ซึ่งมีความแตกต่างกันในทางศาสนาด้วย กล่าวคือ กลุ่มเก่านับถือนิกายโปรเตสแตนต์ ในขณะที่กลุ่มใหม่นับถือนิกายคาทอลิก ขบวนการดังกล่าวจึงมีส่วนผสมของการต่อต้านคาทอลิกนิยม อยู่ด้วยความหวาดระแวงและไม่ไว้วางใจผู้อพยพใหม่ที่ได้แพร่ระบาดออกไปอย่างกว้างขวางในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ในปีค.ศ.1914 จนถึงขั้นที่กลุ่มเจ้าถิ่นประกาศว่าอเมริกาเป็นของคนอเมริกันแท้เท่านั้น โรงเรียน วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยล้วนถูกครอบงำด้วยกระแสอเมริกันนิยมอย่างมาก จนแม้ภาษาอื่นๆ ยังไม่อนุญาตให้สอนในโรงเรียน(Banks,1981:3อ้างใน ซูพินิจ เกษมณี,2545:31)

ในช่วงเวลานั้น อุดมการณ์แห่งการผสมกลมกลืนได้ถูกสะท้อนออกมาในบทละครเรื่อง “หม้อหลอมรวม” (The Melting Pot) ละครประสบความสำเร็จจากการพยายามสร้างภาพของแผ่นดินที่มีคนหลากหลายเผ่าพันธุ์มาผสมผสานกันกลายเป็นคนใหม่ที่มีความยิ่งใหญ่กว่าคนอื่นๆ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคือ วัฒนธรรมแองโกล-แซกซอนเป็นผู้ครอบงำ ส่วนวัฒนธรรมของผู้อพยพอื่นๆกลับนอนอยู่ก้นหม้อนั่นเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ บรรดาผู้คนในวัฒนธรรมอื่นๆต่างถูกบีบให้คิดและทำตามแบบวัฒนธรรมแองโกล-แซกซอนนั่นเอง

ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 20 มีนักคิดและนักเขียนบางคนที่ยพยายามปกป้องสิทธิของบรรดาผู้อพยพในสหรัฐอเมริกา พวกเขาปฏิเสธอุดมการณ์แห่งการผสมกลมกลืน โดยให้เหตุผลว่าประชาธิปไตยทางการเมืองย่อหมายถึงประชาธิปไตยทางวัฒนธรรมด้วย คนกลุ่มต่างๆย่อมมีสิทธิรักษาวัฒนธรรมแห่งตนไว้ด้วยเหมือนกัน นักคิดกลุ่มนี้ใช้ “ซามสลัด”(Salad Bowl) อธิบายถึงลักษณะเด่นเฉพาะทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมอเมริกันแต่ต่างก็มีส่วนเสริมสร้างสังคมโดยรวมด้วยกัน พวกเขาใช้คำว่า “พหุนิยมทางวัฒนธรรม” (Cultural Pluralism) และเห็นว่าพึงใช้เป็นเครื่องชี้นำนโยบายสาธารณะและการศึกษา กระนั้นในห้วงเวลานั้น แนวคิดของพวกเขาก็ยังมิได้รับการยอมรับจากผู้บริหารและผู้กำหนดนโยบายแต่อย่างใด เพราะพวกเขาเหล่านั้นคิดว่าจะต้องทำให้ประชากรชาติที่มีภูมิหลังแตกต่างกันกลายเป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อความเป็นปึกแผ่น แม้ในช่วงทศวรรษ 1960 และ 1970 ซึ่งเกิดขบวนการพลิกฟื้นทางชาติพันธุ์ก็ตาม ยังไม่มีนโยบายหรือแผนงานใดๆที่ขานรับทันทีในเรื่องการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์เลย แต่กลับค่อยๆพัฒนาขึ้นทีละน้อยและกินเวลายาวนาน

ในช่วงประมาณปีค.ศ.1940 เป็นต้นมา ปัญหาความขัดแย้งทางเชื้อชาติเกิดขึ้นหลายครั้งในสหรัฐอเมริกาถึงขั้นจลาจล ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้กระตุ้นให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวด้านหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ซึ่งต่อมาเรียกกันว่า “การศึกษาระหว่างวัฒนธรรม” (Intercultural Education) หรือ “การศึกษาระหว่างกลุ่ม”(Intergroup Education) โดยมีเป้าหมายเพื่อลดอคติและความเข้าใจผิดต่างๆจากข้อสรุปล่วงหน้าสำคัญที่ว่าความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริงจะทำให้เกิดความเคารพและการยอมรับกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายเหล่านี้ได้ จึงเกิดโครงการ “การศึกษาระหว่างกลุ่มในโรงเรียนที่ให้ความร่วมมือ” ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และยังสนับสนุนสถาบันผลิตครูให้เข้าร่วมโครงการ “การศึกษาระดับวิทยาลัยในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม” ซึ่งถือเป็นความพยายามเป็นครั้งแรกของความร่วมมือระหว่างสถาบันผลิตครูในการพัฒนาครู แต่การปฏิรูปการศึกษาในแนวการศึกษาระหว่างกลุ่มนี้ประสบความล้มเหลวในการสถาปนาให้เป็นสถาบัน ดังนั้นเมื่อพันทศวรรษ 1950 เข้าสู่ทศวรรษ 1960 นโยบายการผสมกลมกลืนได้กลับมามีอิทธิพลอีกครั้งหนึ่งบนฐานความคิดว่า ความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติจะต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ ได้แก่การติดต่อ(Contact), ความขัดแย้ง(Conflict) การปรับปรน(Accommodation) และการผสมกลมกลืน(Assimilation) ถึงแม้คนผิวขาวจะชื่นชมนโยบายผสมกลมกลืนนี้ แต่กลุ่มคนผิวสีกลับมิได้รู้สึกอย่างเดียวกัน เพราะการเป็นกลุ่มสังคมที่ด้อยกว่า มักจะถูกทำให้จำต้องละทิ้งวัฒนธรรมของกลุ่มตนจากอิทธิพลของวัฒนธรรมที่ครอบงำในสังคมใหญ่ อันที่จริงนโยบายผสม

กลมกลืนเองเป็นสาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมืองของคนผิวดำขึ้นเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติทางด้านอาชีพ ที่อยู่อาศัย และการศึกษา คนผิวดำได้เรียกร้องการเข้าควบคุมสถาบันต่างๆในชุมชนของตนรวมทั้งด้านการศึกษาด้วย พวกเขาเรียกร้องให้มีครูและผู้บริหารผิวดำมากขึ้นสำหรับลูกหลานของตน ตำราเรียนที่สะท้อนวัฒนธรรมของคนผิวดำ และโรงอาหารที่มีอาหารเหมือนที่บ้าน สถาบันการศึกษาระดับต่างๆเริ่มสนองตอบต่อความต้องการของคนผิวดำ และนำไปสู่การเรียกร้องของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆในสังคม เนื่องจากในขบวนการต่อสู้นี้หลายคนได้หันไปใช้แนวคิด “พหุนิยมทางวัฒนธรรม” ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงที่กำลังเปลี่ยนเข้าสู่ศตวรรษใหม่ ดังนั้นขบวนการเคลื่อนไหวจึงรู้จักกันในชื่อ “พหุนิยมใหม่” (Banks, 1981 อ้างใน ชูพินิจ เกษมณี, 2545:32)

การศึกษาในต่างประเทศ (การศึกษามาเลเซีย, 2545: ออนไลน์) ในส่วนที่เป็นการจัดการศึกษาสำหรับชนกลุ่มหลายชาติพันธุ์ เช่นการศึกษามาเลเซีย ประกอบไปด้วยผู้คนหลายเชื้อชาติที่แตกต่างกันทั้งภาษาและวัฒนธรรม นายอับดุลลาห์ อาร์ทหมัด บาดาวี รองนายกรัฐมนตรีมาเลเซียกระตุ้นให้ส่งลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐให้มากขึ้น เพราะโรงเรียนของรัฐมีหลักสูตรการสอนศาสนาอิสลามอย่างกว้างขวางและครอบคลุมหลายสาขา การที่กลุ่มต่างๆ รักและยึดติดกับวัฒนธรรมของตนเองนั้นเป็นปัญหาที่ไม่ควรละเลยเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ Krug , Mark (1976: abstract) ได้กล่าวถึงมุมมองของการจัดการศึกษาสำหรับคนหลายชาติพันธุ์ในสหรัฐอเมริกา เป็นการจัดการศึกษาเกี่ยวกับสวัสดิภาพของมนุษย์ และการผสมผสานวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้ทุกคนมีจุดร่วมทางความคิดเป็น “ชาวอเมริกัน” โดยให้โอกาสในการร่วมกิจกรรมกันระหว่างชนชาติยิว ชาวอิตาเลียน และโพล และยังได้นำปรัชญาการศึกษาของ Jane Addams ซึ่งได้จัดตั้งกลุ่ม Hull House Public Schools เพื่อเป็นการพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพดีขึ้น อีกทั้งมีการใช้สองภาษา (Bilingual) ในการสอนเพื่อให้สอดคล้องตามกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

บัญญัติ ยงย่วน และคณะ(2550: 23) กล่าวถึงการส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม (Promoting Respect for Cultural Diversity)ว่ามีการทำนายว่าในปี ค.ศ. 2050 สังคมอเมริกันจะประกอบด้วยพลเมืองหลากหลายชาติพันธุ์ คือร้อยละ 53 เป็นคนผิวขาว ร้อยละ 25 เป็นลาติน ร้อยละ 14 เป็นคนผิวดำ ร้อยละ 8 เป็นคนเอเชียและหมู่เกาะแปซิฟิก และร้อยละ 1 เป็นคนอินเดียพื้นเมือง (Angelo and Dixey, 2001: 83 อ้างใน บัญญัติ ยงย่วน และคณะ, 2550: 23) ซึ่งความหลากหลาย (Diversity) ของพลเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกานี้ เป็นความหลากหลายทางเชื้อชาติ และชาติพันธุ์เป็นหลัก แต่ในสาขาของการศึกษาพหุวัฒนธรรมได้นิยามความหลากหลายไว้กว้างกว่า คือนอกจากจะเกิดความแตกต่างทางชาติพันธุ์ของคนใน

ประเทศหรือในสังคมแล้ว ยังรวมถึงความหลากหลายทางภาษา ศาสนา เพศ อายุ ความสามารถ และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย (Grant and Ladsom-Biling, 1997: 93-94 อ้างใน บัญญัติ ยงย่วน และคณะ, 2550: 23)

ชาวอเมริกันหลายคนเชื่อว่า ความแตกต่างและชาติพันธุ์ คือปัญหาหลักของประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากสังคมจะประกอบด้วยคนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรง (Whyy, 2000 cited in Wan, 2006:140) ซึ่งการใช้ความรุนแรงและการทำลายล้างส่วนใหญ่เกิดจากความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง (Misunderstanding) และการขาดความอดทนอดกลั้น (Intolerance) ของคนที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น การเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่น ทั้งในเรื่องของความเชื่อ ค่านิยม พฤติกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี จะถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งในการสร้างสันติภาพและความกลมเกลียวให้เกิดขึ้นในโลกใบนี้ (Wan, 2006:140 อ้างใน บัญญัติ ยงย่วน และคณะ, 2550: 23)

บทบาทหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของนักการศึกษา นอกจากการให้ความรู้ทางวิชาการและการ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแล้ว คือการเตรียมเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีทักษะในการใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนโลกที่ผู้คนมีความแตกต่างหลากหลายเช่นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ให้พวกเขาสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสมัครสมาน สามัคคีทุกฝ่าย สามารถบรรลุถึงเป้าหมายและความเป็นอยู่ที่ดี (singh, 2006: 5 and Wan, 2006: 140 อ้างใน บัญญัติ ยงย่วน และคณะ, 2550: 23)

ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองควรมีบทบาทที่ชัดเจนในการปลูกฝังให้นักเรียน เกิดความคิด ความเชื่อและค่านิยมในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย 2 ประการ คือ 1) การสร้างความเข้าใจหรือความตระหนักรู้ในความแตกต่างทางวัฒนธรรม 2) การสร้างการยอมรับ (Respect) ความหลากหลายวัฒนธรรม (Kunzman, 2003:341, Angelo and Dixey, 2001: 83 อ้างใน บัญญัติ ยงย่วน และคณะ, 2550: 23)

Kunzman (2003: 341) เชื่อว่า การสร้างความเข้าใจหรือความตระหนักรู้ในความแตกต่างทางวัฒนธรรม จะช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้ การที่จะสร้างความสงบสุขและสันติภาพได้อย่างยั่งยืน คือ การส่งเสริมให้คนในสังคมเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน (Mutual Respect) ในความมีอยู่ และความเป็นไปของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งการส่งเสริมให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันในกลุ่มนักเรียนนั้น ครู ต้องจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนและในโรงเรียนให้เป็นบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและการยอมรับ สร้างบรรยากาศในโรงเรียน ให้เป็นชุมชนแห่งการค้นหา ให้นักเรียนทุกกลุ่มมีโอกาส

ประสบความสำเร็จโดยเท่าเทียมกัน และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ฝึกให้นักเรียนมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ เน้นความร่วมมือระหว่างกลุ่มนักเรียน โดยครูจะสอดแทรกบูรณาการแนวคิด เพื่อให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันในการเรียนการสอน (Klein, 1992: 11-13, Wilson, 2006: 6 บัญญัติ ยงย่วน และคณะ, 2550: 23)

แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมของ Leonard and Patricia Davidman's (อ้างถึงใน Fred Schultz: 34) มี 7 แนวทาง

3.1.1.1 ให้ความเสมอภาคในด้านการศึกษา เป็นกระบวนการทางสังคม คนในชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา หรือภาษา ทุกคนมีสิทธิในการใช้ชีวิตที่ดีขึ้น มีสิทธิในการได้รับการพัฒนาใน ด้านการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

3.1.1.2 ให้ความสำคัญกับนักเรียนและผู้ดูแล นักเรียนเป็นผู้ได้รับประสบการณ์จากผู้ดูแลซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดอย่างใกล้ชิดกับเด็ก มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง เป็นต้นแบบของการเลียนแบบที่ใกล้ชิด

3.1.1.3 ส่งเสริมความสามัคคีระหว่างกลุ่ม การสร้างความเข้าใจในกลุ่มคนในชุมชนที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการยอมรับความแตกต่าง

3.1.1.4 ส่งเสริมความรู้พื้นฐานด้วยวัฒนธรรมให้กับประชาชน

3.1.1.5 พัฒนาความรู้ความเข้าใจในด้านพหุวัฒนธรรม

3.1.1.6 รู้คุณค่าของพหุวัฒนธรรม

3.1.1.7 ยอมรับความแตกต่างทางด้านภาษา

Cortes (1996)กล่าวถึง การจัดการศึกษาตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมว่าเป็นกระบวนการที่ครูได้เตรียมผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้อยู่ด้วยความเข้าใจ ร่วมมือร่วมใจ และมองเห็นประโยชน์ที่แท้จริงของการพึ่งพาอาศัยกัน (อ้างถึงใน จิรภรณ์ มั่นเศรษฐวิทย์ : 2546) และBanks (1994 อ้างถึงใน จิรภรณ์ มั่นเศรษฐวิทย์: 2546) ได้กล่าวถึงแนวทางการปฏิรูปการศึกษาโดยนำแนวคิดพหุวัฒนธรรมมาใช้ คือ

- 1) การจัดการเรียนการสอนควบคู่กับวิถีชีวิตที่เด็กเรียนรู้
- 2) ให้สิทธิความเสมอภาคกับทุกคน
- 3) ส่งเสริมให้ยอมรับในคุณค่าของวัฒนธรรมตนเองและผู้อื่น
- 4) จัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ลดการแบ่งแยก
- 5) ใช้หลักสูตรที่เรียนรู้เกี่ยวกับทุกกลุ่มชน
- 6) ตอบสนองความสนใจ ความต้องการของเด็กทุกคน

7) ตระหนักตลอดเวลาว่าการจัดการศึกษามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทุกกลุ่มชน

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

รินรดา พันธุ์น้อย (2552: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนบุงกะแหว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบุงกะแหว เป็นชุมชนที่มีลักษณะทั่วไปทางสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ด้วยเหตุว่ามีการผสมผสานวัฒนธรรมชาวไทยอีสานกับวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ประชากรของชุมชนส่วนมากนับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก สภาพทางด้านสังคมจึงเป็นสังคมของชาวคริสต์ โดยแท้จริง ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามได้ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เมื่อบริบทสถานการณ์ทางสังคมนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามได้มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมให้เข้ากับสังคมไทย การพูดภาษาไทย การเรียนหนังสือไทย และในด้านศาสนา มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมงานศพ งานแต่งงาน ประเพณีไหว้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ การไหว้ตระกูลวิญญาณ สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แสดงออกเหล่านี้ ล้วนเป็นการสืบทอดและดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ทั้งสิ้น และในขณะเดียวกันก็เชื่อว่าวัฒนธรรมเหล่านั้นจะคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง หากแต่มีการปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ทางสังคม มีการรับเอา และปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมบางอย่างเพื่อให้สังคมส่วนใหญ่ยอมรับ หรือการที่ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามเลือกที่จะใช้ภาษาเวียดนาม ภาษาอีสาน และภาษาไทยเมื่อครั้งที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่าง ๆ การสร้างบ้านเรือนแบบทรงไทยอีสาน ซึ่งจากเดิมบ้านเรือนแบบเวียดนามจะเป็นบ้านชั้นเดียว วัฒนธรรมการกิน การแต่งกาย หลายอย่างมีการผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมไทย ในส่วนของประเพณี เช่น งานศพที่มีการลดขั้นตอนในพิธีกรรมบางขั้นตอนเพื่อความสะดวก เช่นเดียวกับงานแต่งงานที่ปรับรูปแบบไปมาก แต่ยังคงส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางชาติพันธุ์ คือ การกราบไหว้บอกกล่าวบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ต่อหน้าแท่นบูชาบรรพบุรุษของตระกูล

แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง (2546: 82) ได้กล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิม และชาวจีนในย่านสายกลางจังหวัดยะลาซึ่งเป็นย่านตลาดในเทศบาลนครยะลา เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองมีความเชื่อที่แตกต่างกันและความเชื่อนี้มีอิทธิพลในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นคนสองกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างศาสนานี้จะมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์กันในพื้นที่ธุรกิจหรือย่านตลาดคนมลายูมุสลิมกับคนจีนมีค่านิยมร่วมกันมีกลไกการปรับตัวและลดความขัดแย้งในการอาศัยอยู่ร่วมกันรวมทั้งคนมลายูมุสลิมได้ปรับอัตลักษณ์ของกลุ่มตนในการอยู่ร่วมกับกลุ่มคนจีน กรณีศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมนี้ น่าจะเป็นตัวอย่างที่จะแสดง

ให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ที่ไม่เพียงทำให้เข้าใจความแตกต่างทางชาติพันธุ์ แต่จะทำให้เข้าใจความหลากหลายของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่มีการปรับตัวต่อสภาวะแวดล้อมและมีโครงสร้างภายในสังคมที่แตกต่างกัน องค์ความรู้ที่น่าจะสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายแก้ปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างเหมาะสม นักเรียน 4 ศาสนา เข้าเยี่ยมชมและศึกษาเรื่องการละหมาดที่มัสยิดอรั-วิญวาน(นานา) โคราซ สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยการสนับสนุนของวิทยากรจากวามมี WAMY ได้นำตัวแทนนักเรียนจากโรงเรียนเอกชนแห่งละ 2 คนที่นับถือศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม และซิกข์ ในภาคอีสานจำนวน 60 คนพร้อมทั้งครูผู้สังเกตการณ์ รวมเป็น 80 คน เข้าค่ายยุวชนศาสนิกสัมพันธ์ที่โรงแรมโคราซรีสอร์ท จังหวัดนครราชสีมา มีการเข้าเยี่ยมชมศึกษาการประกอบศาสนกิจ ศึกษาการอาบน้ำละหมาด การแสดงธรรม (คฎฐบะฮฺ) การละหมาดวันศุกร์ การแต่งกายรูปแบบอิสลาม ที่มัสยิดอรั-วิญวาน (นานา) วันที่ เสาร์ที่ 30 มิถุนายน 2550 ศึกษาและเยี่ยมชมพุทธศาสนพิธี ที่วัดอีสาน จังหวัดนครราชสีมา วันอาทิตย์ที่ 1 กรกฎาคม 2550 ศึกษาและเยี่ยมชมคริสต์ศาสนพิธี ที่โบสถ์ในโรงเรียนมารีย์วิทยา จังหวัดนครราชสีมา มีการบรรยายสรุปและศึกษาจากสภาพจริง รวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เห็นระหว่างเพื่อนร่วมชาติต่างศาสนิกอย่างกว้างขวาง ทำให้ทุกฝ่ายมีความรู้ความเข้าใจในความแตกต่างของวัฒนธรรมแต่ละศาสนา การจัดค่ายยุวชนศาสนิกสัมพันธ์ครั้งนี้ ได้คัดเลือกนักเรียนจากโรงเรียนเอกชนและจัดพร้อมกันทั่วประเทศ 4 ภาค และจะขยายเป็นการจัดค่ายของนักเรียนในโรงเรียนภาครัฐต่อไป

จักรพันธ์ ขัดขุ่มแสง (2543, <http://socio.tu.ac.th> ออนไลน์) ได้ทำการศึกษาชาวมุสลิม ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งในบริบทสังคมเมืองตลาดชายแดนที่ตั้งอยู่ ณ บริเวณชายแดนของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจของชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในพหุสังคม และ 3) ศึกษาการดำรงชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมในบริบทชายแดนไทย – สหภาพเมียนมาร์ ผลการศึกษาปรากฏว่า มีความเชื่อมโยงกันระหว่างประเด็นสำคัญสามประเด็นคือ พหุสังคม วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ และการดำรงชาติพันธุ์ ถึงแม้ว่าชาวมุสลิมจะมีพฤติกรรมเชิงเศรษฐกิจอยู่หลายรูปแบบ แต่การประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายโดยเป็นเจ้าของกิจการด้วยตนเองเป็นวิถีทางเศรษฐกิจที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด พวกเขาต้องเลือกช่องที่ถนัดที่สุดเพื่อดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย อันเป็นช่องทางที่สอดคล้องกับระบบความเชื่อของอิสลาม บริบทดังกล่าวก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ภายในพหุสังคมสองระดับ นั่นคือ ระดับชุมชนมุสลิมและระดับชุมชนเมืองตลาดชายแดน รวมทั้งมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองระดับดังกล่าว กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงแต่

นำไปสู่การก่อตัวของเอกลักษณ์ซึ่งมุสลิมใช้รักษาระยะห่างทางสังคมในหมู่ชาวมุสลิมด้วยตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็นวิธีที่ใช้จำแนกแยกแยะชาวมุสลิมออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อีกด้วย อย่างไรก็ตาม ก็ดี ถึงแม้ว่าพื้นที่ซึ่งพวกเขาดำรงอยู่จะมีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับเข้มข้น แต่สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ก็ดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ทั้งนี้เพราะมีการพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจ การปะทะสังสรรค์กันโดยผ่านกิจกรรมทางสังคม ตลอดจนการมีค่านิยมบางประการร่วมกัน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในพหุสังคม

รัตติยา สาและ (รัตติยา สาและ, 2544: ออนไลน์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิก ที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสนี้ ได้พยายามศึกษาเกี่ยวกับ กระบวนการ ปฏิสัมพันธ์ และการรวมขอม ระหว่างผู้คนที่นับถือ ศาสนาอิสลาม กับผู้คนที่นับถือศาสนาพุทธ ใน 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้ เป็นประการสำคัญ ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นศึกษาความเป็นไปได้ ในการที่จะนำพลังทางวัฒนธรรม ไปใช้สำหรับประโยชน์ ของการพัฒนาโดยมีการกำหนดพื้นที่ และผู้คนจำนวน 4 หมู่บ้าน สำหรับเป็นตัวแทน ของแต่ละจังหวัด ผลการศึกษาพบว่าพลังสำคัญที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์ และการรวมขอมระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส คือ ความเข้าใจ และยอมรับในเรื่อง “ความแตกต่างของค่านิยม” ซึ่งกันและกัน ที่มีความเป็นไปได้ โดยอาศัยผลึกแห่งความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งก่อตัวจากอำนาจ ของระบบอุปถัมภ์ ในลักษณะของความสัมพันธ์ ระหว่างความเป็นเกลอ เป็นเครือญาติ เป็นนายจ้าง – ลูกจ้าง เป็นเจ้านาย (ลูกพี่) – ลูกน้อง เป็นครู – ศิษย์ และความเป็นผู้นำ และเป็นผู้ตาม ทั้งในระบบ และนอกระบบ ด้วยเงื่อนไขของความจำเป็น ทางด้านปัจจัยต่างๆ เพื่อการดำรงชีพ พลังดังกล่าวนี้ นับได้ว่า เป็นอีกวิญญูณหนึ่ง ซึ่งเป็นกลไก ที่มีคุณค่าอันมหาศาล ถ้ารู้จักนำไปใช้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชาติในที่สุด ซึ่งตรงกับปัจฉิมวิสัยของศาสตราจารย์สุธีวงศ์ ที่ว่า “การพัฒนาทุกส่วนเสี้ยวของชาติเป็นการพัฒนาชาติ”

(ปริญญา อุดมทรัพย์และคณะ, 2545 : ออนไลน์) ยังได้กล่าวถึงนโยบายส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในระยะ 50 ปี ที่ผ่านมา (2490-2545) ชาวบ้านมีส่วนร่วมไม่มากนัก ซึ่งผลความสำเร็จของนโยบายสะท้อนออกมาให้เห็นทางสถานการณ์ เหตุการณ์ร้ายต่างๆ ดังนั้นการจัดเวทีชาวบ้านตามโครงการวิจัย พัฒนาการนโยบายรัฐบาล เกี่ยวกับจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส 13 เวทีระหว่างวันที่ 22 มกราคม – 24 มีนาคม 2545 โดยการสนับสนุน ของสำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.) แสดงข้อเท็จจริงให้เห็นว่า ยังมีปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนอยู่มาก รัฐบาลควรพิจารณากำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาให้ได้ผลกว่าเดิมหลายประการเช่นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านอื่นๆ ปัญหาในด้านสังคมคือ การศึกษาศาสนาอิสลามระดับตาดิการไม่มี

หลักสูตรชัดเจน การศึกษาและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนเสื่อมและการจัดการศึกษาของรัฐบาลไม่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและขาดมาตรฐาน เขาได้ระบุว่าการศึกษาศาสนาอิสลามระดับตาดีกาไม่มีหลักสูตรชัดเจน การศึกษาและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนเสื่อม และการจัดการศึกษาของรัฐบาล ไม่สอดคล้อง กับสภาพท้องถิ่นและขาดมาตรฐานการศึกษาตาดีกาไม่สอดคล้องกับท้องถิ่น ควรให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดวางนโยบาย สอนหลักสูตรศาสนา ให้สอดคล้องกับท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น ขาดจิตสำนึกของหน่วยงานภาครัฐ ในการบริการประชาชนไม่ทั่วถึงและไม่เอาใจใส่รวมทั้งการสื่อสารผิดความหมาย การที่จะสร้างสังคมคุณธรรม ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันปลูกฝังสามัญสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับทุกคนในครอบครัว พร้อมทั้งส่งต่อไปยังโรงเรียนเพื่อออกไปสู่สังคมที่กว้างใหญ่ เพื่อให้ทุกคนที่ไม่ดีมีคุณธรรมสร้างสังคมและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขดัง

แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง (2546: ง) การศึกษาวิจัย เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมและชาวจีนในย่านสายกลางจังหวัดยะลา เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองมีความเชื่อที่แตกต่างกันและความเชื่อนี้มีอิทธิพลในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นคนสองกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างศาสนานี้จะมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์กันในพื้นที่ธุรกิจหรือย่านตลาดการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ในย่านตลาดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในสังคมและปัจจัยภายนอก เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทของเมือง และศึกษาการปรับเปลี่ยนสำนึกทางชาติพันธุ์ คนมลายูมุสลิมกับคนจีนมีค่านิยมร่วมกันมีกลไกการปรับตัวและลดความขัดแย้งในการอาศัยอยู่ร่วมกัน รวมทั้งคนมลายูมุสลิมได้ปรับ อัตลักษณ์ของกลุ่มตนในการอยู่ร่วมกับกลุ่มคนจีนกรณีศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในท้องถิ่น อย่างเป็นรูปธรรมนี้ น่าจะเป็นตัวอย่างที่จะแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ที่ไม่เพียงทำให้เข้าใจความแตกต่างทางชาติพันธุ์ แต่จะทำให้เข้าใจความหลากหลายของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่มีการปรับตัวต่อสภาวะ แวดล้อมและมีโครงสร้างภายในสังคมที่แตกต่างกัน องค์ความรู้ที่น่าจะสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายแก้ปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างเหมาะสม

ไพศาล ไชยราบ (2534:9) ได้มีข้อมูลจากการวิจัยเรื่อง การศึกษาระดับความไม่สอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษากับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งยังต้องพัฒนาขึ้นอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมตามวัฒนธรรมของส่วนกลางหรือวัฒนธรรมของศาสนาพุทธซึ่งขัดกับสภาพความต้องการที่แท้จริง ไม่สามารถนำไปใช้ใน

ชีวิตประจำวันได้จริง จึงจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงให้ดีขึ้นให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของนักเรียนที่จะนำไปใช้ได้จริง ซึ่งเพ็ญศรี จรณะสมบุรณ์ (2526) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม สังกัดกรุงเทพมหานครตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ได้ระบุไว้ว่านักเรียนประสบปัญหาที่ต้องเรียนรู้ทั้งศาสนาและสายสามัญในวันเดียวกัน เนื้อหาสามัญที่นักเรียนได้เรียนไม่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียน ผู้ปกครองมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการสอนสามัญและไม่ให้ความสำคัญ

ปิยะ กิจถาวร (2550:9-15) ได้สรุปและจำแนกได้เป็นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาเจ้าหน้าที่รัฐ ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อย ปัญหานโยบายรัฐไม่สอดคล้องกับท้องถิ่น มีสาระสำคัญข้อหนึ่งเกี่ยวกับ ปัญหาสังคม ด้านการศึกษา หลักสูตรไม่สอดคล้องกับท้องถิ่น รวมทั้งปัญหาเจ้าหน้าที่รัฐขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐที่มีผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่ไม่เข้าใจสภาพสังคม และชุมชนที่รับผิดชอบ ไม่เข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น การสื่อสารระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ ผิดความหมาย การกำหนดนโยบายไม่ได้มาจากปัญหาของราษฎรอย่างแท้จริง เพราะไม่มีการสำรวจปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

บรรจง ฟารุ่งสาธ (2551: 1) กล่าวถึงองค์ความรู้พหุวัฒนธรรมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการศึกษา องค์ความรู้พหุวัฒนธรรมศึกษาในบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานการศึกษาท้องถิ่นของจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่พ.ศ. 2500 จนถึงพ.ศ. 2550 เพื่อขยายขอบเขตการศึกษาเข้าใจสภาพความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมท้องถิ่นในชายแดนภาคใต้ ผลของการศึกษาเพื่อการประมวลความรู้จากการวิจัยและนำเสนอแนวทางการพัฒนาการศึกษาในสังคมต่อไป ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นคือ ประเด็นแรกเป็นการศึกษาพัฒนาการสถานภาพขององค์ความรู้ พหุวัฒนธรรมศึกษาในชายแดนภาคใต้ภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น จากการวิจัยพบว่าการศึกษาของผู้คนในชายแดนภาคใต้ผูกพันกับวัฒนธรรมที่สืบทอดจากเชื้อชาติอันเป็นส่วนหนึ่งของภูมิความรู้ของคนในท้องถิ่น ดังนั้นองค์ความรู้ในสังคมจึงบ่งบอกอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่หลากหลายระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และ องค์ความรู้ดังกล่าวในสังคมมีการพัฒนาผ่านระบบการศึกษาในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งรัฐและประชาชน ควรมีบทบาทร่วมกันในกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้พหุวัฒนธรรม ศึกษาท้องถิ่น ประเด็นที่ 2 การศึกษาประมวลองค์ความรู้ท้องถิ่นชายแดนภาคใต้เพื่อสร้างความหมายค่านิยม พหุวัฒนธรรมศึกษา พบว่าในสังคมพหุวัฒนธรรมควรให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างเสมอภาคของระบบการ ศึกษาอันจะทำให้องค์ความรู้จากท้องถิ่นมีความหลากหลายและเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมและทำให้แนวคิดพหุวัฒนธรรมทางการศึกษา มีส่วน

ในการพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประเด็นที่ 3 การศึกษาองค์ความรู้ พหุวัฒนธรรมศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศปัจจุบันทำได้โดย การใช้องค์ความรู้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านกระบวนการ ศึกษาโดยบทบาทของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่นการปฏิรูปการศึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตร รูปแบบการศึกษาที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้หลากหลายจากพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมอันจะทำให้การศึกษา มีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

นงลักษณ์ แก้ววงศ์ดี (2547: 41-43) กล่าวถึงนักเรียนชาวเขาเผ่าปกากะญอมีปัญหาการปรับตัวทางสังคมด้านความสัมพันธ์กับ เพื่อน และด้านความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีปัญหาเรื่องเพื่อนไม่ค่อยให้นักเรียนเป็นที่ปรึกษาอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่า นักเรียนชาวเขาเผ่าปกากะญอที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายอยู่ช่วงวัย รุ่น ซึ่งเป็นวัยที่ให้ความสำคัญของเพื่อนมาก ต้องการมีเพื่อนสนิทเพื่อนที่รู้จักคอยให้คำปรึกษา แต่เนื่องจากความแตกต่างทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยมความสนใจและระยะเวลาที่เข้ามาศึกษาทำให้นักเรียนไม่มีเพื่อนพูดคุย ด้วย ส่วนปัญหาการปรับตัวด้านความสัมพันธ์กับครูและด้านความสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับน้อย โดยนักเรียนไม่กล้าปรึกษาปัญหากับครูเนื่องจากเพิ่งเข้ามาอยู่ในสภาพแวดล้อม ใหม่ ทำให้ยังไม่มี ความไว้วางใจที่จะให้บุคคลอื่นรับรู้ปัญหาของตนเอง และคนในชุมชนยังไม่มี ความสนิทสนมกับนักเรียนทำให้ไม่กล้าที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนเท่าที่ควร

อุทัย ปัญญาโกญ (2547) ได้ศึกษาการนำเสนอรูปแบบการศึกษา เพื่อสืบทอดวัฒนธรรม อาษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คุณค่า และความสำคัญของวัฒนธรรม ที่มีต่อเยาวชนอาษา และนำเสนอรูปแบบการศึกษา เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาษา ซึ่งพบว่าคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมอาษาที่มีต่อเยาวชนอาษา เป็นภูมิปัญญาเพื่อพึ่งตนเอง และการดำรงชีวิตที่เหมาะสม สร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ชุมชน และการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอาษา โดยเป็นกรอบควบคุมความประพฤติ ปานจารีตประเพณี ค่านิยมของเผ่า สามารถปรับตัว เกิดความรัก ความภูมิใจในตนเองและเผ่าพันธุ์ โดยมีรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม ซึ่งมีปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ คือ บุคคล เครือข่าย และบริบททางสังคม กิจกรรมการเรียนรู้เป็นการบูรณาการการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

James Banks (1986) กล่าวว่าการศึกษาพหุวัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการศึกษากับกลุ่มวัฒนธรรมโดยมีจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมคือการให้ความรู้กับนักเรียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมและการปรับเปลี่ยนทัศนคติ การฝึกทักษะความสามารถในการทำงานในสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อาจเป็นไปได้ว่าการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะต้องหันไปให้ความสนใจต่อแนวคิดที่มีมาแต่เดิมที่ว่ากลุ่มที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านี้จะต้องได้รับความเสมอภาคทางการศึกษา

Allan C Ornstein and Francis P Hunkins (2004: 380-381) กล่าวถึงการศึกษาที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสหรัฐอเมริกา ซึ่งในสังคมอเมริกาเป็นสังคมที่ประกอบไปด้วยกลุ่มหลากหลายชาติพันธุ์ ในช่วงแรกได้มีความพยายามหลอมวัฒนธรรมเหล่านี้ให้เป็นหนึ่งเดียว แต่ไม่สามารถกระทำได้ เพราะหลายมีความรักในวัฒนธรรมของตนเองและได้ต่อต้านเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ภาษาของตนไว้อย่างเหนียวแน่น ทำให้กลายเป็นความขัดแย้งมากขึ้น ปัจจุบันสหรัฐอเมริกาได้หันมาให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ไม่ปฏิเสธวัฒนธรรมของกลุ่มใด ได้มีการจัดการศึกษาที่ทำให้เกิดความเข้าใจ การยอมรับซึ่งกันและกัน และทุกกลุ่มต่างก็อ้างรักษาวรรณธรรมของตนที่มาจากทั่วโลกภายใต้ความเป็นชาติอเมริกาเดียวกัน Grant และ Sleeter ชาวอเมริกันได้ให้ข้อมูลและสะท้อนความรู้สึกที่ดีขึ้น ลดการถูกกดขี่ และมีโอกาสในการทำงานเท่าเทียมกัน ระบบการศึกษาของสหรัฐอเมริกาได้มองถึงการพัฒนาเพื่อความเป็นพลเมืองดีในอนาคตของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มผิวสี กลุ่มผู้ยากไร้ กลุ่มสตรี และกลุ่มคนพิการไร้ความสามารถ แต่อย่างไรก็ตาม Erickson ให้พึงระวังการจัดการเรียนการสอนหรือการถ่ายทอดที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มที่อาจเป็นความคลาดเคลื่อน การเข้าใจผิดในวัฒนธรรมของเขาจนอาจกลายเป็นความขัดแย้งในที่สุด นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 66-68) ได้กล่าวถึงรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกามี พันธกิจพิเศษต่อโรงเรียนที่ให้การศึกษาแก่เด็กที่มาจากครอบครัวที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองทัพสหรัฐอเมริกาและเด็กอเมริกันที่เป็นชาวพื้นเมือง ได้ใช้วิธีแก้ปัญหาโดยวิธีการเพิ่มงบประมาณสำหรับการก่อสร้างอาคารสถานที่ให้เพียงพอและเหมาะสม ใน “โครงการสงเคราะห์ผู้ที่ได้รับผลกระทบ”(Impact Aid Program) เนื่องจากผู้ที่มีความดูแลของบุคลากรในกองทัพประมาณ 70000 คน ที่ศึกษาอยู่ในเขต 600 เขตซึ่งนักเรียนเหล่านี้ศึกษาในบริเวณใกล้เคียงกับฐานที่ตั้งของหน่วยงานกองทัพ และในปี 2542 ได้เพิ่มงบประมาณให้สำนักกิจการชาวอินเดียนแดง (Bureau of Indian Affairs-BIA) เนื่องจากมีเด็กจำนวนมากกว่า 50000 คน เข้าเรียนในโรงเรียนของสำนักงานกิจการอินเดียนแดง

ซึ่งมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ย่ำแย่ที่สุดในประเทศ และได้จัดตั้งกองทุนสำหรับปรับปรุงด้านการลงทุนเพื่อพัฒนาชนเผ่า

Geert Driessen และ Hetty Dekkers (1997) ได้กล่าวถึงประเทศเนเธอร์แลนด์ที่มีนโยบายที่เอื้อโอกาสทางการศึกษา ซึ่งนโยบายนี้มีวัตถุประสงค์ ให้มีการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของนักเรียนซึ่งมีจำนวนประมาณ 20,000 คน จากโรงเรียนเกือบ 400 โรงเรียน โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มต่าง ๆ 3 ประเภท ซึ่งจำแนกตามเพศ ชนชั้นทางสังคม และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

Badul Isa (ไม่ปรากฏ) กล่าวว่าโดยทั่วไป เราต้องยอมรับความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเข้าถึง และการทำความเข้าใจวัฒนธรรมอื่น ๆ เป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้รักษาเสถียรภาพของสังคม การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่มีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ต้องมีความเข้าใจกันอย่างลึกซึ้ง ให้ความเคารพ และให้เกิดวิวัฒนาการของผู้อื่น และในรายงานนี้ยังระบุว่าได้มีการให้ความสำคัญในคุณค่าของการจัดการศึกษาด้านศิลปะที่จะเป็นแนวทางในการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มหลากหลายชาติพันธุ์ การศึกษาศิลปะและพหุวัฒนธรรมนั้นมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการปรับทัศนคติที่ดีด้านความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของเด็ก และเป็นสะพานเชื่อมโยงให้เด็กต่างชาติพันธุ์มีความเข้าใจ และยอมรับซึ่งกันและกัน ดังนั้น จึงมีการใช้หลักสูตรการศึกษาศิลปะมาเลเซียเพื่อยกระดับความเข้าใจ และการพัฒนาสังคมตามอัตลักษณ์ของมาเลเซีย

Nishimoto, Yoichi (2000: 70-175) กล่าวถึงเรื่องเล่าของลาหู่คริสต์ที่สะท้อนในการมองกลุ่ม ชาติพันธุ์ของตนเองว่าเป็นชนชั้นต่ำ โดยมองผ่านแนวคิดและเรื่องเล่าของลาหู่ และการมีดินแดนของ ลาหู่ ซึ่งค่อนข้างมีบทบาทสำคัญต่อความรู้สึกและแนวคิดของลาหู่คริสต์เกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและความคาดหวังในอนาคต ในกรณีเรื่องเล่าของลาหู่ที่มีความรู้สึกในเชิงลบกับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองถูกผลิตขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางสังคม จิตสำนึกทางประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เป็นชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มใหญ่และเป็นผู้ปกครอง เรื่องเล่ามีหลายรูปแบบและบางเรื่องเล่าเป็นการยืนยันความรู้สึกของประสบการณ์ทางสังคมของผู้คน และจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ ดังที่ลาหู่รู้สึกต่อการอยู่อาศัยในดินแดนของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น แนวคิดของการต้องการมีดินแดนของตนเอง รวมทั้งโบสถ์คริสต์เตียน เป็นสถาบันที่น่าคุณค่า มาตรฐาน สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ เข้ามาสู่ลาหู่คริสต์และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปสู่แนวทางของ ระบบเศรษฐกิจในสังคมสมัยใหม่ และแนวคิดของกลุ่มลาหู่คริสต์ได้เข้าไปผสมผสานกับแนวคิดดั้งเดิมเข้ากันจนยากที่จะแยกออกได้ว่าแนวคิด

ใดเป็นแนวคิดดั้งเดิมและแนวคิดใดเป็นแนวคิดใหม่ จากศาสนาคริสต์ แต่อย่างไรก็ตามแนวทางในการพัฒนาตามโครงการต่างๆ ของโบสถ์คริสต์เตียนก็ได้ส่งผลให้เกิดการลดทอนคุณค่าของแนวคิดแบบดั้งเดิม และเกิดการผลิตใหม่ของแนวคิดเกิดขึ้น เรื่องเล่าจึงไม่ใช่เรื่องที่พูดกันไปเท่านั้นแต่มีความหมายที่ซับซ้อน เกี่ยวกับความรู้สึกของผู้คน ซึ่งเกิดขึ้นผ่านประสบการณ์ และจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

Eika Tai-a (2007) ระบุว่าการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์เกาหลีที่เรียนอยู่ในโรงเรียนรัฐบาลญี่ปุ่น ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นชาตินิยมของตนอย่างชัดเจน และเริ่มมีการเคลื่อนไหวในปลายปี 1960 นักต่อสู้ชาวเกาหลี และชาวญี่ปุ่นที่เป็นผู้นำในการเคลื่อนไหว ได้มีข้อตกลงสัญญาทางการเมืองที่แตกต่างกัน โดยจะพัฒนา 2 แนวทาง คือการให้ความสำคัญของการสอนวัฒนธรรมของชนชาติตนเอง และการพัฒนาเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชาติในกลุ่มนักเรียนเกาหลี สิทธิมนุษยชนในญี่ปุ่นได้มองเห็นความสำคัญของปัญหาการแบ่งแยก และการส่งเสริมให้เด็กเกาหลีได้เรียนรู้การเมือง ในการจัดการศึกษาด้านชาติพันธุ์แบบเดิมของเกาหลี นั้นเป็นการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม อีกทั้งมีการจัดหาครูที่มีหลายชาติพันธุ์เข้ามาเป็นครูสอนเด็กกลุ่มหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่ง Barry, J (อ้างใน Eika Tai-a :2007) เคยได้เสนอแนะให้ใช้ศิลปะเพื่อการปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มต่างชาติพันธุ์ เมื่อปี 1992 มาแล้ว

Hamm and Coleman (2001: 281) ได้ศึกษาทวิวิธีในการจัดการกับความหลากหลายวัฒนธรรมของวัยรุ่นอเมริกันผิวขาวและวัยรุ่นอเมริกันผิวดำ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่คนผิวขาวมีจำนวนมากกว่า ผลการวิจัยพบว่าวัยรุ่นอเมริกันผิวดำเกรด 11 - 12 ใช้วิธีการจัดการกับความหลากหลายแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural) มากกว่า และใช้วิธีการแบ่งแยก (Separation) น้อยกว่าวัยรุ่นอเมริกันผิวดำเกรด 9 - 10 ขณะที่วัยรุ่นอเมริกันผิวขาว เกรด 11 - 12 นิยมใช้วิธีการจัดการกับความหลากหลายแบบพหุวัฒนธรรมน้อยกว่า และใช้วิธีการแบ่งแยกมากกว่าวัยรุ่นอเมริกันผิวขาวเกรด 9-10 และพบว่าทวิวิธีการแบ่งแยกที่วัยรุ่นอเมริกันทั้งผิวขาวและผิวดำใช้ มีความสัมพันธ์ทางลบกับเจตคติที่มีต่อการมีปฏิสัมพันธ์กับคนต่างชาติพันธุ์ (Attitudes toward Cross-ethnic Interaction) ขณะที่วิธีการแบบพหุวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับเจตคติที่มีต่อการมีปฏิสัมพันธ์กับคนต่างชาติพันธุ์ ขณะเดียวกันก็พบว่าทวิวิธีการแบ่งแยกที่วัยรุ่นอเมริกันผิวขาวใช้ มีความสัมพันธ์ทางลบ และทวิวิธีการแบบพหุวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนต่างชาติพันธุ์ (Cross-ethnic) สุดท้ายคือพบว่าทวิวิธีการจัดการกับความหลากหลายวัฒนธรรมแบบพหุวัฒนธรรมของวัยรุ่นอเมริกันผิวดำ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity)

Lopez (2001: abstract) สํารวจกลวิธีการสอนและการปรับตัวของครูที่สอนในชั้นเรียน พหุวัฒนธรรม ในทวีปอเมริกาเหนือ พบว่า มีครูเพียงร้อยละ 60 เท่านั้นที่เคยได้รับการฝึกอบรมพหุวัฒนธรรมศึกษา (multicultural Education) จากสถาบันการศึกษาหรือการอบรม (In-service Training) วิธีการหลักที่ครูใช้กับห้องเรียนพหุวัฒนธรรม คือการพัฒนาอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ของนักเรียน และ Ethnic Additive สำหรับสิ่งที่เป็นปัญหาของครูในห้องเรียน พหุวัฒนธรรม คือ การใช้ภาษา นอกจากนั้นยังมีปัญหาในเรื่อง ความไวในการรับรู้ถึงความต้องการของนักเรียน การติดต่อสัมพันธ์กับผู้ปกครอง และพบว่าอุปสรรคในการเรียนรู้ของนักเรียนในห้องเรียนพหุวัฒนธรรมคือ นักเรียนมีความภาคภูมิใจในตนเองระดับต่ำ ขาดแรงจูงใจในการเรียน ขาดการเตรียมความพร้อม ขาดแบบอย่างที่ดี กลัวความล้มเหลว และมีการแข่งขันกันระหว่างเชื้อชาติ

Gorham (2001: Abstract) ศึกษาความสามารถในการสอนแนวพหุวัฒนธรรม ตามการรับรู้ของครูระดับประถมศึกษา พบว่าปัจจัยที่ทำให้ครูมีความสามารถในการสอนเพื่อส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม คือครูที่มีอายุมากกว่า มีชั่วโมงการสอนในห้องเรียน พหุวัฒนธรรมมากกว่า และครูที่สอนในโรงเรียนชานเมือง และผลจากการสนทนากลุ่ม ได้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าครูที่มาจากครอบครัวพหุชาติพันธุ์ ครูที่มีประสบการณ์การสอนกับนักเรียนที่มีความหลากหลายวัฒนธรรม และครูที่มีเพื่อนจากต่างวัฒนธรรม ครูเหล่านี้จะรับรู้ว่าตนเองมีความสามารถในการสอนนักเรียนที่มีความหลากหลายวัฒนธรรมได้ดี

Cancilla (2002: Abstract) ได้พัฒนาโครงการพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตชานกรุงนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อส่งเสริมการยอมรับนับถือความเป็นเอกลักษณ์และความหลากหลาย (Respect for Individuality and Diversity) โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับ 4 ที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม แตกต่างกัน ภายหลังกิจกรรมเสร็จสิ้นพบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และมีเจตคติที่ดีต่อวัฒนธรรมที่ต่างจากตน (Cross-cultural) แต่ไม่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความภาคภูมิใจในตน (Self-esteem) เพิ่มขึ้น

Alghorani (2003: abstract) ศึกษาอัตลักษณ์ การผสมกลมกลืน และการปรับตัวของนักเรียนมุสลิมชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสหรัฐอเมริกา พบว่า นักเรียนหญิงจะมีความรู้ในศาสนาอิสลามมากกว่านักเรียนชาย นักเรียนเชื้อสายอาหรับและเชื้อสายจากเอเชียใต้จะมีการผสมกลมกลืน (Acculturation) น้อยกว่านักเรียนที่มาจากที่อื่น ๆ จำนวนปีที่เรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จะทำให้ความรู้ทางศาสนาและการปฏิบัติเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่จำนวนปีที่

เรียนในโรงเรียนรัฐบาล จะส่งผลให้ความรู้ทางศาสนาและการปฏิบัติของนักเรียนลดลง แต่กลับพบว่านักเรียนที่เรียนในโรงเรียนรัฐบาลจะมีความสามารถในการผสมกลมกลืนและการปรับตัว (Adjustment) เพิ่มสูงขึ้น และพบว่านักเรียนที่มีความรู้ทางศาสนามีการปฏิบัติทางศาสนาและความสามารถในการปรับตัวระดับสูง จะมีอัตลักษณ์ในความเป็นอิสลาม (Islamic Identity) ระดับสูง ขณะที่นักเรียนที่มีความสามารถในการผสมกลมกลืนระดับสูง กลับมีอัตลักษณ์ในความเป็นอิสลามลดต่ำลง

Gates (2006:Abstract) ได้สำรวจความรอบรู้ด้านพหุวัฒนธรรมของครูระดับประถมศึกษาในโรงเรียนของรัฐ โดยใช้มิติของการศึกษาพหุวัฒนธรรม 5 ด้าน คือ 1) การบูรณาการในเนื้อหา 2) กระบวนการการก่อเกิดความรู้ 3) การลดอคติ 4) การสอนที่ยึดหลักความยุติธรรม และ 5) การปรับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในโรงเรียน ผลการสำรวจพบว่า ครูมีความรู้เกี่ยวกับการศึกษาพหุวัฒนธรรมโดยรวมทั้ง 5 มิติ อยู่ในระดับปานกลาง โดยครูมีความรู้ด้านการปรับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในโรงเรียนสูงที่สุด ขณะที่ครูมีความรู้ด้านกระบวนการก่อเกิดความรู้ น้อยที่สุด และพบว่าครูมีระดับความรู้และการปฏิบัติของทั้ง 5 มิติ อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่าระดับการเห็นความสำคัญของทั้ง 5 มิติ

MacNaughton and Hughes (2007: 189-204) ได้สำรวจความคิดเห็นของครูที่สอนในระดับชั้นอนุบาลในรัฐวิกตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย พบว่า ครูหลายคนไม่แน่ใจว่าการสอนนักเรียนที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ควรจะทำอย่างไร และไม่แน่ใจว่าความคาดหวังของสังคมที่ต้องการให้ครูส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม กับสิ่งที่ครูปฏิบัติในปัจจุบันจะมีความสอดคล้องกันหรือไม่ Cross (1996: Abstract) ทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลในมลรัฐอิลลินอย เกี่ยวกับเป้าหมายเชิงนโยบายของการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม พบว่า ปัจจัยด้านการมีโครงการพหุวัฒนธรรมในโรงเรียน การเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการการศึกษาพหุวัฒนธรรม การระบุพันธกิจของการศึกษาพหุวัฒนธรรมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพศ การมีชื่อโรงเรียนเข้าร่วมโครงการการศึกษาพหุวัฒนธรรม และร้อยละของนักเรียนต่างชาติพันธุ์ที่เรียนในโรงเรียน มีอิทธิพลต่อการรับรู้เป้าหมายเชิงนโยบายของการศึกษาพหุวัฒนธรรม ขณะที่ในส่วนของครูพบว่าระดับการศึกษาของครู เพศ และโครงการ พหุวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในโรงเรียน มีอิทธิพลต่อการรับรู้เป้าหมายเชิงนโยบายของการศึกษา พหุวัฒนธรรมของครูผู้สอน และผลการศึกษาค้างนี้ยังพบว่า การระบุพันธกิจของการศึกษา พหุวัฒนธรรมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จะส่งผลให้ผู้บริหารโรงเรียน และครูเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาพหุวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น

London (2008:1) กล่าวถึงการศึกษาที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม จะได้รับการส่งเสริมตั้งแต่สามทศวรรษที่ผ่านมาแล้ว แต่ในสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีการดำเนินการอย่างไม่จริงจัง โรงเรียนหลายแห่งยังมีข้อจำกัดด้านการจัดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม บางกลุ่มต้องการเน้นเรื่องความยุติธรรมทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง บางกลุ่มมีการเรียกร้องให้มีหลักสูตรการต่อต้านการแบ่งแยกเชื้อชาติ มีการโต้แย้งว่า ต้องหยุดให้ความสนใจแต่คนต่างวัฒนธรรม ควรหันไปสนใจกับคนผิวขาวและความรู้ความเข้าใจของครูผิวขาวที่มีความแตกต่างกับพวกเขาบ้าง ฟินด์แลนด์มีประวัติศาสตร์ของการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมสั้นมาก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสวีเดน ประวัติของฟินแลนด์สะท้อนให้เห็นถึงการขาดการวิจัยค้นคว้าในพื้นที่ของการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักเรียนที่เข้าไปเรียนในเมือง การปรับตัวในโรงเรียน และปัญหาสำคัญคือครูผู้สอนไม่มีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ครูขาดทักษะและแรงจูงใจกับความท้าทาย อันเกิดจากความหลากหลายที่เพิ่มขึ้น

การศึกษาในครั้งนี้มีคำถามวิจัยว่า หลักสูตรของประเทศฟินแลนด์และนโยบายอย่างเป็นทางการของโรงเรียน จะสนับสนุน หรือละเว้นการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม (London, 2008:Online)

จากงานวิจัยทำให้ทราบว่าในส่วนของประเทศไทย สิ่งที่ดำเนินการไปแล้วคือการกำหนดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเป้าหมายระดับชาติ มีการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ รัฐควรเร่งส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างจริงจังและทั่วถึง การจัดการศึกษาตลอดชีวิตจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของทุกหน่วยงาน การที่คนจะสนใจเรียนเพราะเขาตระหนักว่าเรียนแล้วได้ประโยชน์จริง ดังนั้นแต่ละประเทศจึงมีการปรับแนวทางการศึกษาดังกล่าว

การยอมรับความแตกต่างของคนในชุมชน และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขภายใต้สังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ทุกคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชน ในสังคมต่างก็มีการยอมรับความแตกต่างและมีความเข้าใจในความแตกต่าง มองเห็นคุณค่าของความเป็นคนเท่าเทียมกัน สามารถเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันและเป็นผู้ร่วมงานกัน มีความเกี่ยวข้องกันฉันท์ญาติมิตร มีความสำคัญต่อกันในการปฏิบัติหน้าที่ต่อส่วนรวมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยไม่ก้าวก่ายเกินเลยในสิ่งที่ขัดกับหลักศาสนาของกันและกัน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีบางพื้นที่ที่ประสบปัญหาการขัดแย้งในการอยู่ร่วมกันทั่วไปในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ก็มักมาจากการปฏิเสธการยอมรับความแตกต่างกัน ดังที่ปรากฏชัดเจน ได้แก่จังหวัดในภาคใต้โดยเฉพาะในสาม

จังหวัดชายแดน ที่เกิดความไม่เข้าใจ และบางพื้นที่ที่มักสื่อสารกันไม่เข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ และคนมุสลิมในพื้นที่ การให้การศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจกับสมาชิกในชุมชนและในสังคมจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่ง ในการที่พัฒนาชุมชนนั้น ให้เป็นสังคมแห่งความสุขร่วมกันบนความสำนึกของความเป็นคนไทย บนผืนแผ่นดินไทยที่ทุกคนมีความรู้สึกรัก และเป็นเจ้าของแผ่นดินร่วมกัน

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นการวิจัยเชิงพหุกรณีศึกษา (Multicase Study) โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกพื้นที่ที่ศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ และข้อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

ในแต่ละขั้นตอน มีรายละเอียดการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกพื้นที่ที่ศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. การเลือกพื้นที่ที่ศึกษา

ผู้วิจัยใช้การเลือกพื้นที่ที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ที่ศึกษา ดังนี้

- 1) เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีประชากรนับถือทั้งศาสนาพุทธและอิสลาม และเป็นชุมชนที่มีสัดส่วนประชากรมุสลิมค่อนข้างสูง
- 2) เป็นชุมชนที่ประชากรต่างศาสนาอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดีทั้งในชุมชนและสังคมไทย
- 3) เป็นชุมชนที่มีประวัติการรวมกลุ่มของชนต่างวัฒนธรรมเป็นเวลายาวนาน
- 4) เป็นพื้นที่ที่มีนโยบายการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมศึกษา

ในการเลือกพื้นที่ที่ศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกแบบหลายชั้นตามภูมิภาค จังหวัด และชุมชน โดยมีการศึกษาเอกสารประกอบกับใช้วิธีการ Snowball Sampling โดยเริ่มต้นสอบถามข้อมูลจากผู้รู้หลายท่านในมัสยิดสันติชน และโรงเรียนอิสลามสันติชน กรุงเทพมหานคร เนื่องจากโรงเรียนอิสลามสันติชน เป็นโรงเรียนต้นแบบเครือข่ายของโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามควบคู่กับการสอนสามัญในภาคกลาง และเป็นโรงเรียนที่ผ่านการประเมินมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่กับการสอนสามัญ นอกจากนี้

โรงเรียนดังกล่าวยังเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีผู้บริหาร คณาจารย์ และนักเรียนที่เป็นประชากรมุสลิมจากทั่วประเทศ ผู้ให้ข้อมูลเริ่มต้นสำหรับการคัดเลือกพื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่

- 1) นายประเสริฐ มัชชาวี ผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียน
- 2) นายมนัส บุญชม ผู้อำนวยการโรงเรียนอิสลามสันติชน
- 3) นายพงษ์ศักดิ์ วงศ์สันต์ ผู้จัดการโรงเรียนสันติชน
- 4) นางวัฒนา วงศ์สันติ หัวหน้าฝ่ายอนุบาลศึกษา
- 5) นางป้ออาชะ นะโห ครูผู้สอน
- 6) น.ส.รอสนี ดีสะเอ๊ะ ครูผู้สอน

ผลการคัดเลือกพื้นที่ศึกษามีดังนี้

1.1 การเลือกภูมิภาคและจังหวัดที่ศึกษา

ภาคกลาง เป็นพื้นที่ที่มีผู้นับถือศาสนาอิสลามมากที่สุดรองจากภาคใต้ โดยมีประชากรมุสลิมจำนวน 330,703 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร, 2548) จังหวัดที่มีมัสยิดมากที่สุดคือ กรุงเทพมหานคร มีจำนวน 174 แห่ง อันดับที่สอง คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีจำนวนมัสยิด 58 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2551) แต่เมื่อพิจารณาจำนวนประชากรมุสลิมและจำนวนมัสยิด พบว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีประชากรชาวไทยมุสลิมในอัตราส่วนสูง และยังเป็นจังหวัดที่ชุมชนซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมาเจ็ดร้อยกว่าปี โดยชุมชนอิสลามมีบุคคลสำคัญคือท่านเจก อะหมัด จุฬาราชมนตรีคนแรกของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาผู้เป็นต้นตระกูลขุนนาค ขณะเดียวกันจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็เป็นราชธานีที่มีประเพณีนิยมในการสร้างวัดกันอย่างแพร่หลายมาแต่อดีต จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงเป็นเสมือนชุมทางวัฒนธรรมที่รวมคนต่างเชื้อชาติ ต่างวัฒนธรรม ต่างภาษาและต่างศาสนามาพบกัน (สุครา สุกฉายา, 2538: 168)

ภาคใต้ เป็นภาคที่มีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามจำนวน 1,864,102 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่มากที่สุดในประเทศไทย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร, 2548) จังหวัดขนาดใหญ่ในภาคใต้ที่มีประชากรมากกว่าล้านคน ได้แก่ จังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งสองจังหวัดมีประชากรทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลาม แต่เมื่อพิจารณาในด้านประวัติความเป็นมาจะเห็นว่าแคว้นนครศรีธรรมราช เป็นแคว้นแห่งการค้าและเป็นศูนย์กลางการปกครองมาแต่อดีต ดังจะพบในศิลาจารึกวัดเสมาเมืองว่า ประมาณ พ.ศ. 1773 เมืองนครศรีธรรมราชเจริญรุ่งเรืองมาก แม้แต่สุโขทัยและอยุธยาก็ได้รับอิทธิพลทางศาสนาจาก

แคว้นนครศรีธรรมราช (ณรงค์ เล็งประชา, 2532: 35) นอกจากนี้ยังพบว่าหากนับรวมสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว จังหวัดนครศรีธรรมราชยังเป็นจังหวัดที่มีจำนวนมัสยิดมากถึง 116 แห่ง

ภาคเหนือ มีการอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลายทั้งในด้านของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนา โดยจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดในภาคเหนือ มีการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรมมากมาย (จังหวัดเชียงใหม่, 2552: ออนไลน์) ประการสำคัญ จังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนมัสยิดมากที่สุดในภาคเหนือ คือมีจำนวน 13 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2551) ซึ่งแสดงถึงจำนวนประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามได้อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีมัสยิดตั้งอยู่ด้วย มุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่เป็นมุสลิมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และทางภาษา หลายศาสนาอยู่ร่วมกันในชุมชนหลายชุมชน ซึ่งมีได้มีเฉพาะมุสลิมที่เป็นชาวจีนฮ่อเท่านั้น ยังมีมุสลิมที่มาจากพม่า อินเดีย ปากีสถาน และบังคลาเทศ (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุต์ม์เจริญเมือง, 2549: 158)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นพื้นที่ที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา มีชาวไทยมุสลิมจำนวนน้อยมากดังจะเห็นจากผลการสำรวจประชากรมุสลิมในภาคอีสานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ณ วันที่ 1 เมษายน 2543 มีจำนวน 18,069 คน เป็นชาย 6,844 คน หญิง 11,225 คน อีกทั้งประชากรมุสลิมมีการกระจายมากที่สุดเมื่อเทียบกับชาวไทยมุสลิมในภูมิภาคอื่นๆของประเทศไทย (แผนงานสร้างเสริมสุขภาพมุสลิมไทย, 2547: 2) ดังจะเห็นจากจำนวนมัสยิดในแต่ละจังหวัดซึ่งพบว่าจังหวัดที่มีมัสยิดจำนวนมากที่สุด คือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีจำนวน 4 แห่ง แต่ส่วนใหญ่มีมัสยิดเพียงจังหวัดละ 1 แห่ง (สำนักกิจการความมั่นคงภายในกรมการปกครอง, 2550) การตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนของมุสลิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีความแตกต่างจากชุมชนมุสลิมในภาคใต้ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออก ที่มีการรวมตัวเป็นหมู่บ้านเป็นชุมชนอย่างชัดเจน ซึ่งภาพดังกล่าวแทบจะหาภาพชุมชนมุสลิมในภาคอีสานอย่างภาคอื่นๆของประเทศไทยไม่ได้เลย (มูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนามุสลิมอีสาน, 2550 : ออนไลน์)

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมในภาคกลางภาคใต้ และภาคเหนือ โดยในพื้นที่ภาคเหนือผู้วิจัยได้เลือกจังหวัดเชียงใหม่ ภาคกลางเลือกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และภาคใต้เลือกจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ได้เลือกศึกษาเนื่องจากการรวมตัวเป็นหมู่บ้านเป็นชุมชนของชาวไทยมุสลิมยังมีความกระจาย

1.2 การเลือกชุมชนที่ศึกษา

หลังการเลือกภูมิภาคและจังหวัดที่ศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนที่ศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนดด้วยวิธีการ Snowball Sampling จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลข้างต้นอีกครั้งหนึ่ง ผลการคัดเลือกมีดังนี้

ภาคกลาง	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชุมชนบ้านคลองคูจาม ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา
ภาคใต้	จังหวัดนครศรีธรรมราช	ชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา
ภาคเหนือ	จังหวัดเชียงใหม่	ชุมชนบ้านปิงหลวง ตำบลสันทราย อำเภอสารภี

2. การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้วิจัยจำแนกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในแต่ละชุมชนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชนจากแต่ละศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม กลุ่มสมาชิกชุมชน และกลุ่มครู/ผู้บริหารสถานศึกษาที่สมาชิกชุมชนส่งบุตรหลานเข้าศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวได้รับการเสนอชื่อโดยการ Snowball Sampling จากผู้นำชุมชนในชุมชนแต่ละแห่ง เมื่อได้รับรายชื่อ ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เต็มใจให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลในการวิจัย ผลการคัดเลือกได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละชุมชน ดังนี้

2.1 ชุมชนบ้านคลองคูจาม ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มผู้นำชุมชน

1) นายมาชา เมาะซัง	ครูสอนศาสนา
2) นายสมเกียรติ พิทักษ์	ประธาน อบต.คลองคูจาม
3) นายสุชาติ ชันธพัฒน์	ผู้ใหญ่บ้านคลองคูจาม
4) นายฮานาฟี ชันธพัฒน์	อิหม่ามมัสยิดวัฒนา

กลุ่มสมาชิกชุมชน

1) นายวิษณุ จันทรโท	ชาวบ้านคลองคูจาม
2) นางสุสนา พิทักษ์	ชาวบ้านคลองคูจาม

กลุ่มครู/ผู้บริหารสถานศึกษา

1) นางสาว สุขจรัส	ครูโรงเรียนวัดพุทธไธศวรวรย์
2) นายสมบัติ เมาะซัง	ครูโรงเรียนวัดพุทธไธศวรวรย์
3) นายมานิตย์ เจ๊ะโอะ๊ะ	ครูโรงเรียนอิสลามศรีอยุธยา
4) นายสมชาย เมาะซัง	ครูโรงเรียนอิสลามศรีอยุธยา
5) นายอนันต์ศักดิ์ ฤทธิงาม	ครูโรงเรียนวัดพุทธไธศวรวรย์

2.2 ชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช**กลุ่มผู้นำชุมชน**

1) นายอดิสร เสมอภพ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในถุ้ง
2) นางฝน บัวแก้ว	ประธานกรรมการสถานศึกษา
3) นายอามาตย์ ไทรทอง	ผู้ใหญ่บ้านในถุ้ง
4) นายสุทธิศักดิ์ เสมอภพ	นักวิชาการสาธารณสุขจังหวัด
5) นายเราะห์หมาน ปริงทอง	ประธาน อบต.ท่าศาลา
6) น.ส.ยุติยา เจ๊ะหมัด ประธาน	อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน

กลุ่มสมาชิกชุมชน

1) นายรอนนี่ นะโห	ชาวบ้าน บ้านในถุ้ง
2) นายสมพล บัวแก้ว	ชาวบ้าน บ้านในถุ้ง
3) นางฉาวหมีะ นะโห	ชาวบ้าน บ้านในถุ้ง
4) นายหกไหล่ แซ่เหว่า	ชาวบ้าน บ้านในถุ้ง
5) นางเสงี่ยม แซ่เหว่า	ชาวบ้าน บ้านในถุ้ง

กลุ่มครู/ผู้บริหารสถานศึกษา

1) นายมานพ บุญประเสริฐ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านในถุ้ง
2) นางจันทิมา ส่งศรี	ครูสอนพุทธศาสนาในโรงเรียนบ้าน

ในถุ้ง

2.3 ชุมชนบ้านปิงหลวง ตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่**กลุ่มผู้นำชุมชน**

1) นายชาลามัต สหมิตร	ผู้บรรยายศาสนาประจำมัสยิด ทุ่งสุดา

2) นายอาจ ไสวะนา	ประธาน อบต. สันทราย
3) นายสุข ไบนานา	ผู้ใหญ่บ้านปิงหลวง
4) นายอดุลย์ พงษ์มณี	อิหม่ามมัสยิด นูร์ลสุดา
5) นายชุมพล ศรีสมบัติ	ผู้ประสานงาน แผนงานสร้างเสริมสุขภาพะ
มุสลิมไทย สาขาภาคเหนือ

กลุ่มสมาชิกชุมชน

1) นางโพลีนา ไบนานา	ชาวบ้าน บ้านปิงหลวง
2) นายแก้ว สุนันตีะ	ชาวบ้าน บ้านปิงหลวง
3) นางมีนา ราฮามัน	ชาวบ้าน บ้านปิงหลวง

กลุ่มครู/ผู้บริหารสถานศึกษา

1) นายทองเนตร ชุ่นบ้าน	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสันทราย
2) นางยุพียงค์ วิริยะภักดีพานิชย์	ครูโรงเรียนบ้านสันทราย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ และข้อเสนอ แนวทางการจัดการศึกษาในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพหุวัฒนธรรม ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ และข้อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. วิธีการวิจัย

1.1 การสังเกต

การสังเกตเป็นวิธีที่ผู้วิจัยสามารถใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการเรียนรู้ทำความเข้าใจและจดบันทึกข้อมูลได้ และในการสังเกตนี้ผู้วิจัยได้เลือกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยร่วมทำกิจกรรมไปกับกลุ่มเพื่อสร้างความคุ้นเคย จนสามารถสังเกตพฤติกรรมที่ต้องการได้ ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตและการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตเป็นเครื่องมือช่วยในการสังเกต ประกอบกับการใช้เทปบันทึกเสียง วิดีโอเทป ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยสังเกตซ้ำได้

ในการสังเกต ผู้วิจัยใช้หลักการสังเกตของ นางลักษณะ วิรัชชัย (2543: 192) ดังนี้

- 1) ผู้วิจัยต้องมีจุดมุ่งหมายชัดเจนว่าจะสังเกตพฤติกรรมอะไร
- 2) ผู้วิจัยควรเตรียมการสังเกต วางระบบการสังเกตไว้ล่วงหน้า ถ้าสามารถทำได้

3) ระหว่างการสังเกต ผู้วิจัยต้องมีสมาธิจดจ่อกับผู้ถูกสังเกต พร้อมทั้งจะรับรู้รายละเอียด โดยพยายามรบกวนผู้ถูกสังเกตให้น้อยที่สุด เพื่อให้ได้พฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติ

4) การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ช่วยในการสังเกตต้องระมัดระวังให้กระทบกระเทือนน้อยที่สุด ขออนุญาตก่อนใช้และมีการบันทึกรายละเอียดเพิ่มเติมเร็วที่สุด เพื่อป้องกันการลืม การบันทึกข้อมูลต้องทำด้วยความรอบคอบให้ข้อมูลตรงตามสภาพความเป็นจริงมากที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสังเกต ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น ครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน
- 2) ข้อมูลทั่วไปของชุมชน
 - 2.1) อาณาเขต
 - 2.2) การคมนาคม
 - 2.3) ประชากร และวิถีชีวิต
 - 2.4) อาชีพ รายได้ประชากร
 - 2.5) การปกครอง
 - 2.6) สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- 3) ลักษณะพฤติกรรมธรรมชาติ
 - 3.1) พฤติกรรมธรรมชาติในสถานศึกษา
 - 3.1.1) ลักษณะพฤติกรรมธรรมชาติในสถานศึกษา
 - 3.1.2) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Intergroup Relationship)
 - 3.1.3) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intragroup Relationship)
 - 3.2) ลักษณะพฤติกรรมธรรมชาติในชุมชน
 - 3.2.1) ลักษณะพฤติกรรมธรรมชาติในชุมชน
 - 3.1.2) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Intergroup Relationship)
 - 3.1.3) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intragroup Relationship)
- 4) กิจกรรมการเรียนรู้ในสังคมพฤติกรรม
 - 4.1) กิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา
 - 4.2) กิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน

1.2 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบลึก (Indepth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อรวบรวมความเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละชุมชนดังรายชื่อข้างต้น มีประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในชุมชนพหุวัฒนธรรม สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษาและชุมชน รวมทั้งให้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

สำหรับการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยเป็นผู้สร้างแบบสัมภาษณ์โดยนำไปทดลองใช้กับผู้ให้ข้อมูลในชุมชนวัดเกต จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์รวมทั้งพัฒนาเครื่องมือของแบบสัมภาษณ์ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงให้เหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง

ทั้งนี้ ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ใช้หลักการสัมภาษณ์ของ นางลักษณ วิรัชชัย (2543: 194-195)

- 1) ผู้วิจัยกำหนดจุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์ให้ชัดเจน เตรียมแบบสัมภาษณ์ (interview schedule) แบบบันทึกตลอดจนอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ต้องใช้ในการสัมภาษณ์ให้พร้อม
- 2) ประสานงานติดต่อนัดหมายผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกำหนดเวลา สถานที่ และวิธีการสัมภาษณ์ให้เรียบร้อย
- 3) เริ่มต้นการสัมภาษณ์ด้วยการสร้างบรรยากาศที่ดี ทำความคุ้นเคย มีความเป็นกันเองกับผู้ถูกสัมภาษณ์ ชี้แจงและให้คำรับรองว่าผู้ถูกสัมภาษณ์จะไม่เดือดร้อน และแจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เต็มใจให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์
- 4) ขณะสัมภาษณ์ผู้วิจัยควรตั้งคำถามทีละคำถาม ใช้เวลารอคำตอบ ไม่เร่งเร้าและไม่ใช้คำถามนำหรือชี้แนะ ต้องแน่ใจว่าผู้ให้สัมภาษณ์เข้าใจคำถามทุกคำถามก่อนตอบ คำถามต้องเป็นเรื่องที่ตรงกับปัญหาวิจัย ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สื่อความหมายชัดเจน เป็นคำถามที่ผู้ให้สัมภาษณ์มีข้อมูล เมื่อได้ฟังคำตอบไม่ควรแสดงอารมณ์หรือปฏิกิริยาใด ๆ ซึ่งอาจมีผลต่อการตอบคำถามต่อไป ถ้าจำเป็นต้องตั้งคำถามเพื่อลึกลงหาความจริง ควรชี้แจงและกระทำด้วยความสุภาพ
- 5) ผู้วิจัยควรจดบันทึกผลการสัมภาษณ์ทันทีตามความเป็นจริง ไม่ควรเว้นเพราะอาจลืมได้ จดบันทึกให้เร็ว เพื่อมิให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รอนาน ในกรณีผู้ถูกสัมภาษณ์ยินยอม อาจใช้เครื่องบันทึกเสียง หรืออุปกรณ์อย่างอื่นช่วยได้

6) เมื่อการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นลง ให้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบ และถามเพิ่มเติมถ้ายังขาดข้อมูล ก่อนกลับควรแสดงความขอบคุณ หากจะมีการสัมภาษณ์ซ้ำ ควรแจ้งอธิบายให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบถึงความจำเป็นทุกครั้ง

1.3 การสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยจัดการสนทนากลุ่มภายหลังการรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ เพื่อตรวจสอบข้อมูลตามประเด็นต่างๆ ที่กำหนดในการสังเกตและการสัมภาษณ์ และหาข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งจำแนกเป็น

- 1) แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับรัฐ
- 2) แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษา
- 3) แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับชุมชน

การสนทนากลุ่มในแต่ละชุมชนประกอบด้วยตัวแทนจากกลุ่มต่างๆ ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม สถานที่จัดการสนทนากลุ่มได้จัดขึ้นในมัสยิด ร้านกาแฟ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านและโรงเรียนในชุมชนทุกชุมชน และได้ให้กลุ่มสมาชิกมีโอกาสแสดงความคิดเห็นก่อนสรุปเป็นความคิดเห็นของกลุ่ม ทำให้ความเห็นจากกลุ่มที่เที่ยงตรงขึ้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษา ในระยะเวลาต่างๆ ดังนี้

2.1 ชุมชนบ้านคลองคูจาม ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เก็บข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ ในช่วงเดือนเมษายน และเดือนกันยายน พ.ศ. 2553 และจัดการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2553 โดยมีผู้ร่วมการสนทนา คือ

1) นายมุซา เมาะซัง	ครูสอนศาสนาอิสลาม
2) นายสมเกียรติ พิทักษ์	ประธาน อบต. คลองคูจาม
3) นางฮุสนา พิทักษ์	เลขานุการ ประธาน อบต. คลองคูจาม
4) นายสมบัติ เมาะซัง	ครูโรงเรียนวัดพุทไธศวรรย์
5) นายอนันต์ศักดิ์ ฤทธิงาม	ครูโรงเรียนวัดพุทไธศวรรย์
6) นางสุดา สุขจำรัส	ครูโรงเรียนวัดพุทไธศวรรย์
7) นายฮานาฟี ชันธพัฒน์	อิหม่ามมัสยิดวัฒนา

2.2 ชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เก็บข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ ในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 และจัดการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 โดยมีผู้ร่วมการสนทนา คือ

1) นายอามาตย์ ไทรทอง	ผู้ใหญ่บ้านในถุ้ง
2) นายอดิศร เสมอภาพ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในถุ้ง
3) น.ส.ยุติยา เจ๊ะหมัด	ประธาน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน
4) นายมานพ บุญประเสริฐ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านในถุ้ง
5) นายเราะห์หมาน ปริงทอง	ประธาน อบต.ท่าศาลา
6) นายนิแอ นิเด	อิหม่ามมัสยิดจากภูอกออามาน
7) นางจันทิมา ส่งศรี	ครูสอนพุทธศาสนาในโรงเรียนบ้านในถุ้ง
8) นางฝน บัวแก้ว	ประธานกรรมการสถานศึกษา

2.3 ชุมชนบ้านปิงหลวง ตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ ในช่วงเดือนเมษายน สิงหาคม กรกฎาคม พ.ศ. 2552 และจัดการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2553 โดยมีผู้ร่วมการสนทนา คือ

1) นายทองเนตร อุ่นบ้าน	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสันทราย
2) นางยุพยงค์ วิริยะภักดีพานิชย์	ครูโรงเรียนบ้านสันทราย
3) นายชาลามาต สหมิตร	คอเต็บ (ผู้บรรยายธรรมประจำมัสยิด)
4) นายอาจ ไสวระนา	ประธาน อบต. สันทราย
5) นายสุข ไบนานา	ผู้ใหญ่บ้าน บ้านปิงหลวง
6) นางโพธิยา ไบนานา	ชาวบ้าน บ้านปิงหลวง
7) นายอดุลย์ พงษ์มณี	อิหม่ามมัสยิดนูรุ้ลฮุดดา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์ (2549 หน้า 226) กล่าวว่า การวิเคราะห์เป็นกระบวนการทำงานที่ต่อเนื่อง (ongoing process) ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่นักวิจัยเริ่มต้นเก็บข้อมูล จนสิ้นสุดการเก็บข้อมูล หลักการพื้นฐานของการวิเคราะห์ คือการลดทอนข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากภาคสนาม เพื่อให้ได้กลุ่มข้อมูลที่มีความหมายร่วมกัน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของข้อมูลจนได้แบบแผนของความเชื่อมโยงที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้ดีที่สุด ดังนั้นการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และการนำเสนอ แต่ละขั้นตอนจะช่วยเติมเต็ม

ซึ่งกันและกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลทุกระยะจาก 3 ชุมชน แล้วนำมาทำการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงขั้นสรุป

ในระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยทำการจัดเตรียมข้อมูลในทันที ให้อยู่ในรูปแบบที่พร้อมในการวิเคราะห์ เช่นกรณีที่เป็นการสัมภาษณ์และมีการบันทึกเทป ต้องถอดเทปทันที อย่างละเอียด แบบคำต่อคำ (transcription of data) จากนั้นอ่านข้อมูลให้ละเอียด และเขียนข้อสังเกตในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยให้ประโยชน์อย่างมากในการวิเคราะห์ข้อมูล การแยกข้อมูลเป็นแฟ้มต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นให้เป็นระบบ จึงเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนาม

เมื่อเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้กระบวนการอุปมาน (inductive process) ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามข้อมูลจริง โดยแบ่งเป็นการสกัดหน่วยข้อมูล (Unitizing) การจัดกลุ่มข้อมูล (Categorizing) และการสังเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ (pattern forming)

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

ผู้วิจัยยกร่างแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมโดยการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มในขั้นตอนที่สอง แล้วนำผลการสังเคราะห์ข้อมูลและร่างแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่านตรวจสอบและสัมภาษณ์เพิ่มเติมเพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการกำหนดนโยบายทางการศึกษา และทางวิชาการ โดยมีเกณฑ์การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

- 1) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ด้านการพัฒนา และ/หรือด้านสังคมพหุวัฒนธรรม
- 2) มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่ต่ำกว่า 5 ปี

จากเกณฑ์คุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว ผู้วิจัยเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่จะไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมและตรวจสอบการนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

- 1) ศาสตราจารย์ ดร.อิมรอน มะลูลีม
รองประธานกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย
- 2) รองศาสตราจารย์ ดร.จรัญ มะลูลีม
อาจารย์ประจำสาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- 3) รองศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ สํารัญใจ
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- 4) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมาน พูแสง
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- 5) อาจารย์ ดร.ปราณี พ้าพานิช
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลังการสัมมนา ผู้วิจัยสรุปแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมโดยพิจารณาจากประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นพ้องต้องกันจำนวน 3 ท่านขึ้นไป

บทที่ 4 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมที่เป็นชุมชนกรณีศึกษาของภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ ได้นำเสนอผลการวิจัยและการวิเคราะห์ผลการวิจัยตามหัวข้อ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิจัยกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 1 หมู่บ้านคลองคูจาม

กรณีศึกษาที่ 2 กรณีศึกษาหมู่บ้านในถ้ำ

กรณีศึกษาที่ 3 หมู่บ้านปึงหลวง

ในแต่ละกรณีศึกษา นำเสนอข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามในประเด็นต่างๆดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

1.2 ข้อมูลทั่วไป

1.2.1 อาณาเขต

1.2.2 การคมนาคม

1.2.3 ประชากร และวิถีชีวิต

1.2.4 อาชีพ รายได้ประชากร

1.2.5 การปกครอง

1.2.6 สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

1.3 ลักษณะพหุวัฒนธรรมในชุมชน

1.3.1 กลุ่มวัฒนธรรมในชุมชน

1.3.2 ลักษณะพหุวัฒนธรรมในชุมชน

1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Intergroup relationship)

2) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intragroup relationship)

2. การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

2.1 ลักษณะพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

2.2 นโยบายและหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมใน

สถานศึกษา

2.3 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม

3. การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชน

3.1 แหล่งการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็น

พหุวัฒนธรรม

3.2 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม

ตอนที่ 2 สรุปผลการศึกษากิจกรรมการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม

1. การวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาของชุมชนที่ศึกษา 3

กรณี

1.1 การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

1.1.1 นโยบายการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม

1.1.2 หลักสูตรและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม

1.1.3 บทบาท และความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ในการเรียนรู้เชิง

พหุวัฒนธรรม

1.2 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมใน

สถานศึกษา

2. การวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนที่ศึกษา 3 กรณี

2.1 การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชน

2.1.1 กิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นทางการ

2.1.2 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ

2.2 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชน

2.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชน

3. ตารางเปรียบเทียบ 3 กรณีศึกษา

ตอนที่ 1 ผลการวิจัยกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 1 หมู่บ้านคลองคูจาม

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านคลองคูจาม

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ปากคลองคูความเป็นตลาดน้ำที่ใหญ่แห่งหนึ่งเรียกว่าตลาดน้ำปากคลองคูงาม มีเรือสินค้าขนาดใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่างชาติ จอดมากมาย และเป็นท่าเก็บภาษีสินค้าเข้า - ออก ตามประวัติศาสตร์เล่าว่า ราวปลายสมัยรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ.2145) มีพ่อค้าพี่น้องชาวเปอร์เซีย 2 คน คนพี่ชื่อว่า เจกอะหมัด คำว่า “เจก” แผลงมาจากคำภาษาอาหรับว่า “ซีค” หมายถึงหัวหน้าชุมชน หรือแม่ทัพ คนน้องชื่อว่า มะหะหมัดสะอิด ทั้งสองคนเดินทางเข้ามาค้าขายอยู่ที่ตำบลกายี ใกล้พระนครศรีอยุธยา มีผู้คนรู้จักกว้างขวาง การค้าได้ผลดีจนได้รับกล่าวขานว่าเป็นเศรษฐีใหญ่ ผู้พี่ได้สมรสกับหญิงไทยชื่อเซย มีบุตร 3 คน ชื่อ ชื่น ชม และซี ส่วนผู้น้องมะหะหมัดสะอิดนั้นได้เดินทางกลับบ้านเกิดเมืองนอน และไม่ได้กลับมาอีก เจกอะหมัดดำเนินธุรกิจ เจริญรุ่งเรือง ทำให้ได้รู้จักขุนนางชั้นผู้ใหญ่ และได้รับแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาด้านการต่างประเทศของเจ้าพระยาพระคลัง

ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เจกอะหมัดได้รับปูนบำเหน็จความดีความชอบโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นพระยาเจกอะหมัดรัตนราชเศรษฐี มีตำแหน่งกรมเจ้าท่าขวาว่าที่จุฬาราชมนตรี (หนังสือกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยมุสลิม อธิบายว่าเหมือนกระทรวงการต่างประเทศและกรมศุลกากร คือมีหน้าที่ต้อนรับแขกบ้านเมือง และจัดเก็บภาษี) ในรัชกาลเดียวกัน ได้มีชาวญี่ปุ่นราว 500 คน ได้ก่อความไม่สงบ พระยาเจกอะหมัดรัตนราชเศรษฐีได้รวบรวมชาวไทยและชาวมุสลิมช่วยกันปราบปรามจนสำเร็จ พระเจ้าทรงธรรมโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนตำแหน่งเป็นพระยาเจกอะหมัดรัตนราชเศรษฐี สมุหนายกอัครเสนาบดีฝ่ายใต้ ท่านพระยาเจกอะหมัดได้รับใช้บ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จนกระทั่งรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง จึงได้รับพระราชกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนดำรงตำแหน่งขึ้นเป็นเจ้าพระยาบวรราชนายกจางวางมหาดไทย มีหน้าที่ให้คำปรึกษาราชการแผ่นดิน ท่านถึงแก่อสัญกรรมเมื่ออายุ 88 ปี ศพท่านได้ถูกนำมาฝังไว้ที่ตำบลท้ายคู ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จึงนับได้ว่าท่านเป็นพระยาจุฬาราชมนตรีคนแรกในประเทศไทย

หลังจากสิ้นท่านเจกอะหมัดแล้ว บุตรชายท่านชื่อชื่นได้ดำเนินรอยตามบิดาด้วยการเข้ารับราชการและเป็นขุนนางสำคัญคนหนึ่งในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง บรรดาผู้สืบสกุลต่อจากท่านเจกอะหมัดล้วนศรัทธาในศาสนาอิสลามและได้รับตำแหน่งพระยาจุฬาราชมนตรีสืบต่อกันมาจนหมดบรรดาศักดิ์กรมเจ้าท่า คงเหลือแต่ราชทินนาม “จุฬาราชมนตรี”

จากคำบอกเล่าในอดีต กรุงศรีอยุธยามีความสัมพันธ์กับประเทศจีน และได้เกิดความผูกพันที่กลายเป็นตำนานแห่งความรัก ซึ่งสร้างเหตุการณ์อันสำคัญเป็นจุดกำเนิดของตำบลลำเภอล่ม เจ้าชายสายน้ำผึ้งได้มีความรักกับลูกสาวเจ้าเมืองจีนชื่อเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก ซึ่ง

เจ้าชายพามากรุงศรีอยุธยาโดยทางเรือเมื่อมาถึงบริเวณวัดพนัญเชิง เจ้าแม่สร้อยดอกหมากได้ทุดลองใจโดยให้เจ้าชายเอวอมารับเพื่อให้สมเกียรติ และเป็นการยกย่องแต่เจ้าชายตอบไปทำนองว่าไม่จำเป็นเพราะเดินทางมาด้วยกันก็ควรเดินทางเข้าวังพร้อมกันและเจ้าชายเข้าวังไปพระองค์เดียว (แต่คาดว่าถึงอย่างไรด้วยความรักเจ้าชายก็คงไปเตรียมวอมา) เมื่อได้รับคำตอบเชิงปฏิเสธ พระนางจึงเสียใจและกลั้นใจตายด้วยท่าทางที่ไว้เชิง จึงได้มีการสร้างวัดเป็นอนุสรณ์ชื่อ “วัดพระนางเชิง” ปัจจุบันคือวัดพนัญเชิง ส่วนทหารในเรือพร้อมใจกันเจาะเรือสำเภาเพื่อทำลายชีวิตตนเองตามเจ้านายไปและกระแสน้ำได้พัดเอาเรือสำเภาไปล่มอีกฝั่งแม่น้ำ ซึ่งเรียกขานกันต่อมาว่า “ตำบลสำเภาล่ม”

ตำบลสำเภาล่มได้รับการยกฐานะจากสภาตำบลมาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540 เป็นต้นไป

ศาสนสถานที่สำคัญในชุมชนตำบลสำเภาล่มมีดังนี้

1. วัดพุทไธศวรรค์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 8
2. วัดนางกุย ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5
3. วัดขุนพรหม ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5
4. วัดทำใหม่บางกะจะ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4
5. มัสยิดอิสลามวัฒนา(สุเหร่าใต้) ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6
6. มัสยิดอาลีอินนุรอย ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 7
7. มัสยิดอะห์มาดียะห์ ตูลซอดีฮาด ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 7
8. มัสยิดนุรุลอิบาคะฮ์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 9
9. มัสยิดกลาง เขต 2 ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1
10. โบสถ์เซนโยแซฟ

โรงเรียนในชุมชนบ้านคลองคูจามคือโรงเรียนวัดพุทไธศวรรค์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 8 และโรงเรียนเซนโยแซฟ

ปัจจุบันบ้านคลองคูจามมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่ง เช่น โบราณสถานและวัดต่าง ๆ

1.2 ข้อมูลทั่วไป

1.2.1 อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านดงตาล หมู่ 9

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านลำเภาล้อม หมู่ 5

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลปากกระวาน

1.2.2 การคมนาคม สภาพภูมิศาสตร์และภูมิอากาศ

สภาพการสัญจรของหมู่บ้านคลองคูจาม ตำบลลำเภาล้อมกับอำเภอพระนครศรีอยุธยา ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร มีการคมนาคมสะดวกทั้งทางบก และทางน้ำ สามารถเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางหรือรถสองแถว และรถตุ๊ก ๆ รับจ้างจากตัวอำเภอพระนครศรีอยุธยา ถึงตำบลลำเภาล้อม ใช้เวลาเดินทางประมาณ 25 นาที หรือสามารถเดินทางโดยนั่งเรือข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยาจากฝั่งในเมืองข้ามฟากที่ทำวัดขุนพรหม ข้ามฝั่งมายังตำบลลำเภาล้อมได้ ซึ่งจะใช้เวลาเพียง 5 นาที

หมู่บ้านคลองคูจาม มีหมู่บ้านใกล้เคียงได้แก่ หมู่บ้านต้นสะตือ หมู่บ้านหาดทราย อยู่ในตำบลปากกระวาน และหมู่บ้านช่อฟ้า หมู่บ้านคลองตะเคียน ซึ่งอยู่ในตำบลคลองตะเคียน

สภาพภูมิประเทศ มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน ไม่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำ

1.2.3 ประชากรและวิถีชีวิต

ชุมชนคลองคูจามมีจำนวนประชากรจำนวน 295 ครัวเรือน เป็นประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามจำนวน 280 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 93 และเป็นประชากรที่นับถือศาสนาพุทธจำนวน 15 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 7 ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาทำงานโรงงานอุตสาหกรรม ค้าขาย รับราชการ เกษตรกรรม และอุตสาหกรรมในครัวเรือน

1.2.4 อาชีพ รายได้ของคนในชุมชน

อาชีพในชุมชน ได้แก่ ทำนา ทำโรงงาน ค้าขาย ปัจจุบัน ในชุมชนคลองคูจามมีการรวมตัวกันของกลุ่มแม่บ้านในการประกอบอาชีพ โดยทำผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน ได้แก่ การทำน้ำพริกเผา และในหมู่ที่ 7 เป็นการทำไข่เค็ม โครงการเหล่านี้เป็นโครงการวางพื้นฐานของ “โครงการตลาดน้ำ” ในอนาคตซึ่งคาดว่าจะจัดในบริเวณใกล้กับวัดขุนพรหม

1.2.5 การปกครอง ผู้นำชุมชน

ผู้นำในชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านคลองคูจาม องค์การบริหารส่วนตำบลลำเภาล้อม

1.2.6 สถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

สถานศึกษาในชุมชนคือโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรยศ เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นโรงเรียนที่ก่อตั้งมานาน คนในชุมชนได้เรียนหนังสือในโรงเรียนนี้ตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยมีพระเป็นครูสอนหนังสือ

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนคลองคูจามคือวัดพุทธโสธรวรยศ มัสยิดวัฒนา ซึ่งแหล่งเรียนรู้แต่ละแห่งจะให้ความสำคัญกับการสอนศาสนาเป็นหลัก

1.3 ลักษณะพหุวัฒนธรรมในชุมชน

1.3.1 กลุ่มวัฒนธรรมในชุมชน กลุ่มวัฒนธรรม: ชุมชนพุทธ มุสลิม หมู่บ้านคลองคูจามเป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 6 เป็นหมู่บ้านที่มีชาวไทยมุสลิม และชาวไทยพุทธอาศัยอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ชุมชนคลองคูจามมีจำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน 295 ครัวเรือน เป็นประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามจำนวน 280 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 93 และประชากร และเป็นประชากรที่นับถือศาสนาพุทธจำนวน 15 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 7

1.3.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มในชุมชน

1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Intergroup Relationship) คนในชุมชนคลองคูจาม เป็นชุมชนที่มีผู้นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตั้งแต่บรรพบุรุษ มีความเป็นพี่น้องกันมานานทุกสมัย คนในชุมชนรู้จักกันเป็นครอบครัว เป็นตระกูล ทุกคนทุกวัยรู้จักทั้งสิ้น มีงานทำบุญ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน ทุกคนทุกศาสนาให้ความร่วมมือช่วยยืมข้าวของเครื่องใช้ เช่น ถ้วย จาน แก้ว แก้ว อี เสื่อ จากวัดบ้าง จากมัสยิดบ้าง บุตรหลานไปเรียนหนังสือด้วยกัน ก็ยังทำให้เกิดความผูกพันกันมากขึ้น เพราะความเป็นผู้ปกครองทำให้ต้องมีการรับรู้ข่าวสารจากทางสถานศึกษา เพราะทุกคนให้ความสำคัญกับการศึกษา สถานศึกษาจึงเป็นศูนย์กลางให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างดี ในอดีตชาวพุทธและมุสลิม ต่างก็พากันไปเรียนหนังสือกับพระที่วัดพุทธโสธรวรยศ ได้ฝึกอ่านหนังสือ อ่านภาษาไทย และเรียนวิชาอื่นๆจากพระที่วัด

“พ่อแม่ของผม สมัยนั้นเป็นเด็กนักเรียน ก็ไปเรียนหนังสือที่วัดพุทธโสธรวรยศนี้แหละ มุสลิมในหมู่บ้านเราทุกคนไปเรียนที่นั่นกันทั้งนั้น มีเพื่อนๆชาวพุทธมากมาย รักกัน สนุกกันมาก พวกเรารู้จักกันทุกคน สมัยก่อน วัดเป็นเหมือนโรงเรียน มีพระเป็นครูสอนหนังสือ”

(สมชาย เมาะซัง, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2553)

ดังกรณีที่พระอาจารย์หวน วัดพุทธโสธรวรยศ ได้จัดทุนการศึกษาให้กับนักเรียนในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรยศ ซึ่งนักเรียนในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรยศส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามด้วย จึงเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนว่าการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกันกับชาวไทยพุทธอย่างสงบสุข มีความรักและมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นมาช้านาน คนในชุมชนทุกศาสนาต่างได้เรียนรู้วิถีชีวิตซึ่งกันและกันทำให้เกิดความเข้าใจกันเป็นอย่างดี บ้านคลองคูจามมีมัสยิดจำนวน 1 มัสยิด ได้แก่มัสยิดอิสลามวัฒนา และมีวัดของชาวพุทธในหมู่บ้านใกล้เคียงได้แก่ วัด ชุนพรหม วัดนางกุย ซึ่งอยู่ในหมู่ 5 วัดพุทธโสธรวรศอยู่ในหมู่ 8 และวัดบางกะจะอยู่ในหมู่ 4 ซึ่งอยู่ในชุมชนใกล้เคียง การอยู่ร่วมกันของคนบ้านคลองคูจาม จึงมีความหลากหลายในการแสดงออกทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี

จากการที่คนในชุมชนคลองคูจามได้เข้าค่าย 3 ศาสนา ได้มีการร่วมกิจกรรมกลุ่มในการเข้าค่าย รวมทั้งการทำงานร่วมกันของชุมชน คนทุกศาสนาช่วยปฏิบัติกิจกรรมด้วยกัน โดยมีผู้นำทางศาสนา ผู้ใหญ่บ้านที่ทำหน้าที่รวบรวมสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมแต่งตั้งคณะกรรมการเป็นผู้นำในแต่ละฝ่าย และคณะกรรมการขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองคูจามเป็นผู้มีบทบาท และทำหน้าที่จัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการเป็นประจำทุกปี

“ทางอบต.เขาสนับสนุนเงินงบประมาณให้กับวัด มัสยิด และโบสถ์ ทุกแห่งแห่งละ 25,000 บาทต่อปี เพื่อช่วยสนับสนุนโครงการ 3 ศาสนา ทางมัสยิดวัฒนา ก็มีงบอื่น ๆ ช่วยอยู่บ้าง จึงจัดได้หลายกิจกรรม ในช่วงเดือนรอมฎอน ทางมัสยิดก็ได้งบประมาณเพิ่มสำหรับช่วยเรื่องค่าใช้จ่ายตอนแก้ววชตอนเย็นอีก 3,000 บาท”

(มุชา เมาะซัง, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2553)

“ทีนี้เราอยู่ร่วมกันมานาน ไม่ว่าจะศาสนาใด เราช่วยกันมาตลอด สมัยก่อนมุสลิมเรียนหนังสือกับพระที่วัดทั้งนั้น และเดี๋ยวนี้ก็ยังช่วยกัน ครูสอนศาสนาอิสลาม ก็เข้าไปช่วยสอนศาสนาในโรงเรียน วัดนักบุญเซนต์โยเซฟ เพราะมีเด็กมุสลิมเรียนอยู่หลายคน”

(มานิตย์ เจ๊ะโอะ๊ะ, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2553)

คนในคลองคูจามและหมู่บ้านใกล้เคียง เป็นคนที่เติบโตมากับวัฒนธรรมที่หลากหลายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเต็มไปด้วยวัด มัสยิด และโบสถ์หลายแห่ง ชุมชนคลองคูจามและชุมชนใกล้เคียงจึงเต็มไปด้วย วัด มัสยิด และโบสถ์ ผู้คนที่อาศัยรายรอบศาสนสถานเหล่านี้อยู่ร่วมกันมาหลายชั่วอายุคน ต่างก็มีความภูมิใจในศาสนาและวัฒนธรรมของตนเอง ชาวพุทธก็ดำรงชีวิตปฏิบัติตนภายใต้คำสอนของศาสนาพุทธ ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ มุสลิมก็ดำรงชีวิตและปฏิบัติตนตามหลักของศาสนาอิสลาม รวมทั้งชาวคริสต์ก็ดำรงชีวิตและปฏิบัติตนตามข้อบัญญัติ คนทุกศาสนามีความรักความผูกพันกันภายใต้ศาสนาที่ตนนับถือมีการร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือเกื้อกูลกันดุจญาติพี่น้อง

ดังที่ Durkheim ได้กล่าวว่าทุกคนเป็นสัตว์สังคมจะต้องเรียนรู้ภาษา ทักษะประเพณี เพื่อดำรงไว้ซึ่งการอยู่รอดของตนเองและกลุ่ม อย่างไรก็ตามในสังคมส่วนรวมยังคงมีส่วนร่วมเป็นค่านิยมและความคิด (Value Consensus)

จากความสัมพันธ์ของกลุ่มในชุมชนคลองคูจามที่คนในชุมชนพุทธและมุสลิมผูกพันกันมานาน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นตรงกับทฤษฎีฉันทามติ Consensus ที่กล่าวถึงในสังคมที่ส่วนประกอบย่อยๆ มีการทำงานร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากส่วนใดส่วนหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงก็จะกระทบกระเทือนถึงส่วนอื่นๆ คนในชุมชนคลองคูจามเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันมีการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependent) และต้องทำงานผสมผสานกัน ดังกล่าว ความเป็นอยู่ลักษณะทางวัฒนธรรมเป็นมายาวนาน จนทำให้ชุมชนคลองคูจาม มีเสถียร (stability) และมีสภาพการคงอยู่ของสังคมคลองคูจาม

นอกจากนั้นสังคมคลองคูจาม เป็นลักษณะสังคมแบบอินทรีย์ ตามแนวคิดของ Durkheim ที่กล่าวถึงเสถียรภาพแบบอินทรีย์ (organic solidarity) เกิดจากการที่บุคคลต้องพึ่งพาอาศัยกัน ในการดำรงชีวิตของบุคคลหนึ่ง ไม่สามารถทำเองได้ต้องอาศัยหลายๆคนและแต่ละบุคคลต่างทำหน้าที่รับผิดชอบซึ่งกันและกัน แต่ละบทบาท เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องแสดงลักษณะร่วม (Collective representation) ของสังคม

2) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intragroup Relationship)

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับมุสลิม มุสลิมในชุมชนคลองคูจาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นมุสลิมที่อพยพมาจากหลายพื้นที่ตั้งแต่อดีต มีกลุ่มที่อพยพมาจากหัวเมืองปัตตานี กลุ่มที่อพยพมาจากเปอร์เซียในสมัยพระเจ้าทรงธรรม ผู้นำชุมชนชาวเปอร์เซียชื่อว่าเชกอะหมัด ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเสนาบดีกรมมหาดไทย ได้รับพระราชทานที่ดินในเขต

กำแพงพระนคร ให้ตั้งศาสนสถาน และบ้านพักอาศัย อีกทั้งมีมุสลิมจาก ชาว มลายู เข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยา อาศัยอยู่ใกล้กับหมู่บ้านโปรตุเกส แถบบ้านคลองตะเคียน ริมวัดลอดช่อง มีอาชีพทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย เครื่องหอม เครื่องเทศ และขนมต่าง ๆ ในอดีตชาวชวา มลายู บัดตานี้ได้นำสินค้ามาจอตเรือขายสินค้าที่ปากคลองคูจามนี้ และในบริเวณใกล้เคียงยังมีมุสลิมที่อพยพมาจากอนาจักจามปาในเขตประเทศเวียดนาม ตั้งบ้านเรือนอยู่ในกำแพงพระนคร มีอาชีพสานเสื่อขาย และยังมีกลุ่มแขกจามที่เป็นทหารอาสา

มุสลิมในชุมชนคลองคูจาม จึงเป็นมุสลิมที่มีเชื้อสายมาจาก บัดตานี เปอร์เซีย อาหรับ หรือ อินเดีย ซึ่งในอดีตชนเหล่านี้ได้อพยพมาตั้งรกรากทำมาหากินในกรุงศรีอยุธยา ปัจจุบัน มุสลิมในหมู่บ้านคลองคูจาม ได้มีการพบปะสังสรรค์กับ มุสลิมในหมู่บ้านอื่น เช่น มุสลิมจากบ้านลุมพดี บ้านภูเขาทอง เป็นมุสลิมที่สืบเชื้อสายมาจากต่างชาติ เช่นเปอร์เซีย อาหรับ อินเดีย ได้มีการพบปะและรู้จักกัน จนกระทั่งมีการแต่งงาน ขยายครอบครัวผสมผสานกันมากขึ้น ในทุกชุมชน รวมทั้งชุมชนคลองคูจาม ที่เป็นชุมชนที่มีประชากรมุสลิมส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในแรกเริ่มที่มีการอพยพเข้ามาในกรุงศรีอยุธยา

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธกับชาวพุทธ ชาวพุทธในชุมชนคลองคูจาม มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใกล้กับวัดพุทธไธศวรชัย โดยทุกปีชาวพุทธจะเตรียมตัวร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ร่วมกัน งานวันสำคัญทุกงานล้วนเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ มีผู้คนที่นับถือศาสนาพุทธ ผู้คนจากหมู่บ้านใกล้เคียงและหมู่บ้านอื่นๆเข้ามาร่วมงานมากมาย เช่นงานคล้ายวันเกิดหลวงพ่อดวง เจ้าอาวาสวัดพุทธไธศวรชัย ตรงกับวันที่ 4 กันยายน งานบวชสามเณร ภาคฤดูร้อน ซึ่งมีนักเรียนบวชสามเณรประมาณปีละ 20 คน ผู้ปกครองรวมทั้งญาติพี่น้อง ต่างก็มาร่วมงานบุญ และงานที่ยิ่งใหญ่ประจำปีในท้องถิ่นคือ งานห่มผ้าพระปรางค์วัดพุทธไธศวรชัย ชาวพุทธในชุมชนทุกคน โดยมีผู้นำทางศาสนา มีการปรึกษากัน แบ่งหน้าที่กัน เพื่อเตรียมตัว และร่วมดำเนินงานจนเสร็จสิ้น

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ของคนในคลองคูจาม ที่มีความผูกพันกันมานานทั้งในกลุ่มชาวพุทธและกลุ่มมุสลิม ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างได้เรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีตามศาสนาของตน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีของ Durkheim ที่ให้ความสนใจเสถียรภาพทางสังคม (social solidarity) ซึ่งเป็นสิ่งที่รวมสังคมเข้าด้วยกัน เขากล่าวว่าทุกคนเป็นสัตว์สังคมต้องเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นรวมทั้งภาษาและประเพณี เพื่อดำรงความอยู่รอดของตนเองและกลุ่ม การที่ชาวพุทธและมุสลิมในหมู่บ้านคลองคูจามได้ร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ทำให้คนในศาสนาเดียวกันมี

ความผูกพันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น การที่กลุ่มชาวพุทธหรือกลุ่มมุสลิมมีการติดต่อสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม ส่งผลต่อการมีค่านิยมร่วมกัน มีความคิด ความเชื่อร่วมกัน

2. การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

2.1 ลักษณะพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์

2.1.1 กลุ่มวัฒนธรรมในสถานศึกษา ในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์มีจำนวนครู ในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์ มีทั้งหมด 15 คน เป็นครูที่นับถือศาสนาพุทธ 13 คน คิดเป็นร้อยละ 87 และเป็นครูที่นับถือศาสนาอิสลาม 2 คนคิดเป็นร้อยละ 13 และมีนักเรียนทั้งหมด 290 คน เป็นนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 14 เป็นนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 230 คน คิดเป็นร้อยละ 86

2.1.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มในสถานศึกษา

1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Intergroup Relationship)

1.1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มครูที่นับถือศาสนาพุทธและครูที่นับถือศาสนาอิสลาม คณะครูในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ แต่สามารถทำงานร่วมกันในทุกโครงการได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีผู้บริหารของโรงเรียน คือนางสาวสุปราณี แพร์ภิญโญ ให้การสนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่คณะครู ด้วยความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม ทางโรงเรียนยังได้จัดงบประมาณในการจ้างครูสอนศาสนาจำนวนปีละ 48,000 บาท เพื่อทำการจ้างครูสอนศาสนาเข้ามาทำการสอนศาสนาอิสลามจำนวน 2 คน ได้แก่ อาจารย์คอนดอน ทองคำ และอาจารย์ทรงธรรม ชันชะเดช รับผิดชอบการจัดการเรียนรู้ศาสนาอิสลามในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โดยได้ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

1.2) ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ และนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์ นักเรียนทุกคนเป็นเพื่อนกัน ร่วมเรียนหนังสือมาตั้งแต่ระดับอนุบาล หรือตั้งแต่ก่อนเข้าเรียนในโรงเรียน นักเรียนทุกคนใช้ชีวิตนักเรียนร่วมกันโดยมิได้คำนึงถึงความแตกต่างทางศาสนา แต่ทุกคนมีการรับรู้ เข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนต่อกันได้โดยอัตโนมัติ เช่นในตอนเช้านักเรียนพุทธสวดมนต์ นักเรียนมุสลิม ก็จะยืนตรงเจี๊ยะ ส้ารวม และหลังจากนั้น เมื่อนักเรียนมุสลิมอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน อัลฮัมดุลิลลา นักเรียนพุทธ ก็จะเจี๊ยะและส้ารวมเช่นเดียวกัน นักเรียนทุกคนปฏิบัติเช่นนี้เป็นประจำ จนกระทั่งนักเรียนทุกคนสามารถท่องจำ บทสวดของแต่ละศาสนาได้

จากสถานการณ์ของนักเรียนดังกล่าว ในกลุ่มของนักเรียนมีการผสมผสานกลมกลืน (Assimilation) แต่ถึงอย่างไรก็ไม่มีการกลืนกลาย เนื่องจากนักเรียนทุกคนได้เรียนรู้วัฒนธรรมของตนเองและวัฒนธรรมของผู้อื่น

1.3) ความสัมพันธ์ระหว่างครูที่นับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาอิสลาม กับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาอิสลาม โรงเรียนวัดพุทธโสธรวรวิทย์ มีครูที่นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ คณะครูที่เป็นชาวพุทธและมุสลิมในโรงเรียน ได้พยายามจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนมุสลิมดังกล่าว ซึ่งแสดงได้ชัดเจนถึงการให้ความสำคัญกับนักเรียนทุกคน สร้างโอกาสให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลามได้ศึกษาหลักศาสนาของแต่ละคนอย่างทัดเทียมกัน ได้รับรู้ถึงความแตกต่างทางศาสนาและมีความเข้าใจกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ในการทำงานของคณะครู ครูทุกคนได้ร่วมกันจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความแตกต่างทางศาสนา แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งตามความคิดของ Emile Durkhiem เห็นว่า ถ้ามีความแตกต่าง ก็ย่อมมีการพึ่งพาอาศัย (Interdependence) และเมื่อมีการพึ่งพาอาศัยกันมาก ก็ยิ่งทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ของกลุ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ครูทุกคนในโรงเรียนยังทำหน้าที่เพื่อโรงเรียน มีศูนย์รวมแห่งค่านิยม (Value Consensus)

2) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intragroup Relationship)

2.1) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มครูมุสลิม โรงเรียนวัดพุทธโสธรวรวิทย์มีครูที่นับถือศาสนาอิสลามจำนวน 4 คนซึ่งเป็นข้าราชการครู 2 คน และครูจ้างสอนศาสนาอิสลามอีก 2 คน ครูมุสลิมผู้ชายมีความรู้ ความเข้าใจศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี และเป็นครูที่อาศัยอยู่ในชุมชนคลองจุกมาอยู่แล้ว เป็นที่รู้จัก คู่กันเคยกันดี ทำให้ครูมุสลิมหญิงสามารถปรึกษาเกี่ยวกับนักเรียนมุสลิมได้สะดวก ครูมุสลิมทั้ง 4 คนจึงมีการประสานงานกันได้ดีมากในด้านการจัดการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมร่วมกับคณะครูในสถานศึกษา และได้ร่วมกันจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสาระที่ 1 คือ ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม และยังมีการร่วมกิจกรรมอื่น ๆ ของสถานศึกษา มีการปรึกษาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามกับครูจ้างสอนศาสนาอีก 2 คน

2.2) ความสัมพันธ์ระหว่างครูพุทธ ครูพุทธในโรงเรียนจำนวน 13 คน ทำหน้าที่ปฏิบัติการสอนและหน้าที่พิเศษ ปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งโรงเรียน ซึ่งทุกคนร่วมกันกำหนดร่างคำสั่งงานแต่ละฝ่ายที่ได้รับมอบหมาย ผู้บริหารโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรวิทย์บริหารบุคลากรโดยให้คณะครูทุกคนได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพ คณะครูทุกคนจึงมีโอกาสร่วมกันทำงานมากขึ้น

2.3) ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนมุสลิม นักเรียนมุสลิมวัดพุทไธศวรรย์มีจำนวนมากคิดเป็นร้อยละ 86 นักเรียนมุสลิมในทุกระดับชั้นรู้จักกันและได้ร่วมเรียนศาสนาอิสลาม โดยแยกเป็นระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 และจะมีโอกาสละหมาดร่วมกันทุกวันหลังเที่ยง และในวันศุกร์นักเรียนทุกคนไปละหมาดพร้อมกัน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ไปละหมาดที่มัสยิด 3 แห่ง คือมัสยิดอะฮ์มาดียะห์ตุซซอลิฮ์(สุเหร่าเหนือ) , มัสยิดยิบนุนุรอย (สุเหร่ากลาง),มัสยิดวัฒนา(สุเหร่าใต้) โดยมีครูสอนศาสนาอิสลามและครูในโรงเรียนคอยกำกับดูแล

2.4) ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนพุทธ นักเรียนพุทธในแต่ละระดับชั้นได้ร่วมเรียนพุทธศาสนา และสวดมนต์หลังเที่ยงทุกวัน ณ อาคารพุทธศึกษา นักเรียนพุทธเป็นนักเรียนส่วนน้อยในโรงเรียน ทุกคนมีความสนิทสนมกัน ผู้ปกครองรู้จักกัน ทุกคนมีโอกาสเป็นตัวแทนโรงเรียนไปร่วมงานวัดพุทไธศวรรย์ในวันสำคัญต่างๆของศาสนาพุทธ รวมทั้งวันสำคัญของวัดพุทไธศวรรย์ เช่นวันห่มผ้าพระปรางค์ วันเกิดหลวงพ่อดวง ซึ่งเป็งานยิ่งใหญ่ประจำปีของวัดพุทไธศวรรย์

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม เป็นการพัฒนาค่านิยมอันเป็นฉันทามติ (Value consensus) ที่ทำให้คนในสังคมเห็นว่า ความเชื่อของส่วนรวม มีพลังเหนือกว่าความเชื่อส่วนบุคคล สมาชิกทุกคนจึงมุ่งสู่จุดรวมความเชื่อของสังคม และ Durkheim เห็นว่าค่านิยมร่วมของแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกัน ดังค่านิยมร่วมของกลุ่มชาวพุทธและค่านิยมร่วมของกลุ่มมุสลิม ในชุมชนคลองคูจาม ที่เป็นลักษณะ Mechanical solidarity ซึ่งเกิดจากการพัฒนาค่านิยมและความเชื่อโดยวิถีทางการศึกษาจริยธรรม (Moral education) ทำให้สมาชิกมีแบบแผนความเชื่อเหมือนกัน

2.2 นโยบายและหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

2.2.1 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ได้กล่าวถึงสังคมพหุวัฒนธรรม โดยใช้ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ข้อ 3 การสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดสังคมคุณภาพใน 5 ปีข้างหน้า ว่าจากการวิเคราะห์ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมที่เป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคมและอาจทวีความรุนแรงในอนาคตจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทยให้สามารถรองรับปัจจัยเสี่ยงดังกล่าวข้างต้นได้

ภูมิคุ้มกันที่สำคัญได้แก่ ข้อ 3.4 ทุกคนสามารถอยู่ในชุมชนและสังคมที่ยืดหยุ่นเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีค่านิยมร่วมในการอยู่ร่วมกันได้สันติสุขระหว่างกลุ่มคนและระหว่างวัย พี่พาทอาศัยและเกื้อกูลกันภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ข้อ 3.4 แนวทางการพัฒนา 3.4.4 เสริมสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมไทยที่ดี

1) เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี และวัฒนธรรมประชาธิปไตย โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ การปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องให้คนทุกกลุ่มทุกวัย เริ่มตั้งแต่วัยเด็กผ่านการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันหลักของสังคมทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา ให้มีบทบาทหลักในการหล่อหลอม บ่มเพาะเด็กและเยาวชนและการปลูกจิตสำนึกแก่กลุ่มคนต่างๆ ฟื้นฟู วัฒนธรรมและค่านิยมไทยที่ดีงาม อาทิ ความเอื้ออาทร เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เคารพผู้อาวุโส อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้องภายใต้ความหลากหลายของวัฒนธรรมอย่างสงบสุข

เพื่อหลีกเลี่ยงความเหลื่อมล้ำของสังคม ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความขัดแย้งของชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม รัฐจึงมีนโยบายสนับสนุนให้ทุกคนในชุมชนและสังคมยืดหยุ่นเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีค่านิยมร่วมในการอยู่ร่วมกัน พี่พาทอาศัยและเกื้อกูลกันภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

2.2.2 หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม

1) **หลักสูตรแกนกลาง** การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีรายละเอียดแต่ละหัวข้อ ดังนี้

ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจใน ตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับ ใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคม

เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความ เชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเอง กับบริบท สภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยม ที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่างๆไว้ ดังนี้

- ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรม ของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการ พัฒนาตนเอง และการ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนา ตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญ ประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม
- หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคม ปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและ ความสำคัญ การเป็น พลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้าน ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขใน สังคมไทยและสังคมโลก

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนา ที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และ ปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษา พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และ ธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันใน สังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และ ธำรงรักษา ไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

- ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง
- ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่เป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบการอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดในการตัดสินใจ
- ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับรายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและวิธีการเศรษฐกิจพอเพียง
- ได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าทีพลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในขั้นที่สูงต่อไป

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

- ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทย
- ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ ในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลัก คำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น
- ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น
- ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าทีพลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจ

เข้าใจในภูมิภาคซีกโลกตะวันออก และตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

- ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่างๆในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

- ได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณได้รับการพัฒนา แนวคิด และขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์

- ได้รับการพัฒนาแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

- ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

- ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้

- ได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย ความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

- ได้รับ การส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการบริโภค เลือกลง และตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและ ประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม

- เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆในสังคมได้ตลอดชีวิต

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้และเข้าใจประวัติความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีตัวชี้วัด ข้อ 8 อธิบายหลักธรรมสำคัญของศาสนาอื่น ๆ โดยสังเขป ข้อ 9 อธิบายลักษณะสำคัญของศาสนพิธี พิธีกรรมของศาสนาอื่น ๆ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม เมื่อต้องเข้าร่วมพิธี ข้อ 21 วิเคราะห์หลักธรรมสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของศาสนาอื่น ๆ และชักชวนส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคลอื่นเห็นความสำคัญของการทำความดีต่อกัน ข้อ 22 เสนอแนวทางการจัดกิจกรรม ความร่วมมือของทุกศาสนาในการแก้ปัญหา และพัฒนา

2) **หลักสูตรสถานศึกษา** หลักสูตรโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์ พุทธศักราช 2553 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทย ความรักและภาคภูมิใจความเป็นอยุธยา ตามมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน และตัวบ่งชี้ที่ว่า มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ และตัวบ่งชี้ที่ 1.1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตนตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือ และตัวบ่งชี้ที่ 1.6 ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

หลักสูตรสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม ซึ่งอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีคำอธิบายรายวิชาซึ่งได้สรุปไว้ดังนี้

สรุปคำอธิบายรายวิชาพื้นฐาน

ส 11101 สังคมศึกษา	กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	เวลา 80 ชั่วโมง
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	เวลา 80 ชั่วโมง
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	เวลา 80 ชั่วโมง

บอกความหมาย ความสำคัญ และเคารพพระรัตนตรัยปฏิบัติหลักธรรมตามโอวาท 3 ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ สวดมนต์แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด บอกชื่อศาสนา ศาสดา และความสำคัญของคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น ๆ ปฏิบัติ

ตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนดได้ถูกต้อง ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

เวลา 80 ชั่วโมง

อธิบายความสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของ ศาสนิกชน สรูปพุทธประวัติหรือประวัติศาสดา ที่ตนนับถือตามที่กำหนด ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของ ศาสนา เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นชาติได้อย่างสมานฉันท์ มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาศาสนสถานของ ศาสนาที่ตนนับถือ มีมารยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี ตามที่กำหนดปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

เวลา 80 ชั่วโมง

วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นมรดกทาง วัฒนธรรม และหลักในการพัฒนาชาติไทย อธิบายองค์ประกอบและความสำคัญของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือเพื่อการพัฒนา ตนเองและสิ่งแวดล้อม จัดพิธีกรรมตามศาสนาที่ตนนับถืออย่างมีประโยชน์ และปฏิบัติตนถูกต้อง ใน ศาสนพิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนด และอธิบายประโยชน์ที่ได้รับ จากการเข้าร่วมกิจกรรม มีมารยาท ของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามกำหนด

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

เวลา 80 ชั่วโมง

เคารพ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ชื่นชมการทำความดีของบุคคลใน ประเทศ พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตนตามหลักของศาสนาที่ตนนับถือ อธิบายหลักธรรมสำคัญของศาสนาอื่นโดยสังเขป รู้ลักษณะความสำคัญและประโยชน์ของการเข้า ร่วม ศาสนพิธี พิธีกรรมและกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา มีความรู้เกี่ยวกับศาสนสถาน

ส 21101 สังคมศึกษา 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ศึกษา ค้นคว้า อธิบาย และอธิบายเกี่ยวกับการสังคายนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เข้า สู่ประเทศไทย พุทธประวัติ พุทธสาวก พุทธสาวิกา เพื่อเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ และ ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกของศาสนาที่ตนนับถือ อธิบายประวัติ ความสำคัญ และ ปฏิบัติตนในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ สรุป วิเคราะห์ข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ 4 หรือ หลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เห็นคุณค่าและนำไปพัฒนาแก้ไขปัญหาของตนเองและครอบครัว

เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตเพื่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต สติ หรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ วิเคราะห์ และปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ ในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง และดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข บำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ จัดพิธีกรรม และปฏิบัติตนในศาสนพิธีได้ถูกต้อง บอกเหตุผลความจำเป็นที่ทุกคนต้องศึกษาเรียนรู้ศาสนาอื่น ๆ และการกระทำของบุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์ และนำเสนอแนวทางการปฏิบัติของตนเอง และปฏิบัติตนต่อศาสนิกชนอื่นในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

ส 21102 สังคมศึกษา 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

บำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ อธิบายจริยวัตรของสาวก เป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติและปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกของศาสนาที่ตนนับถือ ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ จัดพิธีกรรม และปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมได้ถูกต้อง อธิบายประวัติ ความสำคัญ และปฏิบัติตนในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

ส 22101 สังคมศึกษา 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

รู้และเข้าใจ สามารถอธิบายการเผยแผ่พุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศเพื่อนบ้าน วิเคราะห์ อภิปรายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ วิเคราะห์และประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติศาสดา สาวก/เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างของศาสนาที่ตนนับถือ อธิบายโครงสร้างและสาระสังเขปของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ เห็นคุณค่าของการสวดมนต์ แผ่เมตตา บริหารจิตและเจริญปัญญา ด้วยอานาปานสติ หรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนเองนับถือ ดำเนินชีวิตด้วยวิถีคิดแบบโยนิโสมนสิการ หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนา ที่ตนนับถือปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือเพื่อการดำรงตนอย่างเหมาะสม ในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนเป็นคนดีตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือสามารถวิเคราะห์แนวทางการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้อย่างถูกต้อง โดยรู้จักคิดวิเคราะห์อย่างมีหลักการ สามารถดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข เกิดความ

ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยและเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและภูมิภาคที่ตนเองอาศัยอยู่

ส 22102 สังคมศึกษา 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด เพื่อการดำรงตนอย่างเหมาะสม ในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และมีรพาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด วิเคราะห์คุณค่าของศาสนพิธีและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง อธิบายคำสอนที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางศาสนา และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง วิเคราะห์และอธิบายความแตกต่างของศาสนพิธี พิธีกรรม ตามแนวปฏิบัติของศาสนาอื่นๆ เพื่อนำไปสู่การยอมรับและความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ส 23101 สังคมศึกษา 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

รู้ เข้าใจ วิเคราะห์ อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขแก่โลก ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน วิเคราะห์พุทธประวัติจากพระพุทธรูปปางต่างๆ หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือ และประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด เห็นคุณค่าและวิเคราะห์การปฏิบัติตนตามหลักธรรมในการพัฒนาตนและการพัฒนาจิต เพื่อการเรียนรู้และดำเนินชีวิตด้วยวิถีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับ การทำงาน และการมีครอบครัว สวดมนต์ แผ่เมตตา บริหารจิต และเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติ หรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ วิเคราะห์ความแตกต่างและยอมรับวิถีการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนในศาสนาอื่นๆ

สรุปคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ส 21201 อิสลามศึกษา 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 0.5 หน่วยกิต

ภาคเรียนที่ 1 ศึกษาการศรัทธา คุณลักษณะของอัลเลาะห์ และบทลงโทษ (เวลา 20 ชั่วโมง)

ภาคเรียนที่ 2 อธิบายวิธีการละหมาด บอกชีวประวัติ คุณลักษณะ บทบาทหน้าที่ คำสั่งสอน คุณธรรม จริยธรรมของท่านนบี (ศาสดา) มุฮัมมัด และคอลีฟะฮ์ (สาวก) ทั้งสี่ เห็นคุณค่าของการปฏิบัติตนตามทัศนะอิสลาม (เวลา 20 ชั่วโมง)

ส 21201 อิสลามศึกษา 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 0.5 หน่วยกิต

อธิบายวิธีการละหมาดฟัรดู การละหมาดสุนนะฮ์ ตะรอวีหฺและวิตุร การปกปิดเอวเราะฮ์ บอกชีวประวัติก่อนและหลังรับวะหฺยู คุณลักษณะ บทบาทหน้าที่ คำสั่งสอน คุณธรรม จริยธรรมของท่านนบีมุฮัมมัด คีอัลลิลลอฮ์ อะลัยฮิวะซัลลัม และคอลีฟะฮ์ทั้งสี่ประวัติความเป็นมาของอัลกุรอาน เห็นคุณค่า และปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำ ผู้ตาม การรักษาระเบียบวินัย การตรงต่อเวลา การรู้จักความพอเพียงและพอใจในสิ่งที่ตนมีตามทัศนะอิสลาม

ส 22201 อิสลามศึกษา 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 0.5 หน่วยกิต

ภาคเรียนที่ 1 ศึกษาความสัมพันธ์ของโครงสร้างอิสลาม จริยวัตร เห็นคุณค่าและปฏิบัติการจ่ายซะกาฮ์ฟิฏรฺ (การบริจาคทาน) การถือศีลอดสุนนะฮ์ การขออภัยโทษ การอดกลั้น และการให้อภัย ความกล้าหาญ และการเป็นผู้มีจิตอาสา (เวลา 20 ชั่วโมง)

ส 22202 อิสลามศึกษา 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 0.5 หน่วยกิต

ภาคเรียนที่ 2 ศึกษาการเผยแพร่ศาสนาอิสลามของท่านนบี (ศาสดา) มุฮัมมัด (เวลา 20 ชั่วโมง)

ส 23201 อิสลามศึกษา 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 จำนวน 0.5 หน่วยกิต

เห็นคุณค่าและปฏิบัติการประกอบพิธีหัจญ์ การบริโภคอาหาร และเครื่องดื่มที่หะลาล (อนมุตฺติ) หะรอม (ต้องห้าม) ชิวประวัติ คุณลักษณะ บทบาทหน้าที่ จริยธรรม การเผยแพร่ศาสนาของบรรดาศาสดา (ผู้ดำรงไว้ซึ่งศาสนา) ศาสนสถานที่สำคัญในอิสลาม ความยุติธรรม ความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ความสามัคคี(เวลา 20 ชั่วโมง)

ส 23202 อิสลามศึกษา 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 0.5 หน่วยกิต

อธิบายวิธีการปฏิบัติการประกอบพิธีหัจญ์ การบริโภคอาหาร และเครื่องดื่มที่หะลาล (อนมุตฺติ) หะรอม (ต้องห้าม) ชิวประวัติ คุณลักษณะ บทบาทหน้าที่ จริยธรรม การเผยแพร่ศาสนา

ของบรรดาสถูล (ผู้ดำรงไว้ซึ่งศาสนา) ศาสนสถานที่สำคัญในอิสลาม ความยุติธรรม ความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ความสามัคคี (เวลา 20 ชั่วโมง)

นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายรายวิชาพื้นฐานของวิชา ส 15102 ประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เวลา 40 ชั่วโมง ดังนี้

ศึกษา วิเคราะห์ อธิบาย ความเป็นมาของท้องถิ่นโดยใช้หลักฐานที่หลากหลาย ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อใช้ตอบคำถามทางประวัติศาสตร์ ความแตกต่างระหว่างความจริงกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องราวในท้องถิ่น อิทธิพลของอารยธรรมอินเดียและจีนที่มีต่อไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติที่มีต่อสังคมไทยปัจจุบัน พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา และธนบุรี ปัจจัยที่ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการปกครองของอาณาจักรอยุธยา ประวัติและผลงานของบุคคลสำคัญสมัยอยุธยาและธนบุรีที่น่าภาคภูมิใจ ภูมิปัญญาไทยที่สำคัญในสมัยอยุธยาและธนบุรีที่น่าภาคภูมิใจ และควรค่าแก่การอนุรักษ์

จากการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางของโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรรค์กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้จัดให้มีการจัดการเรียนรู้ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามในโรงเรียนทุกระดับชั้น ในระดับชั้นประถมศึกษา มีการเรียนรวมทั้งสองศาสนาในชั้นเรียน และในระดับมัธยมศึกษา มีการเรียนศาสนาอิสลามเป็นรายวิชาเพิ่มเติมทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม การจัดการเรียนรู้ตามคำอธิบายรายวิชานี้เหล่านี้คือเพื่อให้ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ตามที่บรรพบุรุษของคนอยุธยาได้มีความภาคภูมิใจตลอดมา

2.2.3 กิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม กิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรรค์มีดังนี้

1) **กิจกรรมหน้าเสาธง** ในตอนเช้ามีการเข้าแถวหน้าเสาธง นักเรียนไทยพุทธ มีการสวดมนต์หลังเคารพธงชาติและหลังจากนั้นนักเรียนมุสลิมจึงมีการสวด โดยมีการอ่าน อัลฮัม ซึ่งในขณะที่นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธและนักเรียนมุสลิมมีการสวดมนต์ เพื่อนต่างศาสนาก็จะอยู่ในความสงบ

2) **กิจกรรมการเรียนการสอนศาสนา**

2.1) การเรียนการสอนวิชาพุทธศาสนา จะมีการเรียนการสอนตามตารางเรียนวิชา พุทธศาสนา 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ในชั้นเรียน ซึ่งจะเป็นการสอนนักเรียนทุกคนไม่แยกศาสนาเพราะเป็นความรู้พื้นฐานที่นักเรียนต้องได้รับ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจซึ่งกันและ

กัน อีกทั้งนักเรียนจะต้องนำความรู้ไปทำแบบทดสอบในการวัดผลประเมินผล ในการสอบวัดความรู้ระดับชาติ (National Test : NT) และในขณะเดียวกันทางโรงเรียนก็จัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลาม มีการจัดการเรียนการสอนตามตารางเรียนของแต่ละห้อง โดยมีวิทยากรสอนศาสนาอิสลามเป็นผู้รับผิดชอบในการสอนนักเรียนทุกคนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2.2) การปฏิบัติศาสนกิจของนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนจะมีการทำพิธีสวดมนต์ที่ห้องพระ อาคารพุทธศึกษาในเวลาหลังอาหารกลางวันซึ่งเป็นเวลาของการปฏิบัติศาสนกิจของนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ที่จะต้องมีการละหมาด (สวดมนต์) ตามหลักที่ศาสนากำหนด วันละ 5 ครั้ง ซึ่งในระหว่างเวลาเรียนในโรงเรียน จะตรงกับเวลาละหมาดดูโฮร์ (สวดมนต์หลังเที่ยงวัน) ซึ่งเป็นการละหมาดครั้งที่ 2 นักเรียนจะทำการละหมาดครั้งที่ 2 นักเรียนจะทำการละหมาดในห้องละหมาด ซึ่งสร้างมานานแล้ว แต่ได้ทำการปรับปรุงห้องละหมาดมาเป็นระยะเวลา 1 ปี ทำให้ห้องละหมาดมีเนื้อที่กว้างขึ้น สะอาดขึ้น สำหรับที่อาบน้ำละหมาด ทางโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรยศ ได้ศึกษารูปแบบโรงเรียนอิสลามศรีอยุธยา (อศอ.) และได้สร้างสถานที่อาบน้ำละหมาดประมาณเดือน กรกฎาคม ปี พ.ศ.2553 ซึ่งทางผู้ปกครองและชุมชนได้ร่วมบริจาคพร้อมสำหรับปูละหมาด

ในทุกวันศุกร์ นักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ไปทำพิธีละหมาดที่มัสยิด ซึ่งทางโรงเรียนจะมีการสังเกตพฤติกรรม พร้อมทั้งมีการบันทึกการปฏิบัติกิจกรรมตามแบบสังเกตของครูประจำชั้นและครูสอนศาสนาอิสลาม

2.3) การเข้าค่ายคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักเรียนทุกคน เพื่อให้นักเรียนมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละเพื่อส่วนรวม ความประหยัดและรู้จักใช้สิ่งของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า ภูมิใจในความเป็นไทย และเพื่อให้นักเรียนมีความรัก ภูมิใจ และสามารถสืบสานความเป็นอยู่อย่างได้ โครงการนี้สนองของกลยุทธ์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 กลยุทธ์ที่ 1 ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทย ความรักและภาคภูมิใจความเป็นอยู่อย่าง ตามมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียนและตัวบ่งชี้ที่ว่า มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ และตัวบ่งชี้ที่ 1.1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตนตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือและตัวบ่งชี้ที่ 1.6 ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

3) กิจกรรมวันสำคัญ

วันไหว้ครู นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ มีการซ้อมพิธีไหว้ครู จัดเตรียมพานดอกไม้ พานธูปสำหรับไหว้ครู เป็นประจำทุกปี ในวันพฤหัสบดีของเดือนมิถุนายน สำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามทางโรงเรียนมีความเข้าใจในหลักการศาสนาอิสลาม จึงมีการมอบหมายให้ครูสอนศาสนาอิสลามได้อธิบายรายละเอียดที่ถูกต้องกับนักเรียนมุสลิม

“นักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ทางโรงเรียนได้เชิญ อิมาม (ผู้นำศาสนาอิสลาม) หรือครูสอนศาสนามาให้ความรู้เรื่องการไหว้ครูตามแนวทางของศาสนาอิสลามและสาเหตุของการเข้าร่วมพิธีไหว้ครูไม่ได้ บางกิจกรรมทางโรงเรียนต้องมีการแยกนักเรียน เพราะนักเรียนที่เป็นมุสลิม นับถือพระเจ้าองค์เดียว พิธีไหว้ครูเป็นพิธีกรรมที่มีรูปเทียน และมีการกราบครู ครูสมบัติและครูสุดาจึงทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลนักเรียนมุสลิมทุกคน ในช่วงเวลาทำพิธีไหว้ครู”

(อนันต์ศักดิ์ ฤทธิงาม, สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2553)

การจัดกิจกรรมของโรงเรียนทุกกิจกรรมจะมีการประชุมคณะครูในโรงเรียนเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับหลักศาสนา เช่น กิจกรรมที่ต้องนำนักเรียนไปทัศนศึกษา ในการเขียนกำหนดการจะต้องมีเวลาคณะครูและนักเรียนมุสลิม ต้องทำการละหมาด

การจัดกิจกรรมของโรงเรียน ส่วนใหญ่กิจกรรมหลักมักจะเป็นกิจกรรมที่นักเรียนทุกศาสนา สามารถปฏิบัติร่วมกันได้ เช่น กิจกรรมค่ายวิชาการ กิจกรรมค่ายลูกเสือ กิจกรรม ทัศนศึกษา และบางกิจกรรมจะต้องมีการแยกกลุ่มนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ และนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ออกไปปฏิบัติกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป เช่น กิจกรรมในพิธีไหว้ครู กิจกรรม แห่เทียนพรรษา กิจกรรมตักบาตร ในวันคล้ายวันเกิดหลวงพ่อหวน

งานคล้ายวันเกิดหลวงพ่อหวน เจ้าอาวาสวัดพุทธโสธรวรย์ในเดือนสิงหาคม ของทุกปี เป็นงานที่โรงเรียนและสำนักเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ได้ร่วมกันจัดงานที่วัดพุทธโสธรวรย์ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด พระนครศรีอยุธยา เป็นประธานเปิดงาน คณะครูและนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์ ได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้เป็นประจำทุกปี

นอกจากนั้นผู้ปกครองยังให้การสนับสนุนในการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียน โดยมีการบริจาคตะละก (ชุดแต่งกายของผู้หญิงสำหรับพิธีละหมาด) จำนวน 70 ชุด

โรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์ เป็นโรงเรียนของชุมชนที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ทั้ง 3 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ทางโรงเรียนได้มีงบประมาณสำหรับ การจ้างครูสอนศาสนา คนละ 48000 บาทต่อปี จำนวน 2 คน ได้แก่ อาจารย์คอนนูน ทองคำ รับผิดชอบ การจัดการเรียนรู้ศาสนาอิสลามในระดับชั้นประถมศึกษาและอาจารย์ทองธรรม ชั้นระเทศ รับผิดชอบการจัดการเรียนรู้ศาสนาอิสลามในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนมีโครงการต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้พหุวัฒนธรรม ได้แก่ โครงการเชิญวิทยากรสอนศาสนาอิสลาม มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้นักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของศาสนา ให้แก่นักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาได้ถูกต้องและเพื่อให้แก่นักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 29 ได้กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ อุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษา คือ การจัดการศึกษาตลอดชีวิต และสร้างสังคมไทย ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยให้สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน และเป้าหมายหลักของการศึกษาชาติที่ต้องการให้นักเรียนเป็นคนดี ตามศาสนาที่ตนนับถือ

โรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์ อยู่ในชุมชนที่มีความแตกต่างในเรื่องการนับถือศาสนา นักเรียนร้อยละ 79 เป็นนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 18 การสอนพุทธศาสนาและการสอนศาสนาอิสลามนี้จึงเป็นความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม

เนื่องจากครูส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและนักเรียนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ทางโรงเรียน จึงมีโครงการเชิญวิทยากรสอนศาสนาอิสลามจากท้องถิ่น มาจัดการเรียนการสอน อันจะทำให้ นักเรียนมุสลิมปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามหลักการศาสนา และประพฤติตนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อิงพุทธวัฒนธรรมของโรงเรียนสำหรับนักเรียนแต่ละศาสนาที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งทฤษฎี ฉันทามติมีความเห็นว่าสังคมประกอบไปด้วยส่วนย่อยๆ และในแต่ละสังคมมีการทำงานร่วมกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และส่วนย่อยทั้งหลายเหล่านี้จะมุ่งไปที่จุดประสงค์ของส่วนรวม (core value) เอาไว้

2.3 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธวัฒนธรรม โรงเรียนวัดพุทธไพศวรัยมี ลักษณะกระบวนการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาที่แตกต่างกัน ดังแนวทางการจัดการศึกษาของ Sleeter and Grant ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การสร้างเสริมลักษณะพุทธวัฒนธรรม โรงเรียนได้มีการ พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียน เพื่อความเข้าใจในพุทธวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง นักเรียนไทยพุทธ มีการสวดมนต์หลังเคารพธงชาติและหลังจากนั้นนักเรียนมุสลิมจึงมีการสวด โดยมีการอ่าน อัลฮัมม์ กิจกรรมการเรียนการสอนศาสนา มีการเรียนตามตารางเรียนวิชาพุทธ ศาสนา 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ในชั้นเรียน ซึ่งจะเป็นการสอนนักเรียนทุกคนไม่แยกศาสนาเพราะเป็น ความรู้พื้นฐานที่นักเรียนต้องได้รับ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน อีกทั้งนักเรียน จะต้องนำความรู้ไปทำแบบทดสอบในการวัดผลประเมินผล ในการสอบวัดความรู้ระดับชาติ (National Test : NT) และในขณะเดียวกันทางโรงเรียนก็จัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลาม มีการ จัดการเรียนการสอนตามตารางเรียนของแต่ละห้อง โดยมีวิทยากรสอนศาสนาอิสลามเป็นผู้รับผิดชอบในการสอนนักเรียนทุกคนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ในวันไหว้ครู นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ มีการซ้อมพิธีไหว้ครู จัดเตรียมพานดอกไม้ พานธูปสำหรับไหว้ครู เป็น ประจำทุกปี ในวันพฤหัสบดีของเดือนมิถุนายน สำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามทางโรงเรียน มีความเข้าใจในหลักการศาสนาอิสลาม จึงมีการมอบหมายให้ครูสอนศาสนาอิสลามได้อธิบาย รายละเอียดที่ถูกต้องกับนักเรียนมุสลิม รวมทั้งการปฏิบัติศาสนกิจของนักเรียนที่นับถือศาสนา พุทธจะมีการทำพิธีสวดมนต์ที่ ห้องพระ ออาคารพุทธศึกษาในเวลาหลังอาหารกลางวันซึ่งเป็น เวลาของการปฏิบัติศาสนกิจของนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ที่จะต้องมีการละหมาด (สวด มนต์) ตามหลักที่ศาสนากำหนด วันละ 5 ครั้ง และในทุกวันศุกร์ นักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา

ปีที่ 5 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ไปทำพิธีละหมาดที่มัสยิด ซึ่งทางโรงเรียนจะมีการสังเกตพฤติกรรม พร้อมทั้งมีการบันทึกการปฏิบัติกิจกรรมตามแบบสังเกตของครูประจำชั้นและครูสอนศาสนาอิสลาม

นอกจากนั้นยังมีโครงการเข้าค่ายคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักเรียนทุกคน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูตเวที ความเมตตา กรุณา เชื่อเพื่อเชื่อแผ่และเสียสละเพื่อส่วนรวม ความประหยัดและรู้จักใช้สิ่งของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า ภูมิใจในความเป็นไทย และเพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรัก ภูมิใจ และสามารถสืบสานความเป็นอยุธยาได้ โครงการนี้สนองกลยุทธ์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 1 กลยุทธ์ที่ 1 ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทย ความรัก และภาคภูมิใจความเป็นอยุธยา ตามมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียนและตัวบ่งชี้ที่ 1 มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ และตัวบ่งชี้ที่ 1.1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือและตัวบ่งชี้ที่ 1.6 ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

การที่คนในชุมชนบ้านคลองคูจามที่นับถือศาสนาพุทธ หรือศาสนาอิสลาม เป็นคนรู้จักสนิทสนมกันเป็นการรับรู้ข้อมูลและประสบการณ์ต่าง ๆ จากเพื่อน หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวในชุมชนบ้านคลองคูจาม หรือความรู้ที่ได้เรียนรู้ในโรงเรียนวัดพุทธไธศวรวรย์ รวมทั้งการเรียนการสอนพุทธศาสนาหรืออิสลามศึกษา จะทำให้นักเรียนแต่ละคนมีความรู้และมีประสบการณ์จากความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ได้รับจากเพื่อน คนรอบข้างในโรงเรียนและในชุมชน

การเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากจะได้เรียนจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมในการเข้าค่ายแล้ว ยังมีการเรียนรู้กันในระบบโรงเรียน จากโรงเรียนวัดพุทธไธศวรวรย์ ซึ่งคนในชุมชนทุกศาสนาจะเริ่มต้นเรียนหนังสือที่โรงเรียนนี้ ตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายที่เรียนหนังสือจากพระครูในวัดพุทธไธศวรวรย์

“พ่อแม่ของผม สมัยนั้นเป็นเด็กนักเรียน ก็ไปเรียนหนังสือที่วัดพุทธไธศวรวรย์นี่แหละ มุสลิมในหมู่บ้านเราทุกคนไปเรียนที่นั่นกันทั้งนั้น มีเพื่อน ๆ ชาวพุทธมากมาย รักกัน สนุกกันมาก พวกเรารู้จักกันทุกคน สมัยก่อน วัดเป็นเหมือนโรงเรียน มีพระเป็นครูสอนหนังสือ”

(สมชาย เมาะซัง, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2553)

ปัจจุบันโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรยได้มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายสำหรับนักเรียน 3 ศาสนาในโรงเรียน คือ “ค่ายคุณธรรม จริยธรรม” นักเรียนทุกศาสนาเข้าค่ายรวมกัน ใช้เวลา 1 วัน โดยมีการกำหนดกิจกรรม ในตอนเช้าจะเป็นการบรรยาย การอบรมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ นักเรียนเป็นคนดีของสังคม เน้นความเข้าใจกัน การช่วยเหลือผู้อื่น การสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกัน ทุกคนเป็นพี่น้องกัน ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับในช่วงบ่าย จะมีวิทยากรทุกศาสนาให้ความรู้ในด้านการปฏิบัติศาสนกิจที่ถูกต้อง มีการฝึกปฏิบัติตามห้องต่างๆ ของโรงเรียนซึ่งจัดให้นักเรียนไว้ตลอดปีการศึกษาอยู่แล้ว และสิ้นสุดท้ายจะมีการสรุปความสำคัญ ในการปฏิบัติตนเป็นคนดี ตามคำสอนของแต่ละศาสนา

โรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย อยู่ในชุมชนที่มีความแตกต่างในเรื่องการนับถือ ศาสนา นักเรียนร้อยละ 86 เป็นนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 14 การสอนพุทธศาสนาและการสอนศาสนาอิสลามนี้จึงเป็นความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่ โรงเรียนจะต้องให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม เนื่องจาก ครุส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธและนักเรียนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม ทางโรงเรียนจึงมี โครงการเชิญวิทยากรสอนศาสนาอิสลามจากท้องถิ่น มาจัดการเรียนการสอน อันจะทำให้ นักเรียนมุสลิมปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามหลักการศาสนา และประพฤติตนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข การจัดกิจกรรมการ เรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมของโรงเรียนสำหรับนักเรียนแต่ละศาสนาที่มีความแตกต่างกัน นอกจาก ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจแล้ว ยังมีแผนปฏิบัติการของโครงการที่เชื่อ ต่อการจัดการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม เช่นโครงการเชิญวิทยากรสอนศาสนาอิสลาม โครงการเชิญ วิทยากรสอนอาชีพท้องถิ่น ทำให้ผู้ปกครอง คนในชุมชนและนักเรียนได้มีโอกาสและมีส่วนร่วมใน การจัดการเรียนรู้ให้กับบุตรหลานของตน มีความรู้สึกที่ดีต่อโรงเรียน ซึ่งทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ของคนในชุมชนและนักเรียนทุกศาสนา

3. การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชน

3.1 แหล่งการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็น พหุวัฒนธรรม

3.1.1 กิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นทางการ

ชุมชนบ้านคลองคูจาม อยู่ในตำบลลำภอล้อม อำเภอบางขันศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในชุมชนนี้มีวัฒนธรรม ประเพณีที่แตกต่างกัน เนื่องจากมีผู้นับถือ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์อยู่ร่วมกัน และคนในชุมชนคลองคูจามที่นับถือ

ศาสนาอิสลามจะไปปฏิบัติศาสนกิจที่มัสยิดอิสลามวัฒนา (สุเหร่าใต้) และคนที่นับถือศาสนาพุทธก็จะไปทำบุญที่วัดพุทธไศวรารักษ์ รวมทั้งคนที่นับถือศาสนาคริสต์ก็จะไปทำพิธีทางศาสนาที่โบสถ์เซนโยเซฟ

คนในชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์กัน อาศัยอยู่ร่วมกันมานานตั้งแต่บรรพบุรุษ ชาวพุทธ มุสลิม และชาวคริสต์ มีปู่ ย่า ตา ยายที่เป็นเพื่อน เป็นญาติสนิท โดยมีโรงเรียนวัดพุทธไศวรารักษ์เป็นศูนย์รวมในการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน ซึ่งในอดีต ชาวบ้านในคลองคูจาม และหมู่บ้านอื่นๆ ที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม จะเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนวัดพุทธไศวรารักษ์ โดยมีพระครูที่วัดเป็นผู้สอนให้อ่านออกเขียนได้ จนกระทั่งปัจจุบัน ชุมชนคลองคูจามได้ดำเนินกิจกรรมตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลลำเภอล้อม ซึ่งได้มอบงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรมของทุกศาสนา ให้กับทุกวัด ทุกมัสยิด และโบสถ์ในชุมชน แห่งละ 25,000 บาท

หมู่บ้านคลองคูจามได้มีการนำงบประมาณที่ได้รับมาดำเนินการจัดกิจกรรมตลอดปี โดย แต่ละศาสนสถานจะได้รับงบประมาณเท่ากันทุกแห่ง จึงมีการกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมร่วมกัน เรียกว่า “กิจกรรม 3 ศาสนา” ซึ่งแต่ละศาสนาจะมีศาสนสถานเป็นศูนย์รวม ศาสนาอิสลามมีมัสยิดวัฒนา (สุเหร่าใต้) เป็นศูนย์รวม ศาสนาพุทธมีวัดพุทธไศวรารักษ์เป็นศูนย์รวม และศาสนาคริสต์มีโบสถ์เซนโยเซฟเป็นศูนย์รวม ในที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมอิสลามและวัฒนธรรมของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีทั้งรายละเอียดการจัดกิจกรรม 3 ศาสนาของชุมชนคลองคูจามดังนี้

1) ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของกิจกรรมเข้าค่าย การจัดกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา ได้เริ่มจัดเป็นกิจกรรมประจำปีมาประมาณ 5 ปี โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้ใหญ่ โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชุมชนคลองคูจาม และเริ่มมีชุมชนใกล้เคียงเข้ามาร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้นในภายหลัง คนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนทุกศาสนาได้มีความเข้าใจกันมากขึ้น มีความรักความสามัคคีกัน และเพื่อให้ทุกคนรู้คุณค่าของชีวิต และการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีของเยาวชนในชุมชน

2) สถานที่การจัดกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา การที่มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมาก จึงต้องใช้สถานที่ที่เหมาะสมกับจำนวนคน และระบบสาธารณูปโภคที่พร้อม คณะกรรมการการจัดกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา จึงเห็นสมควรใช้สถานที่ ณ วัดพุทธไศวรารักษ์ เพราะมีบริเวณและอาคารต่างๆ เพียงพอและเหมาะสม

3) ระยะเวลาและวันเวลาของกิจกรรมเข้าค่าย การเข้าค่าย 3 ศาสนา ผู้เข้าค่ายจะได้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมด้วยกันเป็นระยะเวลา 3 วัน 2 คืน ซึ่งในช่วงปีแรกจะใช้ระยะเวลาเพียง 2 วัน 1 คืน ซึ่งการจัดกิจกรรมเข้าค่ายจะจัดในช่วงประมาณเดือนมีนาคม ในแต่ละปีจะมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกือบ 200 คน และในปี 2554 นี้ มีผู้เข้าร่วมมากขึ้นประมาณ 200 กว่าคน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของกิจกรรมนี้อย่างชัดเจน

4) กำหนดการ และกิจกรรมการเข้าค่าย การจัดกิจกรรมตามกำหนดการในช่วงเข้าจะเป็นการให้ความรู้ทางศาสนาของแต่ละศาสนา เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกัน สำหรับช่วงบ่ายจะเป็นการให้ความรู้ในชีวิตประจำวัน การดูแลสุขภาพของตนเอง การดูแลคนในครอบครัว การใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ หลังจากนั้นมีการฝึกปฏิบัติให้ทุกคนได้มีการออกกำลังกาย มีการเล่นดนตรี ร้องเพลง เล่นดนตรี ร่วมกัน

ในช่วงกลางคืนเป็นภาคบันเทิงโดยทุกกลุ่มที่คละกันทุกศาสนา ร่วมตลกกันมีการแสดง ให้ทุกคนที่อยู่รอบกองไฟสลับเปลี่ยนกันเป็นผู้แสดงและผู้ชม ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกัน การสร้างความสามัคคี เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จ

5) วิทยากรและเจ้าหน้าที่แต่ละฝ่าย การให้ความรู้ในแต่ละกิจกรรม จะมีคณะวิทยากรหรือผู้อบรม เรียกว่า “ผู้ฝึก” ในช่วงเข้าจะเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาของแต่ละศาสนา ในช่วงบ่ายเป็นวิทยากรที่มีความรู้ด้านสังคม อนามัย สาธารณูปโภค ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลลำเภาล้อม ได้เป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนจัดหาให้

เจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่เข้ามาช่วยให้ความช่วยเหลือด้านการบริหารจัดการสถานที่ ดูแลความสงบเรียบร้อยของงาน รวมทั้งกลุ่มแม่บ้านอาสาสมัคร (อสม.) เข้ามาช่วยเหลือให้บริการการจัดเลี้ยงอาหาร

6) การประชาสัมพันธ์ หลังจากมีการประชุมตกลงร่วมกันในการจัดกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนาแล้ว จะมีการติดต่อประสานไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลลำเภาล้อม เพื่อช่วยประชาสัมพันธ์ เสียงตามสายของหมู่บ้านคลองคูจาม และหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อผู้สนใจจะได้มาสมัครเข้าร่วมกิจกรรม และเข้ามาเยี่ยมค่าย รวมทั้งชมการแสดงรอบกองไฟในเวลากลางคืน

7) บรรยากาศของกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา กิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา เป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมที่หลากหลายของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ในการอยู่ร่วมกันของชาวไทยพุทธและมุสลิมในแต่ละด้านดังนี้

7.1) การกล่าวทักทาย ในการพบปะกันก่อนเข้าค่าย 3 ศาสนา เมื่อมีการพบปะกัน ปรกติทั่วไปจะยกมือไหว้ แล้วกล่าวคำว่า “สวัสดี” และในการเข้าค่าย 3 ศาสนา จะมีวัฒนธรรมอิสลามที่เวลาพบกัน จะมีการจับมือ (มุสลิมเรียกว่าการให้สลาม) และกล่าวคำว่า “อัสลามุอะลัยกุม” และมีการกล่าวตอบว่า “วะอะลัยกุมมุสลาม” แต่หากมุสลิมพบกับคนที่ไม่ใช่มุสลิม ก็จะยกมือไหว้และกล่าวคำว่า “สวัสดี” เช่นกัน

7.2) การแต่งกาย ในการแต่งกาย โดยปรกติทั่วไป ชาวพุทธที่มีอายุเมื่อเข้าวัดก็จะแต่งกายสุภาพ และชาวมุสลิมก็จะแต่งกายเหมือนชาวพุทธ เพียงแต่มีการคลุมศีรษะหรือที่เรียกว่า “ฮิญาบ” ซึ่งเป็นการแต่งกายของสตรีมุสลิมที่ศาสนากำหนดให้คลุมศีรษะด้วย

7.3) อาหาร เนื่องจากมุสลิมไม่รับประทานอาหารที่ปรุงจากเนื้อหมู รวมทั้งวิธีการชำระล้างวัตถุดิบต่างๆก็ต้องเป็นไปตามหลักการซึ่งเป็นข้อกำหนดของศาสนาอิสลาม ดังนั้นการปรุงอาหารจึงมีแม่ครัวหลักเป็นมุสลิม และมีผู้ช่วยคนอื่นๆที่เป็นทั้งมุสลิมและชาวพุทธร่วมมือกันปรุงอาหาร และอาหารก็จะเป็นอาหารของชาวไทยภาคกลางทั่วไป เพื่อให้ทุกคนที่เข้าค่ายสามารถรับประทานอาหารร่วมกันได้

7.4) การปฏิบัติศาสนกิจ สถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจในบริเวณวัดพุทธไทธวรารัยยังไม่เขื่ออำนวยความสะดวกมากนักสำหรับศาสนาอิสลาม ซึ่งสถานที่ต้องเป็นสถานที่ที่ไม่มีนยะฮีส (สิ่งปนเปื้อนที่กำหนดไว้ตามหลักศาสนา) แต่มุสลิมบางได้เตรียมพร้อมสำหรับปูพื้นเพื่อทำการละหมาด (สวดมนต์) และมุสลิมหญิงได้เตรียมชุดตะละกะง (ชุดเสื้อผ้าสำหรับสวดมนต์ซึ่งปกปิดร่างกายและศีรษะ) มาด้วย และพยายามหาสถานที่เหมาะสมในการละหมาดด้วยตัวเอง มุสลิมบางคนอาศัยอยู่ใกล้กับวัดพุทธไทธวรารัย ก็ใช้วิธีกลับไปละหมาดที่บ้าน ซึ่งใช้เวลาในการละหมาดไม่เกิน 10 นาที และสามารถกลับมาเข้าร่วมกิจกรรมได้ตามปรกติ

สำหรับศาสนาพุทธ ชาวพุทธขึ้นไปสวดมนต์ในวิหารตามแต่ละบุคคลที่จะปฏิบัติ บางคนก็ใช้วิธีสวดมนต์ก่อนนอน

3.1.2 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ ปรกติในชุมชนมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันตามวิถีชีวิต เรียนรู้จากกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆของแต่ละวัฒนธรรมในศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม เช่นกิจกรรมทำบุญวันเกิดหลวงพ่อดวงเป็นกิจกรรมที่ยิ่งใหญ่ของชุมชน กิจกรรมห่มผ้าพระปรางค์วัดพุทธไทธวรารัย หรือกิจกรรมวันสำคัญของศาสนาอิสลาม เช่นวันอีดริฟิตรี(วันที่มุสลิมถือศีลอดครบหนึ่งเดือน) และวันอีดริอฎฮา(วันที่มุสลิมไปประกอบศาสนกิจที่กรุงเมกกะประเทศซาอุดีอาระเบีย) ซึ่งเป็นวันรื่นเริงของมุสลิม ทุกคนไปละหมาด(สวดมนต์)ที่มีสยิดตามเวลาที่

มัถยิดแจ้งไว้ หลังจากนั้นจะมีการเชือดกุรบ้าน(เชือดสัตว์เพื่อแจกจ่ายเนื้อให้กับผู้ยากจน) และมีการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องเพื่อขอขมาโทษในสิ่งที่อาจทำไม่ถูกต้องและทำให้เสียใจ

3.2 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม

การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนคลองคูจาม ซึ่งในชุมชนเป็นการอยู่ร่วมกันของประชาชนทั้ง 3 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ทุกปีจะมีการปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมเด่นของชุมชน คือ “กิจกรรม 3 ศาสนา” ในแต่ละศาสนาแม้จะมีความแตกต่างกันในทางปฏิบัติ แต่คนในชุมชน ทุกศาสนาต่างก็ให้ความร่วมมือกันเพื่อส่วนรวม เพื่อชุมชนของตน การที่คนในชุมชนมีความคิดและปฏิบัติต่อกันเช่นนี้ จึงเป็นไปตามที่ Emile Durkheim กล่าวว่า กลุ่มย่อยในชุมชนจะทำหน้าที่เพื่อส่วนรวมร่วมกัน (Core Value) และกิจกรรมนี้มีลักษณะกระบวนการเรียนรู้ 3 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การสร้างเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรม คนในชุมชนมีการเรียนรู้ทำให้เกิดความเข้าใจกัน และมีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีการให้เกียรติซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ของคนในชุมชนคลองคูจามมีดังนี้

1) การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในวิถีชีวิต คนในชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา มีการพบปะสังสรรค์ ทำให้เกิดความสนิทสนม ทุกคนมีความคุ้นเคยกันระหว่างครอบครัว มีการเยี่ยมเยียน ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทำให้มีการปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม

2) ในการเข้าค่ายของคนทั้ง 3 ศาสนาในชุมชนคลองคูจาม ทำให้เกิดความประทับใจสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้นทุกปี เพราะแต่ละคนจะได้รับความรู้ และประสบการณ์ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทั้งในด้านศาสนา รวมทั้งกิจกรรมค่ายคุณธรรม จริยธรรมของ 3 ศาสนา ในโรงเรียนวัดพุทธโธศวรรย์ก็เป็นโอกาสของการได้รับความรู้ของแต่ละบุคคล การได้รับประสบการณ์ส่วนตัวจากการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ในชุมชนยังมีการส่งเสริมให้แต่ละคนได้เรียนรู้ และการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา ในช่วงฤดูร้อนปิดภาคเรียน ผู้ปกครองของแต่ละศาสนาในชุมชนได้จัดโครงการให้กับบุตรหลานได้มีความรู้เพิ่มขึ้น นักเรียน

“การเข้าค่าย 3 ศาสนา ทำให้ได้รู้จักเพื่อนใหม่จากหมู่บ้านอื่นๆ เพิ่มขึ้น บางคนฉันเคยเจอ แต่ก็ไม่ได้ทักทายกัน เดียวนี้รู้จักกันหมด เวลาพบกันคุยกันหลายเรื่อง ส่วนมากจะคุยเรื่องตอนอยู่ค่ายกัน ดินะ เข้าค่ายได้ ความรู้หลายอย่าง บางเรื่องเราก็ไม่รู้มาก่อนเลยนะ หลายคนพูดคล้ายๆกัน

แล้วเรื่องสุขภาพ วิทยเรานั้นน่าเป็นห่วง เราเอาความรู้มาใช้ที่บ้านได้มาก
เลย”

(ชาวบ้าน, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2553)

การเรียนรู้ เป็นการทำความเข้าใจของแต่ละบุคคลซึ่งมีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกันทั้ง
ในชุมชนและในระบบโรงเรียน นอกจากนั้นการเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน
คลองคูจาม ซึ่งมีชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน เป็นไปตามแนวทางการดำเนิน
ชีวิตประจำวัน เนื่องจากชาวพุทธและมุสลิมจะมีวัฒนธรรมการแต่งกาย การรับประทานอาหาร
การใช้ภาษาในการพูด ที่แตกต่างกัน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ประสบการณ์ที่ได้รับ
ของแต่ละบุคคลที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อมและการปฏิบัติตามวัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทยพุทธ
และชาวไทยมุสลิม ในวันสำคัญทางศาสนา ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ทำให้คนในชุมชนซึมซับความรู้
ความแตกต่างและมีการยอมรับกันโดยอัตโนมัติ จึงเกิดเป็นความรู้ ความเข้าใจและเป็นการปฏิบัติ
ที่เหมาะสมต่อกัน ซึ่งเป็นลักษณะการเรียนรู้พหุวัฒนธรรม

การเรียนรู้จากกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนาเป็นไปอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 4 -
5 ปี ในแต่ละปีจะมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้กันอยู่เสมอรหว่างคนทุกศาสนา เพื่อให้เป็นการพัฒนา
ตนเองให้มีความเข้าใจวัฒนธรรมของตนเอง และวัฒนธรรมของคนในชุมชน มีการเข้าร่วมกิจกรรม
เรียนรู้สถานการณ์ต่างๆ จากคนรอบข้าง และจากข้อมูลข่าวสารใกล้ตัวและจากสื่อในชุมชน เสี่ยง
ตามสายของหมู่บ้าน ตลอดจนความเคลื่อนไหวจากสื่อในสังคม ในประเทศ และทั่วทั้งโลก การ
พัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งที่อยู่รอบตัว และเป็นแนวทางการปฏิบัติตนให้อยู่ใน
สังคมอย่างปรกติสุข

คนในชุมชนคลองคูจามได้มีการเรียนรู้ในครอบครัว การเรียนรู้จากสังคมใน
ชุมชน ตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ที่ทุกคนรู้จักสนิทสนมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สนิทสนมกันเหมือน
ญาติ มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเข้าใจ ให้เกียรติซึ่งกันและตลอดมา เพราะปู่ย่าตายายได้อบรม
สั่งสอน แนะนำให้รู้จักความเป็นญาติมิตรตั้งแต่อดีต เพราะเข้าเรียนในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์
ร่วมกันทั้งชาวไทยพุทธ ไทยมุสลิม และมีการแต่งงานกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมหลาย
ครั้งจนเป็นญาติพี่น้องกันหลายครอบครัว และรวมทั้งในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์ ซึ่งมีนักเรียนไทย
พุทธและนักเรียนไทยมุสลิมก็ได้รับการอบรม สั่งสอนและปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม
ให้กับนักเรียนเป็นประจำ การเรียนรู้ในลักษณะพหุวัฒนธรรม จึงเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ ทุกเวลาใน
ชุมชน

“การเข้าค่ายของคนทุกศาสนา เขาทำกันมาทุกปี ทาง อบต.ลำภา
ลุ่มเขาสันับสนุนให้ทุกหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมให้มากขึ้นทุกปี คุณเจนโชค
สุนิธิ นายก อบต.ลำภาลุ่ม เขาวางแผนมีรายละเอียดสำหรับการอบรม
ให้กับคนทุกศาสนา เขาจัดค่ายน่าสนใจ ฝึกการสังเกต เวลาเดินทางให้
สังเกตต้นไม้ รูปแบบเดียวกับลูกเสือชาวบ้าน”

(มานิตย์ เจ๊ะไฉ๊ะ, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2553)

กิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนาในชุมชนคลองคูจาม ซึ่งจัด ณ วัดพุทธโศภนารามเป็น
ประจำทุกปี และสมาชิกที่เข้าร่วมการเข้าค่ายได้เพิ่มขึ้นทุกปี จาก 4 ปีที่ผ่านมา ไซวงแรกมี
ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประมาณหนึ่งร้อยกว่าคน ปัจจุบัน ปี 2554 นี้ เพิ่มขึ้นเป็นสองร้อยกว่าคน แสดง
ให้เห็นถึงความพอใจของคนในชุมชนได้มากขึ้น และการดำเนินกิจกรรมของวิทยากรมีความ
น่าสนใจ สนุกสนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงบ่าย หลังอาหารกลางวันจะเป็นกิจกรรมภาคบันเทิง
และทุกคนในกลุ่ม ซึ่งมีผู้นับถือศาสนาต่างๆ ที่ได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมการร้องเพลง เล่นดนตรี หรือ
การออกกำลังกายโดยใช้ธูลาสูฟ เมื่อรับการฝึกแล้ว แต่ละกลุ่มก็นำความรู้ต่างๆ ที่ได้มา
ออกแบบการแสดงในภาคกลางคืน โดยแต่ละคนก็จะนำเสนอความสามารถที่แตกต่างกันตาม
วัฒนธรรมของตน นำมาผสมผสานกัน มีการร้องเพลงไทย เพลงอาหรับ ประกอบการแต่งกายใน
การแสดงก็มีการผสมผสานกันของหลายวัฒนธรรม บางกลุ่มจะมีการแสดงพิธีการรดน้ำดำหัว
ผู้ใหญ่ เนื่องจากใกล้วันสงกรานต์ การแสดงของแต่ละกลุ่มจะมีวัฒนธรรมต่างๆ ปรากฏอยู่ในการ
แสดง ซึ่งสร้างความสนุกสนานให้กับทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรม และคนในชุมชนที่เป็นผู้ชมการแสดง

“กิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา สนุกมาก ครูฝึกเก่งทุกคน คนมีอายุที่
เข้าอบรมก็ไม่รู้สึกเบื่อ เขาใช้วิธีการแบบการเข้าค่ายของลูกเสือชาวบ้าน
พวกเรากินอยู่ร่วมกันได้ เขาฝึกให้ทุกคนมีความกระตือรือร้น ร่วมกันคิดและ
แก้ปัญหา ตอนหลังๆ นี้ มีคนจากหมู่บ้านใกล้เคียงเข้ามาร่วมอีก ทำให้รู้จัก
และสนิทกันมากขึ้น”

(มุชา เมาะซัง, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2553)

การกำหนดกิจกรรมของวิทยากรในการเข้าค่าย 3 ศาสนา เป็นการสร้าง
สถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้ปฏิบัติงานร่วมกัน และทุกคนจะเรียนรู้กันจากสถานการณ์
ต่างๆ ที่ได้ร่วมคิด ร่วมทำ เช่นกิจกรรมการเดินทางเพื่อฝึกการสังเกต ชาวพุทธก็มักจะยกมือไหว้

ขอให้เจ้าที่เจ้าทางนำทางให้ไปถึงเส้นชัย และชาวมุสลิมซึ่งปรกติก็จะระลึกถึงอัลเลาะห์ (พระเจ้า) ช่วยโปรดเมตตา ให้ปฏิบัติภารกิจได้สำเร็จ

จากการเข้าค่าย 3 ศาสนา ในช่วงเข้ามีการบรรยายความรู้ทางศาสนาของแต่ละศาสนา ซึ่งเป็นโอกาสให้ทุกคนได้เรียนรู้และเกิดความเข้าใจผู้อื่นที่มีหลักการทางศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเอง ทุกคนเมื่อมีความเข้าใจผู้อื่นแล้ว จะมีการปฏิบัติตนต่อเพื่อนในกลุ่มที่เข้าค่ายด้วยกันได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันก็ได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์ ทำงานร่วมกัน มีการปรึกษาหารือกัน ก็ถือได้ว่าการเรียนรู้กันมากขึ้น ซึ่งแต่ละบุคคลอาจสามารถรับรู้ สังเกต จากการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในลักษณะพหุวัฒนธรรม

การเรียนรู้ ยังอาศัยสภาพแวดล้อมของชุมชน ความเป็นอยู่ของชุมชนซึ่งเป็นชุมชนที่มีความแตกต่างทางศาสนาวัฒนธรรมแต่ละประเพณีของชุมชนคลองคูจาม ได้เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ของชุมชน คนในชุมชนได้เรียนรู้กันจากสภาพแวดล้อมที่มีทั้งวัด มัสยิด โบสถ์ การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ จึงเป็นสถานการณ์ที่ทุกคนได้พบเห็นอย่างสม่ำเสมอในวิถีชีวิตและประเพณีการแต่งงาน การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งทุกศาสนาสามารถร่วมงานกันได้ ได้พบเห็นความแตกต่าง ของแต่ละวัฒนธรรม ประเพณีร่วมกันตลอดมา ประเพณีประจำปี ของชาวไทยมุสลิมที่เห็นเด่นชัดก็คือ การจัดงานออกร้าน(อาหาร) ให้กับมัสยิดพัฒนา ซึ่งจะจัดในช่วงปลายปี ประมาณเดือนตุลาคมหรือพฤศจิกายน สำหรับประเพณีของชาวไทยพุทธ ได้แก่ ประเพณีห่มผ้าพระปรางค์ ณ วัดพุทธโรศวรธรรม์ ทางโรงเรียนวัดพุทธโรศวรธรรม์ได้ให้นักเรียนไทยพุทธได้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมกับชุมชน แต่นักเรียนมุสลิมก็ได้ร่วมทำความสะอาดบริเวณวัดโดยช่วยกันเก็บกวาดและถางหญ้า เพื่อเตรียมสถานที่

“โรงเรียนของเรา มีครูสอนอิสลามอยู่ 2 คน มีงานทุกครั้ง พวกเราก็จะประชุมปรึกษากันเสมอ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น งานประเพณีห่มผ้าพระปรางค์ เด็กไทยพุทธไปร่วมพิธีกับวัด แต่เด็กมุสลิมก็ไปบำเพ็ญประโยชน์ ทำความสะอาดได้”

(อนันตศักดิ์ ฤทธิงาม, สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2553)

นอกจากกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนาแล้ว ชุมชนคลองคูจาม ยังมีกิจกรรมชุมชน 3 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ ซึ่งแต่ละศาสนสถาน วัด มัสยิด และโบสถ์ ได้จัดให้มีการอบรม ฟังบรรยายความรู้ทางศาสนา เพราะทุกศาสนสถานจะได้รับ

งบประมาณแห่งละ 25,000 บาทต่อปี บางแห่งอาจมีการรับบริจาคเพิ่มเติมจากคนในชุมชน เพื่อให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมอื่นๆ

การจัดการเรียนรู้ของแต่ละศาสนา เช่นศาสนาอิสลาม มีการจัดการเรียนรู้ ณ มัสยิดวัฒนา (สุเหร่าใต้) โดยมีอิหม่าม (ผู้นำทางศาสนาอิสลาม) คณะกรรมการมัสยิดวัฒนา และครูสอนศาสนาอิสลาม ได้ร่วมปรึกษาและมีข้อตกลงร่วมกัน ในการจัดหลักสูตรการเรียนรู้อิสลาม (พี่ครูอื่น) ในทุกวันเสาร์ เวลา 9 นาฬิกา จนถึงเวลา 12 นาฬิกา ซึ่งจะมีผู้สนใจเข้าเรียน โดยเฉพาะนักเรียน ประมาณ 20 – 30 คน โดยมีครูสอนศาสนาชื่อ ครูมุชา เมาะซัง เป็นผู้สอน และมีการเปิดสอนอิสลามศึกษาในภาคฤดูร้อน ในช่วงปิดเทอมเดือนเมษายนอีกครั้งหนึ่ง

ศาสนาพุทธมีการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนพุทธโศภนารักษ์ทุกสัปดาห์ ห้องเรียนละ 1 ชั่วโมง ตลอดปีการศึกษา โดยพระอาจารย์ติง จากวัดพุทธโศภนารักษ์เป็นครูสอน ในขณะเดียวกันทางโรงเรียนก็จัดการเรียนรู้ “อิสลามศึกษา” โดยมีครูอัตราจ้าง 2 คน ใช้หลักสูตรกระทรวงศึกษา และนักเรียนทุกคนจะได้เรียนรู้ศาสนาทั้ง 2 ศาสนาร่วมกันตลอดปี

ในวันครบรอบวันสถาปนาวัดพุทธโศภนารักษ์ จะมีการจัดกิจกรรมประจำปี ชาวบ้านผู้ปกครอง และนักเรียนจะเข้าร่วมพิธีวิปัสสนา ห่มจีวรพราหมณ์ ณ สวนป่าวัดพุทธโศภนารักษ์ เป็นเวลา 3 วัน ในระยะแรก ต่อมาจะใช้เวลา 5 วัน ในแต่ละวัน ทุกคนก็จะกลับมาพักที่บ้าน

การเรียนรู้ของชุมชนคลองคูจามเกิดขึ้นทั้งในครอบครัวทุกครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวจะอบรมสั่งสอนบุตรหลานในเรื่อง การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาเป็นพื้นฐานมีการปฏิบัติตามบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว การไปทำบุญที่วัดพุทธโศภนารักษ์ในวันสำคัญทางศาสนา หรือการไปละหมาด (สวดมนต์) ที่มัสยิดวัฒนา หรือการละหมาดในสถานที่ที่โรงเรียนวัดพุทธโศภนารักษ์จัดให้สำหรับนักเรียนมุสลิมที่ต้องละหมาดดุฮริ (การสวดมนต์ ช่วงเวลาพักเที่ยง) หรือในชุมชนทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้กันจากวัฒนธรรม ประเพณี ชาวไทยพุทธจะมีการทอดกฐินทอดผ้าป่า และชาวไทยมุสลิมจะมีการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน (เดือนที่ 9 ของปฏิทินอิสลาม) และมีการร่วมละหมาดพร้อมกันทุกครัวเรือน ณ มัสยิดวัฒนา ในวันอิติลฟิตรี (วันที่ถือศีลอดครบ 1 เดือน) การเรียนรู้ของชุมชนคลองคูจามจึงเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ทุกเวลาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมในชุมชน

จากการเรียนรู้ของคนในชุมชนคลองคูจามที่กล่าวมาข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าค่าย 3 ศาสนา สิ่งเหล่านี้ถือว่าการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ลักษณะที่ 2 การสร้างสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์

การที่คนในชุมชนคลองคูจาม มีทั้งวัฒนธรรมประเพณีตามหลักศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม การร่วมงานของชุมชน จึงเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พัฒนาชุมชนร่วมกันโดยจัดกิจกรรมชุมชน 3 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ทุกวันเสาร์ ใช้เวลาบรรยายให้ความรู้ร่วมกัน 3 ชั่วโมง และนอกจากนั้นในหมู่บ้านคลองคูจามยังมีโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกัน ได้แก่ โครงการเก็บขยะ โครงการอนามัย โครงการตำรวจชุมชน โครงการอำเภอเคลื่อนที่ โครงการเหล่านี้ช่วยได้แต่ละบุคคลปรับความรู้ความเข้าใจของตนให้ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นมากขึ้น กระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ไมตรีของคนในชุมชน

นอกจากนั้น การเรียนรู้ที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ไมตรีต่อกันของคนในชุมชนแล้ว ยังได้เรียนรู้จากกิจกรรมในวันสำคัญ วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการแต่งงานในหมู่บ้าน คนในชุมชนไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็เข้าร่วมแสดงความยินดีต่อกัน เพราะคนในชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีเพื่อน ตั้งแต่เป็นเพื่อนในโรงเรียน เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน หรือประเพณีห่มผ้าพระปรางค์ ทางโรงเรียนมอบหมายให้นักเรียนไทยพุทธเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรม แต่ให้นักเรียนมุสลิมได้ร่วมพัฒนาวัด โดยการทำความสะอาด เก็บกวาด ถางหญ้า ซึ่งหากมีการแจกซองในการทำบุญตามหลักศาสนาพุทธ เช่น การแจกซองกุฐินพระราชทาน ก็มีการทำความเข้าใจต่อกันด้านข้อกำหนดของศาสนาที่มุสลิมไม่สามารถทำได้ และสามารถยอมรับกันได้ด้วยความเข้าใจ รวมทั้งเทศกาลวันเข้าพรรษาของชาวไทยพุทธ และวันอีดิลฟิตรี (วันสิ้นสุดการถือศีลอดในแต่ละปี) ของมุสลิม เยาวชนไทยพุทธและเยาวชนมุสลิมที่เป็นเพื่อนสนิทกันก็มักไปเยี่ยมเยียนกันในวันสำคัญ โดยไปพบปะกันในฐานะเพื่อน แต่ไม่ได้เข้าร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งก็เป็นที่เข้าใจซึ่งกันและกันในข้อกำหนดของศาสนา

จากการร่วมกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนาร่วมกันทุกปี ทำให้คนในชุมชนสนิทสนมกันมากขึ้นจนกลายเป็นเพื่อนสนิทกันมากมาย เพราะกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา สร้างความประทับใจให้คนในชุมชนมาก ทุกคนมีความรู้สึกที่ดีต่อกันมาก จนทุกศาสนาได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ดังนี้

1) การให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ในหลายกรณีที่มีการร่วมกิจกรรมโดยแต่ละฝ่ายให้ความร่วมมือ เช่นกรณีการศึกษาในชุมชน โรงเรียนเซนโยแซฟ ได้เชิญวิทยากรจากคณะครูสอนศาสนาอิสลาม ไปบรรยายให้ความรู้กับนักเรียนในโรงเรียน และในขณะเดียวกัน โรงเรียนสอน

ศาสนาอิสลามก็ได้เชิญคณะครูต่างศาสนาที่มีความรู้ด้านการเมือง การปกครองมาบรรยายในโรงเรียนสอนศาสนา

2) การเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน จากความคุ้นเคย ความสนิทสนมกันของคนในชุมชน ซึ่งมีความรัก ความเข้าใจกันจึงมีการไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ ดังกรณีของเจ้าอาวาสวัดพุทธโสธรวรรค์ คือท่านอาจารย์หวน ซึ่งแก่ชราภาพมาก ผู้นำศาสนาอิสลาม (อิหม่าม) ซึ่งเป็นคนรู้จักกันมานานก็ได้เข้าไปที่วัดเพื่อเยี่ยมเยียน และถามไถ่อาการเจ้าอาวาสเป็นประจำ และในกรณีเยาวชนก็เช่นเดียวกันมีการเยี่ยมเยียนในฐานะเพื่อน รู้จักสนิทสนมกัน เรียนรู้ความแตกต่างซึ่งกันและกันโดยการสัมผัสความเข้าใจกันตลอดเวลาที่รู้จักกัน จึงมักไปเยี่ยมเยียนกันในวันสำคัญของกันและกันเสมอในยามมีเทศกาล

3) การแต่งงาน การสมรส จากการรู้จักกัน สนิทสนมกัน และได้มีโอกาสทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจกัน พร้อมใจกันที่จะใช้ชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัวของชาย และหญิงที่นับถือศาสนาต่างกัน โดยมีการทำพิธีรับเชย หรือสะใภ้ที่เข้ามาเป็นมุสลิมใหม่มากมาย จนกระทั่งปัจจุบัน ครอบครัวไทยพุทธ และครอบครัวไทยอิสลามเป็นญาติพี่น้องกัน

การที่ผู้นำและประชาชนในชุมชนคลองคูจาม สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบก็เพราะทุกคนในชุมชน ได้เกิดความรักความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีต่อกัน จากการที่เรียนรู้และยอมรับความแตกต่างกัน การปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการของชุมชนและขององค์การบริหารส่วนตำบลจึงประสบผลสำเร็จ ทำให้หมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียงมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาขึ้นมีการรวมตัวกันของกลุ่มแม่บ้านในการประกอบอาชีพโดยทำผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน เช่น การทำไข่เค็ม การทำน้ำพริกเผา และโครงการเหล่านี้เป็นแนวทางสู่การจัดทำตลาดน้ำในอนาคต

“ชุมชนคลองคูจาม ได้รับงบประมาณจาก อบต. สำเภากลุ่ม เหมือนกับหมู่บ้านอื่นๆ อบต. สำเภากลุ่มของเราจะพยายามจัดสรรงบประมาณให้กับชุมชนทุกศาสนาได้จัดกิจกรรมร่วมกัน อบต. สำเภากลุ่มทำงานร่วมกับหลายหน่วยงาน จนกระทั่ง อบต. ที่อื่นเคยมาดูงานของเราเป็นตัวอย่าง”

(ฮุสนา พัทธ์, สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2553)

จากการจัดกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา และกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆในชุมชนคลองคูจามที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้เป็นกำลังสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในชุมชน มีการแบ่งงานกันทำในชุมชนทำหน้าที่ต่างๆถือเป็น structural consensus ตามทฤษฎี

ฉันทามติ (value consensus) ที่กล่าวถึงส่วนประกอบย่อยๆ ของสังคมมีการทำงานร่วมกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุกคนทุกกลุ่มคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน โดยมีผู้นำทางศาสนา ผู้ใหญ่บ้านที่ทำหน้าที่รวบรวมสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมแต่งตั้งคณะกรรมการเป็นผู้นำในแต่ละฝ่าย และคณะกรรมการขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองคูจามทำหน้าที่จัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการเป็นประจำทุกปี สิ่งเหล่านี้แสดงถึงการเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกัน (interdependence) ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม (social stability)

ปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชนคลองคูจาม แบ่งเป็น 2 ด้านดังนี้

1. ปัจจัยภายใน

1.1 วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ประเพณี ในชุมชนเป็นการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนที่มีศรัทธาในศาสนาอิสลาม และนับถือศาสนาพุทธ คนในชุมชนอาศัยอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในอดีตสมัยปู่ ย่า ตา ยาย มุสลิมไปเรียนหนังสือกับพระที่วัดพุทธโศภนาราม มีความรักและความเป็นเสมือนญาติพี่น้อง ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และประเพณี ทำให้คนในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน มีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และทุกคนเกิดความภูมิใจในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างปรกติสุข

1.2 ผู้นำด้านการปกครอง มีลักษณะของผู้นำ ที่เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับทุกศาสนา และวัฒนธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดทำโครงการ เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคี ปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรักท้องถิ่นของตน และมีความผูกพันกันในชุมชนคุณญาติพี่น้อง การมีคุณธรรม การเสียสละเพื่อชุมชนของผู้นำด้านการปกครองของชุมชนแต่ละแห่งที่มีจิตสำนึกในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยสมาชิกในชุมชนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับผู้นำ เนื่องจากมีความรักและศรัทธาในกลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน

1.3 ผู้นำทางศาสนาของชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ ทำหน้าที่ให้ความรู้ทางศาสนา และเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ในวันสำคัญทางศาสนา

อิหม่ามประจำมัสยิด และเจ้าอาวาสของวัดในชุมชนรู้จักกันเป็นอย่างดี มีการประสานงานช่วยเหลือกันอย่างสม่ำเสมอ เมื่อถึงวันที่แต่ละศาสนามีกิจกรรม เช่นในวันอีดิลอฎฮฮาห์ ซึ่งเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของศาสนาอิสลาม จะมีการเชือดวัวแล้วนำเนื้อ ซึ่งเรียกว่าเนื้อ กูรบัน แจกให้แก่ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนต่างศาสนาที่ได้มาเยี่ยมเยียนกันในวันดังกล่าว

1.4 ผู้นำ และตัวแทนในชุมชน การพัฒนาชุมชนมีหลายด้าน ผู้นำในแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มสตรีแม่บ้าน หรือกลุ่มอื่น ๆ ได้จัดกิจกรรมตามโครงการซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

เช่นกลุ่มโครงการแม่บ้านโอท็อป โครงการกำจัดขยะ รวมทั้งโครงการอนามัยที่มีการตรวจสุขภาพ การบรรยายให้ความรู้ด้านสุขภาพทั่วไปของชุมชนคลองคูจาม กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของสมาชิกในชุมชน

1.5 ครูวิชาการและ ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการในโรงเรียนเป็นมุสลิมและเป็นครูที่คนในท้องถิ่นซึ่งชาวบ้าน ผู้ปกครองรู้จักมานานเป็นอย่างดี และผู้บริหารโรงเรียนในชุมชนคลองคูจาม เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ และคณะครูที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนมีความรู้ความเข้าใจและศึกษาถึงวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ ของคนมุสลิมในหมู่บ้าน เพื่อนำไปพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน ได้จัดสร้างห้องละหมาด (ห้องสวดมนต์) สำหรับนักเรียนที่เป็นมุสลิม ซึ่งศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมทุก ๆ คน ที่บรรลุนิติภาวะตามหลักศาสนาอิสลาม จำต้องสวดทำการละหมาด วันละ 5 ครั้ง ตามช่วงเวลาที่ศาสนากำหนด อีกทั้งในวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม ซึ่งมีวันหยุดราชการ โรงเรียนในชุมชนเหล่านี้ก็อนุญาตให้นักเรียนหยุดเรียนเพื่อไปปฏิบัติศาสนกิจร่วมพิธีละหมาดที่มัสยิดกับพ่อแม่ พี่น้อง และมุสลิมอื่น ๆ ในหมู่บ้านได้ โดยไม่ถือเป็นวันลาแต่อย่างใด ความรู้ความเข้าใจกันระหว่างศาสนานี้ ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

1.6 สมาชิกในชุมชน ทุกคนในชุมชนเป็นคนที่มีรู้จักสนิทสนมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ทุกคนได้เรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตวิถีชีวิตของกันและกันโดยเริ่มจากผู้ใหญ่ในครอบครัวแนะนำ สั่งสอน และสั่งคมในโรงเรียนจากการเป็นเพื่อนในโรงเรียน การทำงานร่วมกันในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนคบหาสมาคม มีความสัมพันธ์กันอย่างเข้าใจ และคุ้นเคย กับการปฏิบัติตนต่อกันอย่างเหมาะสมตลอดมา

1.7 ด้านนโยบาย นโยบายในชุมชนมาจากฝ่ายปกครองจากผู้นำชุมชนหมู่บ้าน มีกิจกรรมและโครงการของหมู่บ้านซึ่งเป็นการส่งเสริมการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน โดยแต่ละโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนั้น นโยบายของโรงเรียนในแต่ละชุมชนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนไทยพุทธ และนักเรียนไทยมุสลิม ได้มีความเสมอภาคในการเรียนรู้ ได้รับรู้เข้าใจถึงความแตกต่าง แต่มีการยอมรับในความต่างนั้น นักเรียนมีความรัก ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ตราบจนเป็นผู้ใหญ่ในชุมชน

2. ปัจจัยภายนอก

2.1 ด้านนโยบาย ชุมชนได้รับนโยบายต่างๆจากองค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในชุมชน

2.2 ด้านงบประมาณ ชุมชนได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อสนับสนุนกิจกรรมตามโครงการของหมู่บ้านคลองคูจามที่มีวัด มัสยิดและโบสถ์ได้รับเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองคูจามปีละ 25,000 บาท เพื่อเป็นการส่งเสริมด้านวัฒนธรรม

2.3 ด้านความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชน ทำให้มีการประชาสัมพันธ์ทางเสียงตามสายในหมู่บ้าน มีการรับรู้และการบอกกล่าว รวมทั้งมีการไปเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องกันต่างหมู่บ้าน และเยาวชนที่มีเพื่อนอยู่ในโรงเรียนระดับมัธยมได้เชิญชวนเพื่อนมาเที่ยวในหมู่บ้านของตน ทำให้กิจกรรมต่างๆแพร่กระจายจนกระทั่งเป็นที่เป็นที่กิจกรรมที่คนในชุมชนอื่นๆที่นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาอิสลามเข้ามาร่วมด้วย ทำให้มีการพบปะและรู้จักกัน มีความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมมากขึ้นเป็นลำดับทุกปี จนกระทั่งมีการแต่งงานกันของชาวพุทธกับมุสลิมทั้งในและต่างหมู่บ้าน

กรณีศึกษาที่ 2 หมู่บ้านในถ้ำ

1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านในถ้ำ

บ้านในถ้ำเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2468 คนกลุ่มแรกที่มาเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านส่วนใหญ่มาจากรัฐต่าง ๆ ของประเทศมาเลเซีย เช่น รัฐปีนัง ตรังกานู กลันตัน ซึ่งหนีภัยสงครามล่าอาณานิคมของประเทศอังกฤษ และมาจากต่างจังหวัด เช่น มาจากจังหวัดสงขลา ปัตตานี ยะลา อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมทะเล ฟังอ่าวไทย เมื่อก่อนผู้คนส่วนใหญ่จะพูดภาษามลายู

บ้านในถ้ำ เดิมมีชื่อเรียกหลายชื่อด้วยกัน เช่น เรียกว่าบ้านท่าสูงล่าง บ้านปากน้ำ บ้านสันติสุข บ้านเลงอ ซึ่งแปลว่าสบาย เพราะสมัยก่อน บ้านในถ้ำมีความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่กันด้วยความสุข มีความสะดวกสบายในทุกด้าน (และเป็นที่มาของจังหวัด นครศรีธรรมราช ที่ชาวจังหวัดปัตตานี ยะลา เรียกว่า เลงอ โดยเริ่มที่บ้านในถ้ำ) ต่อมาทางราชการได้ตั้งชื่อหมู่บ้านขึ้นใหม่ว่า บ้านในถ้ำ เพราะมีลำคลองติดกับคลองถ้ำ

คำว่า “บ้านในถ้ำ” สันนิษฐานว่าเป็นชื่อคลองในถ้ำ ซึ่งเป็นป่าโดยในอดีตมีหาดทรายที่มีบริเวณมากกว่านี้ มีปากน้ำท่าสูงบนเป็นทางเชื่อมต่อเข้ามายังหมู่บ้าน หรืออีกชื่อสันนิษฐานหนึ่ง คำว่า “ในถ้ำ” มีตำนานว่า มีเรือส่งสินค้าที่จมอยู่กลางทะเล ทำให้ถ้ำน้ำมัน(ถ้ำ) ลอยมาติดชายฝั่ง ทำให้มีการนำมาเรียกชื่อหมู่บ้าน โดยที่หมู่บ้านปากน้ำในอดีตคือ หมู่บ้านสระบัวและหมู่บ้านในถ้ำในปัจจุบัน และยังมีการเรียกบ้านสันติสุข และบ้านเลงอ แปลว่าสบาย เนื่องจากในสมัยอดีตที่ผ่านมามีความสุขสบายเป็นอย่างมาก

ผู้คนที่อาศัยส่วนใหญ่เป็นคนไทยมุสลิม ที่บางส่วนอพยพมาจากรัฐกลันตันของประเทศมาเลเซีย บัตตานี และอพยพมาเรื่อย ๆ มาตั้งอยู่ที่ตะลุมพุก ในถ้ำ ลิชล ปากน้ำชุมพร จะไปสิ้นสุดที่เกาะสมุย คนไทย – จีน อาศัยอยู่จำนวนน้อย และคนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่เดิม คนที่อยู่บ้านในถ้ำจะใช้เรือประหยาง อพยพไปอยู่ระยะของส่วนหนึ่ง ซึ่งในอดีตมีเรือใบสังฆะนุทำการค้าขายในคลองในถ้ำซึ่งมาจากประเทศมาเลเซีย โดยลักษณะเรือจะมีการเลี้ยงไก่ไว้ด้านท้ายเรือไว้เพื่อเป็นอาหารล่องเรือผ่านบริเวณอ่าวไทย เข้าปากน้ำลิซล ปากน้ำท่าแพ บ้านในถ้ำ และจะไปสิ้นสุดที่ปากน้ำสุราษฎร์ธานี จะทำการขายเสื้อผ้า และแลกเปลี่ยนสินค้า การทำอาชีพประมงมีมาตั้งแต่สมัยก่อน นิยมใช้เรือประหยางซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากบัตตานี ยะลา ต่อมาพัฒนาเป็นเรือหัวไก่ แต่ชาวบ้านในถ้ำจะทำเรือขนาดเล็กที่ต้องเข็นขึ้นบนฝั่งตลอดทุกวัน เพราะสภาพภูมิประเทศที่ทำให้ไม่สะดวกในการประกอบอาชีพ ส่วนการผลิตอวนหาปลาทำกันเอง โดยใช้ด้ายดิบเป็นวัสดุมีฤดูกาลออกเรือในช่วยเดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม จะออกเรือหาปู ช่วงเดือนพฤษภาคม – กันยายน ใช้อวนติด (หาปลาและปลาหมึก) ช่วงเดือนกันยายน – มกราคม ใช้อวนกึ่ง (เป็นช่วงมรสุม) ในการออกทะเลแต่ละครั้งจะทำการวางอวนสองครั้ง คือครั้งแรกออกหาปลาเพื่อทำเป็นกับข้าวในเรือ ส่วนครั้งที่สองหาปลาเพื่อนำมาค้าขาย การตั้งบ้านเรือเป็นบ้านไม้ยกทรงสูงเป็นสองชั้น หรือชั้นเดียว เพราะสภาพบ้านเป็นบ้านชายทะเลเพื่อป้องกันน้ำท่วม และภาษาที่ใช้ในการสื่อสารกันในตอนนั้นคือ ภาษามลายูและภาษาบัตตานี ปัจจุบันพูดภาษาใต้เป็นหลัก

การนับถือผู้เฒ่าผู้แก่จะนับถือผู้นำศาสนาอิสลาม หรือคนที่เรียนหนังสือสูง ๆ บุคคลที่ได้รับการนับถือในสมัยอดีต คือโต๊ะอิหม่ามยี่หวันหมาด ณ บัตตานี เป็นผู้ทีอพยพมาจากรัฐบัตตานี หรือคนแก่ในหมู่บ้านที่มีความสามารถพิเศษ เช่นในหมู่บ้านมีผู้เฒ่าอาวุโสอยู่คนหนึ่งคือ นายดิน อีสอ อายุ 92 ปี จบการศึกษาระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 สามารถร้องเพลงชาติไทยในสมัยกรุงสยามได้และคนรุ่นหลังก็ให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง

การละเล่นพื้นบ้านของชุมชนบ้านในถ้ำในอดีตคือการเล่นว่าว ได้รับอิทธิพลมาจากมาลายู โดยในอดีตนิยมใช้ในการสื่อสารระหว่างเรือแต่ละลำ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือกัน นอกจากนี้จะมีว่าวของชาวจีนที่นำมาขาย คือว่าวป่า ว่าวยุง ว่าวสื่อสาร ว่าวยี่สิบสาย ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ว่าวโบราณ มีนายกอเชม อะฮาร เป็นประธานกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีเครื่องเล่นอื่น ๆ ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น ปืนถั่วทะเล เรือริมฝั่ง เครื่องบินไม้ ตะกร้อชนไก่ ลูกข่างไม้ ขนหนอน ไก่ชน เครื่องสี่ข้าวแมลงทับ มวยปิดตา มวยแข่ง (ใช้ใบเตย) มวยทะเล การแข่งเรือเล็กแต่ปัจจุบันสูญหายไปหมดแล้ว ที่ยังคงเหลือคือ รถไม้ รถ

กระป๋อง รถเทียบหมุน ชาวบ้านในถ้ำนิยมดื่มน้ำชา โกบี (นิยมกินกับไก่ทอดในเรือ เพื่อแก้อาการง่วง) แกงมัสมั่น ขนมต้ม ขนมจีน ในโอกาสงานประเพณีต่าง ๆ เช่นงานรายอ

ประเพณีที่สำคัญแต่สูญหายไปแล้ว เช่น การเซ่นไหว้หัวเรือ กวนอุโบว์ (การกวนขนมหลากหลายชนิดรวมกัน) ส่วนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่นประเพณีขึ้นเปลโกนหัว และประเพณีการเข้าสู่นัดหรือเข้าแขก (เข้ามารับนับถือศาสนาอิสลาม) คือการขลิบปลายหนังหุ้มอวัยวะเพศผู้ชาย โดยมีหมอป่าเป็นผู้ทำพิธี แต่ปัจจุบันทำกันที่โรงพยาบาล แต่ต้องเป็นหมอนับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น ส่วนเด็กผู้หญิงไม่มีการกำหนดว่าจะต้องใส่ผ้าคลุมศีรษะตอนอายุกี่ปี แต่ปัจจุบันจะคลุมหรือไม่คลุมก็ได้แล้วแต่ผู้ปกครอง หากมีการเสียชีวิตเกิดขึ้นจะทำการฝังภายใน 24 ชั่วโมง ที่ กุโบร์(สถานที่สำหรับฝังศพของชาวมุสลิม)

วิถีชาวบ้านจะสัมพันธ์กับทะเลเป็นส่วนใหญ่ เวลาเข้าต้องละหมาด (การกราบไหว้พระเจ้า ซึ่งศาสนาอิสลาม กำหนดให้ปฏิบัติวันละ 5 ครั้ง คือตอนก่อนตะวันขึ้น ตอนเที่ยง ตอนงายาวเท่าตัวเอง ตอนตะวันตกดิน และก่อนนอน) จากนั้นมีการดื่มน้ำชาก่อนออกเรือหาปลา ในเวลาห้านาฬิกาสามสิบนาทีโดยประมาณ แล้วจะเข้าฝั่งช่วงบ่ายโมงถึงสี่โมงเย็น ส่วนผู้หญิงจะจัดเตรียมอาหารและเลี้ยงลูกอยู่กับบ้าน

เมื่อปีพ.ศ. 2505 มีวาตภัยที่แหลมตะลุมพุก ผู้คนเสียชีวิตมากมาย บ้านในถ้ำมีผู้เสียชีวิต และผลที่เกิดขึ้นหลังจากวาตภัยในครั้งนี้ ทำให้ชายหาดของหมู่บ้านถูกน้ำทะเลพัดทรายออกจากชายฝั่งไปจนเกือบถึงถนน

ต่อมา วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2535 มีพายุที่มีจุดเริ่มต้นขึ้นที่หมู่บ้านในถ้ำ แต่ในครั้งนี้ไม่มีผู้เสียชีวิต ภัยธรรมชาติครั้งสำคัญ คือพายุครั้งแหลมตะลุมพุกเมื่อ 47 ปีก่อน ที่คร่าชีวิตผู้คนในหมู่บ้านมากที่สุด

ปี พ.ศ. 2541 เริ่มมีการติดตั้งเขื่อน เพื่อกันคลื่นทะเล และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2545 จากนั้นจึงเริ่มมีหาดทรายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนปัจจุบันมีทรายเกือบจะเต็มหาดแล้ว

ในปี พ.ศ. 2551 คลื่นเริ่มพัดชายหาดของบางใบไม้จนเกือบจะถึงถนน จึงเริ่มสร้างเขื่อนกันคลื่นให้บางใบไม้ และบ้านในถ้ำ จนถึงหมู่บ้านสระบัว และคาดว่าจะสร้างได้เสร็จในปี 2553

บ้านในถ้ำ เป็นหมู่บ้านหนึ่งของตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลอ่าวไทย มีความยาวจากทิศเหนือจรดทิศใต้ประมาณ 2 กิโลเมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 4 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 3,104 ไร่ 2 งาน 27 ตารางวา เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.) และเป็นหมู่บ้านโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน

1.2 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1.2.1 อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับด้านภาษี หมู่ที่ 9 ตำบลท่าศาลา
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านสระบัว หมู่ที่ 6 ตำบลท่าศาลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับฝั่งทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านสระบัว หมู่ที่ 6 ตำบลท่าศาลา หมู่ที่

11 บ้านฝายท่า ตำบลท่าศาลา

1.2.2 การคมนาคม หมู่บ้านในถ้ำ ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลอ่าวไทย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอท่าศาลา 4 กิโลเมตร และอำเภอท่าศาลาห่างจากตังจังหวัดนครศรีธรรมราช ไปทางทิศใต้ เป็นระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร การเดินทางไปบ้านในถ้ำเป็นการเดินทางที่สะดวก มีรถยนต์ประจำทางวิ่งผ่านใช้เวลาในการเดินทางโดยรถยนต์ประมาณไม่เกิน 30 นาที หมู่บ้านในถ้ำอยู่ในหมู่ที่ 5 เป็นที่ราบชายฝั่งทะเลเป็นหาดทรายสลับกับป่าชายเลนมีความยาวจากเหนือจรดใต้ ตั้งแต่หมู่ที่ 4, 5, 6, 9, และหมู่ที่ 10 เป็นหมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์มากในทุก ๆ ด้าน เป็นป่าประกอบด้วย ป่าโกงกาง ป่าสนทะเล ป่าปอ ป่าจาก เป็นทุ่งหญ้า ทุ่งนา ป่าเสม็ด ที่ราบใช้ทำปามะพร้าว มีชายหาดทะเลมากที่สุด พื้นที่มีสภาพเป็นปากน้ำ มีลำคลองถ้ำ 2 คลอง มีความกว้างและยาวไปเชื่อมต่อกับหมู่บ้านต่าง ๆ มีเรือประมงสำหรับออกทะเลเกือบทุกครัวเรือน

สภาพอากาศเป็นแบบร้อนชื้น มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝน และฤดูร้อนบ้านในถ้ำอยู่ติดกับทะเลจึงมีลมลมบกลมทะเลพัดผ่านตลอดปี ทำให้อากาศอบอุ่น มีฝนตกชุกตลอดปีโดยฝนจะตกหนักในเดือนธันวาคม

1.2.3 ประชากรและวิถีชีวิต

จำนวนครัวเรือนและประชากร

จำนวนครัวเรือนที่มีบ้านเลขที่	817	ครัวเรือน
ครัวเรือนที่ไม่มีบ้านเลขที่	250	ครัวเรือน
ประชากร	4,790	คน
ประชากรชาย	2,240	คน
ประชากรหญิง	2,550	คน
ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	3,020	คน

1.2.5 การปกครอง ผู้นำชุมชน

ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการหมู่บ้าน และผู้นำศาสนา รวมทั้งแกนนำชุมชน

คณะกรรมการหมู่บ้าน

1. นายอะมาตย์ ไทรทอง ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายนิแอ นิเด อีหม่าม
3. นายอิดดาเรส โต๊ะแจ๊ะ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นายอดิศร เสมอภาพ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
5. นายเราะหมาน ปริงทอง ส.อบต.
6. นายธันวา โต๊ะกานี ส.อบต.

1.2.6 สถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

โรงเรียนในชุมชน คือโรงเรียนบ้านในถุ้ง เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนคือมัสยิดชาฎิอูลอามาน และมัสยิดอีดาเยห์ และ แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ

1.3 ลักษณะพหุวัฒนธรรมในชุมชน

1.3.1 กลุ่มวัฒนธรรมในชุมชน ประชากรในหมู่บ้านในถุ้งมีมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่ เป็นประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามจำนวน 787 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 97 และเป็นประชากรที่นับถือศาสนาพุทธจำนวน 30 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 3

1.3.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มในชุมชน

1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Intergroup relationship)

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวพุทธและมุสลิม คนในชุมชนบ้านในถุ้งมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่และมีบางส่วนที่นับถือศาสนาพุทธ ในชุมชนจึงมีวัฒนธรรม ประเพณีที่ปะปนกันของทั้งสองศาสนา แต่จะเป็นวัฒนธรรม ประเพณีที่ค่อนข้างไปทางศาสนาอิสลาม แต่ประชากรทั้งสองศาสนาสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้ดูญาติพี่น้อง มีความสนิทสนมกันมาก สามารถให้คำปรึกษาเกี่ยวกับชีวิตครอบครัวซึ่งกันและกันได้ตลอดเวลา บ้านในถุ้ง เป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 5 มีชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธอาศัยอยู่ร่วมกันมานาน คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกันกับชาวไทยพุทธอย่างสงบสุข มีความ

ใกล้ชิดสนิทสนมกันเสมือนญาติพี่น้องกัน เพราะต่างฝ่ายต่างได้เรียนรู้และความเข้าใจกันเป็นอย่างดี บ้านในถ้ำมีสถานสถานของมุสลิม มีมัสยิดจำนวน 2 มัสยิด ได้แก่ มัสยิดชาวกู้อลามาน และ มัสยิดฮีตายะห์ นอกจากนี้ยังมีบาหลี (สำนักปฏิบัติศาสนกิจ) ได้แก่ บาหลีชาวกู้อลามาน และมีวัดท่าสูง เป็นวัดของชาวพุทธที่อาศัยในหมู่บ้านในถ้ำ ชาวพุทธจะไปทำบุญที่วัดท่าสูง การอยู่ร่วมกันของคนบ้านในถ้ำ จึงมีความหลากหลายในการแสดงออกทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี

ลักษณะครอบครัวของชุมชนบ้านในถ้ำ มีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ มีการอยู่ร่วมกันของครอบครัวเล็กๆ หลายครอบครัว บางครอบครัวอาศัยอยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกันหรือบริเวณเดียวกันทำให้ดูเป็นครอบครัวใหญ่ และส่วนมากเป็นครอบครัวมุสลิมและมีครอบครัวไทยพุทธอาศัยปะปนเป็นกลุ่มๆ จึงทำให้ครอบครัวมุสลิมและครอบครัวไทยพุทธมีความสนิทสนมกันมากเปรียบเสมือนเครือญาติ มีความรักมีความเข้าใจกันเป็นอย่างดี เมื่อชาวพุทธทำบุญ ก็จะเอาขนมมาฝากให้กับเพื่อนบ้านมุสลิม และในวันอีดีลอัฎฮา (วันครบ 3 เดือน นับจากวันที่ถือศีลอดวันแรก) มุสลิมมีการเชือดกุรบาน (เชือดสัตว์) แล้วนำเนื้อแจกให้กับเพื่อนบ้าน มีการแจกอาหารและขนมต่าง ๆ ให้กับเพื่อนชาวมุสลิม และชาวพุทธ เช่นกรณีนี้ นางเสงี่ยม แซ่เหว่า อายุ 63 ปีเป็นชาวไทยพุทธที่อาศัยอยู่ในบ้านในถ้ำมาแต่บรรพบุรุษ เป็นบ้านเกิดเมืองนอน มีเพื่อนทั้งชาวไทยพุทธและเพื่อนมุสลิมซึ่งมีมากมายหลายคนตั้งแต่ยังเด็ก ปัจจุบันก็ยังคงอาศัยอยู่ร่วมสามี่คือ นายไล่ แซ่เหว่า กับลูก 3 คน และทุกคนในครอบครัวใช้ชีวิตในชุมชนเสมือนญาติพี่น้องกับมุสลิม ทุกคนในครอบครัวปฏิบัติตนเหมือนคนมุสลิมเกือบทุกอย่างเว้นแต่การคลุมศีรษะเท่านั้น ไปเรียนภาษาอาหรับกับเพื่อนมุสลิม ครอบครัวนี้ไม่รับประทานหมู เวลาทำอาหารจะล้างเนื้อ ล้างผัก หรือล้างภาชนะต่างๆ เหมือนหลักการของศาสนาอิสลาม

“เวลาฉันทำกับข้าวฉันจะล้างทุกอย่างโดยใช้น้ำผ่านหมดทุกครั้ง

ซึ่ง ฉันว่ามันถูกต้องตามหลักของสาธารณสุขเลยนะ”

(เสงี่ยม แซ่เหว่า, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2553)

เมื่อเวลาในหมู่บ้านมีงานทั้งครอบครัวไปช่วยด้วยความเต็มใจ มีความสุขในการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนมุสลิมทุกครั้ง เมื่อเจอกับเพื่อนมุสลิมในงานต่างๆ ก็จะทำทักทายโดยการจับมือให้สลามกันตามวัฒนธรรมของมุสลิม หากวันใดที่ขายสินค้าไม่ได้ ครอบครัวนี้ก็จะมีวิธีคิดแบบเดียวกับมุสลิมคิดว่าวันนี้อัลเลาะห์ให้เท่านี้ก็พอใจเท่านั้น

“วันนี้คุยกันได้สบายนะ ไม่ค่อยได้ขายของ ไม่เป็นไรวันนี้อัลเลาะห์

ให้แค่นี้ ก็เอาแค่นี้”

(เสงี่ยม แซ่เหว่า, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2553)

“หออไล่ คนข้างบ้าน เวลาหลับจากทำบุญที่วัดท่าสูง เขาจะเอาขนมมาฝากประจำ หลายบ้านจะเอาขนมมา มาฝาก เราก็ฝากกับข้าวให้เขา เวลาถึงงานรายขอ”

(รอนี้ นะโห, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2553)

2) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intragroup relationship)

2.1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมุสลิมกับมุสลิม

ในอดีต บรรพบุรุษของคนในถ้ำ เดิมเป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากหัวเมืองปัตตานี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีการพูดภาษามลายู ซึ่งได้อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในเขตพื้นที่ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา ค่อนข้างหนาแน่น ปัจจุบันคนท่าศาลาอยู่ร่วมกันภายใต้ความรัก ความห่วงใยในความเป็นอยู่ มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันในการประกอบอาชีพ ประมงเรือเล็กเป็นส่วนใหญ่ มุสลิมในบ้านในถ้ำ ท่าศาลา เป็นมุสลิมที่มาจากปัตตานีเช่นเดียวกัน ความรัก ความผูกพันจึงมีสูงมาก

ในกลุ่มมุสลิมได้ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ไปละหมาดที่มัสยิดทุกวันศุกร์ และในช่วงเดือนรอมฎอน คือเดือนที่ชาวมุสลิมถือศีลอด ในตอนเย็นมุสลิมมักจะไปร่วมกันละศีลอด (การร่วมรับประทานอาหาร เมื่อพระอาทิตย์ตกดิน หลังจากถือศีลอดมาตลอดทั้งวัน) ที่มัสยิด อาหารที่มัสยิดจะมีอาสาสมัครร่วมกันจัดอาหารเตรียมไว้ โดยใช้เงินที่มาจากการบริจาคของคนในชุมชนส่วนหนึ่ง และเงินกองกลางจากกิจกรรมบัตรน้ำชาอีกส่วนหนึ่ง

นอกจากมุสลิมในชุมชน จะพบปะสังสรรค์กันในชีวิตประจำวันแล้ว ในวันสำคัญเช่นวันอีดีลฟิตรี (วันที่มุสลิมถือศีลอดครบ 30 วัน) และวันอีดีลอัฎฮา (วันครบกำหนด 3 เดือน นับแต่วันถือศีลอด ซึ่งมุสลิมที่มีความสามารถจะเดินทางไปทำพิธีฮัจ์ที่นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย) ซึ่งถือเป็นวันสำคัญ มุสลิมทุกคนจะเดินทางไปร่วมละหมาดที่มัสยิด มีการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องเพื่อขอขมาลาโทษ หากได้ล่วงเกิน และมีการไปเยี่ยมเยียนหลุมศพญาติที่เสียชีวิตเพื่อขอพรต่อพระเจ้า

“พวกเราไปแก้บวชที่มัสยิดทุกวัน เพราะจะได้ร่วมกันละหมาดร่วมกัน ได้พบกัน คุยกันเรื่องศาสนา และเป็นตัวอย่างให้เด็กได้เห็นและทำตามผู้ใหญ่ด้วย”

(อดิศร เสมอภาพ, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2553)

2.2) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวพุทธ กับชาวพุทธ

ชาวพุทธในชุมชนบ้านในดู่ มีทั้งคนจีน และคนพื้นบ้านในท้องถิ่น มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ทุกคนรอบรู้รู้จักกันทุกคน ทุกคนจะคอยดูแลบุตรหลานของเพื่อนบ้าน บ้านของชาวจีนที่อยู่ตรงข้ามถนนกับโรงเรียนบ้านในดู่ จะเป็นธุระในการดูแลรถจักรยานของเด็ก ๆ ที่นำมาฝากไว้ เนื่องจากมีบริเวณสำหรับจอดรถจักรยานยนต์ และคอยงูลูกหลาน และเด็ก ๆ เดินข้ามถนนไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านในดู่

การปฏิบัติศาสนกิจของชาวพุทธในวันสำคัญ ชาวพุทธจะนัดเวลาพร้อมกัน เพื่อเดินทางไปยังวัดทำบุญ ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชน ซึ่งผู้ที่มีรถก็จะบริการอำนวยความสะดวกให้

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มในชุมชนบ้านในดู่ ทั้งในกลุ่มชุมชนชาวพุทธ หรือในกลุ่มชุมชนชาวมุสลิมคนในแต่ละกลุ่มมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัน เพราะทุกคนรอบรู้ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดังที่ครอบครัวชาวพุทธหรือครอบครัวชาวมุสลิม ได้ร่วมปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่ม ลักษณะการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนบ้านในดู่ มีความห่วงใย เอื้ออาทรต่อกัน มีความรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกัน ความคุ้นเคย ความใกล้ชิด การรับรู้เรื่องราวของกันและกัน จนกระทั่งต่างคนต่างมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนประกอบของกันและกันในกลุ่มและในชุมชน

“แม้เขาไม่อยู่บ้าน ฉันช่วยดูแลลูกหลานให้เขาเองแหละ แต่เผื่อแป็บเดียวก็ถูกรถชน ฉันนอนไม่หลับเลยนะ กลัวเขาจะอาการหนัก ลูกหลานเราเราก็รักนะ”

(เสียม แซ่เหว่า, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2553)

2. การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

2.1 ลักษณะพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

2.1.1 กลุ่มวัฒนธรรมในสถานศึกษา จำนวนครู เป็นครูที่นับถือศาสนาพุทธ 30 คน ไม่มีครูอิสลาม แต่จ้างครูสอนศาสนา 3 คน จำนวนนักเรียน 668 คน เป็นนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ 35 คน อิสลาม 633 คน

2.1.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มในสถานศึกษา

1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Intergroup relationship)

1.1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มครูชาวพุทธ และมุสลิม

ในโรงเรียนบ้านในดู่มีครูทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ จึงได้มีการจ้างครูสอนศาสนาอิสลามจำนวน 3 คน เข้ามาช่วยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศาสนาอิสลาม

ร่วมกันกับคณะครูในโรงเรียน ในการจัดชั่วโมงเรียนในแต่ละชั้นเรียน คณะครูทุกคน ทั้งครูพุทธและครูมุสลิมต่างให้ความร่วมมือในการจัดหลักสูตรการสอนศาสนาในโรงเรียนร่วมกัน เพื่อนักเรียนทุกคนจะได้เรียนรู้ศาสนามากขึ้น

1.2) ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน

คณะครูในโรงเรียนนับถือศาสนาพุทธ แต่มีความรัก ความเข้าใจในความจำเป็นของนักเรียนมุสลิมที่ต้องเรียนศาสนาอิสลาม และมีการละหมาด (สวดมนต์) ทางโรงเรียนจึงมีการจัดอาคารละหมาดและจัดก๊อมน้ำสำหรับการอาบน้ำละหมาดให้กับนักเรียนมุสลิม ซึ่งทำให้เป็นที่พอใจสำหรับผู้ปกครองเป็นอย่างยิ่ง ที่บุตรหลานสามารถปฏิบัติศาสนกิจที่โรงเรียนได้

“ผมย้ายมาอยู่โรงเรียนนี้เมื่อปี 2549 ซึ่งเป็นโรงเรียนใหญ่ เป็นสิ่งที่ทำทนายผมมาก ผมเคยอยู่โรงเรียนเก่ามีเด็กนักเรียน 120 คนแต่ที่นี่เด็กเยอะมากประมาณ 700 คน เด็กส่วนใหญ่เป็นมุสลิม ปัญหาก็คือเด็กขาดเรียนเยอะ ผู้ปกครองไม่สนใจการศึกษา ไม่สนับสนุนการศึกษาต่อ เด็กเล่นอยู่กับบ้าน เวลาที่ประชุมผู้ปกครองมาประชุมไม่เกิน 30 เปอร์เซ็นต์”

(มานพ บุญประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านในดุ้ง, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2553)

1.3) ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนมุสลิมและนักเรียนพุทธ

นักเรียนทั้งสองศาสนามีความเป็นเพื่อนกัน มีความรัก ความเข้าใจกัน โดยไม่มีการตั้งข้อสงสัยใด ๆ เป็นความรู้สึกที่จริงใจต่อกัน นักเรียนทั้งสองศาสนาเป็นเพื่อนสนิทกัน เรียนรู้ทุกศาสนา และเรียนศาสนาอิสลามร่วมกัน ทุกคนพร้อมที่จะปฏิบัติในสิ่งเหมาะสมต่อกัน

ในวันสำคัญของนักเรียนพุทธ เช่นวันไหว้ครู นักเรียนพุทธต้องจัดเตรียมดอกไม้ จัดทำพานดอกไม้ เพื่อทำพิธีไหว้ครู นักเรียนมุสลิมจะช่วยเก็บดอกไม้ที่ข้างบ้านมาฝากเพื่อนนักเรียนพุทธ และช่วยออกแบบจัดพานให้สวยงาม และในช่วยเดือนรอมฎอน ซึ่งเป็นเดือนที่นักเรียนมุสลิมถือศีลอด นักเรียนพุทธที่เคยเล่นด้วยกันกับนักเรียนมุสลิมหลังอาหารกลางวัน จะชวนนักเรียนมุสลิมสนทนากันเพียงเล็กน้อย และจะไม่ชวนเพื่อนนักเรียนมุสลิมร่วมเล่นกีฬาที่ต้องใช้แรง เพราะเกรงว่าเพื่อจะเหนื่อยและหิว บรรยากาศในโรงเรียนจะเปลี่ยนไป ร้านอาหารและการขายอาหารจะลดลง

“หนูมีเพื่อนที่สนิทมากที่นับถือศาสนาพุทธ เรียนเก่ง สองสามคน มีพรปณิตา แซ่หลู่ สิริธร แก้วพลี และชัยวัฒน์ ประกอบผล เรามักจะทำกรบ้านด้วยกัน เล่นด้วยกันบ้าง แต่พอถือเดือนรอมฎอน (เดือนถือศีลอด) เพื่อนจะไม่ช่วยเล่นกระโดดยาง เขากลับเราเหนื่อย เพื่อชอบถามว่า “หิวไหม” บ่อย ๆ เขาไม่เอาขนมมากินต่อหน้า หนูก็บอกเขาว่า “ไม่เป็นไรหรอก”

(นี่ซรีน บัวแก้ว, นักเรียนโรงเรียนบ้านในถุ้ง, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2553)

“นี่ซรีน เขาเรียนเก่ง เต็มเก่ง จำเก่ง เวลาจัดพานวันไหว้ครู นี่ซรีนช่วยจัดดอกไม้ สวยมาก แต่นี่ซรีนไม่ได้ไปไหว้ครูกับเรา เพราะเขากลับไม่ได้”

(สิริธร แก้วพลี, นักเรียนโรงเรียนบ้านในถุ้ง, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2553)

“ฉันขายอาหาร ขนมให้เด็กได้วันละประมาณ 1500 บาท แต่ถ้าเด็กเขา ถือศีลอด ขายได้ลดลงเหลือวันละไม่ถึงครึ่ง ก็ประมาณวันละ 500 บาทได้ แม่ค้า 5-6 เจ้า เหมือนกันทุกเจ้า”

(แม่ค้า, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2553)

2) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intragroup relationship)

2.1) ความสัมพันธ์ระหว่างครูมุสลิม ซึ่งเป็นครูที่จ้างสอนศาสนาอิสลามทั้ง 3 คน มีความเข้าใจกัน และร่วมมือกันจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ศาสนาอิสลามร่วมกัน แบ่งหน้าที่กัน ควบคุมดูแลนักเรียนมุสลิมที่ต้องออกไปนอกสถานที่เพื่อไปละหมาดวันศุกร์ ตามมัสยิดในชุมชน 2 แห่ง ได้แก่มัสยิดชาฎิฮ์อุลอะมาน และมัสยิดฮิดายะห์ เพื่อให้นักเรียนรักษาระเบียบวินัย

“หนูทำหน้าที่ธุรการด้วย สอนศาสนาอิสลามด้วย มีครูสอนศาสนา 3 คน มีครูผู้ชายอีก 2 คน สอนด้วยกันมา 3 ปีแล้ว ช่วยกันสอน แบ่งหน้าที่กันทำตั้งแต่ชั้น ป.1 ถึง ชั้น ป.6 วันศุกร์ก็นำเด็กไปละหมาดวันศุกร์ที่มัสยิด”

(สุดา นุฎูล, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2553)

ในการสอนศาสนาอิสลาม ครูทั้ง 3 คน มีความภูมิใจในการทำหน้าที่ครูสอนศาสนาในโรงเรียนบ้านในถ้ำ เนื่องจาก รู้สึกเป็นเกียรติกับตนเองที่ได้ทำงานให้กับชุมชน มีความรู้สึกที่ดีในทัศนคติของความเป็นมุสลิม เพราะศาสนาอิสลามสอนว่า ทุกคนเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว สิ่งที่น่าติดตัวไปยังปรภพได้ข้อหนึ่งคือ การให้ความรู้กับผู้อื่น ความมุ่งมั่นในการทำงานของครูสอนศาสนาทั้ง 3 คน จึงเป็นพลังในการทำงานร่วมกันในโรงเรียนบ้านในถ้ำเป็นอย่างดี

“พวกเราคิดว่าเราทำงานเพื่อบ้านในถ้ำ และศาสนาอิสลามได้บอกกับเราว่า เมื่อตายไปแล้วไม่สามารถนำสิ่งใด ๆ ติดตัวไปได้ นอกจาก ดุอา (พร) ที่ลูกที่ศรัทธาขอให้, บุญจากการสร้างโรงเรียนและมัสยิด และการให้ความรู้กับผู้อื่น ดังนั้นก็คิดว่าเราเป็นครูสอนศาสนา ความดีตรงนี้ก็จะติดตัวเราไปในโลกหน้า”

(สุดา นุกูล. สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2553)

2.2) ความสัมพันธ์ระหว่างครูมุสลิมและนักเรียนมุสลิม นักเรียนมีความรู้สึกอบอุ่นและมีที่ปรึกษาด้านศาสนา

นักเรียนมุสลิมที่ยังเรียนศาสนาอิสลาม ยังอยู่ในช่วงปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักศาสนา บางครั้งไม่แน่ใจว่าสิ่งที่ตนปฏิบัตินั้นถูกต้องตามหลักศาสนา หรือขัดแย้งกับหลักการศาสนา หรือไม่ สร้างความไม่มั่นใจให้กับตนเอง เช่นการยกมือไหว้เพื่อกล่าวสวัสดีและขอบคุณ นักเรียนหลายคนไม่กล้าปฏิบัติ จึงต้องได้รับการอธิบายจากครูสอนศาสนาว่าการยกมือไหว้เพื่อแสดงความเคารพหรือขอบคุณสามารถกระทำได้ ยกเว้นการกราบอย่างเดียวเท่านั้นที่ไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากศาสนาห้ามมิให้กราบสิ่งใด นอกจากอัลเลาะห์ พระผู้เป็นเจ้าของค์เดียวเท่านั้น

2.3) ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนมุสลิม ทุกคนรู้จักสนิทสนมกันมาก เพราะแต่ละครอบครัว ญาติผู้ใหญ่รู้จักรักใคร่กันตลอดมา นักเรียนมุสลิมฝึกอ่านกุรอาน ฝึกปฏิบัติละหมาดร่วมกัน ทุกคนมีความรู้สึกเดียวกัน คือต้องเรียนรู้ศาสนาให้แม่นยำ ปฏิบัติตนได้เหมาะสม ท่องกุรอานได้ และในกลุ่มนักเรียนทุกคนจะมีผู้นำที่เรียนดี ปฏิบัติตนเป็นที่พึงได้ คนที่เรียนไม่เข้าใจก็จะได้รับการช่วยเหลือ บางครั้งในกลุ่มนักเรียนก็มักจะมีเรื่องขัดแย้งกันอยู่บ้าง แต่เป็นเรื่องส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวกับศาสนา

2.2 นโยบายและหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

2.2.1 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ได้กล่าวถึงสังคม พหุวัฒนธรรม โดยใช้ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ข้อ 3. การสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิด สังคมคุณภาพใน 5 ปีข้างหน้า ว่าจากการวิเคราะห์ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและแนวโน้มใน อนาคตชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมที่เป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคมและอาจทวีความรุนแรงใน อนาคตจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทยให้สามารถรองรับปัจจัยเสี่ยงดังกล่าวข้างต้นได้ ภูมิคุ้มกันที่สำคัญได้แก่ ข้อ 3.4 ทุกคนสามารถอยู่ในชุมชนและสังคมที่ยืดหยุ่นเป็นน้ำหนึ่งใจ เดียวกัน มีค่านิยมร่วมในการอยู่ร่วมกันได้สันติสุขระหว่างกลุ่มคนและระหว่างวัย พี่พาทอาศัยและ เกื้อกูลกันภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ข้อ 3.4 แนวทางการพัฒนา 3.4.4 เสริมสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมไทยที่ดี

1) เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี และวัฒนธรรม ประชาธิปไตย โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ การปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้อง ให้คนทุกกลุ่มทุกวัย เริ่มตั้งแต่วัยเด็กผ่านการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันหลักของสังคมทั้งสถาบัน ครอบครัว สถาบันศาสนา ให้มีบทบาทหลักในการหล่อหลอม บ่มเพาะเด็กและเยาวชนและการ ปลูกจิตสำนึกแก่กลุ่มคนต่างๆ ฟื้นฟู วัฒนธรรมและค่านิยมไทยที่ดีงาม อาทิ ความเอื้ออาทร เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ เคารพผู้อาวุโส อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้องภายใต้ความหลากหลายของวัฒนธรรมอย่าง สงบสุข

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้ปกครองและคณะครู โรงเรียน ได้นำประธาน รองประธานและคณะกรรมการผู้ปกครองนักเรียนไปศึกษาดูงานในต่างจังหวัด ในปี การศึกษา 2549 ซึ่งเป็นปีแรกที่ผู้อำนวยการคนปัจจุบันได้ย้ายเข้ามารับตำแหน่ง โดยไปศึกษาดู งานที่จังหวัดกระบี่ และในปีการศึกษา 2550 ไปศึกษาดูงานที่จังหวัดพังงา โดยใช้วิธีไป-กลับ และ ในปีการศึกษา 2551 ไปศึกษาดูงานที่จังหวัดตรัง ซึ่งทางโรงเรียนใช้วิธีการสนทนา บรรยายหัวข้อ ต่างๆ ขณะเดินทางโดยสารอยู่บนรถ ทุกคนรู้สึกผ่อนคลาย มีความรู้สึกที่ดีในการร่วมกิจกรรมที่ เหมาะสมกับมุสลิมและไทยพุทธ เพราะทางโรงเรียนซึ่งมีคณะครูเกือบทุกคนเป็นชาวไทยพุทธ โรงเรียนจึงพยายามทำความเข้าใจชุมชนที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ในการสนทนาระหว่าง การเดินทาง ตัวแทนผู้ปกครองมีสมาธิในการฟัง และให้ความสนใจไปพร้อมๆกัน ดังนั้นจึงเป็น โอกาสในการสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษา และเมื่อเดินทางไป

ถึงจุดหมายปลายทางแล้ว การเลือกที่พักในแพก็เป็นนโยบายที่ดีในการรวมตัวกันง่ายที่สุด เพราะทุกคนพักอยู่ในแพ ใช้เวลาทำความรู้จักสนิทสนมกันเร็วขึ้น ในปีการศึกษา 2552 โรงเรียนได้จัดให้ไปศึกษาดูงานที่กรุงเทพฯ โดยเพิ่มเวลาในการศึกษาดูงานเป็น 2 คืน3วัน เนื่องจากระยะเวลา และการร่วมมือร่วมใจมีมากขึ้น

2.2.2 หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม

1) หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีรายละเอียดดังนี้

ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการ อยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจใน ตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับ ใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคม

เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความ เชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเอง กับบริบท สภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยม ที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่างๆไว้ ดังนี้

- ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรม ของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการ พัฒนาตนเอง และการ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญ ประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

- หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคม ปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็น พลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้าน ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขใน สังคมไทยและสังคมโลก

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนา ที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษา พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรง รักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษา ไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

- ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง
- ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบการอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดในการตัดสินใจ
- ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับรายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและวิธีการเศรษฐกิจพอเพียง
- ได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในชั้นที่สูงต่อไป

จบชั้นประถมศึกษาปีที่6

- ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทย
- ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ ในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลัก คำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น
- ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น
- ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำ ความเข้าใจในภูมิภาคซีกโลกตะวันออก และตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

- ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่างๆในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- ได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณได้รับการพัฒนา แนวคิด และขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์
- ได้รับการพัฒนาแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

- ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
- ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้
- ได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย ความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- ได้รับ การส่งเสริมให้มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกลง และตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและ ประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม
- เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในสังคมได้ตลอดชีวิต

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีตัวชี้วัด ข้อ 8 อธิบายหลักธรรมสำคัญของศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป 9 อธิบายลักษณะสำคัญของศาสนพิธี พิธีกรรมของศาสนาอื่นๆ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเข้าร่วมพิธี 21 วิเคราะห์หลักธรรมสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของศาสนาอื่นๆ และชักชวน ส่งเสริม สนับสนุนให้บุคคล อื่นเห็นความสำคัญของการทำความดี ต่อกัน 22 เสนอแนวทางการจัดกิจกรรม ความร่วมมือของทุกศาสนาในการแก้ปัญหา และพัฒนา

2) หลักสูตรสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านในถุ้ง เริ่มดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมอย่างจริงจัง เพื่อเป็นการแก้ปัญหาการขาดเรียนของนักเรียน ผู้บริหารได้ทำงานเชิงรุกเชิญผู้ปกครองประชุม ร่วมจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยการจัดการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม ซึ่งสัมพันธ์กับตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส 1.1 ที่ให้ความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และส่งเสริม สนับสนุนให้บุคคลอื่นเห็น

ความสำคัญของการทำความดีต่อกัน ผู้บริหารรับทราบความต้องการของผู้ปกครอง จึงให้ความสำคัญของการศึกษาศาสนาอิสลาม เน้นการเรียนศาสนาอิสลาม โดยจัดอาคารสถานที่สำหรับละหมาด (สวดมนต์) ให้กับนักเรียนมุสลิม ตามหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนบ้านในถุ้ง

สาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรมอิสลาม

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ หลักการศรัทธา และหลักการปฏิบัติของศาสนาอิสลาม
- 2.เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติศาสนกิจ ตามที่ศาสนาอิสลามกำหนดไว้ได้อย่างถูกต้อง
- 3.เพื่อให้นักเรียน อ่าน ท่องจำ กุรอานได้อย่างถูกต้อง
- 4.เพื่อฝึกให้นักเรียนได้อ่าน เขียน ภาษาอาหรับและภาษามาลายู ได้ถูกต้อง

สาระการเรียนรู้ มีดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

- อภิปรายเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติ 5 ประการ
- ฝึกอ่าน เขียน ภาษาอาหรับ
- ฝึกการอาบน้ำละหมาดให้ถูกต้อง
- ปฏิบัติท่าทางการละหมาดที่ถูกต้อง
- ฝึกท่องจำอัลกุรอาน และการอ่านดุอาขอพร

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

- ศึกษาประวัติศาสดา 25 ศาสดา
- ฝึกมารยาทการทักทาย
- วิธีปฏิบัติชำระล้างสิ่งสกปรก ออกจากเครื่องนุ่งห่มที่ถูกต้อง
- ครูสาธิตวิธีการอาบน้ำละหมาดให้นักเรียนดูและให้นักเรียนปฏิบัติ
- ศึกษาวิธีละหมาดฟิรดู 5 เวลา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

- เริ่มการอ่านเขียนภาษาอาหรับ โดยการแบ่งกลุ่ม

- ท่องจำกูรอ่านและดูอา
- ครูฝึกให้อาบน้ำละหมาดและฟัรดู
- ปฏิบัติละหมาดได้อย่างถูกต้อง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

- สอนการปกปิดร่างกาย
- ฝึกการอ่าน พุด เขียน ภาษาอาหรับ และมลายู
- ศึกษาการปฏิบัติตัว และการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน
- การอ่าน ท่องจำ และศึกษาความหมายของอัลกุรอ่าน
- ศึกษา (หะดีษ) คำสอนของศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล.)
- นำนักเรียนไปละหมาดวันศุกร์ที่มีสยิด
- นำนักเรียนไปละหมาดอีฎิ้ลฟิตริและอีฎิ้ลอฎฮา
- ศึกษา (สุนนะห์)แบบอย่างการปฏิบัติตัวของท่านศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล.)
- การท่องจำอัลกุรอ่าน

การวัดผลประเมินผล

แบ่งเป็นสัดส่วน 70:30 คือในระหว่างเรียน 70 คะแนน และสอบปลายปีอีก 30 คะแนน คณะครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้ร่วมกันทำแบบทดสอบ เพื่อทดสอบนักเรียน จำนวน 30 ข้อ 30 คะแนน และครูสอนศาสนาอิสลามได้จัดทำแบบทดสอบ จำนวน 10 ข้อ รวมกับแบบทดสอบชุดนี้

2.2.3 กิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านในถ้ำ

การจัดการเรียนการสอน ทางโรงเรียนได้มีการพัฒนาครูผู้สอน โดยการให้คณะครูเข้ารับการอบรมในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ของโรงเรียน ซึ่งมีนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม การจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ครูผู้สอนมีความรู้ ความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียนเป็นอย่างดี โรงเรียนมีครูสอนใหญ่เน้นถือศาสนาพุทธ แต่นักเรียนส่วนใหญ่เน้นถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นการ

กำหนดกิจกรรมในโรงเรียนจึงคำนึงถึงหลักศาสนาทั้งสองศาสนา การออกแบบการจัดการเรียนรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง การจัดการเรียนการสอนด้านศาสนามีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้วิชาพุทธศาสนา ครูผู้สอนวิชา พุทธศาสนาทำหน้าที่สอนนักเรียนไทยพุทธ นักเรียนไทยมุสลิมทุกคนในชั้น เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้และมีความเข้าใจแนวทางการปฏิบัติของชาวไทยพุทธ แต่ถ้าหากมีกิจกรรมการปฏิบัติตามหลักศาสนกิจ เช่น การฝึกกราบเบญจางคประดิษฐ์ นักเรียนมุสลิมไม่ต้องฝึกกราบ เนื่องจากข้อบัญญัติตามหลักศาสนาอิสลามมิให้กราบสิ่งอื่นใด นอกจากพระเจ้าองค์เดียวเท่านั้น

2. การสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนได้จัดหาครูมุสลิมสอนศาสนาอิสลามให้กับนักเรียน ซึ่งมีทั้งนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิมเรียนรวมกัน ครูสอนศาสนาอิสลามมีความเข้าใจในนักเรียนไทยพุทธ การสอนศาสนาในโรงเรียน การที่โรงเรียนไม่ได้แยกนักเรียนไทยพุทธ และไทยมุสลิมนั้น เพราะต้องการให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานในศาสนาอื่นๆ เพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ในตอนกลางวันนักเรียนมุสลิมมีการละหมาดดูโฮร์ (การสวดมนต์หลังเที่ยง) ณ อาคารสำหรับการละหมาดที่โรงเรียนได้สร้างขึ้น โดยการละหมาดจะหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเรียกว่า “กิบลัต” (เป็นทิศที่ตั้งของเมืองมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งมุสลิมทั่วโลกเมื่อจะทำการละหมาดจะหันหน้าไปทาง “กิบลัต”นี้ สำหรับประเทศไทยจะตรงกับทางทิศตะวันตก) ซึ่งก่อนจะทำการละหมาด จะต้องมีการอาบน้ำละหมาด (การล้างมือทั้งสองข้าง การล้างหน้า การล้างแขน การลูบผม การล้างใบหูทั้งสองข้าง และการล้างเท้าทั้งสองข้าง ให้สะอาด) และบริเวณด้านข้างอาคารสำหรับการละหมาด จะมีก๊อกน้ำเป็นจำนวนมากเพื่อให้นักเรียนทำการอาบน้ำละหมาด ทำให้คณะครูและนักเรียนไทยพุทธ ได้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องทำการละหมาดของมุสลิม ซึ่งต้องทำวันละ 5 ครั้ง ในตอนเย็นก่อนเลิกเรียนนักเรียนไทยพุทธได้มีการสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัยอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในขณะที่เดียวกันนักเรียนมุสลิมทุกคนก็ต้องอยู่ในความสงบ

3. การจัดการเรียนการสอนในสาระการเรียนรู้อื่น การจัดการเรียนรู้ในสาระอื่นๆ นักเรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ตามปกติ เพียงแต่นักเรียนมุสลิมมักมีการอ่านออกเสียงไม่ชัดในบางคำ ซึ่งอาจมีการจดจำการอ่านออกเสียงสับสนกับภาษาอาหรับบ้าง การเรียกชื่อนักเรียนมุสลิม มุสลิมทุกคนจะมีชื่อเป็นภาษาอาหรับ นอกจากบางคนที่มีชื่อเป็นภาษาไทยด้วย ดังนั้นเด็กนักเรียนบางคนจึงมีชื่อเป็นภาษาอาหรับอยู่ในทะเบียนบ้าน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ชัดเจน แต่มักจะออกเสียงยากสำหรับเพื่อน ๆ นักเรียนชาวพุทธ

4. การวัดผล ในการจัดการเรียนการสอนพุทธศาสนา และศาสนาอิสลามจัดโดยให้นักเรียนเรียนรวมกันทั้งสองศาสนานั้น ในการวัดผลก็จะมี การสอบข้อเขียนทั้งสองศาสนา นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธก็ต้องสอบวัดความรู้ศาสนาอิสลาม และนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามก็ต้องทดสอบวัดความรู้พุทธศาสนาเช่นกัน เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ และมีความเข้าใจกันเป็นพื้นฐาน

“การสอนวิชาพุทธศาสนา สอนรวมกันทุกคน สอบข้อเขียนเหมือนกันหมดทุกคน เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานของทุกศาสนา เพื่อให้มีความเข้าใจกัน แม้แต่ครูไทยพุทธ ครูมุสลิมที่อยู่ร่วมกัน ก็ทานอาหารอิสลามด้วยกัน เพราะเราเข้าใจกัน”

(จันทิมา ส่งศรี, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2553)

“ศาสนาอิสลาม สอนในห้องเรียน 1 ชั่วโมง นักเรียนเรียนศาสนา รวมกันหมด ไม่แยกพุทธ อิสลาม เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เด็กพุทธก็สอบข้อเขียนอิสลาม เด็กอิสลามก็สอบศาสนาพุทธด้วย”

(สุดา นุกูล, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2553)

5. การปฏิบัติศาสนกิจ

5.1 การทำพิธีเคารพธงชาติหน้าเสาธงในตอนเช้า โรงเรียนได้ให้นักเรียนไทยพุทธทำพิธีสวดมนต์ และในขณะเดียวกันนักเรียนมุสลิมก็ให้เกียรติโดยการยืนตรง แสดงการสำรวมในแถว และหลังจากนั้น นักเรียนมุสลิมทุกคนทำการทอ้งคำปฏิญาณ(ฟาติฮะห์) และนักเรียนไทยพุทธยืนตรงและสำรวม

5.2 กิจกรรมวันสำคัญ การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่เน้นกิจกรรมของวันสำคัญต่างๆ เพื่อต้องการให้นักเรียนรู้ เข้าใจ และสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ และให้นักเรียนเห็นคุณค่า แสดงความรัก ความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย ตลอดไป วันสำคัญดังกล่าวได้แก่ วันไหว้ครู วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ วันเด็กแห่งชาติ และวันปัจฉิมนิเทศ

สำหรับวันสำคัญทางศาสนา ทั้งวันสำคัญของศาสนาพุทธ และวันสำคัญของศาสนาอิสลาม ทางโรงเรียนจะหยุดให้โอกาสนักเรียนไปร่วมปฏิบัติศาสนกิจร่วมกับผู้ปกครอง ตามพิธีทางศาสนาของแต่ละศาสนา

5.3 การสวดมนต์หรือการละหมาด จากการที่มีนักเรียนนับถือศาสนาพุทธ และนับถือศาสนาอิสลาม นักเรียนไทยพุทธมีการสวดมนต์หลังเคารพธงชาติทุกเช้า และจะมีการสวดมนต์ในห้องเรียนในตอนเย็นก่อนโรงเรียนเลิกกลับบ้านอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับนักเรียนมุสลิมในช่วงหลังรับประทานอาหารกลางวันหรือหลังเที่ยง จะตรงกับเวลาละหมาดดูฮรี(สวดมนต์ตอนกลางวัน) ซึ่งมีสถานที่สำหรับอาบน้ำละหมาด และมีห้องสำหรับละหมาด นักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะไปเตรียมตัวเพื่อจะอาบน้ำละหมาด(การชำระล้างร่างกายตามขั้นตอนของศาสนาอิสลามที่กำหนดไว้)และทุกคนไปรวมกันที่ห้องละหมาด(สวดมนต์) จากนั้นทุกคนก็ร่วมละหมาดพร้อมกัน แต่มีการแยกที่นั่งสำหรับนักเรียนชายและนักเรียนหญิงตามหลักการของศาสนาอิสลามทุกอย่าง

ในวันศุกร์นักเรียนมุสลิมจะต้องไปมัสยิดในเวลาหลังเที่ยง เพื่อไปละหมาดวันศุกร์ทุกวันศุกร์ โดยมีครูสอนศาสนาอิสลามรับผิดชอบพานักเรียนเข้าแถวเดินไปมัสยิด ในการเดินไปมัสยิดครูได้แบ่งกลุ่มนักเรียนให้ดูแลความเรียบร้อยของแต่ละกลุ่มด้วยและใช้เวลาประมาณ 30 นาทีก็เสร็จสิ้นพิธีละหมาดวันศุกร์

ศาสนาอิสลามได้กำหนดให้มุสลิมต้องละหมาดวันละ 5 เวลา ได้แก่ เวลาเข้ามัสยิดก่อนพระอาทิตย์ขึ้น เวลาหลังเที่ยง เวลาบ่าย เวลาพระอาทิตย์ตกดิน และเวลาก่อนนอน ดังนั้นนักเรียนมุสลิมจึงมีความจำเป็นต้องละหมาดในขณะที่อยู่ในโรงเรียน คณะครูและนักเรียนไทยพุทธก็มีความรู้ เข้าใจในความสำคัญของการละหมาดของนักเรียนมุสลิม

“ผมย้ายมาวันแรก สิ่งที่ผมต้องทำคือสร้างห้องละหมาดเป็นสิ่งแรก ผมได้ศึกษาวิธีการจัดการจากมัสยิด และสอบถามผู้ปกครองนักเรียน เขาตั้งใจกันมากนะ”

(มานพ บุญประเสริฐ, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2553)

6. การอบรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีการจัดการอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และหลังจากเสร็จสิ้นการอบรม เยาวชนมีการแสดงออกโดยการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อพัฒนาพื้นที่ บริเวณโรงเรียน ได้แก่ การกวาดพื้น การเก็บขยะ การทำความสะอาดห้องน้ำ และมีการประเมินในแต่ละพื้นที่โดยมีตัวแทนนักเรียนจากแต่ละครอบครัวเป็นคณะกรรมการประเมิน

7. การจัดหาอาหารกลางวัน เป็นนโยบายของรัฐบาล เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางอาหารครบทั้ง 5 หมู่ทุกวัน ส่งผลให้นักเรียนมีสุขภาพสมบูรณ์ มีภูมิคุ้มกันโรค และนักเรียนในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นมุสลิม ซึ่งจะไม่รับประทานอาหารที่ไม่ “ฮาลาล”

ลาล” (อาหารที่ศาสนาไม่อนุญาตให้รับประทาน เช่นเนื้อสุกร เนื้อสุนัข เนื้อของสัตว์ที่ตายเอง เนื้อของสัตว์ดุร้ายมีเขี้ยวเล็บ เนื้อของสัตว์ที่มีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว หรือเนื้อที่ไม่ได้ผ่านการฆ่าโดยวิธีการของอิสลาม ฯลฯ) นอกจากนี้ศาสนาอิสลามยังมีข้อบัญญัติในการรับประทานอาหารซึ่งแตกต่างจากศาสนาอื่นๆ เช่น การล้างเนื้อ การล้างผัก หรือการล้างภาชนะต่างๆ ต้องมีปฏิบัติที่ถูกต้อง ดังนั้นทางโรงเรียนจึงมีการจัดการอาหารกลางวันโดยมุสลิม และนักเรียนไทยพุทธก็สามารถรับประทานได้ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนในปีการศึกษา 2553 จากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลาจำนวน 1,932,400 บาท (แผนปฏิบัติการโรงเรียนบ้านในถุ้ง ประจำปีการศึกษา 2553:146-148)

โรงเรียนลดอาหารกลางวันลงมากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ในเดือนถือศีลอด (เดือนรอมฎอน) เพราะนักเรียนมุสลิมส่วนใหญ่ที่สามารถปฏิบัติตามหลักการถือศีลอดได้ ใต้งดการบริโภคอาหารทุกชนิดเป็นเวลา 1 เดือน แม้ค่าที่จำหน่ายอาหาร ขนมในโรงเรียนก็ขายได้ลดลง จากปกติขายอาหารได้ประมาณ 1500 บาท ลดลงเหลือเพียง 500 บาทต่อวัน นักเรียนไทยพุทธก็มีความเข้าใจเพื่อนมุสลิม ในช่วงถือศีลอดก็ไม่ชวนเพื่อนมุสลิมไปซื้ออาหารมาทานร่วมกัน

“เพื่อนๆจะไม่คอยทานอะไรต่อหน้าเรา เพราะเขาบอกสงสารเรา
กลัวเราหิว แต่พอเขาอิ่มแล้ว เขาก็มาชวนเล่นด้วยกันเหมือนกัน”

(นิชริน บัวแก้ว, นักเรียนโรงเรียนบ้านในถุ้ง, สัมภาษณ์, 17
พฤษภาคม 2553)

ในช่วงเดือนที่ถือศีลอด นักเรียนมุสลิมส่วนใหญ่จะถือศีลอดในช่วงพักกลางวันนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธก็เข้าใจเพื่อนนักเรียนที่เป็นมุสลิมเป็นอย่างดี เพราะได้รับรู้ได้เห็นเพื่อนๆและผู้ใหญ่ที่เป็นมุสลิมปฏิบัติในการถือศีลอดมาตลอด ความรู้ความเข้าใจจึงเกิดขึ้นอย่างอัตโนมัติ

“เวลาเพื่อนเราถือศีลอด เขาก็เจียบๆกัน แต่ก็ยังเล่นด้วยกัน
เหมือนเดิม”

(สิริธร แก้วพลี, นักเรียนโรงเรียนบ้านในถุ้ง, สัมภาษณ์, 18
พฤษภาคม 2553)

“ตอนเป็นเด็กฉันเรียนที่นี่กับพี่สาว และจบโรงเรียนนี้เหมือนกัน เป็นทั้งลูกศิษย์และผู้ปกครอง ตอนที่เราเรียน ก็มีทั้งเพื่อนไทยพุทธและมุสลิม ตอนนั้นเด็กๆมาเรียนก็ไม่เคยทะเลาะเบาะแว้งกันตั้งแต่อดีตแล้ว”

(อระสาห์ มาลาศรี และ ดร.ณิ ไบระหมาน, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2553)

8. การแต่งกาย นักเรียนทุกคนแต่งการตามระเบียบของโรงเรียน และนักเรียนหญิงมุสลิมก็สามารถแต่งกายโดยมีการคลุมศีรษะ (ฮิญาบ) ตามหลักศาสนา และทางโรงเรียนได้กำหนดให้ใช้ผ้าคลุมศีรษะสีขาว นักเรียนมุสลิมหญิงบางคนหรือมุสลิมที่อายุน้อย อาจจะยังไม่คลุมศีรษะ ขึ้นอยู่กับผู้ปกครองที่ดูแลลูกหลานของตนจะเห็นสมควร

การแต่งกายของนักเรียนมุสลิมและนักเรียนไทยพุทธ มีความแตกต่างกันเฉพาะนักเรียนหญิง นักเรียนหญิงมุสลิมต้องมีการฮิญาบ (การคลุมศีรษะ) โดยโรงเรียนได้กำหนดให้คลุมด้วยผ้าสีขาวทุกคน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

9. การจัดทำโครงการพัฒนานักเรียนสู่ประชาธิปไตยในโรงเรียน เนื่องจากปัจจุบันในสังคมมีปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างทางความคิดกันอย่างมาก การศึกษาที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนเก่งในด้านวิชาการเพียงอย่างเดียว เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วไปประกอบอาชีพ เมื่อพบกับปัญหาแล้วไม่สามารถแก้ปัญหาได้ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือความแตกแยกทางความคิดทางด้านการเมือง การให้ความรู้ ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย และการสร้างจิตสำนึกให้มีความรักชาติ รักสถาบัน รักท้องถิ่นบ้านเกิดด้วยการจัดการเรียนรู้ในการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย เป็นการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ปลูกฝังให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในการรวมกลุ่ม ตั้งแต่กลุ่มเล็กๆในห้องเรียน สู่ระบบทั้งโรงเรียนจนถึงระดับการปกครองส่วนท้องถิ่น และระดับชาติ (แผนปฏิบัติการ โรงเรียนบ้านในอุ้มประจำปีการศึกษา 2553: 200)

การที่โรงเรียนบ้านในอุ้มเห็นความสำคัญในการสร้างเยาวชนให้รู้จักคิด ช่วยเหลือโรงเรียนนั้น ถือเป็นการสร้างรากฐานที่ดีให้กับนักเรียน ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในชุมชน มีความรู้และมีความเข้าใจ ในการปฏิบัติตนตามหน้าที่ของคนไทย มีความสามัคคีและมีจิตสำนึกที่ดีต่อประเทศชาติ ไม่เห็นประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก เพราะผลประโยชน์มักจะทำให้สร้างปัญหาความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในสังคม โรงเรียนบ้านในอุ้มสร้างความตระหนักให้นักเรียนและผู้ปกครอง ให้มองเห็นความสำคัญในระบบประชาธิปไตย รู้จักการใช้สิทธิอันชอบธรรม มีความ

รับผิดชอบต่อตนเองและประเทศชาติ ปลุกฝังให้เด็กมีจิตสำนึกสาธารณะ รู้จักใช้เหตุผลในการตัดสินใจ

การจัดกิจกรรมตามโครงการพัฒนานักเรียนสู่ประชาธิปไตยในโรงเรียนนั้น ทำให้นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้จนเป็นที่ประทับใจของนักเรียนในโรงเรียน ผู้ปกครอง กลุ่มเครือข่ายโรงเรียนและสำนักงานเขตการศึกษา นครศรีธรรมราชเขต 4 และได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันกิจกรรม สถานักเรียน ตามโครงการพัฒนาผู้นำนักเรียนสู่ประชาธิปไตย ในโรงเรียนระดับประเทศ ในงานมหกรรมวิชาการ ศิลปหัตถกรรมของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2552

ผลจากความสำเร็จในการจัดกิจกรรมดังกล่าว ทำให้ผู้ปกครองให้ความสนใจในเรื่องสถานักเรียน ซึ่งเป็นผลงานของนักเรียนที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ และให้ความร่วมมือกับโรงเรียนด้านการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย จนกลายเป็นจุดเด่นและความภาคภูมิใจของคนในชุมชนบ้านในถุ้ง และความภาคภูมิใจนี้เอง เป็นแรงผลักดันให้ผู้ปกครองและชุมชนร่วมกันรักษาความเป็นประชาธิปไตยในหมู่บ้านร่วมกัน จึงถือได้ว่าการเรียนรู้ที่ดีในชุมชนบ้านในถุ้ง

“ผ.อ. โรงเรียนบ้านในถุ้ง เป็นนักพัฒนานะ เขามีนโยบายดีๆ แก้ปัญหาให้โรงเรียน เมื่อสมัยผ.อ.คนเก่ามีปัญหาเด็กขาดเรียนวันละร้อยกว่า เขาก็เข้ามาแก้ปัญหานี้ได้ ผ.อ.จัดกิจกรรมระหว่างผู้ปกครอง จัดเครือข่ายผู้ปกครองพุทธ และมุสลิม มีการแข่งขันกีฬาผู้ปกครองด้วย สนุกสนานมาก รู้จักกันขึ้นอีกเยอะ”

(ฝน บัวแก้ว, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2553)

“โครงการอาหารของโรงเรียนนี้ฟรี โรงเรียนนี้ให้มุสลิมจัดอาหาร เพราะเด็กทานได้ทุกคน ผ.อ.คนนี้ดีมากเข้าใจเด็ก เข้าใจผู้ปกครอง พาไปดูงานอย่างทั่วหน้า หาที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว”

(ฝน บัวแก้ว, ประธานคณะกรรมการชมรมผู้ปกครอง)

“เวลาโรงเรียนมีการจัดงาน เช่นงานวันวิชาการ เขาก็จะขอความช่วยเหลือมายังผู้ปกครอง ให้ช่วยจัดการแสดงดวณ พวกเราก็จัดให้ได้ทุก ครั้ง”

(ฝน บัวแก้ว, ประธานคณะกรรมการชมรมผู้ปกครอง)

โรงเรียนบ้านในถุ้งได้มีโครงการตามแผนปฏิบัติการที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้ปกครอง และยังเป็นการเรียนรู้ของโรงเรียน ซึ่งเป็นการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างหลากหลาย โดยมีโครงการหลัก คือโครงการเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชน การที่บุคคลมีการรับข้อมูลจากผู้อื่น การที่ได้แลกเปลี่ยนข้อมูล หรือมุมมองในแง่ต่าง ๆ ของคนบ้านในถุ้ง ตั้งแต่ชีวิตในวัยเด็ก ในโรงเรียนจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ช่วยให้เห็นในชุมชนได้รับความรู้ที่กว้างขึ้น การที่คนในชุมชนมีโอกาสได้พบรู้จักกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทำกิจกรรมร่วมกันทุกด้านในชุมชน มีการเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกันและกันทั้งในโรงเรียนซึ่งมีการจัดกิจกรรมในโรงเรียน โดยคำนึงถึงทั้งวัฒนธรรมอิสลามและวัฒนธรรมพุทธ ในการทำกิจกรรมหน้าเสาธงหลังเคารพธงชาติทุกเช้า นักเรียนไทยพุทธมีการสวดมนต์ และนักเรียนอิสลามมีการอ่านคัมภีร์กุรอานหรือท่องคำปฏิญาณตนในการเป็นมุสลิม หรือการที่กล่าวทักทายสวัสดิ์ในตอนเช้า นักเรียนทุกคนกล่าวคำสวัสดิ์กับคุณครู แต่สำหรับนักเรียนมุสลิม มีการกล่าวคำว่า “อัสสะลามูอ้าลัยกุม” แล้วจับมือกัน และจะตอบรับกันว่า “ว่าอ้าลัยกุมมุสละลาม” กับคุณครูและเพื่อนนักเรียนมุสลิมด้วยกัน

การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนบ้านในถุ้ง ซึ่งมีรากฐานมาจากการจัดการศึกษาในโรงเรียนบ้านในถุ้ง รวมทั้งโรงเรียนบ้านในถุ้งเป็นองค์กรที่เป็นศูนย์กลางสนับสนุนช่วยเหลือให้มีการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันของคนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม

การเรียนรู้ซึ่งกันและกันในโรงเรียนดังกล่าว เมื่อนักเรียนเติบโตขึ้นนักเรียนก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีความเข้าใจในความแตกต่างซึ่งกันและกันในชุมชนเป็นอย่างดี รวมทั้งการประชุมเคลื่อนที่ในหมู่บ้าน เป็นการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในระหว่างทำกิจกรรม ทำให้เกิดความเข้าใจกัน มีความรักความสามัคคีในกลุ่มผู้ปกครอง และในกลุ่มตัวแทนชุมชน

“ผ.อ.โรงเรียนบ้านในถุ้ง เป็นนักพัฒนานะ เขามีนโยบายดี ๆ แก้ปัญหาให้โรงเรียน เมื่อสมัยผ.อ.คนเก่ามีปัญหาเด็กขาดเรียนวันละร้อย

กว่า เขาก็เข้ามาแก้ปัญหานี้ได้ ผ.อ.จัดกิจกรรมระหว่างผู้ปกครอง จัด
เครือข่ายผู้ปกครองพุทธ และมุสลิม มีการแข่งขันกีฬาผู้ปกครองด้วย
สนุกสนานมาก รู้จักกันขึ้นอีกเยอะ”

(ฝน บัวแก้ว, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2553)

“โครงการอาหารของโรงเรียนนี้ฟรี โรงเรียนนี้ให้มุสลิมจัดอาหาร
เพราะเด็กทานได้ทุกคน ผ.อ.คนนี้ดีมากเข้าใจเด็ก เข้าใจผู้ปกครอง พาไปดู
งานอย่างทั่วหน้า หาที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว เวลาโรงเรียนมีการจัดงาน เช่นงาน
วิชาการเขาก็จะขอความช่วยเหลือมายังผู้ปกครอง ให้ช่วยจัดการแสดงต้อนรับ
พวกเราจัดให้ได้ทุกครั้ง ”

(ฝน บัวแก้ว, ประธานคณะกรรมการชมรมผู้ปกครอง

สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2553)

การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนบ้านในถ้ำ

การจัดหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านในถ้ำ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม การสอนวิชาพุทธศาสนาได้รวมกับการสอนสังคมศึกษา โดยกำหนดไว้สัปดาห์ละ 1
ครั้ง ให้นักเรียนพุทธ และมุสลิมได้เรียนร่วมกัน โดยจัดให้ผู้มีความรู้ความสามารถ ทางด้านศาสนา
พุทธซึ่งเป็นครูในโรงเรียน และศาสนาอิสลาม ได้จ้างครูสอนศาสนาจากชุมชนจำนวน 3 คน
โรงเรียนได้จัดหลักสูตรสถานศึกษา ในสาระเพิ่มเติม คือการสอนศาสนาอิสลามสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง
โดยนักเรียนทุกคนเรียนรวมกันทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม

การจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านในถ้ำ เป็นการจัดการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรม เป็นการ
ส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีความเท่าเทียมกัน เคารพในสิทธิมนุษยชน ไม่มี
การสอนที่แยกเฉพาะกลุ่ม ครูทุกคนมีความตั้งใจในการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน

“ครูที่สอนพุทธศาสนาในชั่วโมงสังคมศึกษา ก็สอนให้กับนักเรียน
ทุกคนทั้งนักเรียนพุทธ และมุสลิม ครูสอนศาสนาอิสลามในสาระเพิ่มเติม ก็
ทั้งนักเรียนพุทธและนักเรียนมุสลิมเหมือนกัน”

(สุดา นุญกุล,ครูสอนศาสนาอิสลาม,สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม

2553)

ตรงกับแนวทางการจัดการศึกษาของ Sleeter and Grant ที่ว่า การจัดการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรม
ต้องมีการส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม สิทธิมนุษยชน และความเท่าเทียมกัน

2.3 ลักษณะกระบวนการการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนบ้าน ในถุ้ง

ชุมชนบ้านในถุ้ง มีลักษณะกระบวนการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน ดังนี้ ลักษณะที่ 1 การสร้างเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรม

ในอดีตคณะครูในโรงเรียนได้มีการเรียนรู้จากปัญหาการขาดเรียนของนักเรียนบ้านในถุ้ง ผู้บริหารคนปัจจุบันจึงได้มีการประสานงานกับชุมชนและประชุมผู้ปกครองชี้แจงแนวทางการพัฒนาโรงเรียนทุกด้าน เพื่อขอความร่วมมือ ในการดำเนินงาน ได้มีการทำความเข้าใจวัฒนธรรมของอิสลามจากผู้นำในชุมชน เพื่อสร้างห้องละหมาด (สวดมนต์) ให้กับนักเรียนมุสลิมซึ่งเป็นนักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียน ได้ปฏิบัติตนตามหลักของศาสนาทุกวัน ทำให้นักเรียนและผู้ปกครองมีความสุขในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน

โรงเรียนบ้านในถุ้งเป็นองค์กรที่สำคัญมากในชุมชนที่สามารถทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างดีเยี่ยม เป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านในถุ้ง ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจกันระหว่างนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิม รวมทั้งการให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีของผู้ปกครองของนักเรียนทุกคน

ในโรงเรียนบ้านในถุ้งก็ยังมีแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่และนักเรียนนักเรียนก็ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการใช้ชีวิตในโรงเรียนร่วมกันทั้งวัฒนธรรมของนักเรียนพุทธและวัฒนธรรมของนักเรียนมุสลิม แต่ละปีคนในชุมชนก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนในการเข้าค่ายคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนทั้งสองศาสนา โดยผู้ใหญ่ในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการประเมินการปฏิบัติงานของนักเรียนแต่ละกลุ่มที่คละกันไว้ กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมและจริยธรรมนี้ จึงเป็นการเรียนรู้ของทุกวัย

ลักษณะที่ 2 แนวทางสร้างสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์

ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงมากในการให้ความสำคัญของการสอนศาสนาอิสลาม และจัดห้องละหมาดให้กับนักเรียน ทำให้นักเรียนและผู้ปกครองรู้สึกมีคุณค่าสำหรับโรงเรียน มีโอกาสได้ปฏิบัติศาสนกิจตามหลักของศาสนา ทำให้ผู้ปกครองและโรงเรียนสามารถร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้จนประสบผลสำเร็จหลายโครงการ เช่น การแก้ปัญหาการขาดเรียนของนักเรียนโรงเรียนบ้านในถุ้งแต่เดิมประสบปัญหาการขาดเรียนของนักเรียนโดยไม่ทราบสาเหตุ ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา นักเรียนขาดเรียนวันละ

ประมาณหนึ่งร้อยคน จากนักเรียนทั้งหมดประมาณ 700 คน จนกระทั่งนายมานพ บุญประเสริฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านในดุ้ง ได้ย้ายมาทำหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียน ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษามีการประสานงานกับชุมชนและประชุมผู้ปกครอง ชี้แจงแนวการพัฒนาโรงเรียนทุกด้าน เพื่อขอความร่วมมือ ในการดำเนินงาน ได้แก่ การปรับสภาพบริเวณโรงเรียนให้น่าอยู่ การทำความเข้าใจวัฒนธรรมของอิสลามจากผู้นำในชุมชน เพื่อสร้างห้องละหมาด (สวดมนต์) ให้กับนักเรียนมุสลิมซึ่งเป็นนักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียน ได้ปฏิบัติตนตามหลักของศาสนาทุกวัน ทำให้นักเรียนและผู้ปกครองมีความสุขในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน จนกระทั่งโรงเรียนได้รับรางวัลเป็นโรงเรียนตัวอย่างของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และนักเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศสถานักเรียนดีเด่นระดับประเทศ

ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านในดุ้ง

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านในดุ้ง ได้ศึกษาปัญหาการขาดเรียนของนักเรียนมุสลิม ปรากฏว่ามีสาเหตุมาจากผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการมาเรียนในโรงเรียน เพราะในโรงเรียนไม่มีการสอนศาสนาอิสลาม และไม่ได้จัดสถานที่สำหรับละหมาด

“ผมย้ายมาวันแรก สิ่งที่ผมต้องทำคือสร้างห้องละหมาดเป็นสิ่งแรก ผม ได้ศึกษาวิธีการจากมัสยิด และสอบถามผู้ปกครองของนักเรียน เขาดีใจกัน มากนะ และผมประชุมครูทุกคน เรื่อง การสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียน ครูที่นี้เป็นครูพุทธทั้งหมด สรุปแล้วต้องหาครูในชุมชนมาช่วยสอน 3 คน ยกหน้าที่ให้ครูมุสลิมจัดการร่วมกับครูกลุ่มสาระสังคมฯ”

(มานพ บุญประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านในดุ้ง, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2553)

การแก้ปัญหาของผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านในดุ้ง เป็นวิธีการจัดการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรม ที่เห็นความสำคัญของนักเรียนทุกกลุ่ม ตรงกับแนวทางของ Sleeter and Grant ที่กล่าวถึงการศึกษาลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น ต้องเคารพในความแตกต่าง การให้ความเสมอภาค ซึ่งทำให้ผู้ปกครองของนักเรียนบ้านในดุ้งพอใจและให้ความสำคัญของการมาเรียนหนังสือในโรงเรียน

3. การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชน

3.1 แหล่งเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นพหุวัฒนธรรม

3.1.1 กิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นทางการ คือโครงการบัตร์น้าชา มีขั้นตอนและรายละเอียดดังนี้

1) ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการ ผู้นำในการปกครองของหมู่บ้านได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน คือนายอามาตย์ ไทรทอง เป็นผู้ที่มีความรักห่วงใยชุมชน มีความเสียสละเพื่อชุมชนจนเป็นที่รักและศรัทธาของผู้ร่วมงานและชาวบ้านในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการในหมู่บ้านรับรู้และเข้าใจปัญหาของคนในทุครัวเรือน ซึ่งมีฐานะในระดับพอมีพอกิน และครอบครัวที่พอมีฐานะ มีอาชีพที่มั่นคง จะเป็นชาวจีนที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งทำอาชีพค้าขาย แต่ก็อาศัยอยู่ร่วมกัน เป็นเพื่อนบ้านกันกับครอบครัวมุสลิม มีความรักใคร่สนิทสนมกันมาก ในหมู่บ้านจึงมีโครงการสำหรับทุกคนในหมู่บ้านในถ้ำ ได้แก่ “โครงการบัตร์น้ำชา” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้คนไทยพุทธ และไทยมุสลิมได้ร่วมพบปะสนทนากันทุกกระยะ เมื่อในหมู่บ้านมีความจำเป็นที่จะต้องขอความช่วยเหลือให้กับผู้ใดผู้หนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในหมู่บ้าน ทุกครั้งจะต้องมีกิจกรรมบัตร์น้ำชา

2) วิธีดำเนินการของโครงการบัตร์น้ำชา ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการในหมู่บ้าน มีความคิดจากการที่คนในหมู่บ้านประสบปัญหาเดือดร้อนบ่อยๆ ปัญหาที่พบมักจะเป็นปัญหาของการเจ็บป่วยหนัก การประสบอุบัติเหตุ ทุกกรณีจะได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาการสัญจร และปัญหาที่ประสบบ่อยครั้งมากคือปัญหาเรือประมงจมน้ำ ทำให้เครื่องเรือเสียหาย เมื่อมีเหตุเดือดร้อนดังกล่าว ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการจึงมีแนวทางแก้ปัญหาให้กับผู้ที่เดือดร้อน โดยมีการทำบัตร์น้ำชาขึ้น และให้คนในชุมชนร่วมกันซื้อบัตร์น้ำชาตามความสมัครใจ ซึ่งโดยปกติ จะมีคนซื้อในราคาบัตร์ละ 50 บาท จนถึง 300 บาท และรวบรวมเงินได้ครั้งละประมาณ 30,000 บาท ถึง 40,000 บาท ในการขาย บัตร์น้ำชา ทุกคนจะช่วยเหลือผู้เดือดร้อน ซึ่งต้องรับผิดชอบขายบัตร์น้ำชา คนต่างหมู่บ้านที่เป็นเพื่อนกัน ทั้งชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมก็รับไปเพื่อช่วยเหลือกันจำนวน 20 - 30 บัตร์ เมื่อรวบรวมเงินได้จากทุกฝ่ายแล้ว ก็จะมอบให้กับผู้ที่เดือดร้อน

ในกรณีที่เป็นคนป่วยหนักหรือประสบอุบัติเหตุ ก็จะไม่มีการทำบัตร์ ทุกคนจะบอกต่อกัน แล้วรีบบริจาคเงินรวมกันช่วยค่ารักษาพยาบาล

การขายบัตร์น้ำชา บางครั้งทำให้มีเงินคงเหลือเป็นส่วนกลาง ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการจะเป็นผู้เก็บรักษาสำหรับใช้จ่ายในกรณีอื่นๆ เช่น การใช้รถรับส่งชาวไทยพุทธที่ต้องเดินทางร่วมกันไปทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ผู้ใหญ่บ้านก็จะจัดหารถและค่าใช้จ่ายน้ำมันรถเพื่อรับชาวไทยพุทธไปยังวัดท่าสูง ซึ่งอยู่ไกลจากหมู่บ้าน

การขายบัตรน้ำชา ยังสามารถเป็นงบประมาณช่วยเหลือกิจกรรมของโรงเรียนบ้านในถุ้ง ได้แก่ การอบรมพัฒนาคุณธรรม - จริยธรรม ให้กับนักเรียนมุสลิมและนักเรียนไทยพุทธ โดยมีโครงการร่วมกับผู้ปกครองในชุมชน เป็นกรรมการสังเกตการปฏิบัติงานของนักเรียน ในวันอบรม นักเรียนแต่ละกลุ่มจะมีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาโรงเรียนหลังจากฟังการบรรยายและมีการปฏิบัติศาสนกิจของแต่ละศาสนาในโรงเรียนแล้ว

3) วัน เวลา และสถานที่ ทุกครั้ง เมื่อมีเหตุจำเป็นจากกรณีต่างๆ คนในชุมชนและคนต่างชุมชน ทั้งชาวมุสลิมและชาวไทยพุทธก็ร่วมกันซื้อบัตรน้ำชา และไปร่วมตีม้น้ำชา กาแฟกันที่ร้านใดร้านหนึ่งที่เป็นจุดนัดพบ การเลือกร้านน้ำชาในแต่ละครั้ง จะเลือกร้านน้ำชาที่อยู่ใกล้บ้านผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นหลัก หรือบางรายก็จะจัดที่บ้านของตัวเอง เพื่อความสะดวกในการเยี่ยมเยียนดูแลกัน และวันเวลาที่ทุกคนจะไปร่วมตีม้น้ำชา กาแฟ ส่วนใหญ่มักจะเลือกนัดกันในวันศุกร์ เพราะคนส่วนใหญ่เป็นมุสลิม ซึ่งไม่ได้ออกรื้อในวันศุกร์ เพราะจะต้องละหมาดวันศุกร์ แต่บางครั้งก็นัดกันในวันอื่นๆบ้าง

4) บรรยากาศของกิจกรรมบัตรน้ำชา การตีม้น้ำชาเป็นที่นิยมกันมากของคนบ้านในถุ้งและคนตำบลท่าศาลา ดังนั้นผู้ที่เข้าร่วมซื้อบัตรน้ำชามักจะมีผู้ชาย ผู้หญิง ที่เป็นชาวพุทธและมุสลิม ซึ่งบางคนก็มาจากต่างหมู่บ้านที่เข้ามาร่วมซื้อบัตรน้ำชา ทำให้รู้จักกันมากขึ้น บรรยากาศในการพบกันของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมก็จะแตกต่างกันไป โดยทั่วไปก็จะทักทายด้วยการยกมือไหว้และกล่าวคำว่า “สวัสดี” แต่ถ้าหากมุสลิมพบกัน ก็จะใช้วิธีสละม (จับมือกัน) และกล่าวคำว่า “อัสลามอะลัยกุม” และกล่าวตอบว่า “วะอะลัยกุมมุสลาม”

ในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนนี้ ชาวจีนที่นับถือศาสนาพุทธ มักจะไปร่วมพิธีตีม้น้ำชา และมักจะกล่าวทักทายเพื่อนมุสลิมโดยการให้สละม (จับมือ) และกล่าวทักทายเหมือนกับคนมุสลิมกับคนมุสลิม

“ฉันอยู่ในกลุ่มพี่น้องมุสลิมมาตั้งแต่เด็ก ฉันทักทายเพื่อนมุสลิมตามวัฒนธรรมอิสลามมานานแล้ว ทุกวันนี้ฉันปฏิบัติตนเหมือนคนมุสลิมหลายอย่างนะ แต่ยังไม่คลุมศีรษะเท่านั้น ฉันไม่ทานเนื้อหมู ไม่เลี้ยงหมา สามีก็ไม่ดื่มเหล้า”

(เสีียม แซ่เหว่า, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2553)

ทุกคนที่เข้ามาร่วมดื่มชา มักจะมีการถามไถ่ความเป็นอยู่ซึ่งกันและกัน คนต่างหมู่บ้านทั้งชาวพุทธและมุสลิมก็ได้รู้จักและช่วยเหลือกันมากขึ้น เพราะทุกคนต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน ฟังพาอาศัยกันเมื่อยามเดือดร้อน สร้างความสัมพันธ์ เป็นเพื่อนคอยช่วยเหลือกัน กิจกรรมนี้จึงเป็นกิจกรรมที่ทุกคนมีความเต็มใจให้ความร่วมมือตลอดเวลา

3.1.2 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ

บ้านในถุ้ง เป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 5 มีชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธอาศัยอยู่ร่วมกันมานาน คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกับชาวไทยพุทธอย่างสงบสุข มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเสมือนญาติพี่น้องกัน เพราะต่างฝ่ายต่างได้เรียนรู้และความเข้าใจกันเป็นอย่างดี บ้านในถุ้งมีศาสนสถานของมุสลิม มีมัสยิดจำนวน 2 มัสยิด ได้แก่ มัสยิดชาฎิอูลอามาน และมัสยิดฮีตายะห์ นอกจากนี้ยังมีบะลาเย (สำนักปฏิบัติศาสนกิจ) ได้แก่ บะลาเยชาฎิอูลอามาน และมีวัดของชาวพุทธที่อาศัยในหมู่บ้านในถุ้ง จะไปทำบุญที่วัดท่าสูง การอยู่ร่วมกันของคนบ้านในถุ้ง จึงมีความหลากหลายในการแสดงออกทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี

ชุมชนบ้านในถุ้ง อยู่ในตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ในชุมชนนี้มีผู้นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ อาศัยร่วมกับชาวไทยพุทธด้วยความสุข มีความรักใคร่กลมเกลียวกันเป็นอย่างดี ในชุมชนนี้มีมัสยิดฮีตายะห์ และมีวัดท่าสูงสำหรับชาวพุทธที่จะไปปฏิบัติศาสนกิจและทำบุญร่วมกัน การอาศัยอยู่ร่วมกันของคนบ้านในถุ้ง จึงมีการเรียนรู้จากความแตกต่างทางวัฒนธรรม เกิดความเข้าใจกัน อาศัยอยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง มีการช่วยเหลือกันอย่างสม่ำเสมอ จุดเป็นครอบครัวเดียวกัน

หมู่บ้านในถุ้ง เป็นหมู่บ้านอยู่ติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ชาวบ้านจึงมีอาชีพหลักคือการประมง เกือบทุกครัวเรือนมีการออกเรือหาปลา หาสัตว์ในทะเลตั้งแต่เช้ามีดและกลับเข้าฝั่งในเวลาบ่าย ประมาณ 15 นาฬิกา คนในชุมชนบ้านในถุ้งมักประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติมาตั้งแต่อดีต หมู่บ้านถูกพายุพัด ต้องย้ายอพยพหลบหนีพายุ บางครอบครัวก็ได้ย้ายที่อยู่ไปอยู่ในที่ดอนเพื่อป้องกันน้ำท่วม ดังนั้นความลำบากที่ชุมชนบ้านในถุ้งได้ประสบร่วมกันจึงทำให้คนในชุมชนทั้งชาวพุทธและชาวไทยมุสลิมมีการฟังพาอาศัยกันอยู่เสมอ เพราะความเข้าใจกันและความเห็นอกเห็นใจกัน

การเรียนรู้เชิงพุทธวัฒนธรรมในชุมชนบ้านในถ้ำ

คนในชุมชนบ้านในถ้ำอยู่ร่วมกันมานาน คนมุสลิมและชาวพุทธอาศัยอยู่ร่วมกัน มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันจากวิถีชีวิต มีความเข้าใจและปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม ให้เกียรติซึ่งกันและกัน จนเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตลอดมา คนบ้านในถ้ำมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความห่วงใยในความเป็นอยู่ การอาชีพ ทุกคนจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพึ่งพาอาศัยกันของคนในหมู่บ้านในถ้ำเกิดจากความรัก ความห่วงใยที่มีต่อกัน ทุกคนมีความเห็น ความรู้สึก (Sentiments) ที่สอดคล้องกัน เป็นลักษณะร่วมของคนในหมู่บ้านในถ้ำ อันเป็นลักษณะสำคัญตามทฤษฎีฉันทามติ

“คนบ้านในถ้ำยังต้องหาเช้ากินค่ำ ยังมีรายจ่ายหลายทาง ลูกหลานเรียนหนังสือ ส่วนใหญ่ก็มีสภาพเหมือนกัน ถ้ามีอุบัติเหตุ หรือเดือดร้อนพวกเราทุกคนจะรีบเข้าไปช่วยเหลือกัน อย่างเราก็ไม่รู้ว่าจะวันไหนจะลำบาก”

(อามาตย์ ไทรทอง, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2553)

การมีวิถีชีวิตที่ต้องอยู่ร่วมกันของชาวพุทธและมุสลิมในการประกอบอาชีพ การปฏิบัติศาสนกิจ ซึ่งมีความแตกต่างกัน แต่ทั้งชาวพุทธ ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นกับชาวจีน สามารถอยู่ร่วมกันกับมุสลิมได้อย่างมีความสุข การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการซึมซับความรู้สึก มีการปรับตัวเข้าหากัน โดยไม่ขัดกับหลักการของศาสนา ทุกคนมีความรู้สึกที่ดีต่อกันดูจตุคามมิตร ช่วงมีเทศกาลของชาวพุทธ ชาวมุสลิมก็จะช่วยเหลือเกี่ยวกับการเดินทางโดยการจัดหาอาหารอำนวยความสะดวกในการเดินทางไปยังวัด เนื่องจากวัดอยู่ไกลชุมชน เมื่อชาวพุทธกลับจากวัดก็จะนำขนมมาฝากเยี่ยมเยียนชาวมุสลิม การเรียนรู้และความเข้าใจที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านในถ้ำเป็นการเรียนรู้เชิงพุทธวัฒนธรรม และเป็นการสร้างสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน ดังแนวทางการจัดการศึกษาเชิงพุทธวัฒนธรรมของ Sleeter and Grant ที่กล่าวว่า การจัดการศึกษาเชิงพุทธวัฒนธรรมนั้น ต้องมีการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเคารพความแตกต่าง การเคารพสิทธิของกันและกัน และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งความรู้สึกที่ดีต่อกันทั้งในกลุ่มของผู้ใหญ่ เยาวชน และเด็ก ในชุมชนบ้านในถ้ำนั้น ได้สืบเนื่องกันต่อ ๆ มาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย และคนรุ่นก่อน

3.2 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธวัฒนธรรม

การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนบ้านในถ้ำ ส่วนใหญ่เรียนรู้กันจากวิถีชีวิตในชุมชน และเด็กนักเรียนก็จะสามารถเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวพุทธและมุสลิมจากโรงเรียนได้อีกแห่งหนึ่ง สำหรับในชุมชน การร่วมกิจกรรมตามโครงการบัตรนำชา ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึก รัก เป็นห่วงเป็นใยกันมากขึ้น มีความเข้าใจ และมีความเสียสละ เพื่อความสงบสุขของเพื่อนบ้านที่

อาศัยอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง การอยู่ร่วมกันในชุมชนและโครงการบัตร์น้ำชาของชุมชน จึงมีลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การสร้างเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรม

การเรียนรู้จากประสบการณ์ของคนในชุมชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน กิจกรรมตามโครงการบัตร์น้ำชาช่วยให้แต่ละคนได้เรียนรู้ มีประสบการณ์ ทั้งผู้ที่เดือดร้อน หรือคนที่อาสาเข้าไปช่วยเหลือในการซื้อบัตร์น้ำชา

การได้รับความรู้จากประสบการณ์เกิดขึ้นได้ทั้งในชุมชนและในระบบโรงเรียน การรู้จักกับเพื่อนต่างวัฒนธรรมจึงเป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้ของแต่ละคน ในโรงเรียน นักเรียนต่างศาสนาก็มีความรู้ เข้าใจกันในด้านการศึกษาตามกิจกรรมที่โรงเรียนจัดให้

คนในชุมชนบ้านในถุ้ง จะมีครอบครัวชาวไทยพุทธที่อาศัยปะปนอยู่กับครอบครัวชาวไทยมุสลิม ซึ่งทำให้มีความรู้และมีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกันของคนทั้งสองวัฒนธรรม

ทุกคนเกิดการเรียนรู้แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ดังกรณีครอบครัวของนาง เสงี่ยม แซ่หลู่เป็นครอบครัวชาวพุทธที่ไม่รับประทานเนื้อหมู และมักจะชวนเพื่อนบ้านมุสลิมมาทานอาหารร่วมกันโดยมีภาชนะถ้วยชามสำหรับเพื่อนมุสลิมไว้อีกหนึ่งชุดและในขณะเดียวกันในช่วงประเพณีสงกรานต์จะมีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการของหมู่บ้านที่เป็นมุสลิมก็ได้อาสาจัดรถรับส่งให้กับชาวไทยพุทธที่จะเดินทางไปยังวัดท่าสูงกันโดยพร้อมเพียงกลุ่มเยาวชนไทยพุทธและไทยมุสลิมที่สนิทกันก็มีการเชิญชวนไปช่วยงาน เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานศพ แต่หากเป็นงานที่เป็นข้อห้ามทางศาสนา เช่น งานบวช การกุศล ชาวไทยพุทธก็จะไม่เชิญชวน เพราะมีความเข้าใจเพื่อนมุสลิมเป็นอย่างดี

การพัฒนาชุมชนบ้านในถุ้งเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องตามสภาพแวดล้อมตามวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธ ในวันสำคัญต่าง ๆ หรือการเรียนรู้จากสภาพปัญหาของชุมชน โดยมีการร่วมมือกันหาแนวทางแก้ปัญหาพัฒนาชุมชนร่วมกัน ได้แก่ การขายบัตร์น้ำชา เพื่อหางบประมาณช่วยเหลือคนที่ต้องการทุนทรัพย์ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ หรือการช่วยเหลือในการซื้อเครื่องยนต์ของเรือที่ประสบอุบัติเหตุกลางทะเล เพื่อให้เป็นทุนในการประกอบอาชีพการเรียนรู้ ทำความเข้าใจเป็นไปอย่างต่อเนื่องตามสภาพของชุมชนบ้านในถุ้ง

สำหรับศาสนาอิสลามก็ได้มีงบประมาณมาทำกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา เช่นกัน ได้แก่ งานวันเมาลิด กิจกรรมขึ้นปีใหม่อิสลาม(ทำอาซุรอ) กิจกรรมเมาลิดินนาปี(การ

รำลึกถึงพระศาสดา การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน(เดือนที่ 9 ของเดือนอาหรับ) วันอิติลฟีตริ(วันที่มุสลิมเสร็จสิ้นการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน) วันอิติลอัฎฮาหรือวันฮารีรายอ (วันที่ครบระยะเวลา 3 เดือนนับตั้งแต่การเริ่มถือศีลอดในเดือนรอมฎอน) วันเข้าสู่สุนัต(วันที่ทำพิธีขลิบของเพศชาย)เยาเวชนชายมุสลิม กิจกรรมการอบรมมุสลิมะห์ (ผู้หญิงมุสลิม) ทุกวันศุกร์ หรือกิจกรรมโรงเรียนปอเนาะซึ่งมีอยู่ในหมู่บ้านและในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น ในหมู่บ้านสระบัว มีโรงเรียนปอเนาะตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

การเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านในถุ้งได้รับการสนับสนุนจากหลายองค์กร เช่นตำบลท่าศาลาได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 5000,000 บาท โดยมีสัดส่วนการจัดงบประมาณนี้เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาชุมชนให้กับพุทธศาสนาจำนวน 1000,000 บาท และให้การพัฒนาชุมชนมุสลิมจำนวน 400,000 บาท งบประมาณเหล่านี้ทางวัดต่างๆในตำบลท่าศาลาได้นำไปจัดกิจกรรมทางศาสนาพุทธ ได้แก่ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสาส์นเดือน 10 วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา การรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ วันกตัญญู

การเรียนรู้จากการร่วมกิจกรรมในชุมชน เป็นการสร้างความเข้าใจกันของคนบ้านในถุ้ง จากโครงการบัตร์น้ำชา มีการรับฟังปัญหาของคนในชุมชนเดียวกัน ผู้ที่ได้รับความสะดวกอื่น ทั้งกรณีชาวไทยพุทธ มุสลิม ทุกคนต่างมีความเห็นอกเห็นใจในปัญหาของเพื่อนบ้าน มีการบริจาคเงินโดยซื้อบัตร์น้ำชา เพื่อช่วยเหลือ ลดภาระความเดือดร้อน อีกทั้งมีการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา ทั้งศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลามร่วมกัน

“คนบ้านเรา ไม่ว่าจะศาสนาพุทธ หรือศาสนาอิสลาม เวลามีปัญหาทุกคนจะรีบช่วยกันทันที เพื่อนชาวพุทธในหมู่บ้านหลายคน ยังไปขายบัตร์น้ำชาในหมู่บ้านอื่นให้เพื่อนเขาอีกที่ เขาก็มากินน้ำชาพร้อมกับพวกเรา เราช่วยกันตลอดปี”

(อดิศร เสมอภาพ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2553)

ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านในถุ้งทำงานร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีได้ และในการทำงานของคณะกรรมการนี้ มีตัวแทนที่เป็นทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมทำงานร่วมกัน ในการอยู่ร่วมกันของประชากรที่มีความแตกต่างกันทางศาสนา

และวัฒนธรรม ไม่มีสิ่งใดที่จะก่อให้เกิดปัญหาระหว่างกัน เนื่องจากชุมชนมีการเรียนรู้ มีความเข้าใจกันอย่างแน่นแฟ้น มีการทำกิจกรรมบัตรนำชาวร่วมกันตลอดปี

การทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันในหมู่บ้าน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างคนในชุมชน เกิดความรัก ความเข้าใจจนกลายเป็นเพื่อนสนิท มีความรู้สึกที่ดีต่อกันมีความไว้วางใจกัน สามารถปรึกษาหารือกันได้อย่างญาติพี่น้อง และความรักความเข้าใจเหล่านี้สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยไม่รู้ตัว แม้ในความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิม การยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกัน เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่ทุกคนไม่ต้องฝืนความรู้สึกในการอยู่ร่วมกันแต่อย่างใด

“คนมุสลิมกับคนไทยพุทธรวมทั้งคนจีนสนิทสนมกันมาก เราอยู่บ้านติดกันก็รักกัน ไม่เคยมีปัญหา แม้แต่เพื่อนบ้านชาวพุทธเราอยู่ด้วยกันมานาน เวลาเขาตกใจเขายังอุทานว่า “อัลเลาะห์” เพราะเขาได้ยินเพื่อนมุสลิมใช้คำนี้บ่อยๆ”

(ร่อหม เสมอภพ, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2553)

การอยู่ร่วมกันของคนทั้งสองศาสนาในหมู่บ้านในถ้ำ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เรื่องของความแตกต่างของศาสนานั้น เป็นสิ่งที่ถูกมองข้ามไปโดยปริยาย ความรัก ความ ความผูกพัน ความเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน ทำให้ทุกคนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเข้าใจกันเป็นพื้นฐาน ชาวพุทธที่อาศัยปะปนอยู่กับชาวไทยมุสลิม ไม่มีความรู้สึกอึดอัดหรือแปลกแยกแต่อย่างใด บางคนก็เข้าร่วมกิจกรรมของมัสยิด ดูแลโรงเรียนสอนภาษาอาหรับ ดูแลเรื่องระบบไฟฟ้าของมัสยิด ส่วนชาวมุสลิมก็รักใคร่กับครอบครัวชาวพุทธ เสมือนเป็นญาติพี่น้องกัน คอยดูแลลูกหลานซึ่งกันและกัน สังเกตได้จากนักเรียนโรงเรียนบ้านในถ้ำที่อาศัยอยู่คนละฟากของถนน เมื่อขี้อายมาจากร้านแล้วต้องข้ามถนนไปยังโรงเรียน ก็ได้ฝากรถจักรยานไว้ที่บ้านของคนที่อาศัยอยู่ตรงกันข้ามกับฟากถนนที่เป็นทางเข้าไปยังโรงเรียน แล้วเจ้าของบ้านจะเป็นคนพาเดินข้ามถนนเพื่อเดินเข้าไปยังโรงเรียน ทำให้การไปเรียนหนังสือของลูกหลานของคนในหมู่บ้านที่อาศัยอยู่คนละฟากถนนกับโรงเรียนมีความปลอดภัยและสะดวกยิ่งขึ้น

บางกรณีเมื่อมีคนในหมู่บ้าน(นายยงยุทธ แซ่หลู่) ซึ่งเป็นชาวพุทธจบการศึกษาแล้ว มารับราชการเป็นครูสอนในโรงเรียน ต่อมาสอบเลื่อนตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการได้ ซึ่งจะต้องย้ายไปรับตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนปากพญา ญาติพี่น้องทั้งชาวพุทธ และชาวมุสลิมโดยมีโต๊ะอิหม่ามและผู้ใหญ่บ้าน ได้รวบรวมคนในหมู่บ้านจำนวน 5 คันรถ เดินทางไปส่งนายยง

ยุทธ แซ่หลู่ ซึ่งได้สร้างความประทับใจให้ญาติพี่น้องนายยงยุทธ แซ่หลู่ ซึ่งเป็นชาวพุทธ เป็นอย่างมาก

“พวกเราอยู่ด้วยกันเหมือนญาติพี่น้องแล้ว โต๊ะอิหม่ามคนที่เสียชีวิตไปแล้ว ก็เป็นญาติของฉันมาก่อน”

การอาศัยอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม คนไทยพุทธซึ่งเป็นคนส่วนน้อยของชุมชน สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับมุสลิมได้อย่างปรกติสุข เนื่องจากชาวไทยพุทธมีวิถีชีวิตแบบสบาย สามารถปรับตัวได้ตามสถานการณ์ต่างๆได้ ชาวไทยพุทธไม่รู้สึกรังเกียจหรือแปลกแยกจากมุสลิมเพราะเป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่อดีต เรียนในโรงเรียนเดียวกันมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เด็กไทยพุทธก็สามารถอาซาน(การเรียกให้คนละหมาด)ได้ เมื่อได้ยินเสียงเรียกให้ไปละหมาดของมุสลิมจากมัสยิด และเด็กมุสลิมก็สามารถท่องนะโมได้ตามเด็กไทยที่นับถือศาสนาพุทธ

“เพื่อนบ้านเรา ที่บ้านเขาใช้ถ้วยชามสองชุด ชุดหนึ่งเขามีไว้ใช้ของเขาเอง และอีกชุดหนึ่งเขาจัดเตรียมไว้เพื่อรับแขกมุสลิม เขาน่ารักมาก เข้าใจกันดีทุกเรื่อง”

(ฉาวหมีะ นะโห, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2553)

และในขณะที่เดียวกันมุสลิมมีความเข้าใจต่อเพื่อนชาวไทยพุทธ เพราะมีแนวคิดต่อการปฏิบัติตนว่าการปฏิบัติตนที่ถูกต้องนั้นต้องยึดหลักการปฏิบัติตามหลักศาสนา ดังนั้นมุสลิมก็ระมัดระวังถึงความละเอียดอ่อนในการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อชาวไทยพุทธ และรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราเช่นกัน การทำงานร่วมกันในชุมชนตามโครงการและกิจกรรมต่างๆ จึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

“เด็กวัยรุ่น เด็กมัธยมในหมู่บ้านเรา เขาคบหาสมาคมกันดี ชวนกันเที่ยวงานรื่นเริงของหมู่บ้าน บางทีก็พากันไปที่หมู่บ้านใกล้เคียงแถวสระบัว เขามีรางวัลยอดเยี่ยมในงานสงกรานต์ แต่ถ้าเป็นงานผ้าป่า งานกุฐิน งานบวช หรืองานศาสนาเขาก็ไม่ชวนไป”

(อติศร เสมอภพ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2553)

คนในชุมชนท่าศาลาได้มีโอกาสทำงานร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านได้เรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันตลอดเวลา โดยเฉพาะการเรียนรู้ในวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม วันอิดีลฟิตรี (วันออกบวช) คือวันที่มุสลิมถือศีลอดครบรอบ 1 เดือน วันอิดีลอัฎฮาห์ หรือ วันฮารีรายอ (วันขึ้นปีใหม่ของอิสลาม) และวันสำคัญทางศาสนาพุทธนอกจากวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา ยังมีพิธีชักพระ พิธีห่มผ้าพระธาตุ วันศาสตร์เดือนสิบ ซึ่งวันสำคัญทั้งสองศาสนานี้ได้จัดขึ้นตามสถานที่ต่าง ๆ ตลอดปี ทำให้ทุกคนได้เกิดการเรียนรู้กันตลอดมาและโรงเรียนบ้านในถุ้งเป็นศูนย์ประสานงานให้กับชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิมได้อย่างเหมาะสม และเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข

กิจกรรมบัตร์น้ำชาของบ้านในถุ้ง ทำให้มีเงินกองกลางคอยสนับสนุนให้กับกิจกรรมตามวัฒนธรรมของอิสลามแล้ววัฒนธรรมของชาวพุทธ จากการทำบุญที่ชาวพุทธมีกิจกรรมการ รอดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และการทำบุญที่สูงในวันสงกรานต์ หรือชาวมุสลิมที่มีการแก้บวช(การรับประทานอาหารร่วมกันในตอนเย็นหลังจากการถือศีลอดมาทั้งวัน) ก็จะมีการใช้เงินสนับสนุนจากการบริจาคสำหรับค่าอาหารร่วมกัน ความรู้สึกที่ดีต่อกันของคนทั้งสองศาสนา จึงสร้างบรรยากาศในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งเด็ก และรุ่นลูกหลานในชุมชน

การเรียนรู้ของคนในชุมชนตามโครงการบัตร์น้ำชา เป็นการเรียนรู้จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับเพื่อนบ้านในชุมชน ทุกคนจะมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือกัน การจัดงานร่วมกันในวันรื่นเริงต่างๆ ทุกคนไปมาหาสู่กัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ในงานประจำปี เช่นวันเด็ก งานกีฬากระชับมิตรที่มีทั้งมุสลิมและชาวพุทธร่วมกิจกรรมกัน

กิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ คณะกรรมการของหมู่บ้านได้ร่วมประชุมวางแผนกิจกรรมในงานวันเด็ก เด็กที่ร่วมงานก็เป็นเด็กไทยพุทธและเด็กมุสลิม มีการกำหนดสถานที่จัดงานในแต่ละปี บางครั้งใช้สถานที่ชายทะเล และเมื่อถึงเวลาละหมาด(สวดมนต์)เด็กและผู้ใหญ่ที่เป็นที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะหยุดการร่วมกิจกรรมเพื่อทำการละหมาดพร้อมกันที่ชายหาด ในขณะที่เดียวกันเด็กและผู้ใหญ่ที่นับถือศาสนาพุทธจะช่วยดูแลสถานที่ละหมาด และขอให้ทุกคนมาร่วมในช่วงเวลามุสลิมทำการละหมาด การจัดงานบางปีใช้สถานที่บริเวณโรงเรียนบ้านในถุ้ง งบประมาณในการจัดงานได้มาจากองค์การบริหารส่วนตำบล จากผู้ใหญ่บ้านจากโรงเรียนบ้านในถุ้ง และจากการบริจาคจากชาวบ้านในชุมชน งบประมาณที่ได้มานำมาจัดเป็นของรางวัลให้กับเด็ก และเป็นค่าอาหารกลางวันให้กับเด็กและผู้ใหญ่ที่มาร่วมงาน

กิจกรรมกีฬากระชับมิตร ได้แก่ การแข่งขันฟุตบอลประจำปีในหมู่บ้าน การออกกำลังกาย การเต้นแอโรบิคส์ กิจกรรมกีฬากระชับมิตร มีการจัดการแข่งขันทั้งในระดับหมู่บ้าน และมีการแข่งขันระหว่างหมู่บ้านเพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน กิจกรรมกีฬาได้ทำให้เป็นการแสดงออกของคนแต่กลุ่มในชุมชน ทั้งตัวนักกีฬาแต่ละประเภท และกลุ่มกองเชียร์ของแต่ละทีมจะมีการเตรียมทีมเชียร์กันอย่างสนุกสนาน มีการแต่งแฟนซี ซึ่งเป็นการแต่งกายของแต่ละวัฒนธรรมแข่งขันกันเพื่อสร้างความครึกครื้นให้กับงานกีฬา มีการแสดงหลายอย่างของเด็กๆ มีการเล่นลิเกดูหนัง มีเด็กเล็กร้องเพลงและการเต้นแอโรบิคส์

สภาพแวดล้อมในชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม ทุกคนให้ความสนใจ ใส่ใจกับสภาพแวดล้อมของชุมชน คอยรับฟังข่าวความเคลื่อนไหวในชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อจะได้ช่วยเหลือกันตามโครงการบัตร์น้ำชา ให้กับคนที่ได้รับความเดือดร้อนจากกรณีต่างๆที่สามารถแก้ปัญหาได้ทันเหตุการณ์ เหล่านี้ถือเป็นการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมของคนในชุมชน

วิถีชีวิตของคนในชุมชนท่าศาลา เป็นสภาพที่อยู่ติดกับทะเล ประกอบอาชีพทางทะเลในอ่าวท่าศาลาซึ่งถือเป็นแหล่งเรียนรู้ของชาวประมงพื้นบ้าน เป็นแหล่งทำมาหากิน เป็นวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน โครงการบัตร์น้ำชาเป็นโครงการที่ช่วยเหลือด้านการประมงได้มากที่สุด เพราะมักจะมีอุบัติเหตุเรือจม ทำให้เครื่องเรือเสียหายบ่อยครั้ง และหลายราย การออกเรือในตอนเช้ามีดีชาวมุสลิมก็จะมีการละหมาดทุกเช้าเป็นประจำ และชาวพุทธก็จะมีการกราบไหว้หัวเรือเพื่อเป็นการเสริมสิริมงคลในการทำงานแต่ละวัน ชาวบ้านมีวิถีแบบพอเพียง ช่วยกันดูแลเพื่อการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ท้องทะเลมาช้านาน จนหน้าดินมีหอยแครง กุ้ง หอย ปู ปลา มากมายชาวบ้านจะไม่คราดหอยจึงทำให้ท้องทะเลอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยพวกหอยมากมายคิดเป็นมูลค่าหลายล้านบาทชาวประมงท่าศาลาทำประมงพื้นบ้านมาหลายชั่วอายุคนตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำการวางอวนปลา กุ้ง ปู วางลอบทำมาหากินหากมีเหลือก็นำไปขายเป็นรายได้เสริมมาจนเจือค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้ หากวันใดคลื่นลมสงบ อากาศดีก็สามารถจับปู ปลาได้มาก ทำให้มีรายได้สูงถึงวันละ 1000-2000 บาท เนื่องจากท้องทะเลอ่าวท่าศาลาเป็นอ่าวที่เชื่อมต่อกับอ่าวปากพนัง ปากนคร ปากพยิง และปากควด เป็นอาณาเขตเชื่อมต่อของ 4 อำเภอ ประกอบด้วยอำเภอเมือง อำเภอปากพนัง อำเภอท่าศาลา และอำเภอสิชล

การอยู่ร่วมกันตามวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการเข้าร่วมกิจกรรมบัตร์น้ำชาของคนในชุมชนดังกล่าว เป็นการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนบ้านในถิ่น

ลักษณะที่ 2 แนวทางสร้างสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์

การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนบ้านในถ้ำ ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกมีที่พึ่งพิงในยามลำบาก ทุกคน ทุกครอบครัวทำหน้าที่ดูแลกันเหนียวแน่นเดือดร้อน การพึ่งพาอาศัยกันโดยการซื้อบัตรน้ำชา เป็นเหมือนการบริจาคเงินให้กันทุกครั้งที่ทุกคนขาดเงินหรือเดือดร้อนทุกด้าน การช่วยเหลือกันทุกคนทำให้มีเงินมากพอที่จะช่วยแก้ปัญหาเพื่อนบ้านได้ และยังเบียดเบียนประมาณในการส่งเสริมวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา งบประมาณที่ต้องใช้ในยามที่มีเทศกาลต่างๆของชาวพุทธ และมุสลิมก็ยังสามารถนำงบประมาณเหล่านี้ไปสนับสนุนได้ ทำให้คนในชุมชนต่างมีความผูกพันต่อกันอย่างสม่ำเสมอ ความเป็นมิตร เป็นญาติสนิทที่ต้องทำหน้าที่ดูแลกันเอง

การซื้อบัตรน้ำชาและไปร่วมดื่มน้ำชาที่ร้าน ถือเป็น การเข้าสู่สังคม เป็นการร่วมมือกันช่วยเหลือเพื่อนที่เดือดร้อนในสังคมบ้านในถ้ำ การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนบ้านในถ้ำส่วนใหญ่จะพบปะสังสรรค์กันในงานประเพณีต่าง ๆ ที่คนไทยพุทธและคนไทยมุสลิมสามารถร่วมงานกันได้ ได้แก่ การแต่งงานซึ่งทุกคนต่างไปร่วมแสดงความยินดีกับญาติทั้งสองฝ่าย หรืองานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ที่เพื่อนของเจ้าของบ้านทุกคนมีโอกาสได้มาพบกันและในช่วงเวลาที่สมาชิกของชุมชนประสบปัญหาด้านการเงิน ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการของหมู่บ้านก็ได้ร่วมใจกันขายบัตรน้ำชาให้กับสมาชิกในหมู่บ้านได้ดื่มน้ำชาด้วยกันและเสวนากันเกี่ยวกับเงินที่ได้รับจากการขายบัตรน้ำชาเพื่อนำไปช่วยเหลือคนในหมู่บ้าน

งานแต่งงาน ผู้ใหญ่ในแต่ละครอบครัวจะเป็นผู้นำในการไปร่วมงาน โดยพาลูกหลานไปพบปะรู้จักกัน การแต่งงานเป็นงานที่ทุกคนแสดงความยินดีกับญาติทั้งสองฝ่าย สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และบางครั้งการแต่งงานในชุมชน ยังมีการแต่งงานระหว่างชายหรือหญิงที่เป็นชาวไทยพุทธกับไทยมุสลิม ซึ่งจะยิ่งขยายและเพิ่มความเป็นญาติพี่น้องกันแพร่กระจายไปในหมู่บ้านเดียวกันหรือในหมู่บ้านข้างเคียง

งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่

งานศพ เมื่อมีงานศพในหมู่บ้าน ทุกคนที่เป็นเพื่อน ญาติมิตรได้ไปแสดงความเสียใจ ไปร่วมพิธีในงานของแต่ละวัฒนธรรมของไทยพุทธ และมุสลิมซึ่งมีความแตกต่างกันมาก ในงานพิธีศพของชาวพุทธ ทางเจ้าภาพก็จะจัดอาหารอิสลามเฉพาะมุสลิมที่เข้าไปช่วยงานศพด้วย โดยมีการจัดครัวทำอาหารไว้ 2 ครัวและมีถ้วยชามสำหรับมุสลิมไว้อีกชุดหนึ่ง

“การให้เกียรติซึ่งกันและกันเป็นสิ่งที่ดี เป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน ผมสอนลูกๆ ถ้าศพคนไทยพุทธผ่านหน้าบ้าน ต้องยืนตรง แสดงความเคารพ การให้เกียรติกันจะทำให้อยู่ด้วยกันอย่างสบาย”

(อามาตย์ ไทรทอง, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2553)

นอกจากนั้นในหมู่บ้านยังมีการรวบรวมสมาชิกฌาปนกิจศพ เป็นการทำบุญร่วมกันและช่วยเหลือกันเมื่อมีการเสียชีวิต ญาติพี่น้องจะได้ลดความเดือดร้อน ทุกรายจะได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกฌาปนกิจศพประมาณ 12,000 บาท มีคณะกรรมการปฏิบัติหน้าที่คอยดูแลและจัดการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เมื่อสิ้นปีก็มีการประชุมชี้แจงรายละเอียดทั้งหมดร่วมกัน

การไปร่วมงานสำคัญของสมาชิกในชุมชน เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกเป็นผู้ใกล้ชิดและผูกพันกัน มีความเป็นญาติ ความเป็นเพื่อน ความสนิทสนม ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในด้านวัฒนธรรม ประเพณี แต่ในชุมชนมีการยอมรับความแตกต่างกันอย่างมีความเข้าใจและเป็นความรู้สึกที่มีการยอมรับซึ่งกันและกันในความเป็นชาวพุทธหรือมุสลิม และในงานต่างๆที่มีชาวพุทธและมุสลิมก็จะมีอาหารสำหรับชาวไทยพุทธและอาหารสำหรับอิสลามเพื่อให้ทุกคนสามารถรับประทานได้

“มุสลิมเราช่วยงานศพ งานแต่งได้ เราไปร่วมงานกันตลอด แต่เราไปงานบวชไม่ได้เขาก็เข้าใจ เราอยู่กันอย่างนี้และทำอย่างนี้มาตลอด ทำกันอย่างมีความเข้าใจกันในชีวิต”

(อามาตย์ ไทรทอง, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2553)

การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน มีความรู้ มีความเข้าใจ และมีการยอมรับในความแตกต่างกันดังกล่าว ทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในชุมชนบ้านในถุ้ง

โครงการบัตร์น้าชา เป็นโครงการที่เด่นชัดเรื่องการคิดและการแก้ปัญหาของคนในชุมชนบ้านในถุ้ง ชาวบ้านในหมู่บ้านในถุ้งมีความรักและความผูกพันกัน มีความหวังใยในการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน และร่วมกันแก้ปัญหาให้ทุกคนรู้เรื่องและทุกกลุ่มที่ประสบปัญหา พบกับความลำบาก ทุกคนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงที่เป็นเพื่อนสนิท ก็จะแสดงน้ำใจ ร่วมแรงร่วมใจกันบริจาคเงินโดยการซื้อบัตร์น้าชา เพื่อให้ได้เงินจำนวนหนึ่งมาช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน และสนับสนุนวัฒนธรรม ประเพณีของคนในชุมชนโดยการให้ความสะดวกในการร่วมกิจในวันสำคัญต่างๆ

ในการแก้ปัญหาและการให้ความช่วยเหลือกัน ทุกปีก็จะมีการหางบประมาณมาช่วยเหลือในค่าใช้จ่ายค่ารถโดยสารสำหรับชาวพุทธที่จะไปรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และไปทำบุญที่วัดทำสูง โดยทางผู้นำจะร่วมกันกับคนในชุมชนจัดรถ และคนขับรถรับส่งให้ การปฏิบัติกิจกรรมบัตร์น้ำชาเป็นการร่วมมือกันของทั้งชาวพุทธและมุสลิมตลอดเวลา คนในชุมชนมีความรักความสามัคคี รักท้องถิ่น พร้อมที่จะให้ความร่วมมือกันทุกด้านเพื่อให้มีชีวิตที่สงบสุข

การจัดกิจกรรมต่างๆในหมู่บ้านเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้คนในแต่ละวัฒนธรรมได้มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่เป็นคนดีตามหลักการของศาสนา การการช่วยเหลือกัน การแก้ปัญหาาร่วมกันเหล่านี้เป็นการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและแบ่งปันความรู้ของคนในชุมชน

ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านในถุ้ง ชาวพุทธและมุสลิมเรียนรู้การอยู่ร่วมกันมาตลอดชีวิตจาก ปู่ ย่า ตา ยาย มีความรักความผูกพันกันเหมือนเครือญาติ จากวิถีชีวิตที่บางครั้งเกิดภัยพิบัติน้ำท่วม มีลมมรสุม หรือได้รับความเดือดร้อนจากภัยต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจห่วงใยกัน และรู้สึกว่าทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน เมื่อได้รับภัยพิบัติหรือปัญหาดังกล่าว ก็จะรีบร่วมกันให้ความช่วยเหลือทันที ดังปรากฏออกมาให้เห็นจากกิจกรรมบัตร์น้ำชา นอกจากนี้ยังสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น เมื่อชาวพุทธจะไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด ชาวมุสลิมก็จะขับรถไปส่งที่วัด หรือเมื่อชาวมุสลิมต้องการไฟฟ้า หรือน้ำประปา เพื่อใช้ที่มีสยิด ชาวพุทธก็จะช่วยเหลือดูแล โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ การอยู่ร่วมกันของคนบ้านในถุ้งเช่นนี้ มีลักษณะดังที่ DurKhiem ได้กล่าวไว้ว่า คนในสังคมแต่ละกลุ่มจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน (Independent) มีการประสานงานกัน ทำงานผสมผสานกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration) ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันก็ไม่ทำให้ความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง ความสัมพันธ์ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ของกลุ่มมากขึ้น

ปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชนบ้านในถุ้ง แบ่งเป็น 2 ด้านดังนี้

1. ปัจจัยภายใน

1.1 วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ประเพณี ในชุมชนเป็นการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนที่มีนับถือศาสนาอิสลาม และนับถือศาสนาพุทธ คนในชุมชนอาศัยอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในอดีตสมัยปู่ ย่า ตา ยาย ที่อพยพมาจากรัฐต่างๆในปัตตานี และมาอาศัยอยู่ร่วมกันกับชาวพุทธ จนกระทั่งชาวไทยเชื้อสายจีนที่นับถือศาสนาพุทธมีความรักและความเป็นเสมือนญาติพี่น้อง

ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และประเพณี การใช้ชีวิตประจำวันของชาวจีนมีลักษณะเหมือนกับมุสลิม คือบางราย บางครอบครัวไม่รับประทานเนื้อหมู ซึ่งน่าจะมาจากความรักและความเกรงใจของครอบครัวชาวพุทธที่อาศัยอยู่ท่ามกลางมุสลิมส่วนใหญ่ และเพื่อนๆมุสลิมมักจะไปร่วมรับประทานอาหารที่บ้านชาวพุทธซึ่งมีการจัดเตรียมภาชนะสำหรับมุสลิมตลอดเวลา ทำให้คนในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน มีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และทุกคนเกิดความภูมิใจในการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนา สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างปรกติสุข

1.2 ผู้นำด้านการปกครอง มีลักษณะของผู้นำ ที่เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับทุกศาสนา และวัฒนธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดทำโครงการบัตริษา เพื่อเป็นการช่วยเหลือกัน ในชุมชนสำหรับผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนทุกด้าน และ เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคี ปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรักท้องถิ่นของตน และมีความผูกพันกันในชุมชนดุจญาติพี่น้อง การมีคุณธรรม การเสียสละเพื่อชุมชนของผู้นำด้านการปกครองของชุมชนแต่ละแห่งที่มีจิตสำนึกในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยสมาชิกในชุมชนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับผู้นำ เนื่องจากมีความรักและศรัทธาในกลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน

1.3 ผู้นำทางศาสนาของชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ ทำหน้าที่ให้ความรู้ทางศาสนา และเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ในวันสำคัญทางศาสนา คนในชุมชนมีการประสานงานช่วยเหลือกันอย่างสม่ำเสมอ เมื่อถึงวันที่แต่ละศาสนามีกิจกรรม เช่นในวันอีดิลอัฎฮาห์ ซึ่งเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของศาสนาอิสลาม จะมีการเชือดวัวแล้วนำเนื้อ ซึ่งเรียกว่าเนื้อ قربาน แจกให้แก่ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนต่างศาสนาที่ได้มาเยี่ยมเยียนกันในวันดังกล่าว

1.4 ผู้นำ และตัวแทนในชุมชน การพัฒนาชุมชนมีหลายด้าน ผู้นำในแต่ละกลุ่ม เช่นกลุ่ม อสม. กลุ่มสตรีแม่บ้าน หรือกลุ่มอื่น ๆ ได้จัดกิจกรรมตามโครงการซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่นกลุ่มปรมงเรือเล็ก ที่ได้ร่วมกันเลี้ยงหอย และกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนบ้านในถ้ำ กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของสมาชิกในชุมชน

1.5 ผู้บริหารโรงเรียนในชุมชน ผู้บริหารของโรงเรียนในชุมชนบ้านในถ้ำ เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ และคณะครูที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนมีความรู้ความเข้าใจและศึกษาถึงวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ ของคนมุสลิมในหมู่บ้าน เพื่อนำไปพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน ได้จัดสร้างห้องละหมาด (ห้องสวดมนต์) สำหรับนักเรียนที่เป็นมุสลิม ซึ่งศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมทุก ๆ คน ที่บรรลุนิติภาวะตามหลักศาสนาอิสลาม จำต้องสวดทำการละหมาด วันละ 5 ครั้งตามช่วงเวลาที่ศาสนากำหนด อีกทั้งในวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม ซึ่งมีใช้วันหยุดราชการ

โรงเรียนในชุมชนเหล่านี้ก็อนุญาตให้นักเรียนหยุดเรียนเพื่อไปปฏิบัติศาสนกิจ ร่วมพิธีละหมาดที่มัสยิดกับพ่อแม่ พี่น้อง และมุสลิมอื่น ๆ ในหมู่บ้านได้ โดยไม่ถือเป็นวันลาแต่อย่างใด ความรู้ความเข้าใจกันระหว่างศาสนานี้ ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

1.6 สมาชิกในชุมชน ทุกคนในชุมชนเป็นคนที่รู้จักสนิทสนมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ทุกคนได้เรียนรู้ถึงการดำรงชีวิต วิถีชีวิตของกันและกันโดยเริ่มจากผู้ใหญ่ในครอบครัวแนะนำ สั่งสอน และสังคมในโรงเรียนจากการเป็นเพื่อนในโรงเรียน การทำงานร่วมกันในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนคบหาสมาคม มีความสัมพันธ์กันอย่างเข้าใจ และคุ้นเคย กับการปฏิบัติตนต่อกันอย่างเหมาะสมตลอดมา

1.7 ด้านนโยบาย นโยบายในชุมชนมาจากฝ่ายปกครองจากผู้นำชุมชนหมู่บ้าน มีกิจกรรมและโครงการของหมู่บ้านซึ่งเป็นการส่งเสริมการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน โดยแต่ละโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนั้น นโยบายของโรงเรียนในแต่ละชุมชนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนไทยพุทธ และนักเรียนไทยมุสลิม ได้มีความเสมอภาคในการเรียนรู้ ได้รับรู้เข้าใจถึงความแตกต่าง แต่มีการยอมรับในความต่างนั้น นักเรียนมีความรัก ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน トラバจนเป็นผู้ใหญ่ในชุมชน

2. ปัจจัยภายนอก

2.1 ด้านนโยบาย ชุมชนได้รับนโยบายต่างๆจากองค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในชุมชน

2.2 ด้านงบประมาณ ชุมชนได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อสนับสนุนกิจกรรมตามโครงการของหมู่บ้านในถิ่น ที่ได้รับเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา เพื่อเป็นการส่งเสริมด้านวัฒนธรรม

2.3 ด้านความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชน ทำให้มีการประชาสัมพันธ์ทางเสียงตามสายในหมู่บ้าน มีการรับรู้และการบอกกล่าว รวมทั้งมีการไปเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องกันต่างหมู่บ้าน และเยาวชนที่มีเพื่อนอยู่ในโรงเรียนระดับมัธยมได้เชิญชวนเพื่อนมาเที่ยวในหมู่บ้านของตน ทำให้กิจกรรมต่างๆแพร่กระจายจนกระทั่งเป็นที่ถือเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนอื่นๆที่นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาอิสลามเข้ามาร่วมด้วย ทำให้มีการพบปะและรู้จักกัน มีความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมมากขึ้นเป็นลำดับทุกปี จนกระทั่งมีการแต่งงานกันของชาวพุทธกับมุสลิมทั้งในและต่าง

กรณีศึกษาที่ 3 หมู่บ้านปิงหลวง

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านปิงหลวง

ชุมชนบ้านปิงหลวง เป็นที่รู้จักกันในนาม “หนองแบน” ตั้งอยู่ในตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ใช้เวลาในการเดินทางจากตัวจังหวัดไม่เกินหนึ่งชั่วโมง จากการสังเกตลักษณะชุมชนบ้านปิงหลวง เป็นหมู่บ้านที่เรียบง่ายสงบ ทุกครัวเรือนรู้จักและสนิทสนมกัน เหมือนเป็นญาติพี่น้องกัน คนในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ดังนั้นในชุมชนจึงมีทั้งมัสยิดและวัด ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน หมู่บ้านสะอาดเป็นระเบียบ สงบเงียบ ตัวแทนของชุมชนได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาในการอยู่ร่วมกันมากกว่า 200 ปีกว่า บรรพบุรุษในอดีตของชุมชนในบ้านปิงหลวงได้อพยพ ย้ายถิ่นฐานมาจากมาจากบังคลาเทศและปากีสถาน เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณข้างคลอง ข้างฝือก ดังนั้นมุสลิมบ้านปิงหลวง มุสลิมข้างคลอง และมุสลิมข้างฝือกจึงเป็นเชื้อสายเดียวกันคือเชื้อสายปาทาน(ทองสุข ไบนานา, สัมภาษณ์, กันยายน 2552) ซึ่งอุมเราะฮ์, 2550 : 71 ก็ได้กล่าวถึงชุมชนบ้านปิงหลวงว่า บรรพบุรุษของชุมชนในบ้านปิงหลวงได้ย้ายถิ่นฐานมาจาก ชมพูทวีปเมื่อประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา เริ่มแรกประกอบอาชีพการเกษตร และเลี้ยงปศุสัตว์ ในอดีตมีแม่น้ำสาขาของแม่น้ำปิงสายใหญ่ผ่านบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านทำให้มีแพซุงและเรือแพ ของพ่อค้าผ่านมาจอดพัก ขายสินค้าอยู่ตลอดแต่ปัจจุบันแม่น้ำสายนี้ได้ตื่นเงินและแคบเข้ามามีสภาพเป็นลำเหมืองสายหนึ่งเท่านั้น แต่ชาวบ้านยังคงเรียกลำเหมืองนี้ว่า “แม่น้ำปิง” ตามชื่อของแม่น้ำสายใหญ่และตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชุมชนบ้านปิงหลวงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านทั้งที่เป็นมุสลิมและพุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ในยุคอดีตนั้น เจ้าครองนครเชียงใหม่ได้ส่งคนเหล่านั้นให้มาดูสวน ดูแลปลาในหนองบึงซึ่งเรียกกันว่า หนองแบน และต่อมาภายหลัง นายซอน ที่ดูแลปลาซึ่งเป็นชาวมุสลิมได้แต่งงานกับหญิงพื้นบ้านที่นับถือศาสนาพุทธ ชื่อว่าแสง และได้ใช้ชีวิตร่วมกันมาจนมีลูกหลานเป็นที่รู้จักของคนในหมู่บ้านหนองแบนว่า "อู๋ซอน" และ "แม่แสง" จึงเป็นที่มาของนามสกุล "แสงซอน" ที่ใช้กันในปัจจุบัน ในรุ่นลูกหลานได้มีการแต่งงานกับคนพื้นบ้านไทยพุทธ หรือชาวจีนฮ่อในหมู่บ้านเดียวกัน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง

ปัจจุบัน พ่อหลวงสุขเป็นผู้ใหญ่บ้านของบ้านปิงหลวงหมู่ที่ 7 ตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดูแลชาวบ้าน 160 หลังคาเรือน จำนวน 500 คน และในจำนวนนี้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน 360 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ทำนา ทำสวน ได้ร่วมปรึกษากับนายอาจ ไสวะนา ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย โดยมีการทำงานร่วมกัน

ของคณะกรรมการแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้สมาชิกของแต่ละหมู่บ้านได้ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาน้ำท่วมนา ท่วมไร่ ท่วมสวนลำไย จึงได้มีโครงการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ได้แก่โครงการสร้างฝายกันน้ำ โครงการสร้างถนนเพื่อการสัญจรในหมู่บ้านให้น้ำอยู่ ชาวบ้านที่อยู่ร่วมกันทั้งสองศาสนา มีความเข้าใจกัน และยอมรับความแตกต่างกันเป็นอย่างดี มีความสนิทสนมกันมาก เพราะมีการร่วมกิจกรรมที่สามารถทำร่วมกันได้ เช่น การขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน รวมทั้งการเลือกตั้ง

การศึกษาของนักเรียนในโรงเรียน ที่มีนักเรียนทั้งนักเรียนไทยพุทธ และนักเรียนมุสลิม สามารถเรียนร่วมกันอย่างมีความสุขในโรงเรียนประจำตำบล คือ โรงเรียนสันทราย ผู้อำนวยการคือนายทองเนตร ชุ่นบ้าน แต่เดิมมีโรงเรียนบ้านหนองแบนเป็นสถานศึกษาประจำหมู่บ้าน ซึ่งมีจำนวนนักเรียนทั้งนักเรียนพุทธและมุสลิมเข้าเรียนร่วมกัน แต่มีนักเรียนมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ ภายหลังจำนวนนักเรียนน้อยลง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่เขต 4 จึงได้ยุบรวมโรงเรียนบ้านหนองแบน ให้นักเรียนไปเรียนรวมที่ โรงเรียนสันทราย

1.2 ข้อมูลทั่วไป

1.2.1 อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านหนองแบน หมู่ที่ 6 อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านปิงน้อย หมู่ที่ 8 อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านเดือจ๊ก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

1.2.2 การคมนาคม

บ้านปิงหลวง หมู่ 7 มีถนนลาดยางผ่านหมู่บ้าน สามารถเดินทางจากตัวเมืองเชียงใหม่เข้าไปยังหมู่บ้านได้โดยรถยนต์ส่วนตัว ทางเข้าหมู่บ้านอยู่ติดกับอำเภอเมืองจังหวัดลำพูน ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 30 นาที

1.2.3 ประชากรและวิถีชีวิต

บ้านปิงหลวงมีประชากร 160 หลังคาเรือน จำนวน 700 คน เป็นประชากรไทยพุทธและมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน มีมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่จำนวน 420 คนคิดเป็นร้อยละ 60 และมีผู้นับถือศาสนาพุทธจำนวน 280 คน คิดเป็นร้อยละ 40

มุสลิมในบ้านปิงหลวง เป็นมุสลิมที่มาจากบังคลาเทศเป็นส่วนใหญ่ และมีมุสลิมจีนฮ่ออาศัยอยู่ร่วมกับชุมชนซึ่งมีความแตกต่างกันดังนี้

1.รูปร่างลักษณะ มุสลิมจากบังคลาเทศ และปากีสถาน มีลักษณะสีผิวเป็น 2 แบบ บางกลุ่มมีผิวคล้ำ แต่บางกลุ่มผิวขาว ตาโต คิ้วเข้ม และลักษณะมุสลิมจีนฮ่อ จะมีผิวขาว ตาเล็ก มีลักษณะรูปร่าง เหมือนชาวจีนทั่วไป ทั้งมุสลิมจีนฮ่อและมุสลิมจากบังคลาเทศ มีความขยันในการทำมาหากิน

2. การแต่งกาย ปัจจุบันการแต่งกายทุกคนแต่งกายเหมือนกับคนพื้นเมืองท้องถิ่น เพียงแต่แต่งกายมิดชิดเมื่อจะมีการไปช่วยงานต่างๆ จึงจะแต่งกายเป็นพิเศษ มุสลิมจากบังคลาเทศและปากีสถานมักจะแต่งกายตามวัฒนธรรมเดิมของชาวบังคลาเทศ ซึ่งมักจะสวมชุดกุรง .และมุสลิมจีนฮ่อนั้นแต่งกายตามแบบคนในท้องถิ่นเพียงแต่ผู้หญิงจะมีการฮิญาบ(คลุมศีรษะ) เพิ่มขึ้น

3.ภาษา มุสลิมจากบังคลาเทศ ปากีสถาน และจีนฮ่อทุกกลุ่มใช้ภาษาไทยพื้นเมืองได้ทุกคน แต่จะมีคำศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกชื่อในกลุ่มของตนเองเช่น มุสลิมจีนฮ่อ เรียกกันว่า เจ้ (พี่สาว) โก (พี่ชาย) แต่รุ่นปู่ย่า ตายายยังใช้ภาษาเดิมกันอยู่และปัจจุบันมุสลิมทุกกลุ่ม มักจะใช้คำเฉพาะที่มาจากภาษาอาหรับมากขึ้น เนื่องจากทุกคนได้มีการเรียนภาษาอาหรับและกุรอานมากขึ้น

4. อาหาร มุสลิมในชุมชนบ้านปิงหลวง ครอบครัวมุสลิมที่มาจากบังคลาเทศ และปากีสถาน มักจะบริโภคอาหารที่ปรุงจากเครื่องเทศ เป็นเครื่องแกงที่มีรสจัด ส่วนอาหารมุสลิมจีนฮ่อ มักจะเป็นอาหารจืด อาหารแห่งที่เกิดจากการถนอมอาหาร เช่น ผักดองพริก เนื้อน้ำค้าง เส้นข้าวซอย สำหรับเครื่องต้มมุสลิมจากบังคลาเทศ ปากีสถาน นิยมต้ม ซาหวาน ที่ขงกับนมสดอย่างเข้มข้น แต่มุสลิมจีนฮ่อนิยมต้ม ซาร้อน เหมือนคนจีนทั่วไป

การประกอบอาชีพ มุสลิมในชุมชน ปัจจุบันมุสลิมทุกเชื้อชาติจะประกอบอาชีพทั่วไปเช่น ค้าขาย ทำงาน ทำสวน เปิดร้านค้า รับราชการ โดยเฉพาะมุสลิมจีนฮ่อมักจะประสบความสำเร็จในด้านการศึกษาและประกอบอาชีพรับราชการ เป็นหมอบ้างจำนวนมาก

บ้านปิงหลวง มีที่ดินเป็นที่พักอาศัยมาตั้งแต่เกิดโดยมีการปลูกบ้านอย่างถาวร มีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดที่ดินเป็นของตนเอง นอกจากนั้นยังใช้ที่ดินเป็นที่ปลูกผักสวนครัว และทำการเกษตรเนื่องจากดินเป็นดินเหนียวมีความอุดมสมบูรณ์ และมีแม่น้ำปิงไหลผ่านมีลำเหมืองย่อยแยกไปในพื้นที่สวนของชาวบ้าน และมีการใช้เครื่องสูบน้ำจากลำเหมืองย่อยต่างๆทำให้มีน้ำใช้ตลอดปี สามารถทำการเกษตร ทำสวนลำไยได้อย่างมีชื่อเสียง เพราะลำไยบ้านปิงหลวงมีผลโตรสหวานและยังสามารถจำหน่ายลำไยให้กับโรงงานอบลำไยให้กับโรงงานในชุมชนได้

1.2.4 อาชีพ รายได้ประชากร

คนในหมู่บ้านปิงหลวงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายอยู่กับบ้าน บางส่วนทำสวนลำไย มักใช้แรงงานของตนเอง ใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มีไฟฟ้า มีน้ำประปาหมู่บ้าน

1.2.5 การปกครอง ผู้นำชุมชน ได้แก่ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านในหมู่บ้านปิงหลวง และองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย

1.2.6 สถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

โรงเรียนในชุมชน ได้แก่โรงเรียนบ้านหนองแบนซึ่งถูกยุบรวมไปเรียนร่วมกับโรงเรียนบ้านสันทราย ดังนั้นโรงเรียนบ้านสันทรายจึงเป็นโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนหลักให้กับชุมชนบ้านปิงหลวง

แหล่งเรียนรู้อื่นๆ ได้แก่มัสยิดฮนูรุลฮูดา วัดชัยชนะหรือวัดหนองแบน ในแต่ละแหล่งเรียนรู้ได้จัดการสอนศาสนาเป็นหลัก

1.3 ลักษณะพหุวัฒนธรรมในชุมชน ชุมชนบ้านปิงหลวง ชุมชนในตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ คนในชุมชนนับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาอิสลาม ในชุมชนมีทั้งวัดและมัสยิดที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน ชุมชนบ้านปิงหลวงเป็นหมู่บ้านที่เงียบสงบ ทุกคนรู้จักสนิทสนมกันมานานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษที่ได้เคยพึ่งพาอาศัยกันมาก่อน ตั้งแต่เริ่มมีกลุ่มคนที่อพยพมาจากบังคลาเทศและปากีสถาน ซึ่งเป็นชาวมุสลิมได้เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และมีชาวมุสลิมคนหนึ่งชื่อนายซอน ได้รู้จักกับผู้หญิงไทยพุทธ ชื่อ”แสง” และได้สมรสกันจนกลายเป็นตระกูล “แสงซอน” ซึ่งเป็นนามสกุลที่รู้จักกันทั่วไปของชุมชนบ้านปิงหลวง

1.3.1 กลุ่มวัฒนธรรมในชุมชน บ้านปิงหลวงมีประชากร 160 หลังคาเรือน จำนวน 700 คน เป็นประชากรไทยพุทธและมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน มีมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่จำนวน 420 คนคิดเป็นร้อยละ 60และมีผู้นับถือศาสนาพุทธจำนวน 280 คน คิดเป็นร้อยละ 40

1.3.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มในชุมชน

1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม(Intergroup Relationship)

คนในบ้านปิงหลวงมีผู้นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธอยู่ร่วมกัน ในชุมชนจึงมีศาสนสถานที่สำคัญของทั้งชาวไทยมุสลิมคือ มัสยิดฮนูรุลฮูดา และศาสนสถานที่สำคัญของชาวไทยพุทธคือ วัดชัยชนะ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ปฏิบัติศาสนกิจของแต่ละศาสนา เป็นสถานที่ประกอบการเรียนการสอนศาสนา และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆของแต่ละศาสนา

การปฏิบัติตามศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีของคนในชุมชนในบ้านปิงหลวงจึงแตกต่างกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกันกับชาวไทยพุทธอย่างสงบสุข

ทั้งชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธได้อาศัยอยู่ร่วมกันมานาน มีการยอมรับความแตกต่างบนความเข้าใจกันเป็นอย่างดี มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเสมือนญาติพี่น้องกัน ดังนั้นในแต่ละศาสนา ปฏิบัติกิจกรรมตามวัฒนธรรม ประเพณี ในการอยู่ร่วมกันของคนบ้านปิงหลวง จึงมีความหลากหลายในการแสดงออกทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี

ชาวไทยพุทธในหมู่บ้านปิงหลวงไปทำบุญวันพระที่วัดหนองแบนและวัดสันทรายในชุมชนใกล้เคียง งานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชาวพุทธในบ้านปิงหลวงและหมู่บ้านใกล้เคียง คือประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ในวันสงกรานต์มีการสาดน้ำสำหรับคนทั่วไป โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น และมีการแห่พระสิงห์เพื่อสงวน้ำพระรวมทั้งการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุตามบ้านแต่ละบ้าน ทุกบ้านจะทำขนมเทียน เพื่อทำเป็นของว่างเลี้ยงแขกที่มาเยี่ยมเยียน

2) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intragroup Relationship)

มุสลิมทั้งชายหญิงในหมู่บ้านปิงหลวง ซึ่งมีเชื้อสายจากบังคลาเทศและปากีสถานได้รู้จักและแต่งงานกับคนไทยพื้นเมืองในหมู่บ้าน จึงกลายเป็นครอบครัวใหม่เพิ่มขึ้นอีกมากมาย ชาวพุทธที่แต่งงานกับมุสลิมหลายคนก็กลายเป็นมุสลิมและมีความศรัทธาในศาสนาอิสลามจนกระทั่งกลายเป็นผู้นำการปกครองในหมู่บ้าน ดังเช่นตระกูล “โบนานา” เริ่มแรกได้มีมุสลิมจาก บังคลาเทศ ชื่อ นายกาบี มุฮัมหมัด โบนานา อายุ 12 ปี เดินทางเข้าเมือง พร้อมกับเพื่อนอีก 8 คน และได้แยกย้ายกันไปอาศัยอยู่อำเภอสันกำแพง 1 คน ซึ่งต่อมาคนรู้จักในนามแขกน้อยไปอาศัยอยู่อำเภอดอยสะเก็ด 1 คน ต่อมารู้จักกันในนาม “บุญ” ไปอาศัยอยู่ที่อำเภอสันป่าตองอีก 1 คน ซึ่งเรียกกันว่า “บุญแก้ว” ไปอาศัยอยู่ที่อำเภอสันป่าตองในเมืองเชียงใหม่อีก 1 คน เรียกกันว่า “กาบี” และไปอาศัยอยู่ที่ข้างคลานจำนวน 4 คน ซึ่งมีคนนำทีมคือ ลูกกอ ปู่เมี่ยง และนายกาบี มุฮัมหมัด โบนานา ได้อาศัยอยู่ในบ้านปิงหลวง (หนองแบน) เป็นต้นกำเนิด ตระกูล “โบนานา” ในหมู่บ้านปิงหลวง

“สมัยก่อน ตาบี เคยถูกจับในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไปอยู่ในคุกบางขวางอยู่ช่วงหนึ่ง ตาบี เป็นคนที่ใครๆ รู้จัก เขาเป็นเพื่อนกับหมอมนู โรงพยาบาลแมคคอมมิคด้วย”

(โพลีญา โบนานา, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2553)

จนกระทั่งปัจจุบัน มุสลิมในชุมชนบ้านปิงหลวง (หนองแบน) ได้มีโอกาสได้พบปะรู้จักกับเพื่อนมุสลิมในชุมชนอื่นๆ หลายชุมชนได้มีการแต่งงานกับมุสลิมใน ชุมชนวัดเกต ชุมชนข้างคลานในเชียงใหม่ ซึ่งเป็นมุสลิมจีนฮ่อ เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นความหลากหลายของคนมุสลิมที่มี

หลายชาติพันธุ์ในหมู่เชียงใหม่และหมู่บ้านปิงหลวง โดยที่มีหลักยึดถือเดียวกันคือ “คัมภีร์อัลกุรอาน”

ในกลุ่มมุสลิม มีหลักการศรัทธาในศาสนาอิสลามที่กำหนดให้มุสลิมร่วมกันปฏิบัติศาสนกิจ ดังนั้น ทุกคนจะปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันอยู่เสมอ จะรู้จักมักคุ้นกันหมด เมื่อมีใครหายไป หรือเจ็บป่วย ก็จะถามถึงและเยี่ยมเยียนกัน ทุกคนจะได้พบกันที่มัสยิดในทุกวันศุกร์ และทุกวันในเดือนรอมฎอน มีการนำครอบครัวและลูกหลานมาร่วมกันละหมาดและรับประทานอาหารละศีลอดร่วมกัน เหล่านี้เป็นความผูกพันกันภายในกลุ่มของชาวมุสลิม

“เดือนบวชแก้วบวชด้วยกันทุกวัน พอหมดเดือนบวชแล้ว

ต่างคนต่าง เจียบเหงา เพราะมันเคยเจอกันทุกวันนะ”

(มีนา ราฮามัน, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2553)

2. การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

2.1 ลักษณะพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านสันทราย ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 10 ตำบล สันทราย อำเภอ สรรภี จังหวัด เชียงใหม่ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2478 ได้มีโรงเรียนวัดหนองแบน และโรงเรียนบ้านล่องปทุมมา มาเรียนรวมกันที่โรงเรียนบ้านสันทราย เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544

พ.ศ. 2546 ทางกระทรวงศึกษาธิการได้ปรับโครงสร้างระบบการบริหารในกระทรวง โดยให้โรงเรียนบ้านสันทราย ขึ้นตรงต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปัจจุบันโรงเรียนบ้านสันทราย มีเนื้อที่ 3 ไร่ งาน 76 ตารางวา ทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึง ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 โดยมีการ บูรณาการ หลักสูตรสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและได้มีการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยกระบวนการดำรงชีวิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ไปปรับใช้กับการดำรงชีวิตประจำวัน และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านสันทราย ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 58/1 หมู่ 10 ตำบล สันทราย อำเภอ สรรภี จังหวัด เชียงใหม่ เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล 1 ถึง ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้บริหารชื่อ นายทองเนตร ชุ่นบ้าน

สีประจำโรงเรียน คือ สีฟ้า – สีขาว มีเขตพื้นที่บริการ 7 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านสันทรายท่าช้าง

หมู่ที่ 5 บ้านท่ามะขาม

หมู่ที่ 6 บ้านหนองแบน

หมู่ที่ 7 บ้านปึงหลวง

หมู่ที่ 8 บ้านปึงน้อย

หมู่ที่ 10 บ้านสันทรายมหาวงศ์

หมู่ที่ 11 บ้านล้องปู่หม่น

2.1.1 กลุ่มวัฒนธรรมในสถานศึกษา ในโรงเรียนบ้านสันทรายมีจำนวนครู 8 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน ครูพิเศษเรียนร่วม 1 คน ครูทุกคนนับถือศาสนาพุทธ นักเรียนในโรงเรียนทั้งหมดมี 140 คน นับถือศาสนาพุทธ 119 คิดเป็นร้อยละ 85 นับถือศาสนาอิสลาม 21 คน คิดเป็นร้อยละ 15

2.1.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มในสถานศึกษา

1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม(Intergroup Relationship) ครูในโรงเรียนบ้านสันทรายทุกคนนับถือศาสนาพุทธ ได้พยายามศึกษาและทำความเข้าใจนักเรียนมุสลิมที่ย้ายมาจากโรงเรียนหนองแบนมาเรียนรวมในโรงเรียนบ้านสันทราย ซึ่งในช่วงแรก นักเรียนมุสลิมจากโรงเรียนหนองแบนซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนน้อยมากและและครูที่สอนอยู่ได้ลาออก ขณะเดียวกันโรงเรียนบ้านสันทรายขาดครูผู้สอนเนื่องจากโครงการเกษียณก่อนอายุโรงเรียนบ้านสันทรายจึงมีครูใหม่ทั้งหมดที่เข้ามาทำการสอนในโรงเรียนนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิมยังขาดความเข้าใจกัน มีปัญหาขัดแย้งกันถึงขั้นชกต่อยกันคุณครูยุพพงศ์ วิริยะพานิชภักดิ์ และคณะครูในโรงเรียนจึงร่วมกันแก้ปัญหาโดยทำวิจัย “การใช้พื้นที่ในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ของนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิม โรงเรียนบ้านสันทราย”

และปัจจุบันนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขมีความเข้าใจ ไม่มีการแยกกลุ่ม

ต่อมาคณะครูในโรงเรียนได้ร่วมกันแต่ง คำขวัญให้กับชุมชนตำบลสันทราย คือ “ ถิ่นเก่าเจ้ามหวงศ์ ดงเกษตรอินทรีย์ มากมีพันธุ์ลำไย รวมใจไทยพุทธมุสลิม ” และโรงเรียนบ้านสันทราย ถ้าได้มีนโยบายพัฒนาโรงเรียนตามคำขวัญของชุมชน โดยเฉพาะการเริ่มทำความเข้าใจกับอิสลาม คณะครูในโรงเรียนเป็นชาวพุทธจึงได้พยายามศึกษาข้อปฏิบัติของหลักการศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการต่างๆ ของโรงเรียนได้เหมาะสมได้มีการปรึกษา สนทนากับผู้มีความรู้ของคนในชุมชนบ้านปึงหลวงได้แก่ อีหม่าม ผู้ใหญ่บ้าน คือพ่อหลวงสุข ไบนานา และนาย ซาลามัต สหมิตร

ช่วงแรกนักเรียนมุสลิมที่ย้ายจากโรงเรียนบ้านหนองแบน ซึ่งถูกยุบมาเรียนร่วมกับโรงเรียนบ้านสันทราย ยังสับสนกับการยกมือไหว้และกล่าวคำว่า “สวัสดี” กับครูในโรงเรียนบ้านสันทราย เพราะเกรงว่าจะผิดศาสนา เมื่อได้รับคำแนะนำการสร้างความเข้าใจให้กับนักเรียนและผู้ปกครองที่เป็นมุสลิมแล้ว นักเรียนมุสลิมจึงเริ่มปฏิบัติตนได้อย่างมั่นใจว่า การยกมือไหว้สวัสดีกับคณะครูหรือชาวไทยพุทธนั้นไม่ผิดกับหลักการของศาสนาอิสลาม แต่อย่างไร

“ ศาสนาอิสลาม สอนให้ทุกคนให้เกียรติผู้อื่น ชาวไทยพุทธมีการยกมือไหว้ มีการกราบถือเป็นการให้เกียรติและ นับถือกัน สำหรับมุสลิม การยกมือไหว้ก็ถือเป็นการให้เกียรติ แต่การกราบมุสลิมจะกราบได้เฉพาะ องค์อัลเลาะห์เท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการกราบของชาวพุทธ หรือการไหว้ศพของมุสลิม ก็ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มีความค่าและให้เกียรติกันทั้งนั้น”

(ซาลามัต สหมิตร, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2553)

2) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intragroup Relationship) นักเรียนมุสลิมมีจำนวน 21 คน เป็นนักเรียนที่ย้ายมาจากโรงเรียนบ้านหนองแบน คลองคูจาม ทุกคนมีความรู้สึกเป็นพี่น้องกัน เพราะย้ายมาจากโรงเรียนเดียวกัน มีความรักใคร่กัน รู้จักกันทุกคน มีความห่วงใยกันในการขึ้นรถประจำทางมาโรงเรียนบ้านสันทราย นักเรียนมุสลิมส่วนใหญ่ มีเชื้อสายมาจากบังคลาเทศ และมีมุสลิมจีนฮ่อรวมอยู่ด้วย นักเรียนมุสลิมนำอาหารไปรับประทานร่วมกันในโรงเรียนบ้านสันทรายเป็นประจำทุกวัน นักเรียนทุกคนเดินทางไปกลับโรงเรียนด้วยกัน ละหมาดพร้อมกันที่บ้านพักครูซึ่งโรงเรียนได้จัดให้เป็นสถานที่ละหมาดของนักเรียนมุสลิม ทำให้นักเรียนทุกคนได้รู้จักซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มนักเรียน โดยมีนักเรียนรุ่นพี่เป็นผู้นำ

“ช่วงแรก เป็นห่วงนะ เด็ก ๆ เคยอยู่โรงเรียนหนองแบน แต่พอนาน ๆ เข้า ผอ.โรงเรียน และครูในโรงเรียน เข้าเอาใจใส่เด็กนักเรียนมุสลิม มีที่ละหมาดให้เด็ก ๆ มีรถรับส่ง เดียวนี้ไม่มีปัญหาแล้ว”

(โพลีญา ไบนานา, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2553)

2.2 นโยบายและหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

2.2.1 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ได้กล่าวถึงสังคม พหุวัฒนธรรม โดยใช้ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ข้อ3.การสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิด สังคมคุณภาพใน ๕ ปีข้างหน้า ว่าจากการวิเคราะห์ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและแนวโน้มใน อนาคตชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมที่เป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคมและอาจทวีความรุนแรงใน อนาคตจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทยให้สามารถรองรับปัจจัยเสี่ยงดังกล่าวข้างต้นได้ ภูมิคุ้มกันที่สำคัญได้แก่ ข้อ 3.4 ทุกคนสามารถอยู่ในชุมชนและสังคมที่ยืดหยุ่นเป็นน้ำหนึ่งใจ เดียวกัน มีค่านิยมร่วมในการอยู่ร่วมกันได้สันติสุขระหว่างกลุ่มคนและระหว่างวัย พี่พาทอาศัยและ เกื้อกูลกันภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ข้อ3.4 แนวทางการพัฒนา 3.4.4 เสริมสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมไทยที่ดี

1) เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี และวัฒนธรรมประชาธิปไตย โดยการ สร้างความรู้ ความเข้าใจ การปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องให้คนทุกกลุ่มทุกวัย เริ่มตั้งแต่วัยเด็กผ่านการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันหลักของสังคมทั้งสถาบัน ครอบครัว สถาบันศาสนา ให้มีบทบาทหลักในการหล่อหลอม บ่มเพาะเด็กและเยาวชนและการ ปลูกจิตสำนึกแก่กลุ่มคนต่างๆในพื้นที่ วัฒนธรรมและค่านิยมไทยที่ดีงาม อาทิ ความเอื้ออาทร เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ เคารพผู้อาวุโส อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้องภายใต้ความหลากหลายของวัฒนธรรมอย่าง สงบสุข

2.2.2 หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม

1) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีรายละเอียดดังนี้

ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ว่ามนุษย์ ดำรงชีวิต อย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพ แวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น

มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรมสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคม

เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความ เชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้อาจปรับตนเองกับบริบท สภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้ กำหนดสาระต่างๆไว้ ดังนี้

- ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรม ของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

- หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็น พลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนา ที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และ ธำรง รัก ษาประเพณี และวัฒนธรรมไทย ดำรง ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษา ไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหา

กษัตริย์ทรงเป็นประมุข

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

- ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง
- ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่เป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบการอยู่ร่วมกัน และการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดในการตัดสินใจ
- ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับ รายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้น และวิธีการเศรษฐกิจพอเพียง
- ได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าทีพลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในชั้นที่สูงต่อไป

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

- ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทย
- ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ ในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลัก คำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น
- ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น
- ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆของประเทศไทยกับประเพื่อบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าทีพลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาคซีกโลกตะวันออก และตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมความเชื่อ

ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

- ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

- ได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้รับการพัฒนาแนวคิด และขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา วัฒนธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์

- ได้รับการพัฒนาแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

- ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

- ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้

- ได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย ความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

- ได้รับการส่งเสริมให้มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกลงและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่น และประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม

- เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในสังคมได้ตลอดชีวิต

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนา ที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีตัวชี้วัด ข้อ 8. อธิบายหลักธรรมสำคัญของ

ศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป ข้อ 9. อธิบายลักษณะสำคัญของศาสนพิธี พิธีกรรมของศาสนาอื่นๆ และปฏิบัติตน ได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเข้าร่วมพิธี ข้อ 21. วิเคราะห์หลักธรรมสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของศาสนาอื่นๆ และชักชวน ส่งเสริม สนับสนุนให้บุคคล อื่นเห็น ความสำคัญของการทำความดี ต่อกัน ข้อ 22. เสนอแนวทางการจัดกิจกรรม ความร่วมมือของ ทุกศาสนาในการแก้ปัญหา และพัฒนา

2) หลักสูตรสถานศึกษา ครูวิชาการโรงเรียนให้ความสำคัญกับ นักเรียนในโรงเรียนที่มีความแตกต่างทางศาสนา จึงได้ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาจัดทำ หลักสูตรสถานศึกษา ที่จัดการเรียนรู้ทางศาสนา และจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ประวัติเจ้ามหาวงศ์ เพื่อให้นักเรียนและคนในชุมชนมีความรู้สึกรักถิ่นที่อยู่ของตน และสร้างความรู้สึกรักให้คนในชุมชน ผูกพันกันและเป็นพี่น้องกันมาแต่บรรพบุรุษ

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านปึงหลวง

กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระเพิ่มเติม 30 เปอร์เซนต์

วัตถุประสงค์

1. ให้นักเรียนมีความรู้ทางศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม
2. ให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม อยู่ร่วมกันอย่างมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้องเหมาะสม

กิจกรรมการเรียนรู้

1. การจัดการเรียนพุทธศาสนาในทุกระดับชั้น สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง
2. การบูรณาการเรียนรู้อื่นๆ ในชั่วโมง Homeroom โดยนิมนต์พระจากวัดสันทราย และอิมามประจำมัสยิด มาบรรยายเดือนละ 1 ครั้ง นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีตั้งแต่ระดับ อนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีการนำนักเรียนไปเยี่ยมชมวัดและมัสยิด

3. การใช้นิทาน “การอยู่ร่วมกันของไทยพุทธ – มุสลิม อย่างมีความสุข” เป็นสื่อ ในการจัดกิจกรรม ดังนี้

- อนุบาล - ป.2 : เล่านิทาน
 - ป.3 - ป.4 : อ่านนิทาน แล้วเล่า
 - ป.5 - ป.6 : อ่านนิทาน แล้วแสดงละคร
4. การเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ป.4 - ป.6

5. กิจกรรมดอกกล้วยบานของโรงเรียน

การวัดประเมินผล

1. ประเมินผลระหว่างเรียน 70 เปอร์เซ็นต์
2. สอบปลายภาค 30 เปอร์เซ็นต์

2.2.3 กิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม มีดังนี้

1) การทำกิจกรรมหน้าเสาธงทุกเช้าหลังจากการเข้าแถวเคารพธงชาติ จะมีการสวดมนต์ตามหลักศาสนาพุทธ นักเรียนมุสลิมทุกคนก็จะอยู่ในความสงบหลังจากนั้นจะมีตัวแทนนักเรียนมุสลิม ซึ่งได้สลับเปลี่ยนหน้าที่กับเป็นผู้นำเป็นสัปดาห์ จากชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 – 6 เพื่อเป็นการฝึกนักเรียนทุกระดับ ให้ตัวแทนออกมากล่าวนำทสวดของศาสนาอิสลาม

2) ในการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา นักเรียนจะมีการเรียนร่วมกันทุกคนเพราะในการวัดผล จะต้องนำความรู้ด้านจริยศึกษามาใช้ในการสอบ ซึ่งการเรียนรู้อาจจริยศึกษาจะมีความรู้ของทุกศาสนา ส่วนการละหมาด (สวดมนต์) 5 เวลาของนักเรียนมุสลิม ซึ่งจะต้องละหมาดศูริ (หลังเที่ยงวัน) ในโรงเรียนเท่านั้น ทางโรงเรียนบ้านสันทราย มีความเข้าใจถึงความจำเป็นของการละหมาด 5 เวลาของศาสนาอิสลามซึ่งเป็นข้อบังคับในการปฏิบัติ โรงเรียนจึงได้ปรึกษากับผู้มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามในหมู่บ้านปิงหลวง ในการจัดห้องสำหรับละหมาดในโรงเรียน โดยใช้บ้านพักครูที่มีอยู่มาปรับใช้ และจัดก๊อกร้านสำหรับนักเรียนมุสลิมที่จะต้องอาบน้ำละหมาดก่อนการละหมาดทุกครั้ง ตลอดเวลาจะมีผู้ปกครองคอยเอาใจใส่ดูแลสถานที่ละหมาดและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คอยควบคุมดูแลนักเรียนทุกคนเข้าร่วมพิธีละหมาดพร้อมกัน

“การที่มุสลิมเรียกร้องให้มีห้องละหมาดนั้น เราเรียกร้องตามสิทธิและหน้าที่ของความเป็นมุสลิม เพราะเป็นข้อบังคับตามหลักศาสนาที่กำหนดให้มุสลิมต้องละหมาดวันละ 5 เวลา เพราะศาสนาสอนไว้ว่า คนที่เชื่อ ศรัทธาที่แท้จริง คือคนที่ปฏิบัติจริง”

(ชาลามาต สหมิตร, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2553)

3) ในวันสำคัญทางศาสนาพุทธ ทางโรงเรียนจะถือเป็นวันหยุดราชการ เช่น วัน วิสาขบูชา วันมาฆบูชา แต่เพื่อเป็นการเรียนรู้ศาสนาพุทธโดยการปฏิบัติจริงทางโรงเรียนจะจัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ก่อนวันหยุดโดยนิมนต์พระมาเทศน์ให้นักเรียนฟังในโรงเรียน รวมทั้งกิจกรรมแห่เทียนพรรษาทางโรงเรียนจะจัดกิจกรรมนี้ทุกปี และในทำนองเดียวกันในวันสำคัญของศาสนาอิสลาม ซึ่งไม่ใช่วันหยุดของทางราชการ ทางโรงเรียนให้สิทธิในการลาแก่นักเรียนแต่ไม่นับเป็นวันลา เพื่อให้นักเรียนมุสลิมได้มีโอกาสปฏิบัติศาสนกิจร่วมกับครอบครัว

ญาติมิตรได้ นักเรียนไทยพุทธและนักเรียนไทยมุสลิมที่เป็นเพื่อนสนิทกันจะไปเยี่ยมเยียนกันในวันสำคัญทางศาสนา ในวันอิดิลอัฎฮาของศาสนาอิสลาม นักเรียนมุสลิมก็จะแจกเนื้อกุรบัน (เนื้อที่เชือดตามหลักศาสนาอิสลามในวันอิดิลอัฎฮา) ให้กับเพื่อนนักเรียนชาวไทยพุทธ แจกเนื้อกุรบันให้ครูในโรงเรียนบ้านสันทราย เชิญคณะครูรับประทานอาหาร ทานข้าวซอย ต้มน้ำชา

4) โรงเรียนบ้านสันทรายให้ความสำคัญกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ประสานงานกับชุมชนมาโดยตลอด โดยยึดหลักคำขวัญของชุมชนคือ “ ถิ่นเก่าเจ้ามหวงศ์ ดงเกษตรอินทรีย์ มากมีพันธุ์ลำไย รวมใจไทยพุทธ-มุสลิม”

การจัดการเรียนการสอนครูทุกคนจะปฏิบัติตามคำขวัญแต่ละวรรค ครูที่สอนวิชาประวัติศาสตร์และสังคมศึกษาจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติของท้องถิ่นในตำบลสันทราย เรียนรู้ประวัติของเจ้ามหวงศ์ โดยสรุปจากเอกสารของโรงเรียนบ้านสันทราย ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์รายละเอียดและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ จากเจ้าบ้านบุญเฮื้อ สุภาแสน ณ เชียงใหม่ ดังนี้

เจ้ามหวงศ์เป็นเจ้านายฝ่ายเหนือที่สืบสายสกุลมาจากราชวงศ์ทิพย์จักราธิวงศ์ (เจ้าเจ็ดตน) และเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง ท่านเป็นโอรสลำดับที่ 2 ของเจ้าหนานไชยวงศ์กับเจ้าแม่ฟองสมุทร ซึ่งเจ้าหนานไชยวงศ์นั้นท่านเป็นโอรสของเจ้ามหาพรหม กับเจ้าแม่ศรีแก้ว แห่งเมืองเชียงตุง ส่วนเจ้าแม่ฟองแก้วนั้นท่านเป็นธิดาของเจ้าหลวงเศรษฐีคำพันธ์ (เจ้าหลวงองค์ที่ 3) กับเจ้าแม่ตาเวยและเจ้าแม่ตาเวยนั้นท่านเป็นธิดาของเจ้าฟ้าน้อยระภาผ่อ เจ้าเมืองยางแดงกลางผาปูน (ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศพม่า) เจ้ามหวงศ์ เกิด ณ คุ่มหลวงนครเชียงใหม่บริเวณโรงเรียนยุพราชวิทยาลัยในปัจจุบัน เมื่อ วันพุธ จุลศักราช 1999 ปีระกา เดือน 9 เหนือขึ้น 4 ค่ำ ซึ่งตรงกับวันพุธ ที่ 9 เดือน มิถุนายน พ.ศ.2380 ท่านมีพี่ชายและน้องสาว ดังนี้

1. เจ้ามหาเทพ
2. เจ้ามหวงศ์
3. เจ้าหญิงจันทร์สม
4. เจ้าหญิงเสาวลักษณ์
5. เจ้าคำคง

เจ้ามหวงศ์ เริ่มเข้ารับราชการ ประมาณปี พ.ศ. 2400 ในสมัยพระเจ้ากาวิโรด สุริยวงค์ (เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ 6) ในตำแหน่งลูกขุนตัดสินคดีความต่าง ๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2413 ท่านได้ตัดสินลาออกจากราชการ ในสมัยพระเจ้าอินทรวชิรานนท์ (เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ 7) ในสมัยนั้นรัฐบาลไทยได้ขยายอำนาจปกครองลงสู่หมู่บ้านมากขึ้น พระเจ้าอินทรวชิรานนท์จึง

มอบหมายให้เจ้ามหารวงศ์มาดูแล “ นาเจ้า ” ในเขตตำบลสันทราย ซึ่งขณะนั้นขึ้นอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอหางดง

ต่อมาเจ้ามหารวงศ์ได้แต่งงานกับแม่นายป๊อก ซึ่งเป็นหญิงงามแห่งบ้านสันทราย มีบุตร-ธิดา รวม 17 คน เมื่อแม่นายป๊อกเสียชีวิตลง เจ้ามหารวงศ์ก็ได้แต่งงานกับแม่นายเป็ง ซึ่งเป็นน้องสาวของแม่ป๊อก สำหรับบุตร-ธิดา เจ้ามหารวงศ์ มีดังนี้

1. เจ้าสามแฉกรโอด	2. เจ้าน้อยศรีเมือง
3. เจ้าหญิงบัวเขียว	4. เจ้าน้อยศรีวิชัย
5. เจ้ายอดเรือน	6. เจ้าฟองแก้ว
7. เจ้าหญิงดู่ย	8. เจ้าน้อยบุญทวงศ์
9. เจ้าน้อยพุทธวงศ์	10. เจ้าหญิงบัวจันทร์
11. เจ้าหญิงแถม	12. เจ้าหญิงจันทร์
13. เจ้าน้อยพรหมจักร	14. เจ้าน้อยจอมจันทร์
15. เจ้าหญิงบัวคำ	16. เจ้าน้อยมรกต
17. เจ้าหญิงอุตสาห์	

ผลงานที่สำคัญของเจ้ามหารวงศ์

ในปี พ.ศ. 2420 เจ้ามหารวงศ์ได้เป็นผู้นำชาวบ้านไปช่วยกันขุดลำเหมืองที่บ้านปากเหมือง ตำบลข้าวมุง อำเภอสารภี เพื่อทดแทนน้ำจากแม่น้ำปิง มาใช้ที่บ้านสันทรายมหารวงศ์และลำเหมืองเส้นนี้ถือเป็นเส้นเลือดที่สำคัญของเกษตรกรในเขตท้องที่ตำบลข้าวมุงและตำบลสันทรายที่ได้ใช้ประโยชน์ในการทำการเกษตรกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างมาก

เจ้ามหารวงศ์ได้จัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ราษฎรที่อาศัยอยู่ในเขตท้องที่ตำบลสันทรายทุกครัวเรือนโดยไม่คิดมูลค่าของที่ดินแต่อย่างใดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยการเป็นผู้ดำเนินการสร้างวิหารวัดต่าง ๆ เช่น วัดสันทราย วัดศรีดอนชัย วัดปากกอก วัดข้าวมุงและวัดป่าเดื่อสร้างถนนหนทางเลียบบึงแม่น้ำปิงทั้งสองข้าง(พนักกันน้ำ) เพื่อการสัญจรเข้าไปสู่ตัวเมืองเชียงใหม่ได้อย่างสะดวกรวดเร็วขึ้น

เจ้ามหารวงศ์เสียชีวิตเมื่อจุลศักราช 1277 ปีเถาะ เดือน 9 เหนือ ขึ้น 12 ค่ำ ซึ่งตรงกับวันอังคารที่ 25 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2458 รวมสิริอายุได้ 78 ปี 9 วัน ลูกหลานและชาวบ้านได้จัดทำพิธีศพ ของเจ้ามหารวงศ์อย่างสมเกียรติโดยทำการเผาศพ ณ โรงเรียนบ้านสันทรายมหารวงศ์ ในปัจจุบันนี้ และได้นำอัฐิไปไว้ที่กุเจ้านายฝ่ายเหนือที่วัดสวนดอก อำเภอเมืองเชียงใหม่

5) โรงเรียนบ้านสันทราย ยังมีโครงการสำคัญที่ทางโรงเรียนได้จัดอย่างยิ่งใหญ่ทุกปี คือ โครงการ “งานวันดอกกล้วยบาน” ซึ่งแต่เดิมโครงการนี้เรียกว่า “วันอำลาสถาบัน” โดยจะมีผู้ปกครองนักเรียนเข้ามาช่วยกิจกรรมในโรงเรียน ผู้ปกครองที่เป็นมุสลิมก็ให้ความร่วมมือในการจัดทำซุ้มอาหาร จัดอาหารที่นักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิมสามารถรับประทานได้ ผู้ปกครองนักเรียนของโรงเรียนบ้านสันทราย ให้ความร่วมมือและให้การสนับสนุนโรงเรียนเป็นอย่างดีทุกครั้ง ทุกด้าน การแข่งขันกีฬาของโรงเรียน ก็จะมีการร่วมจัดกิจกรรมการแข่งขันของนักเรียน และมีการแข่งขันกีฬาผู้ปกครอง ซึ่งทุกคนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โครงการนี้เป็นกิจกรรมที่เน้นคำขวัญของชุมชนว่า “รวมใจไทยพุทธ-มุสลิม”

2.3 **ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม** ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านสันทราย ตรงกับแนวทางการจัดการศึกษาของ Sleeter and Grant ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การสร้างเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรม

ครูวิชาการในโรงเรียนได้แตงนิทานสำหรับเด็กเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของ 2 ศาสนา เพื่อให้เด็กเกิดความรู้ ความเข้าใจในศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม และจะได้นำไปปฏิบัติต่อกันได้อย่างเหมาะสม

โรงเรียนบ้านสันทรายได้จัดสถานที่สำหรับนักเรียนมุสลิมเพื่อทำการละหมาด รวมทั้งจัดให้มีก๊อมน้ำสำหรับชะล้างในการอาบน้ำละหมาด ทำให้นักเรียนมุสลิมมีโอกาสปฏิบัติศาสนกิจของตน และเพื่อนนักเรียนชาวพุทธได้รับรู้และเข้าใจเพื่อนมุสลิม

“ในการจัดกิจกรรมดอกกล้วยบาน พวกครูเราเข้าใจอยู่แล้วว่า พิธีมัดมือ (ผูกข้อมือ) กับนักเรียนมุสลิม เป็น(เขา)ทำไม่ได้ เพราะพิธีการมันเป็นความเชื่อของคนพุทธ คนเฒ่าคนแก่ก็มัดมือป้อน(ให้พร)ให้เด็กนักเรียนพุทธทุกคน แต่ถ้าเด็กที่เป็นมุสลิม พวกเขาก็เข้าแถวไปไหว้อำลาครูบาอาจารย์ คนเฒ่าคนแก่ทุกคน พิธีการนี้ เราทำมาด้วยกันทุกปี ผู้ปกครองนักเรียนไทยพุทธ-มุสลิม เขามีความสุขกันมาก ต่างคนต่างเข้าใจกัน แล้วไม่มีปัญหาอะไรเลย เวลาประชุมทุกคนก็มีความเห็นเหมือนกันเรื่องวัฒนธรรมไทยพุทธ วัฒนธรรมอิสลาม อันไหนทำได้ ทำไม่ได้ คณะกรรมการโรงเรียน คณะครูผู้ปกครอง คุณกันรู้เรื่องดีตลอด”

(ยุพยงค์ วิริยะพานิชภักดี, สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน 2553)

“เด็กๆเขาเป็นเพื่อนกัน คบกันตั้งแต่ในโรงเรียน มีหมู่มีพวกมาเยี่ยม บ้านกัน พอเวลาวันสำคัญของอิสลาม เพื่อน ๆ ที่เป็นชาวพุทธก็ไปเยี่ยมหมู่มุสลิม ได้กับข้าวกับปลาทุกปี จะได้เนื้อสดจากการเชือดในวันสำคัญของอิสลาม เขาแจกให้มาเยอะเยอะ พอชาวพุทธมีงานในวันศีล (วันพระ) ชาวพุทธก็ชวนมาดูมาเที่ยว แจกขนมให้ไปกินประจำ เด็กๆเขาจะชวนกันเสมอ”

(ชาวบ้าน, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2553)

การที่บุคคลในชุมชนได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้จากรอบตัว เกิดความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม และมีการปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม ในกิจกรรมดอกกล้วยบานคณะครูในโรงเรียนบ้านสันทรายมีความเข้าใจและสามารถปรับกิจกรรม มอบหมายหน้าที่ให้นักเรียนโดยผ่านการสอบถามความคิดเห็นจากผู้ปกครองในการมอบบทบาทการแสดงละครให้นักเรียนมุสลิมที่สามารถปฏิบัติได้

“เรื่องศาสนาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ข้าเจ้าต้องระวังโดยเฉพาะนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม เวลาแสดงละครประวัติศาสตร์มักจะมีการเข้าเฝ้าเจ้านาย ต้องมีการกราบ ข้าเจ้าฯ ก็จะไม่เลือกนักเรียนมุสลิม เพราะเป็นกราบไม่ได้ อันนี้ข้าเจ้าเข้าใจขนาด(เข้าใจมาก) แต่ทุกปี ละอ่อน(เด็ก)มุสลิมก็ได้ร่วมแสดงละครตลอด เพราะบทบาทในละครมีหลายตัวละคร ทุกคนอยากแสดงออก พ่อแม่ผู้ปกครอง เป็น(พวกเขา) ก็สนับสนุน และเป็นก็ภูมิใจในการแสดงของลูกหลานตัวเองแล้วมีการถ่ายรูปเก็บไว้เป็นที่ระลึกกัน”

(ยุพยงค์ วิริยะพานิชภักดี, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2553)

กิจกรรมดอกกล้วยบาน ซึ่งจัดในบริเวณโรงเรียนบ้านสันทราย ซึ่งมีนักเรียนมุสลิมจากโรงเรียนบ้านหนองแบน เข้ามาเรียนร่วมกันในโรงเรียนบ้านสันทราย การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างนักเรียนผู้ปกครองทั้งชาวไทยพุทธ และมุสลิมจึงแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพราะลูกหลานในโรงเรียนเป็นเพื่อนสนิทกัน ทำงานและไปหาผู้กันมาตลอด ทำให้คนในชุมชนและโรงเรียนบ้านสันทราย ซึ่งมีผู้บริหาร คณะครูผู้สอน เป็นชาวไทยพุทธทั้งหมด ได้ศึกษาและเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีอิสลามมากขึ้น และสามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม และเป็นการสร้างความรู้สึกที่ดี ต่อผู้ปกครอง และนักเรียนมุสลิม นักเรียนมุสลิมใน

โรงเรียนมาเรียนหนังสือด้วยความสุข มีความรู้สึกที่ตนเองและผู้ปกครอง เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนบ้านสันทราย

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสันทราย ได้เล่าถึงอดีตที่มีการรวมโรงเรียนบ้านหนองแบนมาเรียนรวมกับโรงเรียนบ้านสันทราย

“การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนบ้านสันทราย ที่มีนักเรียนนับถือศาสนาพุทธและนักเรียนนับถือศาสนาอิสลามเรียนด้วยกันในโรงเรียน ครูในโรงเรียนนี้ก็นับถือศาสนาพุทธ ทุกคนได้พยายามศึกษาทำความเข้าใจ นักเรียนมุสลิม ในตอนแรกพวกเขาต้องไปศึกษาวัฒนธรรมนักเรียนมุสลิมที่เข้ามาเรียนร่วม ต่อไปหาผู้รู้ของชุมชนบ้านบึงหลวง ถามเขาว่าที่โรงเรียนเดิม โรงเรียนบ้านหนองแบน เด็กนักเรียนที่เป็นมุสลิมเขาทำอะไรบ้าง เมื่อได้ข้อมูลมา ทางโรงเรียนและคณะกรรมการก็ประชุมตกลงทำห้องสำหรับละหมาดให้กับนักเรียนมุสลิม โดยใช้บ้านพักครูหลังเก่าเป็นอาคารละหมาด จัดให้มีก๊อกร้าน้ำสำหรับทำความสะอาดร่างกายก่อนที่จะเข้าละหมาด ซึ่งเรียกว่าอาบน้ำละหมาด เด็กนักเรียนมุสลิมก็จะไปร่วมกันละหมาดกันทุกวันในเวลาหลังเที่ยง

สำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ เราได้สร้างศาลาพระพุทธรามานานแล้ว และในตอนเช้าซึ่งมีการเข้าแถวหน้าเสาธง หลังจากเคารพธงชาติ นักเรียนไทยพุทธก็จะสวดมนต์ ส่วนเด็กนักเรียนมุสลิมก็จะยืนนิ่งรอ จนนักเรียนอื่น ๆ สวดมนต์เสร็จสิ้น เด็ก ๆ เขารู้เข้าใจกันดี”

(ทองเนตร ชุ่มบ้าน, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2553)

ความสำเร็จการศึกษาของนักเรียนโรงเรียนบ้านสันทรายเป็นความภูมิใจของผู้ปกครองและตัวนักเรียน การที่โรงเรียนใช้โอกาสแห่งความสำเร็จนี้ โดยมีการเชิญชวนคนในชุมชนจัดทำพิธีต่างๆของกิจกรรมดอกคำไยบาน จึงเป็นบรรยากาศที่ทุกคนมีความพร้อมในการให้ความร่วมมือ จึงมีการทำงานเพื่อบุตรหลานของตนเป็นจุดเริ่มต้น และจากนั้น การดำเนินกิจกรรมของทุกฝ่ายจำเป็นต้องมีการติดต่อประสานงานกัน มีการปฏิสัมพันธ์กันของชาวพุทธและมุสลิมทั้งในระดับผู้ใหญ่และเยาวชน ที่มีการติดต่อกันตามลักษณะของงานที่ได้รับมอบหมายหรืองานที่รับอาสา

“ตั้งแต่ปีการศึกษา 2544 เป็นต้นมา โรงเรียนบ้านสันทรายมีนักเรียนที่เป็นชาวพุทธและมุสลิม ในช่วงแรกๆ คณะครูในโรงเรียนต้องประชุมปรึกษากันเกี่ยวกับวัฒนธรรมอิสลาม เพราะครูทุกคนนับถือศาสนาพุทธ จึงต้องพยายามศึกษา ปรึกษาผู้นำทางศาสนาในหมู่บ้านปิงหลวงทุกระยะ ทั้งในเรื่องการจัดอาหารกลางวัน การจัดสถานที่สำหรับละหมาด ผู้ปกครองของนักเรียนก็เข้ามาแนะนำช่วยเหลือโรงเรียน จนเดี๋ยวนี้ นักเรียนทุกคนก็สามารถปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อกันดี”

(ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสันทราย, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2553)

โรงเรียนบ้านสันทรายได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้เรียนรู้ทางศาสนา ร่วมกัน ในช่วงเรียนจริยศึกษา นักเรียนทุกคน ทั้งนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ และนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ก็ได้เรียนรู้ในช่วงเรียนเดียวกัน เนื้อหาในหลักสูตรจะมีความรู้ทางศาสนาต่างๆ และนักเรียนทุกคนต้องมีการทดสอบความรู้ เกี่ยวกับศาสนาต่างๆ เหมือนกันทุกคน

นอกจากการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนแล้ว การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้เกิดความเข้าใจกันอย่างแน่นอนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมตามวัฒนธรรมประเพณี คนในชุมชนมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์กันในงานต่างๆ เช่นงานแต่งงาน ผู้ใหญ่ จะเป็นผู้นำในการไปร่วมงานแต่งงาน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ในแต่ละครอบครัวจะพาลูกหลานไปพบปะรู้จักกัน การแต่งงานเป็นงานที่ทุกคนแสดงความยินดีกับญาติทั้งสองฝ่ายซึ่งจะยิ่งขยายและเพิ่มความเป็นญาติพี่น้องกันแพร่กระจายไปในหมู่บ้านเดียวกันหรือในหมู่บ้านข้างเคียง และบางครั้งการแต่งงานในชุมชน ยังมีการแต่งงานระหว่างชายหรือหญิงที่เป็นชาวไทยพุทธกับไทยมุสลิม

ผลจากการเรียนรู้จากการร่วมกิจกรรมดอกคำไยบานของชุมชนบ้านปิงหลวงในสภาพที่แตกต่างทางวัฒนธรรม จึงมีการพัฒนาความเข้าใจกัน และปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันได้ทุกปี

ลักษณะที่ 2 แนวทางสร้างสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์ จากการศึกษาการยุบโรงเรียนบ้านหนองแบน โดยให้นักเรียนส่วนใหญ่ที่เป็นมุสลิมเข้าไปร่วมเรียนกับนักเรียนที่ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนไทยพุทธ “การรวมใจไทยพุทธมุสลิม” ตามคำขวัญของตำบลสันทรายนั้น ทางโรงเรียนจึงได้เกิดแนวคิดที่จะให้นักเรียนและผู้ปกครองได้รู้จักกันมากยิ่งขึ้น และความต้องการที่จะให้ศิษย์เก่าหันกลับมาสู่ท้องถิ่นของตนให้มากขึ้น จึงได้เริ่มจากกิจกรรมดอกคำไยบานของโรงเรียน

และเนื่องจากในเบื้องต้น กิจกรรมนี้เป็นความร่วมมือของผู้ปกครองและนักเรียนไทยพุทธและมุสลิมที่ได้มาพบกันแสดงความยินดีกับลูกหลานของตน และโรงเรียนเห็นความสำคัญของท้องถิ่น ตามคำขวัญที่ว่า “ถิ่นเจ้ามหาราช” จึงต้องการจะเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นให้กับทั้งชาวไทยพุทธ และมุสลิมในท้องถิ่นได้รับรู้ที่ทุกคนมีบรรพบุรุษที่เป็นญาติพี่น้องกันมาแต่โบราณ การจัดกิจกรรมดอกกล้วยบานจึงกลายเป็นกิจกรรมของชุมชนที่มีชื่อเสียง คนในชุมชนทุกคนให้ความร่วมมือและมีการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

โรงเรียนบ้านสันทราย เป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนไทยพุทธและมุสลิมเรียนรวมกัน นักเรียนเรียนหนังสือร่วมกันอย่างมีความสุขเนื่องจากมีนักเรียนจากโรงเรียนบ้านหนองแบน ซึ่งมีนักเรียนมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ ได้ย้ายเข้ามาเรียนรวมกันในโรงเรียนบ้านสันทราย เพราะโรงเรียนบ้านหนองแบนได้ถูกยุบโรงเรียน ในระยะแรกจะพบปัญหาและต้องร่วมกันแก้ปัญหาหลายกรณี

ปัจจุบัน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงใหม่ เขต 4 ได้ดำเนินการช่วยเหลือดูแลด้านการบริหารจัดการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย และร่วมกับทางโรงเรียนบ้านสันทราย เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ มีการยอมรับซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในโรงเรียนของนักเรียนที่มีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีการปฏิบัติดังนี้

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ได้บริหารจัดการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย ได้รับผิดชอบการเดินทางไปโรงเรียนของนักเรียนที่ย้ายจากโรงเรียนบ้านหนองแบน ไปเรียนที่โรงเรียนสันทราย โดยมีรถรับส่งนักเรียนทุกคน ทั้งนักเรียนไทยพุทธนักเรียนมุสลิม โดยไม่ต่อเสียค่าโดยสาร

2) โรงเรียนสันทราย มีโครงการจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียนซึ่งจัดอาหารให้ทั้งนักเรียนไทยพุทธ และนักเรียนไทยมุสลิม และหากนักเรียนที่ผู้ปกครองจัดอาหารกลางวันเอง ทางโรงเรียนก็จะคืนเงินค่าอาหารกลางวันให้ก่อนปิดภาคเรียน

3) การจัดกิจกรรมหน้าเสาธง มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธมีการสวดมนต์พร้อมกัน และนักเรียนมุสลิมก็จะอยู่ในความสงบ จนกระทั่งเสร็จสิ้นกิจกรรม และในทำนองเดียวกัน เมื่อถึงเวลาในการละหมาด (สวดมนต์) ของนักเรียนมุสลิม ก็สามารถไปละหมาดตามเวลาและสถานที่ที่จัดให้

4) การใช้นิทาน ในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของนักเรียนไทยพุทธและมุสลิม โดยอาจารย์ยุพพงศ์ วิริยะพานิชภักดีเป็นผู้ทำวิจัยในโรงเรียน เพื่อเป็นการสร้างความรัก ความสามัคคีของนักเรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

5) กิจกรรมดอกกล้วยบาน เป็นการรวมใจของคนทุกคนในหมู่บ้านทุกหมู่บ้านที่มีชาวไทยพุทธและมุสลิมเข้ามาร่วมกันจัดงานในวันอำลาสถาบันของลูกหลาน จนปัจจุบันกิจกรรมดอกกล้วยบาน กลายเป็นกิจกรรมรวมใจของคนทั้งตำบล ที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน สามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดีจนเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชนเอง

ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนบ้านสันทราย

นักเรียนพุทธและนักเรียนมุสลิมเรียนร่วมกันในชั่วโมงพุทธศาสนา ในชั่วโมง Homerome มีการฟังบรรยาย จากพระวัดสันทรายและอิหม่ามจากมัสยิด นักเรียนทุกระดับ เข้าฟังการบรรยายพร้อมกัน และกิจกรรมประจำปีของโรงเรียน คือกิจกรรมดอกกล้วยบาน คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง ร่วมกันทำหน้าที่ช่วยเหลือกันกับทางโรงเรียน เพื่อลูกหลานในโรงเรียนที่สำเร็จการศึกษา การร่วมกันทำงาน การฝึกซ้อมการแสดง ของลูกหลานที่ยังเรียนอยู่ สร้างความภาคภูมิใจให้กับลูกหลาน ที่สามารถถ่ายทอดประวัติท้องถิ่นล้านนา เจ้ามหารวงศ์ จากการแสดงละคร ทำให้ทุกคนภูมิใจในท้องถิ่นของตนมากขึ้น การทำงานร่วมกันอย่างภาคภูมิใจนั้น เป็นการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมอย่างหนึ่งตามแนวทางการจัดการศึกษา ของ Sleeter and Grant ที่กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกของนักเรียนและผู้ปกครอง ทำให้ทุกคนตระหนักและเข้าใจคนกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งแตกต่างจากตน และทำให้เกิดความสามัคคี

3. การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชน

3.1 แหล่งการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นพหุวัฒนธรรม

3.1.1 กิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นทางการ กิจกรรมดอกกล้วยบาน กลายเป็นกิจกรรมของคนในชุมชนปิงหลวงและชุมชนใกล้เคียงหลายชุมชนในตำบลสันทราย ซึ่งมีคำขวัญว่า “ถิ่นเก่า เจ้ามหารวงศ์ ดงเกษตรอินทรีย์ มากมีพันธุ์ลำไย ภูมิใจไทยพุทธ-มุสลิม กิจกรรมนี้ได้รับความร่วมมือจากคนไทยพุทธและไทยมุสลิมเป็นประจำทุกปี โดยเริ่มต้นจากการริเริ่มกิจกรรมของโรงเรียนบ้านสันทราย ซึ่งมีนักเรียนไทยพุทธและไทยมุสลิมเรียนหนังสือร่วมกัน เมื่อนักเรียนเรียนจบหลักสูตร โรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมเพื่อเป็นการอำลาสถาบันของนักเรียน และส่งมอบลูกหลานคืนสู่ผู้ปกครองที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในวันสำเร็จการศึกษา ในวันอำลา โรงเรียนบ้านสันทรายมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างความรู้สึกให้นักเรียนที่จบการศึกษา มีความรักสถาบัน รักท้องถิ่น

เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วจะได้รำลึกถึงโรงเรียน รักถิ่นกำเนิด และหวนกลับมาเพื่อพัฒนาชุมชนของตน จึงได้จัดให้มีการแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของล้านนา และประวัติศาสตร์ของตำบลสันทรายในยุคอดีต

ปัจจุบันลักษณะกิจกรรมตอกลำไยบาน ได้เป็นกิจกรรมที่ยิ่งใหญ่ของชุมชน มีการวางแผน และเตรียมงานในระยะยาว เพื่อให้การจัดกิจกรรม ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงเดือนมีนาคม เป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยมีโรงเรียนบ้านสันทรายเป็นศูนย์กลางให้กับชุมชน ประสานงานกับประชาชนทุกฝ่าย มีการประชุมวางแผนเตรียมงาน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบงาน เป็นระยะเวลา 3 เดือน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่น จึงมีการประชุมวางแผนร่วมกันของคณะครูโรงเรียนบ้านสันทราย ผู้ปกครองนักเรียนไทยพุทธ และไทยมุสลิม เพราะกิจกรรมตอกลำไยบาน เป็นกิจกรรมที่ทุกกลุ่มในชุมชนอาสาสมัครทำงานร่วมกันโดยไม่มีงบประมาณ ทุกฝ่ายจะเสียสละเท่าที่จะสามารถทำได้ การประชุมวางแผน มีหัวข้อหลักดังนี้

1) การจัดซุ้มอาหาร ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ได้รวมกลุ่มกันแจ้งความประสงค์ในการบริจาคอาหาร โดยการเสนอรายชื่ออาหารชนิดต่างๆ ให้กับทางโรงเรียน โดยมีคุณครูยุพงค์ วิริยะพานิชภักดิ์ เป็นผู้พิจารณารายการอาหาร ซึ่งในแต่ละปีจะมีรายการอาหาร 40 – 50 รายการ บางคนที่มีฐานะดีก็จะบริจาคอาหารหม้อใหญ่ เช่น กระเพาะปลา มีมูลค่าหม้อละ 2,000 บาท ผู้บริจาคบางคนก็ไม่มีบุตรหลานที่เรียนในโรงเรียนเลย

2) การแสดงบนเวที การจัดเตรียมการแสดงเป็นการแสดงของนักเรียนไทยพุทธและไทยมุสลิม ร่วมกันฝึกซ้อมโดยมีคณะครูในโรงเรียนเป็นผู้ควบคุมดูแล และวางตัวละครให้เหมาะสมกับบทที่ได้รับ ซึ่งคณะครูได้มีความรู้ ความเข้าใจในการเลือกตัวละครเช่นนักเรียนมุสลิม มักจะได้รับบทการแสดงที่ไม่ต้องมีการกราบเช่น แสดงเป็นตัวละครที่มีการพ้องนำขบวน การแห่ขบวน หรือเป็นคนยกสะหรั่งหรือลูกหาบ สำหรับนักเรียนไทยพุทธจะสามารถรับบทในการแสดงได้อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรับบทเป็น “เจ้า” ซึ่งต้องมีการกราบเสมือ นักเรียนไทยพุทธและไทยมุสลิม ยังได้มีการแสดงการพ้องของภาคเหนือ เช่นการพ้องพื้นเมือง ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฯลฯ

การเล่าเรื่อง และการแสดงละครประวัติศาสตร์ของชุมชน เป็นการให้ความรู้และสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนรักและเห็นคุณค่าบ้านเกิดเมืองนอนของตน และทุกคนในชุมชนถือเป็นลูกหลานของเจ้ามหายวงค์ ซึ่งเป็นเจ้านายฝ่ายเหนือ ตั้งแต่อดีตกาล ทุกคนควรได้เรียนรู้ประวัติของเจ้ามหายวงค์ คนในชุมชนที่เป็นชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมที่ได้ร่วมกันรับประทานอาหารและชมการแสดงละครประวัติศาสตร์ด้วยกัน ซึ่งการเล่าเรื่อง และการแสดงละคร

ประวัติศาสตร์ล้านนา นี้ จะมีการนำเสนอในแต่ละปีแตกต่างกันไป ซึ่งได้จัดการแสดงละครในเรื่องต่าง ๆ มาแล้ว ดังนี้

ปี 2549	เจ้าดารารัศมี
ปี 2550	มาเมียะห์
ปี 2551	มหาชนก
ปี 2552	สามกษัตริย์
ปี 2553	เจ้ามawangศ์

การรับประทานอาหารและการชมการแสดงละครประวัติศาสตร์ของนักเรียน จะเสร็จสิ้นเวลาประมาณ 22.00 นาฬิกา และหลังจากนั้น ทุกคนก็จะร่วมแรงร่วมใจจัดสถานที่ให้อยู่ใน สภาพปกติ และทำความสะอาดร่วมกัน

3) การประชาสัมพันธ์กิจกรรมดอกคำโยบาน

ในการเตรียมงาน การประชุมวางแผนดำเนินการ ทุกฝ่ายจะมีความยินดีที่จะได้เริ่มงานร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง เป็นประจำทุกปี ทุกคนที่เข้าประชุมก็จะแจ้งข่าวบอกกล่าวกันปากต่อปาก เป็นขั้นต้นและหลังจากนั้น โรงเรียนก็จะทำหนังสือเชิญประชุมอย่างเป็นทางการ ขอความอนุเคราะห์สำนักงานเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย ช่วยประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายในหมู่บ้านและทุกคน ทุกกลุ่ม จะติดต่อไปยังโรงเรียนเพื่อเสนอขอบริจาคอาหาร ซึ่งมีเพิ่มขึ้นทุกปี

4) กำหนดการจัดกิจกรรมดอกคำโยบานในช่วงกลางวันเริ่มตั้งแต่เวลา 9 นาฬิกา จนถึงกลางคืนประมาณ 22 นาฬิกาจะเริ่มพิธีเปิดโดยการปัจฉิมนิเทศนักเรียนที่จบการศึกษา โดยได้เชิญนายกเทศมนตรี ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป เข้าร่วมพิธีเปิด หลังจากนั้นจะมีการตีกองสะบัดชัย และผู้อาวุโส ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านก็จะทำการมัดมือ (ผูกข้อมือ) โดยใช้สีข้าวพร้อมกับให้ศีลให้พรกับบรรดานักเรียนที่เป็นลูกหลานที่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนนักเรียนมุสลิมก็จะเข้าไปยกมือไหว้ผู้เฒ่าผู้แก่และกล่าวคำอำลาโดยไม่มีการผูกข้อมือ หลังจากนั้นในช่วงตอนเย็น เป็นช่วงที่มีการจัดขันโตก ร่วมรับประทานอาหารร่วมกัน โดยรับอาหารจากแต่ละคุ้มมาร่วมกันรับประทาน อาหารมีทั้งอาหารไทยพุทธ เช่น ยำหมุย ยำวุ้นเส้น กระเพาะปลา ข้าวซอย ก๋วยเตี๋ยว อาหารไทยมุสลิม เช่น โรตีสี ข้าวหมกไก่ ไก่ทอด ขนมเส้น (ขนมจีน) นักเรียน ผู้ปกครองและชาวบ้านทั้งสองศาสนา ก็รับประทานอาหารร่วมกันอย่างมีความสุข

ชาวไทยพุทธ และมุสลิมมีอาหารหลายชนิดให้เลือกรับประทานได้ มีทั้งอาหารที่ชาวไทยพุทธและมุสลิมบริจาคมมา อาหารแต่ละซุ้ม เป็นอาหารที่ให้บริการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ไม่ต้องมีการจ่ายเงิน นอกจากนี้ก็ยังมี การแสดงบนเวที มีการเล่าเรื่องและแสดงละครทางประวัติศาสตร์ในขณะรับประทานอาหารด้วย

สภาพทั่วไปและบรรยากาศของชุมชน ประชาชนในหมู่บ้านปิงหลวงและหมู่บ้านใกล้เคียง ได้ร่วมปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับรายการอาหารของแต่ละกลุ่มที่อยู่ใกล้เคียงกัน สามารถร่วมคิดและลงมือปฏิบัติในการจัดซื้อวัตถุดิบ เครื่องปรุงและการตกลง การร่วมบริจาคเงินให้เหมาะสมกับราคาอาหารที่จะจัดทำไปบริจาคให้กับงาน กลุ่มแม่ครัวของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมได้ร่วมตกลงเลือกชนิดของอาหารให้แตกต่างกันออกไป อาหารของชาวไทยมุสลิมที่จัดทำเป็นประจำทุกปี ได้แก่ ข้าวหมกไก่ ซุปไก่ ซุปเนื้อ ไก่ทอด โรตีสี มะตะบะ และรายการอาหารอื่น ๆ ซึ่งมักจะเป็นรายการอาหารพื้นเมืองเป็นส่วนใหญ่อาทิเช่น น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกอ่อน แกงอ่อม ขนมหั่น (ขนมหั่นน้ำเงี้ยว) ซึ่งบางรายการก็อาจซ้ำกันบ้างเพราะมีซุ้มอาหารจำนวนมากกว่า 50 ซุ้ม สามารถให้บริการแก่คนที่เข้ามาร่วมงานมากมาย ทั้งผู้ใหญ่ วัยรุ่น เด็กเล็ก เนื่องจากแต่ละหมู่บ้านก็จะมีผู้นำเข้ามาร่วมได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการจากองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย นายกเทศมนตรี และคณะจากเทศบาลตำบลสันทราย กำนันตำบลสันทราย รวมทั้งผู้อำนวยการและตัวแทนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่เขต 3 ก็ได้เข้าร่วมกิจกรรม ดอกกล้วยบานเป็นประจำทุกปี

ในวันดอกกล้วยบาน ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม ที่เป็นเพื่อนกลุ่มเดียวกันก็ได้มีการแต่งกายกันอย่างหลากหลายชาวไทยพุทธก็มักนิยมแต่งเป็นผ้าซิ่น เสื้อคนเมือง ส่วนมุสลิมหญิง ก็มีแต่งกายทั้งลักษณะผ้าซิ่น ผ้าโสร่ง แต่มีการคลุมฮิญาบ(คลุมศีรษะ) ตามหลักศาสนาอิสลาม ผู้ชายไทยพุทธกับผู้ชายไทยมุสลิม จะแต่งกายคล้าย ๆ กัน ทุกคนส่วนใหญ่รู้จักสนิทสนมกันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย เป็นโอกาสที่ดีที่ได้พบปะ พูดคุย เสวนา ใต้ถุนศาลาทุกซุ้มทุกดิบ ความเป็นอยู่ของครอบครัว บุตรหลานของแต่ละฝ่าย ในการพบปะกันจะเป็นบรรยากาศที่หลากหลายของวัฒนธรรม เพราะมีการยกมือไหว้ กล่าวคำ “สวัสดี” และการทักทายของมุสลิมกับมุสลิม ก็จะกล่าวทักทายโดยการให้สลาม (การจับมือ พร้อมกับฝ่ายหนึ่งกล่าวคำว่า “อัสลามู อาลัยกุม” อีกฝ่ายหนึ่งก็จะกล่าวว่า “ว่าอาลัยกุม มุสลาม”) แต่เมื่อมุสลิมพบกับผู้อาวุโส ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือเพื่อนชาวพุทธ ทุกคนก็จะยกมือไหว้และกล่าวคำว่า “สวัสดี” เช่นกัน

3.1.2 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ

โรงเรียนบ้านสันทรายเป็นศูนย์รวมของการจัดกิจกรรมเชิงพุทธวัฒนธรรม มีการเชิญผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ทำงานร่วมกันกับโรงเรียนบ้านสันทราย เพื่อบุตรหลานของคนในชุมชน การประสานงานกันในการทำกิจกรรมของโรงเรียน ทำให้ผู้ปกครองชาวพุทธและมุสลิมได้เรียนรู้กันมากยิ่งขึ้นทุกปี ชุมชนได้มีการเรียนรู้กัน มีความเข้าใจกันอย่างแน่นแฟ้น และมีการร่วมกิจกรรมในงานต่างๆ เช่นงานศพ เมื่อมีงานศพในหมู่บ้าน ทุกคนที่เป็นเพื่อนญาติมิตรได้ไปแสดงความเสียใจ ไปร่วมพิธีในงานของแต่ละวัฒนธรรมของไทยพุทธ และมุสลิมซึ่งมีความแตกต่างกันมาก งานศพของชาวไทยพุทธ มักจะมีการตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่วัดชัชชนะ หรือบางครั้งก็จะตั้งศพที่บ้านของผู้เสียชีวิตเป็นเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ ในตอนกลางคืนจะมีญาติมิตรหรือคนที่รู้จักมาทำพิธีสวด มีเจ้าภาพรับผิดชอบการสวดมนต์ในแต่ละคืน การสวดมนต์มักจะเริ่มสวดประมาณเวลา 19 นาฬิกา หลังจากการสวดมนต์แล้วจะมีการเลี้ยงอาหารว่างให้กับแขกที่มาช่วยงาน จนกระทั่งครบกำหนดวันที่เจ้าภาพหรือญาติพี่น้องได้ตกลงทำพิธีสวดจนครบแล้ว จึงมีการเคลื่อนขบวนศพไปยังสุสานในหมู่บ้านบึงหลวง เพื่อทำพิธีฌาปนกิจศพโดยมีการสวดอีกครั้ง ก่อนที่จะมีการเผาศพ

สำหรับพิธีศพของมุสลิม ตามหลักศาสนาอิสลามจะต้องจัดทำพิธีฝังศพให้เสร็จสิ้นภายในเวลา 24 ชั่วโมง ดังนั้นญาติมิตร หรือคนที่รู้จักมีหน้าที่ที่จะต้องรีบไปร่วมพิธีทันทีที่รับทราบข่าวการเสียชีวิต และแต่ละคนมีหน้าที่บอกต่อญาติที่อาศัยอยู่ห่างไกลกันให้เดินทางมาร่วมพิธีให้ทันเวลาพิธีฝัง

นอกจากกิจกรรมดอกลำไยบานแล้วยังมีกิจกรรมตามวัฒนธรรมประเพณี คนในชุมชนมีโอกาได้พบปะสังสรรค์กันในงานต่างๆ เช่นงานแต่งงาน ผู้ใหญ่ จะเป็นผู้นำในการไปร่วมงานแต่งงาน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ในแต่ละครอบครัวจะพาลูกหลานไปพบปะรู้จักกัน การแต่งงานเป็นงานที่ทุกคนแสดงความยินดีกับญาติทั้งสองฝ่ายซึ่งจะยิ่งขยายและเพิ่มความ เป็นญาติพี่น้องกันแพร่กระจายไปในหมู่บ้านเดียวกันหรือในหมู่บ้านข้างเคียง และบางครั้งการแต่งงานในชุมชน ยังมีการแต่งงานระหว่างชายหรือหญิงที่เป็นชาวไทยพุทธกับไทยมุสลิม

งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่เป็นงานที่พี่น้องชาวพุทธจะได้มีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมกับชาวมุสลิม เนื่องจากเป็นงานที่ที่ทุกศาสนาสามารถแสดงความยินดีร่วมกันได้ แต่พิธีกรรมทางศาสนานั้นขึ้นอยู่กับเจ้าของบ้านหรือเจ้าภาพที่บางครั้งอาจเป็นมุสลิม และบางครั้งก็อาจเป็นชาวพุทธ แต่ทุกคนในหมู่บ้านก็พร้อมใจกันช่วยงานด้วยความยินดีกับเพื่อนบ้าน ในโอกาสนี้ยังเป็นโอกาสที่ดีที่สามารถได้พบปะเพื่อนๆ และได้มีการแนะนำลูกหลานให้รู้จักกันมากขึ้น หรือในบางครั้งยังเป็นพบปะกันของเยาวชนที่เป็นเพื่อนกัน ก็เป็นโอกาสในการแนะนำญาติผู้ใหญ่ให้

รู้จักเพื่อนๆของตน ซึ่งเป็นลูกหลานของคนี่รู้จักกัน ทำให้ความผูกพันในชุมชนแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จนทุกหลังคาเรือนรู้จักกันหมด การอยู่ร่วมกันจึงเปรียบเสมือนญาติพี่น้องกันทั้งหมู่บ้าน ความแตกต่างทางศาสนาจึงมิใช่อุปสรรคในการอยู่ร่วมกันแต่อย่างใด

จากการสนทนากับนายอาจ ไสวะนา ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ได้เล่าเรื่องราวและความสัมพันธ์กันของคนในบ้านปิงหลวง

“คนบ้านปิงหลวง อยู่ร่วมกันมานานสมัยปู่ย่าตายาย เพราะตั้งแต่แรกเริ่มสมัยพ่อฮุยซอน (ตาซอน) ซึ่งเป็นมุสลิม ได้ทำงานดูแลหนองบึงของเจ้ามawangศ์ ได้แต่งงานกับแม่ฮุยซอน (ยายซอน) ซึ่งเป็นชาวพุทธ ตั้งแต่นั้นมาพวกเราในหมู่บ้านก็ถือเป็นพี่เป็นน้องกันแล้ว”

(อาจ ไสวะนา, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2553)

คนในหมู่บ้านปิงหลวง มีความรัก ความผูกพันกัน ทั้งๆที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพราะผู้นำในชุมชนได้มีการปลูกฝังความรักท้องถิ่นของตน โดยใช้กิจกรรมดอกกล้วยบานเป็นสื่อกลาง

“คนมุสลิมมีความเชื่อว่า แรกเริ่มมนุษย์ทุกคนมีศาสนาองค์เดียวกัน ทุกคนเป็นพี่น้องกัน เพียงแต่ตอนหลังอาจมีการนับถือศาสนาที่แตกต่างกันไปเท่านั้น”

(ซาลามัต สหมิตร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2553)

การร่วมกิจกรรมดอกกล้วยบานของโรงเรียนบ้านสันทรายของผู้ปกครอง นักเรียนที่เป็นศิษย์เก่า และชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงเพิ่มมากขึ้นทุกปี ทำให้มีการรู้จักกับเพื่อนใหม่เพิ่มมากขึ้นเกิดความสนิทสนมมากขึ้นทั้งในกลุ่มเด็กและกลุ่มผู้ใหญ่ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของชุมชน

การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชนบ้านปิงหลวง คนในชุมชนบ้านปิงหลวงที่ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน จากวิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธและชาวมุสลิมและจากการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยมีโรงเรียนบ้านสันทรายเป็นศูนย์กลางให้กับชุมชน คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในตนเอง เพราะได้ร่วมงานกับโรงเรียนซึ่งเป็นงานประจำปีที่มิชื่อเสียง ทุกคนมีความรู้สึก ร่วมกันในการรักท้องถิ่น ตามคำขวัญที่ว่า “ถิ่นเก่าเจ้ามawangศ์”

นอกจากนี้ความผูกพันของคนในชุมชน ทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิม เกิดจากการที่ทุกคนคิดว่าทุกคนเป็นพี่น้องกัน เกิดจากพ่อแม่เดียวกัน (ชายหญิงคู่แรกที่พระเจ้าสร้างขึ้นบนโลก) ความคิดดังกล่าวทำให้เกิดความรักความเข้าใจกัน (Perception) มีทัศนคติและค่านิยมเหมือนกัน จึงทำหน้าที่ร่วมกันในการดำรงรักษาสังคม (Survival Needs Of Societies) ดังที่ทฤษฎีฉันทามติ (Consensus Theory) ได้กล่าวไว้ การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนบ้านปิงหลวง ยังทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมกันทำงานเพื่อชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจ ให้ความร่วมมือกันอย่างสม่ำเสมอตามแนวทางของ Sleeter And Grant ในเรื่องเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์

3.2 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม

ชุมชนบ้านปิงหลวง มีลักษณะกระบวนการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม 3 ลักษณะดังนี้

ลักษณะที่ 1 การสร้างเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรม

การที่คนในชุมชนบ้านปิงหลวง มีวัฒนธรรมจากศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่ในชุมชนจึงสามารถเรียนรู้ได้ตามลักษณะของการใช้ชีวิตประจำวัน การได้ร่วมปฏิสัมพันธ์กันของคนต่างวัฒนธรรมซึ่งรู้จักกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีความคุ้นเคยสนิทสนม ได้เรียนรู้ และเข้าใจในความแตกต่างตลอดมา การคบเพื่อนต่างศาสนา ทำให้เกิดการเรียนรู้จากการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน และในโรงเรียนบ้านสันทรายที่เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม ดอกคำไยบาน เป็นกิจกรรมที่สร้างโอกาสให้ผู้ปกครอง คณะครู และนักเรียนได้เรียนรู้ เกิดประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรม เช่นการเตรียมสถานที่ การเลือกบริโภคอาหารจากซุ้มอาหาร การแต่งกายในการเข้าร่วมกิจกรรมดอกคำไยบาน การแบ่งหน้าที่ในการซ่อมเป็นตัวละครที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของนักเรียนแต่ละคนในการแสดงละคร

จากการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการร่วมงานกิจกรรมดอกคำไยบาน จากผู้นำหมู่บ้านในหมู่บ้านปิงหลวง ผู้นำหลายคนก็ให้ความคิดเห็นถึงการให้ความร่วมมือกับชุมชนว่าเป็นสิ่งสำคัญ แต่ต้องมีการอธิบายถึงข้อกำหนดให้เพื่อน หรือผู้ร่วมงานชาวไทยพุทธได้เข้าใจถึงข้อจำกัดข้อห้ามของศาสนาอิสลาม

“เรื่องของส่วนรวม ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เราต้องสนับสนุนอยู่แล้ว เพียงแต่เราต้องแยกแยะได้ว่าเรื่องใดเป็นเรื่องของสังคม เรื่องชุมชน ที่เรา

สามารถพัฒนาร่วมกันได้ พวกเราอยู่ร่วมกันเข้าใจกัน ให้เกียรติกันมาตลอด ถ้าเป็นเรื่องข้อห้ามทางศาสนา เพื่อนๆ ไทยพุทธเขารู้กันดี คนบ้าน ปิงหลวงมี 2 ศาสนา มีวัฒนธรรมประเพณีแตกต่างกัน แต่ทุกคนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันมาตลอด เช่นชาวพุทธก็จะมี ความเข้าใจมุสลิม ดังกรณีที่มีมุสลิมเสียชีวิตในหมู่บ้าน เพื่อน ๆ ที่เป็นชาวพุทธจะรีบไปช่วยงานทันที เนื่องจากมีความเข้าใจในพิธีกรรมเกี่ยวกับการเสียชีวิตของชาวมุสลิมที่จะต้องทำพิธีทางศาสนาให้เสร็จสิ้นภายใน 24 ชั่วโมง และมุสลิมบ้านปิงหลวงซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ ก็มีความเข้าใจในวัฒนธรรมของชาวพุทธ กรณีงานเทศกาลสงกรานต์ เพื่อน ๆ วัยรุ่นชาวพุทธ เป็น(เขา) มารดน้ำ มุสลิมเราไม่ว่ากันอยู่แล้ว เพราะเราเข้าใจกัน”

(ชาลามาต สหมิตร, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2553)

การปฏิบัติต่อกันด้วยความเข้าใจ ให้เกียรติซึ่งกันและกันของชาวไทยพุทธและชาวมุสลิม ในกิจกรรมดอกลำไยบาน และในชุมชนบ้านปิงหลวง จึงเป็นลักษณะกระบวนการเรียนรู้ทางสติปัญญา เพราะคนในชุมชนบ้านปิงหลวง ครูและนักเรียนในโรงเรียนบ้านสันทราย ต่างมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล และมีมุมมองจากความรู้ในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน อีกทั้งมีการยอมรับความแตกต่าง และปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม ปรับปรุงความรู้ความเข้าใจของตนให้ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของคนอื่นมากขึ้น

การเรียนรู้ความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมในชุมชนเป็นไปตามวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่มักจะเรียนรู้กันจากวัฒนธรรม ประเพณีที่แตกต่างและการมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน การยอมรับความแตกต่างของคนในชุมชนบ้านปิงหลวงทำให้คนทั้งสองศาสนาไปมาหาสู่กันดุจญาติมิตร

การเรียนรู้ของคนในชุมชนปิงหลวง เกิดจากครอบครัวแต่ละครอบครัวเป็นพื้นฐานที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจกันในด้านความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนและในโรงเรียนที่นักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิมเรียนร่วมกัน ทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิมในวันสำคัญทางศาสนาของแต่ละศาสนา หรือทางโรงเรียนจะร่วมมือกับชุมชนจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนทุกศาสนา ดังนั้นการเรียนรู้จึงสามารถเรียนรู้ในลักษณะพหุวัฒนธรรมได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่

คนในชุมชนต่างมีความสุข สนุกสนานในงานรื่นเริงของกิจกรรมดอกกล้วยบานทุกปี คนทุกวัยตั้งแต่ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล สันทราย ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา เขต 4 เชียงใหม่ ผู้นำทางศาสนา ในชุมชน เห็นความสำคัญของงาน สนับสนุนให้คนในชุมชนได้มาร่วมกิจกรรมนี้อย่างสม่ำเสมอทุกปี ผู้ใหญ่ ผู้ปกครอง เยาวชน และนักเรียน มีความสุขที่ได้ร่วมงานนี้ และมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นทุกปี สังเกตได้จากการบริจาคอาหาร ชุ่มอาหารเพิ่มขึ้นทุกปี และผู้คนก็มาร่วมรับประทานอาหารเพิ่มขึ้นทุกปี จากกิจกรรมเล็กๆ กลายเป็นกิจกรรมหลักของชุมชนหลายหมู่บ้าน บรรยากาศในงานวันดอกกล้วยบาน ในแต่ละกลุ่มมีโอกาสร่วมสนทนากัน รับประทานอาหารร่วมกัน ทั้งเพื่อนเก่าเพื่อนใหม่ ชมการแสดงละครประวัติศาสตร์ล้านนาของบุตรหลานในชุมชนด้วยความสุขและความภาคภูมิใจ

“ประมาณเดือนมีนาคม พวกเราจะเตรียมตัว เตรียมงานร่วมกันกับเพื่อนๆ และปรึกษากันกับทางโรงเรียน มันเหนื่อยบ้าง แต่ก็มีความสุขทุกคน บางคนบางกลุ่มก็เตรียมอาหาร จองรายการไว้ล่วงหน้า กลุ่มนักเรียนก็ฝึกซ้อมการแสดงละคร ชาวบ้านผู้ชายก็ช่วยกันทำชุ่มอาหาร แต่ทางโรงเรียนเขาจะมีการจัดกำหนดการและพิธีการต่างๆ นัดหมายกับผู้เฒ่าผู้แก่ ในหมู่บ้านที่ทำหน้าที่มัดมือ (ผูกข้อมือ) ให้นักเรียนที่จบการศึกษา ซึ่งเป็นพิธีที่นักเรียนทุกคนต้องเข้าร่วม แต่นักเรียนมุสลิมไม่มีการผูกข้อมือ ได้แต่เพียงเข้าไปยกมือไหว้ กล่าวอ้อลาเท่านั้น”

(ชาวบ้าน, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2553)

พ่อหลวงสุข ไบนานา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านปิงหลวง ได้กล่าวถึงกิจกรรมที่สร้างความสุข สนุกสนานในหมู่บ้านด้วยความภูมิใจ

“หมู่บ้านปิงหลวง ยังมีกิจกรรมกีฬาที่สร้างความสนุกสนานให้กับเยาวชนทั้งไทยพุทธและมุสลิม เราจะมีการแข่งขันกีฬาฟุตบอลประจำปีในหมู่บ้านปิงหลวง โดยใช้สนามฝึกซ้อมและสนามแข่งขันของมัธยมอุดรสุดาห์ ซึ่งเป็นสนามสำหรับเยาวชนไทยพุทธ – มุสลิมของหมู่บ้าน เพราะเด็กๆ เขาเป็นเพื่อนรักกัน เล่นด้วยกันมาตั้งแต่เด็ก”

(ผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2553)

การเรียนรู้ความแตกต่างของทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนบ้านปิงหลวงเป็นไปตามวิถีชีวิตและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน การที่ชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมได้มีโอกาสทำกิจกรรมที่สามารถทำร่วมกันได้ตลอดปี เช่น กิจกรรมวันปีใหม่ กิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน มีการประชุม วางแผนการทำงานร่วมกัน มีการดำเนินงานและร่วมสรุปผลงานของหมู่บ้านร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ การทำงานที่มีเป้าหมายเพื่อชุมชนของงาน ทำให้ทุกคนทุ่มเทเอาใจใส่ในการทำงานจึงเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างอัตโนมัติ

การส่งเสริมการเรียนรู้ของคนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเห็นได้ชัดเจนในกิจกรรมดอกกล้วยบาน แต่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการเรียนรู้ที่เป็นไปตามประสบการณ์ ตามกาลเวลา ตามวิถีชีวิตที่สะสมมาตลอด การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่คนไทยพุทธและมุสลิมได้มีโอกาสได้พบกันอย่างสม่ำเสมอตามสถานการณ์ต่างๆในหมู่บ้านปิงหลวง

ลักษณะที่ 2 แนวทางสร้างสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์

กิจกรรมดอกกล้วยบาน เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ชาวมุสลิมและชาวพุทธได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กันเป็นประจำทุกปี ทุกฝ่ายมีการวางแผนร่วมกัน ลงมือปฏิบัติงานร่วมกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการปฏิบัติงาน มอบหมายหน้าที่ในการทำงานกิจกรรมดอกกล้วยบานอย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา มีการแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังเหตุผลเพื่อการทำงานร่วมกันให้บรรลุเป้าหมาย

การเข้าร่วมกิจกรรมดอกกล้วยบาน ยังเป็นการแสดงออกตามวัฒนธรรมของชาวพุทธและวัฒนธรรมอิสลาม ทั้งในด้านการกล่าวทักทาย การยกมือไหว้กล่าวคำสวัสดิ์ และการให้สลาม (จับมือ) พร้อมกับการกล่าวทักทายว่า “อัสลามุอะลัยกุม” และการกล่าวตอบว่า “วะอะลัยกุมมุสลาม” เมื่อมีการพบกันในงานวันดอกกล้วยบาน ทุกคนจะแต่งกายสวยงาม มีทั้งการนุ่งผ้าซิ่น

เสื้อพื้นเมือง และการนุ่งผ้าใส่รัง สวมเสื้อพื้นเมืองแต่มีการคลุมฮิญาบ (คลุมศีรษะ) ของมุสลิมหญิง

นอกจากนั้น ในงาน ทุกคนที่เป็นเพื่อนกันจะรับประทานอาหารขันโตกร่วมกันโดยไปรับอาหารจากซุ้มอาหารพื้นเมืองของชาวพุทธและอาหารพื้นเมืองของมุสลิม และยังมีอาหารหลักซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชนมุสลิม ได้แก่ ข้าวหมกไก่ ต้มซूप โรตีสาน ข้าวเหนียวทอด เพื่อนชาวไทยพุทธที่ทานร่วมกับเพื่อนมุสลิมก็จะรับประทานอาหารอิสลามหรืออาหารพื้นเมืองที่ไม่ได้ปรุงจากเนื้อหมู เนื่องจากทุกคนเป็นเพื่อนกันมานาน ได้พบได้รู้จักและมีความเข้าใจกันจนเป็นความเคยชินที่จะปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสมตลอดเวลา คนในชุมชนบ้านปิงหลวงและชุมชนใกล้เคียง มีความผูกพัน เป็นมิตรต่อกันมากยิ่งขึ้นทุกปี นับตั้งแต่มีการจัดกิจกรรมดอกคำไยบานของโรงเรียนบ้านสันทราย ซึ่งได้กลายเป็นกิจกรรมของชุมชนบ้านปิงหลวงและชุมชนหมู่บ้านอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงวัฒนธรรมของชาวพุทธ และวัฒนธรรมอิสลาม ทั้งในด้านการทักทาย การแต่งกาย อาหารและวัฒนธรรมของศิลปะ การแสดงที่นักเรียนและศิษย์เก่าได้แสดงร่วมกัน โดยเน้นการแสดงละครประวัติศาสตร์ล้านนา

ในช่วงแรกเมื่อปี พ.ศ. 2544 นักเรียนมุสลิมจากโรงเรียนหนองแบนที่มีการยุบโรงเรียนมาเรียนร่วมกับนักเรียนไทยพุทธ ที่โรงเรียนบ้านสันทราย มักจะมีการแบ่งแยกกัน มีการทะเลาะเบาะแว้งกัน จนกระทั่งเกิดการชกต่อยเพราะความไม่เข้าใจกัน ทางโรงเรียนจึงได้มีการแก้ปัญหา โดยใช้นิทานเพื่อสร้างความสามัคคีในการอยู่ร่วมกัน จำนวนหลายเรื่อง และการจัดกิจกรรมดอกคำไยบาน จนกระทั่งนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิมเกิดเจตคติที่ดีต่อกัน เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทำงานร่วมกันได้อย่างปรกติสุข

“ช่วงแรกๆที่มีการยุบรวมโรงเรียนจากหนองแบนมาเรียนในโรงเรียนบ้านสันทรายนี้ มักจะมีปัญหาจากเด็กนักเรียนที่ยังไม่ปรับตัวเข้าหากัน มีการแบ่งแยกนักเรียนชาวพุทธ นักเรียนมุสลิม จนมีเรื่องชกต่อยกันซ้ำเจ้า (ดิฉัน) จึงต้องใช้การเล่านิทานให้เด็กเกิดความรัก ความสามัคคีกัน และก็ได้เริ่มได้ผลมาเรื่อยๆ จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2547 ทางโรงเรียนของ

เราก็ได้เริ่มจัดกิจกรรมดอกกล้วยบาน จนเป็นงานใหญ่โตมาทุกวันนี้ ชาวบ้านเขาให้ความร่วมมือกัน ทุกคนเสียสละลงทุนลงแรงร่วมกันมาทุกปี มันเป็นความภูมิใจของคนในชุมชนจริงๆ”

(อนงค์พรรณ ศิลาธรรมรงค์, สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน 2553)

การแสดงออกของคนในชุมชนปิงหลวง และคนในชุมชนใกล้เคียงในตำบล สันทรายเป็นไปในทางที่ดี การไปร่วมงานสำคัญของสมาชิกในชุมชนบ้านปิงหลวง เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกเป็นห่วงใยและผูกพันกัน มีความเป็นญาติ ความเป็นเพื่อน ความสนิทสนม ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในด้านวัฒนธรรม ประเพณี แต่ในชุมชนมีการยอมรับความแตกต่างกันอย่างมีความเข้าใจและเป็นความรู้สึกที่มีการยอมรับซึ่งกันและกันในความเป็นชาวพุทธหรือมุสลิม และในงานวันดอกกล้วยบานและงานต่างๆที่มีชาวพุทธและมุสลิมก็จะมีอาหารสำหรับชาวไทยพุทธและอาหารสำหรับอิสลามเพื่อให้ทุกคนสามารถรับประทานได้

ความรู้สึกของคนบ้านปิงหลวง ทั้งคนพุทธ ที่เชื่อว่าทุกคนเป็นลูกหลานนา เจ้ามหา วงศ์มาด้วยกันตั้งแต่อดีต และมุสลิมบ้านปิงหลวงก็มีความเชื่อว่า ทุกคนในโลกนี้เป็นพี่น้องกัน เพราะกำเนิดมาจากพ่อแม่ซึ่งเป็นมนุษย์คู่แรกที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของสร้างมา คนเดียวกัน ความเป็นพี่น้องของคนในชุมชนจึงแน่นแฟ้นตลอดมา

นอกจากนั้นมุสลิมบ้านปิงหลวง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน และมุสลิมในชุมชนอื่นๆในจังหวัดเชียงใหม่และต่างจังหวัดโดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ เช่นกีฬามุสลิมสัมพันธ์ งานรอมฎอนน้ำใจสุ่มสยิดบ้านปิงหลวง อีกทั้งมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน เช่นกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ ตลอดจนมีการจัดตั้งกองทุนชะกาต เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ยากจน แม่หม้าย เด็กกำพร้า และผู้ที่ไม่ม่มีเงินทุน ทำการค้าในชุมชน (อมรา อารีย์ , 2550 : 71)

คนในหมู่บ้านปิงหลวงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนตำบลอื่นๆเช่นมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนปิงน้ำร้อนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปรกติสุข ทั้งชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธโดยได้ไปร่วมจัดกิจกรรมต่าง ๆ กับชุมชนอื่น ๆ

การที่คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมดอกกล้วยบานของโรงเรียนบ้านสันทรายเพิ่มขึ้นทุกปี มีการร่วมทำงาน ร่วมบริจาคอาหาร ร่วมกันวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จึงเป็นการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและแบ่งปันความรู้ของคนในชุมชน

ปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชนบ้านปิงหลวง แบ่งเป็น 2 ด้านดังนี้

1.ปัจจัยภายใน

1.1 วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ประเพณี ในชุมชนเป็นการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนที่นับถือศาสนาอิสลาม และนับถือศาสนาพุทธ คนในชุมชนอาศัยอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในอดีตสมัยปู่ ย่า ตา ยาย มีผู้ใหญ่ฝ่ายชายที่เป็นมุสลิมซึ่งเป็นที่นับถือของคนในหมู่บ้านปิงหลวง ชื่อพ่อฮุ้ยแสง ได้แต่งงานกับผู้หญิงที่นับถือศาสนาพุทธชื่อ แม่ฮุ้ยซอนในหมู่บ้านเดียวกัน จนเป็นต้นกำเนิดของนามสกุล “แสงซอน” และคนในหมู่บ้านหลายครัวเรือนที่มีนามสกุลแสงซอน ทำให้คนในชุมชนมีความรักและความเป็นเสมือนญาติพี่น้อง ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และประเพณี ทำให้คนในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน มีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และทุกคนเกิดความภูมิใจในการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนา สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างปรกติสุข

1.2 ผู้นำด้านการปกครอง มีลักษณะของผู้นำ ที่เป็นผู้หน้าที่ให้ความสำคัญกับทุกศาสนา และวัฒนธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดทำโครงการ เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคี ปลุกจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรักท้องถิ่นของตน และมีความผูกพันกันในชุมชนคุณญาติพี่น้อง การมีคุณธรรม การเสียสละเพื่อชุมชนของผู้นำด้านการปกครองของชุมชนแต่ละแห่งที่มีจิตสำนึกในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยสมาชิกในชุมชนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับผู้นำ เนื่องจากมีความรักและศรัทธาในกลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน

1.3 ผู้นำทางศาสนาของชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ ทำหน้าที่ให้ความรู้ทางศาสนา และเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ในวันสำคัญทางศาสนา

อิหม่ามประจำมัสยิด และเจ้าอาวาสของวัดในชุมชนบ้านปิงหลวงรู้จักกันเป็นอย่างดี มีการประสานงานช่วยเหลือกันอย่างสม่ำเสมอ เยาวชนชาวพุทธมาเข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลกับเยาวชนมุสลิมที่สนามมัสยิดเป็นประจำทุกวัน เมื่อถึงวันที่แต่ละศาสนามีกิจกรรม เช่นในวันอีดิลอัฎฮา ซึ่งเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของศาสนาอิสลาม จะมีการเชือดวัวแล้วนำเนื้อ ซึ่งเรียกว่าเนื้อกุรบาน แจกให้แก่ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนต่างศาสนาที่ได้มาเยี่ยมเยียนกันในวันดังกล่าว

1.4 ผู้นำ และตัวแทนในชุมชน การพัฒนาชุมชนมีหลายด้าน ผู้นำในแต่ละกลุ่ม เช่นกลุ่ม อสม. กลุ่มสตรีแม่บ้าน หรือกลุ่มอื่น ๆ ได้จัดกิจกรรมตามโครงการซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น โครงการลำไยอบแห้งในชุมชนบ้านปิงหลวง รวมทั้งโครงการอนามัยที่มีการตรวจสุขภาพกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของสมาชิกในชุมชน

1.5 ผู้บริหารโรงเรียนในชุมชน ผู้บริหารของโรงเรียนในชุมชนบ้านปิงหลวง เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ และคณะครูที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนมีความรู้ความเข้าใจและศึกษาถึงวิถีชีวิต

สภาพความเป็นอยู่ ของคนมุสลิมในหมู่บ้าน เพื่อนำไปพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านสันทราย และโรงเรียนเป็นศูนย์รวมในการจัดกิจกรรมดอกกล้วยบาน จนกลายเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนพหุวัฒนธรรม งานนี้ได้จัดขึ้นทุกปี ผู้คนจากหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าร่วมกิจกรรมมากมายขึ้นทุกปี นอกจากนั้นทางโรงเรียนบ้านสันทรายยังได้จัดสร้างห้องละหมาด (ห้องสวดมนต์) สำหรับนักเรียนที่เป็นมุสลิม ซึ่งศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมทุก ๆ คน ที่บรรลุนิติภาวะตามหลักศาสนาอิสลาม จำต้องสวดทำการละหมาด วันละ 5 ครั้งตามช่วงเวลาศาสนาที่กำหนด อีกทั้งในวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม ซึ่งมีใช้วันหยุดราชการโรงเรียนในชุมชนเหล่านี้ก็อนุญาตให้นักเรียนหยุดเรียนเพื่อไปปฏิบัติศาสนกิจ ร่วมพิธีละหมาดที่มัสยิดกับพ่อแม่ พี่น้อง และมุสลิมอื่น ๆ ในหมู่บ้านได้ โดยไม่ถือเป็นวันลาแต่อย่างใด ความรู้ความเข้าใจกันระหว่างศาสนานี้ ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

1.6 สมาชิกในชุมชน ทุกคนในชุมชนเป็นคนที่รู้จักสนิทสนมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ทุกคนได้เรียนรู้ถึงการดำรงชีวิต วิถีชีวิตของกันและกันโดยเริ่มจากผู้ใหญ่ในครอบครัวแนะนำ สั่งสอน และสั่งคมในโรงเรียนจากการเป็นเพื่อนในโรงเรียน การทำงานร่วมกันในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนคบหาสมาคม มีความสัมพันธ์กันอย่างเข้าใจ และคุ้นเคย กับการปฏิบัติตนต่อกันอย่างเหมาะสมตลอดมา

1.7 ด้านนโยบาย นโยบายในชุมชนมาจากฝ่ายปกครองจากผู้นำชุมชนหมู่บ้าน มีกิจกรรมและโครงการของหมู่บ้านซึ่งเป็นการส่งเสริมการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน โดยแต่ละโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนั้น นโยบายของโรงเรียนในแต่ละชุมชนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนไทยพุทธ และนักเรียนไทยมุสลิม ได้มีความเสมอภาคในการเรียนรู้ ได้รับรู้เข้าใจถึงความแตกต่าง แต่มีการยอมรับในความต่างนั้น นักเรียนมีความรัก ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน トラบาจนเป็นผู้ใหญ่ในชุมชน

ทางโรงเรียนบ้านสันทรายได้จัดสรรงบประมาณรายหัวค่าอาหารกลางวัน หัวละ 13 บาทให้กับนักเรียนมุสลิมเนื่องจากทางโรงเรียนได้มีโครงการอาหารกลางวันให้แก่นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธเท่านั้น เนื่องจากแม่ครัวในโรงเรียนนับถือศาสนาพุทธ ยังไม่มีความเข้าใจเรื่องข้อกำหนดของศาสนาอิสลามเกรงว่าจะเป็นสิ่งที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง

นอกจากนั้นทางโรงเรียนยังได้จัดรถรับส่งนักเรียนมุสลิมที่ต้องเดินทางมาจากหมู่บ้านหนองแบน ซึ่งเคยเรียนในโรงเรียนบ้านหนองแบนมาก่อน แต่ถูกยุบรวมให้ไปเรียนในโรงเรียนบ้านสันทราย จึงสร้างความสะดวกให้กับนักเรียนและผู้ปกครองที่เป็นมุสลิมมากขึ้น จึงเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันตลอดมา

2. ปัจจัยภายนอก

2.1 ด้านนโยบาย ชุมชนได้รับนโยบายต่างๆจากองค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในชุมชน

2.2 ด้านงบประมาณ ชุมชนได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อสนับสนุนกิจกรรมตามโครงการของหมู่บ้านปิงหลวงที่มีวัด มัสยิดและโบสถ์ได้รับเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเป็นการส่งเสริมด้านวัฒนธรรม

2.3 ด้านความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนบ้านปิงหลวง ณ โรงเรียนบ้านสันทราย ซึ่งได้จัดกิจกรรมดอกกล้วยบาน ทำให้มีการประชาสัมพันธ์ทางเสียงตามสายในหมู่บ้าน มีการรับรู้และการบอกกล่าว รวมทั้งมีการไปเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องกันต่างหมู่บ้าน และเยาวชนที่มีเพื่อนอยู่ในโรงเรียนระดับมัธยมได้เชิญชวนเพื่อนมาเที่ยวในหมู่บ้านของตน ทำให้กิจกรรมต่างๆแพร่กระจายจนกระทั่งเป็นถือเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนอื่นๆที่นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาอิสลามเข้ามาร่วมด้วย ทำให้มีการพบปะและรู้จักกัน มีความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมมากขึ้นเป็นลำดับทุกปี จนกระทั่งมีการแต่งงานกันของชาวพุทธกับมุสลิมทั้งในและต่างหมู่บ้าน

ตอนที่ 2 สรุปผลการศึกษากิจกรรมการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม

1. การวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาของชุมชนที่ศึกษา 3 กรณี

1.1 การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

1.1.1 นโยบายการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม จากการศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ได้กล่าวถึงสังคมพหุวัฒนธรรม โดยใช้ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ข้อ 3 การสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดสังคมคุณภาพใน 5 ปีข้างหน้า ว่าจากการวิเคราะห์ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมที่เป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคมและอาจทวีความรุนแรงในอนาคตจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทยให้สามารถรองรับปัจจัยเสี่ยงดังกล่าวข้างต้นได้ ภูมิคุ้มกันที่สำคัญได้แก่ ข้อ 3.4 ทุกคนสามารถอยู่ในชุมชนและสังคมที่ยึดโยงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีค่านิยมร่วมในการอยู่ร่วมกันได้สันติสุขระหว่างกลุ่มคนและระหว่างวัย พี่พาทอาศัยและเกื้อกูลกันภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ข้อ 3.4 แนวทางการพัฒนา 3.4.4 เสริมสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมไทยที่ดี

1) เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี และวัฒนธรรมประชาธิปไตย โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ การปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องให้คนทุกกลุ่มทุกวัย เริ่มตั้งแต่วัยเด็กผ่านการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันหลักของสังคมทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา ให้มีบทบาทหลักในการหล่อหลอม บ่มเพาะเด็กและเยาวชนและการปลูกจิตสำนึกแก่กลุ่มคนต่างๆ ฟื้นฟู วัฒนธรรมและค่านิยมไทยที่ดีงาม อาทิ ความเอื้ออาทร เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เคารพผู้อาวุโส อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้องภายใต้ความหลากหลายของวัฒนธรรมอย่างสงบสุข

จากยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดสังคมคุณภาพ โดยทุกคนสามารถอยู่ในชุมชนและสังคมที่ยึดโยงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีค่านิยมร่วมได้อย่างมีสันติสุข มีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีแนวทางการพัฒนาด้วยวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันหลักของสังคม ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา ให้มีบทบาทหลักในการหล่อหลอม บ่มเพาะ เด็กและเยาวชน และการปลูกจิตสำนึกแก่กลุ่มคนต่าง ๆ ให้มีความเอื้ออาทร เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เคารพผู้อาวุโส อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้องความหลากหลายของวัฒนธรรมอย่างสงบสุข

1.1.2 หลักสูตรและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ได้มีการกำหนดกลยุทธ์ที่ 1 ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทย ความรักและความภูมิใจในความเป็นอยุธยา ซึ่งตรงกับการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านในถุ้ง และโรงเรียนบ้านสันทราย ที่จัดการเรียนรู้ตามมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน และตัวบ่งชี้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยหลักสูตรแกนกลางได้กำหนดให้เรียนศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และยังกำหนดหลักสูตรให้เรียนหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม เรียนรู้ลักษณะและความสำคัญของการเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ

สถานศึกษาทั้ง 3 แห่ง ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม ดังที่ชุมชนคลองคูหาและชุมชนบ้านในถุ้งได้จัดกิจกรรมคล้ายกันคือการเข้าค่ายคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนทุกคน ส่วนโรงเรียนบ้านสันทรายจัดกิจกรรมดอกคำไยบานเป็นงานประจำปี

1.1.3 บทบาท และความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ในการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม

สถานศึกษาจากกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน บ้านคลองคูจามีครูวิชาการเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นมุสลิมที่มีความเข้าใจหลักการของศาสนาอิสลามดี และเป็นครูของท้องถิ่นมานาน มีลูกศิษย์ที่เรียนจบในหมู่บ้านมากมาย ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจกัน ให้นุตรหลานรุ่นใหม่ได้สืบทอดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของบรรพบุรุษ ที่ได้พึ่งพาอาศัยกันตลอดมา เช่น ในอดีต ปู่ ย่า ตา ยาย เข้าเรียนหนังสือกับพระที่วัดพุทธไทรสวรรค์ ชุมชนบ้านในดู่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในจิตวิญญาณของความเป็นอิสลาม มีการแก้ปัญหา และจัดให้มีอาคารสำหรับให้นักเรียนมุสลิมทำการละหมาด ซึ่งเป็นข้อกำหนดของศาสนา และเป็นความจำเป็นที่สุดของมุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ การที่ผู้บริหารโรงเรียนบ้านในดู่เข้าใจถึงความจำเป็นอิสลามได้ดี และจ้างครูสอนศาสนา 3 คนให้ทำการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียน สร้างความรู้สึที่ดีต่อความเป็นอิสลามได้อย่างดียิ่ง

สำหรับชุมชนบ้านปิงหลวง เป็นชุมชนที่บุตรหลานต้องเดินทางไปเรียนร่วมกับเพื่อนนักเรียนชาวพุทธที่โรงเรียนบ้านสันทราย ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ทำให้มีการปรับเปลี่ยนตนเอง ทางโรงเรียนพยายามศึกษา ทำความเข้าใจวัฒนธรรมอิสลาม เพราะคณะครูทุกคนนับถือศาสนาพุทธ มีการเชิญผู้นำละผู้มีความรู้ทางศาสนาอิสลามมาให้คำแนะนำด้านข้อกำหนดทางศาสนา ทางโรงเรียนบ้านสันทรายจึงเริ่มเห็นความจำเป็นของการปฏิบัติศาสนกิจที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติ จึงจัดให้มีสถานที่สำหรับละหมาดของนักเรียน โดยเชิญผู้มีความรู้ช่วยเหลือและจัดสถานที่ ซึ่งใช้บ้านพักครูที่ว่างอยู่เป็นสถานที่สำหรับละหมาด ส่วนการสอยศาสนาอิสลาม ทางโรงเรียนกำลังจะเริ่มจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในปีต่อไป

1.2 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา

การเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมของชุมชน ทุกแห่งมีการจัดกิจกรรมที่ตรงกับแนวทางการจัดการศึกษาของ Sleeter and Grant ซึ่งทุกกรณีมีแนวทางการจัดการศึกษา 3 ประการดังนี้

1) การส่งเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรม ทุกสถานศึกษามีการจัดการเรียนรู้ในลักษณะพหุวัฒนธรรม มีการจัดการเรียนการสอนพุทธศาสนา และการสอนศาสนาอิสลามให้กับนักเรียน ยกเว้นโรงเรียนบ้านสันทรายที่ยังขาดความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียน แต่ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมให้กับนักเรียน คือ กิจกรรมดอกลำไยบาน เป็นประจำทุกปี และได้จัดสถานที่สำหรับการละหมาดให้กับนักเรียนมุสลิม สำหรับ

โรงเรียนวัด พุทโธศวรรย์และโรงเรียนบ้านในถุ้ง ได้มีกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นพหุวัฒนธรรมคือ กิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรม และจริยธรรม

2) การสร้างสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์ คณะครูและนักเรียนในสถานศึกษามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันทางศาสนา

การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนว่าคณะครูมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีดังกล่าวให้เกิดกับนักเรียนทุกคนโดยการเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของผู้ปกครองและคนในชุมชน ต่างมีความสุขกับบุตรหลานที่ได้เรียนรู้พหุวัฒนธรรม

การส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและแบ่งปันความรู้ สถานศึกษาทั้ง 3 แห่ง ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครูในโรงเรียนและนักเรียน เพราะจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ต้องได้รับการสนับสนุนและการปฏิบัติจริงของคนทุกฝ่าย กิจกรรมและโครงการต่าง ๆ จึงจะบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทุกสถานศึกษามีกิจกรรมและโครงการเชิงพหุวัฒนธรรมที่ต่อเนื่องทุกปี เพราะได้รับความร่วมมือที่ดีจากทุกคน

1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในสถานศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม มีปัจจัยที่สำคัญดังนี้

1) ผู้นำ การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมมาจากผู้นำ ซึ่งบางสถานศึกษาผู้นำมีบทบาทสำคัญ เป็นครูในท้องถิ่นที่ได้รับความไว้วางใจจากผู้บริหารและคนในชุมชน เนื่องจากเป็นครูที่มีความรู้ความเข้าใจในด้านศาสนาและวัฒนธรรม ดังกรณีโรงเรียนวัดพุทโธศวรรย์ และโรงเรียนบ้านสันทราย ซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนบ้านในถุ้งที่ผู้บริหารเป็นผู้นำ เป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมตามโครงการ เพื่อแก้ปัญหาเด็กนักเรียนขาดเรียนอย่างเร่งด่วน โดยได้ศึกษา ทำความเข้าใจความคิดของคนในชุมชนมุสลิม มีการประชุมชี้แจงโครงการต่าง ๆ จนกระทั่งผู้ปกครองมีความพอใจและมีความไว้วางใจ

2) บุคลากร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมเป็นการร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา

สถานศึกษาในคลองคูจามและบ้านในถุ้ง ซึ่งมีนักเรียนส่วนใหญ่เป็นมุสลิม และคณะครูที่นับถือศาสนาพุทธให้เกียรติกับครูมุสลิม รวมทั้งครูจ้างสอนศาสนาอิสลาม และผู้ปกครอง ในการเป็นผู้นำ จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีทั้งชาวพุทธและมุสลิม ร่วมมือกับคณะครูจัดทำโครงการกิจกรรมสำหรับนักเรียนพุทธและมุสลิม สำหรับ

โรงเรียนบ้านสันทราย โรงเรียนยังไม่มีความพร้อมในการจัดการสอนศาสนาอิสลาม เนื่องด้วยการเดินทางจากชุมชนบ้านปิงหลวงมายังโรงเรียนบ้านสันทราย ค่อนข้างห่างไกล ต้องใช้เวลาในการเดินทาง และยังไม่มียุทธวิธีทางผ่าน โรงเรียนต้องอำนวยความสะดวกหรือครูสอนศาสนาต้องมีรถส่วนตัวเดินทางมาโรงเรียนด้วยตนเอง ซึ่งทางโรงเรียนและชุมชนกำลังร่วมมือกันหาแนวทางในการจัดการสอนศาสนาอิสลามในปีการศึกษาต่อไป

3) ผู้ปกครองนักเรียน การให้ความร่วมมือของผู้ปกครองเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการทุกกิจกรรม ผู้ปกครองเป็นผู้ตัดสินใจให้นักเรียน หรือบุตรหลาน ดังนั้นสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นในการชี้แจงและทำความเข้าใจกับผู้ปกครองทุกคน ซึ่งสถานศึกษาทั้ง 3 แห่ง ผู้ปกครองมีบทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา สถานศึกษาที่ผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมได้ชัดเจน และมีจำนวนมาก ได้แก่ โรงเรียนบ้านสันทรายในงานดอกคำใต้บ้าน เป็นประจำทุกปี

4) นโยบาย เป็นสิ่งสำคัญที่สามารถลงสู่การปฏิบัติจริงของสถานศึกษา สถานศึกษาทั้ง 3 แห่งได้ริเริ่มโครงการกิจกรรมด้วยตนเอง เพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาธรรมและเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสถานศึกษา สถานศึกษาจึงมีนโยบายการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธพัฒนาธรรม ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของรัฐและหลักสูตรแกนกลาง เป็นการเพิ่มความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธพัฒนาธรรมมากยิ่งขึ้น

2. การวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนที่ศึกษา 3 กรณี

2.1 การเรียนรู้เชิงพุทธพัฒนาธรรมในชุมชน

2.1.1 กิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นทางการ ในชุมชนแต่ละแห่งมีผู้นำการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกันไป

ในชุมชนคลองคูจามีการจัดกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา จะมีผู้นำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางปกครอง ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการจากองค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมกันจัดกิจกรรม 3 ศาสนา โดยมีชาวบ้านทุกศาสนาเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้นทุกปี และขยายเวลาเข้าค่ายเพิ่มขึ้นจาก 1 คืน เป็น 2 คืน

ชุมชนบ้านในดู่จัดกิจกรรมบัตร์น้าชา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการตลอดปี เพราะเป็นกิจกรรมที่จะช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน คนในชุมชนทุกคนให้ความร่วมมือ มีผู้นำกิจกรรมคือ ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน

ชุมชนบ้านปิงหลวง ผู้ที่มีบทบาทในการจัดกิจกรรมคือ โรงเรียนบ้านสันทราย โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของชุมชน คณะครูในโรงเรียนทำหน้าที่ประสานกับชุมชน และชุมชน

จึงเข้าประชุม และรับชอบงานตามหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในงานวันดอกกล้วยบาน ซึ่งจัดในช่วงเดือน มีนาคมของทุกปี

ทุกกิจกรรมการเรียนรู้ประสบความสำเร็จทุกปี คนในชุมชนมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน มีความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้นทุกปี

2.1.2 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ การพบปะสังสรรค์กันในชุมชนตามวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน เรียนรู้กันจากการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม การอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง มีการพึ่งพาอาศัย มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ช่วยเหลืองานสังคมในชุมชน ช่วยงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจว่า สิ่งใดที่ไม่ขัดกับหลักการของศาสนา เพื่อนบ้านชาวจีน เพื่อนบ้านชาวพุทธ เพื่อบ้านมุสลิม คบกันดุจญาติมิตร แต่ก็ยังคงรักษาบรรยากาศให้เกียรติซึ่งกันและกัน การเคารพกันบนพื้นฐานของความเข้าใจกัน ถือว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมพหุวัฒนธรรมดำเนินไปตามครรลองของสังคมที่ดี

จากการศึกษาวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของคนในชุมชนทั้ง 3 ชุมชน เป็นสิ่งที่สังคมยอมเกิดการพึ่งพาอาศัยกันในการอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องเรียนรู้ช่วยเหลือเกื้อกูลสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความเข้าใจกัน การให้เกียรติ เคารพนับถือกันจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2.2 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชน

ชุมชนคลองคูจาม ชุมชนบ้านในดู่ และชุมชนบ้านปิงหลวง เป็นชุมชนที่เกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนดังนี้

1) การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีการเรียนรู้กันในความแตกต่างกันตามวิถีชีวิต ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว จากการใช้ชีวิตในชุมชนร่วมกัน จากการพบปะสังสรรค์กันในงานของชุมชน และจากการมีปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลา รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ทางผู้นำชุมชนได้ร่วมกันจัดขึ้น เพื่อให้คนทุกวัฒนธรรมได้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นโอกาสที่จะได้ทำงานร่วมกัน เช่นกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา กิจกรรมบัตร์น้ำชา และกิจกรรมวันดอกกล้วยบาน

2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การเรียนรู้บนความแตกต่างในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมระหว่างกัน ยิ่งเป็นการเพิ่มพูนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้มีการติดต่อสื่อสารกันมากขึ้น มีการเชื่อมโยง ไปมาหาสู่เชื่อมสัมพันธ์กันในกลุ่มสมาชิกในชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การ

ประกอบอาชีพของพี่น้องชาวพุทธและมุสลิม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต ทำให้พี่น้องทั้งสองวัฒนธรรมให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้น ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา กิจกรรมบัตร์น้ำชา และกิจกรรมดอกกล้วยบาน

การร่วมมือกันของคนในชุมชน สร้างความสำเร็จให้กับกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งชุมชนที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ ชุมชนบ้านในถุ้ง ที่คนในชุมชนทุกคนให้ความร่วมมือเรื่องการบริจาคเงินซื้อบัตร์น้ำชาเพื่อช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีวิต เช่น การเจ็บป่วย ที่ต้องจ่ายค่ารักษาพยาบาลสูงมาก เรือล่ม เครื่องจมนทะเล ทุกคนทั้งชาวไทยพุทธ และมุสลิมในหมู่บ้าน จะให้ความร่วมมือทันที ในชุมชนคลองคูจาม เป็นการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันในการพัฒนาการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากชุมชนคลองคูจามประสบผลสำเร็จในด้านพหุวัฒนธรรมมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นความภูมิใจของคนในชุมชน และชุมชนบ้านปิงหลวง อยู่ในระยะแรกเริ่มในการส่งเสริมการให้ความร่วมมือของคนในชุมชน โดยเริ่มจากการยุบโรงเรียนบ้านหนองแบนมาเรียนรวมกับโรงเรียนบ้านสันทราย การจัดกิจกรรมดอกกล้วยบาน ทำให้ผู้ปกครองและนักเรียนได้ทำงานร่วมกัน ร่วมงานดอกกล้วยบานด้วยกัน ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจกันมากขึ้น กิจกรรมนี้ประสบผลสำเร็จมากขึ้นทุกปี มีคนในหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าร่วมกิจกรรม บริจาคเพิ่มขึ้นทุกปี

2.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชน

ความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชน มีปัจจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ผู้นำทางด้านศาสนา ชุมชนมุสลิม สิ่งที่สำคัญที่สุดของมุสลิมทุกคนคือศาสนา การเรียนรู้ศาสนาเป็นชีวิตเป็นจิตวิญญาณของมุสลิมทั่วไป ดังนั้นอิหม่าม ครูสอนศาสนา จึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการนำหลักศาสนามาใช้ และปฏิบัติกับผู้ที่นับถือศาสนาอื่นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ให้ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการเรียนรู้ความแตกต่างซึ่งกันและกัน

2. ผู้นำทางการปกครอง ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการจากองค์การบริหารส่วนตำบล จัดงบประมาณเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับโครงการต่าง ๆ ในการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การปฏิบัติที่ดีต่อกัน

3. สมาชิกในชุมชนจากทุกศาสนา เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมร่วมกัน ความคิด จิตวิญญาณของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะให้ความสำคัญของการอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข การศรัทธาในผู้นำ ทำให้เกิดแรงจูงใจในการให้ความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในชุมชน

4. นโยบาย ผู้นำชุมชนทางศาสนาและฝ่ายปกครอง แต่ละฝ่ายเห็นความสำคัญในการจัดการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม จัดทำโครงการตามนโยบายร่วมกัน ให้ความสำคัญกับความรู้สึก เจตคติที่ดีต่อกันของคนในชุมชนเป็นหลัก การปฏิบัติจริงตามนโยบาย ทำให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน ร่วมมือกันทำงานจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน

ปัจจัยเงื่อนไข

การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนคลองคูจาม บ้านในถุ้ง และบ้านปิงหลวง มีการเรียนรู้ และความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันในวิถีชีวิต ของคนในแต่ละศาสนา ทุกศาสนาสอนให้ทุกคนทำความดี ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา ทุกคนมีความศรัทธาในหลักศาสนาที่ตนนับถือ ดังที่ Durkheim กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม จะต้องเรียนรู้ภาษา ทักษะ ประเพณี เพื่อดำรงไว้ซึ่งการอยู่รอดของตนเองและกลุ่ม บุคลิกภาพที่สำคัญคือ จริยธรรม(moral) หน้าที่(duty) และความซื่อสัตย์(loyalty) คนในชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีคุณค่าร่วม(Value Consensus) ของการดำรงชีวิตที่ดีสำหรับการใช้ชีวิตประจำวันของมุสลิม จะต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่กำหนดตลอดเวลา การอยู่ร่วมกันในสังคม จึงต้องมีปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

1.การเรียนรู้ศาสนาอิสลาม มุสลิมทุกคนต้องศึกษาศาสนา เพื่อจะนำความรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หรือที่เรียกว่า การศึกษาฟิรดูอิน คือ ข้อกำหนดของศาสนาที่บังคับให้ทุกคนต้องปฏิบัติตามหลักศาสนา ดังนั้น นักเรียนมุสลิมและผู้ปกครองจึงมีความต้องการให้จัดการเรียนรู้ศาสนาในโรงเรียน

2.การละหมาด มุสลิมทุกคนต้องละหมาดวันละ 5 เวลา เพราะเป็นข้อกำหนดของศาสนาอิสลาม ที่ต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด จะขาดมิได้ ดังนั้นมุสลิมทุกคนจึงต้องละหมาดเมื่อถึงเวลาที่กำหนด ดังนั้น มุสลิมจึงต้องการสถานที่สำหรับละหมาด และสถานที่สำหรับอาบน้ำละหมาด ซึ่งมุสลิมจำเป็นต้องชำระร่างกายก่อนละหมาด

3.อาหาร การบริโภคอาหารตามหลักอิสลามที่กำหนดไว้ มุสลิมมีการเรียนรู้ เรื่องการบริโภคอาหารที่ได้รับการอนุมัติให้รับประทานได้ และสิ่งที่ไม่สามารถรับประทานได้ เช่น เนื้อสุกร สัตว์ที่ตายเอง สัตว์น้ำเกลี้ยคน้ำกลั้ว สัตว์ดุร้าย ดังนั้น มุสลิมจึงต้องระมัดระวังในการบริโภคอาหารเป็นอย่างยิ่ง และมุสลิมทุกคนจึงเลือกบริโภคอาหารที่ฮาลาล(อาหารที่ปรุงได้ถูกต้องตามหลักอิสลาม)

4.การแต่งกาย ศาสนาอิสลามกำหนดเรื่องการแต่งกายของมุสลิมว่า ต้องปกปิดร่างกายให้มิดชิด โดยเฉพาะผู้หญิงมุสลิม จำเป็นต้องปกปิดให้มิดชิดกว่าผู้ชาย หญิงมุสลิมต้องคลุมศีรษะตามหลักการของศาสนา หากมิได้ปฏิบัติตามก็ถือว่าเป็นบาป ดังนั้น มุสลิมหญิง จึงต้องมีการคลุมฮิญาบ(คลุมศีรษะ) เมื่อออกนอกบ้าน

5.การแสดงความเคารพนับถือ มุสลิมได้รับการอบรมสั่งสอนให้เคารพ และให้เกียรติผู้อื่น เว้นแต่การกราบ ดังนั้น มุสลิมจึงไม่สามารถกราบสิ่งใดได้ นอกจากอัลลอฮ์องค์เดียวเท่านั้น

3. การเปรียบเทียบลักษณะการเรียนรู้ใน 3 กรณีศึกษา

ตารางที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ประเด็นที่ศึกษา	ชุมชนบ้านคลองคูจาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชุมชนบ้านในถุ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ชุมชนบ้านปิงหลวง จังหวัดเชียงใหม่
1.ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน	ปากคลองคูจามเป็นตลาดน้ำที่ใหญ่แห่งหนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาเรียกว่าตลาดน้ำปากคลองคูจาม เป็นท่าเก็บภาษีสินค้า เรือสินค้าส่วนใหญ่มาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวบ้านที่เป็นมุสลิมส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มที่เดินทางมาค้าขายกับพ่อค้าพี่น้องชาวเปอร์เซีย คือ เจกอะหมัด และมะหะหมัดสะอิด	บ้านในถุ้งก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2468 คนมุสลิมกลุ่มแรกที่มาอยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่อพยพหนีภัยสงคราม ล่าอาณานิคมของประเทศอังกฤษ มาจากรัฐต่างๆ ของประเทศมาเลเซีย เช่น รัฐปีนัง ตรัง กาลันตัน	บ้านปิงหลวง เป็นที่รู้จักกันในนาม “หนองแบน” บรรพบุรุษของชาวมุสลิมในหมู่บ้านอพยพย้ายถิ่นมาจากบังคลาเทศและปากีสถาน เริ่มแรกประกอบอาชีพเกษตรและปศุสัตว์
2.อาณาเขต	ทิศเหนือ ติดแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้ ติดบ้านดงตาล หมู่ที่ 9 ทิศตะวันออก ติดบ้านลำเภาลุ่ม หมู่ที่ 5	ทิศเหนือ ติดด่านภาษี หมู่ที่ 9 ทิศใต้ ติดบ้านสระบัว หมู่ที่ 6 ทิศตะวันออก ติดฝั่งทะเลอ่าวไทย	ทิศเหนือ ติดบ้านหนองแบน หมู่ที่ 6 อำเภอสารภี ทิศใต้ ติดบ้านปิงน้อย หมู่ที่ 8 อำเภอสารภี ทิศตะวันออก ติด

ตารางที่ 3 (ต่อ) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ประเด็นที่ศึกษา	ชุมชนบ้านคลองคูจาม จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ชุมชนบ้านในถุ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ชุมชนบ้านปิงหลวง จังหวัดเชียงใหม่
	ทิศตะวันตก ติดตำบลปากกระวาน	ทิศตะวันตก ติดบ้านสระบัว หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 11 บ้านฝ่ายท่า ตำบลท่าศาลา	อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทิศตะวันตก ติดบ้านเดืองก๊ก อำเภอสารภี
3.การคมนาคม	การเดินทางสะดวกทั้งรถยนต์ และรถประจำทาง	การเดินทางสะดวกทั้งรถยนต์ และรถประจำทาง	การเดินทางสะดวกทั้งรถยนต์ และรถประจำทาง
4.สภาพภูมิศาสตร์และภูมิอากาศ	เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน ไม่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำ	เป็นที่ราบชายฝั่งทะเล เป็นหาดทรายสลับกับป่าชายเลน ประเภทป่าโกงกาง ป่าเสม สภาพอากาศเป็นแบบร้อนชื้น มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝน และฤดูร้อน	เป็นที่ราบชายเขา อากาศอบอุ่น
5.ประชากร	295 หลังคาเรือน	817 หลังคาเรือน	160 หลังคาเรือน
6.ศาสนา	พุทธ – อิสลาม - คริสต์	พุทธ - อิสลาม	พุทธ - อิสลาม
7. กลุ่มวัฒนธรรมในชุมชน	ชาวพุทธ ร้อยละ 7 ชาวมุสลิม ร้อยละ 93 เป็นชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูปัตตานี มากที่สุด รองลงมาเป็นชาวมุสลิมในพื้นที่ และชาวมุสลิมเชื้อสายอาหรับที่มีจำนวนน้อยที่สุด	ชาวพุทธ ร้อยละ 3 ชาวมุสลิม ร้อยละ 97 โดยมีชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูปัตตานีมากกว่าชาวมุสลิมในพื้นที่	ชาวพุทธ ร้อยละ 40 ชาวมุสลิม ร้อยละ 60 เป็นชาวมุสลิมเชื้อสายบังคลาเทศ มากที่สุด รองลงมาเป็นชาวมุสลิมในพื้นที่ และชาวมุสลิมเชื้อสายจีนฮ่อ น้อยที่สุด
8. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในชุมชน (Intergroup)	ชาวพุทธและมุสลิม มีความสามัคคี ยอมรับความแตกต่างทาง	ชาวพุทธและมุสลิม มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน	ชาวพุทธและมุสลิม มีความสามัคคี รู้สึกภูมิใจในท้องถิ่น

ตารางที่ 3 (ต่อ) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ประเด็นที่ศึกษา	ชุมชนบ้านคลองคูจาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชุมชนบ้านในถุ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ชุมชนบ้านปิงหลวง จังหวัดเชียงใหม่
relationship)	วัฒนธรรม		
9. ความสัมพันธ์ ภายในกลุ่ม (Intragroup relationship)	- กลุ่มชาวพุทธมีความ สามัคคีศรัทธาในศาสนา ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน - กลุ่มชาวมุสลิมปฏิบัติ ศาสนกิจร่วมกัน มีความ สามัคคี	- กลุ่มชาวพุทธมีการ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน - กลุ่มมุสลิมมีการพึ่งพา อาศัยซึ่งกันและกัน	- กลุ่มชาวพุทธมี ความรู้สึกว่าเป็นพี่น้อง เป็นลูกหลานเจ้ามawangค์ - กลุ่มชาวมุสลิมมีความ เชื่อว่ามีมนุษย์เกิดมาจาก พ่อแม่คนเดียวกันจึงอยู่ กันด้วยดี
10.อาชีพ รายได้ ประชากร	รับจ้างทั่วไป ทำงานโรงงาน อุตสาหกรรม ค่าขาย เกษตรกรรม อุตสาหกรรมใน ครัวเรือน	ทำประมงชายฝั่ง แปรรูปอาหารทะเล ทำก งบก	ทำการเกษตร สอนลำไย และค้าขาย
11.การปกครอง ผู้นำชุมชน	พระ และอิหม่าม ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านคลองคูจาม อบต. ลำเภาล่ม ตำรวจชุมชน อสม.	ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านในถุ้ง อิหม่าม อบต. ท่าศาลา กลุ่มแม่บ้าน อสม.	อิหม่าม ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านปิง หลวง อบต. ตำบลสันทราย กลุ่มแม่บ้าน
12.โรงเรียน และ แหล่งเรียนรู้	โรงเรียนในชุมชนคือ โรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์ สังกัด สพฐ. เปิดสอนชั้น ป. 1 – ม. 3	โรงเรียนในชุมชน คือ โรงเรียนบ้านในถุ้ง สังกัด สพฐ. เปิดสอนชั้น ป. 1 – ป. 6	โรงเรียนเป็นโรงเรียนหลัก ให้กับชุมชนบ้านปิงหลวง คือ โรงเรียนบ้านสันทราย สังกัด สพฐ. เปิดสอนชั้น ป. 1 – ป. 6
	แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่สำคัญ คือ วัดพุทธโสธรวรย์ และ มัสยิดวัดพัฒนา	แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ สำคัญ คือ มัสยิดชาวิญญู้อา มานมัสยิดฮีดายะห์ วัดท่า สูง ชุมชนบ้านในถุ้ง	แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ คือ มัสยิดฮนูจุลฮูดา และวัด ชัยชนะหรือวัดหนองแบน

ตาราง 4 การเปรียบเทียบกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา

ประเด็นที่ศึกษา	ชุมชนบ้านคลองคูจาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชุมชนบ้านโนนถุ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ชุมชนบ้านปิงหลวง จังหวัดเชียงใหม่
1. สถานศึกษา	โรงเรียนวัดพุทธโศภนารักษ์	โรงเรียนบ้านโนนถุ้ง	โรงเรียนบ้านสันทราย
2. ผู้บริหารและครู	ผู้บริหารเป็นชาวพุทธ ครูประจำการ 15 คน - ครูพุทธ 13 (ร้อยละ 87) - ครูมุสลิม 2 (ร้อยละ 13) และมีครูจ้างสอนศาสนา อิสลามอีก 2 คน	ผู้บริหารเป็นชาวพุทธ ครูประจำการ 30 คน เป็นครูพุทธทั้งหมด (ร้อยละ 100) และมีครูจ้างสอนศาสนา อิสลาม 3 คน	ผู้บริหารเป็นชาวพุทธ ครูประจำการ 8 คน เป็นครูพุทธทั้งหมด (ร้อยละ 100) - ไม่มีครูจ้างสอนศาสนา อิสลาม
3. จำนวนนักเรียน	290 คน - นักเรียนพุทธ 52 คน (ร้อยละ 14) นักเรียนมุสลิม 238 คน (ร้อยละ 86)	668 คน - นักเรียนพุทธ 35 คน (ร้อยละ 5) - นักเรียนมุสลิม 633 คน (ร้อยละ 95)	140 คน - นักเรียนพุทธ 119 คน (ร้อยละ 85) - นักเรียนมุสลิม 21 คน (ร้อยละ 15)
5. ความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่ม ใน สถานศึกษา (Intergroup Relationship)	- เข้ากันได้ดีทุกกลุ่ม - ครูพุทธและครูมุสลิม มีความเข้าใจ ยอมรับความแตกต่าง - นักเรียนพุทธและนักเรียนมุสลิม มีความเข้าใจกันดีและยอมรับความแตกต่าง	ระยะแรก นักเรียนชาวมุสลิมขาดเรียนมาก ต่อมา ผอ. โรงเรียน ที่ได้รับแต่งตั้งใหม่ใน พ.ศ. 2549 แก้ปัญหาได้ในปีแรกที่รับตำแหน่งโดยจัดสถานที่ที่เหมาะสม และเชิญผู้รู้มาสอนศาสนาอิสลามให้นักเรียน ตามคำปรึกษาจากผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชน นักเรียนมุสลิมจึงมาเรียนมากขึ้น - ปัจจุบันครูและนักเรียน เข้ากันได้ดีทุกกลุ่ม	เดิมเป็นนักเรียนพุทธทั้งหมด เริ่มมีนักเรียนมุสลิม พ.ศ. 2547 เพราะโรงเรียนหนองแบนซึ่งมีนักเรียนมุสลิมเป็นส่วนใหญ่อพยพ ระยะแรกเด็กนักเรียนยังไม่เข้าใจกัน ครูวิชาการ ซึ่งเป็นคนท้องถิ่นจึงตั้งชุดนิทานเรื่อง “การอยู่ร่วมกันของไทยพุทธ-มุสลิม” ให้นักเรียนทุกชั้นปีได้อ่าน และแก้ปัญหาได้ในปีแรก ปัจจุบันนักเรียนพุทธ

ตาราง 4 (ต่อ) การเปรียบเทียบกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา

ประเด็นที่ศึกษา	ชุมชนบ้านคลองคูจาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชุมชนบ้านในถุ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ชุมชนบ้านปิงหลวง จังหวัดเชียงใหม่
			และนักเรียนมุสลิม มีความเข้าใจกันดีและยอมรับความแตกต่าง
6. ความสัมพันธ์ ภายในกลุ่ม ใน สถานศึกษา	- ไม่มีปัญหาภายในกลุ่ม ชาวพุทธและกลุ่มชาว มุสลิม ทั้งกลุ่มผู้บริหารและ ครูกับกลุ่มนักเรียน	- ปัจจุบันไม่มีปัญหา ภายในกลุ่มชาวพุทธและ กลุ่มชาวมุสลิม ทั้งกลุ่ม ผู้บริหารและครูกับกลุ่ม นักเรียน	ปัจจุบันนักเรียนเข้ากันได้ดีทั้งภายในกลุ่มพุทธ และกลุ่มมุสลิม
	- ครูสอนศาสนาอิสลามทั้ง สองคน มีความสามัคคี และทำงานร่วมกันได้เป็น อย่างดี	- ครูสอนศาสนาอิสลาม ทั้งสองคน มีความ สามัคคี และทำงาน ร่วมกันได้เป็นอย่างดี	ไม่มีครูสอนศาสนา อิสลาม
7. บุคคลที่มี บทบาทส่งเสริม การเรียนรู้เพื่อ ความเข้าใจ ระหว่างวัฒนธรรม	ผู้บริหาร คณะครูชาวพุทธ และครูชาวมุสลิม รวมทั้ง คณะกรรมการสถานศึกษา ร่วมกันจัดการเรียนรู้เชิงพหุ วัฒนธรรมในโรงเรียน มา อย่างต่อเนื่องยาวนาน มี การจัดการเรียนรู้พุทธ ศาสนา และกิจกรรมเข้า ค่ายคุณธรรมและจริยธรรม ของนักเรียนพุทธและ มุสลิม ปัจจุบันมีนโยบาย รัฐและนโยบายสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามา สนับสนุน ยังเป็นการ	สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา นครศรีธรรมราช ได้ คัดเลือกผู้บริหารที่มี ความสามารถสูง ย้ายเข้า มาปฏิบัติหน้าที่ใน โรงเรียนบ้านในถุ้งเมื่อ พ.ศ.2549 ผู้บริหารได้ ริเริ่มนำคนในชุมชน และ คณะกรรมการ สถานศึกษาเข้ามามีส่วน ร่วมในการจัดทำ หลักสูตรสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมการ	ผู้บริหาร คณะครูใน โรงเรียน และ คณะกรรมการ สถานศึกษา ร่วมจัดทำ หลักสูตรสถานศึกษา เพื่อการเรียนรู้เชิงพหุ วัฒนธรรมหลังยุบรวม โรงเรียนหนองแบน ช่วงแรกเกิดปัญหา ขัดแย้งในกลุ่มนักเรียน ครูวิชาการซึ่งเป็นคนใน ท้องถิ่นจึงขอความ ร่วมมือจาก คณะกรรมการร่วมกัน

ตาราง 4 (ต่อ) การเปรียบเทียบกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา

ประเด็นที่ศึกษา	ชุมชนบ้านคลองคูจาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชุมชนบ้านโนนสูง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ชุมชนบ้านปิงหลวง จังหวัดเชียงใหม่
	การเสริมสร้างการเรียนรู้เชิง พหุวัฒนธรรมมากขึ้น นักเรียนทุกกลุ่มเรียนรู้ศาสนา และวัฒนธรรมไทยตาม หลักสูตรแกนกลาง	เรียนเชิงพหุวัฒนธรรม จัดการเรียนรู้ศาสนา อิสลามและจัดสถานที่ ปฏิบัติศาสนกิจให้กับ นักเรียนมุสลิมนักเรียนทุก กลุ่มเรียนรู้ศาสนาและ วัฒนธรรมไทยตาม หลักสูตรแกนกลาง	สถานศึกษา ผู้ปกครอง ร่วมจัดทำหลักสูตร เพื่อ จัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิง พหุวัฒนธรรมร่วมกัน นักเรียนทุกกลุ่มเรียนรู้ ศาสนาและวัฒนธรรม ไทยตามหลักสูตร แกนกลาง
	หลัง เคารพธงชาตินักเรียน พุทธสวดมนต์หลังเคารพ ชาติ นักเรียนมุสลิมอ่านบท สวดของศาสนาอิสลาม	หลังเคารพธงชาตินักเรียน พุทธสวดมนต์หลังเคารพ ธงชาติ นักเรียนมุสลิม อ่านบทสวดของศาสนา อิสลาม	หลังเคารพธงชาติ นักเรียนพุทธสวดมนต์ หลังเคารพธงชาติ นักเรียนมุสลิมอ่านบท สวดของศาสนาอิสลาม
	จัดค่ายคุณธรรมจริยธรรมให้ นักเรียนทั้งสองศาสนาเรียนรู้ ร่วมกัน	จัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม ให้นักเรียนทั้งสองศาสนา เรียนรู้ร่วมกัน	จัดค่ายคุณธรรม จริยธรรมให้นักเรียนทั้ง สองศาสนาเรียนรู้ร่วมกัน
	ครูวิชาการ ซึ่งเป็นคนท้องถิ่น แตงนิทานการอยู่ร่วมกัน ระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ให้นักเรียนชั้นประถม	-	ครูวิชาการซึ่งเป็นคน ท้องถิ่นจึงแตงชุดนิทาน เรื่อง “การอยู่ร่วมกันของ ไทยพุทธ-มุสลิม” ให้ นักเรียนทุกชั้นปีได้อ่าน
	จัดสถานที่ละหมาดให้ นักเรียนมุสลิม	จัดสถานที่ละหมาดให้ นักเรียนมุสลิมหลังเปลี่ยน ผอ. โรงเรียน พ.ศ. 2549	จัดสถานที่ละหมาดให้ นักเรียนมุสลิมหลังยุบ รวมโรงเรียน
	โรงเรียนประสานงานกับมกม	เชิญผู้รู้มาสอนศาสนา	ไม่มีการสอนศาสนา

ตาราง 4 (ต่อ) การเปรียบเทียบกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา

ประเด็นที่ศึกษา	ชุมชนบ้านคลองคูจาม จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ชุมชนบ้านโนนถุ้ง จังหวัด นครศรีธรรมราช	ชุมชนบ้านปิงหลวง จังหวัดเชียงใหม่
	มัสยิดเพื่อส่งผู้รู้มาสอน ศาสนาอิสลามเพิ่มเติม ให้นักเรียนชั้นประถมปีที่ 4 ขึ้นไปทุกคนเรียน ศาสนาอิสลามร่วมกัน	อิสลามให้นักเรียนทั้ง พุทธและมุสลิมตั้งแต่ ชั้นประถมปีที่ 1	เพิ่มเติม
	โรงเรียน วัด และมัสยิด ร่วมกันจัดกิจกรรม เพิ่มเติมให้นักเรียนทุก คนโดยมีการเชิญผู้นำ ศาสนาพุทธและอิสลาม มาบรรยายความรู้พร้อม กัน	โรงเรียนจัดสอนภาษา อาหรับและภาษา มาลาญเพิ่มเติมให้ นักเรียนมุสลิม	-
8. กิจกรรมการ เรียนรู้เชิงพหุ วัฒนธรรมใน สถานศึกษา (ต่อ)	- นักเรียนทุกคนเรียน พุทธศาสนาร่วมกัน - นักเรียนพุทธสวดมนต์ ห้องพระหลังเที่ยง ส่วน นักเรียนมุสลิมละหมาด ในอาคารละหมาด - โรงเรียนกำหนดให้ นักเรียนทุกคนร่วม กิจกรรมทางศาสนาทั้งที่ วัดและมัสยิด	- นักเรียนทุกคนเรียน พุทธศาสนาร่วมกัน - นักเรียนพุทธ ไม่มี การสวดมนต์หลังเที่ยง แต่ นักเรียนมุสลิม ละหมาด ณ อาคาร ละหมาด - โรงเรียนกำหนดให้ นักเรียนที่นับถือพุทธ ไปสังเกตกิจกรรม ศาสนาที่มัสยิด	- นักเรียนทุกคนเรียนพุทธ ศาสนาร่วมกัน - นักเรียนพุทธ ไม่มีการสวด มนต์หลังเที่ยง แต่ นักเรียน มุสลิมละหมาด ณ อาคาร ละหมาด - ไม่ได้ให้นักเรียนสังเกต กิจกรรมศาสนาอิสลาม เพราะมัสยิดอยู่ไกล แต่ โรงเรียนจัดกิจกรรมดอก ลำไยเพื่อส่งเสริมการรัก ท้องถิ่นและความเข้าใจ ระหว่างกลุ่มโดยมีนักเรียน ผู้ปกครอง ชาวบ้าน มา

ตาราง 4 (ต่อ) การเปรียบเทียบกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา

ประเด็นที่ศึกษา	ชุมชนบ้านคลองคูจาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชุมชนบ้านในถุ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ชุมชนบ้านปิงหลวง จังหวัดเชียงใหม่
			ร่วมงาน และในงาน ประจำปีโรงเรียนจะใช้ นิทานศาสนา และใช้ ละครประวัติศาสตร์ให้ ทุกคนรักกัน
9. กิจกรรมการ เรียนรู้ในชุมชน	- การเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน ตามวิถีชีวิตในชุมชน - กิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา	- การเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน ตามวิถีชีวิตในชุมชน - กิจกรรมบัตร์น้ำชา	- การเรียนรู้การอยู่ ร่วมกันตามวิถีชีวิตใน ชุมชน - กิจกรรมดอกกล้วย บาน
10. ผู้นำที่มี บทบาทในการ จัดกิจกรรมการ เรียนรู้ในชุมชน	ผู้นำทางการปกครอง ร่วมกับผู้นำทางศาสนา โดย อบต.ต้องการส่งเสริมและ พัฒนาความรู้ความเข้าใจ ในการอยู่ร่วมกันบนความ แตกต่างทางศาสนา	ผู้ใหญ่บ้านต้องการแก้ไข ความเดือดร้อนของลูกบ้าน และอำนวยความสะดวก ในการปฏิบัติศาสนกิจใน วันสำคัญของชาวพุทธ และมุสลิม	ผู้บริหารและคณะครูใน โรงเรียนบ้านสันทราย เป็นแกนนำร่วมกับ ชุมชน
11. ปัจจัย เงื่อนไขที่สำคัญ สำหรับการจัด กิจกรรมการ เรียนรู้	- ครูวิชาการเป็นครูที่สอน มาเป็นเวลานาน จนกระทั่ง คนในชุมชนรู้จัก คุ่นเคย และยอมรับใน ความสามารถ - ผู้ปกครองทั้งชาวพุทธและ ผู้ปกครองมุสลิมมี ความรู้ลึกที่ตีจากกร จัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ทุกศาสนา - ชุมชนคลองคูจามมี ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง	- ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มี วิสัยทัศน์ ทำงานเชิงรุก มี ความพยายามที่จะศึกษา ทำความเข้าใจชีวิตอิสลาม และนำมาปฏิบัติ เช่นการ จัดสถานที่ที่เหมาะสมใน โรงเรียน ให้ผู้ปกครองเกิด การยอมรับและให้ความ ร่วมมือ - โรงเรียนบ้านในถุ้งอาศัย การสร้างความสัมพันธ์กับ ชุมชนโดยการประสานกับ	- ครูวิชาการเป็นคนใน พื้นที่ ได้รับความ ไว้วางใจจากชุมชนมา นาน ครูแก้ปัญหาความ ขัดแย้งของนักเรียน พุทธ มุสลิม - โรงเรียนมีบทบาท สำคัญในการสร้าง ความสามัคคี ในงาน ประจำปี จะใช้นิทาน ศาสนา และใช้ละคร ประวัติศาสตร์ให้ทุกคน

ตาราง 4 (ต่อ) การเปรียบเทียบกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา

ประเด็นที่ศึกษา	ชุมชนบ้านคลองคูจาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชุมชนบ้านโนนสูง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ชุมชนบ้านปิงหลวง จังหวัดเชียงใหม่
	<p>ชุมชนกับโรงเรียน ผู้นำและสมาชิกชุมชนให้ความร่วมมือกิจกรรมโรงเรียน</p> <p>- ผู้นำทุกศาสนาทำงานร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน และ อบต.ดีมาก และคนในชุมชนทุกศาสนาให้ความร่วมมือ ร่วมกิจกรรมมากขึ้นทุกปี</p> <p>- คนในชุมชนมีความรักใคร่ ความเป็นญาติมิตรมากกว่าแค่เพื่อนบ้าน ช่วยเหลือกันในงานพิธีต่างๆด้วยความเข้าใจ บนพื้นฐานของคำสอนของแต่ละศาสนา</p>	<p>กับผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชน ให้ผู้ปกครองเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ให้นักเรียน ทำให้ชุมชนกับโรงเรียนประสานกันได้ดียิ่งขึ้น</p> <p>- คนในชุมชนทุกคนมีจิตเมตตา พร้อมที่จะเสียสละและบริจาคเงินเพื่อเพื่อนบ้านในชุมชน</p>	<p>รักกัน จนประสบผลสำเร็จ</p> <p>- ผู้ปกครอง คนในชุมชน มีความรู้ความเข้าใจเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมมากขึ้น และมีความพร้อมที่จะเสียสละเพื่อลูกหลานในโรงเรียน</p>

การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนบ้านคลองคูจาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น ชาวพุทธและชาวมุสลิม ได้อยู่ร่วมกันมาตั้งแต่อดีตสมัยปู่ ย่า ตา ยาย เดิมโตและเรียนหนังสือมาด้วยกัน ทุกคนมีความรักใคร่สนิทสนมกัน มีความเข้าใจในความแตกต่างทางศาสนา เข้าใจความรู้สึกของคนที่รักและศรัทธาในศาสนาของตน ให้เกียรติกัน ดังนั้นในชุมชนบ้านคลองคูจามจึงมีกิจกรรมทางศาสนา ที่ทั้งชาวพุทธ คริสต์ อิสลาม สามารถร่วมมือช่วยเหลือกันได้กรณีที่ไม่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา

ชุมชนบ้านโนนสูง มีการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันจากวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการประสบปัญหาในการประกอบอาชีพที่ส่วนใหญ่คนในชุมชนจะประกอบอาชีพ

ทำประมงเรือเล็กมีบ่อยครั้งที่เรือประมงประสบอุบัติเหตุทำให้เครื่องเรือจมน้ำเหมือน ๆ กัน และปัญหาการดำรงชีวิตประจำวันของคนในชุมชนก็จะเหมือนกัน ดังนั้นเมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใด ประสบกับปัญหาดังกล่าว คนในชุมชนทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมมีความรู้สึกที่จะต้องคอย ดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน จะรีบช่วยเหลือร่วมมือทั้งแรงกายและทุนทรัพย์ บริจาคเงิน เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน อันเป็นลักษณะเด่นของคนในชุมชนบ้านในถุ้ง

ชุมชนบ้านปิงหลวง มีการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในเชิงพหุวัฒนธรรม จากวิถีชีวิตของคนในชุมชน และจากการจัดกิจกรรมดอกกล้วยบานที่โรงเรียนบ้านสันทรายได้ให้ความสำคัญกับผู้ปกครองนักเรียนและคนในชุมชนทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิม กิจกรรมดังกล่าวได้ปลูกฝังให้คนในชุมชนมีความรักในท้องถิ่น มีความรักสามัคคีกันในท้องถิ่น มีความรู้สึกเป็นพี่น้องกันเป็นลูกหลานของเจ้ามหาราช และเกิดจากพ่อแม่เดียวกัน(เกิดจากมนุษย์คู่แรกที่พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของขึ้นในโลก) คนในบ้านปิงหลวงจึงมีความรู้สึกเป็นพี่น้องกัน มีความรักถิ่นที่อยู่ร่วมกัน

การมีความศรัทธาต่อศาสนาที่ตนนับถือของคนในคลองคูจาม การพึ่งพาอาศัยกันในยามเดือดร้อนของคนบ้านในถุ้ง และความรู้สึกเป็นพี่น้องกัน และการรักท้องถิ่นของตนของคนในชุมชนบ้านปิงหลวง เป็นไปตามทฤษฎีฉันทามติ (Consensus Theory) ที่กล่าวถึงความสอดคล้อง (Consensus) ของความรู้สึก (Sentiments) ของคนในชุมชนต่าง ๆ ที่มีความรู้สึกเดียวกัน ลักษณะร่วมเหล่านี้ได้รับการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) จากครอบครัวและโรงเรียนในแต่ละชุมชน

บทที่ 5

การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

การดำเนินการในการพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำเสนอตามขั้นตอน 2 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การยกย่องแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

ตอนที่ 2 ผลการตรวจสอบแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ตอนที่ 1 การยกย่องแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม จากชุมชนทั้ง 3 ชุมชนในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ได้แก่ หมู่บ้านปิงหลวง(หนองแบน) ตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านคลองคูจาม ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และหมู่บ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาและจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นจากลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทั้ง 3 กรณี พบประเด็นที่สนับสนุนการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และแนวทางการจัดการศึกษาของชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ดังนี้

1. การยกย่องแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

1.1 แนวคิด จุดมุ่งหมาย การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ควรมีการบูรณาการทางวัฒนธรรม(Cultural Integration) คือการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

1.2 เป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 เพื่อให้เกิดการเรียนรู้พหุวัฒนธรรม

1.3.2 เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม

1.4 ฐานความรู้

1.4.1 องค์ความรู้ การให้ความรู้กับคนในชุมชนเรื่องวัฒนธรรมและพหุวัฒนธรรม

1.4.2 แหล่งเรียนรู้ การเรียนรู้ของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม สามารถเรียนรู้ได้ในวิถีชีวิตประจำวัน และการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน

1.5 เนื้อหา องค์ความรู้

1.5.1 วัฒนธรรมและพหุวัฒนธรรม

1.5.2 พหุวัฒนธรรมศึกษา

1.6 วิธีการ และการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

วิธีการและการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้จากหน่วยงาน และองค์กรที่เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน องค์กรการบริหารส่วนตำบล รวมทั้งโรงเรียนในชุมชน ที่ได้จัดโครงการต่างๆให้กับชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

2. การเรียนรู้เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กันในวิถีชีวิต ได้แก่ การพูดคุย การประชุม การวางแผนการทำงานของชุมชน การปรึกษาหารือในการปฏิบัติงานร่วมกันของคนแต่ละศาสนา

3. การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือกัน การแก้ปัญหาให้คนในชุมชนที่เป็นชาวพุทธและมุสลิมได้ร่วมมือกันส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา

4. การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุตรหลานได้มีความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตน ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการยอมรับความแตกต่างกันและอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

1.7 แนวทางการจัดการศึกษา ได้นำเสนอเป็นแนวทางการจัดการศึกษาดังนี้

1.7.1 แนวทางการจัดการศึกษาจากกรณีศึกษาที่ 1 บ้านคลองคูจาม

1) แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรยศ มีดังนี้

1.1) มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และครูวิชาการเป็นครูมุสลิม ซึ่งคณะครูในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจถึงความจำเป็นในการเรียนศาสนาอิสลาม เพราะมุสลิมถือว่าศาสนาคือชีวิต จะต้องเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงหลุมฝังศพ

1.2) การจัดสถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจ เพราะการละหมาดเป็นข้อกำหนดของศาสนา มุสลิมทุกคนต้องทำการละหมาดวันละ 5 ครั้งตามเวลาที่กำหนดไว้ และทุกวันศุกร์ มุสลิมชายจะต้องไปละหมาดเวลากลางวันร่วมกันที่มัสยิด หากเจตนาขาดละหมาดในวันศุกร์เกิน 3 ครั้ง ก็ถือว่าผู้นั้นได้หันหลังให้กับศาสนาแล้ว

1.3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม ในการอยู่ร่วมกันของนักเรียนต่างศาสนา ต้องมีการเรียนรู้และเข้าใจกัน มีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อกัน การเรียนรู้

จากกิจกรรมเชิงพหุวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกศาสนา ครูวิชาการจึงได้ทำหน้าที่มอบท
กลอนสอนศาสนาและจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรม และจริยธรรมขึ้น

1.4) ผู้รู้ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะการสอน
ศาสนาอิสลามให้กับนักเรียนมุสลิมเป็นสิ่งจำเป็น การเรียนศาสนาอิสลามเป็นการสร้างจิต
วิญญาณของความเป็นมุสลิมให้เกิดขึ้นกับนักเรียนมุสลิม ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ทาง
ศาสนาอิสลามเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาด้วย

2) แนวทางการจัดการศึกษาของชุมชนคลองคูจาม มีดังนี้

2.1) การปลูกฝังจิตสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจใน
ความเป็นคนอยุธยา เพราะชุมชนในอยุธยามีประวัติศาสตร์การอยู่ร่วมกันมายาวนาน คนหลาย
กลุ่ม หลายชาติพันธุ์ได้อาศัยอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่อดีต เป็นเรื่องราวที่เล่าต่อกันมาของปู่ ย่า ตา ยาย
ที่มีเพื่อนบ้านร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน เป็นความรู้สึกสนิทสนมกันฉันท์พี่น้องของคนในชุมชน

2.2) ส่งเสริมความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม จัดกิจกรรมในชุมชนที่คน
ทุกศาสนาสามารถเข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันได้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้คนทุกศาสนาได้มี
ปฏิสัมพันธ์กัน และปฏิบัติหน้าที่ตามแนวทางและหลักการของศาสนาของตนอย่างมีความเข้าใจ

2.3) การยึดประโยชน์ส่วนรวม คนในชุมชนนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน
แต่มีความเข้าใจกันอย่างลึกซึ้ง มีการเคารพและให้เกียรติกันในเรื่องศาสนา ทุกคนมีจิตสำนึก
ร่วม ต่างปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน

1.7.2 แนวทางการจัดการศึกษาจากกรณีศึกษาที่ 2 บ้านในุ้ง

1) แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านในุ้งมีดังนี้

1.1) มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่นับ
ถือศาสนาอิสลาม และครูวิชาการเป็นครูมุสลิม ซึ่งคณะครูในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจถึงความ
จำเป็นในการเรียนศาสนาอิสลาม เพราะมุสลิมถือว่าศาสนาคือชีวิต จะต้องเรียนรู้ตั้งแต่เกิด
จนกระทั่งถึงหลุมฝังศพ

1.2) การจัดสถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจ เพราะการละหมาดเป็น
ข้อกำหนดของศาสนา มุสลิมทุกคนต้องทำการละหมาดวันละ 5 ครั้งตามเวลาที่กำหนดไว้ และทุก
วันศุกร์ มุสลิมชายจะต้องไปละหมาดเวลากลางวันร่วมกันที่มัสยิด หากเจตนาขาดละหมาดในวัน
ศุกร์เกิน 3 ครั้ง ก็ถือว่าผู้นั้นได้หันหลังให้กับศาสนาแล้ว

1.3) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคนในท้องถิ่น โดยผู้รู้ใน
ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะการสอนศาสนาอิสลามให้กับนักเรียนมุสลิม

เป็นสิ่งจำเป็น การเรียนศาสนาอิสลามเป็นการสร้างจิตวิญญาณของความเป็นมุสลิมให้เกิดขึ้นกับนักเรียนมุสลิม ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ทางศาสนาอิสลามเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาด้วย

2) แนวทางการจัดการศึกษาในชุมชนบ้านในถ้ำ

2.1) การพึ่งพาอาศัยกัน การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนมุสลิมและชาวพุทธในบ้านในถ้ำเป็นไปด้วยการเกื้อกูล การพึ่งพาอาศัยกันตลอดมา ชาวจีนที่นับถือศาสนาพุทธมีลักษณะรักการประนีประนอมมาก จึงมีการปรับตัวผสมกลมกลืนกับเพื่อนบ้านมุสลิม จนเป็นที่รักของคนในกลุ่มมุสลิม และมีการเยี่ยมเยียน ทานข้าวร่วมกัน และมีการพึ่งพาอาศัยกันดังโครงการบัตร์น้ำชา ที่มีการบริจาคเงิน ช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน

2.2) การส่งเสริมความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม ในการอยู่ร่วมกันของคนพุทธและมุสลิม คนทั้งสองศาสนาเมื่อจำเป็นต้องปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญ ผู้ใหญ่บ้านบ้านในถ้ำก็จะจัดกิจกรรมบัตร์น้ำชาขึ้น และนำเงินไปช่วยเหลือ เช่น เมื่อชาวพุทธต้องเดินทางไปวัดทำบุญในวันสงกรานต์ ก็จะนำเงินจัดรถรับส่งให้ชาวพุทธทุกคนได้ไปทำบุญ

1.7.3 แนวทางการจัดการศึกษาจากกรณีศึกษาที่ 3 บ้านปิงหลวง

1) แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านสันทรายมีดังนี้

1.1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านสันทรายได้จัดกิจกรรมดอกกล้วยบานให้กับนักเรียนและผู้ปกครองที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามได้มีโอกาสร่วมปฏิสัมพันธ์กัน ได้วางแผนและทำงานร่วมกันก่อนสิ้นปีการศึกษา

1.2) การปลูกฝังจิตสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่นตามคำขวัญ “ถิ่นเก่าเจ้ามawangค์ ดงเกษตรอินทรีย์ มากมีพันธุ์กล้วย ภูมิใจไทยพุทธมุสลิม” ในการจัดงานดอกกล้วยบาน ทุกปีจะมีการแสดงละครประวัติศาสตร์ล้านนา ให้คนในชุมชน ทั้งผู้ปกครองและนักเรียนได้เกิดความรู้ มีความรักท้องถิ่น ปลูกฝังให้นักเรียนที่จบการศึกษากลับมาพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน ภายใต้การอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม

2) แนวทางการจัดการศึกษาของชุมชนบ้านปิงหลวง

2.1) การส่งเสริมความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม มุสลิมในชุมชนบ้านปิงหลวงมีความใกล้ชิดกับพระวัดชัยชนะ เพราะปู่ ย่า ตา ยาย ได้เข้าเรียนหนังสือกับพระ ปัจจุบันมีโรงเรียนบ้านสันทรายเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้าน แต่การเรียนรู้อะหว่างชาวพุทธและชาวมุสลิมของคนในชุมชนยังไปอย่างสม่ำเสมอ มีการพบปะกันในงานต่าง ๆ งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ชาวพุทธและมุสลิมจะช่วยเหลือกัน

2.2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ชาวพุทธมีความคิดว่าทุกคนเป็นลูกหลานของเจ้ามหายงศ์ ในอดีต ทุกคนเป็นพี่น้องกัน แรกเริ่มมาจากพ่อแม่เดียวกัน แล้วจึงแยกออกไปเป็นครอบครัวใหม่เพิ่มขึ้นจนถึงปัจจุบัน

1.8 การประเมินผลการเรียนรู้ การประเมินผลประเมินจากการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนที่เพิ่มจำนวนการทำกิจกรรมของชุมชนทุกปี และการให้ความร่วมมือ การเสียสละแรงกาย และการบริจาคของคนในชุมชนที่มีอย่างสม่ำเสมอทุกปี

การประเมินผลการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความเข้าใจ มีความสุขจะเกิดขึ้นได้สมบูรณ์ ก็เมื่อมีการเรียนรู้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1.ขั้นการเรียนรู้ เป็นขั้นที่คนในชุมชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ได้มีโอกาสเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นขั้นแรกที่ทำให้ทราบว่า วัฒนธรรมในกลุ่มคนอื่น ๆ นอกจากวัฒนธรรมในกลุ่มของตนเองแล้ว ยังมีวัฒนธรรมที่เป็นที่รักและหวงแหนของเขาเช่นกัน

2.ขั้นสร้างความเข้าใจ เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้ว จากนั้นจะเกิดความเข้าใจว่า คนในวัฒนธรรมอื่น ๆ มีข้อกำหนด ข้อปฏิบัติที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง สิ่งใดที่เป็นการปฏิบัติต่อผู้อื่นที่ไม่เหมาะสม หรือขัดกับหลักการศาสนาของเขา ก็ต้องทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน

3.การให้ความร่วมมือ หมายถึงการเข้าร่วมกิจกรรมกับคนต่างวัฒนธรรม เป็นขั้นที่คนแต่ละวัฒนธรรมได้พิจารณาได้ว่า การกระทำหรือการปฏิบัติกิจกรรมใดที่เป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติร่วมกันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การคิดและการตัดสินใจในการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมจึงเป็นขั้นสุดท้ายที่สามารถแสดงออกได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามวัฒนธรรมของแต่ละคน

ตอนที่ 2 ผลการตรวจสอบแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

จากการที่ศึกษาการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ที่มีความคิด ความรู้สึก (Sentiment) มีค่านิยม (Value) ร่วมกันของแต่ละชุมชน คนในชุมชนคลองคูจามีความรักความศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ คนบ้านในถุ้งมีความห่วงใยพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และคนบ้านปิงหลวงมีความรู้สึกเป็นพี่น้องกัน มีความรักท้องถิ่นของตนเอง ลักษณะของชุมชนเหล่านี้ที่มี “คุณค่าร่วม” (value consensus) ของการแสวงหาสันติสุขของการอยู่ร่วมกันและคุณค่าของการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นข้อค้นพบที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ร่วมให้ข้อเสนอต่อแนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมระหว่างชาวมุสลิมกับชาวพุทธ โดยได้กล่าวถึง

ประเด็นของการอยู่ร่วมกันกับผู้นับถือศาสนาอื่นของชาวมุสลิมว่าที่จริงแล้วเป็นแก่นสาระคำสอนของศาสนาอิสลาม มิใช่ความแปลกแยกตนเองออกจากผู้นับถือศาสนาอื่นอย่างที่คนเข้าใจกัน

“การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันต้องเริ่มต้นทันทีที่จะเข้าไปอยู่ร่วมกันโดยใช้หลักศาสนาเป็นเครื่องนำทาง มุสลิมต้องมีการเรียนรู้ศาสนาพร้อมกับวิชาสามัญ ศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการเรียนรู้ศาสนาเป็นการนำแนวทางที่ศาสนากำหนดมาใช้ในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง การทำความเข้าใจว่ามุสลิมต้องปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรจะเข้าใจชาวมุสลิมได้อย่างถูกต้อง ไม่คิดไปในทางลบอย่างที่เห็นในปัจจุบัน **ศาสนาอิสลามสอนว่า เมื่ออาศัยอยู่ที่ใด ให้รักและเคารพระเบียบกฎเกณฑ์ของแผ่นดินนั้น ให้รักเพื่อนบ้าน คำภีร์อัลกุรอานได้บอกไว้ว่า “จงทำดีต่อผู้บังเกิดเกล้าทั้งสอง ต่อผู้ที่เป็นญาติ ต่อเด็กกำพร้าผู้ขัดสน และเพื่อนบ้านใกล้เคียงและเพื่อนบ้านห่างไกล”** และท่านศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล.) ได้กล่าวว่า **“ไม่เป็นผู้ศรัทธาที่แท้จริงสำหรับผู้ที่ยิม ในขณะที่เพื่อนบ้านหิวโหย”** และท่านศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล.) เมื่อไปละหมาดที่มัสยิด จะเดินทางไปทางหนึ่งและกลับอีกทางหนึ่ง เพื่อจะได้สร้างความเป็นมิตรและดูแลทุกข์สุขของเพื่อนบ้าน”

(อิมรอน มะลูลีม, สัมภาษณ์ 5 พฤษภาคม 2554)

ศาสตราจารย์ ดร.อิมรอน มะลูลีม ยังได้สรุปว่า การรับรู้และเข้าใจอย่างจริงจังของจิตวิญญาณของมุสลิม ความศรัทธาในศาสนา เป็นสิ่งจำเป็นขั้นแรก เพราะเมื่อรับรู้และเข้าใจเรื่องข้อบังคับของศาสนาแล้ว การปฏิบัติต่อกันจึงจะมีความถูกต้องเหมาะสม เช่นมุสลิมมีรูกันอิสลาม (ข้อบังคับทางศาสนาที่ต้องปฏิบัติ) ไว้สำหรับการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา อิสลามมิใช่เป็นเพียงศาสนา แต่ยังเป็นกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของมุสลิมทั้งโลก มุสลิมไม่ว่าอยู่ส่วนใดของโลก หากถูกบีบบังคับ หรือถูกกีดกันมิให้มีโอกาสได้มีการปฏิบัติตามหลักศาสนาแล้ว มุสลิมทั่วโลก ก็จะร่วมรู้สึกเดือดร้อนไปด้วย

ลักษณะการเรียนรู้ของคนในชุมชนคลองคูจาม บ้านในดุ้ง และบ้านปิงหลวง มีคุณค่าร่วม (Value Consensus) ของการศรัทธาในหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งกล่าวถึงความจำเป็นในการศึกษาศาสนาอิสลามของมุสลิมทุกคน ที่ต้องเรียนรู้การปฏิบัติตนเป็นคนดีของสังคม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข

“รัฐต้องรับรู้และเข้าใจอิสลาม ที่กำหนดให้มุสลิมทุกคนจะต้องศึกษาศาสนา 2 ด้านคือ ด้านฟิรดูอิน เป็นการศึกษาคำกำหนดให้ปฏิบัติ และข้อห้ามปฏิบัติของศาสนา ที่มุสลิมทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด สิ่งใดที่ศาสนาให้ปฏิบัติ ต้องปฏิบัติ และสิ่งใดที่ศาสนาห้ามมิให้ปฏิบัติ จะต้องไม่ปฏิบัติ เช่นต้องละหมาดวันละ 5 ครั้ง ต้องถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ต้องบริจาคทาน ห้ามดื่มสุรา หรือสิ่งที่เป็นโทษแล้วทำให้มีเมฆาขาดสติ ห้ามเล่นการพนัน ห้ามคิดดอกเบีย ฯลฯ หากไม่ยึดถือตามข้อกำหนดของศาสนาแล้วจะมีบาปอย่างร้ายแรง และ ศึกษาศาสนาภาคฟิรดูกิฟายะฮ์ เป็นการศึกษาคำกำหนดให้มุสลิมในชุมชนผู้ใดผู้หนึ่งปฏิบัติ เมื่อมีผู้ปฏิบัติแล้ว มุสลิมคนอื่นจะพ้นจากการต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าไม่มีมุสลิมคนใดปฏิบัติเลย มุสลิมในสังคมนั้นทุก ๆ คน จะต้องรับผิดชอบร่วมกัน เช่นการฝังศพ ถ้ามีมุสลิมผู้หนึ่งผู้ใดปฏิบัติแล้ว ผู้อื่นที่ไม่ไปทำพิธีก็ไม่ใช่บาป แต่ถ้าหากว่าไม่มีมุสลิมผู้ใดไปเลย มุสลิมทุก ๆ คนในชุมชนนั้นจะต้องมีบาปทุกคน ฯลฯ สถานที่สอนศาสนาภาคฟิรดูอิน และฟิรดูกิฟายะฮ์ ในภาคใต้จะทำการสอนที่บ้านของผู้มีความรู้ทางด้านศาสนา ซึ่งเรียกว่าตาดีกา ซึ่งมักจะถูกเข้าใจผิดว่าเป็นสถานที่สำหรับปลุกระดมให้มีความเกลียดชังรัฐ ถูกจับผิด หากรัฐมีความเข้าใจและเข้าไปพัฒนา จะสามารถขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดภาคใต้ได้”

(อิมรอน มะลูลีม, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

“ รัฐต้องมีการศึกษาอิสลามและมีความเข้าใจเกี่ยวกับมุสลิมเสียก่อน สังคมพหุวัฒนธรรมมิใช่การอยู่ร่วมกันแล้วไม่มีปัญหาเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีการเรียนรู้ เข้าใจกันอย่างจริงจัง โดยเฉพาะคนมุสลิม ซึ่งคนมุสลิมถือว่าการรักษาจิตวิญญาณของมุสลิมต้องมาก่อน การทำความเข้าใจเกี่ยวกับอิสลาม จะทำให้เข้าใจคนที่นับถือศาสนาอิสลามที่เรียกว่ามุสลิมได้ดี ทำให้ได้รับรู้ว่ามีวิถีชีวิตมุสลิมทุกคนตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอนจะต้องมีการปฏิบัติกิจที่ศาสนากำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม เช่นมุสลิมศาสนากำหนดให้ต้องละหมาดวันละ 5 ครั้ง และก่อนการทำละหมาดทุกครั้งต้องมีการทำความสะอาดร่างกายก่อนละหมาด ดังนั้นจึงเป็นที่ต้องการของมุสลิมที่อยากมีที่ละหมาดและที่สำหรับอาบน้ำละหมาด ในทุกวันศุกร์ จะพบว่ามุสลิมทุกคนจะเดินทางไปยังมัสยิดที่ใกล้ที่สุด เพื่อปฏิบัติศาสนกิจละหมาดวันศุกร์ จนสถานที่ละหมาดเต็มไปหมด ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นที่

ต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอของมุสลิมจะขาดไม่ได้ มุสลิมจะยึดถือศาสนาเป็นหลัก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโรงเรียนที่ทันสมัยของรัฐบางโรงเรียน ไม่เป็นที่สนใจของชาวมุสลิม ชาวมุสลิมเลือกที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีการสอนศาสนาควบคู่ไปกับการศึกษาสามัญ มากกว่าโรงเรียนของรัฐที่ทันสมัย

รัฐต้องศึกษาจิตวิญญาณของความเป็นมุสลิมให้มาก ในกรณีภาคใต้ มีการใช้สุนัขดมกลิ่นเพื่อค้นหาสิ่งผิดกฎหมายในบ้านหรือในมัสยิด ซึ่งอิสลามถือว่าสุนัขเป็นสิ่งสกปรก ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เข้าใจ จึงสร้างความไม่พอใจให้กับชาวมุสลิมและไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวมุสลิม รัฐจึงต้องให้ความสนใจอย่างจริงจังด้วยการกราบก็เช่นเดียวกัน มุสลิมไม่สามารถกราบสิ่งอื่นใดได้นอกจากอัลเลาะห์ พระผู้เป็นเจ้าของพระองค์เดียวเท่านั้น มุสลิมหลายคนที่เป็นผู้นำ และกลุ่มมุสลิมหลายกลุ่มก็รู้สึกอึดอัดที่คนรอบข้างไม่เข้าใจ เกรงจะถูกตำหนิว่าปฏิบัติไม่เหมือนกับคนอื่น ๆ หรือนักเรียนมุสลิมไม่สามารถทำพิธีไหว้ครูได้ เนื่องจากมีการกราบไหว้ นักเรียนหลายคนก็อึดอัดเพราะคนอื่นไม่เข้าใจ”

(อิมรอน มะลูลีม, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

“มุสลิมต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า “ความรู้คู่คุณธรรม” หมายความว่าต้องศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม มุสลิมใช้ชีวิตโดยไม่แยกทางโลกออกจากทางธรรม มุสลิมถือว่าศาสนาเป็นข้อบังคับซึ่งต้องปฏิบัติตาม เนื่องจากการปฏิบัติเป็นข้อพิสูจน์ว่าตนเองเป็นมุสลิมอย่างแท้จริง

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยของรัฐบางมหาวิทยาลัยเช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้จัดสถานที่ให้กับนักศึกษามุสลิมเพื่อใช้ละหมาด และสามารถใช้ละหมาดร่วมกันในวันศุกร์ได้ เนื่องจากเป็นห้องใหญ่สามารถรองรับนักศึกษาจำนวนมากได้นอกจากนี้นักเรียนมุสลิม ยังนิยมเรียนในโรงเรียนเอกชนที่สอนศาสนาควบคู่ไปกับสามัญด้วย มากกว่าโรงเรียนของรัฐ แม้ว่าโรงเรียนของรัฐจะทันสมัยมากกว่า เพราะต้องการให้บุตรหลานมีความรู้เกี่ยวกับศาสนาด้วยนอกจากวิชาสามัญ มีโรงเรียนสอนศาสนาควบคู่กับการสอนวิชาสามัญในประเทศไทยอยู่เกือบทุกภูมิภาค แต่ที่มุสลิมทั่วประเทศนิยมส่งลูกหลานเข้าเรียนจำนวนมาก ได้แก่ โรงเรียนอิสลามศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนอิสลามสันติชน กรุงเทพมหานคร”

(จรัญ มะลูลีม, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

คนในชุมชนทั้งสามชุมชน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีน้ำใจต่อกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration) เพราะทั้งชาวพุทธและมุสลิม ต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามที่ต้องขอความร่วมมือร่วมใจจากชุมชน มีการพึ่งพาอาศัย (Interdependent) และประสานงานกันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

“การยอมกันได้ทางศาสนา จะเห็นได้ว่าสังคมของคนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความเข้าใจกันดีมาก วิถีชีวิตผู้พัวพันกันมาตั้งแต่โบราณแต่อดีต ทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม เห็นได้จากการทักทายกันก็แสดงให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น คนถามทักทายว่า “จะไปไหนกัน” คนตอบก็จะตอบว่า “จะไปมัสยิดหน้าวัด” หรือ “ไปวัดหน้ามัสยิด” เวลาจัดงานบุญ เช่นงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ คนในชุมชนจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีได้คิดถึงความแตกต่างทางศาสนาเลย มีการเยี่ยมถว้ยงานจากวัด หรือมัสยิด เว้นแต่งานที่เป็นงานศาสนาจริง ๆ ก็เข้าใจกันว่าสิ่งใดทำได้ หรือทำไม่ได้ ก็จะเข้าใจกัน แสดงให้เห็นว่า วัด และ มัสยิด อยู่ใกล้ชิดกัน คนอยุธยาจะมีความภูมิใจในความเป็นคนอยุธยาที่มีหลากหลายวัฒนธรรมและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข”

(จรัญ มะลูลีม, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

รองศาสตราจารย์ ดร.จรัญ มะลูลีม ได้สรุปถึงการอยู่ร่วมกันของคนหลายศาสนาในชุมชน ต้องมีการยอมกันทางศาสนา (Religious Toleration) เพราะถ้ามีความเข้าใจกันทางศาสนาแล้ว จะทำให้เกิดการให้ความร่วมมือ ทำให้คนในชุมชนมีความสามัคคี มีความสุข มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ในสถานศึกษาทั้งสามชุมชน โรงเรียนบ้านโนนสูง และโรงเรียนบ้านปิงหลวง มีภาษาที่ใช้เป็นภาษาท้องถิ่น โรงเรียนบ้านโนนสูงใช้ภาษาท้องถิ่นใต้ และโรงเรียนบ้านปิงหลวงใช้ภาษาท้องถิ่นเหนือ สำหรับใน 4 จังหวัดภาคใต้ ส่วนใหญ่ นักเรียนและผู้ปกครองใช้ภาษามลายู แต่ครูผู้สอนไม่สามารถใช้ภาษามลายูได้ การจัดการศึกษาในโรงเรียน จึงพบปัญหา เพราะนักเรียนขาดเรียนเนื่องจากไม่เข้าใจภาษาที่ครูใช้สอน

“ครูผู้สอน ในโรงเรียนของรัฐในภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ควรมีความรู้ทางด้านภาษามลายู เนื่องจากนักเรียนใช้ภาษามลายูเป็นภาษาท้องถิ่นมาตั้งแต่เกิด เมื่อไปเข้าเรียนในโรงเรียนสามัญ จึงไม่เข้าใจในภาษาไทยดีพอ ทำให้เกิดความท้อแท้ เนื่องจากเรียนไม่รู้เรื่อง”

(จรัญ มะลูลีม, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

การอยู่ร่วมกันในชุมชนของคนทั้งสามชุมชน มุสลิมมีความจำเป็นที่จะต้องยึดหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องในการทำมาค้าขาย ซึ่งเป็นข้อบังคับของมุสลิมที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติ การสร้างความเข้าใจให้คนต่างศาสนาได้รับรู้จึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้มุสลิมปฏิบัติตามหลักศาสนาได้ถูกต้องและสะดวกยิ่งขึ้น

“การส่งเสริมสุขภาวะมุสลิม เนื่องจากอิสลามได้กำหนดถึงวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการทำความสะอาดร่างกายและสิ่งของอื่น ๆ อย่างเคร่งครัด เช่นเมื่อมีการบัสสาวะ หรือ อุจจาระ ต้องทำความสะอาดด้วยน้ำเสมอ จึงควรจัดให้มีน้ำสำหรับทำความสะอาดตามห้องน้ำสาธารณะต่าง ๆ”

(จรัญ มะลูลีม, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

“รัฐต้องมีการศึกษาอิสลามและมีความเข้าใจเกี่ยวกับมุสลิมเสียก่อน สังคมพหุวัฒนธรรมมิใช่การอยู่ร่วมกันแล้วไม่มีปัญหาเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีการเรียนรู้ เข้าใจกันอย่างจริงจัง โดยเฉพาะคนมุสลิม ซึ่งคนมุสลิมถือว่าการรักษาจิตวิญญาณของมุสลิมต้องมาก่อน การทำความเข้าใจเกี่ยวกับอิสลาม จะทำให้เข้าใจคนที่นับถือศาสนาอิสลามที่เรียกว่ามุสลิมได้ดี ทำให้ได้รับรู้วิถีชีวิตมุสลิมทุกคนตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอนจะต้องมีการปฏิบัติกิจที่ศาสนากำหนดไว้อย่างไรบ้าง เช่นมุสลิมศาสนากำหนดให้ต้องละหมาดวันละ 5 ครั้ง และก่อนการทำละหมาดทุกครั้งต้องมีการทำความสะอาดร่างกายก่อนละหมาด ดังนั้นจึงเป็นที่ต้องการของมุสลิมที่อยากมีที่ละหมาดและที่สำหรับอาบน้ำละหมาด ในทุกวันศุกร์ จะพบว่ามุสลิมทุกคนจะเดินทางไปยังมัสยิดที่ใกล้ที่สุด เพื่อปฏิบัติ

ศาสนกิจจะหมดวันศุกร์ จนสถานที่จะหมดเต็มไปหมด ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นที่ ต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอของ มุสลิมจะขาดไม่ได้ มุสลิมจะยึดถือศาสนาเป็น หลัก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโรงเรียนที่ทันสมัยของรัฐบางโรงเรียน ไม่เป็นที่สนใจของ ชาวมุสลิม ชาวมุสลิมเลือกที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีการสอนศาสนาควบคู่ไป กับการศึกษาสามัญ มากกว่าโรงเรียนของรัฐที่ทันสมัย รัฐ ต้อง ศึกษาคิจต วิญญาณของความเป็นมุสลิมให้มาก ในกรณีภาคใต้ มีการใช้สุนัษ ดมกลิน เพื่อค้นหาสิ่งผิดกฎหมายในบ้านหรือในมัสยิด ซึ่งอิสลามถือว่าสุนัษเป็นสิ่ง สกปรก ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เข้าใจ จึงสร้างความไม่พอใจให้กับชาวมุสลิมและ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากชาวมุสลิม รัฐจึงต้องให้ความสนใจอย่างจริงจังด้วย การกราบก็เช่นเดียวกัน มุสลิมไม่สามารถกราบสิ่งอื่นใดได้ นอกจากอัลเลาะห์ พระผู้เป็นเจ้าของพระองค์เดียวเท่านั้น มุสลิมหลายคนที่เป็นผู้นำ และกลุ่ม มุสลิมหลายกลุ่มก็รู้สึกอึดอัดที่คนรอบข้างไม่เข้าใจ เกรงจะถูกตำหนิว่าปฏิบัติไม่ เหมือนกับคนอื่น ๆ หรือนักเรียนมุสลิมไม่สามารถทำพิธีไหว้ครูได้ เนื่องจากมีการ กราบไหว้ นักเรียนหลายคนก็อึดอัดเพราะคนอื่นไม่เข้าใจ”

(จรัญ มะลูลีม, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

“รัฐควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษานอกโรงเรียน (ก.ศ.น) ในโรงเรียนสอนศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้คนที่เรียนในโรงเรียนสอนศาสนา มีโอกาสได้เรียนวิชาสามัญ วิชาชีพ และมีใบรับรองเพื่อสามารถนำไปประกอบวิชาชีพได้ เนื่องจากผู้ปกครองไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ ถึงแม้ว่าโรงเรียนของรัฐจะมีความทันสมัยแต่ไม่ได้มีการสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งชาวมุสลิมถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ศาสนา ก่อน นักศึกษามุสลิม ที่จบการศึกษาทางด้านศาสนาในต่างประเทศ เป็นผู้ที่มีความสามารถในด้านการศึกษา ควรเปิดโอกาสให้ได้มีส่วนร่วมในการจัดการด้าน การศึกษาของรัฐ นักศึกษาดังกล่าว หากได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรแล้ว สามารถที่จะปฏิบัติงานได้ดี”

(จรัญ มะลูลีม, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

สรุปข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ ในการนำเสนอแนวทาง การจัดการศึกษา ใน
สังคมพหุวัฒนธรรม วันที่ 5 พฤษภาคม 2553 เวลา 10.00 – 12.00 น.

ศ.ดร.อิมรอน มะลูลีม รองประธานกรรมาธิการอิสลามแห่งประเทศไทย กล่าวถึงสังคม
พหุวัฒนธรรมที่มีการอยู่ร่วมกันกับคนมุสลิมไว้ดังนี้

1. รัฐต้องรับรู้และเข้าใจอิสลาม ซึ่งศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมทุกคนจะต้อง
ศึกษาทางด้านศาสนาดังต่อไปนี้

2. รัฐควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษานอกโรงเรียน
(ก.ศ.น) ในโรงเรียนสอนศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้คนที่เรียนในโรงเรียนสอนศาสนา มีโอกาสได้
เรียนวิชาสามัญ วิชาชีพ และมีใบรับรองเพื่อสามารถนำไปประกอบวิชาชีพได้ เนื่องจากผู้ปกครอง
ไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ ถึงแม้ว่าโรงเรียนของรัฐจะมีความทันสมัยแต่ไม่ได้มี
การสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งชาวมุสลิมถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ศาสนา ก่อน

3. นักศึกษามุสลิม ที่จบการศึกษาทางด้านศาสนาในต่างประเทศ เป็นผู้ที่มี
ความสามารถในด้านการศึกษา ควรเปิดโอกาสให้ได้มีส่วนร่วมในการจัดการด้านการศึกษาของรัฐ
นักศึกษาดังกล่าว หากได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรแล้วสามารถที่จะปฏิบัติงานได้ดี

ข้อเสนอแนะในการนำเสนอแนวทางจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

1. ในโรงเรียน ควรจัดสถานที่ทำน้ำละหมาดและสถานที่สำหรับละหมาดให้กับชาว
มุสลิม โดยมีเพียงก๊อมน้ำ และสถานที่ที่เป็นห้องเล็ก ๆ แต่สะอาด เท่านั้น

2. ให้โอกาสในการปฏิบัติศาสนกิจของชาวมุสลิม ซึ่งเมื่อถึงเวลาละหมาด ต้องอนุญาต
ให้เด็กนักเรียน หรือมุสลิมได้ปฏิบัติศาสนกิจ เพราะมุสลิมจะรู้สึกผิดเมื่อถึงเวลาปฏิบัติศาสนกิจ
แล้วไม่ได้ปฏิบัติ

3. ตามสถานศึกษา ส่วนราชการ ควรจัดให้มีร้านอาหารสำหรับมุสลิมสำหรับบริโภค

4. จัดให้มีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน (ก.ศ.น.) ในโรงเรียนสอนศาสนา เพราะเป็นการ
สร้างโอกาสให้นักเรียนได้มีความรู้ทางด้านสามัญและด้านอาชีพ ควบคู่ไปกับความรู้ทางด้าน
ศาสนา

ข้อเสนอแนะในการนำเสนอแนวทางจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

1. จัดให้มีการสอนศาสนาอิสลามควบคู่กับการสอนวิชาสามัญในโรงเรียน

2. ส่งเสริมการยอมรับกันได้ทางศาสนา เช่นมีงานวัด งานมัสยิด ที่จำต้องใช้เสียงดัง คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของงานร่วมกัน ยอมให้มีเสียงดังได้

3. จัดให้มีสถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจได้ สร้างความรู้สึกห่วงใย เห็นความจำเป็นของการปฏิบัติศาสนกิจของมุสลิม

4. ให้ผู้ที่มีความรู้ทางศาสนา มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นให้มุสลิมทุกคนได้รับการศึกษาด้านศาสนาอิสลาม

5. ครูผู้สอนในโรงเรียนในภาคใต้ ควรมีความรู้ด้านภาษามลายู และใช้ภาษาไทยและภาษามลายูในการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนที่ไม่ค่อยมีทักษะในการ ฟัง-พูด ภาษาไทย ได้มีความรู้ความเข้าใจในการเรียนการสอน

อาจารย์ ดร.ปราณี พ้าพานิช อาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1. ครูที่เขียนหลักสูตรสถานศึกษา ต้องมีความรู้ ความเข้าใจที่แท้จริงในเรื่องการสอนศาสนาอิสลาม เหมือนดังการสอนพุทธศาสนาที่มีครู หรือพระทำการสอน

2. ผู้บริหารและครูในโรงเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการศึกษาศาสนาอิสลาม

3. การจัดการเรียนรู้ ควรจัดให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์คือเป็นคนดี มีการส่งเสริมคนดีให้ชัดเจน

4. ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้พหุวัฒนธรรมให้คนทุกศาสนามีความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ผู้ทรงคุณวุฒิอีก 2 ท่าน ได้ให้ความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิอีก 1 ท่าน ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า แนวทางการจัดการศึกษา ควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน เนื่องจากเด็กมีโอกาสใช้ชีวิตในโรงเรียนสูงมาก และกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจระหว่างนักเรียนเป็นสิ่งที่เขารับรู้ได้ง่าย และยังเป็นการสร้างความรู้พื้นฐานที่จะนำไปสู่ความเข้าใจระหว่างนักเรียน เป็นสิ่งที่เขารับรู้ได้ง่าย และยังเป็นการสร้างความรู้พื้นฐานที่จะนำไปสู่ความเข้าใจกันมากขึ้น ซึ่งความคิดเห็นและข้อเสนอนี้ตรงกับผู้ทรงคุณวุฒิอีก 1 ท่าน ซึ่งกล่าวถึงแนวทางการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้น รัฐต้องพัฒนาและผลิตบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีประสิทธิภาพที่เข้าใจวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และความเข้าใจกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน เพื่อที่บุคลากรด้านการศึกษาได้ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ขัดต่อความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิท่านนี้ได้ให้ข้อคิดเห็น

และข้อเสนอแนะตรงกับผู้ทรงคุณวุฒิอีก 1 ท่าน เกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมการยอมรับความแตกต่างกันของแต่ละวัฒนธรรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิท่านแรกได้เสนอให้มีการส่งเสริมและยอมรับอัตลักษณ์และความหลากหลายของการจัดการศึกษาในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่งทีกล่าวถึงการอยู่ร่วมกันของคนในพื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ ที่มีประชากรมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ แต่ต้องให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของคนส่วนน้อยที่เป็นชาวพุทธด้วย ต้องมีการยอมรับ เข้าใจกัน ไม่ว่าในชุมชนใดที่อาจมีมุสลิมเป็นคนกลุ่มน้อยก็ตาม เพราะการยอมรับความแตกต่างกัน ย่อมเป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกันเป็นเบื้องต้น

กรณีทางภาคใต้ หากยังไม่มีการศึกษาและทำความเข้าใจอิสลามอย่างจริงจัง ความเข้าใจและการปฏิบัติต่อมุสลิมก็จะเป็นปัญหาทางสังคมต่อไป มุสลิมจะถูกเข้าใจผิดและถูกมองเป็นคนแปลกหน้า ทำให้มุสลิมรู้สึกของว่าตนเองเป็นผู้อื่น ดังนั้นการที่รัฐจะไม่ได้รับความร่วมมือ การทำความเข้าใจอย่างจริงจังเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อเกิดความเข้าใจ มีการยอมรับทางศาสนา ก็จะทำให้มุสลิมรู้สึกมีโอกาสในสังคมเท่าเทียมกับผู้อื่นที่ไม่ใช่มุสลิม

จากความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า การศึกษากิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนทั้ง 3 กรณีนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ความรัก ความมีน้ำใจที่เอื้ออาทรต่อกันยังมีอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมของประเทศไทยอีกมากมาย การสนับสนุนและการให้ความชื่นชมในการกระทำที่เหมาะสมต่อกันระหว่างคนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้น เป็นสิ่งที่ทุกคนควรรีให้สนับสนุนและขานรับนโยบายของโครงการต่างๆที่เป็นพหุวัฒนธรรม

ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับ การประเมินผลการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของในสังคมพหุวัฒนธรรม ว่าคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความเข้าใจ มีความสุขจะเกิดขึ้นได้สมบูรณ์ ก็เมื่อมีการเรียนรู้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการเรียนรู้ เป็นขั้นที่คนในชุมชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ได้มีโอกาสเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นขั้นแรกที่ทำให้ทราบว่า วัฒนธรรมในกลุ่มคนอื่นๆนอกจากวัฒนธรรมในกลุ่มของตนเองแล้ว ยังมีวัฒนธรรมที่เป็นที่รักและหวงแหนของเขาเช่นกัน

2. ขั้นสร้างความเข้าใจ เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้ว จากนั้นจะเกิดความเข้าใจว่า คนในวัฒนธรรมอื่นๆ มีข้อกำหนด ข้อปฏิบัติที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง สิ่งใดที่เป็นการปฏิบัติต่อผู้อื่นที่ไม่เหมาะสม หรือขัดกับหลักการศาสนาของเขา ก็ต้องทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน

3. การให้ความร่วมมือ หมายถึงการเข้าร่วมกิจกรรมกับคนต่างวัฒนธรรม เป็นขั้นที่คนแต่ละวัฒนธรรมได้พิจารณาได้ว่า การกระทำหรือการปฏิบัติกิจกรรมใดที่เป็นสิ่งที่สามารถ

ปฏิบัติร่วมกันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การคิดและการตัดสินใจในการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรม จึงเป็นขั้นสุดท้ายที่สามารถแสดงออกได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามวัฒนธรรมของแต่ละคน

ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม จากผลการ ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปได้ดังนี้

1. แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับรัฐ

1) ส่งเสริมให้มีลักษณะการยอมรับกันได้ทางศาสนา ศาสนามีข้อบังคับ การปฏิบัติ ตามหลักศาสนาเป็นความสุขของผู้ที่ได้ปฏิบัติตาม

2) การจัดการศึกษาควบคู่ไปกับการสอนศาสนา ดังคำกล่าว 'ความรู้คู่คุณธรรม' ซึ่งศาสนาอิสลาม เป็นชีวิตและจิตวิญญาณของชาวมุสลิม

3) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการสวดมนต์ เพื่อแสดงความภักดีต่อพระเจ้า ได้แก่สถานที่สำหรับอาบน้ำละหมาด และสถานที่สำหรับละหมาด (สวดมนต์)

4) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคนในท้องถิ่น

5) การสร้างเอกภาพบนความหลากหลาย มีการยอมรับความแตกต่าง มองเห็นคุณค่าของความแตกต่างของคนแต่ละศาสนา แต่ละวัฒนธรรม แต่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษา

1) การสอนศาสนาอิสลามให้กับนักเรียนมุสลิม

2) การจัดสถานที่สำหรับการปฏิบัติศาสนกิจ

3) การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม

4) การมีส่วนร่วมของการจัดการศึกษาของคนในท้องถิ่น

3. แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับชุมชน

1) การส่งเสริมความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม

2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3) การยึดประโยชน์ส่วนรวม

4) การปลูกฝังจิตสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่น

แนวทางการจัดการศึกษา ชุมชนบ้านคลองคูจาม	
โรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์	ชุมชนบ้านคลองคูจาม
1) มีการสอนศาสนาอิสลาม	1) การปลูกฝังจิตสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่น ให้มีความภูมิใจในท้องถิ่นของตน
2) มีการจัดสถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจ	2) ส่งเสริมความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม
3) มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม	3) การยึดถือประโยชน์ส่วนรวม
4) ผู้รู้ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา	

แนวทางการจัดการศึกษา ชุมชนบ้านในถุ้ง	
โรงเรียนบ้านในถุ้ง	ชุมชนบ้านในถุ้ง
1) มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียน	1) การพึ่งพาอาศัยกัน
2) มีการจัดสถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจ	2) ส่งเสริมความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม
3) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคนในท้องถิ่น	

แนวทางการจัดการศึกษา ชุมชนบ้านปึงหลวง	
โรงเรียนบ้านสันทราย	ชุมชนบ้านปึงหลวง
1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม	1) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
2) ปลูกฝังจิตสำนึกร่วมกันของคนในท้องถิ่น	2) ส่งเสริมความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม

ปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชน แบ่งเป็น 2 ด้านดังนี้

1. ปัจจัยภายใน

1.1 วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ประเพณี ในชุมชนเป็นการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนที่นับถือศาสนาอิสลาม และนับถือศาสนาพุทธ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และประเพณี ทำให้คนในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน มีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และทุกคนเกิดความภูมิใจในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างปรกติสุข

1.2 ผู้นำด้านการปกครอง มีลักษณะของผู้นำ ที่เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับทุกศาสนา และวัฒนธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดทำโครงการ เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคี ปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรักท้องถิ่นของตน และมีความผูกพันกันในชุมชนดุจญาติพี่น้อง การมีคุณธรรม การเสียสละเพื่อชุมชนของผู้นำด้านการปกครองของชุมชนแต่ละแห่งที่มีจิตสำนึกในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยสมาชิกในชุมชนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับผู้นำ เนื่องจากมีความรักและศรัทธาในกลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน

1.3 ผู้นำทางศาสนาของชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ ทำหน้าที่ให้ความรู้ทางศาสนา และเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ในวันสำคัญทางศาสนา

อิหม่ามประจำมัสยิด และเจ้าอาวาสของวัดในชุมชนรู้จักกันเป็นอย่างดี มีการประสานงานช่วยเหลือกันอย่างสม่ำเสมอ เมื่อถึงวันที่แต่ละศาสนามีกิจกรรม เช่นในวันอีดิลอัฎฮาห์ ซึ่งเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของศาสนาอิสลาม จะมีการเชือดวัวแล้วนำเนื้อ ซึ่งเรียกว่าเนื้อกูรปาน แจกให้แก่ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนต่างศาสนิกที่ได้มาเยี่ยมเยียนกันในวันดังกล่าว

1.4 ผู้นำ และตัวแทนในชุมชน การพัฒนาชุมชนมีหลายด้าน ผู้นำในแต่ละกลุ่ม เช่นกลุ่ม อสม. กลุ่มสตรีแม่บ้าน หรือกลุ่มอื่น ๆ ได้จัดกิจกรรมตามโครงการซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่นกลุ่มปรมงเรือเล็ก ที่ได้ร่วมกันเลี้ยงหอย และกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนบ้านในดู่ หรือโครงการกำจัดขยะ โครงการลำไยอบแห้งในชุมชนบ้านปิงหลวง รวมทั้งโครงการอนามัยที่มีการตรวจสุขภาพ การบรรยายให้ความรู้ด้านสุขภาพทั่วไปของชุมชนคลองคูคาม กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของสมาชิกในชุมชน

1.5 ผู้บริหารโรงเรียนในชุมชน ผู้บริหารของโรงเรียนในชุมชนทั้ง 3 ชุมชน เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ และคณะครูที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนมีความรู้ความเข้าใจและศึกษาถึงวิถีชีวิตสภาพความเป็นอยู่ ของคนมุสลิมในหมู่บ้าน เพื่อนำไปพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน ได้จัดสร้างห้องละหมาด (ห้องสวดมนต์) สำหรับนักเรียนที่เป็นมุสลิม ซึ่งศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมทุก ๆ คน ที่บรรลุนิติภาวะตามหลักศาสนาอิสลาม จำต้องสวดทำการละหมาดวันละ 5 ครั้ง ตามช่วงเวลาที่ยศกำหนด อีกทั้งในวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม ซึ่งมีใช้

วันหยุดราชการ โรงเรียนในชุมชนเหล่านี้ก็อนุญาตให้นักเรียนหยุดเรียนเพื่อไปปฏิบัติศาสนกิจ ร่วมพิธีละหมาดที่มีสยิดกับพ่อแม่ พี่น้อง และมุสลิมอื่น ๆ ในหมู่บ้านได้ โดยไม่ถือเป็นวันลาแต่อย่างใด ความรู้ความเข้าใจกันระหว่างศาสนานี้ ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

1.6 สมาชิกในชุมชน ทุกคนในชุมชนเป็นคนที่รู้จักสนิทสนมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ทุกคนได้เรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตวิถีชีวิตของกันและกันโดยเริ่มจากผู้ใหญ่ในครอบครัวแนะนำ สั่งสอน และสั่งคมในโรงเรียนจากการเป็นเพื่อนในโรงเรียน การทำงานร่วมกันในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนคบหาสมาคม มีความสัมพันธ์กันอย่างเข้าใจ และคุ้นเคย กับการปฏิบัติตนต่อกันอย่างเหมาะสมตลอดมา

1.7 ด้านนโยบาย นโยบายในชุมชนมาจากฝ่ายปกครองจากผู้นำชุมชนหมู่บ้าน มีกิจกรรมและโครงการของหมู่บ้านซึ่งเป็นการส่งเสริมการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน โดยแต่ละโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนั้น นโยบายของโรงเรียนในแต่ละชุมชน ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนไทยพุทธ และนักเรียนไทยมุสลิม ได้มีความเสมอภาคในการเรียนรู้ 'ได้รับรู้ เข้าใจถึงความแตกต่าง แต่มีการยอมรับในความต่างนั้น นักเรียนมีความรัก ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน トラบจนเป็นผู้ใหญ่ในชุมชน

2. ปัจจัยภายนอก

2.1 ด้านนโยบาย ชุมชนได้รับนโยบายต่างๆจากองค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในชุมชน

2.2 ด้านงบประมาณ ชุมชนได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อสนับสนุนกิจกรรมตามโครงการของหมู่บ้าน ดังกรณีของชุมชนบ้านคลองคูจามที่มีวัด มัสยิดและโบสถ์ได้รับเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองคูจามปีละ 25,000 บาท เพื่อเป็นการส่งเสริมด้านวัฒนธรรม

2.3 ด้านความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชน ทำให้มีการประชาสัมพันธ์ทางเสียงตามสายในหมู่บ้าน มีการรับรู้และการบอกกล่าว รวมทั้งมีการไปเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องกันต่างหมู่บ้าน และเยาวชนที่มีเพื่อนอยู่ในโรงเรียนระดับมัธยมได้เชิญชวนเพื่อนมาเที่ยวในหมู่บ้านของตน ทำให้กิจกรรมต่างๆแพร่กระจายจนกระทั่งเป็นที่ถือเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนอื่นๆที่นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาอิสลามเข้ามาร่วมด้วย ทำให้มีการพบปะและรู้จักกัน มีความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมมากขึ้นเป็นลำดับทุกปี จนกระทั่งมีการแต่งงานกันของชาวพุทธกับมุสลิมทั้งในและต่างหมู่บ้าน

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม และเพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งข้อมูลจากเอกสารที่ปรากฏในชุมชน และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นการวิจัยเชิงพหุกรณีศึกษา (Multicase Study) โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

ในแต่ละขั้นตอน มีรายละเอียดการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกพื้นที่ศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. การเลือกพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยใช้การเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา ดังนี้

- 1) เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีประชากรนับถือทั้งศาสนาพุทธและอิสลาม และเป็นชุมชนที่มีสัดส่วนประชากรมุสลิมค่อนข้างสูง
- 2) เป็นชุมชนที่ประชากรต่างศาสนาอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดีทั้งในชุมชนและสังคมไทย
- 3) เป็นชุมชนที่มีประวัติการรวมกลุ่มของชนต่างวัฒนธรรมเป็นเวลายาวนาน
- 4) เป็นพื้นที่ที่มีนโยบายการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมศึกษา

1.1 การเลือกภูมิภาคและจังหวัดที่ศึกษา

ภาคกลาง เป็นพื้นที่ที่มีผู้นับถือศาสนาอิสลามมากที่สุดรองจากภาคใต้ โดยมีประชากรมุสลิมจำนวน 330,703 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร, 2548) จังหวัดที่มีมัสยิดมากที่สุดคือ กรุงเทพมหานคร มีจำนวน 174 แห่ง อันดับที่สอง คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีจำนวนมัสยิด 58 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการกลาง

อิสลามแห่งประเทศไทย, 2551) แต่เมื่อพิจารณาจำนวนประชากรมุสลิมและจำนวนมัสยิด พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประชากรชาวไทยมุสลิมในอัตราส่วนสูง และยังเป็นจังหวัดที่ชุมชนซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมาเจ็ดร้อยกว่าปี โดยชุมชนอิสลามมีบุคคลสำคัญคือท่านเจก อะหมัด จุฬาราชมนตรีคนแรกของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาผู้เป็นต้นตระกูลขุนนาค ขณะเดียวกันจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็เป็นราชธานีที่มีประเพณีนิยมในการสร้างวัดกันอย่างแพร่หลายมาแต่อดีต จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงเป็นเสมือนชุมทางวัฒนธรรมที่รวมคนต่างเชื้อชาติ ต่างวัฒนธรรม ต่างภาษาและต่างศาสนา มาพบกัน (สุครา สัจฉายา, 2538: 168)

ภาคใต้ เป็นภาคที่มีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามจำนวน 1,864,102 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่มากที่สุดในประเทศไทย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร, 2548) จังหวัดขนาดใหญ่ในภาคใต้ที่มีประชากรมากกว่าล้านคน ได้แก่ จังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งสองจังหวัดมีประชากรทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลาม แต่เมื่อพิจารณาในด้านประวัติความเป็นมาจะเห็นว่าแคว้นนครศรีธรรมราช เป็นแคว้นแห่งการค้าและเป็นศูนย์กลางการปกครองมาแต่อดีต ดังจะพบในศิลาจารึกวัดเสมาเมืองว่า ประมาณ พ.ศ. 1773 เมืองนครศรีธรรมราชเจริญรุ่งเรืองมาก แม้แต่สุโขทัยและอยุธยา ก็ได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากแคว้นนครศรีธรรมราช (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2532: 35) นอกจากนี้ยังพบว่าหากนับรวมสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว จังหวัดนครศรีธรรมราชยังเป็นจังหวัดที่มีจำนวนมัสยิดมากถึง 116 แห่ง

ภาคเหนือ มีการอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลายทั้งในด้านของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนา โดยจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดในภาคเหนือ มีการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรมมากมาย (จังหวัดเชียงใหม่, 2552: ออนไลน์) ประการสำคัญ จังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนมัสยิดมากที่สุดในภาคเหนือ คือมีจำนวน 13 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2551) ซึ่งแสดงถึงจำนวนประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามได้อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีมัสยิดตั้งอยู่ด้วย มุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่เป็นมุสลิมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และทางภาษา หลายศาสนาอยู่ร่วมกันในชุมชนหลายชุมชน ซึ่งมีได้มีเฉพาะมุสลิมที่เป็นชาวจีนฮ่อเท่านั้น ยังมีมุสลิมที่มาจากพม่า อินเดีย ปากีสถาน และบังคลาเทศ (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์เจริญเมือง, 2549: 158)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นพื้นที่ที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา มีชาวไทยมุสลิมจำนวนน้อยมากดังจะเห็นจากผลการสำรวจประชากรมุสลิมในภาคอีสานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ณ วันที่ 1 เมษายน 2543 มีจำนวน 18,069 คน เป็นชาย 6,844 คน หญิง 11,225 คน อีกทั้งประชากรมุสลิมมีการกระจายมากที่สุดเมื่อเทียบกับชาวไทย

มุสลิมในภูมิภาคอื่นๆของประเทศไทย (แผนงานสร้างเสริมสุขภาพมุสลิมไทย, 2547: 2) ดังจะเห็นจากจำนวนมัสยิดในแต่ละจังหวัดซึ่งพบว่าจังหวัดที่มีมัสยิดจำนวนมากที่สุด คือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีจำนวน 4 แห่ง แต่ส่วนใหญ่มีมัสยิดเพียงจังหวัดละ 1 แห่ง (สำนักกิจการความมั่นคงภายในกรมการปกครอง, 2550) การตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนของมุสลิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีความแตกต่างจากชุมชนมุสลิมในภาคใต้ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออก ที่มีการรวมตัวเป็นหมู่บ้านเป็นชุมชนอย่างชัดเจน ซึ่งภาพดังกล่าวแทบจะหาภาพชุมชนมุสลิมในภาคอีสานอย่างภาคอื่นๆของประเทศไทยไม่ได้เลย (มูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนามุสลิมอีสาน (มูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนามุสลิมอีสาน, 2550 : ออนไลน์) จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมในภาคกลางภาคใต้ และภาคเหนือ โดยในพื้นที่ภาคเหนือผู้วิจัยได้เลือกจังหวัดเชียงใหม่ ภาคกลางเลือกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และภาคใต้เลือกจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ได้เลือกศึกษาเนื่องจากการรวมตัวเป็นหมู่บ้านเป็นชุมชนของชาวไทยมุสลิมยังมีความกระจัดกระจาย

1.2 การเลือกชุมชนที่ศึกษา

หลังการเลือกภูมิภาคและจังหวัดที่ศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนที่ศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนดด้วยวิธีการ Snowball Sampling จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลข้างต้นอีกครั้งหนึ่ง

2. การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้วิจัยจำแนกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในแต่ละชุมชนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชนจากแต่ละศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม กลุ่มสมาชิกชุมชน และกลุ่มครู/ผู้บริหารสถานศึกษาที่สมาชิกชุมชนส่งบุตรหลานเข้าศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวได้รับการเสนอชื่อโดยการ Snowball Sampling จากผู้นำชุมชนในชุมชนแต่ละแห่ง เมื่อได้รับรายชื่อ ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เต็มใจให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลในการวิจัย ผลการคัดเลือกได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ และข้อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพหุวัฒนธรรม ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ และข้อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. วิธีการวิจัย

1.1 การสังเกต

การสังเกตเป็นวิธีที่ผู้วิจัยสามารถใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการเรียนรู้ทำความเข้าใจและจัดบันทึกข้อมูลได้ และในการสังเกตนี้ผู้วิจัยได้เลือกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยร่วมทำกิจกรรมไปกับกลุ่มเพื่อสร้างความคุ้นเคย จนสามารถสังเกตพฤติกรรมที่ต้องการได้ ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตและการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตเป็นเครื่องมือช่วยในการสังเกต ประกอบกับการใช้เทปบันทึกเสียง วิดีโอเทป ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยสังเกตซ้ำได้

3.1.2) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Intergroup Relationship)

3.1.3) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intragroup Relationship)

3.2) ลักษณะพฤติกรรมในชุมชน

3.2.1) ลักษณะพฤติกรรมในชุมชน

3.1.2) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Intergroup Relationship)

3.1.3) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Intragroup Relationship)

4) กิจกรรมการเรียนรู้ในสังคมพฤติกรรม

4.1) กิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา

4.2) กิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน

1.2 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบลึก (Indepth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อรวบรวมความเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละชุมชนดังรายชื่อข้างต้น มีประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในชุมชนพฤติกรรม สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในสังคมพฤติกรรม ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพฤติกรรมในสถานศึกษาและชุมชน รวมทั้งให้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพฤติกรรม

สำหรับการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยเป็นผู้สร้างแบบสัมภาษณ์โดยนำไปทดลองใช้กับผู้ให้ข้อมูลในชุมชนวัดเกต จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์รวมทั้งพัฒนาเครื่องมือของแบบสัมภาษณ์ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงให้เหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง

1.3 การสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยจัดการสนทนากลุ่มภายหลังการรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ เพื่อตรวจสอบข้อมูลตามประเด็นต่างๆ ที่กำหนดในการสังเกตและการสัมภาษณ์ และหาข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งจำแนกเป็น

- 1) แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับรัฐ
- 2) แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษา
- 3) แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับชุมชน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษา ในระยะเวลาต่างๆ ดังนี้

2.1 ชุมชนบ้านคลองคูจาม ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เก็บข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ ในช่วงเดือนเมษายน และเดือนกันยายน พ.ศ. 2553 และจัดการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2553

2.2 ชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เก็บข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ ในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 และจัดการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2553

2.3 ชุมชนบ้านปิงหลวง ตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ ในช่วงเดือนเมษายน สิงหาคม กรกฎาคม พ.ศ. 2552 และจัดการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2553

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยทำการจัดเตรียมข้อมูลในทันที ให้อยู่ในรูปแบบที่พร้อมในการวิเคราะห์ เช่นกรณีที่เป็นการสัมภาษณ์และมีการบันทึกเทป ต้องถอดเทปทันทีอย่างละเอียด แบบคำต่อคำ (transcription of data) จากนั้นอ่านข้อมูลให้ละเอียด และเขียนข้อสังเกตในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยให้ประโยชน์อย่างมากในการวิเคราะห์ข้อมูล การแยกข้อมูลเป็นแฟ้มต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นให้เป็นระบบ จึงเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนาม

เมื่อเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้กระบวนการอุปมาน (inductive process) ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อสรุปตรงตามข้อมูลจริง โดยแบ่งเป็นการสกัดหน่วย

ข้อมูล (Unitizing) การจัดกลุ่มข้อมูล (Categorizing) และการสังเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ (pattern forming)

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

ผู้วิจัยยกวางแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมโดยการสังเคราะห์ ข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มในขั้นตอนที่สอง แล้วนำผลการสังเคราะห์ข้อมูลและวางแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่านตรวจสอบและสัมภาษณ์เพิ่มเติมเพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการกำหนดนโยบายทางการศึกษา

1. สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม

1.1 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม

สรุปการศึกษากรณีศึกษาที่ 1 ชุมชนบ้านคลองคูจาม ตำบลสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลักษณะที่ 1 การสร้างเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรม

การที่คนในชุมชนบ้านคลองคูจามที่นับถือศาสนาพุทธ หรือศาสนาอิสลาม เป็นคนรู้จักสนิทสนมกันเป็นการรับรู้ข้อมูลและประสบการณ์ต่าง ๆ จากเพื่อน หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวในชุมชนบ้านคลองคูจาม หรือความรู้ที่ได้เรียนรู้ในโรงเรียนวัดพุทธไธศวรชัย รวมทั้งการเรียนการสอนพุทธศาสนาหรืออิสลามศึกษา จะทำให้นักเรียนแต่ละคนมีความรู้เฉพาะตนและมีประสบการณ์ที่เป็นส่วนตัว ที่ได้รับจากเพื่อน คนรอบข้างในโรงเรียนและในชุมชน

การเรียนรู้ของชุมชนคลองคูจามเกิดขึ้นทั้งในครอบครัวทุกครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวจะอบรมสั่งสอนบุตรหลานในเรื่อง การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาเป็นพื้นฐานมีการปฏิบัติตามบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว การไปทำบุญที่วัดพุทธไธศวรชัยในวันสำคัญทางศาสนา หรือการไปละหมาด (สวดมนต์) ที่มีสยิดวัฒนา หรือการละหมาดในสถานที่ที่โรงเรียนวัดพุทธไธศวรชัยจัดให้สำหรับนักเรียนมุสลิมที่ต้องละหมาดดูฮรี (การสวดมนต์ ช่วงเวลาพักเที่ยง) หรือในชุมชนทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้กันจากวัฒนธรรม ประเพณี ชาวไทยพุทธจะมีการทอดกฐิน ทอด ผ้าป่า และชาวไทยมุสลิมจะมีการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน (เดือนที่ 9 ของปฏิทินอิสลาม) และมีการร่วมละหมาดพร้อมกันทุกครัวเรือน ณ มัสยิดวัฒนา ในวันอิติลฟิตรี (วันที่ถือศีลอดครบ 1 เดือน) การเรียนรู้ของชุมชนคลองคูจามจึงเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ทุกเวลา

จากการเข้าค่าย 3 ศาสนา ในช่วงเข้ามีการบรรยายความรู้ทางศาสนาของแต่ละศาสนา ซึ่งเป็นโอกาสให้ทุกคนได้เรียนรู้และเกิดความเข้าใจผู้อื่นที่มีหลักการทางศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเอง ทุกคนเมื่อมีความเข้าใจผู้อื่นแล้ว จะมีการปฏิบัติตนต่อเพื่อนในกลุ่มที่เข้าค่ายด้วยกันได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันก็ได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์ ทำงานร่วมกัน มีการปรึกษาหารือกัน ก็ถือได้ว่าการเรียนรู้กันมากขึ้น

นอกจากนั้นการเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนคลองคูจาม ซึ่งมีชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน เป็นไปตามแนวทางการดำเนินชีวิตประจำวัน เนื่องจากชาวพุทธและมุสลิมจะมีวัฒนธรรมการแต่งกาย การรับประทานอาหาร การใช้ภาษาในการพูด ที่แตกต่างกัน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ประสบการณ์ที่ได้รับของแต่ละบุคคลที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อมและการปฏิบัติตามวัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในวันสำคัญทางศาสนา ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ทำให้คนในชุมชนซึมซับความรู้ ความแตกต่างและมีการยอมรับกันโดยอัตโนมัติ จึงเกิดเป็นความรู้ ความเข้าใจและเป็นการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อกัน ซึ่งเป็นลักษณะการเรียนรู้พหุวัฒนธรรม

การเรียนรู้จากกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนาเป็นไปอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 4 - 5 ปี ในแต่ละปีจะมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้กันอยู่เสมอระหว่างคนทุกศาสนา เพื่อให้เป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเข้าใจวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีการเข้าร่วมกิจกรรม เรียนรู้สถานการณ์ต่างๆ จากคนรอบข้าง และจากข้อมูลข่าวสารใกล้ตัวและจากสื่อในชุมชน เสียงตามสายของหมู่บ้าน ตลอดจนความเคลื่อนไหวจากสื่อในสังคม ในประเทศ และทั่วทั้งโลก การพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งที่อยู่รอบตัว และเป็นแนวทางการปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมอย่างปรกติสุข

คนในชุมชนคลองคูจามได้มีการเรียนรู้ในครอบครัว การเรียนรู้จากสังคมในชุมชน ตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ที่ทุกคนรู้จักสนิทสนมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สนิทสนมกันเหมือนญาติ มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเข้าใจ ให้เกียรติซึ่งกันและตลอดมา เพราะปู่ย่าตายายได้อบรมสั่งสอนแนะนำให้รู้จักความเป็นญาติมิตรตั้งแต่อดีต เพราะเข้าเรียนในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์ร่วมกันทั้งชาวไทยพุทธ ไทยมุสลิมและมีการแต่งงานกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมหลายครั้งจนเป็นญาติพี่น้องกันหลายครอบครัว และรวมทั้งในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์ ซึ่งมีนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนไทยมุสลิมก็ได้รับการอบรม สั่งสอนและปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมให้กับนักเรียนเป็นประจำ การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ทุกเวลานี้จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

ในชุมชนยังมีการส่งเสริมให้แต่ละคนได้เรียนรู้ และการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา ในช่วงฤดูร้อนปิดภาคเรียน ผู้ปกครองของแต่ละศาสนาในชุมชนได้จัดโครงการให้กับบุตรหลานได้มีความรู้เพิ่มขึ้น นักเรียน

มุสลิมก็มีการเข้าค่ายเรียนอัลกุรอาน และปฏิบัติศาสนกิจ การละหมาด (สวดมนต์) โดยพร้อมเพรียงกัน ณ มัสยิดวัฒนา (สุเหร่าใต้) และนักเรียนไทยพุทธจะเข้าร่วมโครงการบวชสามเณร ณ วัดพุทธโรศวรวิทย์ ใช้เวลาประมาณ 1 เดือน และมีนักเรียนที่บวชสามเณรปีละประมาณเกือบ 20 คน

นอกจากกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนาแล้ว ชุมชนคลองคูจาม ยังมีกิจกรรมชุมชน 3 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ ซึ่งแต่ละศาสนสถาน วัด มัสยิด และโบสถ์ ได้จัดให้มีการอบรม ฟังบรรยายความรู้ทางศาสนา เพราะทุกศาสนสถานจะได้รับงบประมาณแห่งละ 25,000 บาทต่อปี บางแห่งอาจมีการรับบริจาคเพิ่มเติมจากคนในชุมชน เพื่อให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมอื่นๆ

การจัดการเรียนรู้ของแต่ละศาสนา เช่นศาสนาอิสลาม มีการจัดการเรียนรู้ ณ มัสยิดวัฒนา (สุเหร่าใต้) โดยมีอิหม่าม (ผู้นำทางศาสนาอิสลาม) คณะกรรมการมัสยิดวัฒนา และครูสอนศาสนาอิสลาม ได้ร่วมปรึกษาและมีข้อตกลงร่วมกัน ในการจัดหลักสูตรการเรียนรู้อิสลาม (พี่ครูอื่น) ในทุกวันเสาร์ เวลา 9 นาฬิกา จนถึงเวลา 12 นาฬิกา ซึ่งจะมีผู้สนใจเข้าเรียน โดยเฉพาะนักเรียน ประมาณ 20 – 30 คน โดยมีครูสอนศาสนา คือ ครูมุชา เมาะซัง เป็นผู้สอน และมีการเปิดสอนอิสลามศึกษาในภาคฤดูร้อน ในช่วงปิดเทอมเดือนเมษายนอีกครั้งหนึ่ง

ศาสนาพุทธมีการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนพุทธโรศวรวิทย์ทุกสัปดาห์ ห้องเรียนละ 1 ชั่วโมง ตลอดปีการศึกษา โดยพระอาจารย์ตั้ง จากวัดพุทธโรศวรวิทย์เป็นครูสอน ในขณะที่เดียวกัน ทางโรงเรียนก็จัดการเรียนรู้ “อิสลามศึกษา” โดยมีครูอัคราจ้าง 2 คน ใช้หลักสูตรกระทรวงศึกษา และนักเรียนทุกคนจะได้เรียนรู้ศาสนาทั้ง 2 ศาสนาร่วมกันตลอดปี

ในวันครบรอบวันสถาปนาวัดพุทธโรศวรวิทย์ จะมีการจัดกิจกรรมประจำปี ชาวบ้าน ผู้ปกครอง และนักเรียนจะเข้าร่วมพิธีวิปัสสนา ห่มจีวรสามเณร ณ สวนป่าวัดพุทธโรศวรวิทย์ เป็นเวลา 3 วัน ในระยะแรก ต่อมาจะใช้เวลา 5 วัน ในแต่ละวัน ทุกคนก็จะกลับมาพักที่บ้าน

ปัจจุบันโรงเรียนวัดพุทธโรศวรวิทย์ได้มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายสำหรับนักเรียน 3 ศาสนาในโรงเรียน คือ “ค่ายคุณธรรม จริยธรรม” นักเรียนทุกศาสนาเข้าค่ายรวมกัน ใช้เวลา 1 วัน โดยมีการกำหนดกิจกรรม ในตอนเช้าจะเป็นการบรรยาย การอบรมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ นักเรียนเป็นคนดีของสังคม เน้นความเข้าใจกัน การช่วยเหลือผู้อื่น การสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกัน

ทุกคนเป็นพี่น้องกัน ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับในช่วงบ่าย จะมีวิทยากรทุกศาสนาให้ความรู้ในด้านการปฏิบัติศาสนกิจที่ถูกต้อง มีการฝึกปฏิบัติตามห้องต่างๆ ของโรงเรียนซึ่งจัดให้นักเรียนไว้ตลอดปีการศึกษาอยู่แล้ว และชั้นสุดท้ายจะมีการสรุปความสำคัญในการปฏิบัติตนเป็นคนดี ตามคำสอนของแต่ละศาสนา

ลักษณะที่ 2 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

การที่คนในชุมชนคลองคูจาม มีทั้งวัฒนธรรมประเพณีตามหลักศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม การร่วมงานของชุมชน จึงเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พัฒนาชุมชนร่วมกัน ได้เรียนรู้จากกิจกรรมในวันสำคัญ วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการแต่งงานในหมู่บ้าน คนในชุมชนไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็เข้าร่วมแสดงความยินดีต่อกัน เพราะคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน ตั้งแต่เป็นเพื่อนในโรงเรียน เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน หรือประเพณีห่มผ้าพระปรางค์ ทางโรงเรียนมอบหมายให้นักเรียนไทยพุทธเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรม แต่ให้นักเรียนมุสลิมได้ร่วมพัฒนาวัด โดยการทำความสะอาด เก็บกวาด ถางหญ้า ซึ่งหากมีการแจกซองในการทำบุญตามหลักศาสนาพุทธ เช่น การแจกซองกฐินพระราชทาน ก็มีการทำความเข้าใจต่อกันด้านข้อกำหนดของศาสนาที่มุสลิมไม่สามารถทำได้ และสามารถยอมรับกันได้ด้วยความเข้าใจ รวมทั้งเทศกาลวันเข้าพรรษาของชาวไทยพุทธ และวันอีดิลฟิตรี (วันสิ้นสุดการถือศีลอดในแต่ละปี) ของมุสลิม เยาวชนไทยพุทธและเยาวชนมุสลิมที่เป็นเพื่อนสนิทกัน ก็มักไปเยี่ยมเยียนกันในวันสำคัญ โดยไปพบปะกันในฐานะเพื่อน แต่ไม่ได้เข้าร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งก็เป็นที่เข้าใจซึ่งกันและกันในข้อกำหนดของศาสนา

กิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนาในชุมชนคลองคูจาม ซึ่งจัด ณ วัดพุทธโสธรวรย์เป็นประจำทุกปี และสมาชิกที่เข้าร่วมการเข้าค่ายได้เพิ่มขึ้นทุกปี จาก 4 ปีที่ผ่านมา ช่วงแรกมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมประมาณหนึ่งร้อยกว่าคน ปัจจุบัน ปี 2554 นี้ เพิ่มขึ้นเป็นสองร้อยกว่าคน แสดงให้เห็นถึงความพอใจของคนในชุมชนได้มากขึ้น และการดำเนินกิจกรรมของวิทยากรมีความน่าสนใจ สนุกสนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงบ่าย หลังอาหารกลางวันจะเป็นกิจกรรมภาคบันเทิง และทุกคนในกลุ่ม ซึ่งมีผู้นับถือศาสนาต่างๆ ที่ได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมการร้องเพลง เล่นดนตรี หรือการออกกำลังกายโดยใช้ธูลาสูฟ เมื่อรับการฝึกแล้ว แต่ละกลุ่มก็นำความรู้ต่างๆ ที่ได้มาออกแบบการแสดงในภาคกลางคืน โดยแต่ละคนก็จะนำเสนอความสามารถที่แตกต่างกันตามวัฒนธรรมของตน นำมาผสมผสานกัน มีการร้องเพลงไทย เพลงอาหรับ ประกอบการแต่งกายในการแสดงก็มีการผสมผสานกันของหลายวัฒนธรรม บางกลุ่มจะมีการแสดงพิธีการรดน้ำดำหัว

ผู้ใหญ่ เนื่องจากใกล้วันสงกรานต์ การแสดงของแต่ละกลุ่มจะมีวัฒนธรรมต่างๆ ปรากฏอยู่ในการแสดง ซึ่งสร้างความสนุกสนานให้กับทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรม และคนในชุมชนที่เป็นผู้ชมการแสดง

การกำหนดกิจกรรมของวิทยากรในการเข้าค่าย 3 ศาสนา เป็นการสร้างสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้ปฏิบัติงานร่วมกัน และทุกคนจะเรียนรู้กันจากสถานการณ์ต่างๆ ที่ได้ร่วมคิด ร่วมทำ เช่นกิจกรรมการเดินทางเพื่อฝึกการสังเกต ชาวพุทธก็มักจะยกมือไหว้ขอให้เจ้าที่เจ้าทางนำทางให้ไปถึงเส้นชัย และชาวมุสลิมซึ่งปรกติก็จะระลึกถึงอัลเลาะห์ (พระเจ้า) ช่วยโปรดเมตตา ให้ปฏิบัติภารกิจได้สำเร็จ

การเรียนรู้ ยังอาศัยสภาพแวดล้อมของชุมชน ความเป็นอยู่ของชุมชนซึ่งเป็นชุมชนที่มีความแตกต่างทางศาสนาวัฒนธรรมแต่ละประเพณีของชุมชนคลองคูจาม ได้เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ของชุมชน คนในชุมชนได้เรียนรู้กันจากสภาพแวดล้อมที่มีทั้งวัด มัสยิด โบสถ์ การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ จึงเป็นสถานการณ์ที่ทุกคนได้พบเห็นอย่างสม่ำเสมอในวิถีชีวิตและประเพณีการแต่งงาน การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งทุกศาสนาสามารถร่วมงานกันได้ ได้พบเห็นความแตกต่าง ของแต่ละวัฒนธรรม ประเพณีร่วมกันตลอดมา ประเพณีประจำปี ของชาวไทยมุสลิมที่เห็นเด่นชัดก็คือ การจัดงานออกกัรอัน(อาหาร) ให้กับมัสยิดพัฒนา ซึ่งจะจัดในช่วงปลายปี ประมาณเดือนตุลาคมหรือพฤศจิกายน สำหรับประเพณีของชาวไทยพุทธ ได้แก่ ประเพณีห่มผ้าพระปรางค์ ณ วัดพุทธไธศวรวรย์ ทางโรงเรียนวัดพุทธไธศวรวรย์ได้ให้นักเรียนไทยพุทธได้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมกับชุมชน แต่นักเรียนมุสลิมก็ได้ร่วมทำความสะอาดบริเวณวัดโดยช่วยกันเก็บกวาดและถางหญ้า เพื่อเตรียมสถานที่

จากการร่วมกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนาร่วมกันทุกปี ทำให้คนในชุมชนสนิทสนมกันมากขึ้นจนกลายเป็นเพื่อนสนิทกันมากมาย เพราะกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา สร้างความประทับใจให้คนในชุมชนมาก ทุกคนมีความรู้สึกที่ดีต่อกันมาก จนทุกศาสนาได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ดังนี้

1. การให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ในหลายกรณีที่มีการร่วมกิจกรรมโดยแต่ละฝ่ายให้ความร่วมมือ เช่นกรณีการศึกษาในชุมชน โรงเรียนเซนโยแซฟ ได้เชิญวิทยากรจากคณะครูสอนศาสนาอิสลาม ไปบรรยายให้ความรู้กับนักเรียนในโรงเรียน และในขณะเดียวกัน โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามก็ได้เชิญคณะครูต่างศาสนาที่มีความรู้ด้านการเมือง การปกครองมาบรรยายในโรงเรียนสอนศาสนา

2. การเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน จากความคุ้นเคย ความสนิทสนมกันของคนในชุมชน ซึ่งมีความรัก ความเข้าใจกันจึงมีการไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ ดังกรณีของเจ้าอาวาสวัด

พุทธโศภิต คือท่านอาจารย์หวน ซึ่งแก่ชราภาพมาก ผู้นำศาสนาอิสลาม (อิหม่าม) ซึ่งเป็นคนรู้ผู้จักกันมานานก็ได้เข้าไปที่วัดเพื่อเยี่ยมเยียน และถามไถ่อาการเจ้าอาวาสเป็นประจำ และในกรณีเยาวชนก็เช่นเดียวกันมีการเยี่ยมเยียนในฐานะเพื่อน รู้จักสนิทสนมกัน เรียนรู้ความแตกต่างซึ่งกันและกันโดยการซึมซับความเข้าใจกันตลอดเวลาที่รู้จักกัน จึงมักไปเยี่ยมเยียนกันในวันสำคัญของกันและกันเสมอในยามมีเทศกาล

3. การแต่งงาน การสมรส จากการรู้จักกันสนิทสนมกัน และได้มีโอกาสทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจกัน พร้อมใจกันที่จะใช้ชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัวของชาย และหญิงที่นับถือศาสนาต่างกัน โดยมีการทำพิธีรับเชย หรือสะใภ้ที่เข้ามาเป็นมุสลิมใหม่มากมาย จนกระทั่งปัจจุบัน ครอบครัวไทยพุทธ และครอบครัวไทยอิสลามเป็นญาติพี่น้องกัน

การที่ผู้นำและประชาชนในชุมชนคลองคูจาม สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบก็เพราะทุกคนในชุมชน ได้เกิดความรักความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีต่อกัน จากการที่เรียนรู้และยอมรับความแตกต่างกัน การปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการของชุมชนและขององค์การบริหารส่วนตำบลจึงประสบผลสำเร็จ ทำให้หมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียงมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาขึ้นมีการรวมตัวกันของกลุ่มแม่บ้านในการประกอบอาชีพโดยทำผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน เช่น การทำไข่เค็ม การทำน้ำพริกเผา และโครงการเหล่านี้เป็นแนวทางสู่การจัดทำตลาดน้ำในอนาคต

โรงเรียนวัดพุทธโศภิต และชุมชนคลองคูจาม มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของคนที่มีความแตกต่างทางศาสนา แต่ทุกคนในชุมชนและโรงเรียน ต่างเห็นความสำคัญของกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชนที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน ทุกคนมีจิตสำนึกพร้อม รักษาผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกันตามทฤษฎีฉันทามติ (Consensus Theory) ซึ่ง Durkheim มีความเห็นว่าเสถียรภาพทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญ ต่างคนต่างทำหน้าที่เพื่อรักษาเสถียรภาพ (stability) ของสังคมไว้และการเรียนรู้ในชุมชนและในโรงเรียนวัดพุทธโศภิต มีลักษณะการเรียนรู้ตามแนวทางของ Sleeter and Grant ที่มีการจัดการเรียนรู้ลักษณะพหุวัฒนธรรม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและแบ่งปันความรู้

สรุปกิจกรรมการเรียนรู้

สรุปกิจกรรมการเรียนรู้กรณีศึกษาที่ 1 ชุมชนบ้านคลองคูจาม ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้จากหน่วยงาน และองค์กรที่เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งโรงเรียนในชุมชน ที่ได้จัดโครงการต่างๆ

ให้กับชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

2. การเรียนรู้เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กันในวิถีชีวิต ได้แก่ การพูดคุย การประชุม การวางแผนการทำงานของชุมชน การปรึกษาหารือในการปฏิบัติงานร่วมกันของคนแต่ละศาสนา

3. การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ “กิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา” เป็นกิจกรรมที่สร้างความรู้ด้านศาสนา มีความเข้าใจวัฒนธรรมของตนเองและผู้อื่น รวมทั้งให้คนในชุมชนที่เป็นชาวพุทธและมุสลิมได้ร่วมมือกันส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น ให้ความรู้ด้านอนามัยและสาธารณสุข ตามวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา

4. การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุตรหลานได้มีความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตน ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการยอมรับความแตกต่างกันและอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สรุปการศึกษาระดับศึกษาที่ 2 ชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลักษณะที่ 1 การสร้างเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรม

กิจกรรมตามโครงการบัตร์น้ำชาช่วยให้แต่ละคนได้เรียนรู้ มีประสบการณ์ ทั้งผู้ที่เดือดร้อนหรือคนที่อาสาเข้าไปช่วยเหลือในการซื้อบัตร์น้ำชา การได้รับความรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทั้งในชุมชนและในระบบโรงเรียน การรู้จักกับเพื่อนต่างวัฒนธรรมจึงเป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้ของแต่ละคน ในโรงเรียน นักเรียนต่างศาสนาก็มีความรู้ เข้าใจกันในด้านการศึกษาปฏิบัติศาสนกิจตามกิจกรรมที่โรงเรียนจัดให้

คนในชุมชนบ้านในถุ้ง จะมีครอบครัวชาวไทยพุทธที่อาศัยปะปนอยู่กับครอบครัวชาวไทยมุสลิม ซึ่งทำให้มีความรู้และมีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกันของคนทั้งสองวัฒนธรรม ทุกคนเกิดการเรียนรู้แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ดังกรณีครอบครัวของนาง เสงี่ยม แซ่หลู่เป็นครอบครัวชาวพุทธที่ไม่รับประทานเนื้อหมู และมักจะชวนเพื่อนบ้านมุสลิมมาทานอาหารร่วมกันโดยมีภาชนะถ้วยชามสำหรับเพื่อนมุสลิมไว้อีกหนึ่งชุดและในขณะเดียวกันในช่วงประเพณีสงกรานต์จะมีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการของหมู่บ้านที่เป็นมุสลิมก็ได้อาสาจัดรถรับส่งให้กับชาวไทยพุทธที่จะเดินทางไปยังวัดท่าสูงกันโดยพร้อมเพียง กลุ่มเยาวชนไทยพุทธและไทยมุสลิมที่สนิทกันก็มีการเชิญชวนไปช่วยงาน เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานศพ แต่

หากเป็นงานที่เป็นข้อห้ามทางศาสนา เช่น งานบวช การกรฐิน ชาวไทยพุทธก็จะไม่เชิญชวน เพราะมีความเข้าใจเพื่อนมุสลิมเป็นอย่างดี

สภาพแวดล้อมในชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม ทุกคนให้ความสนใจ ใส่ใจกับสภาพแวดล้อมของชุมชน คอยรับฟังข่าวความเคลื่อนไหวในชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อจะได้ช่วยเหลือกันตามโครงการบัตร์น้าชา ให้กับคนที่ได้รับความเดือดร้อนจากกรณีต่างๆ จะที่สามารถแก้ปัญหาได้ทันเหตุการณ์ เหล่านี้ถือเป็นการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมของคนในชุมชน

วิถีชีวิตของคนในชุมชนท่าศาลา เป็นสภาพที่อยู่ติดกับทะเล ประกอบอาชีพทางทะเลในอ่าวท่าศาลาซึ่งถือเป็นแหล่งเรียนรู้ของชาวประมงพื้นบ้าน เป็นแหล่งทำมาหากิน เป็นวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน โครงการบัตร์น้าชาเป็นโครงการที่ช่วยเหลือด้านการประมงได้มากที่สุด เพราะมักจะมีอุบัติเหตุเรือจม ทำให้เครื่องเรือเสียหายบ่อยครั้ง และหลายราย การออกเรือในตอนเช้ามีดี ชาวมุสลิมก็จะมีการละหมาดทุกเช้าเป็นประจำ และชาวพุทธก็จะมีกรกราบไหว้หัวเรือเพื่อเป็นการเสริมสิริมงคลในการทำงานแต่ละวัน

ในชุมชนบ้านในถุ้งมีการเรียนรู้กันทุกสถานที่ตลอดเวลา การเรียนรู้จากโครงการบัตร์น้าชา ซึ่งเกิดขึ้นตลอดทั้งปี ทำให้ชาวบ้าน ผู้ใหญ่และเยาวชนมีโอกาสพบกัน ณ จุดต่างๆ ในชุมชนเพื่อตีม้น้ำชาและมีการปฏิสัมพันธ์กันทั้งชาวพุทธและมุสลิมอย่างสม่ำเสมอ

กิจกรรมบัตร์น้าชาของบ้านในถุ้ง ทำให้มีเงินกองกลางคอยสนับสนุนให้กับกิจกรรมตามวัฒนธรรมของอิสลามและวัฒนธรรมของชาวพุทธ จากการทำชาวพุทธมีกิจกรรมการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และการทำบุญที่ทำสูงในวันสงกรานต์ หรือชาวมุสลิมที่มีการแก้บวช (การรับประทานอาหารร่วมกันในตอนเย็นหลังจากการถือศีลอดมาทั้งวัน) ก็จะมีการใช้เงินสนับสนุนจากการบริจาคสำหรับค่าอาหารร่วมกัน ความรู้สึกที่ดีต่อกันของคนทั้งสองศาสนา จึงสร้างบรรยากาศในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งเด็ก และรุ่นลูกหลานในชุมชน

โรงเรียนบ้านในถุ้งแต่เดิมประสบปัญหาการขาดเรียนของนักเรียนโดยไม่ทราบสาเหตุ ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา นักเรียนขาดเรียนวันละประมาณหนึ่งร้อยคน จากนักเรียนทั้งหมดประมาณ 700 คน จนกระทั่งนายมานพ บุญประเสริฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านในถุ้ง ได้ย้ายมาทำหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียน ได้มีการประสานงานกับชุมชนและประชุมผู้ปกครองเพื่อขอความร่วมมือ ในการดำเนินงาน การทำความเข้าใจวัฒนธรรมของอิสลามจากผู้นำในชุมชน เพื่อสร้างห้องละหมาด (สวดมนต์) ให้กับนักเรียนมุสลิมซึ่งเป็นนักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียน ได้

ปฏิบัติตนตามหลักของศาสนาทุกวัน ทำให้นักเรียนและผู้ปกครองมีความสุขในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน

นอกจากนั้น คณะกรรมการของหมู่บ้านได้ร่วมประชุมวางแผนกิจกรรมในงานวันเด็ก เด็กที่ร่วมงานก็เป็นเด็กไทยพุทธและเด็กมุสลิม มีการกำหนดสถานที่การจัดงานในแต่ละปี บางครั้งใช้สถานที่ชายทะเล และเมื่อถึงเวลาละหมาด(สวดมนต์)เด็กและผู้ใหญ่ที่เป็นที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะหยุดการร่วมกิจกรรมเพื่อทำการละหมาดพร้อมกันที่ชายหาด ในขณะที่เดียวกันเด็กและผู้ใหญ่ที่นับถือศาสนาพุทธจะช่วยดูแลสถานที่ละหมาด และขอให้ทุกคนมีส่วนร่วมในช่วงเวลามุสลิมทำการละหมาด การจัดงานบางปีใช้สถานที่บริเวณโรงเรียนบ้านในถุ้ง งบประมาณในการจัดงานได้มาจากองค์การบริหารส่วนตำบล จากผู้ใหญ่บ้าน จากโรงเรียนบ้านในถุ้ง และจากการบริจาคจากชาวบ้านในชุมชน งบประมาณที่ได้มานำมาจัดเป็นของรางวัลให้กับเด็ก และเป็นค่าอาหารกลางวันให้กับเด็กและผู้ใหญ่ที่มาร่วมงาน

ลักษณะที่ 2 การสร้างสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์

การเรียนรู้จากกิจกรรมบัตร์น้ำชา เป็นการสร้างความเข้าใจกันของคนบ้านในถุ้ง จากโครงการบัตร์น้ำชา มีการรับฟังปัญหาของคนในชุมชนเดียวกัน ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ทั้งกรณีชาวไทยพุทธ มุสลิม ทุกคนต่างมีความเห็นอกเห็นใจในปัญหาของเพื่อนบ้าน มีการบริจาคเงินโดยซื้อบัตร์น้ำชา เพื่อช่วยเหลือ ลดภาระความเดือดร้อน อีกทั้งมีการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา ทั้งศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลามร่วมกัน

การพัฒนาชุมชนบ้านในถุ้งเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องตามสภาพแวดล้อมตามวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธ ในวันสำคัญต่าง ๆ หรือการเรียนรู้จากสภาพปัญหาของชุมชน โดยมีการร่วมมือกันหาแนวทางแก้ปัญหาพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยเฉพาะกิจกรรมการขายบัตร์น้ำชา เพื่อหางบประมาณช่วยเหลือคนที่ต้องการทุนทรัพย์ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ หรือการช่วยเหลือในการซื้อเครื่องยนต์ของเรือที่ประสบอุบัติเหตุกลางทะเล เพื่อให้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ

การซื้อบัตร์น้ำชาและไปร่วมดื่มน้ำชาที่ร้าน ถือเป็นการเข้าสู่สังคม เป็นการร่วมมือกันช่วยเหลือเพื่อนที่เดือดร้อนในสังคมบ้านในถุ้ง การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนบ้านในถุ้งส่วนใหญ่จะพบปะสังสรรค์กันในงานประเพณีต่าง ๆ ที่คนไทยพุทธและคนไทยมุสลิมสามารถร่วมงานกันได้ ได้แก่ การแต่งงานซึ่งทุกคนต่างไปร่วมแสดงความยินดีกับญาติทั้งสองฝ่ายหรืองานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ที่เพื่อนของเจ้าของบ้านทุกคนมีโอกาสได้มาพบกันและในช่วงเวลาที่สมาชิกของชุมชนประสบปัญหาด้านการเงิน ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการของหมู่บ้านก็ได้ร่วมใจกันขาย

บัตร์นำชาให้กับสมาชิกในหมู่บ้านได้ดื่มน้ำชาด้วยกันและเสวนากันเกี่ยวกับเงินที่ได้รับจากการขายบัตร์นำชาเพื่อนำไปช่วยเหลือคนในหมู่บ้าน

ทุกปีก็จะมีภาระงานประมาณมาช่วยเหลือในค่าใช้จ่ายค่ารถโดยสารสำหรับชาวพุทธที่จะไปรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และไปทำบุญที่วัดท่าสูง โดยทางผู้นำจะร่วมกันกับคนในชุมชนจัดรถ และคนขับรถรับส่งให้ การปฏิบัติกิจกรรมบัตร์นำชาเป็นการร่วมมือกันของทั้งชาวพุทธและมุสลิมตลอดเวลา คนในชุมชนมีความรักความสามัคคี รักท้องถิ่น พร้อมที่จะให้ความร่วมมือกันทุกด้านเพื่อให้มีชีวิตที่สงบสุขนอกจากนั้นคนในชุมชนยังมีการปฏิสัมพันธ์กัน

ในงานประเพณีต่างๆ เช่นงานแต่งงาน ผู้ใหญ่ในแต่ละครอบครัวจะเป็นผู้นำในการไปร่วมงาน โดยพาลูกหลานไปพบปะรู้จักกัน การแต่งงานเป็นงานที่ทุกคนแสดงความยินดีกับญาติทั้งสองฝ่าย สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และบางครั้งการแต่งงานในชุมชน ยังมีการแต่งงานระหว่างชายหรือหญิงที่เป็นชาวไทยพุทธกับไทยมุสลิม ซึ่งจะยิ่งขยายและเพิ่มความเป็นญาติพี่น้องกันแพร่กระจายไปในหมู่บ้านเดียวกันหรือในหมู่บ้านข้างเคียง

งานศพ เมื่อมีงานศพในหมู่บ้าน ทุกคนที่เป็นเพื่อน ญาติมิตรได้ไปแสดงความเสียใจ ไปร่วมพิธีในงานของแต่ละวัฒนธรรมของไทยพุทธ และมุสลิมซึ่งมีความแตกต่างกันมาก ในงานพิธีศพของชาวพุทธ ทางเจ้าภาพก็จะจัดอาหารอิสลามเฉพาะมุสลิมที่เข้าไปช่วยงานศพด้วย โดยมีการจัดครัวทำอาหารไว้ 2 ครัวและมีถ้วยชามสำหรับมุสลิมไว้อีกชุดหนึ่ง

ในโรงเรียนบ้านในถุ้งมีการจัดการเรียนรู้ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม นักเรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการใช้ชีวิตในโรงเรียนร่วมกันทั้งวัฒนธรรมของนักเรียนพุทธและวัฒนธรรมของนักเรียนมุสลิม มีการจัดสถานที่สำหรับละหมาด และมีกิจกรรมนักเรียนในการเข้าค่ายคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนทั้งสองศาสนา โดยผู้ใหญ่ในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการประเมินการปฏิบัติงานของนักเรียนในการเข้าค่ายคุณธรรมและจริยธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของโรงเรียนบ้านในถุ้ง มีลักษณะแนวทางการจัดการศึกษาตามแนวทางของ Sleeter and Grant ที่มีการจัดการเรียนรู้ลักษณะพหุวัฒนธรรม มีการจัดสถานที่ละหมาด และจัดการเรียนรู้ศาสนาอิสลามเพิ่มจากชั่วโมงพุทธศาสนาในโรงเรียน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในโรงเรียน รวมทั้งผู้ปกครอง ที่พร้อมจะให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน

เมื่อผู้บริหารโรงเรียนบ้านในถุ้งได้แก้ปัญหาโดยการจัดการศึกษาตามแนวทางของ Sleeter and Grant แล้ว ทำให้ผู้ปกครองมีความคิดเข้าร่วมกับทางโรงเรียนเพื่อประโยชน์ของ

สถานศึกษาในชุมชน โดยมีจิตสำนึกที่จะทำหน้าที่ร่วมกัน มีความเห็นพ้องกัน หรือฉันทามติ (Consensus) ของสังคม เพื่อรักษาเสถียรภาพ (stability) ของสังคมไว้

สรุปกิจกรรมการเรียนรู้

สรุปกิจกรรมการเรียนรู้กรณีศึกษาที่ 2 ชุมชนบ้านในดู่ ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้จากหน่วยงาน และองค์กรที่เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน องค์กรการบริหารส่วนตำบล รวมทั้งโรงเรียนในชุมชน ที่ได้จัดโครงการต่างๆ ให้กับชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม
2. การเรียนรู้เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กันในวิถีชีวิต ได้แก่ การพูดคุย การประชุม การวางแผนการทำงานของชุมชน การปรึกษาหารือในการปฏิบัติงานร่วมกันของคนแต่ละศาสนา
3. การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ “กิจกรรมบัตร์น้ำชา” เป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือ แก้ปัญหาให้คนในชุมชนที่เป็นชาวพุทธและมุสลิมได้ร่วมมือกันส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา
4. การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุตรหลานได้มีความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตน ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการยอมรับความแตกต่างกันและอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สรุปการศึกษากรณีศึกษาที่ 3 ชุมชนบ้านปิงหลวง ตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะที่ 1 การสร้างเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรม

การที่คนในชุมชนบ้านปิงหลวง มีวัฒนธรรมจากศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม การเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวพุทธ และมุสลิม มักจะเรียนรู้ได้จากวิถีชีวิตหรือวันสำคัญต่างๆ ของชุมชน ซึ่งมีตลอดปี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่ในชุมชนจึงสามารถเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมตามวิถีชีวิตรวมทั้งการใช้ชีวิตร่วมกันในโรงเรียนของนักเรียนและผู้ปกครองบ้านสันทราย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ส่วนตัว การคบเพื่อนต่างศาสนา ทำให้เกิดการเรียนรู้จากการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน และโรงเรียน รวมทั้งการเรียนรู้จากหลักสูตรการเรียนจริงศึกษา กิจกรรมดอกลำไยบาน เป็นกิจกรรมที่สร้างโอกาสให้ผู้ปกครอง คณะครู และนักเรียนได้เรียนรู้ เกิดประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรม เช่นการเตรียมสถานที่ การเลือกบริโภคอาหารจากซุ้มอาหาร

การแต่งกายในการเข้าร่วมกิจกรรมดอกกล้าไยบาน การแบ่งหน้าที่ในการซ่อมเป็นตัวละครที่เหมาะสมของการแสดงละคร

การเรียนรู้ของคนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเห็นได้ชัดเจนในกิจกรรมดอกกล้าไยบาน แต่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการเรียนรู้ที่เป็นไปตามประสบการณ์ ตามกาลเวลา ตามวิถีชีวิตที่สะสมมาตลอด การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่คนไทยพุทธและมุสลิมได้มีโอกาสได้พบกันอย่างสม่ำเสมอตามสถานการณ์ต่างๆ ในหมู่บ้านปิงหลวงการยอมรับความแตกต่างของคนในชุมชนบ้านปิงหลวงทำให้คนทั้งสองศาสนาไปมาหาสู่กันดุจญาติมิตร

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้เกิดความเข้าใจกันอย่างแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมตามวัฒนธรรมประเพณี คนในชุมชนมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์กันในงานต่างๆ เช่นงานแต่งงาน ผู้ใหญ่ จะเป็นผู้ดำเนินการไปร่วมงานแต่งงาน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ในแต่ละครอบครัวจะพาลูกหลานไปพบปะรู้จักกัน การแต่งงานเป็นงานที่ทุกคนแสดงความยินดีกับญาติทั้งสองฝ่ายซึ่งจะยิ่งขยายและเพิ่มความเป็นญาติพี่น้องกันแพร่กระจายไปในหมู่บ้านเดียวกันหรือในหมู่บ้านข้างเคียง และบางครั้งการแต่งงานในชุมชน ยังมีการแต่งงานระหว่างชายหรือหญิงที่เป็นชาวไทยพุทธกับไทยมุสลิม

ครอบครัวแต่ละครอบครัวเป็นพื้นฐานที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจกันในด้านความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนและในโรงเรียนที่นักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิมเรียนร่วมกัน ทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิมในวันสำคัญทางศาสนาของแต่ละศาสนา หรือทางโรงเรียนจะร่วมมือกับชุมชนจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนทุกศาสนา

คนในชุมชนบ้านปิงหลวงและชุมชนใกล้เคียง มีความผูกพัน เป็นมิตรต่อกันมากยิ่งขึ้นทุกปี นับตั้งแต่มีการจัดกิจกรรมดอกกล้าไยบานของโรงเรียนบ้านสันทราย ซึ่งได้กลายเป็นกิจกรรมของชุมชนบ้านปิงหลวงและชุมชนหมู่บ้านอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงวัฒนธรรมของชาวพุทธ และวัฒนธรรมอิสลาม ทั้งในด้านการทักทาย การแต่งกาย อาหารและวัฒนธรรมของศิลปะ การแสดงที่นักเรียนและศิษย์เก่าได้แสดงร่วมกัน โดยเน้นการแสดงละครประวัติศาสตร์ล้านนา

ผู้นำชุมชนบ้านปิงหลวงได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา เขต 4 เชียงใหม่ ผู้นำทางศาสนา ในชุมชนเห็นความสำคัญของงานกิจกรรมดอกกล้าไยบาน สนับสนุนให้คนในชุมชนได้มาร่วมกิจกรรมนี้อย่าง

สม่ำเสมอทุกปี ผู้ใหญ่ ผู้ปกครอง เยาวชน และนักเรียน มีความสุขที่ได้ร่วมงานนี้ และมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นทุกปี สังเกตได้จากการบริจาคอาหาร ชุ่มอาหารเพิ่มขึ้นทุกปี และผู้คนที่มาร่วมรับประทานอาหารเพิ่มขึ้นทุกปี จากกิจกรรมเล็กๆ กลายเป็นกิจกรรมหลักของชุมชนหลายหมู่บ้าน บรรยากาศในงานวันดอกกล้วยบาน ในแต่ละกลุ่มมีโอกาสร่วมสนทนากัน รับประทานอาหารร่วมกัน ทั้งเพื่อนเก่าเพื่อนใหม่ ชมการแสดงละครประวัติศาสตร์ล้านนาของบุตรหลานในชุมชน ด้วยความสุขและความภาคภูมิใจ

การแสดงออกของคนในชุมชนบึงหลวง และคนในชุมชนใกล้เคียงในตำบลสันทรายเป็นไปในทางที่ดี การไปร่วมงานสำคัญของสมาชิกในชุมชนบ้านบึงหลวง เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกเป็นผู้ใกล้ชิดและผูกพันกัน มีความเป็นญาติ ความเป็นเพื่อน ความสนิทสนม ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในด้านวัฒนธรรม ประเพณี แต่ในชุมชนมีการยอมรับความแตกต่างกันอย่างมีความเข้าใจและเป็นความรู้สึกที่มีการยอมรับซึ่งกันและกัน ความเป็นชาวพุทธหรือมุสลิม และในงานวันดอกกล้วยบานและงานต่างๆที่มีชาวพุทธและมุสลิมก็จะมีอาหารสำหรับชาวไทยพุทธและอาหารสำหรับอิสลามเพื่อให้ทุกคนสามารถรับประทานได้

ในช่วงแรกเมื่อปี พ.ศ. 2544 นักเรียนมุสลิมจากโรงเรียนหนองแบนที่มีการยุบโรงเรียนมาเรียนร่วมกับนักเรียนไทยพุทธ ที่โรงเรียนบ้านสันทราย มักจะมีการแบ่งแยกกัน มีการทะเลาะเบาะแว้งกัน จนกระทั่งเกิดการชกต่อยเพราะความไม่เข้าใจกัน ทางโรงเรียนจึงได้มีการแก้ปัญหา โดยใช้นิทานเพื่อสร้างความสามัคคีในการอยู่ร่วมกัน จำนวนหลายเรื่อง และการจัดกิจกรรมดอกกล้วยบาน จนกระทั่งนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนมุสลิมเกิดเจตคติที่ดีต่อกันเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทำงานร่วมกันได้อย่างปรกติสุข

โรงเรียนบ้านสันทรายได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้เรียนรู้ทางศาสนาร่วมกันในชั่วโมงเรียนจริยศึกษา นักเรียนทุกคน ทั้งนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ และนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ก็ได้เรียนรู้ในชั่วโมงเรียนเดียวกัน เนื้อหาในหลักสูตรจะมีความรู้ทางศาสนาต่างๆ ตามหลักสูตรแกนกลางและนักเรียนทุกคนต้องมีการทดสอบความรู้ เกี่ยวกับศาสนาต่างๆ เหมือนกันทุกคน รวมทั้งโรงเรียนได้จัดสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจให้กับนักเรียนมุสลิม โดยได้เชิญผู้รู้ทางศาสนา มาช่วยกำกับดูแลการก่อสร้าง

นักเรียนมุสลิมจากโรงเรียนบ้านหนองแบน เข้ามาเรียนร่วมกันในโรงเรียนบ้านสันทราย การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างนักเรียนผู้ปกครองทั้งชาวไทยพุทธ และมุสลิมจึงแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพราะลูกหลานในโรงเรียนเป็นเพื่อนสนิทกัน ทำงานและไปหาสูกันมาตลอด ทำให้คนในชุมชนและโรงเรียนบ้านสันทราย ซึ่งมีผู้บริหาร คณะครูผู้สอน เป็นชาวไทยพุทธทั้งหมด ได้ศึกษาและเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีอิสลามมากขึ้น และสามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม และเป็นการสร้างความรู้สึกที่ดี ต่อผู้ปกครอง และนักเรียนมุสลิม นักเรียนมุสลิมในโรงเรียนมาเรียนหนังสือด้วยความสุข มีความรู้สึกที่ตัวเองและผู้ปกครอง เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนบ้านสันทราย

ความสำเร็จการศึกษาของนักเรียนโรงเรียนบ้านสันทรายเป็นความภูมิใจของผู้ปกครอง และตัวนักเรียน การที่โรงเรียนใช้โอกาสแห่งความสำเร็จนี้ โดยมีการเชิญชวนคนในชุมชนจัดทำพิธีต่างๆของกิจกรรมดอกกล้วยบาน จึงเป็นบรรยากาศที่ทุกคนมีความพร้อมในการให้ความร่วมมือ จึงมีการทำงานเพื่อบุตรหลานของตนเป็นจุดเริ่มต้น และจากนั้น การดำเนินกิจกรรมของทุกฝ่าย จำต้องมีการติดต่อประสานงานกัน มีการปฏิสัมพันธ์กันของชาวพุทธและมุสลิมทั้งในระดับผู้ใหญ่ และเยาวชน ที่มีการติดต่อกันตามลักษณะของงานที่ได้รับมอบหมายหรืองานที่รับอาสา

ลักษณะที่ 2 การสร้างความสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์

ชาวมุสลิมและชาวพุทธได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กันเป็นประจำและจากกิจกรรมของชุมชน ทุกฝ่ายมีการวางแผนร่วมกัน ลงมือปฏิบัติงานร่วมกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการปฏิบัติงาน มอบหมายหน้าที่ในการทำงานกิจกรรมดอกกล้วยบาน อย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา มีการแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังเหตุผลเพื่อการทำงานร่วมกันให้บรรลุเป้าหมาย

การเข้าร่วมกิจกรรมดอกกล้วยบาน ยังเป็นการแสดงออกตามวัฒนธรรมของชาวพุทธและวัฒนธรรมอิสลาม ทั้งในด้านการกล่าวทักทาย การยกมือไหว้กล่าวคำสวัสดิ์ และการให้สลาม (จับมือ) พร้อมกับการกล่าวทักทายว่า “อัสลามุอะลัยกุม” และการกล่าวตอบว่า “วะอะลัยกุมมุสลาม” เมื่อมีการพบกันในงานวันดอกกล้วยบาน ทุกคนจะแต่งกายสวยงาม มีทั้งการนุ่งผ้าซิ่น เสื้อพื้นเมือง และการนุ่งผ้าโสร่ง สวมเสื้อพื้นเมืองแต่มีการคลุมฮิญาบ (คลุมศีรษะ) ของมุสลิมหญิง

นอกจากนั้น ในงาน ทุกคนที่เป็นเพื่อนกันจะรับประทานอาหารชั้นโตกร่วมกันโดยไปรับอาหารจากซุ้มอาหารพื้นเมืองของชาวพุทธและอาหารพื้นเมืองของมุสลิม และยังมีอาหารหลักซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชนมุสลิม ได้แก่ ข้าวหมกไก่ ต้มชุป โรตีส ี การจัดชั้นโตก เพื่อนชาวไทยพุทธที่ทานร่วมกับเพื่อนมุสลิมก็จะรับประทานอาหารอิสลามหรืออาหารพื้นเมืองที่ไม่ได้ปรุงจากเนื้อหมู เนื่องจากทุกคนเป็นเพื่อนกันมานาน ได้พบได้รู้จักและมีความเข้าใจกันจนเป็นความเคยชินที่จะปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสมตลอดเวลา

ปัจจุบัน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงใหม่ เขต 4 ได้ดำเนินการช่วยเหลือดูแลด้านการบริหารจัดการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย และร่วมกับทางโรงเรียนบ้านสันทราย เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ มีการยอมรับซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในโรงเรียนของนักเรียนที่มีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีการปฏิบัติดังนี้

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ได้บริหารจัดการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย ได้รับผิดชอบการเดินทางไปโรงเรียนของนักเรียนที่ย้ายจากโรงเรียนบ้านหนองแบน ไปเรียนที่โรงเรียนสันทราย โดยมีรถรับส่งนักเรียนทุกคน ทั้งนักเรียนไทยพุทธ นักเรียนมุสลิม โดยไม่ต่อเสียค่าโดยสาร

2) โรงเรียนสันทราย มีโครงการจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียนซึ่งจัดอาหารให้ทั้งนักเรียนไทยพุทธ และนักเรียนไทยมุสลิม และหากนักเรียนที่ผู้ปกครองจัดอาหารกลางวันเอง ทางโรงเรียนก็จะคืนเงินค่าอาหารกลางวันให้ก่อนปิดภาคเรียน

3) การจัดกิจกรรมหน้าเสาธง มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธมีการสวดมนต์พร้อมกัน และนักเรียนมุสลิมก็จะอยู่ในความสงบ จนกระทั่งเสร็จสิ้นกิจกรรม และในทำนองเดียวกัน เมื่อถึงเวลาในการละหมาด (สวดมนต์) ของนักเรียนมุสลิม ก็สามารถไปละหมาดตามเวลาและสถานที่ที่จัดให้

4) การใช้นิทาน ในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของนักเรียนไทยพุทธและมุสลิมโดยอาจารย์ยุพยงค์ วิริยะพานิชภักดีเป็นผู้ทำวิจัยในโรงเรียน เพื่อเป็นการสร้างความรัก ความสามัคคีของนักเรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

5) กิจกรรมดอกลาไยบาน เป็นการรวมใจของคนทุกคนในหมู่บ้านทุกหมู่บ้านที่มีชาวไทยพุทธและมุสลิมเข้ามาร่วมกันจัดงานในวันอำลาสถาบันของลูกหลาน จนปัจจุบันกิจกรรมดอก

ลำไยบาน กลายเป็นกิจกรรมรวมใจของคนทั้งตำบลที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน สามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดีจนเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชนเอง

ชุมชนบ้านปิงหลวงในช่วงแรก ก่อนการยุบโรงเรียนหนองแบนไปรวมกับโรงเรียนบ้านสันทราย ชุมชนพุทธในหนองแบน และชุมชนมุสลิมใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างสงบสุข เมื่อลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนบ้านสันทรายประสบปัญหาความไม่เข้าใจกันของนักเรียน มีการขัดแย้งกันระหว่างนักเรียน ครูวิชาการในโรงเรียนได้แก้ปัญหาโดยการใช้นิทาน การอยู่ร่วมกันของไทยพุทธมุสลิม และนักเรียนทั้งสองศาสนา ได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้มีความเข้าใจกันมากขึ้น ขณะเดียวกัน คณะครูได้ศึกษาถึงความต้องการของนักเรียนมุสลิมและผู้ปกครอง ได้มีการจัดสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจให้กับนักเรียนมุสลิม การจัดกิจกรรมของโรงเรียนเป็นไปตามแนวทางการจัดการศึกษาของ Sleeter and Grant ที่กล่าวถึงการสร้างเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการยอมรับความหลากหลายทางสังคม เคารพความแตกต่าง ครูผู้สอน ผู้บริหาร ไม่มีอคติและยังทุ่มเทการทำงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ปัจจุบัน คนในชุมชนและโรงเรียนบ้านสันทราย มีความรู้ความเข้าใจนักเรียนพุทธและนักเรียนมุสลิม รวมทั้งผู้ปกครองและคณะครูทุกคนให้ความร่วมมือกัน ร่วมกันจัดกิจกรรมเชิงพหุวัฒนธรรม ทุกคนรับผิดชอบหน้าที่ร่วมกัน โดยมีคณะครูในโรงเรียนเป็นผู้นำ ซึ่งตามทฤษฎีฉันทามติเห็นว่า ส่วนประกอบย่อย ๆ ในสังคม มีการร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependent) ประสานงานกัน เพื่อส่วนรวม เพื่อโรงเรียน และชุมชน ทุกคนยึดถือค่านิยมร่วมของสังคม (Core Value) เป็นสำคัญ

โรงเรียนบ้านสันทรายเป็นฐานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน คนในชุมชนบ้านปิงหลวง และคนในชุมชนใกล้เคียง ซึ่งมีลักษณะและแนวทางการจัดการศึกษาตามแนวคิดของ Sleeter and Grant ที่กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ลักษณะพหุวัฒนธรรม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

สรุปกิจกรรมการเรียนรู้กรณีศึกษาที่ 3 ชุมชนบ้านปิงหลวง ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้จากหน่วยงาน และองค์กรที่เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบล รวมทั้งโรงเรียนในชุมชน ที่ได้จัดโครงการต่างๆ ให้กับชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

2. การเรียนรู้เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กันในวิถีชีวิต ได้แก่ การพูดคุย การประชุม การวางแผนการทำงานของชุมชน การปรึกษาหารือในการปฏิบัติงานร่วมกันของคนแต่ละศาสนา

3. การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ “กิจกรรมดอกกล้วยบาน” เป็นกิจกรรมที่สร้างความรู้ด้านศาสนา มีความเข้าใจวัฒนธรรมของตนเองและผู้อื่น รวมทั้งให้คนในชุมชนที่เป็นชาวพุทธและมุสลิมได้ร่วมมือกันส่งเสริมการรักษาวรรณมรดกท้องถิ่นของบุตรหลานของตนตามวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา และปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนในท้องถิ่นกลับมาพัฒนาหมู่บ้านของตน

4. การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุตรหลานได้มีความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตน ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการยอมรับความแตกต่างกันและอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมมีดังนี้

1. การการนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

1.1 แนวคิด จุดมุ่งหมาย

การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ควรมีการบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) คือการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

1.2 เป้าหมายการเรียนรู้

เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 เพื่อให้เกิดการเรียนรู้พหุวัฒนธรรม

1.3.2 เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม

1.4 ฐานความรู้

1.4.1 องค์ความรู้ การให้ความรู้กับคนในชุมชนเรื่องวัฒนธรรมและ
พหุวัฒนธรรม

1.4.2 แหล่งเรียนรู้ การเรียนรู้ของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม
สามารถเรียนรู้ได้ในวิถีชีวิตประจำวัน และการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน

1.5 เนื้อหา องค์ความรู้

1.5.1 วัฒนธรรมและพหุวัฒนธรรม

1.5.2 พหุวัฒนธรรมศึกษา

1.6 วิธีการ และการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

วิธีการและการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้จากหน่วยงาน และองค์กรที่เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชน ได้แก่
ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบล รวมทั้งโรงเรียนในชุมชน ที่ได้จัด
โครงการต่างๆให้กับชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติ
ตนได้อย่างเหมาะสมในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

2. การเรียนรู้เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กันในวิถีชีวิต ได้แก่ การพูดคุย การประชุม
การวางแผนการทำงานของชุมชน การปรึกษาหารือในการปฏิบัติงานร่วมกันของคนแต่ละศาสนา

3. การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการ
เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือกัน การแก้ปัญหาให้คนในชุมชนที่เป็นชาวพุทธและมุสลิมได้
ร่วมมือกันส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา

4. การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่
ส่งเสริมให้บุตรหลานได้มีความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตน ซึ่งมีความ
หลากหลายทางวัฒนธรรม มีการยอมรับความแตกต่างกันและอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

1.7 แนวทางการจัดการศึกษา

1.7.1 แนวทางการจัดการศึกษาจากกรณีศึกษาที่ 1 บ้านคลองคูคาม

1) แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดพุทธโสธรอรัญมีดังนี้

1.1) มีการสอนศาสนาอิสลามในชั่วโมงเรียน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่
นับถือศาสนาอิสลาม และครูวิชาการเป็นครูมุสลิม ซึ่งคณะครูในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจถึง
ความจำเป็นในการเรียนศาสนาอิสลาม เพราะมุสลิมถือว่าศาสนาคือชีวิต จะต้องเรียนรู้ตั้งแต่เกิด
จนกระทั่งถึงหลุมฝังศพ

1.2) การจัดสถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจ เพราะการละหมาดเป็นข้อกำหนดของศาสนา มุสลิมทุกคนต้องทำการละหมาดวันละ 5 ครั้งตามเวลาที่กำหนดไว้ และทุกวันศุกร์ มุสลิมชายจะต้องไปละหมาดเวลากลางวันร่วมกันที่มีสยิด หากเจตนาขาดละหมาดในวันศุกร์เกิน 3 ครั้ง ก็ถือว่าผู้นั้นได้หันหลังให้กับศาสนาแล้ว

1.3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม ในการอยู่ร่วมกันของนักเรียนต่างศาสนา ต้องมีการเรียนรู้และเข้าใจกัน มีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อกัน การเรียนรู้จากกิจกรรมเชิงพหุวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกศาสนา ครูวิชาการจึงได้ทำหน้าที่สืบทอดการสอนศาสนาและจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรม และจริยธรรมขึ้น

1.4) ผู้รู้ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะการสอนศาสนาอิสลามให้กับนักเรียนมุสลิมเป็นสิ่งจำเป็น การเรียนศาสนาอิสลามเป็นการสร้างจิตวิญญาณของความเป็นมุสลิมให้เกิดขึ้นกับนักเรียนมุสลิม ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ทางศาสนาอิสลามเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาด้วย

2) แนวทางการจัดการศึกษาของชุมชนคลองคูงามมีดังนี้

2.1) การปลูกฝังจิตสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนอยุธยา เพราะชุมชนในอยุธยามีประวัติศาสตร์การอยู่ร่วมกันมายาวนาน คนหลายกลุ่ม หลายชาติพันธุ์ได้อาศัยอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่อดีต เป็นเรื่องราวที่เล่าต่อกันมาของปู่ ย่า ตา ยาย ที่มีเพื่อนบ้านร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน เป็นความรู้สึกสนิทสนมกันฉันท์พี่น้องของคนในชุมชน

2.2) ส่งเสริมความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม จัดกิจกรรมในชุมชนที่คนทุกศาสนาสามารถเข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันได้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้คนทุกศาสนาได้มีปฏิสัมพันธ์กัน และปฏิบัติหน้าที่ตามแนวทางและหลักการของศาสนาของตนอย่างมีความเข้าใจ

2.3) การยึดประโยชน์ส่วนรวม คนในชุมชนนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน แต่มีความเข้าใจกันอย่างลึกซึ้ง มีการเคารพและให้เกียรติกันในเรื่องศาสนา ทุกคนมีจิตสำนึกร่วม ต่างปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน

1.7.2 แนวทางการจัดการศึกษาจากกรณีศึกษาที่ 2 บ้านในถุ้ง

1) แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านในถุ้งมีดังนี้

1.1) มีการสอนศาสนาอิสลามในชั่วโมงเรียน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม และครูวิชาการเป็นครูมุสลิม ซึ่งคณะครูในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจถึง

ความจำเป็นในการเรียนศาสนาอิสลาม เพราะมุสลิมถือว่าศาสนาคือชีวิต จะต้องเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงหลุมฝังศพ

1.2) การจัดสถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจ เพราะการละหมาดเป็นข้อกำหนดของศาสนา มุสลิมทุกคนต้องทำการละหมาดวันละ 5 ครั้งตามเวลาที่กำหนดไว้ และทุกวันศุกร์ มุสลิมชายจะต้องไปละหมาดเวลากลางวันร่วมกันที่มัสยิด หากเจตนาขาดละหมาดในวันศุกร์เกิน 3 ครั้ง ก็ถือว่าผู้นั้นได้หันหลังให้กับศาสนาแล้ว

1.3) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคนในท้องถิ่น โดยผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะการสอนศาสนาอิสลามให้กับนักเรียนมุสลิมเป็นสิ่งจำเป็น การเรียนศาสนาอิสลามเป็นการสร้างจิตวิญญาณของความเป็นมุสลิมให้กับนักเรียนมุสลิม ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ทางศาสนาอิสลามเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาด้วย

2) แนวทางการจัดการศึกษาในชุมชนบ้านในถ้ำ

2.1) การพึ่งพาอาศัยกัน การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนมุสลิมและชาวพุทธในบ้านในถ้ำเป็นไปด้วยการเกื้อกูล การพึ่งพาอาศัยกันตลอดมา ชาวจีนที่นับถือศาสนาพุทธมีลักษณะรักการประนีประนอมมาก จึงมีการปรับตัวผสมกลมกลืนกับเพื่อนบ้านมุสลิม จนเป็นที่รักของคนในกลุ่มมุสลิม และมีการเยี่ยมเยียน ทานข้าวร่วมกัน และมีการพึ่งพาอาศัยกันตั้งโครงการบัตร์น้าชา ที่มีการบริจาคเงิน ช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน

2.2) การส่งเสริมความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม ในการอยู่ร่วมกันของคนพุทธและมุสลิม คนทั้งสองศาสนาเมื่อจำเป็นต้องปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญ ผู้ใหญ่บ้านบ้านในถ้ำก็จะจัดกิจกรรมบัตร์น้าชาขึ้น และนำเงินไปช่วยเหลือ เช่น เมื่อชาวพุทธต้องเดินทางไปวัดทำสูงในวันสงกรานต์ ก็จะมีเงินจัดรถรับส่งให้ชาวพุทธทุกคนได้ไปทำบุญ

1.7.3 แนวทางการจัดการศึกษาจากกรณีศึกษาที่ 3 บ้านปิงหลวง

1) แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านสันทรายมีดังนี้

1.1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม ตรงเรียนบ้านสันทรายได้จัดกิจกรรมดอกกล้วยบานให้กับนักเรียนและผู้ปกครองที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามได้มีโอกาสร่วมปฏิสัมพันธ์กัน ได้วางแผนและทำงานร่วมกันก่อนสิ้นปีการศึกษา

1.2) การปลูกฝังจิตสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่นตามคำขวัญ “ถิ่นเก่าเจ้ามหารวงศ์ ดงเกษตรอินทรีย์ มากมีพันธุ์กล้วย ภูมิใจไทยพุทธมุสลิม” ในการจัดงานดอกกล้วยบานทุกปีจะมีการแสดงละครประวัติศาสตร์ล้านนา ให้คนในชุมชน ทั้งผู้ปกครองและนักเรียนได้เกิด

ความรู้ มีความรักท้องถิ่น ปลูกฝังให้นักเรียนที่จบการศึกษากลับมาพัฒนาท้องถิ่นร่วมกันภายใต้การอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม

2) แนวทางการจัดการศึกษาของชุมชนบ้านปิงหลวง

2.1) การส่งเสริมความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม มุสลิมในชุมชนบ้านปิงหลวงมีความใกล้ชิดกับพระวัดชัยชนะ เพราะปู่ ย่า ตา ยาย ได้เข้าเรียนหนังสือกับพระ ปัจจุบันมีโรงเรียนบ้านสันทรายเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้าน แต่การเรียนรู้ระหว่างชาวพุทธและชาวมุสลิมของคนในชุมชนยังเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ มีการพบปะกันในงานต่าง ๆ งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ชาวพุทธและมุสลิมจะช่วยเหลือกัน

2.2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ชาวพุทธมีความคิดว่าทุกคนเป็นลูกหลานของเจ้ามหาราช ในอดีต ทุกคนเป็นพี่น้องกัน แรกเริ่มมาจากพ่อแม่เดียวกัน แล้วจึงแยกออกไปเป็นครอบครัวใหม่เพิ่มขึ้นจนถึงปัจจุบัน

1.8 การประเมินผลการเรียนรู้ การประเมินผลประเมินจากการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนที่เพิ่มจำนวนการทำกิจกรรมของชุมชนทุกปี และการให้ความร่วมมือ การเสียสละแรงกาย และการบริจาคของคนในชุมชนที่มีอย่างสม่ำเสมอทุกปี

การประเมินผลการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความเข้าใจ มีความสุขจะเกิดขึ้นได้สมบูรณ์ ก็เมื่อมีการเรียนรู้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1.ขั้นการเรียนรู้ เป็นขั้นที่คนในชุมชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ได้มีโอกาสเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นขั้นแรกที่ทำให้ทราบว่า วัฒนธรรมในกลุ่มคนอื่น ๆ นอกจากวัฒนธรรมในกลุ่มของตนเองแล้ว ยังมีวัฒนธรรมที่เป็นที่รักและห่วงแหนของเขาเช่นกัน

2.ขั้นสร้างความเข้าใจ เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้ว จากนั้นจะเกิดความเข้าใจว่า คนในวัฒนธรรมอื่น ๆ มีข้อกำหนด ข้อปฏิบัติที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง สิ่งใดที่เป็นการปฏิบัติต่อผู้อื่นที่ไม่เหมาะสม หรือขัดกับหลักการศาสนาของเขา ก็ต้องทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน

3.การให้ความร่วมมือ หมายถึงการเข้าร่วมกิจกรรมกับคนต่างวัฒนธรรม เป็นขั้นที่คนแต่ละวัฒนธรรมได้พิจารณาได้ว่า การกระทำหรือการปฏิบัติกิจกรรมใดที่เป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติร่วมกันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การคิดและการตัดสินใจในการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมจึงเป็นขั้นสุดท้ายที่สามารถแสดงออกได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามวัฒนธรรมของแต่ละคน

2. อภิปรายผลการวิจัย

2.1 ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม

จากข้อค้นพบลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทั้ง 3 กรณี มีลักษณะร่วมกัน 3 ลักษณะดังนี้

- 1) การเรียนรู้ลักษณะพหุวัฒนธรรม
- 2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

1) การเรียนรู้ลักษณะพหุวัฒนธรรม ทั้ง 3 ชุมชน เป็นชุมชนที่มีชาวพุทธ และมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีประชากรมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่ เป็นการเรียนรู้และความเข้าใจวัฒนธรรมซึ่งกันและกันได้เกิดขึ้นจากการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นการเรียนรู้ที่ซึมซับ ค่อยเป็นค่อยไปอยู่ตลอดเวลาในวิถีชีวิต ซึ่งเป็นการเรียนรู้เพื่อเป็นการพัฒนาความเข้าใจพหุวัฒนธรรมของคนในชุมชนโดยในแต่ละชุมชนทั้ง 3 กรณี ได้มีกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ชุมชนกรณีที่ 1 ได้จัดกิจกรรมดอกกล้วยบาน ชุมชนกรณีที่ 2 ได้จัดกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนา และกรณีที่ 3 ได้จัดกิจกรรมบัตร์น้ำชา ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม เนื่องจากทุกกิจกรรมได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน และมีโอกาสนำกิจกรรมเหล่านี้ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา ซึ่งทำให้คนทุกศาสนาสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความรู้ความเข้าใจและมีการยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

นอกจากนั้นแล้ว ทั้ง 3 ชุมชน มีโรงเรียนในชุมชนทุกโรงเรียน มีโครงการพัฒนาความเข้าใจพหุวัฒนธรรม ได้แก่โรงเรียนบ้านสันทราย โรงเรียนวัดพุทธไธศวรรย์ และโรงเรียนบ้านในถุ้ง และผู้บริหารทุกโรงเรียนนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม และทุกโรงเรียนมีการส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนทุกศาสนา ได้เรียนรู้วัฒนธรรมของตน นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธก็สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ตามปกติ และในทุกโรงเรียนทั้ง 3 ชุมชน ทางโรงเรียนก็ได้จัดสถานที่สำหรับละหมาด (การสวดมนต์ของมุสลิม) ให้กับนักเรียนมุสลิมด้วย และของผู้อื่น ทำให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมตามหลักศาสนาของตนเอง และสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน คนในชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม ทั้ง 3 ชุมชน มีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่อดีต สมัยปู่ย่า ตายาย มีความผูกพันกันและกลายเป็นญาติพี่น้อง เกยวดวงกัน เนื่องจากได้มีการแต่งงานระหว่างชาวพุทธ และชาวมุสลิมมากมาย ความเป็นอยู่ในหมู่บ้านมีการพึ่งพาอาศัยกันรอบด้าน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการให้คำปรึกษา กัน ทำงานร่วมกัน ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การค้าขาย สภาพเศรษฐกิจ การศึกษาของบุตรหลาน รวมทั้งการพัฒนาชุมชนร่วมกัน และในกรณีที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละศาสนา คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีการยอมรับกันเป็นเบื้องต้นแล้ว จึงสามารถปฏิบัติตนต่อกันได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะมุสลิมมีข้อกำหนดในการ

ปฏิบัติตนที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด แลชาวพุทธที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ก็มีการเรียนรู้และมีความเข้าใจในวิถีชีวิตของชาวมุสลิม ดังกรณีชุมชนบ้านปิงหลวง ที่มีกิจกรรม การแสดงละครประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านสันทราย การเลือกตัวละครที่ต้องรับบทบาท เกี่ยวกับการกราบไหว้ ผู้ควบคุมการแสดงจะกำหนดให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธเป็นผู้แสดง เนื่องจากมุสลิมไม่สามารถกราบสิ่งอื่นใดได้ นอกจากอัลเลาะห์ ชุบฮาน่าฮูว่าตะอาลา องค์เดียว เท่านั้น หรือในกรณีที่ทั้ง 3 ชุมชน เมื่อมีการร่วมงานตามประเพณีต่าง ๆ ที่ทุกศาสนาสามารถ ปฏิบัติร่วมกันได้ แต่ก็มี การปฏิบัติต่อกันด้วยความเข้าใจ เช่นการร่วมงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ของชาวพุทธ มุสลิมก็สามารถเข้าร่วมพิธีได้ และยังมี การจัดเตรียมอาหารสำหรับมุสลิมด้วย เพราะ ผู้มาช่วยงานส่วนใหญ่ ก็เป็นมุสลิมที่คอยให้ความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดมา

ความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับความแตกต่าง ซึ่งกันและกันของคนทั้ง 3 ชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นแบบอย่างให้กับลูกหลานในชุมชน และมีการสืบทอดการปฏิบัติตนต่อกันตลอดไป จึงเนการพัฒนาความเข้าใจต่อกันอย่างยั่งยืน

การใช้ชีวิตประจำวันในชุมชนร่วมกันของคนใน 3 ชุมชน นอกจากการเรียนรู้กัน ตามวิถีชีวิตแล้ว ยังได้รับความรู้และความเข้าใจในความแตกต่างกันจากกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และกิจกรรมตามโครงการต่าง ๆ ทุกกิจกรรม ก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจในความแตกต่างทาง วัฒนธรรมเป็นหลักพื้นฐาน โดยผู้นำหรือผู้จัดกิจกรรมตามโครงการต่าง ๆ จะคำนึงถึงข้อจำกัดของ แต่ละศาสนา ซึ่งมีความแตกต่างกัน เช่นการให้ความรู้ด้านการคุมกำเนิด ซึ่งตามหลักศาสนา อิสลาม มีข้อห้ามเรื่องการคุมกำเนิด หรือการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ หากพิธีการมีการ กราบไหว้ หรือการเคารพสิ่งที่เป็นรูปปั้น สิ่งเหล่านี้ก็เป็นข้อห้ามสำหรับมุสลิม การปฏิบัติจึงเป็น หน้าที่ของชาวพุทธที่จะปฏิบัติ

นอกจากนั้น กิจกรรมและโครงการอื่น ๆ ที่สมาชิกในชุมชนยังได้ทำงานร่วมกัน เช่น งานกีฬา งานวันเด็ก และงานอื่น ๆ งานเหล่านี้ก็ต้องมีการวางแผนและดำเนินการโดยใช้ความรู้ ความคิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม เช่นการจัดอาหารในงานต่าง ๆ ทุกชุมชนจัดอาหารที่ ชาวพุทธและชาวมุสลิมสามารถรับประทานร่วมกันได้ หรือการที่จัดงานร่วมกันของชุมชน ใน สถานที่ดังกล่าวก็มักจะอำนวยความสะดวกในด้านการจัดสถานที่สำหรับละหมาด (สวดมนต์) ให้กับมุสลิม เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับมุสลิมที่จะต้องทำการละหมาดตามข้อบัญญัติของ ศาสนา ซึ่งทั้ง 3 ชุมชนนี้ มีความรู้ความเข้าใจ มีการยอมรับในความแตกต่างของกันและกัน ได้เป็น อย่างดี สามารถคิด ปฏิบัติ และร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อคนในชุมชนที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมี

ความสุขที่แท้จริง อย่างไรก็ตามข้อค้นพบเกี่ยวกับลักษณะกระบวนการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างกันของ 3 ชุมชน มีดังนี้

1) กิจกรรมการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันในชุมชนบ้านปิงหลวง เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยโรงเรียนบ้านสันทราย เป็นฐานในการริเริ่มการจัดกิจกรรมดอกกล้วยบาน ซึ่งสามารถรวมใจผู้คนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงที่เป็นชาวพุทธ และมุสลิม ได้มีการคิด วางแผน และลงมือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน ในการบริจจาคอาหารซึ่งมีทั้งที่มุสลิมร่วมบริจาคเพื่อให้มุสลิมสามารถรับประทานได้ การแสดงละครประวัติศาสตร์ เพื่อปลูกฝังให้คนในชุมชนรักบ้านเกิด มีความรักสามัคคีกัน โดยทุกคนคิดว่าตนเองเป็นลูกหลานของบรรพบุรุษเดียวกันมาแต่อดีต ซึ่งเป็นดินแดน “ถิ่นเก่า เจ้ามหาราช” และในขณะเดียวกัน มุสลิมในบ้านปิงหลวง ก็ยึดหลักว่า ทุกคนในโลกนี้เป็นพี่น้องกันมาตั้งแต่แรกเริ่มแล้ว เพราะมีบิดามารดาคนเดียวกัน นั่นคืออนปีอาด้าและพระนางฮาวา ความรู้สึกหรือความคิดที่เปิดกว้างและมีน้ำใจต่อกันเหล่านี้ จึงเป็นประเด็นสำคัญขั้นพื้นฐานในการส่งเสริมเจตคติที่ดีของคนในชุมชนได้มากขึ้นเรื่อย ๆ

2) กิจกรรมการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันในชุมชนคลองคูจาม คนในชุมชนคลองคูจามเป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ โดยมีวันพุทโธศวรรย์ มัสยิดวัฒนา (สุเหร่าไต้) และโบสถ์เซนโยแซฟ อยู่ในชุมชน ผู้นำชุมชนและผู้นำทางศาสนาทั้ง 3 ศาสนา รู้จักและมีความสนิทสนมกันเป็นอย่างดี มีการประสานงานด้านศาสนาร่วมกันทุกปี มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันในชุมชน โรงเรียนวัดพุทโธศวรรย์ และโรงเรียนเซนโยแซฟ ได้เชิญครูสอนศาสนาอิสลามไปช่วยสอนนักเรียนมุสลิมในโรงเรียน

3) กิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในชุมชนบ้านในดู่ เป็นกิจกรรมที่มีความแตกต่างจากกิจกรรมของชุมชน 2 กรณี เพราะกิจกรรมบัตร์น้ำชาเป็นกิจกรรมที่มีการดำเนินการตลอดปี เป็นการช่วยเหลือบริจาคเงินซื้อบัตร์น้ำชาตลอดปี กรณีที่มีคนในชุมชนได้รับความเดือดร้อน ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้คนชุมชนก็จะร่วมกันซื้อบัตร์น้ำชาเพื่อเป็นการบริจาคเงินผู้เดือดร้อนต้องการเงินจำนวนเท่าไร ผู้ที่ช่วยเหลือก็จะพยายามร่วมบริจาคให้เพียงพอและยังมีจำนวนเงินที่ผู้ใหญ่บ้านได้บริหารจัดการเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนลูกบ้านที่เป็นชาวพุทธและมุสลิม เช่นกรณีชาวพุทธจำเป็นต้องไปรดน้ำดำหัวผู้หลักผู้ใหญ่ ซึ่งสถานที่จัดงานจัดที่วัดท่าสูง ไกลออกไปจากหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นมุสลิม ก็จะช่วยเหลือสนับสนุนอำนวยความสะดวกจัดหารถโดยสารสำหรับส่งชาวพุทธไปร่วมงานดังกล่าว

4) การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ทั้ง 3 กรณี ทุกชุมชนมีภาษาพูดที่แตกต่างกัน แต่แต่ละชุมชนจะมีภาษาของตนเองซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่นเป็นหลัก ชุมชนบ้านปิงหลวงจะใช้ภาษาคือ

ภาษาเหนือ ชุมชนคลองคูเจ้าใช้ภาษาภาคกลาง และชุมชนบ้านในถุ้งใช้ภาษาใต้ แต่ทุกชุมชนชาวพุทธก็จะใช้ภาษาที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธใกล้เคียงกันทุกแห่ง มุสลิมก็เช่นเดียวกัน จะใช้ภาษาอาหรับซึ่งเป็นภาษาที่ใช้เป็นภาษาหลักของศาสนาอิสลาม

จากรายละเอียดลักษณะกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวพบว่าในแต่ละชุมชนที่มีผู้นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ซึ่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่ทุกคนทุกกลุ่มให้ความร่วมมือกันทำงานเพื่อส่วนรวมให้กับชุมชนของตน คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขร่วมกัน ซึ่งตรงตามทฤษฎีฉันทามติ(Concensus Theory) ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของสังคมบูรณาภาพ คนในชุมชนมุ่งที่จะให้ความร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมส่วนรวมร่วมกัน เป็น Value Consensus ตามความเห็นของ Emile Durkheim คือสภาพที่ความคิดความเชื่อของส่วนรวม มีแรงเหนือความคิดความเชื่อส่วนบุคคล และทุกคนมุ่งไปที่จุดประสงค์ของส่วนรวม

แม้คนในชุมชนมีความแตกต่างกันแต่คนในชุมชนมีความรัก มีการพึ่งพาอาศัยกันตลอดมา และ Emile Durkheim เห็นว่า Structural integration เกิดขึ้นจากพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคล อันเป็นผลมาจากการแบ่งงาน เมื่อมีการแบ่งหน้าที่ในสังคมมากขึ้น ๆ ย่อมมีความแตกต่างระหว่างบุคคลมากขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างกันไม่ทำให้ความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง ความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกันทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่น (solidarity) Emile Durkheim เน้นการรักษาระเบียบของสังคม อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่าเขาไม่คำนึงถึงความแตกต่างในความคิด ค่านิยมหรือความขัดแย้งในสังคม เพราะคนในอาชีพหนึ่งย่อมมีความถนัดพฤติกรรมและทัศนคติต่อโลกต่างกัน อย่างไรก็ตามในสังคมส่วนรวมยังคงมีศูนย์รวมแห่งค่านิยมและความคิด (value consensus)

กิจกรรมการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของชุมชนทั้ง 3 กรณีศึกษา มีดังนี้

1) การปลูกฝังการรักท้องถิ่น ผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกันมาช้านาน กิจกรรมในชุมชนบ้านปิงหลวง คือกิจกรรมดอกลาไยบาน กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่เริ่มต้นมาจากกิจกรรมโรงเรียน ซึ่งแต่เดิมเป็นกิจกรรมวันอำลาของนักเรียนที่จบการศึกษา และโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้ปกครองมีความภาคภูมิใจบุตรหลานของตนที่สำเร็จการศึกษา และโรงเรียนต้องการปลูกฝังให้นักเรียนที่จบการศึกษาไปแล้วย้อนกลับมาบ้านเกิดเมืองนอน กลับมาพัฒนาท้องถิ่นของตน จึงจัดให้มีการแสดงละครเพื่อรำลึกถึงความเป็นมา และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นตนเอง กิจกรรมนี้ประสบความสำเร็จยิ่ง เนื่องจากมีผู้ปกครองทั้งที่เป็นชาวพุทธและมุสลิมได้มาร่วมงานกัน ทำงานร่วมกันเพื่อบุตรหลานที่สำเร็จการศึกษา เข้ามาร่วมกิจกรรมมากขึ้นทุกปี แล้วยังมีผู้ปกครองที่บุตรหลานยังไม่สำเร็จการศึกษาเข้ามาร่วมกิจกรรม และร่วมบริจาคอาหารตามซุ้มอาหารมากขึ้นทุกปี

กิจกรรมนี้ปัจจุบันมีหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าร่วมด้วยเกือบทั้งตำบล เพราะเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนสามารถนำเสนอรูปแบบที่หลากหลายในแต่ละปี มีผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กลุ่มคณะทำงานจากองค์การบริหารส่วนตำบลให้เกียรติเข้าร่วมพิธีด้วย

2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน คนในชุมชนเติบโตมาด้วยกัน มีความรู้สึกที่ดีต่อกันเป็นพื้นฐาน รู้สึกเป็นมิตรต่อกัน มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน และคนในชุมชนมีจิตใจที่เอื้ออาทรต่อกัน ห่วงใยกันเหมือนเป็นครอบครัวใหญ่ รู้จักกันทั้งหมู่บ้าน รู้จักนามสกุลของแต่ละครอบครัว การใช้ชีวิตร่วมกัน รับรู้เรื่องราวของเพื่อนบ้านเกือบทุกคนที่อยู่ร่วมกัน ทุกครอบครัวผูกพันกัน พ่อเป็นเพื่อนพ่อ แม่เป็นเพื่อนแม่ ลูกเป็นเพื่อนลูก ทุกคนในชุมชนจะรู้จักนิสัยใจคอกันดี ถึงแม้ว่าจะเกิดสถานการณ์บางอย่างที่อาจไม่สงบสุขอาจมีการกระทบกระทั่งกันบ้าง แต่คนในชุมชนเป็นคนมีลักษณะประนีประนอมสูง พร้อมที่จะให้อภัยกัน เพราะทุกคนมีความรู้สึกเป็นญาติพี่น้องกัน ดังนั้นในความแตกต่างของคนในชุมชน ไม่ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกแปลกแยก มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเข้าใจกันเองอยู่ตลอดเวลา การมีความรู้สึกที่ดีต่อกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนทุกวัยทุกระดับ ทำให้การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เป็นไปด้วยความราบรื่น

3) การพึ่งพาอาศัยในชุมชน มีการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยการพึ่งพาอาศัยกัน มีการส่งเสริมรายได้ให้กับคนทุกกลุ่ม มีการช่วยเหลือ มีการพึ่งพาอาศัยกัน ดังกรณีกิจกรรมบัตร์น้ำชาของบ้านในถุ้ง ทำให้มีเงินกองกลางคอยสนับสนุนให้กับกิจกรรมตามวัฒนธรรมของอิสลามและวัฒนธรรมของชาวพุทธ จากการที่ชาวพุทธมีกิจกรรมการ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และการทำบุญที่วัดท่าสูงในวันสงกรานต์ หรือชาวมุสลิมที่มีการแก้บวช (การรับประทานอาหารร่วมกันในตอนเย็น หลังจากการถือศีลอดมาทั้งวัน) ก็จะมีการใช้เงินสนับสนุนจากการบริจาคสำหรับค่าอาหารร่วมกัน ความรู้สึกที่ดีต่อกันของคนทั้งสองศาสนา จึงสร้างบรรยากาศในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งเด็ก และรุ่นลูกหลานในชุมชน การเรียนรู้ของคนในชุมชนตามโครงการบัตร์น้ำชา เป็นการเรียนรู้จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับเพื่อนบ้านในชุมชน ทุกคนจะมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือกัน ทุกคนให้ความสนใจ ใส่ใจกับสภาพแวดล้อมของชุมชน คอยรับฟังข่าวความเคลื่อนไหวในชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อจะได้ช่วยเหลือคนที่ได้รับความเดือดร้อนเดือดร้อนจากกรณีต่างๆจะสามารถแก้ปัญหาได้ทันเหตุการณ์ การช่วยเหลือกันทุกคนทำให้มีเงินมากพอที่จะช่วยแก้ปัญหาเพื่อนบ้านได้ และยังเป็นงบประมาณในการส่งเสริมวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา งบประมาณที่ต้องใช้ในยามที่มีเทศกาลต่างๆของชาวพุทธ และมุสลิมก็ยังสามารถนำงบประมาณเหล่านี้ไปสนับสนุนได้ ทำให้คนในชุมชนต่างมีความผูกพันต่อกันอย่างสม่ำเสมอ มีความเป็นมิตร เป็นญาติสนิทที่ต้องทำหน้าที่ดูแลกันเอง

การส่งเสริมความสามัคคีระหว่างกลุ่ม ทุกชุมชนมีการส่งเสริมความสามัคคีระหว่างกลุ่ม และเป็นการสร้างความเข้าใจ บุคลากรในชุมชน บุคลากรแต่ละฝ่ายในชุมชน มีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์ และในทุกชุมชนมีผู้นำด้านการปกครอง ได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งประธาน และคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินโครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดคือลักษณะของผู้นำ ที่เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับทุกศาสนาและวัฒนธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดทำโครงการ เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคี ปลุกจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรักท้องถิ่นของตน และมีความผูกพันกันในชุมชนดุจญาติพี่น้อง การมีคุณธรรม การเสียสละเพื่อชุมชนของผู้นำด้านการปกครองของชุมชนแต่ละแห่งที่มีจิตสำนึกในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยสมาชิกในชุมชนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับผู้นำ เนื่องจากมีความรักและศรัทธาในกลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน อีกทั้งอาชีพและรายได้ ประชากรในชุมชน ซึ่งประกอบอาชีพตามลักษณะของท้องถิ่น มีรายได้พอประมาณสามารถเลี้ยงชีพ ดูแลค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวได้ คนในชุมชนยังต้องทำงานเพื่อให้ครอบครัวมีรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย การประกอบอาชีพ เป็นหลักสำคัญของความมั่นคงในครอบครัว การให้ร่วมมือกันเพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัว จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนมีความเต็มใจ และร่วมกันทำงาน ในชุมชนมีโครงการพัฒนาชุมชนหลายด้าน ผู้นำในแต่ละกลุ่ม เช่นกลุ่ม อสม. กลุ่มสตรีแม่บ้าน หรือกลุ่ม อื่น ๆ ได้จัดกิจกรรมตามโครงการซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่นกลุ่มประมงเรือเล็ก ที่ได้ร่วมกันเลี้ยงหอย และกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนบ้านในถุ้ง หรือโครงการกำจัดขยะ โครงการลำไยอบแห้งในชุมชนบ้านปิงหลวง รวมทั้งโครงการอนามัยที่มีการตรวจสุขภาพ การบรรยายให้ความรู้ด้านสุขภาพทั่วไปของชุมชนคลองคูจาม กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับเด็ก โดยผู้บริหารโรงเรียนในชุมชนทั้ง 3 ชุมชน เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ และนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนได้มีการสวดมนต์หลังจากเคารพธงชาติทุกวันตอนเช้าก่อนเข้าเรียน มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาพุทธให้กับนักเรียนก่อนวันหยุด เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสไปร่วมทำบุญที่วัดกับครอบครัว และในขณะเดียวกันผู้บริหารโรงเรียนและคณะ ครูที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนมีความรู้ความเข้าใจและศึกษาถึงวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ ของคนมุสลิมในหมู่บ้าน เพื่อนำไปพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้นักเรียนในโรงเรียน ดังกรณีโรงเรียนวัดพุทธไทรศวรรย์ ชุมชนคลองคูจาม โรงเรียนบ้านในถุ้งชุมชนบ้านในถุ้ง และโรงเรียนบ้านสันทราย ที่ผู้บริหารได้จัดสร้างห้องละหมาด (ห้องสวดมนต์) สำหรับนักเรียนที่เป็นมุสลิม ซึ่งศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมทุก ๆ คน ที่บรรลุนิติภาวะตามหลักศาสนาอิสลาม จำต้องสวดทำการละหมาด วันละ 5 ครั้ง ตามช่วงเวลาศาสนา

กำหนด อีกทั้งในวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม ซึ่งมีวันหยุดราชการ โรงเรียนในชุมชนเหล่านี้ก็อนุญาตให้นักเรียนหยุดเรียนเพื่อไปปฏิบัติศาสนกิจ ร่วมพิธีละหมาดที่มัสยิดกับพ่อแม่ พี่น้อง และมุสลิมอื่น ๆ ในหมู่บ้านได้ โดยไม่ถือเป็นวันลาแต่อย่างใด ความรู้ความเข้าใจกันระหว่างศาสนานี้ ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

คนในชุมชนทุกชุมชนมีความรู้สึกที่ดีต่อกันระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่าง คนในชุมชนมีจิตใจที่ดีต่อกันสูงมาก มีความพร้อมที่จะเข้าใจ มีความเห็นใจกัน มีการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน สมาชิกในชุมชน ทุกคนในชุมชนเป็นคนที่รู้จักสนิทสนมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ทุกคนได้เรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตของกันและกันโดยเริ่มจากผู้ใหญ่ในครอบครัวแนะนำ สั่งสอน และสั่งคมในโรงเรียนจากการเป็นเพื่อนในโรงเรียน การทำงานร่วมกันในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนคบหาสมาคม มีความสัมพันธ์กันอย่างเข้าใจ และคุ้นเคย กับการปฏิบัติตนต่อกันอย่างเหมาะสมตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่บ้านคลองคูจาม อีหาม่าประจำมัสยิด และเจ้าอาวาสของวัดในชุมชนรู้จักกันเป็นอย่างดี มีการประสานงานช่วยเหลือกันอย่างสม่ำเสมอ เมื่อถึงวันที่แต่ละศาสนามีกิจกรรม เช่นในวันอีดิล อฎุฮาห์ ซึ่งเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของศาสนาอิสลาม จะมีการเชือดวัวแล้วนำเนื้อ ซึ่งเรียกว่าเนื้อกูรบัน แจกให้แก่ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนต่างศาสนาที่ได้มาเยี่ยมเยียนกันในวันดังกล่าว กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนเป็นการร่วมมือกันของมุสลิมและคนไทยพุทธ เน้นการให้ความเสียสละ ช่วยเหลือกัน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะและพัฒนาท้องถิ่นของตนเองร่วมกัน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้ผู้มีความรู้ในด้านการศึกษาและศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในท้องถิ่น รวมทั้งมีนโยบายมาจากฝ่ายปกครองจากผู้นำชุมชนหมู่บ้าน และจากองค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ซึ่งได้รับนโยบายมาจากรัฐบาล มิ่งบประมาณให้แก่หมู่บ้าน ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน โดยแต่ละโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น

4) การเรียนรู้ในลักษณะพหุวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนให้ความสำคัญกับคนทุกกลุ่ม เปิดโอกาสให้คนทุกวัฒนธรรมได้แสดงความคิดเห็น ได้แสดงออกออก และเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้คนทุกวัย ทั้งผู้ใหญ่และเด็กได้เข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรมของแต่ละอย่างเสมอภาค เช่นกิจกรรมวันดอกกล้วยบานของโรงเรียนบ้านสันทราย ผู้ปกครองในบ้านปิงหลวงต่างได้รับหน้าที่ รวมทั้งการสมัครใจในการบริจาคอาหารทั้งอาหารของชาวพุทธ และอาหารมุสลิม เพื่อให้ทุกคนที่มาร่วมงานได้เลือก

รับประทานได้โดยไม่ต้องจ่ายเงิน นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธและนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามก็ได้ร่วมกันฝึกซ้อมการแสดงละครประวัติศาตร์ของบ้านสันทรายหรืออาณาจักรล้านนาพร้อมกันทุกปี โดยมีนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธเป็นตัวละครหลักที่สามารถแสดงละครได้ทุกบทบาท และยังมีความเข้าใจในการเลือกบทบาทให้กับนักเรียนมุสลิมได้รับบทที่แสดงออกได้โดยไม่ขัดกับหลักศาสนา โดยครูผู้ฝึกได้พยายามหลีกเลี่ยงการแสดงที่มีบทที่ขัดกับหลักศาสนา เช่นการกราบไหว้ การแสดงเป็นนักบวช เป็นต้น และกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนคลองคูจาม คือการเข้าค่าย 3 ศาสนา มีการจัดค่ายให้กับชาวบ้านทั้ง 3 ศาสนาทุกปี โดยมีกำหนดการหลักคือการบรรยายความรู้ทางศาสนาของทั้ง 3 ศาสนาในช่วงเช้า และหลังจากนั้นเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ทักษะชีวิต การดูแลสุขภาพ การให้ความรู้ด้านการบริโภคอาหารที่ถูกต้อง และในช่วงกลางวันมีการแสดงรอบกองไฟของผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกศาสนาได้มีโอกาสได้แสดงออกพร้อมกัน รวมทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนบ้านในถุ้ง คือกิจกรรม บัตรน้ำชาซึ่งเป็นกิจกรรมที่แตกต่างจากชุมชนอื่นๆ คือเป็นกิจกรรมที่จัดตลอดปี เพราะเป็นกิจกรรมที่ให้ความช่วยเหลือในการบริจาคเงินซื้อบัตรน้ำชาให้กับผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนทุกเรื่อง และการบริจาคเงินเพื่อส่วนรวมให้กับกลุ่มคนที่นับถือศาสนาพุทธ และกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามได้มีโอกาสใช้ในการอำนวยความสะดวกในการที่คนทั้งสองศาสนาจะต้องไปปฏิบัติศาสนกิจ เช่นมีการจัดรถรับส่งให้ผู้สูงอายุไปทำบุญที่วัดท่าสูง เป็นต้น

การส่งเสริมความรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมของตน และด้านพหุวัฒนธรรม ทุกชุมชนมีการส่งเสริมความรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมของตน และด้านพหุวัฒนธรรม ในแต่ละชุมชนมีวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ประเพณี ในชุมชนเป็นการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนที่นับถือศาสนาอิสลาม และนับถือศาสนาพุทธ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และประเพณี ทำให้คนในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน มีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และทุกคนเกิดความภูมิใจในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างปรองดอง ดังที่กิจกรรมในชุมชนบ้านคลองคูจาม เป็นกิจกรรม 3 ศาสนา โดยจัดเป็นกิจกรรมเข้าค่ายของผู้ใหญ่ในชุมชน ในช่วงแรกมีการเข้าค่ายเพียงคืนเดียวแต่ต่อมาได้ปรับเป็นเข้าค่าย 3 วัน 2 คืน โดยใช้สถานที่ที่วัดพุทธโธศวรรย์ซึ่งมีความสะดวกในการจัดกิจกรรม กิจกรรมในช่วงเช้าเป็นการบรรยายให้ความรู้ด้านคุณธรรมของแต่ละศาสนา ในช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมทักษะชีวิต การใช้ชีวิตร่วมกัน การแบ่งหน้าที่กันทำงานที่ได้รับมอบหมาย การเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การป้องกันและการรักษาโรคต่างๆ การดูแลตนเองในเบื้องต้น กิจกรรมนี้มุสลิมสามารถร่วมรับประทานอาหารกับเพื่อนๆ ต่างศาสนาได้ เพราะจะมีการมอบหมายหน้าที่ให้มุสลิมรับผิดชอบเรื่องอาหาร และในขณะเดียวกันชาวพุทธบางคนไม่รับประทานเนื้อ แม้ครัวที่เป็นมุสลิมก็จะหลีกเลี่ยงไม่ใช้เนื้อปรุงอาหาร

ทุกชุมชนจะมีกิจกรรมของเด็กในโรงเรียน โดยมีผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมด้วยโดยอาศัยโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง และทุกโรงเรียนได้อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมทางศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ทุกโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนศาสนาพุทธ ในโรงเรียนวัดพุทธโสธรวรย์และโรงเรียนบ้านในถุ้งได้จัดให้มีครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนและทุกโรงเรียน ได้ให้มีห้องละหมาดสำหรับนักเรียนมุสลิมที่จำเป็นต้องมีการละหมาดตามเวลาที่ศาสนากำหนด

การส่งเสริมการเรียนรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมและด้านพหุวัฒนธรรมมี 2 ด้านดังนี้

4.1) การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในวิถีชีวิต คนมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกันกับชาวพุทธ มีความเป็นเพื่อน เป็นญาติพี่น้องที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทุกคนสามารถใช้ชีวิตร่วมกัน เรียนรู้ ซึ่งกันและกันด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย ภาษา ศาสนาและด้านอื่นๆ อยู่ตลอดเวลา ในทุกสถานที่ ทุกโอกาสและทุกสถานการณ์

4.2) การเรียนรู้ในระบบโรงเรียน โรงเรียนในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับทุกคน ทั้งนักเรียนและผู้ปกครอง โรงเรียนเป็นศูนย์รวมให้คนที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ มีโอกาสได้เรียนรู้กันจากกิจกรรมตามโครงการของโรงเรียนเป็นอย่างดี เพราะทุกคนเห็นความสำคัญของการศึกษาของบุตรหลานในโรงเรียน

ผู้นำทางศาสนาของชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม และศาสนาพุทธ ผู้นำทางศาสนาอิสลาม เรียกว่า “อิหม่าม” และคณะกรรมการมัสยิด ทำหน้าที่ให้ความรู้ทางศาสนาอิสลาม การสอนอ่านพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ในวันสำคัญทางศาสนา ได้แก่ การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ในเวลาเย็นเมื่อพระอาทิตย์ลับขอบฟ้า จะเป็นเวลาละศีลอดซึ่งมุสลิมผู้ถือศีลอดสามารถรับประทานอาหารได้ หลังจากที่ได้อธิษฐานมาตลอดวัน อิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิดจะเป็นผู้นำมุสลิมในหมู่บ้าน เชิญชวนอาสาสมัคร และสัปบุรุษ(สมาชิก) มาร่วมละศีลอด ละหมาดมักริบ(การสวดมนต์ของชาวมุสลิมช่วงเวลาพระอาทิตย์ตกดิน) และร่วมรับประทานอาหารเย็น พร้อมกันมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนา พร้อมทั้งมีการละหมาดอีซา(การสวดมนต์ของชาวมุสลิมช่วงเวลาก่อนนอน)

ผู้นำทางศาสนาพุทธ คือเจ้าอาวาส และคณะกรรมการวัด ได้ให้ความรู้ในด้านศาสนาพุทธ ในการปฏิบัติตนเป็นคนดีตามหลักศาสนา เป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญทางศาสนา ได้แก่วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา ประเพณีรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ พิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุในจังหวัดนครศรีธรรมราช หรือพิธีห่มผ้าพระปรางค์วัดพุทธโสธรวรย์

2.2 แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

การสร้างความเข้าใจหรือความตระหนักรู้ในความแตกต่างทางวัฒนธรรม จะช่วยให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น นอกจากนั้นการที่จะทำให้เกิดความสงบสุขในสังคมและการสร้างสันติภาพได้อย่างยั่งยืนได้ คือ การส่งเสริมให้คนในสังคมเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงคำนึงถึงคนในชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ด้านเชื้อชาติ ศาสนา ให้ได้รับการพัฒนาทางการศึกษาพหุวัฒนธรรม การส่งเสริมความรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมให้กับประชาชน พัฒนาความรู้ความเข้าใจในด้านพหุวัฒนธรรมและรู้คุณค่าของพหุวัฒนธรรม การส่งเสริมความสามัคคีระหว่างกลุ่ม การสร้างความเข้าใจในกลุ่มคนในชุมชนที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างการ นักเรียนจะได้รับความรู้จากผู้ปกครองในครอบครัวเป็นแห่งแรก ผู้ปกครองเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ความรู้สึกนึกคิดอย่างใกล้ชิดกับเด็ก มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตนที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นต้นแบบของการเลียนแบบมาก การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่สร้างความรู้สึที่ดีต่อกันระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน สร้างเจตคติที่ดีต่อกัน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาควรเป็นจุดเริ่มต้นในการจัดกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ในชุมชน

ลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชน มี 3 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การสร้างเสริมลักษณะพหุวัฒนธรรม ในชุมชนมีการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในวิถีชีวิต และเรียนรู้จากกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น ซึ่งในแต่ละแห่งมีกิจกรรมที่สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ดังเช่นกิจกรรมเข้าค่าย 3 ศาสนาของชุมชนคลองคูจาม กิจกรรมบัตร์น้ำชาของบ้านในดู่และกิจกรรมดอกกล้วยบานของบ้านปิงหลวง

ลักษณะที่ 2 การสร้างสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์ ทุกชุมชนมีความคุ้นเคยกัน สนทนสนมกันมากขึ้น จากการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้มีเพื่อน ญาติมิตรเพิ่มขึ้น รู้จักกันหลายครอบครัว ระหว่างผู้ใหญ่และกลุ่มเยาวชนมีการเยี่ยมเยียนกัน ในเทศกาลต่าง ๆ มีการไปมาหาสู่กันเพิ่มมากขึ้น

การให้ความร่วมมือกันของ 3 ชุมชน เป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจเกื้อกูลกันในชุมชน ทั้งชาวพุทธและมุสลิม คนในชุมชนมีความคุ้นเคยกัน และได้ทำงานร่วมกัน เสียสละอุทิศร่างกายพร้อมกับการบริจาคเพื่อส่วนรวม ทุกคนพร้อมให้ความร่วมมือในทุกชุมชน

จากการศึกษาลักษณะกระบวนการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมในชุมชนดังกล่าว พบว่ามีลักษณะการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันตามแนวคิดของ Sleeter and Grant และการที่คนในชุมชน

ทำงานเพื่อส่วนรวม เป็นไปตามทฤษฎีฉันทามติ เห็นว่าส่วนประกอบย่อยในแต่ละสังคมมีการทำงานร่วมกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependent) ต้องประสานงานกันเพื่อส่วนรวม

2.3 ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม มีปัจจัยเงื่อนไขหลายประการดังนี้

1) นโยบายรัฐ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 รัฐมีนโยบายให้คนที่มีความแตกต่างอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รัฐต้องสนับสนุนให้โรงเรียนและชุมชน ได้จัดสถานที่สำหรับการปฏิบัติศาสนกิจของมุสลิม เพราะการละหมาดเป็นความจำเป็นของมุสลิม ที่จะต้องปฏิบัติตามเวลาที่กำหนดทุกวัน

อีกทั้ง การจัดการศึกษาศาสนาอิสลามควบคู่ไปกับการเรียนรู้ในโรงเรียน เป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานของมุสลิมทุกคน ที่ต้องทำหน้าที่เรียนศาสนา เพราะศาสนาคือชีวิตและจิตวิญญาณของมุสลิม

2) ผู้นำชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะริเริ่มการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมของคนในชุมชน ผู้นำชุมชนทางศาสนา ได้แก่ อิหม่าม เจ้าอาวาส รวมทั้งผู้นำในการปกครอง ได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน ประธานและคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ที่สามารถสนับสนุนการจัดกิจกรรมได้อย่างราบรื่น

3) สมาชิกในชุมชน คนในชุมชนเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือ เข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านตามโครงการและสารพัดดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจึงเป็นการพัฒนาแนวทางการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติของคนในชุมชน

4) โรงเรียนในชุมชน โรงเรียนเป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้ปกครอง และนักเรียนที่มีความศรัทธาต่อโรงเรียน จะเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน และโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ประสานงานกับชุมชน จึงเป็นจุดศูนย์รวมของคนในชุมชนที่อยู่ในฐานะผู้ปกครองนักเรียนได้มากมาย บุคคลที่มีบทบาทและความสำคัญคือผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูในโรงเรียน ที่ทำความเข้าใจพื้นฐานของคนในชุมชน เรียนรู้คนในชุมชน เพื่อให้ทราบความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชนว่าคืออะไร และการตอบสนองความต้องการนั้นจะเป็นพื้นฐานการสร้างควมไว้วางใจ ความภูมิใจในคุณค่าของตน และความพร้อมในการที่จะให้ความร่วมมือ

จากการศึกษา ครั้งนี้ พบว่าคนชุมชนคลองคูจาม ชุมชนบ้านในถุ้ง และชุมชนบ้านปิงหลวง มีการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเรียนรู้จากวิถีชีวิต การทำอาชีพ การทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้คนในชุมชน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยกัน โดยไม่นำความแตกต่างทางศาสนามาเป็นเงื่อนไขในความสัมพันธ์กัน

การมีความศรัทธาต่อศาสนาที่ตนนับถือของคนในคลองคูจาม การพึ่งพาอาศัยกันในยามเดือดร้อนของคนบ้านในถุ้ง และความรู้สึกเป็นพี่น้องกัน และการรักท้องถิ่นของตนของคนในชุมชนบ้านปิงหลวง เป็นไปตามทฤษฎีฉันทามติ (Consensus Theory) ที่กล่าวถึงความสอดคล้อง (Consensus) ของความรู้สึก (Sentiments) ของคนในชุมชนต่าง ๆ ที่มีความรู้สึกเดียวกัน ลักษณะร่วมเหล่านี้ได้รับการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) จากครอบครัวและโรงเรียนในแต่ละชุมชน

ชุมชน 3 ชุมชน มีการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งคนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ มีการยอมรับและมีการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมซึ่งกันและกันในชุมชน ข้อสังเกตที่เห็นได้ชัดเจน จากการศึกษาร่วมกันที่ประสบผลสำเร็จได้เนื่องจากคนในชุมชนมีพื้นฐานทางจิตใจที่ดีต่อกันเป็นทุนเดิมสูงมาก ทุกคนมีน้ำใจ มีจิตใจที่พร้อมจะให้ความร่วมมือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทำให้การดำเนินชีวิต หรือการปฏิบัติกิจกรรมของชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่นทุกคนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประกอบกับชุมชนที่มีผู้นำที่ดีมีความเข้าใจและมองเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างของคนในชุมชน และสามารถบริหารจัดการงบประมาณที่ได้รับจากหน่วยงานราชการ มาใช้ประโยชน์กับกิจกรรมและโครงการสำหรับทุกคนในชุมชนได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งทุกชุมชนจะมีโรงเรียน หรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่มีการส่งเสริมการเรียนรู้พหุวัฒนธรรม ทำให้ผู้ปกครองมีโอกาสทุ่มเท เสียสละ ในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เพื่อบุตรหลานของตนอย่างเต็มที่ ดังนั้น เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันและกันในสังคมพหุวัฒนธรรม จึงขอเสนอข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรสนับสนุนให้มีการนำเสนอความรู้ ความเข้าใจในพหุวัฒนธรรมให้กับประชาชนหรือผู้ที่มิบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ความคิดที่ถูกต้องและเหมาะสมกับความ เป็นไทย

1.2 ควรมีการกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้พหุวัฒนธรรมในชุมชนและในโรงเรียนอย่างจริงจัง เพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องที่มีต่อคนในทุกวัฒนธรรม

1.3 ควรมีการสนับสนุน เผยแพร่ กิจกรรมพหุวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ ที่สามารถปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชนอื่นๆ ได้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1.ควรมีการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ความรู้ สร้างความเข้าใจพหุวัฒนธรรมให้กับประชาชนในชุมชน ทุกแห่งเรียนรู้เพื่อให้คนในทุกสังคมซึ่งมีความเป็นพหุวัฒนธรรมได้มีความเข้าใจกัน และมีเจตคติที่ดีต่อกันบนความแตกต่าง

2.ส่งเสริมสนับสนุนชุมชนที่สามารถจัดกิจกรรม เพื่อให้คนต่างวัฒนธรรมมารวมตัวกัน ร่วมปฏิบัติกิจกรรมพหุวัฒนธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน

ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาขบวนการเรียนรู้ภายในครอบครัว เกี่ยวกับการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

2. ควรมีการศึกษาการเรียนรู้พหุวัฒนธรรมของผู้บริหาร ครู ในระบบการศึกษา เพราะเป็นบุคลากรด้านการศึกษา และมีบทบาทในการวางรากฐานความรู้ให้กับนักเรียนในระบบโรงเรียนได้

3. ควรมีการศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้พหุวัฒนธรรมของผู้นำชุมชน หรือผู้บริหารในหน่วยงาน หรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

รายการอ้างอิง

- กิตติ วงศ์อติติกุล. 2553. **พหุวัฒนธรรม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://gotoknow.org/profile/anthrocat> [2553,มกราคม 4]
- กัญนิภา พรหมณัมพิทักษ์. 2529. **บทบาทของโรงเรียน ครอบครัว และมัชยิตในการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนมุสลิม การศึกษาเฉพาะกรณีตำบลลุมพินี อำเภอพระนครศรีอยุธยา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสตูล. 2550. **ค่ายทักษะชีวิต “ครอบครัวอบอุ่น”**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.southnfe.go.th> [2553,มกราคม 8]
- การีม อับดุลเลาะฮ์. 2520. **คู่มือมุสลิมเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์ ส. วงศ์เสงี่ยม.
- เกษม เพ็ญภินันท์. 2552. **ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในมนุษยศาสตร์**. รวมบทอภิปรายและบทความวิจัยจากการประชุมวิชาการระดับชาติ. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สำนักพิมพ์วิภาษา.
- เกษียร เตชะพีระ. 2548. **แจ็กและแขกกับสังคมไทย : พินิจปัญหาได้จากประสบการณ์จีนสยาม**. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการประจำปีของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ‘เหลียวหลังแลหน้า : 20 ปีเศรษฐกิจและสังคมไทย’ เมื่อวันที่ 27-28 พฤศจิกายน 2548 ณ โรงเรียนแอมบาสเดอร์ พัทยา
- คณะกรรมการอิสลามเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ. **นโยบายของคณะกรรมการอิสลามเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ**. 2548 . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.Org/wiki> [2553,มกราคม 8]
- คุณ ไทจันทร์. 2537. **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน**. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ.
- โคทม อารียา ปารีชาต สุวรรณบุปผา และแสงแข ชมภูมิ่ง. 2550. **सानเสวนา.ศูนยศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหิดล**.สำนักพิมพ์เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- จักพันธ์ ชัดชุมแสง. 2543. **“ชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย-พม่า: สัมพันธ์ภาพระหว่างพหุสังคม วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและการธำรงชาติพันธ์”** วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- จังหวัดเชียงใหม่. 2552 **ข้อมูลจังหวัด**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.chiangmai.go.th>.

- จันทร์เสี้ยว บางนรา. 2548. **อนุสาวรีย์นกระตาศ นำสันติภาพ หรือเงื่อนไขใหม่ชายแดนใต้**. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ. วันที่ 1 เมษายน 2548.
- จิรภรณ์ มั่นเศรษฐวิทย์. 2546. **การพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อเสริมสร้างพหุปัญญาให้กับเด็กวัยอนุบาลในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม**. ยะลา จุฬาพอร์ทัล ผดุงชีวิต. 2550 . **วัฒนธรรมการสื่อสารและอัตลักษณ์**. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬารภรณ์ มาเสถียรวงศ์. ไม่ปรากฏ. **แนวทางประยุกต์การศึกษากับกระแสวัยรุ่น วัยรุ่นหลังสมัยใหม่ พวกเขาเรียนรู้กันอย่างไร?** [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.geocities.com/midnight> [2553, มีนาคม 13] สาขาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจนจิรา สุทัศน์ ณ อยุธยา. 2548. **บ้านทุ่งยาว “ป่าชุมชนตัวอย่าง”**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา [http:// www.localtalk2004.com](http://www.localtalk2004.com) [2553, มีนาคม 13]
- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และ รุ่งเรือง สุขากิริมย์. 2550. **รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่าง ๆ**. กรุงเทพฯ.
- เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร ก. 2529. **การต่อต้านนโยบายรัฐในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ. 2482 – 2497** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร ข. 2547. **หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์: พิมพ์ครั้งแรก**. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์เศ พรินท์ติ้ง เซนเตอร์จำกัด.
- ชนิตา รัชชพลเมือง. 2534. **พื้นฐานการศึกษา หลักการและแนวคิดทางสังคม**. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ดีจำกัด
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2546. **อยุธยา : Discovering Ayutthaya**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ VACHIRINTSARN
- ชาวไทยนิวส์ (chaotainews). 2551. **สำนักงานกาชาดจังหวัดสตูล “พระ ทหาร ตำรวจสตูลร่วมบริจาคโลหิต เพื่อน้อมรำลึกพระพินางเธอฯ”**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://chaotainews.com>. [2553, เมษายน 1]
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์. (2552). **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: จากหลอมรวมเป็นหนึ่งสู่ผสมผสานพันทาง**. รวบรวมอภิปรายและบทความวิจัยจากการประชุมวิชาการระดับชาติ. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สำนักพิมพ์วิภาษา.

- เชคริกูอ อะหมัด สมะดี. 2549. **สมานฉันท์ในสังคมมุสลิม**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.prachathai.com> [2553, เมษายน 1]
- ณรงค์ เส็งประชา. 2532. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- ดวงจันทร์ อภาวิฑูตม์ เจริญเมือง. (2549). **เมืองเชียงใหม่ที่ยั่งยืน**. หจก.เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์
- ทิตนา แหมมณี. 2545. **กระบวนการเรียนรู้**. หนังสือในชุดโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สำนักพิมพ์สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- เทพมนตรี ลิมปพยอม และคณะ. 2540. **ชีวิตชุมชนริมน้ำอยุธยา มรดกไทย มรดกโลก**.
- เทอดศักดิ์ ตีรรัตนกุล. 2551. **ความมั่นคงแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ.
- ธีระ มินทราศักดิ์. 2550. **อิสลามความจริงที่ต้องเปิดเผย**. กรุงเทพฯ.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2543. **พรมแดนความรู้ด้านการวิจัยและสถิติ**. กรุงเทพฯ. บริษัทเอ็มเอ็นคอมพิวออฟเซทจำกัด.
- นงลักษณ์ แก้ววงศ์ดี. (2547). **ปัญหาการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชาวเขาเผ่าปกากะญอในโรงเรียนบ้านห้วยทราย**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยานิพนธ์.
- นิธิโมโตะ โยอิชิ. (2543). **ลาหู่คริสต์ เรื่องเล่า ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เชียงใหม่**.
- นิตยสารโครงการสื่ออามานา 2551. **เยาวชน พลังสู่สันติ**. ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มีนาคม. กรุงเทพฯ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2539. **การศึกษานอกรั้วโรงเรียน ในสังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2550. **ข้อเสนอนโยบายภาคใต้ต่อสังคมไทย**. หนังสือพิมพ์มติชนวันที่ 23 เมษายน 2550 หน้า 27.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2551. **ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม. ศูนย์ประชุมนานาชาติ. โรงแรมดิเอ็มเพรส. เชียงใหม่**.
- บรรจง บินกาซัน. 2543. **จรรยา มารยาทในอิสลาม**. กรุงเทพฯ. ศูนย์หนังสืออิสลาม: บริษัทันตวิตาการพิมพ์จำกัด.
- บรรจง ฟ่างรุ่งแสง. 2551. **พหุวัฒนธรรมศึกษาชายแดนภาคใต้ : แนวทางสู่การปฏิรูปการศึกษา** วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม-มิถุนายน 2551)

- บัญญัติ ยงย่วน และคณะ. 2550. การสำรวจการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของครู และนักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย.
- บัญญัติ ยงย่วน และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์. 2550. การใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการยอมรับความหลากหลาย วัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัตตานี.
- บัณฑิตย สมะอุน และคณะ. 2549. พหุวัฒนธรรมศึกษากับพัฒนาการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาปอเนาะ. งานวิจัยศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หจก. ศรีบูรณะคอมพิวเตอร์-การพิมพ์
- ประชา หุตานุวัตร และ รามู มณีวันนัน. 2547. จิตสำนึกใหม่แห่งเอเชีย 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา.
- ประทีป สวาโย. (2545). สิบเอ็ดศาสนาของโลก. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2544. วิถีชาวใต้ ประเพณี และวัฒนธรรม กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก
- ประมวล เพ็งจันทร์. 2550. ความสมานฉันท์คือความเสมอเหมือน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.prachathai.com> [2553, เมษายน 7]
- ประวีณ แก้วอุตรศรี. 2550. การบริหาร การจัดการศึกษา: เคล็ดลับในการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จของนานาประเทศ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.onec.go.th> [2553, เมษายน 7]
- ประเวศ วะสี. (2537). วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม
- ประเวศ วะสี. (2550). ระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้. โรงพิมพ์และทำปกเจริญผลนนทบุรี
- ปรัชญา เวสารัชช์. 2545. หลักการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- ปริญญา อุดมทรัพย์และคณะ. 2545. โครงการวิจัยเรื่องพัฒนานโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.geocities.com/policysbp/report/intro.html> [2553, เมษายน 7]
- ปิยะ กิจถาวร. 2550. สถานการณ์ชายแดนใต้: มิติทางประวัติศาสตร์ ความขัดแย้งทางการเมืองหรือศาสนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.prachathai.com> [2553, เมษายน 24]
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภากรณ์. 2549. การออกแบบการวิจัย. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ผู้จัดการออนไลน์. 2550. **การสัมมนา 200 ผู้นำศาสนาร่วมถกแนวทางสันติสุขที่สมดุล: อิสลามกับแนวทางในการสร้างความสามัคคีและสันติสุข.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.muslimcampus.com> [2553, เมษายน 24]
- พระญาณวโรดม.(2543). **ศาสนาต่างๆ.** มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย. นครปฐม.
- พีจิตร วรณจิตต์. 2550. **โครงการวิจัยเชิงสมานฉันท์.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.correct.go.th> [2553, มิถุนายน 22]
- เพ็ญศรี จรณะสมบุรณ์. 2526. **ปัญหาของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม สังกัด กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. 2546. **ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมลายูมุสลิมและชาวจีนย่านสายกลางจังหวัดยะลา.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. 2550. **ก่อนกาลไม่มีสมานฉันท์เราอยู่กันอย่างไร.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.prachathai.com> [2553, มิถุนายน 22]
- แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. 2550. **SOUTH SEE Volume 4: ก่อนกาลไม่มีสมานฉันท์เราอยู่กันอย่างไร.** กรุงเทพฯ. เรือนแก้วการพิมพ์.
- ไพศาล ไชยราบ. 2534. **การศึกษาระดับความไม่สอดคล้อง ระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา กับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.** วิทยานิพนธ์. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พีน ดอกบัว. (2549). **ศาสนาเปรียบเทียบ.** ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร. กรุงเทพฯ.
- มะนอชิง สาและ. SOUTH SEE Volume 5: **วิกฤตความสัมพันธ์ระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิม.** กรุงเทพฯ. เรือนแก้วการพิมพ์.
- มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง. 2548. **ศาสนาอิสลามสอนอะไร.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- มูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนามุสลิมอีสาน. 2550. **ประชากรมุสลิมอีสาน** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http:// www.fedmin.awardspace.com](http://www.fedmin.awardspace.com)

- รัตติยา สาและ. 2544. **การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนาที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http:// www.geocities.com](http://www.geocities.com) [2553, กุมภาพันธ์ 21]
- วรวิมล ชัยรัตน์. (2549). **บ้านตำวัดเกต**. เชียงใหม่. ชมพูการพิมพ์และถ่ายเอกสาร
- วารสารโรงเรียนแนวใหม่. 2545. **การศึกษามาเลเซียยุคโลกาภิวัตน์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.geocities.com> [2553, กรกฎาคม 6]
- วิเศษ จีระแพทย์. ไม่ปรากฏ. **แนวคิดและการพัฒนาของกฎหมายทางเลือกระหว่างนโยบายผสมกลมกลืน กับนโยบายพัฒนาธรรมชาติของรัฐต่อชนกลุ่มน้อย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.kawankita.net> [2553, กันยายน 22]
- วิวัฒน์ชัย อุตถากร. (2554). บทความ **พหุวัฒนธรรมกับศึกษา**. หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ หน้า 4 ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2554
- วุทธิศักดิ์ โภชนกุล. 2551. **พหุวัฒนธรรมศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pochanukul.com> [2553, กรกฎาคม 6]
- ศูนย์ภูไทศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์. 2550. **คัมภีร์โบราณกับพหุวัฒนธรรมผู้ไทบ้านกุดบอด**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.baanmaha.com> [2553, ตุลาคม 9]
- ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล. 2550. **สานเสวนา (Dialogue)**. โรงพิมพ์เจริญดีมั่นคงการพิมพ์. กรุงเทพฯ.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง, กรมวิชาการ. 2539. **ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร**. โรงพิมพ์กรมวิชาการ. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สาธารณสุข, กระทรวง, กรมสุขภาพจิต. 2548. **ลดเครียด 3 จังหวัดใต้ เข้าใจ เข้าใจถึง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.dmh.go.th/sty_libnews/news/view.asp?id=1734 [2553, มกราคม 4]
- สุกรี หลั่งปุเต๊ะ. 2548. **ความเชื่อและวิถีของพี่น้องมุสลิม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.prachathai.com> [2553, ตุลาคม 9]
- สุจิตรา ธรรัตน์. 2540. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. สถาบันราชภัฏธนบุรี. สำนักพิมพ์ดวงแก้ว.
- สุชาดา สุขฉายา. 2538. **อยุธยา**. ด้านสุทธาการพิมพ์
- สุเทพ สุนทรภัสส์. (ไม่ปรากฏ) **ชาติพันธุ์: แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์ กลุ่มชาติพันธุ์**. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์เมืองโบราณ
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2551. **การจัดการศึกษาแบบทวิภาษา(ภาษามลายูถิ่น-ภาษาไทย)สำหรับเยาวชนไทยมุสลิมในโรงเรียนเขตพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้**.

- โสฬส ศิริไสย์. 2548. **ความหลากหลายทางภาษา วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ ทรัพยากรอันทรงคุณค่า หรือปัญหาของแผ่นดิน.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.pattani.today.com> [2553, พฤษภาคม 15]
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544. **แผนปฏิรูปการศึกษาของ ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช :เยาวชนอเมริกันทุกคนต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูง.** บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานจังหวัดสตูล. 2550. **โครงการค่ายเยาวชนสมานฉันท์.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.satunprovince.net> [2553, พฤษภาคม 15]
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2544. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2544.** บริษัทพริกหวาน กราฟฟิค จำกัด.
- สำนักจุฬาราชมนตรี. 2550. **เบอร์ญีฮาดดิปัตตานี.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักจุฬาราชมนตรี.
- สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. 2548. **โครงการสัมมนาทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ และจารีตประเพณีเรื่องความเป็นไทย: อดีต ปัจจุบัน อนาคต.** กรุงเทพฯ.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี. 2550. **บริบทสังคมพหุวัฒนธรรม.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [ink ant@hotmail.com](mailto:ink_ant@hotmail.com) [2553, ตุลาคม 16]
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2548. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.cicot.or.th> [2553, มีนาคม 3]
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2535. **วัฒนธรรมอิสลาม.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทางนำ.
- หนังสือพิมพ์คมชัดลึก. 2551. **ภาษาไทยชัดใจปู้.** ฉบับที่ 425 วันที่ 4 ก.พ. 2551. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nationejobs.com> [2553, มีนาคม 9]
- หนังสือพิมพ์มติชน. 2550. **รู้วิถีชีวิตมุสลิม รู้เพื่อความเข้าใจและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ:** ฉบับวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2550 หน้า 27.
- อนงคณา มานิตพิสิฐกุล . 2545. **ไทยกับชาติตะวันตกสมัยอยุธยา** กรุงเทพฯ
- อมรวิชช์ นาครทรรพ. 2549ก. **เมื่อความทุกข์ไล่ล่าเด็ก.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรวิชช์ นาครทรรพ. 2549ข. **รู้เขารู้เราเท่าเทียม.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรวิชช์ นาครทรรพ. 2549 ค. **สันติวัฒนธรรม สันติในตน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อมรวิชัย นาคทรรพ. 2549 ง. **ธรรมะโดนใจ จรรยาวัยใจ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์.2533.**วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์:วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา**.สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์.2542. **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม(กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม)**. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาทิตย์ วงศ์ทิตติกุล. (ไม่ปรากฏ). **หนังสือเรียนศาสนาพราหมณ์แนวใหม่**. สำนักพิมพ์ ส.วงศ์เสงี่ยม กรุงเทพฯ.
- อามัดไญนี ดาโอ๊ะ. 2550. **บริหารจัดการศึกษาอย่างในภายใต้พหุวัฒนธรรม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.stwschool.com> [2553, ตุลาคม 9]
- อุทัย บุญประเสริฐ. 2547. **บทบาทและการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาของคณะกรรมการในสถานศึกษาในประเทศที่คัดสรร**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์.
- อุทัย ปัญญาโกญ. 2547. **การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบต่อวัฒนธรรมอาข่า**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาดุขฎิบัณฑิต พัฒนศึกษา ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง.(2543).**การวิจัยศิลปวัฒนธรรมกับการบูรณาการความรู้**.รายงานการสัมมนาวิชาการ ครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.สันติศิริการพิมพ์.
- สุเช็น อะห์หมัดชีรอฎีมักกะห์. 2549. **สัมภาษณ์พิเศษ: บุคคลที่ชนะอย่างแท้จริงคือผู้ที่เอาชนะมารร้าย**. หนังสือพิมพ์มติชน, 7 ตุลาคม

ภาษาอังกฤษ

- Administrator.2550. **บัญญัติคำตามสมัย-สมานฉันท์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.jum dai.com> [2553, ธันวาคม 10]
- Alghorani, M. 2003. Identity, Accultulation, and Adjustment of High School Muslim Students in Islamic Schools in the U.S.A. [Online]. Available from <http://proquest.umi.com> [2553, กันยายน 6]
- .
- Banks, J.A. 2001.Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum, and Teaching. Boston.
- Bennett,C.I.(1995).Multicultural Education.Massachusetts.Allyn and Bacon

- Bidwai, P. 2006. **What next develop dialogue:Before:From What Now to What Next Reflections on three decades of International Politics and development.** Mediaprint Uddevalla Sweden
- Cancilla, J.M. 2002. **The Development and Evaluation of a School-based Multi-Cultural Promote Respect for Individuality and Diversity in Elementary School Children: A Case Study.** [Online]. Available from [http// proquest.umi.com](http://proquest.umi.com) [2009, April 4]
- Cross, S.1996. **A Comparative Study of Illinois Public High School Principals' and Teachers' Perceptions of Multicultural Education Policy Goals.** [Online]. Available from [http// proquest.umi.com](http://proquest.umi.com) [2009, May 1]
- Driessen, G. and Dekkers, H. 1997. **Educational Opportunities in the Netherlands:Policy, Students' Performance and Issue.** [Online]. Available from <http://links.jstor.or> [2009, April 30].
- Gates, K.D. 2006. **Multicultural Education in Public Elementary Shools.** [Online]. Available from [http// proquest.umi.com](http://proquest.umi.com) [2009, May 20]
- Gollnick, D.M. and Chin, P.C. 1990.**Multicultural Education in a Pluralistic Society.**Merrill, an imprint of Macmillan Publishing Company.Newyork
- Gorham, E.2001. **Multicultural Teaching Competence as Perceived by Elementary Shools Teachers.** [Online]. Available from [http// proquest.umi.com](http://proquest.umi.com) [2009, April 10]
- Grant, C.A. and Ladson-Billing, G.1997. **Dictionary of Multicultural Education.** Phoenix, Arizona:Oryx Press.
- Hamn, J.V. and Coleman, H.L.K. 2001. African American and white adolescents' strategies for managing cultural diversity in predominantly white high shools.**Journal of youth and adolescence.**
- Hanley, M.S. 1999.**The Scope of Multicultural Education.** [Online]. Available from [http// www.marthalakecor.ort/~building/strategics/multicultural/hanley.html](http://www.marthalakecor.ort/~building/strategics/multicultural/hanley.html)
- Imperio, L.A. 2001. **Teaching Strategies and Adaptations of Teachers in Multiculturally Diverse Classroom in Seventh-day Adventist K-9 Schools in North America.** [Online]. Available from [http// proquest.umi.com](http://proquest.umi.com) [2009, November 11]

- International Islamic Federation of student Organization. 1980. **มาเข้าใจอิสลามกันเถอะ**.
Damascus, Syria: the Holy Koran Publishing House.
- Isa, B. (2009). **Multiculturalism in Art Education: A Malasian Perspective**. [Online].
Available from <http://links.jstor.or> [2009, November 1]
- Krug, M.1976. **The Melting of the Ethnics : Education of the Immigrants, 1880-1914 Perspectives in American Education**. [Online]. Available from <http://www.eric.ed.gov> [2009, April 17]
- Lewis, R. and McDonald, L. 1988. **The Open Learning Packet Workbook**.London
:National Council for Education Technology.
- Londen, M. 2008. **Multicultural Education in Finland : What does it mean?** [online].
Available from <http://www.eera.ecer.eu/ecer-programmes/conference/eccer-2010/contribution/492-1/>
- MacNaughton, M. and Hughes, D. 2007. Teaching Respect for cultural diversity in
Australian early childhood programs. **Journal of Early Childhood Research**.
- Ornstein, A.C. and Hunkins, F.P. 2004. **Curriculum Foundations, Principles, and Issues**.Printed in The United States of America
- Placier, P. 2006.**Theories of Multicultural Education**. เอกสารประกอบการประชุมเชิง
ปฏิบัติการการบูรณาการ Multicultural Education ในการพัฒนาการเรียนการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ปัตตานี : 2549.
- Pieterse, J.N. 2001. **Development Theory, Deconstruction/Reconstructions, The Cultural Turn**, p.60-72.
- Rist, G. 2006. **What next develop dialogue:Before Thinking about What Next Prerequisites for Alternatives**. Mediaprint Uddevalla Sweden.
- Schultz, F. 2005. **Multicultural Education**. McGraw-Hill/Dushkin, Dubuque, 1A 52001, A
Division of The McGraw-Hill Companies
- Sleeter,C.E. and Grant C.A.(1988).**Making Choices for Multicultural Education.:Five Approach to race, class, and gender**. [Online]. Available from <http://www.edrev.info/review/rev237> [2009, April 1]

- Study in Australia. 2007. **Multicultural**. [Online]. Available from <http://www.studyinaustralia.gov.au> [2553, กรกฎาคม 6]
- Tai, E. 2007. **Korean Ethnic Education in Japanese Public Schools. (Affiliation: a North Carolina State University, USA)**. [Online]. Available from <http://www.informaworld.com> [2553, เมษายน 30].
- UNESCO. 2547. **International Commission on Education for the Twenty - First Century**. [Online]. Available from <http://www.nsdv.go.th> [2009, January 4]
- Wurzel,J.S(1988).”Multiculturalism and multicultural education” in *Toward Multiculturalism:A Reader in Multiculturalism*. Yarmouth, ME:Intercultural Press.

ภาคผนวก

แบบสังเกตชุมชน

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

สังเกตครั้งที่.....วัน /เดือน/ ปี ที่สังเกต

1. ที่ตั้งและอาณาเขต

สถานที่.....

หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ

อาณาเขต.....

2. แผนที่ชุมชน

3. การสังเกต สภาพทั่วไปของชุมชน

สภาพทั่วไป ของบ้านเรือนสิ่งก่อสร้าง

สภาพเศรษฐกิจของชุมชน

การคมนาคมภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

สถานที่สำคัญของชุมชน รวมทั้งสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อของชุมชน

สถานที่สำคัญของทางราชการ เช่น โรงเรียน สาธารณูปโภค

พิธีกรรม ประเพณีต่างๆ ในชุมชน

สภาพแวดล้อมทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน

4. ประชากร

จำนวนประชากร จำแนกตามศาสนา

จำนวนครัวเรือน

อาชีพ

รายได้

ระดับการศึกษา

แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)

ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ชื่อ สกุล.....

อายุ.....

อาชีพ..... วัน / เดือน / ปี ที่

สัมภาษณ์..... เวลา.....

สถานที่.....

บุคคลที่ร่วมในเหตุการณ์.....

สภาพแวดล้อม.....

ปฏิกิริยาของผู้ให้ข้อมูล.....

พฤติกรรม / เหตุการณ์ ขณะให้ข้อมูล.....

ข้อมูล ชุดนี้ ถูกเก็บบันทึก แบบสัมภาษณ์ บุคคลที่ร่วมในเหตุ ภาพถ่าย

ประเด็นการสัมภาษณ์ ครอบคลุมเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานทางสังคม และสิ่งแวดล้อม

ประวัติชุมชน

ระบบครอบครัว เครือญาติ โครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน

ระบบการบริหาร การปกครองของชุมชน

อาชีพ สภาพเศรษฐกิจของชุมชน

สภาพการจัดสิ่งแวดล้อม

การช่วยเหลือและการส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนขององค์กรในชุมชน

ความสัมพันธ์ในชุมชน และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการในการแก้ไขปัญหาของ

ชุมชน และการ ร่วมกันพัฒนาชุมชน

หลักสำคัญพื้นฐานในการยึดถือเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมพหุ

วัฒนธรรม

ความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก

ลักษณะดีเด่นของชุมชนซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชน

ปัญหาทางสังคม

2. ข้อมูลด้านวัฒนธรรมชุมชนและพหุวัฒนธรรม

ความสำคัญของกิจกรรมทางพิธีกรรม ประเพณี บทบาทของแต่ละฝ่าย

สิ่งที่แสดงถึงความเป็นพหุวัฒนธรรม

ลักษณะเยาวชนของชุมชน

การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นอย่างดีมีความเหมาะสม ของคนในชุมชนที่มี วัฒนธรรม แตกต่างกัน

บทบาทของสมาชิกในชุมชนในการอยู่ร่วมกัน และสืบทอดพหุวัฒนธรรมของชุมชน ร่วมกัน

หน่วยงานหรือองค์กรที่มีบทบาทในการสนับสนุน ร่วมมือในการอนุรักษ์วัฒนธรรม จุดร่วมและจุดแตกต่างของวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ปัญหาอุปสรรคของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน และต่างวัฒนธรรม

3. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

อาชีพ รายได้

ผลผลิตในชุมชน

ปัญหาการว่างงาน

4. ข้อมูลด้านการศึกษา

การจัดการศึกษาของเยาวชน คนในชุมชน

ระบบการศึกษา สถานศึกษา โรงเรียนในชุมชน

ศาสนสถาน เช่น วัด มัสยิด

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของคนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในชุมชน

5. อื่นๆ

ความเป็นอยู่ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

นโยบายของรัฐ

ปัญหาที่พบในชุมชน

- ปัญหาที่สามารถแก้ไขร่วมกันได้
- ปัญหาที่พบและกำลังดำเนินการแก้ไข
- ปัญหาที่พอบแต่ไม่สามารถแก้ไขได้

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางบังอร ร้อยกรอง เกิดเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2501 ที่ตำบลแม่อาว อำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จการศึกษาครุศาสตรบัณฑิต วิชาเอกภาษาอังกฤษ จากวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา เมื่อปีการศึกษา 2526

จากนั้นในปีการศึกษา พ.ศ. 2541 ได้สำเร็จหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ครุศาสตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2549

ปัจจุบัน รับราชการตำแหน่ง ครู คศ.2 โรงเรียนอนุบาลลำปาง(เขลางค์รัตน์อนุสรณ์) อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง